

კარლ გუსტავ იუნგი

ფსიქოლოგია
და
ალქიმია

კარლ გუსტავ იუნგი
ფსიქოლოგია და ალქიმია

C.G Jung
Psychologie und Alchemie

ნიგნი გამოიცა ფონდის "Pro Helvetia, Schweizer Kulturstiftung"-ის ფინანსური
მხარდაჭერით

მთარგმნელი
მაია ბადრიძე

რედაქტორი
ლალი ქადაგიძე

სამეცნიერო რედაქტორი
მარინა ელბაქიძე

დაკაბადონება და დიზაინი
ნინო გურული
გიორგი ტაბლიაშვილი

© 1944, 1952, 1980 Patmos Verlag GmbH & Co. KG, Walter Verlag,
Düsseldorf/Germany

© 2005 გამომცემლობა „დიოგენე“
პირველი ქართული გამოცემა 2005

ყველა უფლება დაცულია

ISBN 99940-16-93-8

გამომცემლობა „დიოგენე“ – თბილისი, კეკელიძის ქ. 6
ტელ. 95 63 94, ტელ./ფაქსი 96 79 71
_ www.diogene.ge

სარჩევი

წინასიტყვაობა	9
I ალქიმიის რელიგიურ-ფსიქოლოგიური პრობლემების შესავალი	11
II ინდივიდუაციის პროცესის სიზმრის სიმბოლოები	43
1. შესავალი	45
მასალა	45
მეთოდი	47
2. თავდაპირველი სიზმრები	51
3. მანდალას სიმბოლიკა	98
მანდალას შესახებ	98
მანდალები სიზმრებში	107
სამყაროს კოსმიური საათის ხილვა	205
თვითობის სიმბოლოს შესახებ	218
III ალქიმიური წარმოდგენები ხსნის შესახებ	227
1. ალქიმიის ძირითადი ცნებები	229
შესავალი	229
ალქიმიური პროცესის ფაზები	231
მიზნის კონცეფცია და მისი სიმბოლოები	234
2. ალქიმიის ფსიქიკური ბუნება	244
ფსიქიკური შინაარსის პროექცია	244
მენტალური დამოკიდებულება OPUS-თან	256
მედიტაცია და წარმოსახვა	275
სული და სხეული	282
3. საქმე	288
მეთოდი	290
სული მატერიაში	296
ხსნა	307
4. MATERIA PRIMA	317
მატერიის სინონიმები	317
INCREATUM	320
ყველგან მყოფი და სრულქმნილი	323
მეფე და მეფისნული	327
მითი გმირზე	333
დაფარული საუნჯე	340

5. ლაპის-ქრისტეს პარალელები	346
სიცოცხლის განახლება	346
რელიგიური განმარტებანი	357
რაიმუნდუს ლულიუსი	357
„TRACTATUS AUREUS“	359
ზოსიმე და მოძღვრება ანთროპოსის შესახებ	361
პეტრე ბონუსი	374
„AURORA CONSURGENS“ და მოძღვრება სიბრძნის შესახებ	377
მელქიორ სიბინელი და მესის ალქიმიური პარაფრაზი	398
ჯორჯ რიპლი	408
ეპიგონები	425
6. ალქიმიური სიმბოლიკა რელიგიის ისტორიაში	435
არაცნობიერი, როგორც სიმბოლოს მასაზრდოებელი ნიადაგი	435
მარტორქის მოტივი, როგორც პარადიგმა	438
მარტორქის მოტივი ალქიმიაში	438
მარტორქა და ქრისტიანული ალეგორია	442
მარტორქა გნოსტიციზმში	452
ერთრქიანი სკარაბეუსი	455
მარტორქა ვედებში	456
მარტორქა სპარსეთში	459
მარტორქა ებრაულ ტრადიციაში	463
მარტორქა ჩინეთში	468
მარტორქის თასი	470
ეპილოგი	477
დანართი	489
ილუსტრაციების სია	491
ბიბლიოგრაფია	502

წინასიტყვაობა

ჩემი თხზულებების ადრე გამოცემულ მე-5 ტომში წარმოდგენილი ფსიქოლოგიური ნარკვევები ერანოსის კონფერენციაზე წაკითხულ ლექციათა ციკლის საფუძველზე შეიქმნა და პირველად 1935-36 წლებში „ერანოსის აღმანახში“ გამოქვეყნდა. წინამდებარე გამოცემა გვთავაზობს ტექსტის გაუმჯობესებულ და ვრცელ ვარიანტს, განსახილველი თემის დეტალური ანალიზით, რომელსაც დართული აქვს მდიდარი საილუსტრაციო მასალა. ტიპოლოგიური თვალსაზრისით სიმბოლური სურათები ალქიმიური აზროვნების განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს, რაც აბსოლუტურად ამართლებს საილუსტრაციო მასალის სიუხვეს. ალქიმიკოსმა სურათებით გამოხატა ის, რის წინაშეც დაწერილი სიტყვა ნაკლული და ხშირად უძლურიც აღმოჩნდა. სურათების ენა, თავის მხრივ, თავისებურია, მაგრამ ხშირ შემთხვევებში ბევრად უფრო მკაფიო, ვიდრე ფილოსოფიურ ცნებათა მოუქნელი ენა. პროფესიონალისთვის თვალში საცემია ის ფორმობრივი და შინაარსობრივი კავშირი, რომელიც ამ სურათებსა და ფსიქიკური მკურნალობის დროს პაციენტთა მიერ სპონტანურად წარმოქმნილ პროდუქციებს შორის არსებობს.

განსაკუთრებული მადლიერებით მონდა მოვიხსენიო ფილოლოგიის დოქტორის, ქ-ნ მ. ლ. ფრანცის თანადგომა, რომელიც მან დაზიანებული და რთულად გასაგები ზოსიმეს ტექსტების თარგმნისას გამიწია. დიდი მადლობა ქ-ნ შერფს თალმუდურ ლიტერატურაში ოგისა და მარტორქის ლეგენდაზე მითითებისთვის და ქ-ნ ფრიოზე-კაპტეინს ალქიმიური სურათების ასლების გადაღებაში განეული სამსახურისთვის. გულწრფელი მადლიერებით მოვიხსენიებ ფილოლოგიის დოქტორ ქ-ნ ი. იაკობის საილუსტრაციო მასალის შედგენისა და მისი დასაბეჭდად მომზადებისთვის.

კ. გ. იუნგი

კიუსნახტი, 1943 წ. იანვარი

ფსიქოლოგია
და
აღქმობა

ნახ. 1. შემოქმედი — სამ და ოთხ ნაწილად დაყოფილი კოსმოსის (ოთხი ელემენტის) მბრძანებელი. წყალი და ცეცხლი ზეცის საპირისპირო მხარეს წარმოადგენს.
Liber patris sapientiae: Theatrum chemicum Britannicum (1652)

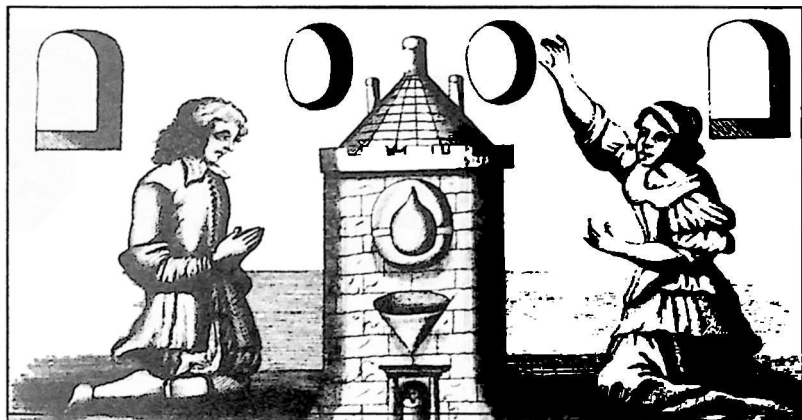
I

ალქიმიის რელიგიურ-ფსიქოლოგიური პრობლემების შესავალი

ლელნაში განტეხილი არა შემუსროს და
პატრუკი მკუმოლვარე არა დაშრიტოს.
ესაია, 42,3

ნახ. 2. ორი ალქიმიკოსი მუხლმოდრით ალქიმიურ
 ლუმელთან ღმერთს ნყალობას შესთხოვს.
Mutus liber (1702)

ანალიზური ფსიქოლოგიის პრობლემებში გარკვეული მკითხველი, ცხადია, არ საჭიროებს რაიმე სახის კომენტარს. მათთვის კი, ვისაც წინამდებარე კვლევის საგანთან პროფესიული ინტერესები არ აკავშირებს და წიგნს მოუშზადებლად ჰკიდებს ხელს, ზოგიერთი საკითხის განმარტების მიზნით წინასიტყვაობის წამძღვარება აუცილებლად მიმაჩნია. ინდივიდუაციის პროცესი და ალქიმიის ორი შორი-შორს მდებარე ფენომენია და, ალბათ, მათ შორის წარმოსახვითი ხიდის გადებაც ძნელია. სწორედ ამგვარი მკითხველის წინაშე ვგრძნობ თავს ვალდებულად, რადგან უკვე ის დაბნეულობაც გამოვცადე, რაც ჩემი ლექციების ციკლის გამოქვეყნებამ ოპონენტებში გამოიწვია.

რაც ფსიქეს შესახებ მინდა გაგიზიაროთ, პირველ რიგში ადამიანზე ჩემი დაკვირვებების შედეგია. მსაყვედურობენ, თითქოს ჩემი დაკვირვებები უცნობ და, ამდენად, ძნელად გასაგებ გამოცდილებას გულისხმობს. უნდა მოგახსენოთ, რომ ჩემში დიდ გავლენას იწვევს ის ფაქტი, რასაც ყოველთვის ვაწყდები. ყველა, თვით არაკვალიფიციური დილეთანტიც კი,

დარწმუნებულია, რომ ფსიქოლოგიაში ერკვევა; თითქოს ფსიქე სწორედ ის სფერო იყოს, რაშიც ასე ადვილად შეიძლება გარკვევა. მხოლოდ ის, ვისაც ჭეშმარიტად ჩაუხედავს ადამიანის ფსიქეს სიღრმეებში, დამეთანხმება, რომ ფსიქე ყველაზე ბუნდოვანი და საიდუმლოებით მოცული სფეროა, მისი შემეცნებისკენ სავალი გზა კი — უსასრულო. ჩემს პრაქტიკაში არ ჩაუვლია დღეს, რაიმე ახალს და მოულოდნელს რომ არ გადავყროდი. ცხადია, ბანალურ, ზედაპირულ მოვლენებს არ ვგულისხმობ, რომლებიც ამ სპეციფიკურ სფეროში მოღვაწე ყველა ფსიქოთერაპევტისთვის ხელმისაწვდომია. ამიტომ უაზრობად მიმაჩნია, როცა უცოდინარობის გამო მსაყვედურობენ. იმაზე, რომ დილეტანტისთვის ბევრი რამ ფსიქოლოგიაში გაუგებარია, პასუხს ვერ ვაგებ.

ანალიტიკურ პროცესში, ანუ ცნობიერსა და არაცნობიერს შორის დიალექტიკური დისკუსიის დროს ხდება განვითარება, წინსვლა მიზნისკენ, ანუ დასასრულისკენ, რომლის რთულად ამოსაცნობი ბუნება მრავალი წლის მანძილზე ჩემი მოღვაწეობის ძირითადი სფერო გახლდათ. ფსიქიკური კვლევა, შესაძლოა, განვითარების ნებისმიერ სტადიაზე დასრულდეს და დაგვიტოვოს უკმარისობის გრძნობა, რომ მიზანს ვერ მივაღწიეთ. ეს პროცესი შეიძლება დამთავრდეს: 1. კეთილი რჩევის მიღების შემდეგ; 2. აღსარების შემდეგ; 3. არაცნობიერი, მაგრამ მნიშვნელოვანი შინაარსის გაცნობიერების შემდეგ, რომელიც სასიცოცხლო ან მოქმედების ახალ იმპულსს ბადებს; 4. ბავშვობის ფსიქესგან გამიჯვნის შემდეგ, რომელიც ხანგრძლივი მუშაობის შედეგია; 5. რთულ ან უჩვეულო გარემო პირობებთან ადაპტაციისთვის რაციონალური, ახალი სტრატეგიის შემუშავების შემდეგ; 6. ავადმყოფური სიმპტომების გაქრობის შემდეგ; 7. ცხოვრებაში პოზიტიური ცვლილების შემდეგ. ეს შეიძლება იყოს: გამოცდები, ნიშნობა, ქორწინება, გაყრა, პროფესიის შეცვლა და ა. შ.; 8. აღმსარებლობის შეცვლის ან რელიგიისკენ მიბრუნების შემდეგ; 9. პრაქტიკული ცხოვრებისეული ფილოსოფიის („ფილოსოფია“, ამ სიტყვის კლასიკური მნიშვნელობით!) ჩამოყალიბების შემდეგ.

ამ ჩამონათვალს, შესაძლოა, სხვადასხვა ვარიაციები და დანამატები დავურთოთ, თუმცა ეს ნუსხა, საბოლოო ჯამში, მაინც კარგად აღწერს იმ ძირითად სიტუაციებს, როცა ანალიტიკური და, შესაბამისად, ფსიქოთერაპიული პროცესი შესაძლოა დროებით ან, ზოგჯერ, საბოლოოდ დასრულდეს. გამოცდილებამ მიჩვენა, რომ არსებობს დიდი რაოდენობა პაციენტებისა, რომელთათვისაც ექიმთან მუშაობის დასრულება სრულებითაც არ ნიშნავს ანალიტიკური პროცესის დასასრულს. ისინი კვლავ აგრძელებენ დიალოგს არაცნობიერთან და თანაც ისე, თითქოს ექიმთან ვიზიტი საერთოდ არ შეენწყვიტოთ. ხანდახან ასეთი პაციენტი წლების შემდეგ ქუჩაში შემხვედრია და მისი მეტამორფოზის უჩვეულო ისტორიის

მონმე გავმხდარვარ. სწორედ ამგვარმა შემთხვევებმა განმამტკიცა ვარაუდი იმის შესახებ, რომ ფსიქეში არსებობს ფიზიკური პირობებისაგან დამოუკიდებელი პროცესი, რომელიც დასახული მიზნისკენ ისწრაფვის. ეს კი მარნმუნებს, რომ მე არა ვარ არარეალური და, ამდენად, არაბუნებრივი ფსიქიკური პროცესის ერთადერთი მიზეზი. ჩემი შემფოთება სულაც არ გახლდათ უსაფუძვლო, რადგან ზოგიერთი პაციენტი ზემოთ დასახელებული ცხრა კატეგორიიდან არც ერთს არ აღიარებდა ანალიტიკური მუშაობის დამთავრების არგუმენტად: არც რელიგიური განწყობის შეცვლას და არც ნევროზული სიმპტომების უეცარ გაქრობას. სწორედ ამ ტიპის შემთხვევებმა გახადა ჩემთვის ცხადი, რომ ნევროზის მკურნალობისას ვეხებით პრობლემას, რომელიც სცდება ექიმის კომპეტენციას და მხოლოდ სამედიცინო ცოდნით ვერ აიხსნება.

ფსიქოთერაპიის გაჩენიდან — განვითარების ფსიქიკური პროცესის ფსევდობიოლოგიური ინტერპრეტაციითა და მისი არად ჩაგდებათ — ნახევარი საუკუნე გვაშორებს, მაგრამ ადამიანთა მეხსიერებაში მაინც ცოცხლობს და ვერ ელევიან ისეთ უსიამოვნო ეპითეტებს, როგორიცაა „ცხოვრებისგან გაქცევა“, „გადატანა“, „ავტოეროტიზმი“ და ა. შ. ყველა მოვლენას ორი მხარე აქვს. ასე რომ, ნეგატიური შეფასება მხოლოდ მაშინ არის დასაშვები, თუ დამტკიცდა, რომ „ჩამოკიდებას“ თან არაფერი პოზიტიური არ ახლავს. ექიმის მოუთმენლობა თავისთავად არაფერს ნიშნავს. მხოლოდ მკვლევართა საარაკო მოთმინებამ შეაძლებინა ახალ მეცნიერებას, ჩაღრმავებოდა ფსიქეს არსს და მოულოდნელ თერაპიულ რეზულტატებსაც მხოლოდ ექიმის თავგანწირულ შრომასა და ამტანობას უნდა ვუმაღლოდეთ. უსაფუძვლო ნეგატიური მოსაზრება ადვილად იქმნება და თანაც, შესაძლოა, დამლუპველიც იყოს. ნაუცბათევი მოსაზრება, შესაძლოა, უვიცობასაც მაღავედეს ან აუცილებელი დისკუსიისთვის თავის არიდების მცდელობაც იყოს, რადგან ანალიტიკური მუშაობის დროს, ადრე თუ გვიან, გარდაუვალი ხდება დისკუსია მე-სა და შენ-ს, ან შენ-სა და მე-ს შორის — დიალოგი, რომელიც სულ სხვა სიბრტყეზე უნდა წარიმართოს, და რომელიც შესაძლოა ექიმსაც შეეხოს და მანაც საკუთარ ტყავზე გამოსცადოს. ვისაც ცეცხლთან და შხამთან აქვს საქმე, მის ზემოქმედებას მგრძნობიარე ადგილს ვერ აარიდებს. ნამდვილი ექიმი სადღაც გვერდით კი არ დგას, არამედ ამ პრობლემების შუაგულში, მათ ცენტრშია.

„ჩამოკიდება“, შესაძლოა, ორივე მხარისთვის არასასურველი, გაუგებარი და აუტანელიც იყოს. აუცილებელი არ არის, „hanging on“ ნეგატიურ როლს ასრულებდეს, პირიქით, ის შესაძლოა პოზიტიურადაც შევაფასოთ, რომელიც, ერთი მხრივ, გადაულახავ ბარიერს ქმნის, მეორე მხრივ კი, სწორედ იმიტომ წარმოადგენს უნიკალურ სიტუაციას, რომ დიდ ძალისხმევას

მოითხოვს და ადამიანის აქტივობას ზრდის. შეიძლება ასეც გვეთქვას: პაციენტი გაუცნობიერებლად და ჯოუტად ეძებს გადაუჭრელი პრობლემის გადაჭრის გზებს, ექიმი კი თავისი ოსტატობითა და ტექნიკით მას ამ გზაზე ეხმარება. „Ars totum requirit hominem!“ — ეს ფრაზა ძველ ალქიმიკოსს ეკუთვნის. ეს სწორედ ის „homo totus“-ია („მთლიანი ადამიანი“), რომელსაც ადამიანი ეძებს. ექიმის ძალისხმევა და პაციენტის ძიება იმ ფარული, „მთლიანი“ ადამიანისკენ ლტოლვაა, რომლის მანიფესტაციაც მომავლის საქმეა. გზა მთლიანობისკენ საბედისწეროა, ოღოროლო და ცდომილებებით სავსე. ეს არის „longissima via“ („უგრძესი გზა“), დაპირისპირებულ მხარეთა გამაერთიანებელი გზა, ბილიკი, რომლის ლაბირინთისებრი კლაკნილები გვაძრწუნებს. სწორედ ამ გზით ვიძენთ იმ გამოცდილებას, „ძნელად ხელმისაწვდომს“ რომ უნოდებენ. მისი მიუწვდომლობა მის ძნელად მოპოვებაშია. ასეთი გამოცდილება მოითხოვს იმას, რაც ყველაზე მეტად გვაშინებს — **მთლიანობას**. ეს სიტყვა სულ პირზე გვაკერია, მის შესახებ კი მხოლოდ თეორიულად ვმსჯელობთ, შორიდან ვუვლით და ახლოს არ ვეკარებით.¹ რამდენად უფრო კომფორტულია ტრადიციული ფსიქოლოგია, როცა ერთმა ხელმა მეორისა არაფერი იცის.

ვფიქრობ, ევროპაში არსებული მდგომარეობის გამო პასუხისმგებლობა ევროპელის ფსიქოლოგიურ აღზრდას ეკისრება და არა მხოლოდ არაცნობიერსა და ინდივიდის უძლურებას. აღმზრდელობითი საკითხები რელიგიის არსია, მისი საფუძველია, რადგან დანარჩენი რაციონალური სისტემებისგან განსხვავებით ის ერთადერთია, რომელიც თანაბრად ეხება ადამიანის როგორც **სულიერ**, ასევე **ფიზიკურ** მხარეს. როცა საკუთარი ნაკლოვანების გამართლება გვსურს, ქრისტიანობას ვსაყვედურობთ ხოლმე და ჩამორჩენილობაში ვდებთ ბრალს. არ მინდა, თავი მოვიტყუო და დანაშაული სხვა მიზეზებს მივანერო და არა ადამიანის უხეირობას. ამ უხეირობაში ქრისტიანობის ფარული სიღრმეების გააზრებას კი არ ვგულისხმობ, არამედ მის ზედაპირულ გაგებას, რომელიც საბედისწერო აღმოჩნდა თანამედროვე ადამიანისთვის. ეს კი ყველასთვის თვალნათელია. მოთხოვნას, რომელსაც „imitatio Christi“ აყენებს, ანუ ქრისტესთან მიახლოებას, მის მიბაძვას, თითქოს ადამიანი სულიერად უნდა განვეითარებინა და აქმაღლებინა. სინამდვილეში კი ზედაპირულად, ფორმალურად

* „ხელოვნება ადამიანს მთლიანად ითხოვს!“ (აქ და შემდეგაც ლათინურიდან თარგმნა თინა ცერაძემ).

¹ ნიშანდობლივია, რომ პროტესტანტი თეოლოგი თავის ნაშრომში პომილეტიკის შესახებ სითამამეს იჩენს და, ეთიკური პოზიციიდან გამომდინარე, მქადაგებელს მთლიანობას სთხოვს. საკუთარი არგუმენტების დასამტკიცებლად იგი ჩემს „ფსიქოლოგიას“ ეყრდნობა (HÄNDLER, *die Predigt*).

მოაზროვნე მორწმუნემ ქრისტეს იდეალი საკულტო ობიექტად აქცია და სწორედ ქრისტეს, როგორც ობიექტის, თავყვანისცემამ შეუშალა მას ხელი, სწვდომოდა ფსიქეს სიღრმეებს და მისთვის მთლიანობა მიენიჭებინა. ასე რომ, ღვთაებრივი შუამავალი სადღაც გარეთ აღმოჩნდა, ადამიანი კი — რალაციის ფრაგმენტი, რომლის ფარულ სიღრმეებსაც ვერაფერი შეეხო. კი ბატონო, შესაძლებელია, ქრისტეს მივბაძოთ, მაგრამ იმიტატორი იდეალთან, მის ნამდვილ აზრთან მიახლოებასაც კი ვერ შეძლებს. მთავარი მიბაძვა კი არ არის, რომელიც ადამიანში მეტამორფოზას არ იწვევს და მას უბრალო იმიტატორს ხდის, არამედ საკუთარი გზებით — Deo concedente („ღვთის შემწეობით“) — ინდივიდუალურ ცხოვრებაში ამ იდეალის რეალიზაციაა. ნურც იმას დავივინწყებთ, რომ თუნდაც მცდარად გაგებული მიბაძვა დიდ მორალურ ძალისხმევას მოითხოვს. ეს არ გახლავთ გზა, რითაც საკუთრივ მიზანი მიიღწევა, მაგრამ თავისი, თუნდაც გარეგნულად გამოხატული, ერთგულებით მაინც ღირებულია. მორალური ენერგიის ტოტალური მობილიზების ხარჯზე ადამიანი ნამიერად გრძნობს საკუთარ მთლიანობას და თან ღვთაებრივი ნყალობის შეგრძნებაც ეუფლება; ამგვარი შეგრძნება კი მსგავს მოვლენას ყოველთვის თან ახლავს.

ქრისტეს „imitatio“-ს იდეის ყალბ გაგებას ევროპული ცრურწმენაც ემატება, რითაც დასავლური პოზიცია ასე განსხვავდება აღმოსავლურისგან. ევროპელს „ათასობით საგნის“ ხიბლი ატყვევებს. ის მხოლოდ ცალკეულ ნაწილებს ხედავს; საკუთარ ეგოსთან და საგნებთან ისეა მიბმული, რომ ყოფიერების უღრმეს ფესვებზე წარმოდგენაც კი აღარ აქვს. აღმოსავლელი კი ცალკეული ნაწილებისგან შემდგარი სამყაროს მთლიანობას აღიქვამს, საკუთარ ეგოს სიზმარით განიცდის, ფესვები პირველადს მიზეზებში აქვს ჩაზრდილი, რაც მას ჩვენთვის გაუგებარი ძალით იზიდავს. ევროპული პოზიცია, რომელიც ობიექტზე აკეთებს აქცენტს, ქრისტეს „იდეალის“ მხოლოდ საგნობრივ ასპექტს აფიქსირებს და მას სულიერ ადამიანთან მისტიკური დამოკიდებულებისგან ძარცვავს. სწორედ ეს ცრურწმენა გახლდათ მიზეზი, რამაც პროტესტანტ ინტერპრეტატორს „თქვენ შორის“ და არა „თქვენში“ ათქმევინა, როდესაც იგი *evrež s prav-*ს თარგმნიდა. არ ვაპირებ ევროპული პოზიციის დასაბუთებულობაზე საუბარს, მის სიმართლეში ისედაც საკმარისად დარწმუნებულები ვართ. მაგრამ როდესაც აღმოსავლურ პოზიციას ვეცნობით — ფსიქოლოგი ასეც უნდა მოიქცეს, — დასავლური პოზიციის მიმართ ბევრი ეჭვანერევი კითხვა გვიჩნდება. კი ბატონო, ვისაც როგორ სურს, ისე გადანყვიტოს; ისე მოიქცეს, როგორც სინდისი უკარნახებს; თუ უნდა, თავი სამყაროს მხსნელად წარმოიდგინოს. მე კი დაეჭვებას ვამჯობინებ, რადგან იგი გრანდიოზულ მოვლენებს არ ბღალავს.

ქრისტე, როგორც იდეალი, სამყაროს ცოდვათა მზიდველია. თუ

იდეალი გარეთაა, მაშინ ინდივიდის ცოდვებიც გარეთაა, თავად კი მხოლოდ ფრაგმენტია. ქრისტეს, როგორც იდეალის, ზედაპირული, არასწორი გაგება მეტისმეტად მოსახერხებელია, რადგან შეიძლება საკუთარი ცოდვები „მას ავკიდოთ“, ამ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით, და ამ გზით შინაგან პასუხისმგებლობას გავექცეთ, რაც ქრისტიანობის არსთან სრულწინააღმდეგობაშია. მსგავსი ფორმალიზმი და სიზანტე არა მარტო რეფორმაციის პირველადი მიზეზი გახდა, მას პროტესტანტიზმის წიაღშიც ეპოულობთ. თუ ყველაზე დიდი ღირებულება (ქრისტე) და მისი უარყოფა (ცოდვა) გარეთაა, მაშ, სულიც ცარიელი ყოფილა და სიღრმე და სიმაღლე ჰკლებია. აღმოსავლური პოზიცია (განსაკუთრებით, ინდური) სრულიად საპირისპიროა. ყველაფერი, სიმაღლეს და სიღრმეს (ტრანსცენდენტურ) სუბიექტშია, შესაბამისად, განუზომლად იზრდება „მთა“-ის — თვითობის — მნიშვნელობაც. ევროპელისთვის თვითობის მნიშვნელობა ნულამდე დავიდა და სულის მნიშვნელობაც ამიტომ გაუფასურდა. მას, ვინც სულის რეალობაზე საუბრობს, „ფსიქოლოგიზმში“ სდებენ ბრალს. ფსიქოლოგიაზე ისეთი ტონით ლაპარაკობენ, თითქოს ის მხოლოდ ფსიქოლოგია იყოს და სხვა არაფერი. მოსაზრება, რომ არსებობს ღვთაებრივი სახე-ხატების შესატყვისი ფსიქიკური ფაქტორები, ამ სახე-ხატების პროფანაციის მცდელობად არის მიჩნეული. იმის დაშვება, რომ რელიგიური განცდა ფსიქიკური პროცესია, ასევე მკრეხელობად არის შერაცხული, რადგან ამგვარი განცდა, როგორც ამტკიცებენ, „არა მარტო ფსიქოლოგიურია“. მიაჩნიათ, რომ ფსიქიკური მხოლოდ ბუნებაა და ამიტომ მისგან რელიგიური გრძნობა ვერ დაიბადება, თუმცა ყველა რელიგიაში — საკუთარის გამოკლებით — აღიარებენ ფსიქიკურ ბუნებას. სიმპტომატურია, რომ ჩემი წიგნის „ფსიქოლოგიისა და რელიგიის“ ორივე რეცენზენტმა — ერთი მათგანი კათოლიკე იყო, მეორე კი პროტესტანტი — ჯიუტად აარიდა თვალი რელიგიური ფენომენის ფსიქიკური წარმოშობის მტკიცებულებას.

მსგავს ფაქტებთან შეჯახებისას ბუნებრივად ჩნდება კითხვა: საიდან შეიძლება ფსიქეს შესახებ ამდენი იცოდეს, რომ ფსიქეზე, როგორც „მხოლოდ რალაციის შემადგენელ ნაწილზე“, ისაუბრო? ასე ფიქრობს და მეტყველებს ევროპელი, რომლის სულიც, აშკარად, „უღირსია“. სულში რამე რომ ჰქონდეს, ხომ უფრო მოკრძალებით ილაპარაკებდა მის შესახებ. რადგან ის ასე არ იქცევა, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მასში არც არაფერია ღირებული. ცხადია, ეს ყველას არ ეხება, არამედ იმათ, ვისაც სული დასცარიელებია და ვისთვისაც „ღმერთი გარეთაა“ (ასეთებს ხანდახან მაისტერ ეკჰარტის კითხვა არ აწყენდათ).

მხოლოდ რელიგიური პროექცია სულს ღირებულებას ართმევს. გამოფიტული სული განვითარების უნარს კარგავს და არაცნობიერ მდგო-

მარეობაში ვარდება. ამასთან, მას ექმნება ილუზია, რომ ყველა უბედურების მიზეზი მის გარეთაა და ერთი ნუთითაც კი არ ფიქრდება, თავად ვინლაა. ასეთი ადამიანისთვის სული იმდენად უმნიშვნელოა, რომ მას ველარც ბოროტებას მიაწერს, სიკეთეზე რომ აღარაფერი ვთქვათ. თუ სული აღარაფერში მონაწილეობს, მას რელიგია მოჩვენებითი, ფორმალური მოვლენა ყოფილა და სხვა არაფერი. როგორც არ უნდა წარმოვიდგინოთ ღმერთისა და ადამიანის დამოკიდებულება, ერთი რამ ცხადია: სული არ შეიძლება იყოს „მხოლოდ“. მას აქვს ღირსება, რათა ღმერთთან ცნობიერი დამოკიდებულება ჰქონდეს, თუნდაც ეს დამოკიდებულება წვეთის ზღვასთან კავშირს ჰგავდეს. მრავალი წვეთი რომ არა, ზღვაც ხომ არ იარსებებდა. სულის უკვდავების შესახებ დოგმა მას (სულს) მოკვდავ ადამიანზე მაღლა აყენებს და ზებუნებრივი მოვლენის მონაწილეს ხდის. თავისი მნიშვნელობით იგი აღემატება წარმავალი ადამიანის ცნობიერებას. ასე რომ, ქრისტიანს ეკრძალება სულის, როგორც „მხოლოდ რაღაცის შემადგენელი ნაწილის“, აღქმა.² სული ღმერთის ისეთივე შესატყვისია, როგორიც თვალი — მზისა. ცნობიერებას არ ძალუძს სულის შემცენება, ამიტომ სასაცილოა სულზე შემწყნარებლური, უგულებელმყოფელი ტონით საუბარი. უფლის ფარული გზა ღრმად მორწმუნე ქრისტიანისთვისაც უცნობია და მისი ნებაა, სულის მეოხებით ადამიანზე გარედან იმოქმედებს თუ შიგნიდან. ის, რომ არსებობს „*somnia a Deo missa*“ (ღმერთის გამოგზავნილი სიზმრები) და სულის გაბრწყინება, რომელიც ფიზიკური მიზეზებით არ აიხსნება, მორწმუნეში შიშს არ უნდა იწვევდეს. მკრეხლობაა ამტკიცო, რომ ღმერთი ყველგანაა და არა მაინცდამაინც სულში. ღმერთთან სულის იდუმალი დამოკიდებულება საფუძველშივე გამორიცხავს მის უფასურობას.³ იქნებ მეტისმეტი გაბედულებაა ღმერთთან სულის ასეთ სიახლოვეზე საუბარი, მაგრამ ღმერთთან კავშირის უნარი, ანუ მასთან შესაბამისობა, სულს ყოველთვის უნდა ჰქონდეს.⁴ ფსიქოლოგიურ ენაზე ამ შესაბამისობას ღმერთის სახე-ხატის არქეტიპი ჰქვია.

ყოველ არქეტიპს უსასრულო განვითარებისა და დიფერენციაციის

² ღმერთის ხატის მიხედვით ადამიანის შექმნის შესახებ დოგმამ დიდი გავლენა იქონია ნებისმიერი ადამიანური ფაქტორის შეფასებაში, რომ აღარაფერი ვთქვათ ღმერთის ინკარნაციის თაობაზე.

³ ის, რომ სულს, შესაძლოა, ეშაქიც დაეპატრონოს, სულის მნიშვნელობას იოტისოდენადაც კი არ ამცირებს.

⁴ ამიტომ ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით დაუშვებელია, რომ ღმერთი „სრულიად სხვაგვარი“ იყოს, რადგან „სრულიად სხვაგვარი“ ვერასდროს იქცეოდა სულის უღრმეს საიდუმლოებად, რასაც ღმერთი წარმოადგენს. ფსიქოლოგიურად სწორია მხოლოდ ღმერთის ხატების შესახებ ანტინომიური გამოხატულებები და პარადოქსები.

უნარი აქვს. შესაძლოა, რომელიმე მათგანი მეტად ან ნაკლებად იყოს განვითარებული. რელიგიის გარეგნულ ფორმაში, სადაც აქცენტი გარეგნულ მხარეზე კეთდება, არქეტიპი ამ კონკრეტული ფორმით გამოხატული იდეის იდენტურია, თუმცა ფსიქიკური ფაქტორი არაცნობიერია. როცა პროეცირებული სურათ-ხატი არაცნობიერ შინაარსს ენაცვლება, მაშინ იგი ეთიშება ცნობიერ აზროვნებას და მასზე ველარ ახდენს გავლენას; და რადგან იგი ცნობიერის ჩამოყალიბების პროცესში მონაწილეობას აღარ იღებს, ამიტომ საკუთარ ცხოვრებასაც კარგავს. გარდა ამისა, იგი უცვლელად ინარჩუნებს თავდაპირველ ფორმას, რადგან არაცნობიერში, საერთოდ, ცვლილებები არ ხდება. გარკვეული პერიოდის შემდეგ იგი რეგრესს განიცდის და უფრო დაბალ, არქაულ საფეხურზე ეშვება. ქრისტიანი, რომელსაც წმინდა ხატების სწამს, შესაძლოა, სულის სიღრმეში განუვითარებელი და სტატიკური იყოს, რადგან ღმერთს მთლიანად „გარეთ“ განიცდის და არა სულის სიღრმეში. ყველა მისი მოტივი, იდეები, რითაც ხელმძღვანელობს და იმპულსები იბადება არა ქრისტიანული სფეროდან, არამედ წარმართული, არქაული, განუვითარებელი ფსიქედან და არაცნობიერი შინაარსიდან. ჩემი მოსაზრების ჭეშმარიტება მტკიცდება არა ერთი, არამედ მრავალთა — მთელი ერის — ცხოვრების მაგალითზე. ჩვენი სამყაროს გრანდიოზული მოვლენები, ადამიანთა მიერ დაგეგმილი და განხორციელებული, შთაგონებულია არა ქრისტიანული, არამედ შეუნიღბავი, შეულამაზებელი წარმართული სულისკვეთებით. ამ მოვლენებს არქაული ფსიქიკური სტრუქტურა წარმოშობს, რომელსაც ქრისტიანობა ახლოსაც კი არ გაკარებია. ეკლესია ამტკიცებს, და არცთუ უსაფუძვლოდ, რომ „semel credidisse“ („ერთხელ ნდობა“) სულს თავის ნაკვალევს ამჩნევს, თუმცა ეს კვალი მსოფლიო მასშტაბის მოვლენებს არ ატყვია. ქრისტიანულმა კულტურამ შემადრწუნებელი სიცარიელე გამოავლინა. მას გარეგნული ბრწყინვალეობა არ აკლია, თავად ქრისტიანი კი ამასობაში შინაგანად ხელუხლებელი და უცვლელია. მისმა შინაგანმა განვითარებამ ვერ აუწყო ფეხი გარეგან განვითარებას. ფსიქიკურ მდგომარეობასა და რწმენის გარეგნულ ფორმებს შორის შეუსაბამობა დიდია. იგი ყველაფერს გარეთ ეძებს: ეკლესიაში, ბიბლიაში, სურათ-ხატებში, სიტყვებში, სულში კი — არასდროს. შინაგანად მას არქაული ღმერთები განაგებენ. სხვაგვარად რომ ვთქვათ: ღმერთის გარეგნულ სახე-ხატთან შინაგანი კავშირი სულიერი კულტურის არქონის გამო ვერ განვითარდა და ამიტომ იგი წარმართულ საფეხურზე ჩარჩა. ქრისტიანულმა აღზრდამ ყველაფერი გააკეთა, რაც მის ხელთ იყო, მაგრამ ეს საკმარისი არ აღმოჩნდა. ცოტას თუ შეუძლია, განიცადოს ღვთაებრივი სახე-ხატი, როგორც სულის საკუთრება. ქრისტეს ისინი გარეთ პოულობენ და არა საკუთარ სულებში. სწორედ ამიტომ მეფობს მათი სულის სიღრმეებში წარმართული წყვდი-

ადი. გაცვეთილი საბურველით ცუდად შენიღბული წარმართობა ეგრეთ წოდებულ ქრისტიანულ ცივილიზაციას ნალექით ემუქრება.

ეკლესიამ დღემდე გამოყენებული მეთოდებით სულის იმდენად გაქრისტიანებაც კი ვერ შეძლო, რომ ქრისტიანული ეთიკის ელემენტარულ მოთხოვნებს ევროპელის ძირითად ინტერესებზე მკვეთრი გავლენა მოეხდინა. ქრისტიანი მისიონერი კი ქადაგებს საბრალო, ურწმუნო წარმართთათვის სახარებას, მაგრამ არც სულიერად წარმართებს — ქრისტიან ევროპელებს — სმენიათ რამე ქრისტიანობის შესახებ. ქრისტიანობამ ყველაფერი თავიდან უნდა დაიწყოს, თუ იმ დიდი აღმზრდელობითი სამუშაოს შესრულება განუზრახავს. სანამ რელიგია მხოლოდ გარეგნული ფორმების რწმენით საზრდოობს და რელიგიურ ფუნქციას საკუთარი სულის გამოცდილებად არ აღიარებს, ძირეული ცვლილებები არ მოხდება. ქრისტიანი უნდა მიხედეს, რომ „mysterium magnum“ („დიდი მისტერია“) მხოლოდ თავის-თავად არსებული რეალობა კი არ არის, არამედ ადამიანის ფსიქიკაში ფესვგამდგარი საიდუმლოცაა. ვისაც ეს არ განუცდია, შესაძლოა დიდად განსწავლული თეოლოგის სახელი მოიხვეჭოს, მაგრამ რელიგიის და მით უმეტეს აღმზრდელობით საკითხებზე სათანადო წარმოდგენა ვერ შეექმნას.

როცა სულის რელიგიურ ფუნქციას ვუსვამ ხოლმე ხაზს⁵, რომელიც მას ბუნებისგან აქვს მინიჭებული, ან აღზრდის უმთავრეს მოვალეობას ღმერთის სახე-ხატის არქეტიპის ცნობიერებისთვის გადაცემაში და მასზე ზემოქმედებაში ვხედავ, თეოლოგები მაშინვე პირში მეცემიან და „ფსიქოლოგიზმები“ მდებენ ბრალს. მთელი ამ წლების მანძილზე გამოცდილებას რომ არ დავერწმუნებინე, რომ უზენაესი ღირებულებები სწორედ სულში უნდა ვეძებოთ, ფსიქოლოგიაც დაკარგავდა ჩემთვის აზრს, რადგან უამისოდ სული რაღაც გაურკვეველი ბურუსია და სხვა არაფერი. მრავალსაუკუნოვანი გამოცდილება კი გვეუბნება, რომ ეს ასე არ არის. დოგმაში ფორმულირებულ საგანთა შესატყვისები სულშია. უფრო მეტიც: სწორედ სულშია ის, რაც მას შეაძლებინებს, იხილოს სინათლე, თვალი გაუსწოროს სინათლის სხივს. ვინ აღარ მდებს ბრალს „სულის გაღმერთებაში“. მე კი არა, ის თავად ღმერთმა გააღმერთა! მე კი არ გამოუვგონე სულს რელიგიური ფუნქცია, უბრალოდ ფაქტები წარმოვაჩინე, რომლებიც მის რელიგიურ ფუნქციას, „naturaliter religiosa“-ს („ბუნებრივად რელიგიურს“), თავისთავად ამტკიცებენ. სულის რელიგიური ბუნება ჩემი ინტერპრეტაციის ნაყოფი არ გახლავთ, ამ ფუნქციას იგი თავისთავად გამოიმუშავებს. ასე რომ, ჩემი შთაგონება და მოსაზრება არაფერ შუაშია. თეოლოგთა ტრაგიზმი მათ შეცდომაშია. ისინი ერთ რამეს ვერ მიმხვდარან: ბრმას სინათლეს ვერ დაანახებ. არც მის განდიდებასა და ქადაგებას აქვს

⁵ TERTULLIAN: „Anima naturaliter christiana“ [*Apologeticus*, xvii].

აზრი, თუ არ არსებობს მისი დამნახველი თვალი. ბევრად უფრო მნიშვნელოვანია, ადამიანებს დანახვა ასწავლო. ხომ ცხადია, რომ ბევრს არ ძალუძს საკუთარ სულთან წმინდა ხატების დაკავშირება, საკუთარ სულელებში მთელმარე ამ სახე-ხატების შესაბამისობათა დანახვა. თვალის ასახელად, შინაგანი მზერის გამოსაცოცხლებლად კი მათ გზა უნდა მივასწავლოთ. გულწრფელად გითხრათ, არ მესმის, როგორ უნდა გაეართვათ ამ ამოცანას თავი ფსიქოლოგიის, ფსიქესთან კონტაქტის დამყარების გარეშე⁶.

კიდევ უფრო დიდი გაუგებრობაა, როცა ფსიქოლოგიას აბრალებენ, თითქოს მას ახალი — ერეტიკული — მოძღვრების შექმნა განუზრახოს. როცა ბრმას თანდათან თვალს აუხელ, განა იმას უნდა ელოდო, რომ ახალ ჭეშმარიტებებს მაშინვე არწივისებურ მზერას შეავლებს? ცოტაა, თუ დანახვა და დანახულის გააზრება შეძლო?! ფსიქოლოგია დაკავშირებულია დანახვის აქტთან და არა ახალ რელიგიურ ჭეშმარიტებათა კონსტრუქციასთან, მით უმეტეს, რომ ჯერ არსებულიც კი არ გააზრებულა და განჭვრეტილა. ცნობილია, რომ რელიგიური განცდის საფუძველი შინაგანი გამოცდილებაა. მხოლოდ ამგვარ საფუძველზე მყარდება კავშირი ფსიქეს, გარეგნულ სახე-ხატებსა და იმ დოქტრინათა შორის, რასაც ეკლესია ქადაგებს. ეს კავშირი იგივეა, რაც „sponsus“-სა და „sponsa“-ს („სასიძოსა“ და „სამატარძლოს“) შორის შესატყვისობა. როცა ვამბობ, რომ ღმერთი არქეტიპია, ვგულისხმობ შემდეგს: ეს „ტიპი“ ფსიქეშია. თუ იმნიშნავს დარტყმას, აღბეჭდვას. ასე რომ, თავად სიტყვა გულისხმობს სუბიექტს, რომელზეც უნდა იმოქმედოს. ფსიქოლოგია, როგორც სულის მეცნიერება, თავისი შესასწავლი საგნით უნდა შემოისაზღვროს და მეტაფიზიკური მტკიცებულებებითა თუ აღმსარებლური დოქტრინებით არ გასცდეს საკუთარი კომპეტენციის ფარგლებს. მეცნიერება მხოლოდ მეცნიერებაა. არ არსებობს „მეცნიერული“ აღმსარებლობა და „contradictiones in adiecto“. ჩვენ არაფერი ვიცით არქეტიპისა და ფსიქეს წარმოშობის შესახებ. ფსიქოლოგიის, როგორც ემპირიული მეცნიერების, კომპეტენცია ფსიქეში არსებულ „ტიპსა“ და, მაგ., „ღმერთის სახე-ხატს“ შორის შესაბამისობის რაობისა და თავისებურებების განსაზღვრაში მდგომარეობს. ეს ღმერთის შესაძლო არსებობის არც პოზიტიური შეფასებაა და არც ნეგატიური, ისევე როგორც „გმირის“ არქეტიპიც არ წარმოადგენს მისი რეალურად არსებობის მტკიცებულებას.

თუ ჩემი ფსიქოლოგიური კვლევა გარკვეული ფსიქიკური ტიპების რელიგიურ იდეებთან ანალოგიებს წარმოაჩენს, მაშინ იმ არაცნობიერი შინაარსისკენაც შევძლებთ გზის გაკვალვას, რომელიც რელიგიური გან-

⁶ აქ საუბარია ადამიანის მცდელობაზე და არა წყალობის აქტზე, რაც ადამიანური ნების მიღმა არსებული ფენომენია.

ცდის ემპირიულ საფუძვლებს აყალიბებს. მორწმუნე ადამიანს არ უჭირს ამ სურათ-ხატების წარმოშობის შესახებ ნებისმიერი მეტაფიზიკური განმარტების მოსმენა, ინტელექტუალი კი მეცნიერულ პრინციპებს მკაცრად იცავს და ცოდნის ჩარჩოებს არასდროს სცილდება. ვერავინ დაუშლის მორწმუნეს, აღიაროს ღმერთი, პურუშა, ატმანი და დაო. მეცნიერმა კი ბეჯითად უნდა იღვანოს, ოცნებით იგი ღრუბლებში არ ფრენს. თუ მან თავს ექსტრავაგანტურობის უფლება მისცა, იმ ტოტს მოჭრის, რომელზეც ზის.

ერთი რამ ფაქტია: შინაგანი სურათ-ხატების ჭეშმარიტი განცდა და შეცნობა გულსა და გონებას იმ დანარჩენი სურათ-ხატებისკენ უხსნის გზას, რომელსაც რელიგია ადამიანს უმთავრესი დოგმის სახით უყენებს. ასე რომ, ფსიქოლოგია სულ სხვაგვარად იქცევა და არა ისე, რასაც მას საყვედურობენ: იგი ადამიანს რელიგიურ დოგმათა რეალური მნიშვნელობის შეცნობაში ეხმარება და ახალ მობინადრეებს უღებს სახლის კარს. ჩემს ნათქვამს მრავალი ფაქტი მოწმობს. რწმენისგან განდგომილი ძველის-ძველი ჭეშმარიტებისკენ ახალ გზებს პოულობენ. ასეთთა შორის კათოლიკეებიც მრავლად ყოფილან. ფარსებიც* კი დაუბრუნდნენ ზოროასტრულ ცეცხლის ტაძარს. ყველა ეს ფაქტი ჩემი პოზიციის ობიექტურობაზე მეტყველებს. ჩემს ფსიქოლოგიას კი სწორედ ამ ობიექტურობის გამო საყვედურობენ, რომელიც ერთ რომელიმე რელიგიურ მოძღვრებას კი არ ანიჭებს უპირატესობას, არამედ სვამს კითხვას: ნუთუ ძნელია იმის წარმოდგენა, რომ ვინმე უარს ამბობდეს სუბიექტურობაზე, არ აღიარებდეს რომელიმე დოგმას, როგორც „arbitrarius mundi“-ს („მსოფლიოს მსაჯულს“) და სწამდეს, რომ ღმერთი სხვადასხვა ფორმით და სხვადასხვა გზით გამოვლინდება, ხოლო გამოვლინების ყველა ფორმა ჭეშმარიტია. ხშირად გაისმის საყვედურის ხმა ქრისტიანული ეკლესიიდან, რომ შეუძლებელია ჭეშმარიტი იყოს მრწამსი, რომელიც თავის თავში წინააღმდეგობრივია. მათ ასეთ კითხვას დაეუსვამდი: ნუთუ ერთი = სამი? შეიძლება დედა ქალწული იყოს? და ა. შ. არ შეგიძინევიათ, რომ ყველა რელიგიური მრწამსი ლოგიკური წინააღმდეგობებისა და, პრინციპში, ალოგიკური მტკიცებულებებისგან შედგება, რაც ზოგადად ნებისმიერი აღმსარებლობის არსია? ჩემს ნათქვამს ტერტულიანეს აღსარებაც მოწმობს: „Et mortuus est Dei filius, prorsus credibile est, quia ineptum est. Et sepultus resurrexit; certum est, quia impossibile est“ („ძე ღვთისა მოკვდა; ჩვენ უნდა ვირწმუნოთ, რადგან ეს აბსურდია. დამარხული მკვდრეთით აღდგა; ეს სარწმუნოა, რადგან შეუძლებელია“)⁷. თუ ქრისტიანობა ამგვარ წინააღმდეგობათა რწმენას მოითხოვს, მაშინ აღარც ის უნდა

* ფარსები — VIII ს-ში სპარსეთიდან ინდოეთში გადასახლებული ზარათუსტრას მოძღვრების მიმდევრები (მთარგმნ.).

⁷ [De carne Christi, v].

განსაჯოს, ვინც ასეთივე პარადოქსს ამტკიცებს. უცნაურია, მაგრამ პარადოქსი უმაღლესი სულიერი ფასეულობაა, ერთმნიშვნელოვნება კი — სისუსტის ნიშანი. როცა რელიგია თავის პარადოქსულობას კარგავს, ან მას ამცირებს, სულიერად იფიჭება კიდეც. პარადოქსის სიმრავლე მას ამდიდრებს, რადგან მხოლოდ პარადოქსს აქვს სიცოცხლის მთელი სისავსით განცდის ძალა. იქ, სადაც არც წინააღმდეგობრიობაა და არც ბუნდოვანება, არც მრავალმხრივობაა. ეს კი შეუტყნობელის გამოსახატავად უვარგისია.

ყველას ხომ არა აქვს ტერტულიანეს სულიერი ძალა. მან ამ პარადოქსების არათუ იოლად მონელება შეძლო, არამედ მასში რწმენის სიძლიერის საფუძვლებიც დაინახა. სულიერად სუსტნი — ასეთნი კი მრავლად არიან — პარადოქსს გაურბიან. პარადოქსი არ არის საშიში მანამ, სანამ იგი სიცოცხლის ჩვეულებრივ ასპექტად არის მიჩნეული და არ ხდება მისი შემონმება-შესწავლა. როგორც კი იგი სულიერად სუსტი ადამიანის სერიოზული და უნიათო განსჯის საგანი ხდება, იგი ირონიული ქირქილითა და თითის ქნევით იწყებს მისტერიის „ineptia“-ს (აბსურდის, სისულელის, უაზრობის) მისამართით საუბარს. ფრანგულმა განმანათლებლურმა ეპოქამ ვითარება მკვეთრად შეცვალა. ერთხელ გამოღვიძებულ მეწვრილმანე გონებას, რომელიც ვერანაირ პარადოქსს ვერ ეგუება, ქადაგება ველარ შეაჩერებს. ჩვენ წინაშე ახალი ამოცანა დგება: ამგვარი ადამიანები ნაბიჯ-ნაბიჯ ისეთ საფეხურზე ავიყვანოთ, რომ წარმოდგენა მაინც შეექმნათ პარადოქსული ჭეშმარიტების დიაპაზონის შესახებ. თუ ეს შეუძლებელია, მაშინ ჩავთვალოთ, რომ ქრისტიანობისკენ მიმავალი სულიერი გზაც მოჭრილია. ჩვენ უბრალოდ ველარ მივხვდებით, რას გულისხმობს დოგმის პარადოქსულობა და რაც უფრო ძლიერ აქცენტს გავაკეთებთ მის გარეგნულ ასპექტზე, მით უფრო შეგვაკრთობს მისი ირაციონალური ფორმა, საბოლოოდ კი მას წარსულის კურიოზულ და უვარგის რელიქტად მივიჩნევთ. ადამიანი, რომელიც ამ გზას ადგება, იმის უნარსაც კარგავს, რომ სულიერი დანაკლისის მასშტაბები შეაფასოს, რადგან წმინდა სურათ-ხატები არასდროს მიუჩნევია საკუთარი სულის საკუთრებად და არც საკუთარ ფსიქიკურ სტრუქტურასთან მისი მსგავსება გაუცნობიერებია ოდესმე. ამ ცოდნას იგი სწორედ არაცნობიერის ფსიქოლოგიის გზით შეიძლება ეზიაროს და მეცნიერული ობიექტურობა აქ დიდ მნიშვნელობას იძენს. ფსიქოლოგია რომელიმე სარწმუნოებრივ მოძღვრებასთან რომ იყოს დაკავშირებული, ინდივიდუალურ არაცნობიერს იმ თავისუფლებას ვერ მიაწვდის, რაც არქეტიპის გამოვლენის აუცილებელ წინაპირობას წარმოადგენს. დამაჯერებლობა სწორედ არქეტიპული შინაარსის სპონტანურობაშია, ხოლო ნებისმიერი წინასწარგამიზნული ჩარევა მის გულწრფელ განცდას აფერხებს. თუ თეოლოგს ღმერთის ყოვლისშემძლეობისა და დოგმის

უტყუარობისა სწამს, მაშინ რატომ არ სჯერა, რომ სულიც ღმერთზე ღალატებს? იქნებ სული — დოგმატური მოსაზრების საპირისპიროდ — ჯოჯოხეთია, საიდანაც დემონები ჩნდებიან? ასეც რომ იყოს, ეს ფაქტი მაინც არ არის დამაჯერებელი, რადგან ბოროტების რეალობის შემადგენელ გაცდას არანაკლები ადამიანი მიუყვანია რელიგიამდე, ვიდრე — სიკეთისას.

არაცნობიერის არქეტიპსა და რელიგიურ დოგმას შორის შესაბამისობა შესაძლებელია ემპირიულად დამტკიცდეს. ეკლესიის მამათა პერმენევტიკული ენა მდიდარია ინდივიდუალური და სპონტანური პროდუქციით, რომლის ანალოგიებიც ასე ხშირად გვხვდება ფსიქოლოგიაში. არაცნობიერს უნებლიე გამოხატულება არ სჩვევია. მასში გვხვდება რალაც ისეთი, რაც „სწორედ ასეთია“, ისევე, როგორც ნებისმიერი ბუნებრივი მოვლენისას. ცხადია, არაცნობიერის სურათ-ხატები ბუნებრივია თავისი არსით და არა დოგმატურად ფორმულირებული, სწორედ ისეთი, როგორიც პატრისტიკული ალეგორია. ავილოთ, მაგ., ქრისტეს ალეგორია. მის მსგავსს არაცნობიერის ფსიქოლოგიაში ვპოულობთ. განსხვავება ის არის, რომ პატრისტიკული ალეგორია ქრისტესკენ არის მიმართული — *ad Christum spectat* (ქრისტესკენ სწრაფვა), ფსიქიკური არქეტიპი კი თვითკმარია და, შესაბამისად, მისი ინტერპრეტაციაც დროის, ადგილისა და გარემოების მიხედვით უნდა მოხდეს. დასავლეთში იგი ქრისტეს დოგმატური სურათ-ხატით ივსება, აღმოსავლეთში კი — პურუშას, ატმანის, ჰირანიაგარბჰას, ბუდას სურათ-ხატებით და ა. შ. რელიგიურ პოზიციას, ბუნებრივია, აქცენტი შტამპზე გადააქვს, ფსიქოლოგიას კი, როგორც მეცნიერებას — *τύπος*-ზე, ანაბეჭდზე. რელიგიური თვალსაზრისით ანაბეჭდი (ტიპი) შტამპის შედეგია, მეცნიერებისთვის კი იგი შეუცნობელი და გამოუთქმელი შინაარსის სიმბოლოა. რადგან *τύπος*-ი არ არის კონკრეტული და თანაც უფრო მრავალფეროვანია, ვიდრე რომელიმე რელიგიური სურათ-ხატი, ამიტომ ფსიქოლოგია იძულებულია თავისი ემპირიული მასალით იგი ისეთი ტერმინოლოგიით გამოხატოს, რომელიც არც დროსთან, არც ადგილთან და არც რაიმე გარემოებასთან არ იქნება დაკავშირებული. არქეტიპი რომ, მაგ., ყველა დეტალში ქრისტეს დოგმატურ სახე-ხატს ემთხვეოდეს და არანაირ დეტერმინანტებს არ შეიცავდეს, რაც ამ სახე-ხატის ფარგლებს გასცდებოდა, მაშინ *τύπος*-ი ამ დოგმატური სახე-ხატის ასლად უნდა მიგვეჩინა და შესაბამისი სახელიც დაგვერქვა; ასეთ შემთხვევაში *τύπος*-სა და ქრისტეს შორის სრული თანხვედრა იქნებოდა. ეს კი ასე არ გახლავთ, რადგან არაცნობიერი, ეკლესიის მამათა ალეგორიების მსგავსად, სხვადასხვა ისეთ დეტერმინანტებსაც წარმოქმნის, რომლებსაც დოგმატური ფორმულა აშკარად არ შეიცავს, ისევე, როგორც მაგ., ზემოთ მოხსენიებული არაქრისტიანული ფიგურები; ვერც ერთი ეს ფიგურა ვერ ამოწურავს არქე-

ტიპის განუსაზღვრელ ბუნებას. საერთოდაც, წარმოდგენელია ერთი რომელიმე ისეთი კონკრეტული ფიგურის არსებობა, რომელიც არქეტიპის განუსაზღვრელობის გამოხატვას შეძლებდა. ამიტომ იძულებული ვარ, შესაბამის არქეტიპს ფსიქოლოგიური სახელი — თვითობა ვუწოდო, რომელიც ერთი მხრივ საკმარისად კონკრეტულია, რომ ადამიანის მთლიანობის არსი გადმოსცეს, მეორე მხრივ კი საკმარისად განუსაზღვრელია, რათა ამ მთლიანობის გამოუთქმელი და განუსაზღვრელი ბუნება გამოხატოს. ამ ტერმინის პარადოქსულობა კარგად ასახავს იმ ფაქტს, რომ მთლიანობა თავის თავში მოიცავს როგორც ცნობიერ, ასევე არაცნობიერ ადამიანს. თვითობის საზღვრების მითითება ან მისი განსაზღვრება შეუძლებელია. „თვითობა“ არც ქრისტეზე მინიშნებაა და არც ბუდაზე, იგი შესაბამის ფიგურათა ერთობლიობაა, თითოეული ეს ფიგურა კი — თვითობის სიმბოლო. გამოხატვის ეს მანერა მეცნიერულ ფსიქოლოგიაში ინტელექტუალური აუცილებლობაა და არა ტრანსცენდენტური გადანყევითილება. პირიქით, როგორც ზემოთ მოგახსენეთ, ამგვარი ობიექტური პოზიცია ერთ ადამიანს ქრისტეს არჩევენებს, მეორეს — ბუდას და ა. შ. მათ კი, ვისაც ეს ობიექტურობა აღიზიანებს, უნდა გაიგონ, რომ მეცნიერება ამის გარეშე არ არსებობს. შესაბამისად, ობიექტურობაზე ფსიქოლოგიის უფლების უარყოფა მეცნიერებისთვის სასიცოცხლო შუქის წართმევას ნიშნავს და თუ ეს მაინც მოხდა, საერო აზროვნებას და რელიგიას შორის ისედაც კატასტროფული გაუცხოება კიდევ უფრო გაღრმავდება.

ბუნებრივია, მეცნიერება თავის შესასწავლ საგანზეა კონცენტრირებული და ეს არის მისი აბსოლუტური *raison d'être* (არსებობის აზრი). რადგან თვითობა ფსიქოლოგიის ინტერესის ძირითადი საგანია, ცხადია, მისი აზროვნებაც თეოლოგიისგან დიამეტრულად განსხვავდება: ფსიქოლოგიისთვის რელიგიური სურათ-ხატები თვითობისკენ მიანიშნებს, თეოლოგიისთვის კი თვითობა ცენტრალური რელიგიური კონცეფციაა, ანუ თეოლოგიამ ფსიქოლოგიური თვითობა შეიძლება ქრისტეს ალეგორიად მიიჩნიოს. ეს კონტრასტი სანყენია, მაგრამ გარდაუვალი, თუ ფსიქოლოგიას საერთოდ არსებობის უფლება არ ჩამოართვის. მოთმინების მეტი სხვა რა დაგვრჩენია, ეს კი ფსიქოლოგიას ისედაც არ აკლია, რადგან იგი, როგორც მეცნიერება, არასდროს აცხადებს ტოტალიტარულ პრეტენზიებს.

ფსიქოლოგიისთვის „ქრისტეს სიმბოლო“ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რადგან იგი, ბუდას სახე-ხატთან ერთად, თვითობის ყველაზე მაღალგანვითარებულ და დიფერენცირებულ სიმბოლოს წარმოადგენს. ეს კარგად ჩანს იმ უამრავი გამონათქვამიდანაც, რაც ქრისტეს შესახებ არსებობს და რაც ასე განსაკუთრებულად შეესაბამება თვითობის ფსიქოლოგიურ ფენომენოლოგიას, თუმცა ქრისტეს სახე-ხატი

ამ არქეტიპის ყველა ასპექტს მაინც ვერ მოიცავს. თვითობის გამოვლინების უკიდვრად დიაპაზონი ნაკლიც კია რელიგიური სახე-ხატის განსაზღვრულობასთან შედარებით. მეცნიერების ამოცანა არ არის იმის შეფასება, „რა არის კარგი და რა ცუდი“. პარადოქსია, მაგრამ თვითობა არა მარტო განუსაზღვრელია, მას განსაზღვრულობის ხასიათიც აქვს — ის უნიკალურია. ეს ის მიზეზია, რის გამოც მსოფლიო რელიგიებად სწორედ ის რელიგიები იქცა, რომელთა დამაარსებლებიც ისტორიული პიროვნებები იყვნენ: ქრისტიანობა, ბუდიზმი და ისლამი. პიროვნების ჩართულობა — განსაკუთრებით, თუ იგი განუსაზღვრელ ღვთაებრივ ბუნებასთან არის დაკავშირებული — თვითობის ინდივიდუალობის აბსოლუტიზმს შეესაბამება, რომელიც უნიკალურს მარადისობასთან აკავშირებს, ინდივიდუალურს კი — უნივერსალურთან. თვითობა დაპირისპირებულობათა გამაერთიანებელია და სწორედ ეს განასხვავებს მას ქრისტეს სიმბოლოსგან. დაპირისპირებულობის გამო ეკლესიამ დათმო ქრისტეს ანდროგინულობა. დაპირისპირებულობა ერთი მხრივ ნათელსა და ბნელს, მეორე მხრივ კეთილსა და ბოროტს შორის ღია კონფლიქტში გადაიზარდა, რადგან ქრისტე სიკეთეა, მისი მოწინააღმდეგე ეშმაკი — ბოროტება. ეს დაპირისპირებულობა დღემდე გადაუჭრელ საკაცობრიო პრობლემას წარმოადგენს. თვითობა აბსოლუტური პარადოქსია, რადგან ის ერთდროულად თეზაც არის და ანტითეზაც და, ამასთან, მათი სინთეზიც (ამ მტკიცებულებისთვის ფსიქოლოგია მდიდარ მასალას ფლობს. შეუძლებელია მათი აქ in extenso (სრულად) ციტირება. გათვითცნობიერებულ მკითხველს მანდალას სიმბოლიკას დავუსახელებდი).

არაცნობიერის კვლევამ ცნობიერებას არქეტიპი მოუახლოვა, ამიტომ ინდივიდი ადამიანური ბუნების ღრმა წინააღმდეგობრიობის წინაშე დადგა, რამაც მას ნათელისა და ბნელის, ღმერთისა და ეშმაკის უშუალო განცდის შესაძლებლობა მისცა. ცუდია თუ კარგი, ამ გზაზე მხოლოდ შესაძლებლობა გვეძლევა და არა გარანტიები. ამ ტიპის გამოცდილების მიღება ადამიანისთვის ხელმისაწვდომი მეთოდებით არ ხდება. აქ ისეთი ფაქტორებია გასათვალისწინებელი, რომლებიც ადამიანის კონტროლს არ ექვემდებარება. დაპირისპირებულობის განცდას არც ინტელექტუალურ შემეცნებასთან აქვს რამე საერთო და არც ვინმეს რეკომენდაციასთან. ეს ისეთი რამ არის, რასაც შეიძლება უფრო ფატალური ეწოდოს. ამგვარი განცდა ზოგს ქრისტეს ჭეშმარიტებას უმხელს, ზოგს — ბუდასი და ა. შ.

დაპირისპირებულობის განცდის გარეშე არც მთლიანობის განცდაა შესაძლებელი და არც წმინდა სურათ-ხატებთან სულიერი სიახლოვე. სწორედ ამ მიზეზის გამო ამახვილებს ყურადღებას ეკლესია ასე დაუინტერესებელი პირველ ცოდვასა და ადამიანის ცოდვილ ბუნებაზე, რათა თითოეულ ინდივიდში დაპირისპირებულობის უფსკრული წარმოაჩინოს. ადა-

მიანს, რომელსაც ამ მოძღვრების არ სწამს, უფრო მეტიც, მას აბსურდად მიიჩნევს, მსგავსი მეთოდებით ვერ დაარწმუნებ. ასეთი გონების ადამიანი ცალმხრივია და „ineptia mysterii“ („მისტერიის აბსურდი, სისულელე“) აკრთობს. ტერტულიანეს ანტინომიასა და მას შორის ისეთი განსხვავებაა, როგორიც ცასა და დედამიანს შორის. ის ვერ აიტანს იმ ტანჯვას, რაც ამ დაპირისპირებულობათა განცდას სდევს თან. ცოდვის შესახებ გაუთავებელ პროტესტანტულ დუდღუნს და კათოლიკურ ეკლესიაში მკაცრ ვარჯიშებს ხშირად ადამიანში ფსიქიკური აშლილობა გამოუწვევია და სასუფეველის ნაცვლად ექიმის საკონსულტაციო ოთახში მოხვედრილა. დაპირისპირებულობის პრობლემაში ჩაღრმავება გარდაუვალია, თუმცა ცოტას თუ შესწევს უნარი, თვალი გაუსწოროს მას. ეს გარემოება არც ეკლესიის მესვეურებს გამოჰპარვიათ. ამაზე რეაქცია იწვევს „მორალურ პრობაბილიზმს“, რომელმაც ცოდვის დამამძიმებელი ეფექტის შემსუბუქება უნდა შეძლოს⁸. რაც უნდა ითქვას ამ მოვლენის შესახებ, ერთი რამ ფაქტია: იგი თანაუგრძნობს ადამიანის სისუსტეს და ამ ანტინომიით გამოწვეულ დაძაბულობას აწონასწორებს. ბოროტების რეალურობა და მისი სიკეთესთან შეუთავსებლობა დაპირისპირებულობას შუაზე გლეჯს, რასაც ჯვარცმამდე და სასიკვდილო განაჩენამდე მივყავართ. რადგან „სული თავისი ბუნებით ქრისტიანია“, ეს შედეგი ისევე გარდაუვალია, როგორც ქრისტეს ჯვარცმა. ქრისტესთან ერთად ყველა

⁸ ცეკლერი პრობაბილიზმს შემდეგნაირად განმარტავს: „საზოგადოდ, პრობაბილიზმი ეწოდება იმგვარ აზროვნებას, რომელიც მეცნიერულ კითხვებს მეტ-ნაკლები ალბათობით პასუხობს. ჩვენ მიერ განსახილველი მორალური პრობაბილიზმის ძირითადი პრინციპი შემდეგში მდგომარეობს: ზნეობრივი თვითგამორკვევის აქტს წარმართავს არა სინდისი, არამედ ის, რაც, ალბათ, სწორია, ანუ სწავლული ავტორიტეტის რეკომენდაციები“. იეზუიტი პრობაბილისტის ესკობარის (გარდ. 1669წ.) აზრით, თუ აღსარების სათქმელად მისული ადამიანი თავისი ქცევის მიზეზად პრობაბილისტურ მოსაზრებას აღიარებს, მოძღვარი ვალდებულია, მიუტეოს მას ცოდვები მაშინაც კი, როცა იგი ამ მოსაზრებებს არ იზიარებს. ესკობარი გვაცნობს მრავალი იეზუიტი ავტორიტეტის პასუხს კითხვაზე, რამდენჯერ უნდა დადოს ადამიანმა უფლის სიყვარულის აღთქმა ცხოვრების მანძილზე. ერთნი მიიჩნევენ, რომ საკმარისია თუნდაც სიკვდილამდე ცოტა ხნით ადრე უფლისადმი ერთხელ სიყვარულის განცდა. მეორენი კი თვლიან, რომ ეს განცდა ადამიანს წელიწადში ერთხელ, ან სამ-ოთხ წელიწადში ერთხელ უნდა დაეუფლოს. თვითონ კი იმ დასკვნამდე მიდის, რომ თუნდაც ერთხელ გონების გამოფხიზლებისას და ბოლოს კი სიკვდილის ჟამს ამ გრძნობის განცდა სრულიად საკმარისია. მისი მოსაზრებით, მრავალი მორალური დოქტრინა წარმოადგენს ერთ-ერთ მთავარ მტკიცებულებას უფლის ბედისწერის შესახებ, რადგან ეს ქრისტეს ტვირთს ამსუბუქებს (I. c., p. 68). იხ. ასევე, v. HARNACK, *Lehrbuch der Dogmengeschichte* III., p. 748 ff.

უნდა „ვეცვათ ჯვარს“, ანუ მორალურად ვიტანჯოთ, რაც ჯვარცმის ტოლფასია. პრაქტიკულად, ეს შეუძლებელია, თანაც იმდენად აუტანელი და სიცოცხლისადმი მტრული, რომ ჩვეულებრივი ადამიანი ამ მდგომარეობაში იშვიათად ან დროებით თუ გაძლებს: განა იოლია განიცადო ამგვარი ტანჯვა, შემდეგ კი ჩვეულებრივად იცხოვრო! ამიტომ ბოროტების პრობლემის მიმართ მეტ-ნაკლები პრობაბილიზმი აუცილებელია. თვითობის ჭეშმარიტება — კეთილისა და ბოროტის აუხსნელი ერთიანობა — პარადოქსით გამოიხატება: ცოდვა ყველაზე საშიში და მძიმეა, მაგრამ არც ისე მძიმე, რომ მისგან თავის დახსნა „პრობაბილისტური“ არგუმენტებით ვერ შევძლოთ. ეს უკანასკნელი კი არც სიზანტის შედეგია და არც ქარაფშუტობის, არამედ სასიცოცხლო აუცილებლობაა.

სიკეთისა და ბოროტების ანტინომია ქრისტიანობამ ზოგადსაკაცობრიო პრობლემად აქცია და დაპირისპირებულობის დოგმატური ფორმულირებით იგი აბსოლუტურ პრინციპამდე აიყვანა. ამ გადაუჭრელი კონფლიქტის შუაგულში ქრისტიანი დგას, როგორც სიკეთის პროტაგონისტი და მსოფლიო დრამის მონაწილე. იყო ქრისტეს მიმდევარი, ნიშნავს იტანჯო. ეს კი უმრავლესობისათვის აუტანელია. ამიტომ ქრისტეს მიმდევრობა, სინამდვილეში, პირობითია. ეკლესია თავს ვალდებულია კი თვლის, მორწმუნეს „ქრისტეს უღელი შეუმსუბუქოს“. ეს კონფლიქტის სიმწვავის შერბილებასა და სიკეთისა და ბოროტების რელატივიზაციას (პირობითობას) ნიშნავს. სიკეთე — ქრისტეს საქმეთა ქმნაა, ბოროტება კი მისი საპირისპირო. მორალური სისუსტე და ინერტულობა ქრისტეს „imitatio“-ს საქმეში დამაბრკოლებელი ფაქტორია, პრობაბილიზმი ამ შემთხვევაში მეტი გავებით ეკიდება ადამიანის სისუსტეს და, ამდენად, ქრისტიანულ მოთმინებასთან, სათნოებასა და მოყვასის სიყვარულთან უფრო ახლოს დგას, ვიდრე ისინი, ვინც პრობაბილიზმში მხოლოდ თავაშეებულობას ხედავენ. პრობაბილისტური მისწრაფებანი, ცხადია, გულისხმობს ქრისტიანულ ზნეობას, მაგრამ არც ის უნდა გამოგვრჩეს მხედველობიდან, რომ ის მორწმუნეს ხელს უშლის, განიცადოს ქრისტეს ტანჯვა; შესაბამისად, კეთილსა და ბოროტს შორის ბრძოლა თავის სიმწვავეს კარგავს და მას ისე არბილებს, რომ ადამიანისთვის ასატანი გახადოს. ეს უკვე თვითობის ფსიქიკურ არქეტიპთან გვაახლოებს, სადაც დაპირისპირებულობა ერთიანია და, ამდენად, ქრისტიანული სიმბოლიკისგანაც განსხვავებული, რომელიც ამ კონფლიქტს გადაუჭრელს ტოვებს. ქრისტიანობისთვის ბზარი მთელ სამყაროს გასდევს: ნათელი ბნელს ებრძვის, უმაღლესი — უმდაბლესს. ფსიქიკური არქეტიპისგან განსხვავებით, ორი არ უდრის ერთს. მიუხედავად იმისა, რომ დოგმა ზიზღით უარყოფს აზრს, რომ ორი უდრის ერთს, რელიგიური პრაქტიკა უშვებს ბუნებრივი ფსიქოლოგიური სიმბოლოს — თვითობის არსებობას; მეორე მხრივ, დოგმა დაჟინებით ამტკიცებს, რომ სამი ერთია, თუმცა არ

აღიარებს, რომ ოთხივე ერთია. ცნობილია, რომ ოდითგანვე კენტი რიცხვები დასავლეთშიც და ჩინეთშიც მამრობით რიცხვებად იყო მიჩნეული, ლუნი კი — მდედრობითად. სამება გამოკვეთილად მამრობითი ღვთაებაა, ამიტომ ქრისტეს ანდროგინობასა და ღვთისმშობლის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ან მისადმი მონივნებას რეალური ეკვივალენტი არ გააჩნია.

მკითხველისთვის, ალბათ, ამ ექსცენტრულ აზრს ალქიმიის ცენტრალურ აქსიომამდე, ანუ მარიამ წინასწარმეტყველის გამონათქვამამდე მივყავართ: „ერთი გახდება ორი, ორი — სამი, სამიდან კი მივიღებთ ერთს, როგორც ოთხს“. სათაურიდანვე ჩანს, რომ წიგნი ალქიმიის ფსიქოლოგიური მნიშვნელობის ახსნას ეძღვნება. ამ პრობლემას, მცირე გამოწაკლისის გარდა, მეცნიერული კვლევა არ შეეხება. ახლო წარსულამდე მეცნიერება ალქიმიის მხოლოდ ქიმიურ-ისტორიული ასპექტითა და მისი ფილოსოფიურ-რელიგიური საკითხებით იყო დაინტერესებული. ქიმიის განვითარების ისტორიაში ალქიმიის მნიშვნელობა უდავოდ დიდია, მაგრამ მისი, როგორც კულტურული მოვლენის, როლი ჯერ კიდევ იმდენად შეუსწავლელია, რომ ორი სიტყვით ამ პრობლემას ვერ შევხებით. შესავალში იმ რელიგიურ-ისტორიული და ფსიქოლოგიური პრობლემატიკის წარმოჩენას ვეცადე, რომელიც ახლოს დგას ალქიმიურ თემასთან. ალქიმია ის მინისქვეშა დინებაა, რომლის ზედაპირზეც ქრისტიანობა ბატონობს. ალქიმია მასთან ისეთივე დამოკიდებულება აქვს, როგორიც სიზმარს ცნობიერებასთან. იგი ისევე ცდილობს ქრისტიანობაში დაპირისპირებულობით გამოწვეული ბზარის ამოვსებას, როგორც სიზმარი — ცნობიერების კონფლიქტის კომპენსაციას. ყველაზე უფრო მკვეთრად ეს, ალბათ, ზემოთ ციტირებულ აქსიომაში გამოიხატა, რომელიც ლაიტმოტივად გასდევს ქიმიას მთელი მისი 17-საუკუნოვანი არსებობის მანძილზე. აქ ქრისტიანული დოგმატიკის კენტი რიცხვები ლუნ რიცხვებთანაა შერეული; ლუნი რიცხვი ნიშნავს ქალურ პრინციპს, მინას, მინისქვეშეთს და თვით ბოროტებას. მათი პერსონიფიკაციაა „serpens mercurii“ („მერკურის გველი“), დრაკონი, რომელიც საკუთარ თავს თავად ბადებს და თავადვე ანადგურებს და „prima materia“-ს განასახიერებს. ალქიმიის ეს ფუნდამენტური იდეა გვაბრუნებს ტეჰომთან⁹, თიამათთან, რომელიც დრაკონის ატრიბუტიკას ფლობს, და პირველყოფილ მატერიალურ სამყაროსთან, რომელსაც, მარდუქის მითის თანახმად, მამის სამყარომ სძლია. „მამრობითი“ მიმართულებით მსოფლიო ცნობიერების ისტორიული ძვრა კომპენსირებულია არაცნობიერის ხთონურ-ქალური

⁹ იხ. დაბადება 1, 2. ყველაფერი ამ მითოლოგიური მოტივის შესახებ მკითხველს შეუძლია იხილოს LANG-ის წიგნი „*Hat ein Gott die Welt erschaffen?*“. სამწუხაროდ, ფილოლოგიური კრიტიკის გამო ამ წიგნი მრავალი რამ არ შესულა, რაც თუნდაც გნოსტიკური ტენდენციების თვალსაზრისით ძალზე საინტერესო იქნებოდა.

ასპექტით. მამრობითი ასპექტის დიფერენციაცია მამისა და ძის ფიგურებში უკვე წინაქრისტიანულ რელიგიებშიც გვხვდება, რასაც დიდი მნიშვნელობა უნდა ჰქონოდა ქრისტიანობისთვის. არაცნობიერი მხოლოდ დანამატი რომ იყოს, მაშინ ცნობიერების მეტამორფოზას აუცილებლად დედასა და ქალიშვილზე აქცენტის გადატანაც მოჰყვებოდა, მით უმეტეს საამისო მასალა დემეტრა — პერსეფონეს მითში უკვე მზამზარეულად იდო. არაცნობიერმა კი, როგორც ალქიმია გვიჩვენებს, კიბელა — ატისი აირჩია, „prima materia“-სა და „filius macrocosmi“-ს (მაკროკოსმოსის ძის) ფორმით, რითაც დაამტკიცა, რომ ცნობიერების უბრალო დანამატი კი არ არის, არამედ მაკომპენსირებული ფუნქციის მქონე ავტონომიური ფენომენი. აქედან გამომდინარეობს, რომ არაცნობიერი ცნობიერის საპირისპირო აქტს კი არ ასრულებს, არამედ როგორც პარტნიორი, მის მოდიფიკაციაშიც მონაწილეობს. ვაჟიშვილის ტიპი „ხთონური“ არაცნობიერიდან ქალიშვილის სახე-ხატს კი არ მოუხმობს, როგორც შემავსებელს, არამედ ვაჟის სხვა ტიპს. ეს მნიშვნელოვანი ფაქტი, როგორც ჩანს, სულიწმიდით განაყოფიერებული ქალწული ბეატას მიერ შობილ ინკარნირებულ ღმერთთან არის დაკავშირებული. ასე განიმსჭვალა მინიერი, ქალური პრინციპი სულიერი, მამაკაცური პრინციპით. დედამ, რომელიც მამის სამყაროს უპირისპირდებოდა, მამაკაცური პრინციპი მიიღო და ადამიანური სულის („ფილოსოფიის“) მეოხებით შვა ძე — არა ქრისტეს ანტიტეზა, არამედ მისი ხთონური ორეული, არა ღმერთკაცი, არამედ მითოსური არსება, დედის არქეტიპთან წილნაყარი. მინიერმა ძემ ისევე უნდა შეიძინოს „salvator macrocosmi“-ს მნიშვნელობა, როგორც ზეციურმა ძემ — „microcosmi“-სა (ადამიანისა).

ასეთია მოკლედ ის დრამა, რომელიც ალქიმიის წყვილიაღში გათამაშდა. აღარაფერს ვიტყვი იმაზე, რომ ამ ორი ძის გაერთიანება არსად არ მომხდარა, თუ არ ჩავთვლით რამდენიმე ნიჭიერი ალქიმიკოსის გონებასა და შინაგანი ძალით მოპოვებულ განცდას. ამ დრამის მიზანი სრულიად ნათელია: ღმერთის განკაცებით მამის სამყაროს მამაკაცური პრინციპი დაუახლოვდა დედის სამყაროს ქალურ პრინციპს, ანუ მოხდა დედისა და მამის სამყაროთა გათანაბრება, რაც აშკარად ორი სამყაროს გამყოფ უფსკრულზე მაკომპენსირებული ხიდის გადების მცდელობა იყო. ჩემი განმარტება გნოსტიკურ მითს ჰგავს და შესაძლოა, მკითხველი არ დამეთანხმოს. რას ვიზამთ, ფსიქოლოგიურ ველს, რომელიც ჩვენ აღმოვაჩინეთ, გნოსტიკური ფესვები აქვს. ქრისტიანული სიმბოლო გნოსტიკური შინაარსისაა. არაცნობიერის კომპენსაცია კიდევ უფრო მეტად გნოსტიკურია. ფიზიკური პროცესები მითოლოგიების ენით საუბრობს. ინტელექტუალური ფორმულირება ვერასდროს შესძენს მითოსურ სურათ-ხატებს ისეთ

ღრმა გამომსახველ ძალას, როგორც ამას მითოლოგიური ენა აღწევს. რადგან ეს პროცესები პირველსახებთან არის დაკავშირებული, ამიტომ ის მხოლოდ ხატოვანი ენით შეიძლება აღიწეროს.

დასახელებული პროცესები ფსიქოლოგიური კომპენსაციის ყველა დამახასიათებელ ნიშანს შეიცავს. როგორც ცნობილია, არაცნობიერის ნილაბი ხისტი არ არის, ის ზუსტად იმ სახეს აირეკლავს, რასაც ვუჩვენებთ. მტრობა შიშის მომგვრელი სახით აისახება, კეთილგანწყობილება კი მას ხასიათს ურბილებს. ეს უბრალოდ ოპტიკური ანარეკლი კი არ არის, არამედ ავტონომიური პასუხია, რომელშიც მოპასუხის ბუნება ამოიცნობა. ასე რომ, „*filius philosophorum*“-ი (ფილოსოფოსთა ძე) შეუსაბამო მასალაში არეკლილი ღვთის ძის სახე-ხატი კი არ არის, თიამათის ძეა, რომელიც დედის არქეტიპის ნიშნებს აირეკლავს. ის აშკარა პერმაფროდიტია და კაცის სახელი აქვს. ეს კი იმაზე მეტყველებს, რომ სულის მიერ უარყოფილ და ბოროტებასთან გაიგივებულ ხტონურ სამყაროს კომპრომისული ტენდენცია აქვს. ის აშკარად მიდის დათმობაზე სულიერ სამყაროსა და მამაკაცურ პრინციპთან, თუმცა კი მიწის სიმძიმე და მითოლოგიური ბუნების პირველყოფილება ახასიათებს.

დედის სამყაროს პასუხი გვატყობინებს, რომ მამის სამყაროსგან გამყოფი უფსკრული არ არის გადაულახავი, რადგან არაცნობიერი ორივე პრინციპის ჩანასახს შეიცავს. არაცნობიერს აქვს განსხვავების უნარი. ცნობიერების გამო მან დაპირისპირებული წყვილები *contra naturam* უნდა გამიჯნოს. ბუნებაში დაპირისპირებული წყვილები ერთმანეთს მიიზიდავენ — „*les extrêmes se touchent*“. ასეა არაცნობიერშიც, განსაკუთრებით კი მთლიანობის, თვითობის არქეტიპში. აქაც ისევე, როგორც ღვთაებაში, დაპირისპირებულობა მოხსნილია, მაგრამ არაცნობიერის მანიფესტაციისთანავე იწყება მისი გახლეჩა, როგორც სამყაროს შექმნის პროცესში. გაცნობიერების ყოველი აქტი შემოქმედებითი პროცესია და კოსმოგონიური სიმბოლოებიც სწორედ ამ ფსიქოლოგიური განცდის შედეგია.

ალქიმიას კავშირი აქვს თიამათის ქაოსში მიმალულ ერთიანობის ჩანასახთან, რომელიც ღვთაების ერთიანობას აირეკლავს. ქრისტიანულ ალქიშიაში ერთიანობის ჩანასახს მასავით ერთსახოვანი სამების ხასიათი აქვს, წარმართულ ალქიშიაში კი — სამობის. სხვა წყაროების თანახმად, იგი ოთხი ელემენტის ერთსახოვნებას შეესატყვისება და კვატერნულობას ქმნის. თანამედროვე ფსიქოლოგიური მონაცემები სწორედ ამ უკანასკნელის სასარგებლოდ მეტყველებს. სამედიცინო პრაქტიკიდან ჩემთვის ცნობილია შემთხვევები, როცა ციფრი „სამი“ ცნობიერების დეფექტის, ანუ „არასრულფასოვანი ფუნქციის“ ამოვარდნის შედეგია. სამი არ არის მთლიანობის ბუნებრივი გამოხატულება, რადგან მთლიანობის მინიმალური განმსაზღვრელი ოთხია. განსაკუთრებით ყურადსაღებია შემდეგი

მომენტი: მიუხედავად ალქიმიის (ისევე, როგორც არაცნობიერის) აშკარა მიდრეკილებისა კვატერნობისკენ, ყოველთვის შეიმჩნეოდა მერყეობა ორსა და ოთხს შორის. თვით მარიამ წინასწარმეტყველის აქსიომაშიც კი კვატერნობა გაურკვეველი და ბუნდოვანია. ალქიმიში არსებობს როგორც სამი, ისე ოთხი „*regimina*“ (პროცედურა), ოთხი და სამი ფერი. ელემენტი კი ოთხია, მაგრამ ხშირად სამი ელემენტი ერთად ჯგუფდება, მეოთხე კი განსაკუთრებულ პოზიციას იკავებს. ეს მეოთხე ხან მინაა, ხან ცეცხლი. მერკური¹⁰ კვადრატია, მაგრამ ის სამთავიანი გველიცაა და ერთსახა სამეზაც. ცენტრალურ იდეას ოთხობაც წარმოადგენს და სამობაც. არ შეიძლება არ მივუთითო, რომ ასეთი თავსატეხი არაცნობიერის ფსიქოლოგიასაც ახასიათებს. ყველაზე ნაკლებად დიფერენცირებული „არასრულფასოვანი ფუნქცია“ ისეა შერეული კოლექტიურ არაცნობიერთან, რომ მისი გაცნობიერებისას სხვა დანარჩენთან ერთად თვითობის არქექტიპიც ამოდის ზედაპირზე. ოთხი ნიშნავს ქალურ, დედურ, ფიზიკურ პრინციპს, სამი კი მამრის, მამისა და სულის პრინციპია. სამსა და ოთხს შორის მერყეობა სულიერსა და ფიზიკურს შორის მერყეობას ნიშნავს. ეს ყველაზე მეტყველი მაგალითია იმისა, რომ ყველა ჭეშმარიტება ბოლოს წინა ჭეშმარიტებაა.

დასაწყისში უკვე ვახსენე ადამიანის მთლიანობა, როგორც ფსიქოთერაპიული პროცესის საბოლოო მიზანი. ფსიქიკური განვითარება სწორედ ამ მიზნისკენ უნდა წარიმართოს. ეს საკითხი მსოფლმხედველობრივ და, შესაბამისად, რელიგიურ კატეგორიებთანაა დაკავშირებული. მაშინაც კი, როცა პაციენტს მიაჩნია — ამგვარი შემთხვევები კი ხშირია, — რომ დოგმატური გავლენებისგან თავისუფალია, მისი აზროვნების, ცხოვრების ნირის მორალური და ენობრივი წანამძღვრები უმცირეს დეტალზემდეც კი ისტორიულად არის განპირობებული, რასაც იგი არასაკმარისი განათლებისა თუ თვითკრიტიკის უქონლობის გამო ვერ აცნობიერებს. ადრე თუ გვიან მისი სიტუაციის ანალიზი გამოავლენს ზოგად სულიერ ფონს, რომელიც პიროვნულ დეტერმინანტებს სცილდება. ეს პრობლემებს ქმნის და ამის შესახებ ზოგადად უკვე მოგახსენეთ კიდეც. პროცესის ეს ფაზა წარმოშობს ერთიანობის სიმბოლოს — მანდალას, რომელიც ან სიზმარში მჟღავნდება, ან ხილვებში ვლინდება. ეს სიმბოლო გაცნობიერებული სიტუაციის კონფლიქტისა და დაპირისპირებულობით გამოწვეული

¹⁰ [ინგლისურ გამოცემას (1953) დართული აქვს ავტორის შემდეგი შენიშვნა: „ალქიმიურ ტექსტებში სიტყვა მერკური მრავალი მნიშვნელობით გვხვდება. ის არა მარტო ქიმიური ელემენტის ვერცხლისწყლის (Hg), ღმერთ ჰერმესის, პლანეტა მერკურის აღმნიშვნელია, არამედ „გარდამქმნელი სუბსტანციის“ მნიშვნელობითაც იხმარება, რომელიც ამავე დროს ყველა ცოცხალ არსებაში მყოფი „სულიცაა“. ნიგნში განხილულია მერკურის ყველა თვისება“.]

დაძაბულობის აშკარა კომპენსაციაა. უსამართლობა იქნებოდა, „ბზარის“ (Przywara)¹¹ გაჩენაში ქრისტიანული სამყაროს წესრიგი დაგვედანაშაულებინა, რადგან ბევრად უფრო ადვილია იმის დანახვა, როგორ ზრუნავს და ცდილობს ქრისტიანული სიმბოლიკა, ამგვარი ჭრილობა მოაშუშოს. უფრო კორექტულები ვიქნებით, თუ ღია კონფლიქტს თანამედროვე ევროპელის ფსიქიკურ სიმპტომად მივიჩნევთ და მას თანაუფერძნობთ, რადგან თანამედროვე ევროპელმა ქრისტიანული სიმბოლოს გათავისების უნარი დაკარგა. როგორც ექიმს, არ მაქვს ავადმყოფისთვის პრეტენზიის ნაყენების უფლება, რადგან ვთვლი, რომ რელიგიური გულმონყალეობა და ლმობიერება მაკლია. შესაბამისად, ვანყდები პრობლემას. ეს უკანასკნელი იმ ერთადერთი გზის არჩევაში მდგომარეობას, რომელიც პაციენტისთვის დოგმატური იდეების შესატყვისი არქექტიპული სურათ-ხატების გაცნობიერებაში დამეხმარება. ამასთან, პაციენტს თავისუფალი არჩევანის უფლებაც უნდა დაუტოვო და მისი განათლება, სულიერი სიმწიფე, ტემპერამენტი და სოციალური წარმომავლობაც გავითვალისწინო. მე უნდა დავეხმარო პაციენტს, რათა მან გარე სამყაროსთან ჰარმონიული კავშირის დამყარება შეძლოს. გამოცდილებით ვიცი, რომ ნებისმიერი სახის იძულება, შთაგონება იქნება ეს, დარწმუნება თუ კარნახი, საბოლოო ჯამში უნაყოფოა და იმ უღრმეს განცდას აფერხებს, რასაც საკუთარ თვითობასთან — ან რაც გნებავთ, ის უწოდებთ ფსიქეს ობიექტურობას — პირისპირ დგომა ჰქვია; ამიტომ არ მაქვს უფლება, განვსაჯო მისი საბოლოო არჩევანი. პაციენტმა მართომ უნდა იპოვოს საყრდენი, როცა ის საკუთარ თავში კარგავს მას. მხოლოდ ამ გამოცდილებით შეიქმნის ფუნდამენტს, რომელზეც მყარად შეძლებს დადგომას.

სიამოვნებით გადავულოცავდი თეოლოგიას ამ მართლაცდა ურთულეს მოვალეობას, ჩემი პაციენტების უმრავლესობა თეოლოგები რომ არ იყვნენ. გამხმარი ფოთოლივით რელიგიას მონყევტილნი, ისინი მკურნალობასლა ეჭიდებიან. თითქოს შიგნიდან რაღაც გლეჯდეთ, რაც უფსკრულში გადაჩეხვას უქადით. ფეხის მოსაკიდებლად საყრდენს ეძებენ და რადგან გარეთ ველარაფერს ნახულობენ, საკუთარ თავში უნდა დაიწყონ ძებნა. ის, რაც რაციონალური პოზიციიდან სრულიად შეუძლებელია, სავსებით დასაშვებია არაცნობიერის პოზიციიდან. ეს კარგად ჩანს „დაბალი წარმოშობის მხსნელის“ არქექტიპში.

მიზნისკენ მიმავალი გზა დასაწყისში ქაოსური და უსასრულოა. ნიშნები იმისა, რომ სწორ გზას ვადგავართ, შემდეგ და შემდეგ იკვეთება. ეს გზა სწორხაზოვანი არ არის, მას უფრო ციკლური ხასიათი აქვს. თუ პრობლემას ჩავუღრმავდებით, აღმოჩნდება, რომ ის სპირალისებრია.

¹¹ PRZYWARA, *Deus semper maior*, I, p. 71 ff.

გარკვეული ინტერვალის შემდეგ სიზმრის მოტივი კვლავ კონკრეტულ ფორმას უბრუნდება, რომლის რაგვარობაც ცენტრით განისაზღვრება. მთელი ეს პროცესი გარს უვლის ცენტრალურ ნერტილს, რომელიც პირველი სიზმრებიდანვე ჩანს. სიმბოლური მასალის მრავალფეროვნების გამო თავიდან ჭირს რაიმე კანონზომიერების დადგენა. ცხადია, არც იმის თქმა შეიძლება, რომ სიზმრების თანმიმდევრობა რაიმე სახის ხელმძღვანელ პრინციპს ექვემდებარება, მაგრამ თუ ყურადღებით დავაკვირდებით, განვითარების ციკლურ, სპირალურ ხასიათს ნათლად დავინახავთ. შეიძლება პარალელი გავავლოთ ამგვარი განვითარების სპირალურ პროცესსა და მცენარეთა ზრდის პროცესს შორის. მცენარის (ხის, ყვავილის) მოტივი ასეთ სიზმრებში ხშირად ჩნდება, ან პაციენტი მას სპონტანურად ხატავს და წარმოიდგენს.¹² ალქიმიაში ხე ჰერმეტიული ფილოსოფიის სიმბოლოდ არის მიჩნეული.

წინამდებარე კვლევის პირველ ნაწილში განხილულია სიზმრების სერია, რომელიც ცენტრის, ანუ მიზნის, სიმბოლოებს შეიცავს. სიმბოლოთა განვითარების დინამიკა განკურნების პროცესს უტოლდება. ცენტრი, ანუ მიზანი, ხსნის მნიშვნელობას იძენს. ამგვარი ტერმინოლოგია საკუთრივ სიზმრებით მართლდება. ამ სიზმრების კავშირი რელიგიურ ფენომენთან იმდენად მრავალმხრივია, რომ ზოგიერთი მათგანი ჩემი წიგნის „ფსიქოლოგიისა და რელიგიის“ თემადაც კი ავირჩიე. დარწმუნებული ვარ, რომ ამ მოვლენებს იმ არქეტიპებთან აქვთ კავშირი, რომლებიც რელიგიის ჩამოყალიბების პროცესში იღებენ მონაწილეობას. ნებისმიერი რელიგიის ემპირიულად აღქმადი ფსიქიკური კომპონენტები არაცნობიერის მანიფესტაციას წარმოადგენს. რამდენი დრო დაკარგულა ფუჭად იმ საკითხის გარკვევაში, ჭეშმარიტია თუ არა რწმენის ესა თუ ის მტკიცებულება. მეტაფიზიკური მტკიცებულების ჭეშმარიტებას ვერც ვერავინ დაამტკიცებს და ვერც უარყოფს. უკვე თავად ის ფაქტი, რომ ეს მტკიცებულება არსებობს, არანაირ სამხილს აღარ საჭიროებს. მით უმეტეს თუ მას „consensus gentium“-იც (ხალხთა თანხმობა) დამატა, მისი ჭეშმარიტება უდავო ხდება. ერთადერთი, რასაც შეიძლება ვწვდეთ, ეს ფსიქიკური ფენომენია. მასთან მიმართებაში კი ობიექტური რეალობის თუ ჭეშმარიტების კატეგორია არათანაზომადია. ფენომენს რაციონალური შეფასებით ვერ უარყოფთ. რელიგიურ ცხოვრებაში კი სწორედ მოვლენებთან და ფაქტებთან გვაქვს საქმე და არა სადავო პიპოთეზებთან.

ფსიქიკური მკურნალობის პროცესში დიალექტიკურ მსჯელობას პაციენტი საკუთარ „ჩრდილთან“, ფსიქიკის იმ ბნელ მხარესთან დაპირისპირებამდე მიჰყავს, რომელიც პროექციის გზით გამოთავისუფლდება.

¹² იხ. ილუსტრაციები ვილჰელმისა და იუნგის *Das Geheimnis der Goldenen Blüte*-ში.

საკუთარ მანკიერებას პაციენტი ან მეორე ადამიანს მიაწერს, ან ცოდვებს „contritio“-სა თუ „attritio“-ს¹³ გზით ღმერთთან შუამავალს აჰკიდებს. ხომ ვიცით, რომ მონანიება არ არსებობს ცოდვის გარეშე, მიტევება მონანიების გარეშე, ხოლო „peccatum originale“ („დასაბამიერი ცოდვა“) რომ არა, არც სამყარო ხსნის აქტის ინსცენირება გახდებოდა შესაძლებელი. ადამიანი საგულდაგულოდ გაურბის კითხვას: რაიმე საგანგებო მიზეზი ხომ არ ჰქონდა ღმერთს, როცა ბოროტებას ამხელა ძალა მიანიჭა? ამ კითხვაზე პასუხის გაცემა აუცილებელია. როდესაც ფსიქოთერაპევტის ნაცვლად ისეთ ადამიანებთან გვაქვს საქმე, რომლებიც საკუთარ ბნელ „ჩრდილს“ ეჯახებიან, მაშინ ეს კითხვა ძალაუნებურად იჩენს თავს.¹⁴ ექიმმა არ უნდა მისცეს თავს უფლება, ქედმაღლური მორალური ჟესტით პაციენტს სჯულის კანონისკენ მიუთითოს და უთხრას: „შენ ეს არ უნდა გააკეთო!“. მოვლენები მან ობიექტურად უნდა გამოიკვლიოს და შესაძლებლობები ანონ-დანონოს, რადგან ექიმი რელიგიური აღზრდის ან განათლების წყალობით კი არა, ინსტინქტისა და გამოცდილების მეოხებით ხვდება, რომ არსებობს რალაც ისეთი, რასაც შეიძლება „felix culpa“ („ბედნიერი ცოდვა“) ეწოდოს. მან იცის, რომ ადამიანმა შეიძლება გვერდი აუაროს საკუთარ ბედნიერებას ან დანაშაულს, რის გარეშეც მთლიანობას ვერ მიაღწევს. მთლიანობა ქარიზმაა, რასაც ვერანაირი ხელოვნებითა და მაქინაციებით ვერ მოიპოვებ; მთელი ეს პროცესი მწველი ტანჯვითა და ტკივილით უნდა გამოიარო. ფაქტია, რომ ადამიანები ერთნაირები არ არიან. კაცობრიობა ცალკეული ინდივიდებისგან შედგება და მათი სულიერი სტრუქტურა, სულ მცირე, ათი ათას წელს მაინც ითვლის. არ არსებობს ჭეშმარიტება, რომელიც ზოგისთვის ხსნაა, ზოგისთვის კი — ცდუნება და შხამი. უნივერსალურობა სწორედ ამ შემზარავ დილემაშია. იეზუ-

¹³ Contritio — „სრული აღსარება“, attritio კი — „არასრული აღსარება“ („contritio imperfecta“, რასაც ასევე „contritio naturalis“ მიეკუთვნება). Contritio ცოდვას უზენაესი სიკეთის საპირისპირო მოვლენად მიიჩნევს, attritio კი მას უარყოფს, არა მარტო როგორც ბოროტებას და სიმახინჯეს, არამედ სასჯელის წინაშე შიშის გამოც.

¹⁴ მთლიანობისკენ გზაზე ტრაგიკულ ბედისწერასთან შეხება, როგორც ამ პროცესის აუცილებელი ნიშანი, შეიძლება რელიგიური ტერმინოლოგიით აღინეროს, რადგან მისი არსის დასახასიათებლად ეს ენა ერთადერთი ადეკვატური სამუალებია. „გარდაუვალი ბედისწერა“ ნიშნავს დემონურ ნებას, რადგან ბედისწერა ნებაა, რომელიც ჩემს საკუთარს (ეგოს ნებას) არ ემთხვევა. როდესაც ბედისწერა ეგოს უპირისპირდება, ადამიანი მასში ღვთიურ ან სატანურ „ძალას“ ხედავს. ბედისწერისადმი დამორჩილებას ადამიანი ღვთის ნებას უწოდებს, ბედისწერასთან შეურიგებელ, დაუნდობელ ბრძოლაში კი იგი უფრო ეშმაკისეულ ძალას ხედავს. ორივე შემთხვევაში ამგვარი ტერმინოლოგიის გამოყენება ყველასთვის გასაგები და მისაღებია.

იტური პრობაბილიზმი ერთხელ უკვე ვახსენე. მასავით ვერაფერი აღწერს ეკლესიის კათოლიკურ ამოცანას, რომელიც კეთილგანწყობილ ადამიანებსაც კი ალაშფოთებს. თუმცა რეალობასთან შეჯახებისას ზოგიერთს აღშფოთებაც ავინყდება და ღიმილიც აშრება პირზე. ექიმმაც ყველა დეტალი უნდა აზონ-დანონოს და ეკლესიის სასარგებლოდ ან საზიანოდ კი არ გადანყვიტოს, არამედ პრობლემას სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის პოზიციიდან შეხედოს. ქალაქში დაწერილი მორალური კოდექსი ნათელი და სწორია, მაგრამ „გულის ფიცარზე ამოტვიფრული“ იგივე დოკუმენტი უბადრუკ ნაგლეჯს ემსგავსება, განსაკუთრებით კი მათ ხელში, ვინც მთელი ქვეყნის გასაგონად ქადაგებს მორალს. რაც არ უნდა ვიძახოთ, რომ „ბოროტება ბოროტებაა და არ არსებობს შეწყალება მისი განკითხვისას“, ის მაინც მწვავე პრობლემაა ცალკეული ადამიანის ცხოვრებაში და საფუძვლიან დაფიქრებას მოითხოვს. განსაკუთრებული გულისყურით უნდა მოვეკიდოთ შეკითხვას: „ვინ სჩადის ბოროტებას?“, რადგან მოქმედების ღირებულება ამ კითხვაზე პასუხით ფასდება. ცხადია, სოციალისტების ბევრად მნიშვნელოვანია ის, თუ რა მოხდა და არა როგორ მოხდა. სულელის ხელში კეთილმა საქმემაც შეიძლება უბედურება დაატრიალოს. შორსმჭვრეტელი თავს ისე ვერ დაიბრმავებს, რომ ვერ მიხვდეს: სულელის მიერ ჩადენილი სწორი საქციელი და წესიერი ადამიანის მიერ ჩადენილი არასწორი საქციელი მომავალში სავალალო შედეგს გამოიღებს. ფსიქოთერაპევტისთვის საინტერესოა არა ის, თუ რა მოხდა, არამედ როგორ მოხდა, რადგან ამ კითხვაზე პასუხი მოქმედების შემსრულებლის ხასიათს ჰფენს ნათელს. ბოროტება ისევე უნდა იქცეს ჩვენი დაფიქრების საგნად, როგორც სიკეთე, რადგან სიკეთეცა და ბოროტებაც მოქმედების აბსტრაქციის გაგრძელებაა და ცხოვრების მზიანი და ჩრდილოვანი მხარეების გამოვლინება. არ არსებობს სიკეთე ბოროტების, ბოროტება კი სიკეთის გარეშე.

მკურნალობის პროცესში პაციენტი თავისთავად ეჯახება საკუთარ „ჩრდილს“, ანუ თავის ბნელ მხარეს. ეს ისეთივე მნიშვნელოვანი პრობლემაა, როგორიც ცოდვის პრობლემა რელიგიაში. ღია კონფლიქტი გარდაუვალი და მტკივნეულია. ხშირად უკითხავთ ჩემთვის, როგორ ვიქცევი ასეთ დროს. როგორ უნდა მოვიქცე? რა შემიძლია გავაკეთო, გარდა იმისა, რომ ღმერთს მივენდო და ველოდო მანამ, სანამ პრობლემის გადაჭრის გზა არ გამოჩნდება; გზა, რომელიც მოთმინებითა და რუდუნებით იბადება, რომელიც მხოლოდ კონკრეტული ადამიანისთვის არის განკუთვნილი და არა ჩემ მიერ წინასწარ ნავარაუდევია. ცხადია, ამ დროს პასიური მაყურებელი ვერ ვიქნები. მე უნდა დავეხმარო პაციენტს კონფლიქტის დროს არაცნობიერის მიერ წარმოქმნილი პრობლემის გარკვევაში. მერწმუნეთ, ასეთ დროს შესაძლოა სრულიად არაორდო-

ნალური მოვლენები ამოტივტივდეს. სწორედ ეს მოვლენებია ყველაზე მნიშვნელოვანი, რაც ჩემს ყურადღებას იპყრობს. უმოქმედოდ არც პაციენტი. ის სწორად უნდა მოიქცეს და მთელი ძალით დაიცვას თავი ბოროტების შემოტევისგან, რომელიც სულ უფრო ძლიერდება მასში. მას სჭირდება „გამართლება საქმით“ და არა „რწმენით“, რადგან მხოლოდ რწმენა მისთვის ცარიელი სიტყვებია ისევე, როგორც ბევრი სხვა რამ. რწმენა მხოლოდ სათანადო გამოცდილების არქონის შემთხვევაში შეიძლება იქცეს კომპენსაციად. ასეთ შემთხვევაში კი რეალური მუშაობაა საჭირო. ქრისტე არ განსჯიდა ცოდვილთ, იგი მათ თანაუგრძნობდა. ქრისტეს ჭეშმარიტი მიმდევარი მოყვას ისევე ექცევა, როგორც ისურვებდა, რომ მას სხვა მოჰქცეოდა. ქრისტეს არ სდებენ ბრალს ბოროტებასთან კავშირში; ნურც საკუთარ თავს ვუსაყვედურებთ ცოდვილის სიყვარულს და თანაგრძნობას ბოროტებასთან გარიგებად ნუ მივიჩნევთ; თავად ჩვენც ხომ ცოდვილნი ვართ. სიყვარული უკეთესებს გვხდის, სიძულვილი კი უარესებს. ასეთ მოსაზრებას იმდენივე ხიფათი ახლავს, რამდენიც ქრისტეს მიმდევრობას. რა თქმა უნდა, ფსიქოლოგია არც ქრისტიანობის გამოგონებაა და არც ქრისტეს მიმბაძველებისა. ვისურვებდი, ეკლესიას მათთვის ცოდვის სიმძიმე შეემსუბუქებინა და თუ ეკლესია ამ სამსახურს ვერ გაუწევს, მაშინ ქრისტეს მიმდევრებს საკუთარი მხრებით მოუწევთ ქრისტეს ჯვრის ზიდვა. ანტიკური ეპოქის ადამიანი ბერძნულ სიბრძნეს სჯერდებოდა, რომელიც გვასწავლის: Μηδὲν ἄγαν, τὰ καὶ πᾶντα πρὸς ἑαυτὸν καλὰ („ნუ გადააჭარბებ, კეთილდღეობა ზომიერებაშია“). ვაი, რომ ღრმად უფსკრული, რომელიც გონიერებასთან გვაშორებს.

მორალური პრობლემის გარდა არსებობს სხვა საფრთხეც, რომელსაც პათოლოგიისკენ მიდრეკილი პაციენტების შემთხვევაში სხვა სირთულეებთან მივყავართ, ანუ პერსონალური („ჩრდილის“) არაცნობიერის შინაარსი ისეა შერწყმული კოლექტიური არაცნობიერის არქეტიპულ შინაარსთან, რომ ჩრდილის გაცნობიერებას ამ არქეტიპთა ზედაპირზე ამოტივტივებაც სდევს თან. ეს კი ცნობიერებაზე შემზარავ შთაბეჭდილებას ახდენს. არქეტიპების გამოცოცხლება რაციონალური გონების ადამიანზეც კი — მე ვიტყვოდი, განსაკუთრებით მასზე — უსიამოვნო ზემოქმედებას ახდენს. მას იმის შიში იპყრობს, რომ ცრურწმენის მსხვერპლი არ გახდეს. ცრურწმენა იმ ადამიანებს ეუფლებათ, ვისაც პათოლოგიური მიდრეკილებები აქვთ და ვისაც ნონასწორობის შენარჩუნება უჭირთ. მაშინ ეს მდგომარეობა „გაგიჟების“ შიშში გადაიზრდება და ადამიანს ძრწოლა აიტანს. იმას, რასაც თანამედროვე ცნობიერება რაციონალურ ახსნას ვერ უძებნის, სულიერ ავადმყოფობად ნათლავს. საერთოდ, კოლექტიური არაცნობიერის არქეტიპული შინაარსი სიზმრებსა და ფანტაზიებში შემზარავ-გროტესკულ სახეს იღებს. თვით ყველაზე მშვი-

დი, რაციონალური გონების ადამიანიც კი არ არის დაზღვეული ღამის კოშმარებისა და აკვიატებული შიშებისგან. ამ სახე-ხატების ფსიქოლოგიურ განმარტებას — რასაც დუმილით ვერ აუვებით გვერდს, — სრულიად ლოგიკურად მივყავართ რელიგიურ-ისტორიული ფენომენოლოგიის სიღრმეებში. რელიგიის ისტორია, ამ სიტყვის უფართოესი გაგებით (მითოლოგიის, ფოლკლორისა და პრიმიტიული ფსიქოლოგიის ჩათვლით), არქეტიპული სურათ-ხატების საგანძურია, საიდანაც ექიმს შეუძლია პარალელებს და შედარებებს მოუხმოს, რათა ორიენტაციადაკარგულ ადამიანს ნუგეში სცეს და მათი მნიშვნელობები განუმარტოს. აუცილებელია, ცნობიერების ზედაპირზე ამოტივტივებულ ფანტაზიებს, ასეთ შიშს რომ ჰგვრის ცნობიერებას, კონტექსტი შევძინოთ და ამ გზით გასაგები გავხადოთ. გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ მითოლოგიური მასალა საამისოდ საუკეთესო საშუალებაა.

ამ წიგნის მეორე თავში სწორედ ამგვარი მაგალითებია მოყვანილი და განხილული. მკითხველს გააოცებს ის მრავალმხრივი კავშირი, რომელიც ინდივიდუალური სიზმრის სიმბოლიკასა და შუა საუკუნეების ალქიმიას შორის არსებობს. ეს არ არის ამ კერძო შემთხვევის პრეროგატივა, არამედ სრულიად უნივერსალური ფაქტია, რომელიც ათი წლის წინ თვალში იმის გამო მომხვდა, რომ ალქიმიის სიმბოლოებითა და მისი იდეებით პირველად მაშინ დავინტერესდი.

წიგნის მესამე თავი წარმოადგენს ალქიმიური სიმბოლოების ქრისტიანობასთან და გნოსტიციზმთან დამოკიდებულების შესავალს. ცხადია, ეს მხოლოდ შესავალია და არა სრულყოფილი აღწერა ამ მეტად რთული და საიდუმლოებით მოცული სფეროსი. ამ ნაწილში ძირითადად განხილულია ღამის-ქრისტეს პარალელი. ეს პარალელი ცხადად წარმოაჩენს „opus alchymicum“-ის მიზნის კონცეფციის კავშირს ქრისტიანობის ცენტრალურ იდეასთან, რადგან ორივეს გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება სიზმარში გამოვლენილი სურათ-ხატების ინტერპრეტაციისა და მათი ფსიქოლოგიური ეფექტის გაგებისთვის. ამ უკანასკნელს კი ფსიქოთერაპიული პროცესისთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს, რადგან არქეტიპულ მასალას, არცთუ იშვიათად, სწორედ ყველაზე ინტელექტუალური და განათლებული პაციენტები ეხებიან, ისინი, ვისთვისაც ეკლესიაში დასაბრუნებელი გზა მოჭრილია. ასეთ შემთხვევაში ექიმის წინაშე ჩნდება მწვავე პრობლემა, რომლის გადასაჭრელადაც ინდივიდუალური ფსიქოლოგია და ნევროზის ფსიქიკური სტრუქტურის შესახებ ცოდნა სრულიად უძლურია. ფსიქოთერაპიული პროცესი ააქტიურებს კოლექტიურ არაცნობიერს. კოლექტიური არაცნობიერი ჯანმრთელი მასალა, ანუ ინდივიდუალური ფსიქეს უნივერსალური ფუნდამენტია. ფსიქეს ამ უღრმესი შრის წვდომაში, ერთი მხრივ, პრიმიტიული ფსიქოლოგიის და მითოლოგიის, ხოლო, მეორე

მხრივ, თანამედროვე ცნობიერების წინა ისტორიული ეტაპის ცოდნა გვეხმარება. თანამედროვე ცნობიერება კი, თავის მხრივ, ერთდროულად ეკლესიის პირმშოცაა და მეცნიერებისაც, რომლის სათავეებშიც ბევრია ისეთი რამ, რასაც ეკლესია არ ეთანხმება. პირველ რიგში, ეს, ასე ვთქვათ, ანტიკური სულის ნაშთი და ბუნების ანტიკური შეგარძნებაა, რომელმაც შუა საუკუნეების ნატურალისტურ ფილოსოფიას შეაფარა თავი. პლანეტათა ძველმა ღმერთებმა, როგორც „spiritus metallorum“-მა (მეტალთა სულმა) და ბედისწერის ასტროლოგიურმა კომპონენტებმა, გაუძლეს მრავალსაუკუნოვან ქრისტიანულ ცივილიზაციას.¹⁵ საეკლესიო რიტუალებისა და დოგმების მზარდმა დიფერენციაციამ გამოიწვია ცნობიერების გაუცხოება მის ბუნებრივ ფესვებთან. ალქიმია და ასტროლოგია კი გამუდმებით ზრუნავდა, რომ არ ჩატეხილიყო ხიდი ადამიანსა და ბუნებას, ანუ არაცნობიერს, შორის. თუ ასტროლოგია ცნობიერებას „ჰაიმარმენს“, ანუ კონკრეტულ დროით მომენტზე ხასიათისა და ბედისწერის დამოკიდებულების, შემეცნებისკენ ახედებდა, ალქიმია იმ არქეტიპების პროექციის მიზეზი ხდებოდა, რომლებიც ქრისტიანულ პროცესში უმტკივნეულოდ ჩართვას ვერ შეძლებდნენ. ალქიმია მუდამ ერესის საზღვართან იდგა და, ცხადია, ეკლესია მას დევნიდა; თუმცა იგი ეფექტურად იცავდა თავის სიმბოლიკას და მას უწყინარ ალეგორიად ასალებდა. მრავალი ალქიმიკოსისთვის ალეგორია უდავოდ მთავარ როლს ასრულებდა და მათ ურყევად სწამდათ, რომ მხოლოდ ქიმიურ სხეულებთან ჰქონდათ საქმე. იყვნენ ისეთებიც, ვისთვისაც ლაბორატორიული კვლევები სიმბოლიკასა და მის ფსიქიკურ ზემოქმედებას ნიშნავდა. როგორც ალქიმიური ტექსტებიდან ვიგებთ, ისინი იმდენად დარწმუნებულები იყვნენ ამაში, რომ გულუბრყვილო ოქროსმადიებლებს ბრიყვებს და მატყუარებს ეძახდნენ. ალქიმიკოსები თავიანთ პოზიციას საჯაროდ ასე აცალიბებდნენ: „aurum nostrum non est aurum vulgi“ („ჩვენი ოქრო არ არის უბირთათვის“). ალქიმიკოსის ლაბორატორიული კვლევა სერიოზული საქმიანობა კი იყო, მაგრამ ის, ამასთან, პარალელურად მიმდინარე ფსიქიკური პროცესის ანარეკლსაც წარმოადგენდა, რომელიც ასე იოლად პროეცირდებოდა ქიმიურ მასალაში, როგორც ბუნების არაცნობიერი ფენომენი. ალქიმიური სიმბოლიკა გამოხატავდა პიროვნების ქმნადობის, ინდივიდუაციის პროცესის საბოლოო მიზანს.

ეკლესია იდეალს „imitatio Christi“-ში ხედავს, ალქიმიკოსები კი უნებლიეთ — ისე, რომ თვითონაც ვერ ხვდებოდნენ — საკუთარი საქმიან-

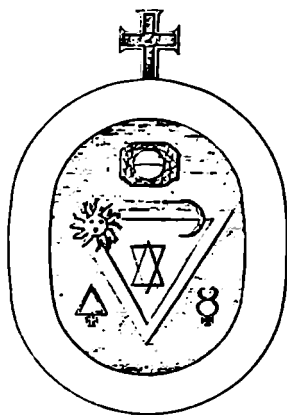
¹⁵ „ღმერთების“ შესახებ ნერდა პარაცელსუსიც თავის „mysterium magnum“-ში (*Philosophia ad Athenienses*, SUDHOFF XIII, p. 387 ff.); იხ. ABRAHAM ELEAZAR-ის ნერილი [*Uraltes chymisches Werk*], რომელსაც პარაცელსუსის გავლენა ეტყობა.

ნობის ბნელით მოცული პრობლემებისა და არაცნობიერი ზრახვების მართოსული მსხვერპლნი ხდებოდნენ. ქრისტეს მიმდევრებისაგან განსხვავებით, მათ არ გააჩნდათ რაიმე ნათელი და კონკრეტული მოდელი, რომელსაც დაეყრდნობოდნენ. ავტორები, რომლებსაც ისინი შეისწავლიდნენ, სიმბოლოებით ამარაგებდნენ, რასაც ისინი შემდეგ თავისებურად განმარტავდნენ, სინამდვილეში კი საკუთარ არაცნობიერს ეხებოდნენ. საკუთარი თავის მიმართ ირონიულნი, თავიანთ საქმიანობას ამ ფრაზით აყალიბებდნენ: „obscurum per obscurius“ („ბნელი ბნელით“). ამ მეთოდით ალქიმიკოსები სულ უფრო და უფრო ღრმად იძირებოდნენ იმ პროცესში, რისგანაც ეკლესია მათ ხსნას ესწრაფოდა. სანაცვლოდ ეკლესია მათ ამ პროცესის ანალოგიებსა და დოგმატურ დებულებებს სთავაზობდა, რომელიც მაცხოვრის ისტორიული ფიგურის გამო, ალქიმიისგან განსხვავებით, ბუნებისგან მკვეთრად იყო გამიჯნული. ალქიმიური ოთხის ერთსახოვნება, ფილოსოფიური ქვა, „lapis angularis“ (ოთხკუთხა ქვა), „aqua divina“ (ღვთაებრივი, სასწაულმოქმედი წყალი) ეკლესიაში ოთხმკლავიან ჯვრად იქცა, რომელზეც Unigenitus-ი (მხოლოდშობილი ძე) კაცობრიობისთვის ისტორიულად ერთხელ, მაგრამ სამარადისოდ მსხვერპლად გაიწირა. ალქიმიკოსები ეკლესიისგან განსხვავებულ გზას ირჩევდნენ და რწმენას გონებისმიერ ძიებას ამჯობინებდნენ, თუმცა კი, ყველას მსგავსად, თავს მართლმორწმუნე ქრისტიანებად მიიჩნევდნენ. ამის კლასიკური მაგალითია პარაცელსუსი. თანამედროვე ადამიანის მსგავსად ისინი უპირატესობას პირად გამოცდილებას ანიჭებდნენ და არა ტრადიციული იდეების ბრმა რწმენას. დოგმა არც თვითნებური გამოგონებაა და არც უნიკალური საოცრება. თუმცა მას ბუნებრივი კონტექსტიდან გამოყოფის მიზნით, როგორც საოცრებას, ისე აღწერენ. ცენტრალურ ქრისტიანულ იდეათა ფესვები გნოსტიკურ ფილოსოფიაში უნდა ვეძებოთ, რომელიც ფსიქოლოგიური კანონების მიხედვით იმ ეპოქაში უნდა განვითარებულიყო, როცა კლასიკურმა რელიგიებმა ძალა დაკარგა და მოძველდა. ის ინდივიდუაციის არაცნობიერი პროცესის სიმბოლოებს ეყრდნობა, რომლებიც მაშინ აქტიურდებიან, როცა კოლექტიური დომინანტური სახე-ხატების დაკნინება ხდება. ასეთ დროს ახალი დომინანტების შესაქმნელად ასპარეზზე ღვთაებრივი არქეტიპებით შეპყრობილი ადამიანები ჩნდებიან. საკუთარ თავს ისინი ამ არქეტიპულ შინაარსთან აიგივებენ და ვერ აცნობიერებენ, რომ როლი, რომელსაც ისინი ასრულებენ, ამ არქეტიპებით არის ნაკარნახევი და იმ ახალი შინაარსის რეზულტატია, რომელიც მომავალმა უნდა გაიზაროს. ამ შინაარსს ისინი საკუთარი ცხოვრებით განასახიერებენ და, ამგვარად, წინასწარმეტყველები და რეფორმატორები ხდებიან. რადგან ქრისტიანული დრამის არქეტიპულ შინაარსს შეეძლო მრავალი ადამიანის არაცნობიერი გამოეხატა, რომელიც ასეთი შემაშფოთებელი დაჟინებით ლამობდა

ცნობიერებაში შემოჭრას, „consensus omnium“-მა (საყოველთაო თანხმობამ) იგი არა რაციონალური განსჯით, არამედ ირაციონალური აკვიატებულობით საყოველთაო ჭეშმარიტების რანგში აიყვანა. იესო ქრისტე იმ არქეტიპული ძალებისგან დამცავ ფარად იქცა, რომელიც ყველას დაპყრობით ემუქრებოდა. ეკლესიამ კი მორწმუნეთ ამცნო: „ეს უკვე მოხდა, და მანამ ძე ღვთისა, იესო ქრისტე გნამთ, თქვენ აღარაფერი გემუქრებათ!“ მაგრამ ეს შეიძლებოდა მომხდარიყო, და მოხდება კიდევ, თუ ადამიანმა ქრისტიანული დომინანტი დაკარგა. ამიტომ ყოველთვის არსებობდნენ ადამიანები, ვისაც ცნობიერი ცხოვრების დომინანტი არ აკმაყოფილებდათ და მარადიული ფესვის საძებნელად, არაცნობიერის მშფოთვარე შინაარსით მოხიბლულნი, საკუთარი ხსნისა თუ დაღუპვისკენ მიმავალ იმ უდაბნოს გზას ადგებოდნენ, სადაც მათ, იესო ქრისტეს მსგავსად, წყვიადის მბრძანებელი ელოდათ. ამიტომ შესთხოვს უფალს ალქიმიკოსი (კათოლიკური ეკლესიის მღვდელი) შემდეგი სიტყვებით: „Horridas nostrae mentis purga tenebras, accende lumen sensibus!“ ამ სიტყვებში ალქიმიური საქმის პირველ — „nigredo“-ს — ეტაპზე მიღებული გამოცდილება გამოსჭვივის, რომელიც მელანქოლიად აღიქმება და ფსიქოთერაპიულ პროცესში ჩრდილთან შეხვედრას შეესაბამება.

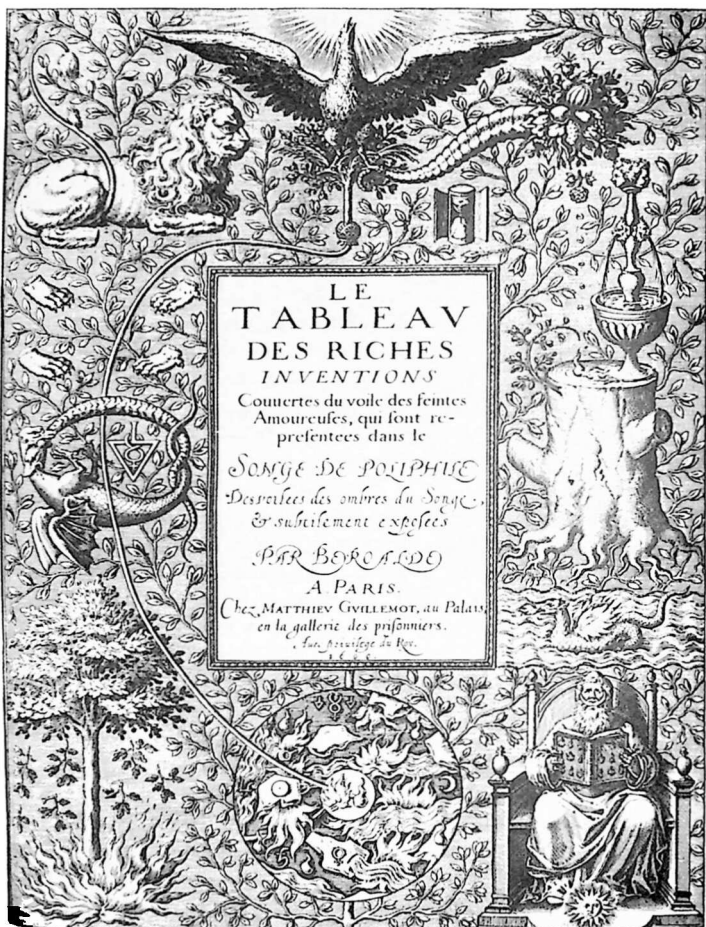
როდესაც თანამედროვე ფსიქოლოგია კოლექტიური არაცნობიერის გააქტიურებულ არქეტიპებს ეჯახება, ზუსტად ის ფენომენი მეორდება, რაც დიდი რელიგიური გარდატეხის ეპოქაში ასეთი სიხშირით ხდებოდა. ცალკეული ინდივიდის ცხოვრებაში კი ეს ფენომენი მაშინ ვლინდება, როცა გაბატონებული (დომინანტური) იდეები მისთვის მნიშვნელობას კარგავს. „ფაუსტში“ აღწერილი „descensus ad inferos“ (ჯოჯოხეთში ჩასვლა) სწორედ ამის მაგალითია და, ცნობიერად თუ არაცნობიერად, „opus alchymicum“-ს ნიშნავს.

ჩრდილით გამოწვეული დაპირისპირებულობის პრობლემატიკა გადამწყვეტ როლს თამაშობს ალქიმიში. ამ პრობლემატიკას საბოლოოდ დაპირისპირებულთა გაერთიანებისკენ მიყვავართ, რომელიც hierosgamos-ის, ანუ „ქიმიური ქორწინების“ არქეტიპული ფორმით გვირგვინდება. კონტრასტული წყვილები — მდებრი და მამრი (როგორც ჩინური იანი და ინი) ერთ მთლიანობად ერთიანდებიან, დაპირისპირებულობა ქრება და, ამდენად, ეს ერთიანობა ურღვევია. წინაპირობა კი ის გახლავთ, რომ artifex-ს (ოსტატს) „opus“-თან კი არ უნდა გაეგიგვებინა თავი, არამედ მისი სახე-ხატები ობიექტური უპიროვნო ფორმით შეენარჩუნებინა. ლაბორატორიაში მუშაობის პროცესში მას ხელსაყრელი მდგომარეობა ექმნებოდა, რადგან

ნახ. 3. ალქიმიური საქმის სიმბოლო.
მზისა და მთვარის კერძაფროდითი მელი (1752)

ამ დროს გამოვლენილ არქეტიპებთან იდენტიფიკაციის საშუალება არ ეძლეოდა იმის გამო, რომ ეს უკანასკნელნი მაშინვე ქიმიურ სუბსტანციაში პროექტირდებოდნენ. ამ სიტუაციის ნაკლი ის გახლდათ, რომ ალქიმიკოსი იძულებული ხდებოდა, უზრუნადი სუბსტანცია ქიმიურ პროდუქტად წარმოედგინა, რაც, დამეთანხმებით, სარისკო საქმე იყო. საბოლოოდ ალქიმიამ კრახი განიცადა და ლაბორატორიაში მისი ადგილი ქიმიამ დაიკავა. ალქიმიური საქმის ფსიქიკური ნაწილი კი არ გამქრალა, მან ახლებური ინტერპრეტაცია მოითხოვა, რასაც ყველაზე კარგად „ფაუსტის“ და არაცნობიერის თანამედროვე ფსიქოლოგიის ალქიმიურ სიმბოლიკასთან დამოკიდებულების მაგალითზე ვხედავთ.

ნახ. 4. გამომხატვეს სიმბოლურ პროცესს, რომელიც ქაოსში
ინყება და ფენიქსის (სინათლის) დაბადებით სრულდება.
ბერნარდ ვერილიელის მიერ გამოცემული *Songe de Poliphile*-ს (1600) სატიტულო გვერდი.

ინდივიდუაციის პროცესის სიზმრის სიმბოლოები

სიზმარში გამოვლენილი
არაცნობიერის პროცესების ანალიზისთვის

მსუბუქი და იოლია ჯოჯოხეთის უფსკრულში ჩასვლა,
დღედაღამ ღია სამარის წყვდიადის კარიბჭე;
ეკლიანია გზა უკან, ზევით, ზეციური ჰაეროვნებისკენ.
ვერგილიუსი, „ენეიდა“, VI, 126-129

1. შესავალი

მასალა

ინდივიდუაციის პროცესის სიზმრის სიმბოლოები სიზმარში გამოვლენილი არქეტიპული ბუნების სურათ-ხატებია, რომლებიც ცენტრის ჩამოყალიბების პროცესსა და, შესაბამისად, პიროვნების ახალი ცენტრის წარმოქმნას აღწერს. ამ პროცესის ზოგადი ხასიათი წარმოდგენილია ჩემს ნაშრომში „მე-სა და არაცნობიერს შორის დამოკიდებულება“. აქ დასახელებულ მიზეზთა გამო ამ ცენტრს „თვითობად“ მოვიხსენიებ, რაშიც ფსიქიკის მთლიანობას ვგულისხმობ. თვითობა არა მხოლოდ ცენტრია, არამედ ცნობიერისა და არაცნობიერის მთლიანად მომცველიც. ის ისევე წარმოადგენს მთლიანობის ცენტრს, როგორც მე – ცნობიერის ცენტრს. აქ განხილული სიმბოლოები არ ეხება ინდივიდუაციის პროცესის მრავალსახა საფეხურებსა და მის ცვლილებებს. იგი მხოლოდ იმ სურათ-ხატებს აღწერს, რომლებიც გამორჩეულად მხოლოდ ახალი ცენტრის ცნობიერების ჩამოყალიბებას გულისხმობს. რიპარდ ვილჰელმთან ერთად ეს სიმბოლიკა „ოქროს ყვავილთა საიდუმლოებანში“ დაწვრილებით აღვწერე.

ნახ. 5. შვიდი ქალწული, რომლებიც გარდაისახებიან.
Le Songe de Poliphile (1600)

წინამდებარე ნაშრომში ქრონოლოგიური თანმიმდევრობითაა განხილული ამგვარ სიმბოლოთა ინდივიდუალური სერია. მასალად გამოყენებულია განსწავლული ახალგაზრდა კაცის ათასზე მეტი სიზმარი და ვიზუალური შთაბეჭდილება.¹ ამ მიზნით დავამუშავე მის მიერ დაახლოებით 10 თვის მანძილზე ნანახი პირველი 400 სიზმარი. გავლენათა თავიდან ასაცილებლად მეთვალყურის ფუნქცია 5 თვის მანძილზე ჩემი დავალებით ჩემმა მოწაფემ, იმხანად დამწყებმა ექიმმა ქალმა შეასრულა. შემდეგ კი სამი თვის განმავლობაში ახალგაზრდა კაცი თავად აკვირდებოდა საკუთარ სიზმრებს. პირველი 8 თვის მანძილზე მას საერთოდ არ შევხვედრივარ, თუ არ ჩავთვლით დასაწყისში ჩვენს ერთადერთ ხანმოკლე საუბარს. ასე რომ, 400-დან 355 სიზმარი მან ჩემთან ყოველგვარი პირადი კონტაქტის გარეშე ნახა. ჩინებული მეცნიერული განათლების გამო ახალგაზრდა კაცს არანაირი განმარტება არ სჭირდებოდა. ამდენად, მიუკერძოებელი დაკვირვებისა და ჩანაწერებისათვის პირობები მართლაც რომ იდეალური იყო.

იმის საჩვენებლად, თუ როგორ არის ჩართული მანდალას სიმბოლიკა სიზმრის მთელ მასალაში, ჯერ თავდაპირველ 22 სიზმარს წარმოგიდგენთ შემოკლებული სახით, შემდეგ კი ქრონოლოგიური თანამიმდევრობით იმ სიზმრებს შევარჩევ, რომლებიც საკუთრივ მანდალას² ეხება.

ყველა სიზმარი, მცირე გამოწკლისის გარდა, შემოკლებულია. განხილულია სიზმრის ძირითადი აზრის გამომხატველი ნაწილი, ან ტექსტი შეკუმშულია და მხოლოდ მის არსებით მხარეს ეხება. ამგვარი სტრატეგიის წყალობით ტექსტი არა მარტო გაიოლდა და შემოკლდა, არამედ ყოველგვარი პირადული ნიუანსისა და სირთულისგან გათავისუფლდა. მსგავსი ჩარევა ყოველთვის სარისკოა, თუმცა კეთილსინდისიერად ვეცადე, თავი ამერიდებინა იმგვარი თვითნებობისთვის, რაც ტექსტის აზრს დაარღვევდა. იგივე უნდა გამეთვალისწინებინა ტექსტის განმარტების დროსაც, რის გამოც ტექსტის ცალკეული ადგილებისთვის გვერდი უნდა ამეველო. მსხვერპლის გაულებლად ვერ გამოვაქვეყნებდი სიზმრების ამ სერიას, რომელიც, ჩემი ღრმა რწმენით, ასეთი გონივრულობით, სიცხადითა და თანმიმდევრულობით გამოირჩევა. გულწრფელ მადლობას ვუხდი „ავტორს“ მეცნიერებისათვის განეული ღვაწლისთვის.

¹ ხაზს ვუსვამ იმ ფაქტს, რომ სიზმრის მნახველს არ მიუღია ისტორიული, ფილოლოგიური ან ეთნოგრაფიული განათლება. ამ სფეროებთან დაკავშირებული ყველა მასალა მასზე გაუცნობიერებელ ზეგავლენას ახდენს.

² მანდალა (სანსკრიტულად) ენოდება წრეს, ან ჯადოსნურ წრეს. მისი სიმბოლიკა — თუ მანდალას ძირითად ფორმებს განვიხილავთ — წარმოადგენს ცენტრის გარშემო კონცენტრირებულად განლაგებულ მრგვალ ან კვადრატული ფორმის ფიგურებს.

მეთოდი

წერილებსა და ლექციებში ყოველთვის აღვნიშნავდი, რომ ობიექტურ-ფსიქიკური³ („არაცნობიერი“) შინაარსის ანალიზისა და განმარტებისას ხელი უნდა ავიღოთ წინასწარ შექმნილ შეხედულებებზე. დღემდე ისევე არ არსებობს სიზმრის შესახებ ზოგადი თეორია, რომელიც დედუქციური მოქმედების საშუალებას მოგვცემდა, როგორც – ცნობიერის შესახებ ზოგადი თეორია, რომელიც დედუქციური დასკვნების გამოტანას შეგვაძლებინებდა. სუბიექტურ-ფსიქიკურის, ცნობიერების, გამოვლინება განუსჯელია და არ არსებობს არავითარი თეორიული არგუმენტაცია, რაც მისი ვითომდა მიზეზობრიობის აუცილებლობას დაამტკიცებდა. პირიქით, ცნობიერების კომპლექსური რეაქციისა და მოქმედებებისაგან ლამის ასპროცენტთან თვითნებობასა და „შემთხვევითობას“ უნდა ველოდეთ. იმავეს ვიტყვდი არაცნობიერის შესახებაც, რადგან სხვაგვარი მოსაზრებისთვის არც ემპირიული და, მით უმეტეს, არც თეორიული წინაპირობა არ გვაქვს. ეს უკანასკნელი ისევე მრავალფეროვანი, მოუხელთებელი და თვითნებურია, როგორც ცნობიერება, ამიტომ მასზე სხვადასხვაგვარი დაკვირვებები უნდა ვანარმოოთ. ცნობიერი გამოვლინებისას მომგებიან მდგომარეობაში ვართ: შეგვიძლია მას მივმართოთ და შესამეცნებელი შინაარსიც ამგვარად განვსაზღვროთ. არაცნობიერი მანიფესტაციისას კი არ არსებობს ამ თვალსაზრისით მომართული და მისადაგებული ენა. ასეთ შემთხვევაში ხელთ გვაქვს მხოლოდ ფსიქიკური ფენომენი, რომელსაც ცნობიერ შინაარსთან თითქოს მყიფე კავშირი აქვს. როცა ცნობიერების გამოვლინება გაუგებარია, შეგვიძლია მას აზრი ვკითხოთ. ობიექტურ-ფსიქიკური კი თავად ცნობიერებისთვისაც უცხოა, თუმცა კი მასში და მისი მეშვეობით გამოიხატება. ამიტომ, გვინდა თუ არ გვინდა, ის მეთოდი უნდა გამოვიყენოთ, რომელიც ფრაგმენტული ან უცნობ სიტყვათა შემცველი ტექსტის ნაკითხვას მოითხოვს. ასეთ შემთხვევაში კონტექსტს ვიკვლევთ. შესაძლოა, მრავალი ტექსტის ფრაგმენტთა შედარებიდან, სადაც უცნობი სიტყვები გვხვდება, მათი აზრი გამომდინარეობდეს. სიზმრის შინაარსის ფსიქოლოგიური კონტექსტის ქსოვილი ასოციაციურია და სიზმრის გამოხატულება მასში სრულიად ბუნებრივად არის განფენილი. რადგან ცდომილებისა და შთაგონების საფრთხე ძალზე დიდია, ამიტომ საგულდაგულო ანალიზისას ხელოსნურ წესებს დიდად ვერ ვენდობით. იზოლირებული სიზმრების ანალიზისას რამის წინასწარი ცოდნა თუ ვარაუდი

³ იხ. ჩემი წერილი „თანამედროვე ფსიქოლოგიის ძირითადი პრობლემა“ და ვოლფის „კომპლექსური ფსიქოლოგიის საფუძვლების შესავალი“, გვ. 36.

სწორედაც რომ გამოუსადეგარია. აუცილებელ წესად უნდა ვაღიაროთ ის, რომ ყოველი სიზმარი და სიზმრის ნაწილი, პირველ რიგში, როგორც უცხო, ისე მივიჩნიოთ და კონტექსტის აღქმის შემდეგლა ვეცადოთ მის განმარტებას, ხოლო კონტექსტის განსაზღვრით ნაპოვნი აზრი სიზმრის ტექსტში ჩაესვათ და მოვსინჯოთ, შესაძლებელია თუ არა ტექსტის თავისუფლად წაკითხვა და, შესაბამისად, შეიქმნა თუ არა დამაკმაყოფილებელი აზრი. არავითარ შემთხვევაში არ უნდა ველოდეთ, რომ ეს აზრი რამენაირ სუბიექტურ მოლოდინს გაამართლებს. სიზმრის აზრი, თანაც ძალზე ხშირად, მოსალოდნელზე მეტად განგვაკვიფრებს. დამაეჭვებელია, თუ სიზმრის აზრმა ჩვენი მოლოდინი გაამართლა, რადგან, როგორც წესი, არაცნობიერის პოზიცია ცნობიერების დანამატი და მისი კომპენსაციური⁴ მხარეა და ამდენად – მოულოდნელი „სხვა“. ცხადია, „პარალელური“ სიზმრების არსებობას არ უარეყოფ, ანუ ისეთი სიზმრებისა, რომლებიც ცნობიერების პოზიციას ემთხვევა და, შესაბამისად, მას ეხმარება. მაგრამ ასეთი სიზმრები, ყოველ შემთხვევაში ჩემი გამოცდილებით მაინც, შედარებით იშვიათია. კვლევის მეთოდი თითქოს ეწინააღმდეგება სიზმრის პრინციპულ სახეს, თითქოს სიზმრების „ახსნისას“ მცირედაც კი არ გავეთვალისწინებინოს კონტექსტი. კონტექსტი მართლაც არსად არის ნაგულისხმევი, რადგან (როგორც ზემოთ აღვნიშნე) სიზმრების სერია ჩემი დაკვირვების გარეშე შეიქმნა. ისე ვიქცევი, თითქოს სიზმრის ავტორი ვიყო და კონტექსტის გადმოცემა შემეძლოს.

თითქმის უცნობი ადამიანის იზოლირებულ სიზმრებთან ამგვარი დამოკიდებულება უხეში შეცდომა იქნებოდა. ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს არა იზოლირებულ, არამედ ერთმანეთთან ლოგიკურად დაკავშირებულ სიზმრებთან, საიდანაც აზრი თანდათანობით, თავისთავად გამომდინარეობს, რადგან კონტექსტს თავად ქმნის. თითქოს ხელთ ერთი კი არა, მრავალი ტექსტი გვექონდეს, რომლებიც უცნობ ტერმინებს ყოველმხრივ აშუქებენ, აზრის განსამარტავად კი საკმარისია, მხოლოდ ტექსტები წავიკითხოთ. ამ წიგნის მე-3 თავში შევხვებით ერთ გარკვეულ არქეტიპს, რომელსაც სხვა წყაროებიდან ვიცნობთ, რაც ამ ტექსტების განსაზღვრას არსებითად გაგვიადვილებს. თითოეული ნაწილის განმარტება, ცხადია, კონიუნქტურაა. სიზმრების სერია ყოველი შესაძლო გაუგებრობის გამოსწორების საჭირო საშუალებას გვაძლევს.

თავად სიზმრების ავტორმა მათი განმარტების შესახებ არაფერი იცოდა და ამიტომ მასზე რაიმე მოსაზრება გავლენას ვერც მოახდენდა. სხვათა შორის, საკუთარ მდიდარ გამოცდილებაზე დაყრდნობით შემიძლია

⁴ შეგნებულად ვარიდებ თავს სიტყვების „დამატებითისა“ და „მაკომპენსირებელის“ ანალიზს, რადგან მათი განმარტება განსახილველ საგანს დაგვაშორებდა.

ნახ. 6. ბედისწერის ქალღმერთთა განმგებელი დედის ფიგურა.

THÉNAUD, *Traité de la cabale* (მე-16 ს.)

მოგახსენოთ, რომ გავლენის საშიშროების შესაძლებლობა გაზვიადებულია. ობიექტურ-ფსიქიკური შინაარსი მეტისმეტად დამოუკიდებელია. ასე რომ არ ყოფილიყო, მაშინ ის თავის პირველად – კერძოდ, ცნობიერების კომპენსატორის – ფუნქციასაც ვერ შეასრულებდა. ცნობიერების თუთიყუშით განვრთნა შეიძლება, არაცნობიერისა კი – არა. სწორედ ამიტომ უხდის მადლობას ავგუსტინი უფალს, რომ მას საკუთარ სიზმრებზე პასუხისმგებლობას არ აკისრებს. არაცნობიერი ფსიქიკური ფენომენია, რომელიც მოჩვენებითად თუ შეიძლება გაინვრთნას და ისიც ცნობიერების

საზიანოდ. ის იყო და არის სფერო, რასაც სუბიექტური თვითნებობა ვერ შეეხება, რისი არც გაუმჯობესება შეიძლება და არც გაუარესება, რომლის იდუმალეობასაც ყური უნდა დავუგდოთ, თუმცა შეხებას ვერასდროს შევძლებთ.

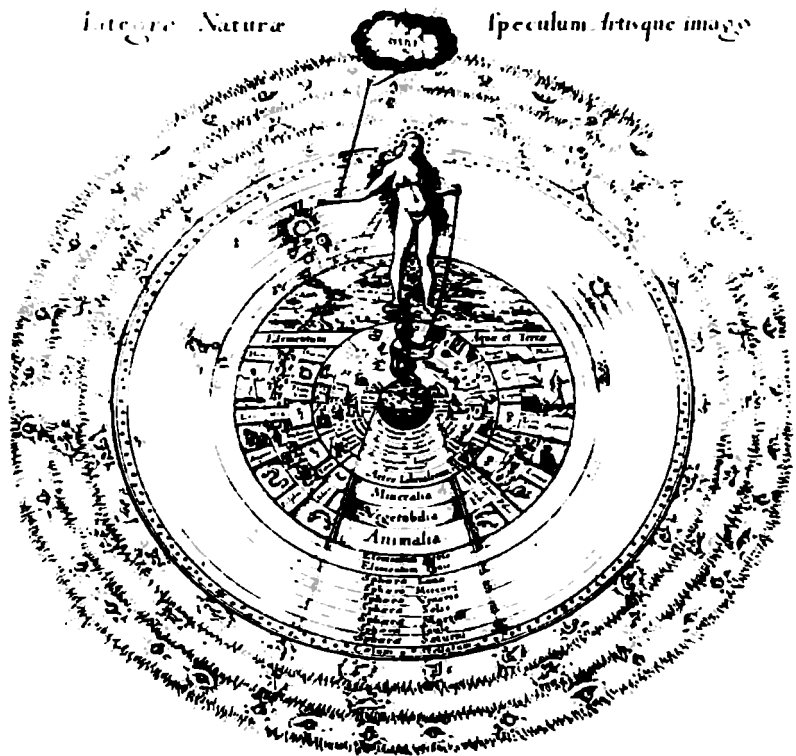
ნახ. 7. ურობოროსი, როგორც მარადისობის სიმბოლო.
HORAPOLLO, *Selecta hieroglyphica* (1597)

2. თავდაპირველი სიზმრები

Integro Naturæ

speculum artisque imago

ნახ. 8. „anima mundi“ (lunare) – კაცობრიობის წინამძღოლი
 ქალის ფიგურა, რომელსაც თავის მხრივ ღმერთი განაგებს.
 FLUDD, *Utriusque cosmi* (1617)

1-ლი სიზმარი:

კაცს ესიზმრება, რომ წვეულებაზე და გამომშვიდობებისას საკუთარი ქუდის ნაცვლად სხვისას იხურავს.

ქუდს, როგორც თავსაბურავს, საზოგადოდ თავშესაფრის მნიშვნელობა აქვს. იგი ისევე ფარავს მთელ პიროვნებას — და მისი მფლობელის მნიშვნელობას გვიმხელს, — როგორც რაიმეს შეჯამებისას ყველა „ცნებას ვაერთიანებთ ხოლმე ერთ ჭერქვეშ“. გვირგვინი მბრძანებელს მზიურ ღვთაებრიობას ანიჭებს, დოქტორის ქუდი — სწავლულის ღირსებას, უცხო ქუდი კი — უცხო ბუნებას. მაირინკი ამ მოტივს „გოლემში“ იყენებს. პერსონაჟი ათანასე პერნატე ქუდს იხურავს და შედეგად სხვის განცდას ეზიარება. „გოლემში“ ცხადად ჩანს, რომ ქუდი არაცნობიერია, რომელიც პერსონაჟს ფანტასტიკურ მოვლენებში ხვევს. ჰიპოთეზის სახით აქვე „გოლემის“ პარალელის მნიშვნელობაც უნდა წამოვნიოთ. ათანასეს ქუდი უნდა მივიჩნიოთ უკვდავი, ზედროული, მარადიული ადამიანის სიმბოლოდ, რომელიც ერთჯერადი, ასე ვთქვათ, შემთხვევითი ინდივიდისაგან განსხვავდება. ქუდი, რომელიც თავს მოსავს, გვირგვინის მზიურ წრესავით მრგვალია და ამიტომ მანდალაზე პირველ მინიშნებასაც შეიცავს. მანდალას მე-9 სიზმარი წარუხოცელი მარადიულობის ატრიბუტია, რომელიც ქუდის, როგორც მანდალას, ბუნებას ამტკიცებს. ქუდის შეცვლა, ალბათ, „გოლემში“ განვითარებული მოვლენის მსგავსია და არაცნობიერის წინა პლანზე წამოწევად უნდა მივიჩნიოთ. არაცნობიერი, საკუთარ ფიგურებთან ერთად, მის უკან ლანდივით ასვეტილა და ცნობიერში შეჭრას ლამობს.

მე-2 სიზმარი:

კაცს ესიზმრება, რომ მატარებლით მგზავრობს. იგი ფანჯარასთან დგება და მგზავრებს ხედს უფარავს. ის მათ უნდა ჩამოეცალოს.

პროცესი დაიძრა და კაცი აღმოაჩენს, რომ უკან მდგომთ, ანუ საკუთარი პერსონის არაცნობიერ კომპონენტებს, მზის შუქს უჩრდილავს. ზურგზე თვალები არა გვაქვს; შესაბამისად, „უკან“ უხილავის, ანუ არაცნობიერის სფეროა. თუ კაცი ფანჯრისკენ, ანუ ცნობიერისკენ გზას გახსნის, მაშინ არაცნობიერი შინაარსი ცნობიერი გახდება.

მე-3 ვიზუალური შთაბეჭდილება:

ზღვის სანაპირო. აბობოქრებული ზღვის ტალღები სანაპიროს წალეკვით ემოქრება. შემდეგ კი კაცი უკაცრიელ კუნძულზე ზის.

ზღვა კოლექტიური არაცნობიერის სიმბოლოა, რადგან მისი მოციმ-

ციმე ზედაპირი უკიდევანო სიღრმეს ფარავს¹. კაცის ზურგს უკან მდგომი აჩრდილისებრი, პერსონიფიცირებული არაცნობიერი ცნობიერების terra firma-ში (მყარ მიწაში) აბობოქრებული ზვითივით იჭრება. ამგვარი შეჭრა შიშის მომგვრელია, ირაციონალური და თავად იმ ადამიანისთვისაც აუხსნელი. ეს პიროვნების სერიოზულ ცვლილებას ნიშნავს, ვინაიდან ცნობიერებაში მისი შეჭრისთანავე უსიამოვნო საიდუმლო ჩნდება, რაც ადამიანში გარემოსგან გაუცხოებასა და იზოლირებას იწვევს. ეს რალაც ისეთია, „რასაც სხვას ვერ გაანდობ“ იმაზე ფიქრი, რომ შეიძლება სიგიჟემ დარიოს ხელი, ადამიანში ძრწოლას იწვევს და სრულიად სამართლიანადაც, რადგან სულით ავადმყოფებსაც ხომ მსგავსი რამ ემართებათ. ცნობიერში არაცნობიერის შეჭრის ინტუიციურ აღქმასა და შეშლილობას შორის მუდამ დიდი ზღვარია, მაგრამ ამ საკითხში გაუთვითცნობიერებელმა ადამიანმა ეს არ იცის.

ფსიქიკური იზოლაციის შედეგად ადამიანებთან განწყვეტილი კონტაქტის ადგილზე საზღაურის სახით ფსიქიკური ატმოსფერო ცოცხლდება. ეს იწვევს არაცნობიერის გააქტიურებას, საიდანაც ისეთი მოვლენები იბადება, რაც უდაბნოს მგზავრთა, მეზღვაურთა და წმინდანთა მარტოობის მსგავსილუზიას თუ ჰალუცინაციას ბადებს. ამ მოვლენების მექანიზმი ენერგეტიკული პოზიციებიდან აიხსნება. გარემომცველი სამყაროს ობიექტებთან ჩვეულებრივი დამოკიდებულების შენარჩუნება ენერგიის ხარჯვის შედეგად ხდება. ობიექტთან კავშირის შეწყვეტა ენერგიის „შეკავებას“ იწვევს, რომელიც, თავის მხრივ, ეკვივალენტურ მაკომპენსირებელ ფორმებს წარმოშობს. ნამდვილი სამყაროს ნაცვლად ჩნდება ილუზიური რეალობა, სადაც ადამიანების ადგილს შიშის მომგვრელი აჩრდილები იკავებენ, ისე, როგორც შეურაცხყოფელი ურთიერთობით გამონეული უნდობლობა ბადებს დევნის მანიას. ამიტომაც პრიმიტიული ადამიანი უკაცრიელი, უდაბური ადგილების ხილვისას მათ გამოცოცხლებას ეშმაკეულზე მიფურთხებით ცდილობს.

მე-4 სიზმარი:

კაცი გარემოცულია ქალთა ბუნდოვანი ფიგურებით (ნახ. 33). შინაგანი ხმა ამბობს: „მე ჯერ მამისგან უნდა წავიდე“.

¹ ხილვები (ცნობიერებაში არაცნობიერი შინაარსის შეჭრა) ხშირად ჩნდება ზღვაზე. მაგალითად, დიდებული ხილვა ეზრას 11,1 მე-4 ნიგნში, სადაც არწივი ამოფრინდება ზღვიდან, ან „ადამიანის“ (άνθρωπος) ხილვა 13, 3, 25 და 51 „ზღვის შუაგულიდან“. ზღვის შესახებ ნათქვამია (13,51): „თუ ვერ გამოიკვლევ და ვერ შეიცნობ იმას, რაც ზღვის სიღრმეებშია, მაშინ ვერც ჩემს ძეს იხილავ დედამიწაზე“ და ა. შ.

აქ ფსიქიკური ატმოსფეროს გამოცოცხლება, როგორც შუა საუკუნეებში იტყოდნენ, „sacrum“-ს მეშვეობით ხდება. ეს გვახსენებს ფლობერის² მიერ ასე ოსტატურად აღწერილ ეგვიპტელი წმინდა ანტონის ხილვებს. პალეოცინაციური ელემენტი გახმოვანებულ აზრში ცხადდება. სიტყვები „ჯერ უნდა ნავიდე“ დამოკიდებულ წინადადებას მოითხოვს, რომელიც სიტყვებით „შემდეგ კი“ უნდა დაიწყოს. ეს წინადადება, ალბათ, შემდეგს ნიშნავს: „რათა არაცნობიერს, ქალის ხიბლს მიეყვებ“ (ნახ. 9). რელიგიურ და მსოფლმხედველობრივ სისტემაში მამა ტრადიციულ სულს განასახიერებს. იგი მას ამ გზაზე ეღობება და ცნობიერებისა და თავისი ღირებულებების საპყრობილეში ამწყვდევს. ტრადიციული მამაკაცური სამყარო, თავისი ინტელექტუალურობითა და რაციონალიზმით, დაბრკოლების სახით ვლინდება. აქედან ის დასკვნა უნდა გამოვიტანოთ, რომ არაცნობიერი, რომელიც მას მიმართავს, ძლიერ უპირისპირდება ცნობიერის ტენდენციებს და, მიუხედავად ამ დაპირისპირებისა, სიზმრის მნახველი არაცნობიერის მიმართ აშკარა სიმპათიას ავლენს. არაცნობიერი არ უნდა დაემორჩილოს ცნობიერის განაჩენს, არამედ ის უნდა დარჩეს, როგორც განცდა „sui generis“. ინტელექტი მას ასე იოლად ვერ გადალახავს, რადგან საამისოდ ის სულ მცირე „sacrificium intellectus“-ს („გონის მსხვერპლ-შენიშვნას“) საჭიროებს. თანაც აქ ნამოჭრილი პრობლემის გააზრება თანამედროვე ადამიანს დიდად გაუჭირდება, რადგან არაცნობიერი მას ცნობიერის უმნიშვნელო და არარეალურ დანამატად მიაჩნია და არა პირველადი განცდის ავტონომიურ სფეროდ. მომდევნო სიზმრებში ეს კონფლიქტი არაერთხელ იჩენს თავს, სანამ ცნობიერი — არაცნობიერის კორელაციისთვის სწორი ფორმულა არ მოიძებნება, თავად სიზმრის ავტორს კი შუალედური პოზიცია არ მიეჩინება. ამგვარი კონფლიქტის გადაჭრა მისი განცდით არის შესაძლებელი და არა ინტელექტუალური წვდომით. ამ პროცესის ყოველი საფეხური მან საკუთარი ცხოვრებით უნდა განიცადოს. არ არსებობს სხვა რაიმე განმარტება ან ფოკუსი, რისი მეშვეობითაც ამ პრობლემას დავძლევდით, რადგან ცნობიერისა და არაცნობიერის გაერთიანება მხოლოდ საფეხურებრივად ხდება.

წინააღმდეგობა, რომელსაც ცნობიერება არაცნობიერს უწევს, ისტორიული განვითარების აუცილებლობით არის განპირობებული. წინააღმდეგ შემთხვევაში ცნობიერი საერთოდ ვერ შეძლებდა არაცნობიერისგან დიფერენცირებას. თანამედროვე ადამიანის ცნობიერება მეტისმეტად დამორდა არაცნობიერის არსებობის ფაქტს. მან ისიც კი დაივიწყა, რომ არაცნობიერი გამიზნულად კი არ მოქმედებს, არამედ ავტონომიურია და გაუცნობიერებელი. ამიტომ არაცნობიერთან მიახლოება

² *La Tentation de Saint Antoine.*

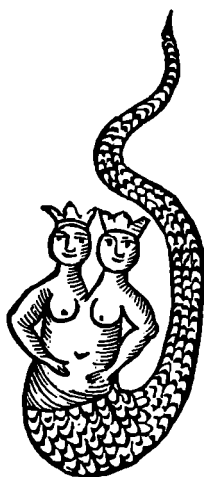
ნახ. 9. მძინარე მეფის გამოღვიძება, გამოსახული
 პარისის განაჩენის სახით. იქვე ჟერმესი, ფსიქოპომპოსი.
Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia (1520)

კულტურულ ადამიანში პანიკურ შიშს იწვევს სულიერ აშლილობასთან მისი შემადრწუნებელი ანალოგიის გამო. არაცნობიერის, როგორც პასიური ობიექტის, „ანალიზი“ ინტელექტისთვის სარისკო არ არის; პირიქით, ეს მისი რაციონალური ბუნებისთვის დამახასიათებელიც კია, მაგრამ ის, რომ მას არ შეენიანააღმდეგოს და რეალობად მიიღოს, საშუალო ევროპელის გამბედაობასა და უნარს აღემატება. მას ურჩევნია, ამ პრობლემის შესახებ არაფერი იცოდეს. არამყარი ფსიქიკის მქონეთათვის ასეც ჯობს, რადგან ეს საქმე უზიფათო სულაც არ გახლავთ.

არაცნობიერის განცდა ადამიანის პირადი საიდუმლოა. მისი გადმოცემა ძნელია, ყოველ შემთხვევაში, მის შესახებ ბევრს ვერაფერს იტყვი. ამიტომ, როგორც მოგახსენეთ, იგი იზოლირებულია. იზოლაცია კი კომპენსაციის სახით ფსიქიკური ატმოსფეროს გამოცოცხლებას იწვევს. ამ დროს გამოვლენილ ფორმებს ქალური სახე აქვს, რაც არაცნობიერის ქალურ ბუნებაზე მიუთითებს. ესენია ფერიები ან მაცდური სირინოზები (ნახ. 10, 11, 2 და 57), მარტოხელა მგზავრს რომ ხიბლავენ და თავგზას უბნევენ.

ნახ. 10.
მელუზინა

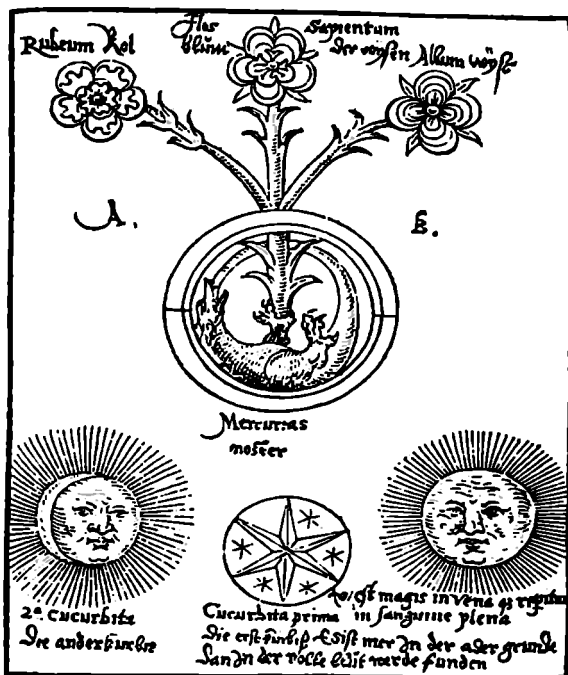

ნახ. 11.
ორთავიანი მელუზინა

ნახ. 12.
ქალთევზა ნილბით

ამის მსგავსია პოლიფილეს ნეკიას³ დასაწყისში მომაჯადოებელი ქალწულების⁴ გამოჩენა და პარაცელსუსის⁵ მელოზინა.

ნახ. 13. „კუდის მჭამელი“ (ურობოროსი), როგორც ალქიმიური პროცესის ძირითადი მასალა, ნითელი და თეთრი ეარდით, „flos sapientum“-ით; ქვემოთ: „coniunctio solis et lunae“. შუაში: „lapis philosophorum“ შზის სახით. Pandora (1588)

³ Nekyia νεκυια მომდინარეობს νεკად-იდან (გვამი), „ოდისეას“ მე-11 სიმღერის სათაური — ჰადესიდან მიცვალებულთა სულების გამოსახმობად მკვდრებისთვის მსხვერპლ-შენიშვნის რიტუალი. ნეკიაა ასევე ნიშნავს ჰადესში გამგზავრებას, აჩრდილთა საუფლოში ჩასვლას. ამავე მნიშვნელობით ხმარობს ამ სიტყვას დიტრიხიუც Akhumi-ის კოდექსის კომენტირებისას, რომელიც შეიცავს აპოკალიფსურ ფრაგმენტს პეტრეს სახარებიდან („Nekyia: ახლად აღმოჩენილი პეტრეს აპოკალიფსის განმარტებისთვის“). ტიპურ მაგალითებს წარმოადგენს „ლეთაებრივი კომედია“, „ფაუსტის“ „კლასიკური ვალპურგის ღამე“ (11 ნაწილი), აპოკრიფული ლეგენდები ქრისტეს ჯოჯოხეთში ჩასვლის შესახებ და ა. შ.

⁴ იხ. COLONNA, *Le Songe de Poliphile*-ს ფრანგული გამოცემა [გამოცემული ბეროალდ ვერვილელის მიერ; ნახ. 4].

⁵ დანერვილებით იხ. ჩემი წერილი: *Paracelsus als geistige Erscheinung* [Paragr. 179 f. და 214 ff.].

ნახ. 14. იაკობის სიზმარი.
ბლეიკის აკვარელი

მე-5 ვიზუალური შთაბეჭდილება:

კაცს ესიზმრება, რომ გველი მის გარშემო წრეს კრავს. იგი მონუსხულივით შეუდება.

მაგიური წრის (ნახ. 13) აღწერა უძველესი საშუალებაა, რომელსაც საგანგებო და საიდუმლო მიზნებისათვის იყენებენ. ამით ადამიანი საშიში „perils of the soul“-ისგან იცავს თავს, რომელიც ყველას ემუქრება, ვინც გარემოსგან საიდუმლოს ფარავს და მისგან იზოლირებულია. ამ ხერხს უძველეს-

სი დროიდან მიმართავდნენ, მაგ., ქალაქების დაფუძნებისას⁶ (ნახ. 31), რათა გარკვეული ტერიტორია, როგორც წმინდა და დაცული ნაწილი, გარემოსგან გაემიჯნათ, რისთვისაც „sulcus primigenius“-ს (პირველ წნულს) გაატარებდნენ. ის, რომ კაცი ცენტრში დგას და მონუსხულივით გაშეშებულია, მისი არაცნობიერისგან გაქცევის დაუოკებელი სურვილის კომპენსაციაა. ამ ხილვის შემდეგ კაცმა შეება იგრძნო, რადგან დაცული *ἔμψυχος*⁷ და ტაბუდადებული ტერიტორია შეიქმნა, სადაც იგი უკვე არაცნობიერის განცდას შეძლებს. ამ გზით შემადრწუნებელი იზოლაცია ზრახვად იქცა და შიშის საბურველიც ჩამოიხსნა.

მე-6 ვიზუალური შთაბეჭდილება (უშუალოდ მე-5 სიზმარს მოსდევს):

კიბეზე თავით ფეხებამდე შებურული ქალი ზის.

უცნობი ქალის მოტივი, რომელსაც ჩვენ Anima-ს ვუწოდებთ,⁸ როგორც გამოცოცხლებული ფსიქიკური ატმოსფეროს პერსონიფიკაცია, პირველად ჩნდება. ამიერიდან უცნობი ქალის ფიგურა მრავალ სიზმარში გვხვდება. პერსონიფიკაცია ყოველთვის არაცნობიერის ავტონომიურ მოქმედებას ნიშნავს. პერსონალური ფიგურის გამოჩენა არაცნობიერის ამოქმედებაზე მიუთითებს. ამგვარ ფიგურათა მოქმედებას ძალზე ხშირად გამაფრთხილებელი ხასიათი აქვს, ანუ ის დამსიზმრებელს წინასწარ ატყობინებს იმ მოქმედების შესახებ, რომელიც მან მომავალში უნდა აღასრულოს. ამ შემთხვევაში კიბე აღმა- ან დაღმასვლაზე მიუთითებს (სურ. 14). რადგან ამგვარ სიზმრებში განვითარებული მოვლენების ისტორიული ანალოგია ინიციაციის რიტუალებში უნდა ვეძიოთ, ალბათ, ზედმეტი არ იქნება იმის გახსენებაც, რომ იქ პლანეტათა შეიღსაფეხურიანი კიბე არსებით როლს თამაშობს, როგორც ეს, მაგალითად, აპულეიუსისგან არის ჩვენთვის ცნობილი. გვიანდელი ხანის ანტიკური სინკრეტიზმის ინიციაციები, რომლებიც ჭარბად არის აღქმით გაჯერებული (ზოსიმეს ხილვები)⁹, დიდადაა დაინტერესებული „ზესვლით“, ანუ სუბლიმაციით. ზესვლა უმეტესად კიბით გამოიხატება (ნახ. 15); ამიტომაც გვხვდება ეგვიპტურ სამარხებში პატარა კიბე¹⁰. შვიდი პლანეტარული წრის მეოხებით ზესვლა ნიშნავს სამშენიველის

⁶ KNUCHEL, *Die Umwandlung in Kult, Magie und Rechtsgebrauch*.

⁷ ღვთის მიერ კურთხეული, განაპირას მდებარე მიწის ნაკვეთი, ხშირად მუხნარი.

⁸ „anima“-ს კონცეფციის შესახებ იხ.: [JUNG] *Die Beziehungen zwischen dem Ich und dem Unbewussten* [Paragr. 296 ff.].

⁹ ზოსიმე ცხოვრობდა ქრისტეშობიდან 300 წელს.

¹⁰ ციტირებული კიბის მოტივი დასტურდება მე-12 და მე-13 სიზმრებში. იხ. აგრეთვე იაკობის კიბე (ნახ. 14).

მზის ღვთაებასთან დაბრუნებას, ანუ იქ, საიდანაც იგი დასაბამს იღებს, როგორც ეს ჩვენთვის ფირმიკუს მატერნუსისგან არის ცნობილი.¹¹ აპულეიუსის¹² მიერ აღწერილი ისიდას მისტერია იმით გვირგვინდება, რასაც ადრეული შუა საუკუნეების¹³ ალქიმია „solificatio“-ს უწოდებს: ნეო-ფიტს ჰელიოსის გვირგვინით ამკობენ.

მე-7 ვიზუალური შთაბეჭდილება:

შეზღუდული ქალი სახეს გამოაჩენს. იგი მზესავით ბრწყინავს.

„Solificatio“ Anima-ზე აღსრულებდა. ალბათ, ეს მოვლენა „illuminatio“-ს, გაბრწყინების შესატყვისია. ამგვარი მისტიკური წარმოდგენები მკვეთრად უპირისპირდება ცნობიერების რაციონალურ პოზიციას, რომელიც აზროვნებისა და წვდომის უმაღლეს ფორმად მხოლოდ ინტელექტუალურ ანალიზს აღიარებს. ცხადია, ამგვარი პოზიცია არასდროს ითვალისწინებს იმ ფაქტს, რომ მეცნიერული შემეცნება მხოლოდ პიროვნების თანამედროვე ცნობიერებისთვის არის დამაკმაყოფილებელი და არა კოლექტიური ფსიქესთვის¹⁴, რომელიც უხსოვარი დროის კუთვნილებაა, და რომ იგი თანამედროვე ცნობიერებასთან ინტეგრაციისთვის მუდამ რალაც განსაკუთრებულ რიტუალს საჭიროებს... ასე რომ, ამკარად მზადდება არა-ცნობიერის გაბრწყინება, რასაც უფრო „illuminatio“-ს ხასიათი აქვს, ვიდრე რაციონალური განმარტებისა. „Solificatio“ ცნობიერებისაგან უსასრულოდ შორია და იგი მას, როგორც ქიმერას, ისე დალანდავს.

მე-8 ვიზუალური შთაბეჭდილება:

ცისარტყელა კიბედ უნდა იქნეს გამოყენებული, მაგრამ ადამიანმა ზედ კი არა, მის ქვეშ უნდა გაიაროს. ვინც მასზე გადაივლის, სასიკვდილოდ იქნება განწირული.

ცისარტყელას ხიდზე გადასვლა მხოლოდ ღმერთებს ძალუძთ; მოკვდავთ კი სიკვდილი ემუქრებათ, რადგან ცისარტყელა მხოლოდ ღამაში ზმანებაა, ცის თალზე რომ გადაჭიმულა. ის არ არის გზა ხორციელთათვის. მათ „მის ქვეშ“ უნდა გაიარონ (ნახ. 16). ხიდის ქვეშ კი წყალი მიედინება. ეს მითითება შემდეგ სიზმრებში მტკიცდება.

¹¹ „Animo descensus per orbem solis tribuitur“ [„ნათქვამია, რომ სული ორბიტიდან ეშვება“]. (De errore profanarum religionum).

¹² „ოქროს ვირი“.

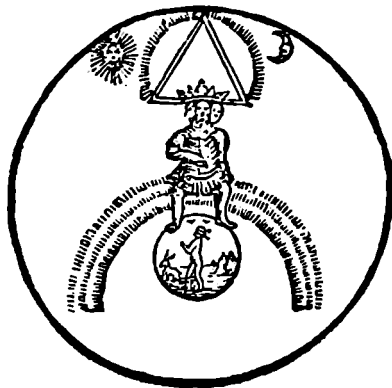
¹³ იხ. RUSKA, „Die Turba Philosophorum“.

¹⁴ იხ. კოლექტიური არაცნობიერი იუნგის *Psychologische Typen*-ში.

*Mortuis corporibus remanent spiritus soluti & ita corporibus morte
 vestitibus illa equitatis cum se se et ca. O. D. l. m. i. e. "*
მცნ. 8. 2

ნახ. 15. „scala lapidis“, რომელიც
 ალქიმიური პროცესის სტადიებს გამოხატავს.
 Emblematical Figures of the Philosophers' Stone (მე-17 ს.)

ნახ. 16. „სამთავიანი მერკური“ — ანთროპოსი; ქვემოთ: თვალახვეული კაცი, რომელსაც ცხოველი მიუძღვება.

KELLEY, *Tractatus duo de Lapide philosophorum* (1676)

მე-9 სიზმარი:

ამწევანებული ქვეყანა, სადაც ცხვრები ძოვენ. ეს ცხვრების ქვეყანაა.

ეს უცნაური, გაუმჭვირვალე ხილვა, ალბათ, ბავშვობის შთაბეჭდილებებია, უფრო მეტად კი რელიგიური წარმოდგენები (რაც ამ კონტექსტში მისგან არც ისე შორსაა), მაგ.: „უფალი მწყემსავს მწვანე მდელოზე“, ანდა ცხვრისა და მწყემსის¹⁵ ადრექრისტიანული ალეგორია (ნახ. 18). შემდეგი ნაწილი ამ მიმართულებით ვითარდება.

მე-10 შიშვალური შთაბეჭდილება:

ცხვრების ქვეყანაში ქალი დგას და გზისკენ უთითებს.

Anima, რომელმაც უკვე იწინასწარმეტყველა „solificatio“, გზის მიმანიშნებელ ფსიქოპომპოსად გვევლინება¹⁶ (ნახ. 19). გზა ბავშვურ სამყაროში იწყება, რომელიც ისტორიულ სამშენიველს, კოლექტიურ არაცნობიერს ჯერაც არ გამოჰყოფია. გამოყოფა გარდაუვალია, მაგრამ ასეთ შორ მანძილზე მიმავალი გზა ბუნდოვანი, უხსოვარი წარსულიდან — ფსიქედან

¹⁵ ქრისტიანული კრავის სიმბოლიკის უშუალო წყაროა ენოქის ხილვების წიგნი 89, 10 ff. ენოქის წიგნი დაწერილია ქრისტეშობამდე I საუკუნეში [Die Apokryphen und Pseudoepigraphen des Alten Testaments, p. 291 ff.]

¹⁶ ენოქთან გვხვდება ასევე წინამძღოლი და თავადი ცხვრის სახით (I. c., 89, 48).

ნახ. 17. ოსტატი (პერმესი) — ცხვრების და ხარების მწყემსი, რომელიც გამოხატავს გაზაფხულის სწრაფვას „opus“-ის დასაწყისს.

Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia (1520)

იღებს სათავეს და ინსტინქტის დაკარგვას მოასწავებს. ამის შედეგი კი უინსტინქტობა და ზოგადადამიანურ სიტუაციებში დეზორიენტაციაა. გამოყოფას შედეგად თან ისიც სდევს, რომ „ბავშვური სამყარო“ ცალსახად ინფანტილური რჩება და, ამდენად, ბავშვური მიდრეკილებებისა და იმპულსების წყაროდ იქცევა. ცხადია, ცნობიერებისთვის ეს არამკითხე, დაუპატიჟებელი სტუმარი დიდად სასურველი ვერ იქნება და ამიტომ ლოგიკურია, რომ განდევნოს. ეს ლოგიკურობა კი მასა და სათავეს შორის მანძილს კიდევ უფრო მეტად ზრდის, რაც ინსტინქტის არქონას, ანუ სამშენებლის არქონას იწვევს შედეგად.

ნახ. 18. ქრისტე, როგორც მწყემსი.
მოზაიკა გალა პლასიდიას მავზოლეუმიდან, რავენა (424-451 წწ.)

ცნობიერებას ან სრულიად წაღეკავს ბავშვურობა, ანდა იძულებული გახდება, ამაოდ დაიცვას მისგან თავი ცინიკური მოხუცებულობის სიბრძნით ან გულის მომშხამავი იმედგაცრუებით. ამიტომ გვმართებს იმის ცოდნა, რომ თანამედროვე ცნობიერების გონისმიერი პოზიცია, მიუხედავად მისი აშკარა წარმატებისა, მრავალი ადამიანური თვალსაზრისით, ბავშვურად შეუგუებელი და, ამდენად, ცხოვრებისთვის უვარგისია. სიცოცხლე იწრითება, ბრკოლდება და ახალი წყაროს აღმოჩენას ითხოვს. ახალი წყარო კი ვერ მოინახება, თუ ცნობიერება არ მოიღებს მოწყალებას და „ბავშვურ სამყაროში“ არ დაბრუნდება, რათა იქ უწინდებურად არაცნობიერისგან მითითებები მიიღოს. ბავშვურია არა მხოლოდ ის, ვინც დიდხანს რჩება ბავშვად, არამედ ისიც, ვინც ბავშვობას მოსცილებია და თვლის, რომ რასაც ვერ ხედავს, ის არც არსებობს. „ბავშვურ სამყაროში“ მიბრუნებულს შიში ეუფლება, რომ ბავშვად არ იქცეს, რადგან არ იცის, რომ ყოველივე პირველადი მშვინიერი ორსახოვანია. ერთის მხერა წინ არის მიმართული, მეორისა კი — უკან. ის ორსახოვანია და, ამდენად, სიმბოლურიც, როგორც ყოველი ცოცხალი რეალობა.

ცნობიერებაში მწვერვალზე ვდგავართ და ბავშვური გულუბრყვილობით გვგონია, თითქმის დიდი სიმაღლეებისკენ მიმავალი შორეული გზები მწვერვალზე გამავალი გზებია. ეს ქიმერული ცისარტყელას ხიდია. მომდევნო მწვერვალამდე მისაღწევად ჯერ ქვევით, იმ ქვეყანაში უნდა ჩავიდეთ, საიდანაც იწყება გზა, სადაც იყრება გზები.

ნახ. 19. „სამშენი“ — მეგზური.
ბლეიკის აკვარელი დანტეს „განსანმენდელისთვის“, N სიმღერა.

მე-11 სიზმარი:

გაისმის ხმა: „შენ ხომ ჯერ ბავშვი ხარ“.

ეს სიზმარი გვაიძულებს, ვაღიაროთ: ბავშვობასთან არც დიფერენცირებულ ცნობიერებას გაუსწორებია ანგარიში, ამიტომ ბავშვურ სამყაროში მიბრუნება აუცილებელია.

მე-12 სიზმარი:

დედ-მამასთან ერთად მრავალ კიბეზე შიშის მომგვრელი სეირნობა.

ბავშვური ცნობიერება მუდამ დედ-მამასთან არის დაკავშირებული და მარტო არასდროს რჩება. ბავშვობაში დაბრუნება შინ, დედ-მამასთან დაბრუნებას ნიშნავს, მთელ იმ სიმძიმესთან, იმ ხანგრძლივ და მნიშვნელოვან ისტორიასთან, რომელიც მშობელთა Non-ego-თია წარმოდგენილი. რეგრესია ისტორიულ, მემკვიდრეობით დეტერმინაციებში განზავებაა, რომლის მარნუხებისგანაც თავის დახსნა დიდ ჯაფას ითხოვს. ფსიქიკური წინაისტორია „სიმძიმის სულია“, რომელსაც საფეხურები და კიბეები სჭირდება, რადგან უსხეულო და უწონო ინტელექტისგან განსხვავებით, ფრენა არ ძალუძს. ნაირგვარ ისტორიულ დეტერმინანტებში განზავება უმიზნო, უმისამართო ყიალს წააგავს, სადაც მართალიც კი საგანგაშო ცდომილებასავით მოჩანს.

როგორც მოგახსენეთ, საფეხურებისა და კიბეების მოტივი (ნახ. 14 და 15) სულიერი გარდაქმნის პროცესსა და მის პერიპეტიკებზე მიუთითებს. ამის კლასიკური მაგალითია სინათლისა და წყედიადის თხუთმეტ საფეხურზე ზოსიმეს ასვლა-ჩასვლა.¹⁷

ფროიდის გამოკვლევებიდან ჩვენთვის კარგად არის ცნობილი, რომ თუ ბავშვობას ყურს არ დაუგდებ, მისგან ვერც გათავისუფლდები. მართოდენ ინტელექტუალური ცოდნით ბევრს ვერაფერს გააწყობ, ეფექტური მხოლოდ ხელახალი გახსენებაა, რაც ხელახალ განცდასაც ნიშნავს. წლების სწრაფი დინება, რასაც ახლად აღმოჩენილი სამყაროც ერთვის, თავბრუს გვახვევს და მრავალ რამეს უკან ისე ჩამოვიტოვებთ, რომ მათ მოგვარებას ვერც ვასწრებთ. ეს კი მათგან გათავისუფლებას როდი ნიშნავს, უბრალოდ, ჩვენ მათ ვცვილდებით. თუ წლების შემდეგ ბავშვობის მოგონებებს მივუბრუნდებით, საკუთარი პერსონის ჯერაც ბევრ ცოცხალ ნაწილს აღმოვაჩენთ, რომელიც გააფთრებით ჩაგვებლაუჭება და გარდასულ დროთა გრძნობით განგემსჭვალავს. ეს ნაწილები კვლავ ბავშვურ სტადიაში მყოფი ნაწილებია და ამიტომ — ძლიერი და უშუალო.

¹⁷ BERTHELOT, I. c., III, 1, 2; ასევე ჩემი წერილი: *Einige Bemerkungen zu den Visionen des Zosimos*.

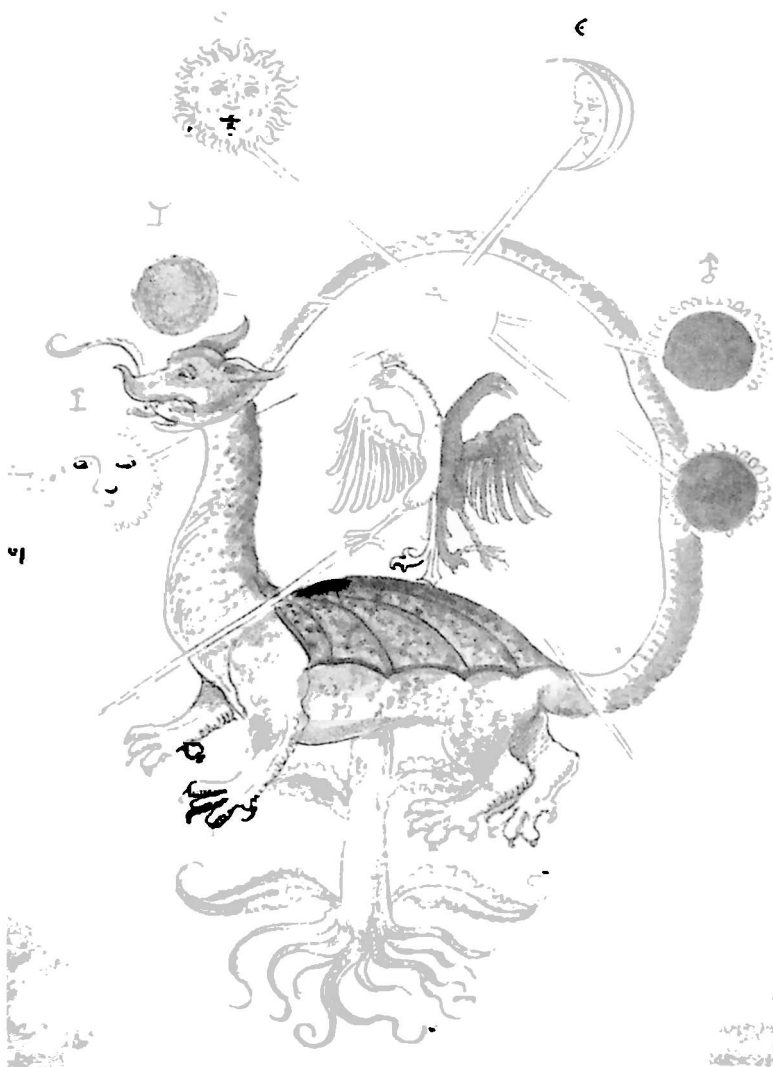
ისინი ინფანტილურ ასპექტს მხოლოდ მაშინ დაკარგავენ და მათი შესწორებაც მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, თუ მოზრდილ ცნობიერებას დაუკავშირდებიან. ჯერ „პიროვნულ არაცნობიერთან“ უნდა მოვაგვაროთ საქმე, ანუ უნდა გავაცნობიეროთ, და მხოლოდ ამის შემდეგლა შევძლებთ კოლექტიური არაცნობიერის კარის შეღებას. დედ-მამასთან ერთად მოგზაურობაც, მრავალ კიბეზე რომ ავყავართ და ჩავყავართ, სწორედ ამ ინფანტილური, ჯერ არაინტეგრირებული შინაარსის შესატყვისია.

მე-13 სიზმარი:

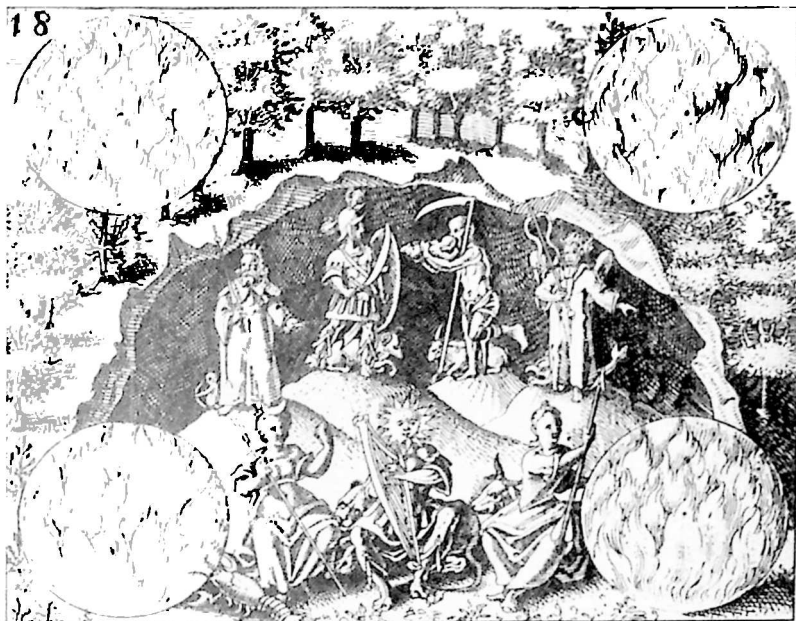
შეშფოთებული მამა ყვირის: „ეს მეშვიდეა!“

კიბეებზე სიარულისას აშკარად რაღაც მოვლენა ხდება, რომელიც „მეშვიდედ“ არის მიჩნეული. (ნახ. 20) „შვიდი“ ყველაზე მაღალი საფეხურია და, ინიციაციის თვალსაზრისით, ყველაზე სასურველი და სანატრელიც (ნახ. 28). რაციონალური გონის თვალსაზრისით კი „solificatio“ ავანტიურისტული, მისტიკური და შეშლილობის ზღვარზე მდგომი წარმოდგენებია, რადგან მსგავსი უაზრობა მხოლოდ ბნელი, ცრუმორწმუნე ეპოქების საფიქრებელი იყო. ჩვენმა განმანათლებლურმა ეპოქამ ის დიდი ხანია საბოლოოდ დასძლია და თანაც ისე, რომ ამგვარ ილუზინატებს მხოლოდ ფსიქიატრიულ დანესებულებაში მიუჩინა ადგილი. რა გასაკვირია, რომ მამას შიშნარევი შეშფოთება დასტყობია, იმ ქათმისა არ იყოს, იხვის კვერცხს რომ გამოჩეკს, შემდეგ კი თავისი შთამომავლის წყლისადმი მიდრეკილება სასონარკვეთილებაში აგდებს. თუ „მეშვიდე“ გაბრწყინების უმაღლესი საფეხურია, მაშინ პიროვნული არაცნობიერის ინტეგრაციის პროცესიც დასრულებულად უნდა მივიჩნიოთ. ამის შემდეგ კოლექტიური არაცნობიერის გახსნაც იწყება და მამის, რომელიც ტრადიციულ გონს განასახიერებს, შეშფოთების მიზეზიც სრულიად გასაგები ხდება.

არაცნობიერის ბინდში დაბრუნება ყოველთვის მამათა ძვირად ღირებული მონაპოვრის — ცნობიერების ინტელექტუალური დიფერენცირების — სრულ უარყოფას კი არ ნიშნავს; იგულისხმება, რომ ინტელექტის ადგილს ადამიანი დაიკავებს, ოღონდ არა ის ადამიანი, რომელიც სიზმრის მნახველს წარმოდგენია, არამედ უფრო დასრულებული და სრულყოფილი; ეს კი ნიშნავს, რომ პიროვნების მთელმა რეგისტრმა უნდა აღიქვას ის, რაც მას ტანჯავდა ანდა სულაც შეუძლებლად მიაჩნდა. მამა, რომელიც შეშინებული ყვირის: „ეს მეშვიდეა!“, სიზმრის მნახველის ფსიქიკური კომპონენტია და ამიტომაც მამის ნუხილი მისი ნუხილიცაა. ამის შემდეგ კი ის განმარტებაც უნდა გავითვალისწინოთ, რომელიც „მეშვიდეს“ არა მარტო მწვერვალად, არამედ, შესაძლოა, ერთგვარად არასასურველადაც მიიჩნევდეს. მაგ., ეს მოტივი გვხვდება ზღაპარში ცეროდენა ბიჭუნასა და

ნახ. 20. ექვსი პლანეტა, მერკურის მიერ მეშვიდე პლანეტაში გაერთიანებული. მერკური წარმოდგენილია ურობოროსისა და მონითალო-მოთეთრო ორთავიანი არწივის სახით.
Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia (1520)

ნახ. 21. შვიდი პლანეტის ღმერთები ჰადესში.
MYLIUS, *Philosophia reformata* (1622)

კაციჭამიას შესახებ. ცეროდენა ექვსი ძმის მეშვიდე ძმაა. მისი ჯუჯა სხე-
ული და ცულლუტი ზნე ავის მომტანი არ არის, მაგრამ სწორედ მას მიჰყავს
ძმები კაციჭამიას ქოხში და ამით თავის საშიშ, ერთდროულად ბედნი-
ერებისა და უბედურების მომტან, ორბუნებოვნებას ავლენს. სხვაგვარად
რომ ვთქვათ, იგი თავად არის კაციჭამია. „შვიდი“ ოდითგანვე შვიდი პლა-
ნეტის ღმერთების აღმნიშვნელია (სურ. 20). ისინი ქმნიან ღმერთების
საკრებულოს¹⁸ — „paut neteru“-ს, როგორც ეს პირამიდების ტექსტებშია
მითითებული (სურ. 21 და 23). ეს საკრებულო „ცხრად“ კი მოიხსენიება,
მაგრამ ხშირად აღმოჩნდება ხოლმე, რომ ის ცხრა კი არა, სულაც ათი ანდა
მეტეც ყოფილა. ამიტომ ამბობს მასპერო¹⁹, რომ განსაკუთრებით პირველ
და ბოლო სერიას განვითარებისა და, შესაბამისად, გაორმაგების უნარი
აქვს, თანაც ისე, რომ ცხრაობა არ ზიანდება. ანალოგიურად განვითარდა

¹⁸ BUDGE (*The Gods of the Egyptians* I, p. 87) მოიხსენიებს მას, როგორც „company of the gods“.

¹⁹ *Etudes de mythologie* II, p. 245.

ნახ. 22. მერკური „ფილოსოფიურ კვერცხში“ (ალეგორიულ ჭურჭელში). როგორც მათი პირმშო, იგი დგას მზესა და მთვარეზე, რითაც მისი ორბუნებოვნებაა ხაზგასმული. ფრინველები გასულიერების აქტზე მინიშნებაა. მანათობელი მზის სხივები ჭურჭელში „პომუნკულუსს“ ამნიფებს.

Mutus liber (1702)

ბერძნულ-რომაული, შესაბამისად, ბაბილონური ღმერთების კლასიკური „paut“-ი შემდგომ ხანაში, როცა ღმერთები ნაწილობრივ შორეული მნათობების ბინადრებად იქცნენ, ნაწილობრივ კი დედამიწის ნიაღში, მეტალებში ჩასახლდნენ და დემონებად დეგრადირდნენ. გამოირკვა, რომ ჰერმეს-მერკურიუსი, როგორც ხთონური გამოცხადების ღმერთი და ვერცხლისწყლის სული, ორბუნებოვანი ყოფილა, რის გამოც იგი ჰერმეფროდიტად მიიჩნიეს (ნახ. 22). როგორც მერკური, ის მზესთან ყველაზე ახლომდგომია და, ამდენად, უფრო მეტად ოქროს ენათესავენ, როგორც ვერცხლისწყალი კი იგი ოქროს გამხსნელი და მზის ბრწყინვალეების ჩამქრობია. ამ თვისებათა გამო ის მთელი შუა საუკუნეების მანძილზე ფილოსოფიური სპეკულაციების ამოუცნობ საგნად იქცა. იგი ხან თვინიერ, დაუზარებელ

სულად, *πᾶνθεν*-ად (სიტყვასიტყვით: მსაჯულად, ამდენად, ამხანაგად) მიიჩნეოდა, ხან კი „*servus*“-ად ანდა „*servus fugitivus*“-ად (მონად ან ლტოლვილ ირმად); იგი ალქიმიკოსთა თავგზის ამრევი, ყველაფრის მიმკიბავ-მომკიბავი, ცუღლუტი და მატყუარა ქონდრისკაცია²⁰, რომელსაც სატანის მსგავსი მრავალფეროვანი ატრიბუტიკა აქვს, მაგ.: ურჩხული, ლომი, არწივი, ყვავი. ალქიმიური ღმერთების რიგში იგი უმდაბლესია, როგორც „*prima materia*“ და უმაღლესი, როგორც „*lapis philosophorum*“ „*Spiritus mercurialis*“ (ნახ. 23) ალქიმიკოსების წინამძღოლი (პერმეს ფსიქოპომპოსი; ნახ. 146) და მაცთურია; ის მათი ბედნიერებაცაა და უბედურებაც. მის ორბუნებოვნებას ძალუძს იყოს მეშვიდეც და მერვეც, ანუ ოლიმპის ის მერვე, „რომელზეც ჯერ არავინ ფიქრობდა“ („ფაუსტი“, II ნაწილი).

ალბათ, მკითხველს უცნაურად მოეჩვენება, რომ ასეთ შორეულ სფეროს — შუა საუკუნეების ალქიმიას მოვუხმეთ. მაგრამ „შავი ხელოვნება“ არც ისე შორეულია, როგორც ჩვენ ვფიქრობთ. სიზმრის მნახველი განათლებული ადამიანია და სავარაუდოა, რომ „ფაუსტი“ ნაუკითხავს. „ფაუსტი“ თავიდან ბოლომდე ალქიმიური დრამაა, თუმცა თანამედროვე განათლებული ადამიანი ამას ბუნდოვნად თუ გრძნობს. ჩვენი ცნობიერება ყველაფერს ვერ ხედება, მაგრამ არაცნობიერი ხომ „უძველეს სინმინდეთა“ უცნაურობებს იმასხოვრებს და შემდეგ მათ, ალბათ, ხელსაყრელ შემთხვევებში, მეხსიერებაში აღიდგენს კიდევ. ჩვენს სიზმრების მნახველს „ფაუსტის“ კითხვისას იგივე დაემართა, რაც ახალგაზრდა გოეთეს ლაიფციგში ცხოვრებისას, როცა ფროილან ფონ კლეტენბერგთან ერთად თეოფრასტე პარაცელსუსს ეუფლებოდა.²¹ სავარაუდოა, რომ ამ დროს ჩაებეჭდა მას მეხსიერებაში იდუმალებით მოცული შვიდისა და რვის *Qui pro quo*, ისე რომ მისმა ცნობიერებამ ამ იდუმალების ახსნა ვერც შეძლო. შემდეგი სიზმარი გვიდასტურებს, რომ „ფაუსტის“ გახსენება მართლაც დროულია.

მე-14 სიზმარი:

სიზმრის მნახველი ამერიკაშია და წვერწამახულ (ესპანურ ყაიდაზე წვერგაკრეჭილ) ჩინოვნიკს ეძებს. ამბობენ, რომ ასეთი ჩინოვნიკი ყველას ჰყავს.

ამერიკა პრაქტიკული, სწორხაზოვანი ქვეყანაა, მისთვის უცხოა ევროპული ეგზალტაცია. ინტელექტუალს იქ ჩინოვნიკად მიიჩნევენ, რაც მის აღმატებულებას შეურაცხყოფს. თუმცა იმის ცოდნა, რომ ყველა (როგორც

²⁰ საღალღობო დიალოგი ალქიმიკოსსა და მერკურს შორის (*Theatrum chemicum*, 1613, IV, p. 509 ff.).

²¹ „პოეზია და ჭეშმარიტება“.

ნახ. 23. მისტიკური ჭურჭელი, რომელშიც ორი ბუნება ერთიანდება (Sol და Luna, Caduceus),
 საიდანაც „filius hermaphroditus“, პერმეს ფსიქოპომპოსი წარმოიშობა;
 გვერდით გამოსახულია ექვსი პლანეტის ღმერთები.
Figurarum aegyptiorum secretarum... (მე-18 ს.)

ეს ამერიკაშია) ასე იქცევა, დამამშვიდებლად მოქმედებს. „ნამახული წვერი“ დიდი ხნის ნაცნობი მეფისტოა, ფაუსტი რომ „დაუქირავებია“ და მასზე საბოლოო გამარჯვება მაინც ვერ უზეიმია, თუმცა კი თავად ფაუსტი ისტორიული სამშენიველის ქაოსის წყვდიადმი იძირება და მისი სისავსისგან შობილ ცვალებად და არცთუ კეთილსაიმედო ცხოვრებას იტვირთავს.

მოგვიანებით გამოკითხვამ გვიჩვენა, რომ თავად სიზმრის მნახველსაც „ნამახულ წვერში“ მეფისტოფელური არსი შეუცვნია. საზრიანობა, სხარტი გონება და მეცნიერებისადმი მიდრეკილება ასტროლოგიური მერკურის ნიშნებია. ამიტომ ნამახული წვერი ინტელექტს უნდა გამოხატავდეს, რომლის სახითაც სიზმარი საკუთრივ „familiaris“-ზე, ანუ თვინიერ, თუმცა კი საშიშ სულზე მიუთითებს. ასე რომ, ინტელექტი მისთვის განკუთვნილი უმაღლესი პოზიციებიდან მეორე რანგში გადმოინაცვლებს და თანაც მაშინვე დემონურობის დალი დაესმება. ეს ახლა კი არ ხდება დემონური — მანამდეც სწორედ ასეთი იყო, — უბრალოდ, სიზმრის მნახველი აქამდე ვერ ამჩნევდა, რომ ინტელექტს, როგორც უმაღლეს ინსტანციას, უსიტყვოდ ემორჩილებოდა და მის ტყვეობაში იყო. მას ახლალა მიეცა საშუალება, ახლოდან შეხედოს იმ ფუნქციას, რომელიც მთელი ამ ხნის მანძილზე მშენივერი ცხოვრების განმსაზღვრელ დომინანტად ევლინებოდა. ახლა კი ფაუსტთან ერთად მას შეუძლია წარმოთქვას: „ი, სადმარხია ძაღლის თავი!“ მეფისტოფელი იმ ფსიქიკური ფუნქციის სატანური ასპექტია, მთლიანობის იერარქიიდან სრულ თავისუფლებას რომ მოიპოვებს და აბსოლუტურ ძალაუფლებას აღწევს (ნახ. 36). ამ ასპექტის აღქმა კი მაშინ არის შესაძლებელი, თუ — როგორც ეს ამ სიზმარშია — გამოყოფა და ობიექტივაცია შესაბამისი ფუნქციის პერსონიფიკაციას მოჰყვება.

წამახული წვერი სახალისო, თავშესაქცევი სახით გვხვდება ალქიმურ ლიტერატურაშიც, კერძოდ კი 1625 წლის „ფილოსოფიური ქვის ოქროს ტრაქტატში“²², ანუ მის ერთ-ერთ „პარაბოლაში“, რომელიც პერბერტ ზილბერერმა²³ ფსიქოლოგიურად დაამუშავა: მოხუცი, თეთრწვერა ფილოსოფოსების საზოგადოებაში იმყოფება ახალგაზრდა შავი ნამახული წვერით. ზილბერერი ყოყმანობს, ამ სახეში ეშმაკი შეიცნოს თუ არა.

მერკური — ვერცხლისწყალი, პირველ რიგში, ხასიათდება, როგორც „liquiden“, ანუ მოქნილი გონება (ნახ. 24). ამიტომ ალქიმისტებთან ის ხან „სულია“, „spiritus“-ი, ხან კი წყალი, „aqua permanens“-ი („მარადიული წყალი“), რაც სხვა არაფერია, თუ არა „argentum vivum“-ი („ცოცხალი ვერცხლისწყალი“).

²² იხ. *Geheime Figuren der Rosenkreuzer*.

²³ *Probleme der Mystik und ihrer Symbolik*.

ნახ. 24. ადამიანთა საქმიანობები, რომელთაც მერკური მფარველობს.
ტიუბინგური ხელნაწერი (1400)

მე-15 სიზმარი:

დედა წყალს ერთი თასიდან მეორეში ასხამს (სიზმრის მნახველი მხოლოდ 28-ე სიზმრის გამოისობით იხსენებს, რომ ეს თასი დას ეკუთვნის). ეს მოქმედება საზეიმოდ სრულდება, რადგან გარე სამყაროსთვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. შემდეგ სიზმრის მნახველს მამა მოიკვეთს.

აქ კვლავ შენაცვლების მოტივი გვხვდება (იხ. პირველი სიზმარი). ერთის ადგილს მეორე იკავებს. მამა „მოგვარებულია“, ახლა უკვე „დედის“ აქცია იწყება. თუ მამა კოლექტიური ცნობიერება, ტრადიციული სულია, დედა კოლექტიური არაცნობიერის, სიცოცხლის წყაროს²⁴ სათავეს განასახიერებს (ნახ. 25) (შეადარე $\pi\eta\rho\acute{\iota}$ -ს²⁵, „fons signatus“-ის²⁶ დედობრივი მნიშვნელობა, როგორც ღვთისმშობლის ატრიბუტიკა (ნახ. 26)). არაცნობიერი სასიცოცხლო ძალთა ლოკალიზაციას ახდენს და ამით პოზიციათა ცვლილებაზე მიუთითებს. სიზმრის ავტორის გვიანდელი მოგონებები

ნახ. 25. სიცოცხლის წყარო — „fons mercurialis“.
Rosarium philosophorum (1550)

²⁴ წყალი, როგორც სათავე. იხ. *ägyptische Kosmogonie*.

²⁵ WIRTH, *Aus orientalischen Chroniken*, p. 199.

²⁶ [versiegelter Quell] *Hohes Lied* 4, 12.

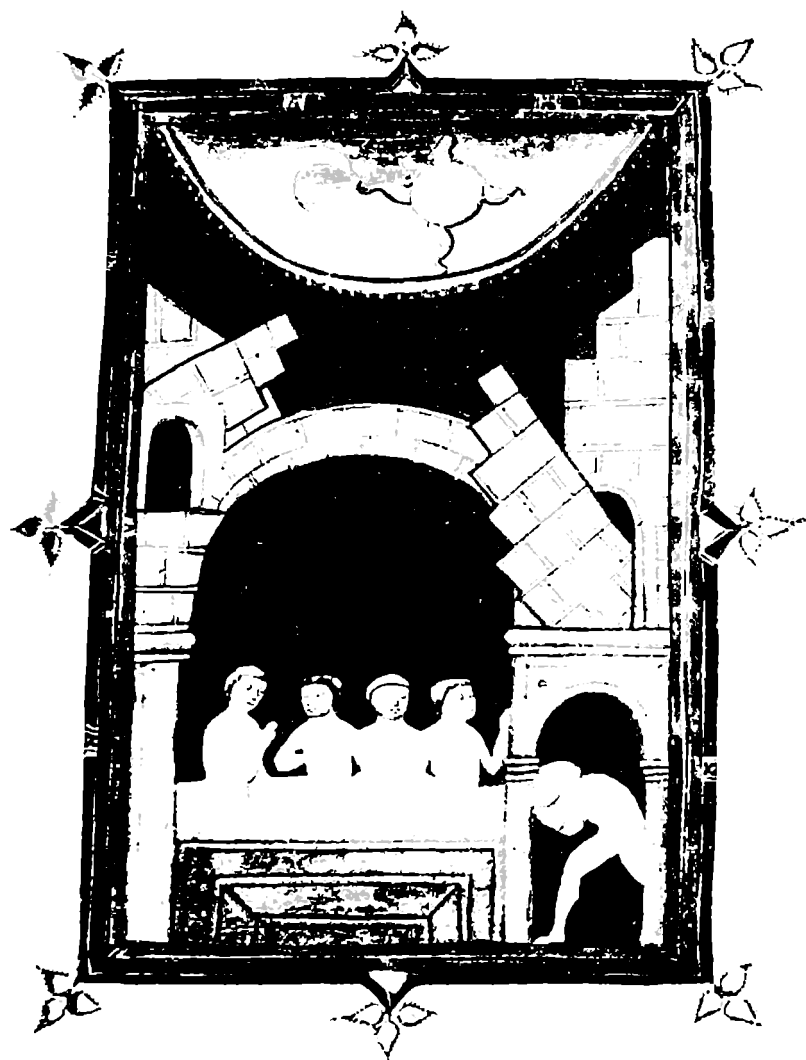
დაგვანახვებს, თუ ვინ ხდება სიცოცხლის წყაროს სათავე: ეს არის „და“. ვაჟი დედას ემორჩილება, და კი მისი ტოლი და სწორია. ინტელექტის დეგრადაცია მას არაცნობიერის ძალმოსილებისგან და, ამდენად, ინფანტილურობისგანაც ათავისუფლებს. და კი წარსულის რელიქტია; მაგრამ შემდგომი სიზმრები ცხადად მიგვიჩვენებს, რომ და თავის თავში Anima-ს სახე-ხატს ატარებს. ეს კი იმას გვაფიქრებინებს, რომ დის ჭურჭელში სიცოცხლის წყლის გადატანა, რეალურად, დედის *Anima*-თი ჩანაცვლებას²⁷ უნდა ნიშნავდეს.

Anima ახლა უკვე სიცოცხლის მომნიჭებელი ფაქტორი ხდება — ფსიქიკური რეალობა, რომელიც კატეგორიულად უპირისპირდება მამის სამყაროს. ვინ შეძლებდა, განეცხადებინა — ისე, რომ მის სულიერ ჯანმრთელობას საფრთხე არ დამუქრებოდა, — რომ არაცნობიერის მითითებით იმოქმედებდა, თუ დაეუშვებთ, რომ არსებობს ვიღაც ისეთი, ვისაც შესწევს უნარი, ამოიცნოს ამ ყოველივეს მნიშვნელობა. ამ უნარის მქონე იოლად მიხვდება, თუ რა მიუტევებელ მკრეხელობას სჩადის იგი ტრადიციული სულის, განსაკუთრებით კი მინიერ სამოსში გამოწყობილი ეკლესიური სულის, წინაშე. სწორედ ფსიქიკური თვალთახედვის ამ ფაქიზმა ცვლილებამ უზიძგა ძველ ალქიმიკოსებს სხვადასხვაგვარი ერესის სახელით მონათლული სრულიად გამიზნული მისტიფიკაციისკენ. ამის შემდეგ ლოგიკურია მამის მიერ მისი გაძევება, რაც სხვა არაფერია, თუ არა მოკვეთა (აქვე მივუთითებთ, რომ სიზმრის ავტორი კათოლიკეა). ის, ვინც ფსიქეს რეალობას აღიარებს და მას განმსაზღვრელ, ეთიკურ ფაქტორად მიიჩნევს, შეურაცხყოფს ტრადიციულ სულს, რომელიც საუკუნეების მანძილზე მშვენიერი არსს გარედან არეგულირებდა და ინსტიტუციებითა და დადგენილებებით მართავდა. უგონო ინსტინქტი *eo ipso* არათუ არ უჯანყდება დადგენილ წესრიგს, საკუთარი შინაგანი კანონზომიერებით იგი თავად წარმოადგენს მკაცრად განსაზღვრულ სტრუქტურას და საყოველთაო წესრიგის შემოქმედებით საფუძვლად გვევლინება. და რადგან ეს საფუძველი თავისი ბუნებით შემოქმედებითია, მისგან გამომდინარე ყველა წესრიგიც — თვით მისი ღვთაებრივი ფორმის ჩათვლით — გარდამავალი ფაზაა და წარმავალია. წინააღმდეგობრიობის გარეგნული გამოვლინების მიუხედავად წესრიგის დამყარება და სტრუქტურის დაშლა ადამიანის ნებას არ ექვემდებარება. საი-

²⁷ ეს ჩვეულებრივი სასიცოცხლო პროცესია, რომელიც, როგორც წესი, არაცნობიერად ვითარდება. *Anima* არქეტიპია; ის მუდამ არსებობს (იხ. იუნგის *Psychologische Typen*). დედა *Anima*-ს სახე-ხატის მატარებელია, რაც მას საკუთარი ვაჟიშვილის თვალში მომხიბვლელობას სძენს. ეს სახე-ხატი მას შემდეგ საკუთარი დისა და მსგავსი ფიგურებიდან საყვარელ ქალზე გადააქვს.

ნახ. 26. საკუთარი ატრიბუტით გარემორტყმული მარიამი
(ოთხკუთხედის ფორმის შემოღობილი ბაღი, მრგვალი ტაძარი, კოშკი, კარიბჭე,
წყარო, შადრევანი, პალმები, კეიპაროსები [სიცოცხლის ხეები]
და სხვა დანარჩენი ქალური სიმბოლოები) მე-17 ს.

ნახ. 27. მზისა და მთვარის კავშირი, რომელიც ბანაობისას
განმაახლებელ გავლენას ახდენს.

Biblioteca Ambrosiana Codex I

დუმლო იმაშია, რომ ნგრევა და შენება თავად სიცოცხლეს ძალუძს. კარგია, რომ ეს ძნელად გასაგები მოვლენებია და ამიტომ ბევრს ვერ ილაპარაკებ, რადგან სუსტ ადამიანს ეს მხოლოდ შეცდომაში შეიყვანს და თავგზას აურევს. დოგმა კი — ეკლესიური, ფილოსოფიური თუ მეცნიერული — მისგან განსხვავებით ადამიანს ეფექტურ დაცვას სთავაზობს და ამდენად, სოციალური თვალსაზრისით, ეკლესიიდან მოკვეთა აუცილებელი და სასარგებლო შედეგია.

წყალი, რომელსაც დედა — არაცნობიერი — დის ჭურჭელში ასხამს, მშვენიერი ცხოვრების სასიცოცხლო ძალთა უზუსტესი სიმბოლოა (იხ. ასევე ნახ. 152). ძველი ალქიმისტები საამისოდ შთამბეჭდავ სიმბოლოთა შექმნას არ იშურებდნენ. „aqua nostra“-ს („ჩვენს წყალს“) ისინი „mercurius vivus“-ს („ცოცხალ მერკურს“), „argentum vivum“-ს („ცოცხალ ვერცხლისწყალს“), „vinum ardens“-ს („ცხელ ლეინოს“), „aqua vitae“-ს („სიცოცხლის წყალს“), „succus lunariae“-ს („მთვარის წვენს“) უწოდებდნენ და ამით უსხეულო, აბსტრაქტული გონისგან განსხვავებით ცხოველმყოფელი არსის დახასიათებას ცდილობდნენ, რომლისთვისაც მატერიალურობა უცხო არ არის. გამოთქმა „succus lunariae“ საკმარისი სიცხადით მიუთითებს მის ღამეულ წარმოშობაზე, ხოლო „aqua nostra“ და „mercurius vivus“ (ვერცხლისწყალი) — მის მიწიერებაზე (ნახ. 27). „acetum fontis“ ძლიერმოქმედი გამყოფი სითხეა, რომელიც, ერთი მხრივ, ყველა შექმნილ საგანს შლის, ხოლო, მეორე მხრივ, ყველაზე მყარ სტრუქტურამდე მივყავართ, კერძოდ, იდუმალებით მოცულ „lapis“-ამდე.

შესაძლოა, ეს ანალოგიები გადაჭარბებულიც ჩანს. მოგვიანებით კვლავ შეეხები მე-13 და მე-14 სიზმრებს, სადაც ეს სიმბოლოები ისევ ჩნდება²⁸. ის, რომ სიზმარში განცდილს სიზმრის ავტორი „გარე სამყაროსთვის“ მნიშვნელოვან მოვლენად მიიჩნევს, ამ სიზმრის კოლექტიურ მნიშვნელობასა და სიზმრის მნახველის პოზიციის არსებით ცვლილებაზე მიუთითებს.

„Extra ecclesiam nulla salus“ („ეკლესიის გარეთ არ არის ხსნა“) იმ გამოცდილებას ეყრდნობა, რომ ეკლესია საიმედო სავალი გზაა ხილული, კონკრეტული მიზნისკენ და რომ არ არსებობს სხვა გზა და მიზანი მის გარეშე. არ შეიძლება, არ შევაფასოთ ქაოსში დაკარგვით გამოწვეული გამანადგურებელი შედეგები, რადგან ეს არის *conditio sine qua non* (აუცილებელი პირობა) ყოველი სულისა და პიროვნების განახლებისა.

²⁸ ჩემ მიერ ციტირებული პარალელები XII-XVII საუკუნეების ლათინურ ლიტერატურას განეკუთვნება. ერთ-ერთ საინტერესო ტექსტს წარმოადგენს ანონიმური ავტორის *Rosarium philosophorum*. ავტორი ჭეშმარიტი „ფილოსოფოსია“ და მშვენივრად ესმის, რომ ეს ტექსტი აღწერს არა ჩვეულებრივი ოქროს დამზადების ფაქტს, არამედ „ფილოსოფიურ“ საიდუმლოს. პირველად ეს ტექსტი *Rosarium philosophorum*-ის სახელით დაიბეჭდა. მე ამ ტექსტის ბოლო გამოცემას ვეყრდნობი.

მე-16 სიზმარი:

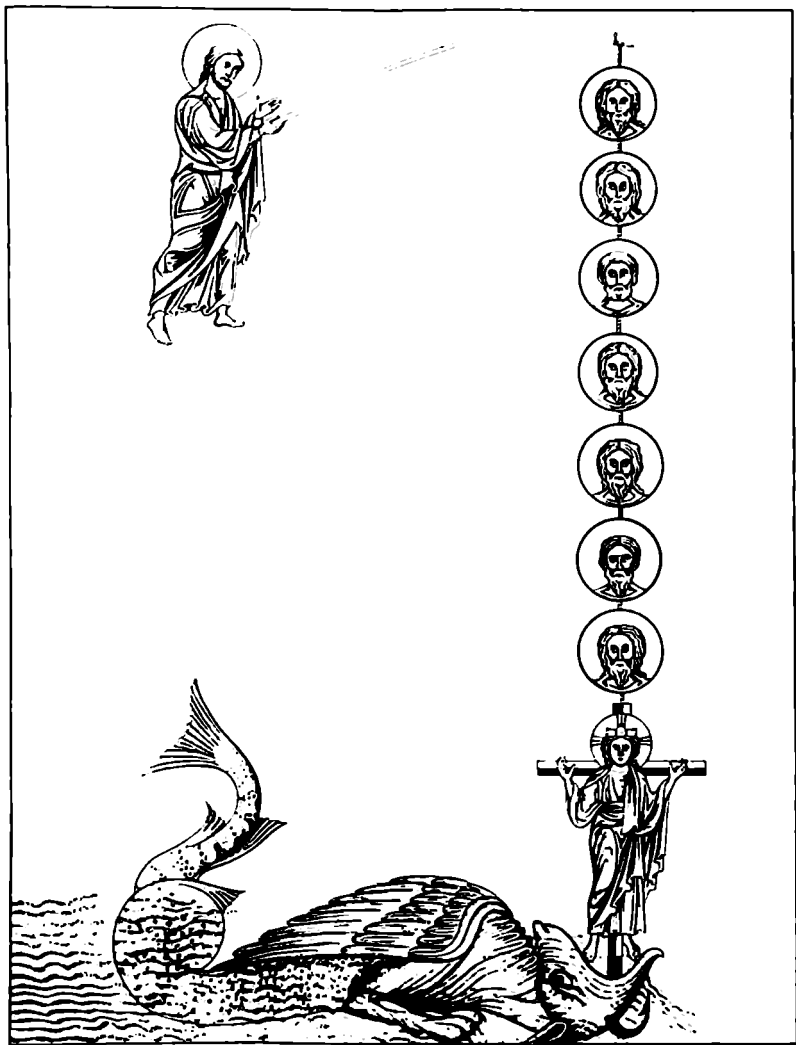
მოჩანს ჯვრის ტუზი, შემდეგ კი შვიდიანი.

ჯვრის ტუზი, როგორც „1“, ყველაზე დაბალი კარტია და თან ყველაზე მაღალიც. მასზე გამოსახული ჯვრის ფორმა ქრისტიანულ სიმბოლოზე მიუთითებს.²⁹ ამასთან, ტუზის სამი ფოთოლი ღმერთის სამსახოვნებაზე მინიშნებაცაა. უდაბლესი და უმაღლესი დასაბამი და დასასრული — ანი და ჰოვა.

შვიდიანი ჯვრის ტუზის შემდეგ ჩნდება და არა მანამდე. აზრი, შესაძლოა, ამგვარად იკითხებოდეს: ჯერ ღვთის ქრისტიანული კონცეფცია, შემდეგ კი შვიდი (საფეხური). შვიდი საფეხური მეტამორფოზის სიმბოლური განსახიერებაა (ნახ. 28), რომელიც ჯვრის და სამების სიმბოლოთი იწყება და მე-7 და მე-13 სიზმრებში არქაული მინიშნებების მიხედვით „solificatio“-თი უნდა დაგვირგვინებულყო. თუმცა კი აქ ამაზე მინიშნება არ ხდება. შუა საუკუნეებში ივლიანე განდგომილი ამაოდ ცდილობდა ანტიკური ჰელიოსისკენ მიბრუნებას. ეს იყო მიბრუნება ვარდისკენ — გამოხატული ფორმულით „per crucem ad rosam“ („ჯვრით ვარდისკენ“), რომელიც გვიან შუა საუკუნეებში როზენკროიცერების „ვარდად და ჯვრად“ გარდაისახა. ზეციური ესენციის ელვარება ყვავილს დაეფინება — და ეს არის მინიერი პასუხი მზის სახის ჭვრეტისა (ნახ. 29). მზიური თვისება შემორჩენილია ჩინური ალქიმიის „ოქროსფერ ყვავილში“³⁰. რომანტიკოსთა „ცისფერი ყვავილი“ „ვარდის“ უკანასკნელი სურნელია, რომელიც რომანტიკულად გაჰყურებს შუა საუკუნეების მონასტერთა ჩამორღვეულ კედლებს და მათი მინიერი მშვენიერებით რაღაც მოკრძალებული სიახლეს სურს გვამცნოს. თვით მზის ოქროსფერი ელვარებაც უნდა ჩაესვენოს, რისი ანალოგიაც მინიერი ოქროს ელვარებაში მოიძებნა, რომელსაც, როგორც „aurum nostrum“-ს, ყოველ შემთხვევაში დახვეწილი

²⁹ იხ. სიზმარი 23.

³⁰ ალქიმიის „ოქროსფერი ყვავილის“ შესახებ (ნახ. 30) იხ. SENIOR ADOLPHUS, *Occulta philosophia*. ოქროსფერი ყვავილი ბერძნული χρυσάνθεον-იდან (BERTHELOT, I. c., III, XLIX, 19) წარმოდგება; χρυσάνθεον = ოქროსფერ ყვავილს, მაგიურ მცენარეს, ჰომეროსისეულ μαῦλα-ს, რომელიც ხშირად სახელდება ალქიმიურ ტექსტებში. ოქროსფერი ყვავილი ოქროს კეთილშობილი და წმინდა ესენციაა. ამ სახელით ხშირად მოიხსენიებენ პირიტს (იხ. v. LIPPMANN, *Entstehung und Ausbreitung der Alchemie* I, p. 70). aqua permanens [„მარადიული წყალი“] ასევე „ყვავილია“ (*Turba*, hg. von RUSKA, p. 204, 20). მისტიკური გარდამქმნელი სუბსტანციის გამოსახატავად გვიანდელი ხანის ალქიმიკოსები ხმარობდნენ სიტყვას flos (იხ. „flos citrinus“ [„ყვითელი ყვავილი“] *Aurora consurgens*-ში; „flos aëris aureus“ [„ჰაერის ოქროსფერი ყვავილი“] *Consilium coniugii*-ში; „flos est aqua nummose“ [„ყვავილი მდიდარი წყალია“] <mercurius> *Allegoria sapientum*-ში: *Theatr. chem.* V, p. 81; „flos eius <operis> est lapis [„სამუშაოს ყვავილი ქვაა“] MYLUS, *Philosophia reformata*-ში, p. 30).

ნახ. 28. ლევიათანის დაჭერა ლეთის შვიდანგელოზიანი სატყუარით და ჯვარცმით.
HERRAD VON LANDSBERG, *Hortus deliciarum* (დაახლ. 1180)

ნახ. 29. შვიდფურცლიანი ვარდი, როგორც შვიდი პლანეტისა და მეტამორფოზის შეიქცევაზე-ურიანი ალემგორია.

FLUDD, *Summum bonum* (1629)

სულის ადამიანთათვის, ლითონის უხეში მატერიალურობა მოსცილდა.³¹ მათთვის მინიერ ოქროს, უდავოდ, სიმბოლური ხასიათი ჰქონდა და ისეთი ატრიბუტიკით იყო გამოხატული, როგორიცაა „vitreum“ (გამჭვირვალე) ან-და „philosophicum“ (ფილოსოფიური). სწორედ მზესთან მისი ამკარა ანალო-გიის გამო უზენაესი ფილოსოფიური ღირსება „lapis philosophorum“-ს ხედა-ნილად, რადგან გარდამქმნელი გარდაქმნილს ალემატება, რაც ამ ჯადოს-ნური ქვის მაგიურ თვისებას წარმოადგენს.

„Rosarium“-ში ვკითხულობთ: „Quia lapis noster scilicet argentum vivum occidentale quod praetulit se auro et vicit illud, est illud quod occidit et vivere facit“³². რაც

„Aurum nostrum non est aurum vulgi“ [„ჩვენი ოქრო არ არის ჩვეულებრივი ოქრო“], ნათქვამია *Rosarium*-ში [Art. aurif. II, p. 220].

³² [„რადგან ჩვენი ევა დასავლეთით ვერცხლისწყალია, რომელიც ოქროს განაგებს დანა ალემატება, ეს არის ის, რაც მოაკვდინებს და აცოცხლებს“] (l.c., p. 223).

შეეხება „lapis“-ის „ფილოსოფიურ“ მნიშვნელობას, ის განსაკუთრებული სიცხადით ვლინდება ტრაქტატის შემდეგი ციტატიდან, რომელსაც ჰერმესს მიანერენ: „Intelligite, filii sapientum, quod hic lapis preciosissimus clamat; ... et lumen meum omne lumen superat ac mea bona omnibus bonis sunt sublimiora. ... Ego gigno lumen, tenebrae autem naturae meae sunt...“³³

მე-17 სიზმარი:

სიზმრის მნახველი გრძელ გზას მოუყვება და ცისფერ ყვავილს პოულობს.

ხეტიალი უმიზნოდ სიარულია და ამიტომაც — ძებნაც და მეტამორფოზაც. გზაზე ის ცისფერ ყვავილს გადაეყრება — ბუნების უმანკო ქმნილებას, თავისთვის რომ აყვავებულა. ცისფერი ყვავილი რომანტიკულ, ლირიკულ ხანაზე თბილ მოგონებებს აღძრავს, იმ ხანაზე, ერთ დროს მის

ნახ. 30. მონთალო-თეთრი ვარდი, ალექსიის „ოქროსფერი ყვავილი“, როგორც „filius philosophorum“-ის დაბადების ადგილი.

Ripley Scrowle (1588)

³³ „ისმინეთ, სიბრძნის ძენო, რასაც ეს ძვირფასი ქვა გვაუწყებს... ჩემი სინათლე ამარცხებს ყველა სინათლეს, ჩემი სათნოება აღემატება ყველა სათნოებას... მე ვქმნი ნათელს, მაგრამ წყვდიადიც ჩემი არსია“ (I. c., p. 239) — ჰერმესის ციტატა *Rosarium*-იდან.

სიყმანვილეში რომ გამოიკვირტა, ხოლო მეცნიერული სამყაროს სახე-
ხატი სამყაროს ჭეშმარიტ განცდას ასე მტკივნეულად ჯერ არ გამიჯვნოდა,
ანდა, უფრო სწორად, როცა გამიჯვნა ის-ის იყო დანყებულყო და მზერა
უკვე წარსულს ჭვრეტდა. ცისფერი ყვავილი თითქოს მეგობრის გამონე-
დილი ხელია, არაცნობიერის ღვთაებრივი საწყისი, საიმედო გზაა, ხსნის-
კენ რომ მიუთითებს ადამიანს, რომელმაც ყოველივე ეს დაკარგა, იმ ისტო-
რიულ ადგილს რომ უჩვენებს, სადაც ის სულიერ ძმებსა და მეგობრებს
შეხვდება და იმ ჩანასახს იპოვის, რომლის გაღვივებაც საკუთარ არსში
ასე ეწადა. სიზმრის მნახველმა არაფერი იცის მზისფერ ოქროზე, რომე-
ლიც უმანკო ყვავილს ალქიმიის უხამსობასთან და წარმართულ მკრეხე-
ლობასთან აკავშირებს. „ალქიმიის ოქროსფერი ყვავილი“ (ნახ. 30) ცისფე-
რი ყვავილია, „პერმადროდიტა საფირონის ყვავილი“.³⁴

მე-18 სიზმარი:

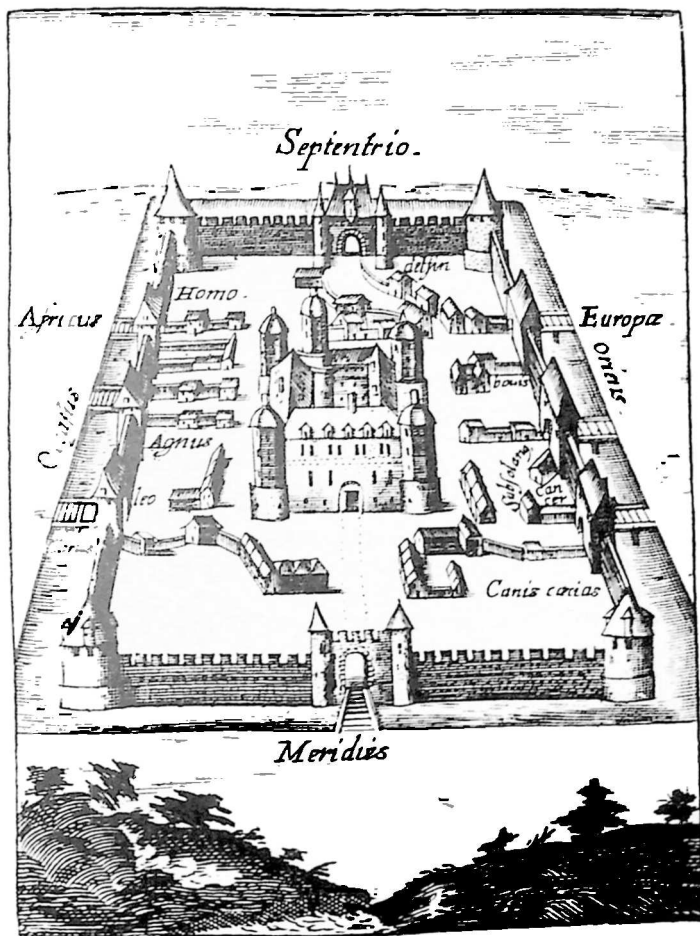
სიზმრის მნახველს კაცი ოქროს მონეტას სთავაზობს, რომელიც ხელის-
გულზე უდევს. იგი აღშოთებულია, მონეტას ძირს აგდებს და ჩადენილი საქ-
ციელის გამო მამინვე ღრმასინანული მოიცავს. მოჩანს გამოყოფილი სივრცე,
სადაც ვარიეტეს წარმოდგენა იმართება.

ცისფერი ყვავილის ისტორია გრძელდება. „ოქრო“ შემოთავაზებუ-
ლია და კატეგორიულად უარყოფილიც. „Aurum philosophicum“-ის (ფილო-
სოფოსთა ოქროს) მცდარი გაგება, ცხადია, გასაგებია. საქციელის ჩადე-
ნისთანავე ჩნდება სინანული იმის გამო, რომ ძვირფასი საიდუმლო უარყო-
ფილია და, ამდენად, სფინქსის კითხვაზეც პასუხი არასწორად არის გაცე-
მული. მაირინკის „გოლემის“ გმირსაც მსგავსი რამ ემართება, როცა მოწ-
ვენება მას ერთ მუჭა მარცვალს სთავაზობს, ის კი მას არ იღებს. ყვითელი
მეტალის უხეში მატერიალურობა, რომელსაც ფულის ოდიოზური გემო
დაჰქრავს, და მარცვლის უსახურობა მათ უარყოფას გასაგებს ხდის, ამიტომ
არის ასე ძნელი, იპოვო „lapis“-ი, რადგან ის „exilis“-ია (უღიმღამოა),
უსახურია, რადგან ის „in via eiectus invenitur“-ია და უფასურია, რომელიც
შეიძლება იქ ნახოთ, სადაც მოისურვებთ — „in planitie. in montibus et aquis“.³⁵ ეს
„ორდინალური“ ასპექტი აკავშირებს მას შპიტელერის ძვირფას ქვასთან
„პრომეთესა და ეპიმეთემი“. სწორედ ამ მიზეზით ვერ შეიცნობენ მას

³⁴ *Epistola ad Hermannum Archiepiscopum Coloniensem: Theatr. chem.* V, p. 899.

³⁵ [მისი პოვნა შეიძლება ქუჩაში, სადაც ის გდია]. პერმესის *Tractatus aureus*-ში
კითხულობთ: „in stercore eiectus... vilis et vilissimus“ [„ნეხზე გადაგდებული, დამცო-
რებული და აბურად აგებული — ვაკეზე, მთებში და წყლებში“].

³⁶ [საი] *Psychologische Typen* [Ges. Werke VI, p. 189 ff].

ნაი. 31. სიმბოლური ქალაქი — დედამიწის ცენტრი დამცავი
 კვადრატული კედლით Temenos-ს განასახიერება.
 MAIER, Viatorium (1651)

ბრძენნი ამა სოფლისანი, მაგრამ „*lapis in via eiectus*“ შესაძლოა „*angularis*“-ადაც ქცეულიყო და ამ შესაძლებლობის დაშვება სიზმრის მნახველში ღრმა სინანულს იწვევს.

ფიზიკური ასპექტის ბანალურობა ისაა, რომ ოქროს მონეტის სახე აქვს, ანუ ფორმა აქვს მიცემული და ფასი — დადებული. მშენიანი თვალსაზრისით ეს იგივეა, ნიცმე თავის „ზარატუსტრამი“ უარს რომ აცხადებს — სახელი დაარქვას სათნოებას. ფორმის მიცემითა და სახელდებით მშენიანი არსი ფასიან მონეტებად ხურდავდება. ეს კი მხოლოდ იმიტომ ხდება შესაძლებელი, რომ თანდაყოლილი მრავალსახეობა არაინტეგრირებული მემკვიდრეობითი ერთეულების გროვაა. ჩვეულებრივი ადამიანი არ არის „თვითობა“. ის არის მასის ნაწილი და მასა, კოლექტივი იმ ზომამდე, რომ საკუთარ „მეს“ ვერც კი აცნობიერებს. სწორედ ამიტომ სჭირდება მას ჯერ კიდევ უხსოვარი დროიდან გარდამსახველი მისტერიები, რაც მას „რამედ“ აქცევს და ამ გზით გათავისუფლდება ცხოველური კოლექტიური ფსიქესგან, რომელიც სხვა არაფერია, თუ არა მრავალსახეობა.

თუ „მოცემული“ ადამიანი უარყოფს ამ უსახურ მრავალსახეობას, მაშინ ის ვერ მიაღწევს ინტეგრაციას და თვითობად ვერ იქცევა.³⁷ სულიერი სიკვდილიც სწორედ ეს არის. ის კი არა, რომ სიკვდილი თავისთავად უნდა მოხდეს, მან უნდა გააცნობიეროს სიკვდილი და ჭეშმარიტი სიცოცხლეს სწორედ ეს გახლავთ. სიცოცხლის შეცნობა მხოლოდ მთლიან პიროვნებას შეუძლია და არა იმ დანაწევრებულ, გახლეჩილ მოვლენას, თავისთავს ადამიანს რომ არქმევს. საშიში მრავალსახეობა, რომელზეც უკვე მე-4 სიზმარი მიუთითებს, მე-5 სიზმრით კომპენსირდება, როცა გველი დამცავ წრეს შემოხაზავს, რითაც ტაბუდადებულ ტერიტორიას (მდრ. ნახ. 13), *temenos*-ს (ნახ. 31), გამოყოფს. *Temenos*-ის სიმბოლო აქ, მსგავს სიტუაციაში, იმგვარადვე ჩნდება და „სიმრავლეს“ ერთიან მოქმედებად კრავს — მხიარული თავყრილობა, რომელიც მალევე კარგავს თავშესაქცევ ხასიათს: თხების თამაში „ტრაგედიად“ გადაიქცევა. ყველა ანალოგიის თანახმად, სატირების თამაში მისტიკური მოქმედებაა, რომლის მიზანიც, სავარაუდოდ, ადამიანის წინაპრებთან, ე. ი. მისი სიცოცხლის სათავეებთან დაკავშირებაა, მსგავსად ელევსინის მისტერიების დროს ათენელი ქალბატონების მიერ მოყოლილი სკაბრეზული ისტორიებისა, რომლებიც მინის ნაყოფიერებას ემსახურებოდა³⁸ (იხ. ჰეროდოტეს³⁹ მონათხრობი ბუბასტისში ისიდას

³⁷ ეს იმას კი არ ნიშნავს, რომ „თვითობა“ მთელი ცხოვრების მანძილზე იქმნება, არამედ ხდება მისი გაცნობიერება. „თვითობა“ ყოველთვის არსებობს, მაგრამ მისი არსებობა ლატენტურია. იხ. ჩემი შემდგომი განმარტებები.

³⁸ FOUCAULT, *Les Mystères d'Eleusis*.

³⁹ [Neun Bücher der Geschichte, II, 58].

დღესასწაულთან დაკავშირებული ექსპიზიციონური ქმედებების შესახებ).

Temenos-ის მაკომპენსირებელ მნიშვნელობაზე მინიშნება სიზმრის მნახველისათვის ჯერ ისევ ბუნდოვანია. ისტორიული კონტექსტის უარყოფით მის მეხსიერებაში გაცოცხლებული სულიერი კვდომის საფრთხე, ცხადია, მას გაცილებით მეტად ანუხებს.

მე-19 პიზუალური შთაბეჭდილება:

თავის ქალა. სიზმრის მნახველს მისი მოშორება სურს, მაგრამ ვერ ახერხებს. თავის ქალა თანდათანობით ჯერ წითელ ბურთად გადაიქცევა, შემდეგ კი ქალის თავად, რომელიც შუქს ასხივებს.

ფაუსტისა და ჰამლეტის მონოლოგებში თავის ქალა ადამიანური ყოფიერების შემადრწუნებელი უაზრობის შეხსენებაა.

ტრადიციული მოსაზრებებისა და შეფასებების გამო იგი უარს ამბობს საეჭვო და უსიამოვნო შემოთავაზებაზე. იგი ცდილობს, თავი დაიხსნას უჩვეულო ხილვისგან. ამ დროს თავის ქალა წითელ დისკოდ გადაიქცევა, რაც, ალბათ, ამომავალი მზის ალუზიად უნდა მივიჩნიოთ. ქალის მანათობელ თავად მალევე გადაიქცეული წითელი დისკო უშუალოდ მე-7 ხილვას გვახსენებს. ამ დროს აშკარად ენანტიოდრომია⁴⁰ ხდება: უარყოფის შემდეგ აქტიურდება არაცნობიერი ჯერ როგორც თვითობის, მზის ერთიანობისა და ღვთაებრიობის ანტიკური სიმბოლო, ხოლო შემდეგ უცნობი ქალის მოტივად გარდასახული, რომელიც პერსონიფიცირებულ არაცნობიერს წარმოადგენს. ეს მოტივი, ცხადია, თავის თავში შეიცავს არა მარტო Anima-ს არქეტიპს, არამედ მის რეალურ ქალთან დამოკიდებულებასაც, რომელიც, ერთი მხრივ, პიროვნებას განასახიერებს, მეორე მხრივ კი — მშვინვეიერი არსის ჭურჭელს („დის ჭურჭელს“. იხ. მე-15 სიზმარი).

ნეოპლატონურ ფილოსოფიაში სამშვინველს სფეროს ფორმა აქვს. სამშვინველის სუბსტანცია ცეცხლოვანი ზეცის თავზე ოთხი ელემენტის კონცენტრირებული სფეროს გარშემოა განლაგებული.⁴¹

⁴⁰ იხ. [JUNG] *Psychologische Typen*.

⁴¹ იხ. FLEISCHER, *Hermes Trismegistus an die menschliche Seele*, p. 6. პლატონური პირველადმიანის მრგვალი ფორმა და ემპედოკლეს σφαῖρα. პლატონის „ტიმოოსის“ მსგავსად ალკიმიკოსების „anima mundi“-ს და „სხეულის სამშვინველს“ სფეროს ფორმა აქვს (ნახ. 209). იხ. MAIER, *De circulo physico quadrato*, p. 11 ff. „მრგვალი ელემენტის“ თავის ქალასთან, შესაბამისად, თავთან კავშირის შესახებ იხილეთ ჩემი განმარტებანი *Das Wandlungssymbol in der Messe*-ში [Ges. Werke XI, p. 219 ff.].

მე-20 პიზუალური შთაბეჭდილება:

გლობუსი; მასზე უცნობი ქალი დგას და მზეს სცემს თავყვანს.

ეს შთაბეჭდილება მე-7 ხილვას განაგრცობს. უარყოფა ამჯერად ყველა იმ მოვლენის განადგურებას ნიშნავს, რაც მე-18 სიზმრამდე ვითარდებოდა. ამიტომაც იჩენს კვლავ თავს თავდაპირველი სიმბოლოები, ოღონდ უკვე გაფართოებული ფორმით. მსგავსი ენანტიოდრომიები, საერთოდ, დამახასიათებელია სიზმრის სერიისთვის. ცნობიერების ინტერვენცია რომ არა, არაცნობიერის ტალღისებრი მოძრაობა უშედეგოდ გაქვევდებოდა იმ განძის მსგავსად, რომლის ზედაპირამდე ამოსაღწევად 9 წელი, 9 თვე და 9 ღამეა საჭირო, და თუ მას ბოლო ღამეს ვერ მოიხელთებ, კვლავ ფსკერზე ჩაიძირება, რათა თამაში თავიდან წამოიწყოს.

გლობუსი, ალბათ, ნითელი სფეროს იდეიდან ჩნდება. თუ სფერო მზეს განასახიერებს, გლობუსი, ალბათ, დედამიწის სახე-ხატი უნდა იყოს, რომელზეც Anima დგას და მზეს სცემს თავყვანს (ნახ. 32). ამ გზით Anima და მზე ერთმანეთს ემიჯნება, რითაც იმ ფაქტზე მითითება ხდება, რომ მზე Anima-სგან განსხვავებულ პრინციპს განასახიერებს. ეს უკანასკნელი პერსონიფიცირებული არაცნობიერია. მზე სიცოცხლის წყარო და ადამიანის მთლიანობის სიმბოლოა (როგორც ეს მითითებულია „solificatio“-ში). ამასთან, მზე ანტიკური სიმბოლოცაა და ჩვენთვის ჯერ კიდევ ძალზე ახლობელი. ისიც ვიცით, რომ პირველი ქრისტიანები ამომავალ მზეს (ἡλιος ανατολῆς ქრისტესგან თითქმის არ განასხვავებდნენ.⁴² სიზმრის მნახველის Anima მზის თავყვანისმცემელია; ანუ ის, ასე ვთქვათ, ანტიკური სამყაროდანაა იმ თვალსაზრისით, რომ რაციონალურ პოზიციაზე მდგომი მისი ცნობიერება Anima-ს მცირე ყურადღებას უთმობს, ან, უფრო მეტიც, მისით საერთოდ არ ინტერესდება და, ამდენად, მის განახლებას (უკეთესია, თუ ვიტყვით, გაქრისტიანებას) შეუძლებელს ხდის. ისეთი შთაბეჭდილება რჩება, თითქოს შუა საუკუნეებში სქოლასტიკური წვრთნის წყალობით აღზრდილი დანაწევრებული ცნობიერება Anima-ს აიძულებს უკან, ანტიკურ სამყაროში დაიხიოს. რენესანსული ეპოქა ამ მტკიცებულების უამრავ მასალას იძლევა. ყველაზე აშკარას მათ შორის პოლიფილეს⁴³ „Hypnerotomachie“ წარმოადგენს, სადაც ის დედოფალ ვენერას სამეფო კარზე საკუთარ Anima-ს, ანტიკური სათნოებით შემკულ პოლინას ხვდება, მას, ვინც ქრისტიანობით ჯერ არ დამძიმებულა (ის საუკუნე „პოლიფილეს“

⁴² შეადარე წმინდა ავგუსტინეს არგუმენტაცია იმის შესახებ, რომ ღმერთი არის არა ეს მზე, არამედ ის, რომელმაც ის შექმნა (იოანეს სახარება, 34, 2) და ეუსებოუსის მტკიცებულება, რომელმაც მართლაც იხილა „ქრისტიანული“ მზის თავყვანისმცემლობა (*Constantini oratio ad sanctorum coelum*, VI).

⁴³ FIERZ-DAVID, *Der Liebestraum des Poliphilo*.

ნახ. 32. „coniunctio solis et lunae“.
თეთრი ქალწული დგას მთვარეზე (?).
TRUSMOSIN, *Splendor solis* (1582)

სამართლიანად მიიჩნევდა მისტერიათა წიგნად).⁴⁴ ასე რომ, ანტიკურ სამყაროში ამ Anima-სთან ერთად შევალწევთ. შეცდომად არ ჩავთვლიდი, თუ ვინმე ზემოაღნიშნულ ენანტიოდრომიას ex effecta ანტიკურ სამყაროში საეჭვო და დამაფიქრებელი მიბრუნებისაგან თავის არიდებად მიიჩნევდა. ალქიმიური ფილოსოფიის ფუძედებულებები გვიანდელი ანტიკური ხანის სინკრეტიზმიდან იღებს სათავეს, როგორც ეს რუსკამ⁴⁵ საკმარისი დამაჯერებლობით დაადგინა. ამიტომ ალქიმიურ ალუზიას ანტიკურ სამყაროში გადავყავართ, რომლისკენ მიბრუნებაც წარმართულ წინა ეტაპზე ხორციელდება.

ალბათ, არც იმის აღნიშვნა იქნებოდა ზედმეტი, რომ სიზმრის მნახველს ყოველივე ამაზე ცნობიერი წარმოდგენა არ აქვს. ის იძირება საკუთარ არაცნობიერში — ისტორიულ კონტექსტში და სიზმრებში ისე იქცევა, თითქოს ამ უცნაურ ისტორიულ მოვლენათა დიდი მცოდნე იყოს. ფაქტობრივად, ის არაცნობიერად გამოხატავს ავტონომიურ ფსიქიკურ განვითარებას, როგორც შუა საუკუნეების ალქიმიკოსი ანდა ანტიკური ხანის ნეოპლატონიკოსი. ამიტომ მისი არაცნობიერიდან — cum grano salis (ირონიით, ხუმრობით) — ისტორიის რეკონსტრუქცია ისევე იქნებოდა შესაძლებელი, როგორც ობიექტურად არსებული ტექსტებიდან.

21-ე ვიზუალური შთაბეჭდილება:

ის ნიშნებით არის გარშემორტყმული. გაისმის ხმა: „ჩვენ ყოველთვის აქ ვიყავით, უბრალოდ, შენ ვერ გვაძინევდი“ (ნახ. 33).

რეგრესიას აქ კიდევ უფრო შორეულ წარსულში, ანტიკურ წარმოდგენებამდე მივყავართ. ამასთან, მე-4 სიზმრის სიტუაცია კვლავ მეორდება და მასთან ერთად მე-19 სიზმრის უარყოფის სიტუაციაც, რაც მე-18 სიზმრის პრევენციულ ენანტიოდრომიას იწვევს. ცხადია, სურათ-ხატი ფართოვდება იმის პალუცინაციური შემეცნებით, რომ ეს ფაქტი მუდამ არსებობდა, მაგრამ იგი მას ვერ ამჩნევდა. ამ კონსტატაციით არაცნობიერი ფსიქე უერთდება ცნობიერებას, როგორც მასთან თანაარსებულ არსს. „ხმის“ ფენომენს სიზმრის მნახველისთვის საბოლოო და სრულიად არაორაზროვანი აუტოჯნა⁴⁶ ხასიათი აქვს, ანუ ხმა წარმოთქვამს იმ ჭეშმარიტებას და პირობას, რაშიც იოტისოდენა ეჭვის შეტანაც კი აღარ შეიძლება. ფაქტი, რომ წარსულთან, ანუ ფსიქეს ღრმა პლასტებთან, კონტაქტი

⁴⁴ ბეროლდ ვერვილელის წინასიტყვაობა 1600 წლის ფრანგულ გამოცემაში ცხადად გვიჩვენებს ამ მოსაზრებას. იხ. ჩემი განმარტებანი *Paracelsus als geistige Erscheinung*-ში.

⁴⁵ RUSKA, Turba.

⁴⁶ „მან ეს თავად თქვა“ — ამ ნათქვამს პითაგორას მიაწერენ.

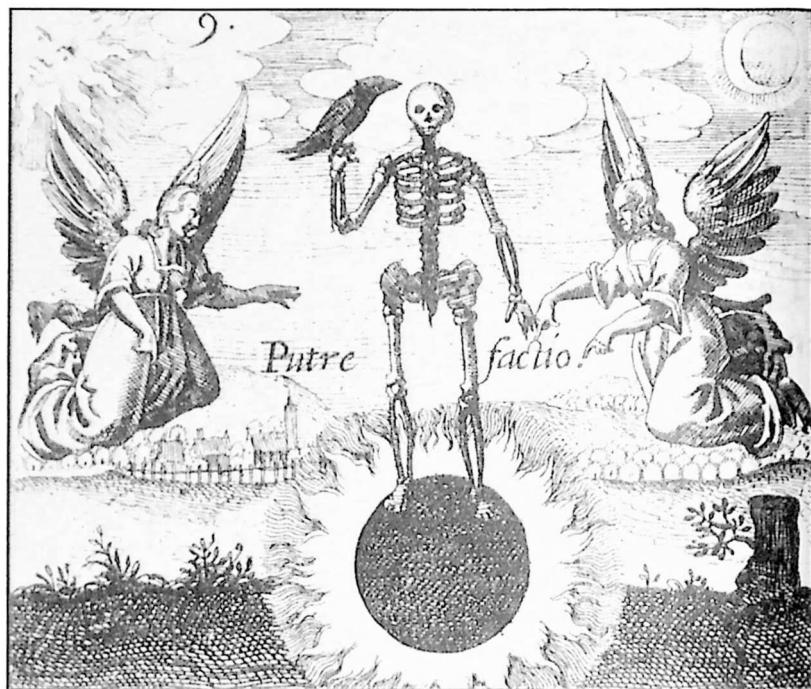

ნახ. 33. ქალწულებით გარშემორტყმული პოლიფილე.
Le Songe de Poliphile (1600)

დამყარებულია, სიზმრის მნახველის არაცნობიერი პიროვნების მიერ აღიქმება და ცნობიერებას, როგორც შედარებითი უსაფრთხოების შეგრძნება, ისე გადაეცემა.

მე-20 სიზმრისეული ხილვა Anima-ს მზის თაყვანისმცემლად წარმოაჩენს. იგი დისკოზე (სფეროსებურ ფორმაზე) დგას (ნახ. 32). პირველი სფეროსებრი ფორმა თავის ქალა იყო. ტრადიციული მოსაზრებების თანახმად, თავი, შესაბამისად ტვინი, „anima intellectualis“-ის (გონიერი სულის) ადგილსამყოფელია. ამიტომ ალქიმიური ჭურჭელი, თავის ფორმის მსგავსად, მრგვალი უნდა იყოს, რათა ის, რაც ჭურჭლიდან გადმოედინება, ისეთივე „მრგვალი“, ანუ უბრალო და სრულყოფილი იყოს, როგორიც „anima mundi“-ა (მსოფლიოს სული).⁴⁷ შრომა გვირგვინდება „სიმრგვალეთა“ დამზადებით, რომლებიც

იხ. *Liber Platonis quatorum: Theatr. chem.* V, p. 149 ff. და 174. ალქიმიის ისტორიისთვის ამ ტრაქტატს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. ის არაბულ და ლათინურ ენებზეა შექმნილი. სამწუხაროდ, ეს უკანასკნელი ძალზე დაზიანებულია. ორიგინალი საკარადოდ მე-10 საუკუნით თარიღდება. იხ: STEINSCHNEIDER, *Die europäischen Übersetzungen aus dem Arabischen*, p. 44.

ნახ. 34. „შავი“ (nigredo) დგას „მრგვალზე“ (sol niger).
MYLIUS, *Philosophia reformata* (1622)

განლაგებულია თავესა (როგორც „materia globosa“ (მრგვალი მატერია): ნახ. 34. ასევე ნახ. 115, 164, 165) და ბოლოში (როგორც ოქრო). შესაძლოა, მუდამ იქ მყოფი ნიმფები ამისკენ მინიშნება იყოს. ხილვის რეგრესული ხასიათი იმაშიც გამოიხატება, რომ მე-4 სიზმარში კვლავ ქალთა მრავალი ფიგურა ჩნდება, თუმცა ისინი აქ უკვე ანტიკურ ხასიათს იძენენ, რაც ისტორიულ რეგრესიაზე მითითებაცაა (მე-20 სიზმარში მზის თაყვანისცემის მსგავსად). Anima-ს მრავალ ფიგურად დანაწევრება მის გაურკვეველ მდგომარეობად, ანუ არაცნობიერად, დაშლას ნიშნავს და ამიტომ საეარაუდოა, რომ ისტორიული რეგრესიის პარალელურად ცნობიერების შეფარდებითი დაშლაც ხდება (პროცესი, რომელსაც შეიძლება შიზოფრენიის უკიდურესი გამოვლინების დროს დავაკვირდეთ). თუ პიერ ჟანეს დავესესხებით, ცნობიერების დაშლა — „abaissement du niveau mental“ — სულის პრიმიტიულ მდგომარეობას უახლოვდება. ნიმფების სცენის პარალელად შეიძლება

პარაცელსუსის „regio nymphidica“ („ნიმფების ადგილსამყოფელი“) მივიჩნიოთ, რაც მის ტრაქტატში „De vita longa“ („ხანგრძლივი ცხოვრების შესახებ“) ინდივიდუაციის პროცესის საწყის ეტაპად მოიხსენიება.⁴⁸

22-ე ვიზუალური შთაბეჭდილება:

უსიერი ტყე. მოჩანს საშიში სპილო, შემდეგ ადამიანის მსგავსი დიდი მაიმუნი, დათვი თუ გამოქვაბულის ადამიანი ხელკეტით (ნახ. 35), რომელიც მას თავდასხმით ემუქრება. უეცრად ჩნდება წვერწამახული კაცი, დაჟინებით ამტერდება თავდამსხმელს და მონუსხავს მას. სიზმრის მნახველი კი საშინელ შიშს მოუცავს. გაისმის ხმა: „ყოველივე ნათელმა უნდა მართოს“.

ნიმფები პრიმიტიულ კომპონენტებად დაიშალა. ეს ნიშნავს, რომ ფსიქიკური ატმოსფერო ძლიერ გამოცოცხლდა. შეიძლება დავასკვნათ, რომ პროპორციულად იმატა ასევე ინდივიდის თანამედროვეთაგან იზოლაციამ. იზოლაცია 21-ე სიზმარს გვახსენებს, სადაც ცნობიერებასთან კავშირი დადგენილია და აღიქმება, როგორც ფაქტი. ცნობიერების პოზიციიდან დანახული ეს ფაქტი მეტისმეტად ირაციონალურია, რომელიც საიდუმლოდ უნდა შევინახოთ, რადგან მას ვერც ერთ, ასე ვთქვათ, ჭკუათმყოფელს ვერ გაანდობ. თუ ვინმემ მის შესახებ შეიტყო, გიჟის იარლიყი არ აგცდება. ამიტომ მნიშვნელოვნად იზღუდება ენერგიის გარემოში განმუხტვა და ენერგეტიკული პლიუსი არაცნობიერის მხარეს ჩნდება. ეს ინვევს არაცნობიერი ფიგურების ავტონომიურობის არანორმალურ გაძლიერებას, რაც აგრესიისა და შიშის სახეს იღებს. აქამდე თავშესაქცევი არაცნობიერი ფიგურების ვარიეტე ახლა უკვე უსიამოვნო სანახაობად ქცეულა. ანტიკური ნიმფები თავისი ესთეტიზმის გამო მსუბუქად აღსაქმელია, მაგრამ ჩვენ ვერც კი ვუშვებთ, რომ ამ გრაციოზული ფიგურების მიღმა ანტიკურობის დიონისური მისტერია — ცხოველად ქცეული ღმერთის ნაწილებად დაქუცმაცების სისხლიანი აქტი — და მასში სატირების ტრაგიკული მონაწილეობა იმალება. საჭიროა მოვუხმოთ ნიცშეს, რათა ანტიკურ სამყაროზე გიმნაზისტის მსოფლმხედველობა მთელი თავისი სუსტი მხარეებით ვამხილოთ!

მაინც რამდენს ნიშნავს ნიცშესთვის დიონისე! ის, რასაც იგი მასზე ამბობს, სერიოზულად ყურადსაღებია, ხოლო ის, რაც მან ნიცშეს დამართა, კიდევ უფრო სერიოზული. თავისი ფატალური ავადმყოფობის საწყის ეტაპზე მას არ შეიძლებოდა არ სცოდნოდა, რომ ავი ბედისწერა მასაც ცაგრეუსის ხვედრს უმზადებდა. დიონისე ვნებააყოლილი რღვევის უფსკრულია, სადაც ყოველი ადამიანური განსხვავებულობა პირველყოფილი ფსიქეს

⁴⁸ იხ. *Paracelsus als geistige Erscheinung* (paragr. 214).

ნახ. 35. „ველური ადამიანი“ შუა საუკუნეების მოსაზრების მიხედვით.
ვატიკანი (მე-15 ს.)

ცხოველურ ღვთაებრიობას შეერევა. ეს ნეტარი და შემადრწუნებელი განცდაა. კულტურის კედლებით დაცულ კაცობრიობას მანამდე ჰგონია, რომ ამ განსაცდელს დაუსხლტა, სანამ სისხლიან ორგიას ხელახლა არ წამოიწყებს, სალად მოაზროვნეთ კი ეს აკვირვებთ და მიზეზს ფინანსურ წრეებში, სამხედრო ინდუსტრიაში, ებრაელებსა თუ მასონებში ეძებენ.⁴⁹

ბოლო წუთს სცენაზე წვერწამახული კაცი ჩნდება, რომელიც მას „deus ex machina“-ს⁵⁰, დაუზარელი მეგობრის სახით მოველინება და ადამიანი-მაიმუნის მუქარისგან იხსნის, განადგურებით რომ ემუქრება. ვინ იცის, რო-

⁴⁹ ეს ნაწილი 1935 წლის გაზაფხულზე დავწერე.

⁵⁰ „ღმერთი მანქანიდან“ (ლათ.). ანტიკური თეატრის სცენაზე თეატრალური მექანიზმის დახმარებით ღმერთის გამოჩენა კვანძის გახსნას მოასწავებდა (მთარგმნ.).

გორ ემადლიერებოდა ფაუსტი მეფისტოს იქ ყოფნას და მის matter-of-fact პოზიციას, როცა იგი მშვიდი ცნობისმოყვარეობით კლასიკური ვალპურგის ლამის ლანდებსა და ეშმაკეულებს უმზერდა. ნეტა საჭირო ნუთებში, ფილოსოფიური თუ მეცნიერული განსჯისას, სხვათა ახსენებოდეს მრავალგზის გაკიცხული ინტელექტი! ვინც მას კიცხავს, ეჭვს ბადებს, რომ არასდროს განუცდია ის, რაც მას დაანახვებდა, რატომ არის ინტელექტი კარგი და რატომ გამოჟედა კაცობრიობამ იგი იარაღად ასე საგულდაგულოდ. როგორ არ უნდა იცნობდე ცხოვრებას, რომ ეს ვერ შეამჩნიო! შეიძლება ინტელექტი სატანაა (ნახ. 36), მაგრამ ის „ქაოსის ახირებული ძეგაა“ და მის წარმოშობასთან ეფექტურად საბრძოლველად თავისუფლად შეიძლება მისსავე უნარს ვენდოთ. დიონისური გამოცდილება ეშმაკს დიდ საქმეს

ნახ. 36. სატანა, როგორც ეთერული სული და ღვთის სანიშნა ღმრთელობის გონი.
„ფაუსტის“ ილუსტრაცია, I ნაწილი, დელაკრუა (1789-1863)

უჩენს. მგონია, რომ არაცნობიერთან შეჯახება უფრო მეტია, ვიდრე პერაკლეს საგმირო საქმენი. ეს პრობლემათა მთელი სამყაროა, რომლისთვისაც ინტელექტს, აგერ უკვე საუკუნეებია, თავი ვერ გაურთმევია. სწორედ ამ მიზეზით იწყობს იგი ასე ხშირად არდადეგებს, რათა უფრო იოლი სამუშაოთი შეძლოს დასვენება; სწორედ ამ მიზეზით მიეცემა ხოლმე ფსიქე ასე ხანგრძლივად დავინყებას, ინტელექტი კი სულ უფრო ხშირად მოუხმობს — თილისმასავით — საშველად მაგიურ სიტყვებს: „ოკულტური“, „მისტიკური“ და ცდილობს გონიერი ადამიანების დარწმუნებას, თითქოს ეს ნათქვამი მართლა რამეს ნიშნავდეს.

საბოლოოდ ხმა აცხადებს: „ყოველივე ნათელმა უნდა მართოს“, და იმ ცნობიერი გონების სინათლეს გულისხმობს, რომელსაც ნამდვილი „illuminatio“-სთვის მიუღწევია. არაცნობიერის ბნელი სიღრმეების უგულებელყოფა, ტვინის ჭყლეტა მის უარსაყოფად, რომლის მიზეზი ცუდად შენიღბული, ჩვეულებრივი შიშია მხოლოდ, მისი ფსევდომეცნიერული სოფიზმებით ახსნა აღარ შეიძლება. უნდა ვაღიაროთ, რომ ფსიქეში არსებობს რაღაც ისეთი, რასაც არასაკმარისად ანდა სულაც არ ვიცნობთ, მაგრამ მისი არსებობა ისევე რეალურია, როგორც ფიზიკურ სამყაროში არსებული ნებისმიერი იმ საგნისა, რომლის შესახებაც ბევრი არაფერი ვიცით, თუმცა კი ჩვენი სხეულები მათ მუდმივ ზემოქმედებას განიცდის. მეცნიერული კვლევა, რომელიც ამტკიცებს, რომ მისი შესასწავლი საგანი არარეალურია, ანდა „სხვა არაფერია, თუ არა...“, დიდ ვერაფერ წვლილს შეიტანს მისი შემეცნების გზაზე.

ინტელექტის აქტიური ჩარევით არაცნობიერში ახალი ეტაპი იწყება: უცნობი ქალების (Anima) ფიგურებთან, უცნობ კაცთან („ჩრდილი“), მოხუც ბრძენთან („მანა-პიროვნება“)⁵⁰ და თვითობის სიმბოლოსთან ცნობიერების პოლემიკა. ამ უკანასკნელის შესახებ მომდევნო თავში გვექნება საუბარი.

ნახ. 37. შვიდფურცლოვანი ყვავილი.
Boschius, *Symbolographia* (1702)

⁵⁰ ამ კონცეფციის შესახებ იხ. [JUNG] *Die Beziehungen*.

ნახ. 38. ქალწული მერკური, ოქროს (მზის) და ვერცხლის (მთვარის)
 წყაროზე მდგარი, ხელში ძით — დრაკონით.
Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia (1520)

მანდალას შესახებ

როგორც უკვე მოგახსენეთ, 400 სიზმრიდან ისინი შევარჩიე, რომლებსაც მანდალას შესახებ სიზმრებად მივიჩნევ. ტერმინი მანდალა იმ მიზეზის გამო ავირჩიე, რომ ეს სიტყვა რიტუალური, ანუ მაგიური, წრის აღმნიშვნელია, რომელსაც განსაკუთრებით ლამაიზმში და ტანტრა იოგაში მედიტაციის საშუალებად — Yantra-დ — იყენებენ (ნახ. 39). საკულტო დანიშნულების აღმოსავლური მანდალები ტრადიციით დაფიქსირებული ფორმებია, რომლებსაც არა მარტო ხატავენ ან ხაზავენ, არამედ საგანგებო დღესასწაულების დროს პლასტიკურადაც გამოსახავენ.¹

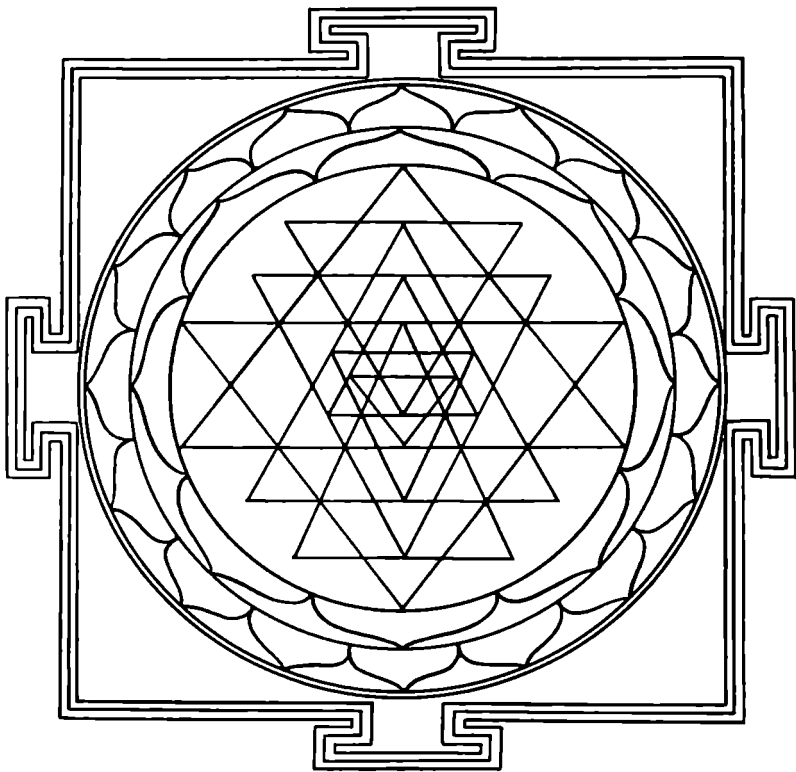
1938 წელს შესაძლებლობა მომეცა, ბჰუტია ბუსტის² მონასტერში მანდალას (khilkor) თაობაზე ლამაისტ რიმპოჩას, სახელად ლინგდამ გომპენს გავსაუბრებოდი. მან იგი აღწერა, როგორც „dmigs-pa“ (იკითხება „migpa“), როგორც სულიერი სახე-ხატი (imago mentalis), რომელიც შეიძლება იმაგინაციის შედეგად აიგოს განსწავლული ლამას მიერ. მისი განმარტებით, არც ერთი მანდალა არ ჰგავს ერთმანეთს. თითოეული მათგანი ინდივიდუალურია და განსხვავებული. მანდალებს, რომელთაც ტაძრებსა და მონასტრებში ვხვდებით, განსაკუთრებული მნიშვნელობა არ ენიჭება, რადგან ისინი მხოლოდ გარეგნული ფორმებია. მისი თქმით, ჭეშმარიტი მანდალა შინაგანი სახე-ხატია, რომლის თანდათანობით აგება (აქტიური) იმაგინაციის გზით ხდება მაშინ, როცა ირლევია სულიერი წონასწორობა, ანდა საჭიროა განიმარტოს კითხვა, რომლის პასუხიც წმინდა დოქტრინაში არ არის მოცემული. ამ განმარტების მართებულობას ჩემი შემდგომი მსჯელობა ცხადყოფს. მტკიცებულება მანდალას თავისუფალი და ინდივიდუალური ფორმირების შესახებ უნდა გავიგოთ, როგორც cum grano salis³,

¹ ვიმონებ ციმერის განმარტებას, იხ: ZIMMER, *Kunstform und Yoga im indischen Kultbild*, ასევე WILHELM UND JUNG, *Das Geheimnis der Goldenen Blüte*.

² დარჯილინგის მახლობლად.

³ გონივრულად; ირონიით (ლათ.).

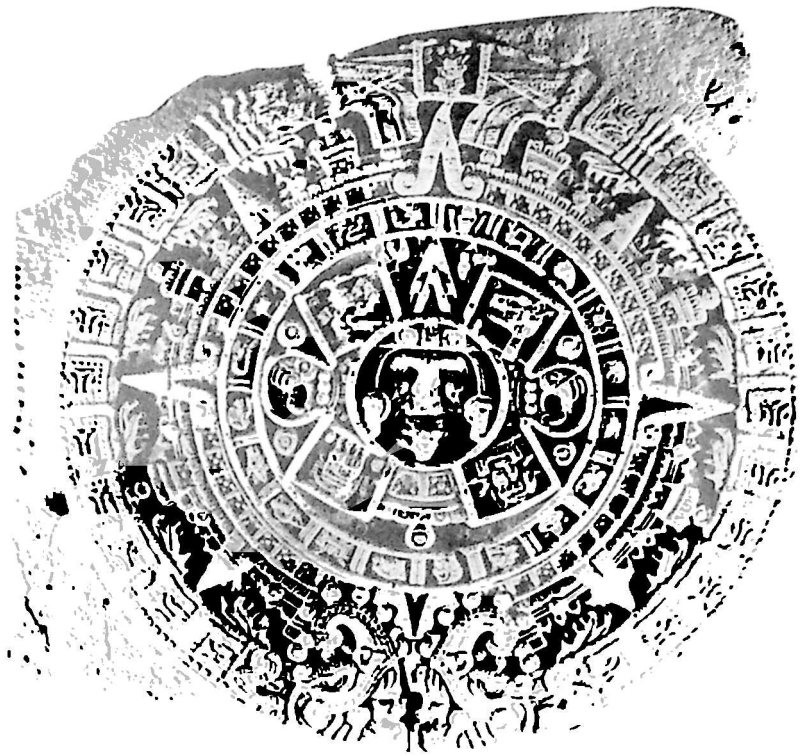
ნახ. 39. Shri-Yantra.

რადგან ყველა ლამაისტურ მანდალაში არა მხოლოდ გარკვეული სტილი ბატონობს, არამედ ტრადიციული სტრუქტურაც. ასე მაგ., მანდალა ყოველთვის წარმოადგენს მთლიანის ოთხნაწილიან სტრუქტურას — „quadratura circuli“-ს, რომელიც შინაარსობრივად მუდამ ლამაისტური დოგმატიკის ნაწილია. ისეთი ტექსტები, როგორიცაა Shri-Chakra-Sambhāra-Tantra¹, შეიცავს მითითებებს, თუ როგორ უნდა შეიქმნას „სულიერი სურათ-ხატი“. „khilkor“-ი მკვეთრად განსხვავდება „sidpe-korlo“-სგან (სამყაროს ბორბალი, ნახ. 40), რომელზეც, ბუდისტური მოსაზრებების მიხედვით, სიმბოლურადაა გამოხატული ადამიანის ეგზისტენციური ფორმები. khilkor-ისგან განსხვავებით სამყაროს ბორბალი სამმაგობის სისტემას

¹[AVALON, *The Serpent Power*, VII.]

ნახ. 40. ტიბეტური „სამყაროს ბორბალი“ (sidpe-kortu).

ნახ. 41. მექსიკური „ქვის დიდი კალენდარი“.

ეყრდნობა. მის ცენტრში ვხედავთ სამყაროს სამ პრინციპს, კერძოდ, მამალი = აეხორცობას, გველი = სიძულვილს ან შურს, ღორი კი = უმეცრებას, შესაბამისად, არაცნობიერს (avidyā). აქვე ვაწყდებით სამის დაოთხის დილემას, რომელიც ბუდიზმშიც დიდ როლს თამაშობს. ამ პრობლემას კვლავ ვხვდებით სიზმრების შემდეგ სერიაში.

ეჭვი არ მეპარება, რომ ეს სიმბოლოები თავდაპირველად აღმოსავლეთში იშვა სიზმრებიდან და ხილვებიდან და არა Mahāyāna-ს ეკლესიური მამებისგან. ისინი კაცობრიობის უძველეს რელიგიურ სიმბოლოებს (ნახ. 41, 42, 43, 44) განეკუთვნება და შესაძლოა, უკვე პალეოლითის ეპოქაშიც არსებობდა (მდრ. როდეზიული კლდის ნახატები). გარდა ამისა, ის მთელ მსოფლიოშია გავრცელებული. მე არ ვაპირებ ამ მოსაზრების დაჟინებით მტკიცებას, უბრალოდ მსურს, ემპირიული მასალის საფუძველზე გიჩვენოთ, როგორ შემოდიოდა ყოფაში მანდალა.

ნახ. 42. მანდალაში ჩახატული ჯვრის მზიდველი ყრმა იესო.
ალბერტუს პიქტორის კედლის მხატვრობა, პერკებერგის ეკლესია, შვედეთი (1480)

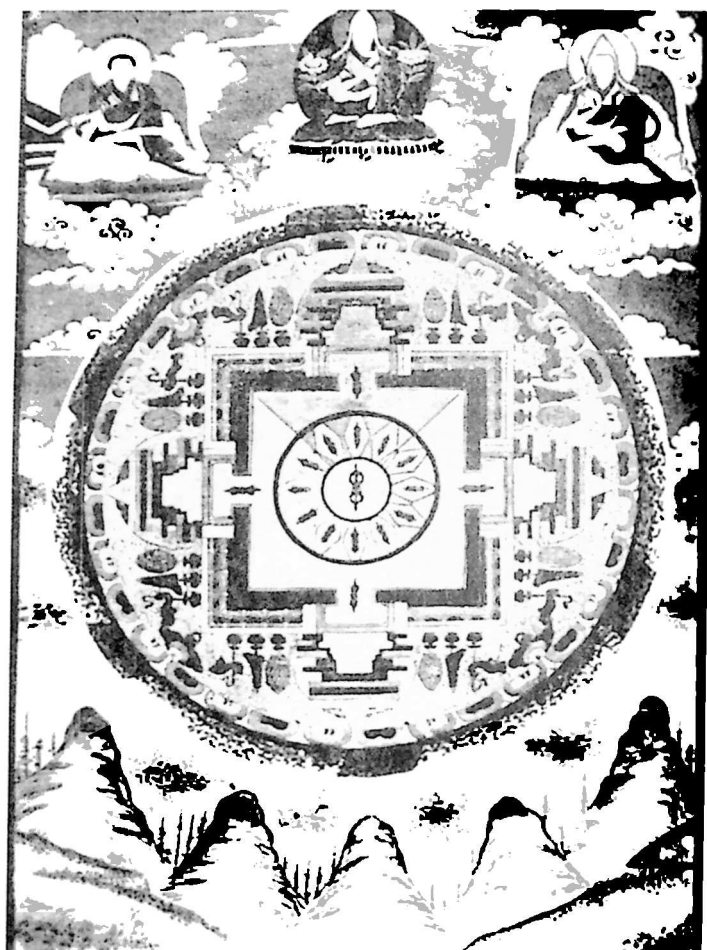
საკულტო დანიშნულების მანდალებს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, რადგან მათ ცენტრში, როგორც წესი, უზენაესი რელიგიური ღირებულების მქონე ფიგურაა გამოსახული: ან თავად შივა, უფრო ხშირად, როცა შაკტის ეხვევა, ან ბუდა, ამიტანა, ავალოკიტეშვარა, მაჰაიანას ერთ-ერთი დიდი მასწავლებელი, ანდა უბრალოდ ძირე — შემოქმედებითი და დამანგრეველი ბუნების ყველა ღვთაებრივი ძალის სიმბოლო (ნახ. 43). დაოისტური სინკრეტიზმის ტექსტი „ოქროსფერი ყვავილი“ სპეციალურად მიუთითებს ამ

ცენტრის „ალქიმიურ“ თვისებებზე, ხატად და მსგავსად „Lapis“-ისა და „elixir vitae“-სი (სიცოცხლის ელექსირისა), ანუ φάρμακον αθανασίας.⁴

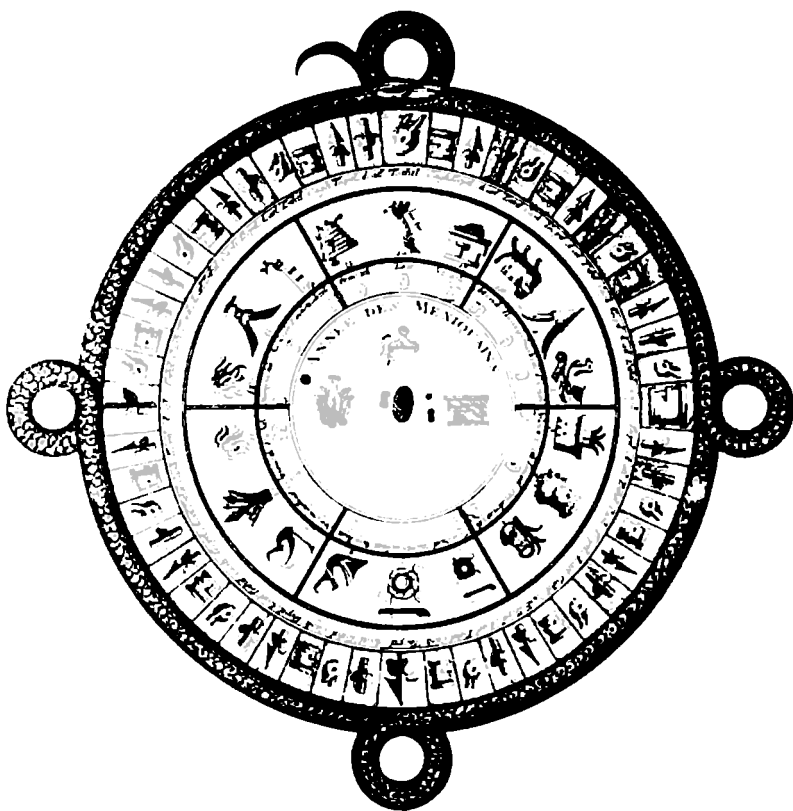
მანდალას ღირებულების შესახებ ცოდნას დიდი მნიშვნელობა აქვს, რადგან იგი მანდალას სიმბოლოს ცენტრალური მნიშვნელობის შესატყვისია და თვისებრივად „მეტაფიზიკური“⁵ ბუნება გააჩნია. თუ არ ვცდებით, ის პიროვნების ფსიქიკურ ცენტრს უნდა ნიშნავდეს, რომელიც არ არის „მე“-ს იდენტური. ამ პროცესებსა და ფორმას ოცი წლის მანძილზე ვაკვირდებოდი ჩემს ხელთ არსებული ემპირიული მასალების საფუძველზე. 14 წლის განმავლობაში ამის შესახებ არაფერი გამომიქვეყნებია და არც საჯაროდ წამიკითხავს ლექციები, რათა ჩემი დაკვირვებისათვის უნებლიე ზიანი არ მიმეყენებინა, მაგრამ როცა 1929 წელს რიჰარდ ვილჰელმის ტექსტს „ოქროსფერ ყვავილს“ გავეცანი, გადავწყვიტე, დაკვირვებათა შედეგები მაინც გამომიქვეყნებინა. შეიძლება ასეთ საქმეში კაცს სიფრთხილემ უღალატოს; ერთი მხრივ, მიბაძვის უინმა, მეორე მხრივ კი, ავადმყოფურმა სიხარბემ — უცხო ბუმბულით შეიღინღოს და ეგზოტიკურად გაიპრანჭოს, — შესაძლოა, ბევრს იქით უბიძგოს, რომ „მაგიური“ მოტივები აიტაცოს და შემდეგ ის გარეგანი დანიშნულების მალამოდ იხმაროს. რა სისულელეს არ სჩადის ადამიანი, რომ საკუთარ თავს გაექცეს: ხან ინდურ იოგას მისდევს მთელი გულმოდგინებით, ხან დიეტას იცავს, ზეპირად სწავლობს თეოსოფიას, მონოტონურად იმეორებს მაგიურ ტექსტებს — და ეს იმიტომ, რომ საკუთარ თავში ვერ გარკვეულა და არც იმის სჯერა, რომ საკუთარ სულშიც შეიძლება ნახოს რამე სასარგებლო. ასე იქცა სული თანდათანობით თავისებურ ნაზარეთად, იმ ნაზარეთად, საიდანაც სიკეთეს აღარ უნდა ველოდოთ. მაშ, დავინწყით მისი ძებნა სამყაროს ოთხივე კუთხით და რაც უფრო ახირებული და უცნაური იქნება, მით უკეთესი. არ მინდა ხელი შევეშალო მათ ამ საქმეში, მაგრამ თუ ვინმეს გონება ისე დაუბნელდა, რომ სერიოზულად ფიქრობს, თითქოს იოგას მოძღვრებასა და მეთოდებს ვიყენებდე და პაციენტებს მანდალას ვახატვინებდე, რათა ისინი „სწორ ნერტილამდე“ მივიყვანო, მაშინ მე უკვე პროტესტს გამოვთქვამ და ვეტყვი მათ: დაუშვებელია ის უყურადღებობა, რომლითაც თქვენ ჩემს ტექსტებს კითხულობთ. ასეთ ადამიანებს ძვალსა და რბილში აქვთ გამჟღადარი დოქტრინა, რომ უკეთურება ადამიანთა გულიდან მოდის და რომ ადამიანთა სამშვინველი ავაზაკთა ბუნაგია. თუ ადამიანი ღვთის შემოქმედების მართლა ასეთი სავალალო შედეგია, მაშინ დროა, გნოსტიკოს მარკიონს მივმართოთ და უუნარო დემიურგი ჯანდაბის გზას გავუყენოთ.

⁴ იხ. REITZENSTEIN, *Die hellenistischen Mysterienreligionen*.

⁵ მეტაფიზიკას ვხმარობ არა მისი თავდაპირველი, არამედ ფსიქოლოგიური მნიშვნელობით.

ნახ. 43. ლამისტური მანდალა ვაჟრა.

ნახ. 44. მექსიკური კალენდარი.

ეთიკური თვალსაზრისით, მეტისმეტად მოხერხებულია, ასეთ იდიოტ ბავშვებზე ზრუნვა — კოვზით პირამდე გზაც რომ ვერ გაუგნიათ — მხოლოდ ღმერთს გადავაბაროთ. ადამიანს უღირს, რომ საკუთარ თავზე იზრუნოს. მის სულში არის რალაც ისეთი, საიდანაც შეიძლება რაიმე დაიბადოს.⁶ მოთმინებით უნდა დავაკვირდეთ იმას, რაც სულში ხდება, მაგრამ ბევრი და საუკეთესო მასში მაშინ ხდება, როცა იგი არც გარედან და არც

⁶ მაისტერ ეკჰარტთან ვკითხულობთ: „ის შიგნით არის და არა გარეთ, ის აბსოლუტურად ჩვენშია“.

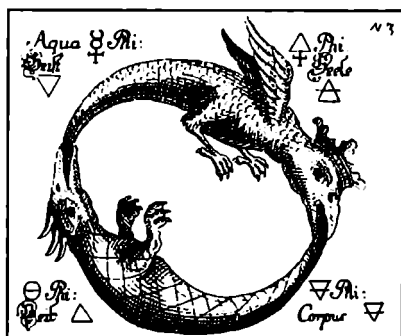
ზემოდან არ იმართება. სიამოვნებით გამოგიტყდებით: დიდ პატივს მივაგებ იმას, რაც ადამიანთა სულებში ხდება, ვერ გავებედავდი მის მდუმარე მეფობაში უხეშ ჩარევას. აიმიზეზი, რატომაც ვამბობ უარს ცალკეულ დაკვირვებებზე, რატომაც ვანდობ მას ახალბედას, ვინც ჩემგვარი ცოდნით არ დამძიმებულა, რადგან ამ ცოდნამ, შესაძლოა, პროცესი შეაფერხოს. შედეგები, რომელთაც გთავაზობთ, იმ ადამიანის კეთილსინდისიერი და ზუსტი დაკვირვებებია, რომელსაც მხოლოდ სალი გონება მართავდა და არა გარედან თავსმოხვეული აზრები. ფსიქოლოგიაში გარკვეულ ადამიანს არ გაუჭირდება, დარწმუნდეს ამ შედეგების უშუალო და ავთენტიკურ ხასიათში.

ნახ. 45. ჰერმესი — სამშინველთა წინამძღოლი.
რომაული გემა

ნახ. 46. კულის მჭამელი გვირგვინოსანი
ურჩხული.

ნახ. 47. წრე, რომელსაც ორი ურჩხული კრავს;
ოთხივე კუთხეში ოთხი ელემენტის ნიშანია.

მანდალები სიზმრებში

კიდევ ერთხელ ჩამოვთვლი მანდალების სიმბოლიკას ჩვენ მიერ განხილული სიზმრებიდან:

1. ვიზუალური შთაბეჭდილება 5: გველი, რომელიც სიზმრის მნახველის გარშემო წრეს კრავს.
2. სიზმარი მე-17: ცისფერი ყვავილი.
3. სიზმარი მე-18: კაცი ოქროს მონეტით ხელში. გამოყოფილი ადგილი ვარიეტეტთვის.
4. ვიზუალური შთაბეჭდილება 19: წითელი სფერო.
5. სიზმარი მე-20: გლობუსი.

[მანდალას შემდეგი სიმბოლო ახალი სერიის პირველ სიზმარში ჩნდება].

მე-6 სიზმარი:

სიზმრის მნახველს უცნობი ქალი დასდევს კვალდაკვალ. კაცი წრეში ტრიალებს.

მანდალას პირველ სიზმარში გველი მოვლენებს წინ უსწრებს, როგორც ეს ხშირად ხდება ხოლმე, როცა არაცნობიერის რომელიღაც ასპექტის პერსონიფიცირებული ფიგურა რაიმე ისეთს ასრულებს ან განიცდის, რაც თავად სუბიექტმა უნდა განიცადოს მომავალში. გველი წრიულ მოძრაობაზე მიაჩნდება, რომელშიც შემდეგ თავად სუბიექტი აღმოჩნდება. ეს ნიშნავს: არაცნობიერში რაღაც ისეთი ხდება, რაც წრიულ მოძრაობად აღიქმება. ეს მოვლენა კი ცნობიერებაზე ისეთ ზემოქმედებას ახდენს, რომ თავად სუბიექტიც იმავეს განიცდის. უცნობი ქალი — Anima პერსონიფიცირებული არაცნობიერია. იგი მოსვენებას არ აძლევს მას და აიძულებს, წრიული მოძრაობები შეასრულოს. ეს აშკარად გვიჩვენებს პოტენციურ ცენტრს, რომელიც არ არის მე-ს იდენტური.

მე-7 სიზმარი:

სიზმრის მნახველს Anima მისადმი უყურადღებობაში ადანაშაულებს. იქვე მოჩანს საათი, რომელზეც ...-ს ხუთი წუთი აკლია.

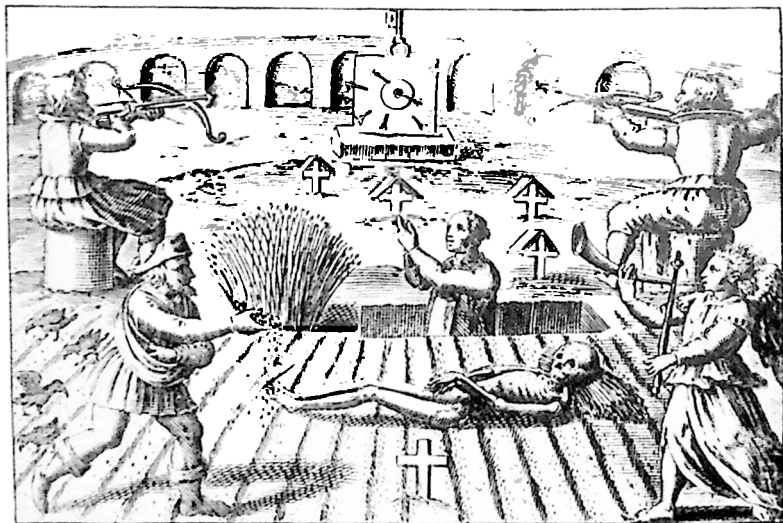
ეს სიტუაცია წინას მსგავსია. არაცნობიერი პრეტენზიული ქალივით აბეზრებს თავს. ჩნდება საათი. ციფერბლატზე ისრები წრიულად მოძრაობს. ...-ს აკლია ხუთი წუთი. საქმიანი ადამიანისთვის, მუდამ საათს რომ დაჰყურებს, ეს დაძაბულ მდგომარეობაზე მეტყველებს, ხუთი წუთის შემ-

დეგ რაღაც საქმე აქვს გასაკეთებელი. შესაძლოა, დრო თრგუნავს კიდეც (წრიული ბრუნვის სიმბოლო — შდრ. ნახ. 13 — დაძაბულობის შეგრძნებასთან არის დაკავშირებული).

მე-8 სიზმარი:

მოქმედება გეშუე ხდება. ის დაკავებულია ახალი მეთოდით, რომლითაც სასურველი ადგილმდებარეობა უნდა გაარკვიოს. ის ხან შორს არის, ხან ძალიან ახლოს, ნამდვილი ადგილი კი შუაშია. არსებობს რუკაც, რომელზეც შემოხაზულია წრე ცენტრით.

ამკარაა, რომ ამოცანა ცენტრის, სწორი ადგილის დადგენაში მდგომარეობს. ეს არის წრეში მოთავსებული ცენტრი. სიზმრის ჩანერისას მას გაახსენდა, რომ ცოტა ხნით ადრე დაესიზმრა, თუ როგორ ისროდა მიზანში (ნახ. 48); ის ხან ძალიან მაღლა ისროდა, ხან ძალიან დაბლა, სამიზნე წერტილი კი ცენტრში იყო. ის თელის, რომ სიზმარი განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა. სამიზნე წარმოადგენს წრეს ცენტრით. ზღვაზე ადგილმდებარეობა, როგორც ჩანს, დედამიწის გარშემო მბრუნავი ვარსკვლავებით დგინდება. შესაბამისად, სიზმარი აღწერს მოქმედებას, რომელიც მიზნად ისახავს, შექმნას ან განსაზღვროს ცენტრი. ეს არის სუბიექტის გარეთ მყოფი ცენტრი.

ნახ. 48. „putrefactio“, რის გარეშეც „opus“-ის მიზანი
არ მიიღწევა (ამით აიხსნება მიზანში წასროლი ისარი).
STOLCIUS DE STOLCENBERG, *Viridarium chymicum* (1624)

მე-9 სიზმარი:

ქანქარიანი საათი, რომელიც გირების გარეშე მუშაობს.

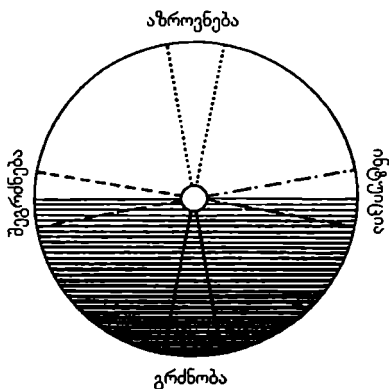
ეს ისეთი საათია, რომლის ისრებიც განუწყვეტლივ ბრუნავს ისე, რომ არიკარგება ხახუნის ძალა. ასეთი საათი *perpetuum mobile* — მარადიული წრიული ბრუნვაა. აქვე ვაწყდებით „მეტაფიზიკურ“ ატრიბუტს. უკვე მოგახსენეთ, რომ ამ სიტყვას ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით ვხმარობ და არა მისი ნამდვილი მნიშვნელობით. ეს ნიშნავს, რომ მარადისობა არაცნობიერის გამოხატულების თვისებაა და არა ჰიპოსტასი. ცხადია, სიზმრის მნახველის მეცნიერული განსჯისთვის სიზმრის ამგვარი გამოხატულება მიუღებელია და მანდალასაც სწორედ ეს ანიჭებს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას. მნიშვნელოვანი ამბის უარყოფა ხშირად იმ მიზეზის გამო ხდება, რომ ის თითქოსდა გონიერებას ეწინააღმდეგება და ამ უკანასკნელს მძიმე გამოცდას უწყობს. ხახუნის გარეშე მოძრაობა საათს ახასიათებს, როგორც კოსმიურს, ტრანსცენდენტურსაც კი; ყოველ შემთხვევაში, სრულიად ბუნებრივად ჩნდება კითხვა, რაც ეჭვის ქვეშ აყენებს მანდალაში გამოხატული ფიზიკური ფენომენის დროისა და სივრცის კანონებისადმი დამორჩილებულობას. ეს მიუთითებს რაღაც ისეთზე, რაც ასე განსხვავებულია ემპირიული „მე“-სგან, ანუ პიროვნების სხვა ცენტრი სულ სხვა სიბრტყეზე მდებარეობს, ვიდრე მე, რადგან, მისგან განსხვავებით, ახალი ცენტრი „მარადიულია“ და, შესაბამისად, ზედროულიც.

მე-10 სიზმარი:

სიზმრის მნახველი, ექიმი, წვერწამახული კაცი და ქალი-თოჯინა ციურბიხში, პეტერჰოფშტატში იმყოფებიან. ქალი უცნობია, არ ლაპარაკობს და მასაც არაფერს მიმართავს. ჩნდება კითხვა: ამ სამთავან ვის შეიძლება ახლდეს ეს ქალი.

ციურბიხის წმინდა პეტრეს კოშკის საათს თვალში საცემად დიდი ციურბლატი აქვს. პეტერჰოფშტატი შემოღობილი ადგილია — *Temenos*-ია ამ სიტყვის ნამდვილი მნიშვნელობით, — რომელიც ეკლესიას ეკუთვნის. ოთხივე სწორედ ამ ადგილას იმყოფება. საათის წრე, პორიზონტის მსგავსად, ოთხ ნაწილად არის დაყოფილი. სიზმრის მნახველი საკუთარ „მე“-ს განასახიერებს, წვერწამახული კაცი — „დაქირავებულ“ ინტელექტს (მეფისტო), „ქალი-თოჯინა“ კი — *Anima*-ს. თოჯინა ბავშვისთვის განკუთვნილი ნივთია და, ამდენად, *Anima*-ს *Non-Ego* ბუნების გამომხატველიც. *Anima*-ს, როგორც ობიექტის, დახასიათება იმითაც ხდება, რომ „მას არაფერს მიმართავს“. უარყოფა (მე-6 და მე-7 სიზმრების მსგავსად) ცნობიერსა და არაცნობიერს შორის არასაკმარის კავშირზე მიუთითებს. ამასვე მეტყველებს ეჭვი — „ვის უნდა ეკუთვნოდეს უცნობი ქალი“. „ექიმიც“ *Non-Ego*-ს

საკუთრებაა, რომელიც ალბათ მე მგულისხმობს, თუმცა კი იმ პერიოდში მე და სიზმრის მნახველს არანაირი ურთიერთობა არ გვექონდა.⁷ წვერწამახული კაცი კი, მათგან განსხვავებით, Ego-ს ეკუთვნის. მთელი ეს სიტუაცია ფუნქციათა სქემაზე გამოხატულ დამოკიდებულებას გვაგონებს (ნახ. 49). თუ წრეზე განლაგებულ ცნობიერების ფუნქციებს⁸ წარმოვიდგენთ, დავინახავთ, რომ ყველაზე მეტად „მე“-ს მატარებელი ფუნქციაა დიფერენცირებული; მასვე განეკუთვნება დამხმარე ფუნქციაც. „არასრულფასოვანი“ ფუნქცია, პირიქით, არაცნობიერია და ამიტომ იგი Non-Ego-ზე პროექტირდება. დამხმარე ფუნქცია მასაც ჰყავს. ამის გამო შესაძლებლად მიმაჩნია, რომ ეს ოთხივე ადამიანი ოთხ ფუნქციას წარმოადგენდეს, კერძოდ კი, მთლიანი პიროვნების (არაცნობიერის ჩათვლით) ყველა კომპონენტს. ერთობლიობა არის Ego + Non-Ego. აქედან გამომდინარე, წრის ცენტრი, როგორც მთლიანობის სიმბოლო, დაემთხვევა არა „მე“-ს, არამედ თვითობას — მთლიანი პიროვნების იდეალს (წრე ცენტრით ღმერთის ცნობილი ალეგორიაა). უპანიშადებში თვითობა პიროვნული ატმანია, რომელსაც, ამავე დროს, როგორც ზეპიროვნულ ატმანს⁹, კოსმიურ-მეტაფიზიკური თვისებები გააჩნია.

ნახ. 49. ცნობიერების ოთხი ფუნქციის სქემატური გამოსახულება.

აზროვნება, როგორც ძირითადი ფუნქცია, გამოსახულია წრის შუაში განათებულ ნაწილში, გრძნობა არასრულფასოვანი ფუნქციაა და ნახევარწრის ბნელ ნაწილს იკავებს, ხოლო ორი დამხმარე ფუნქცია ნაწილობრივ სიბნელებში, ნაწილობრივ კი სინათლეშია მოქცეული.

⁷ რადგან სიზმარი მე კი არ „მასახელებს“, არამედ მინიშნებით მგულისხმობს, ამკარაა, რომ არაცნობიერი ჩემი პერსონის მნიშვნელობის წამოწევა არ აპირებს.

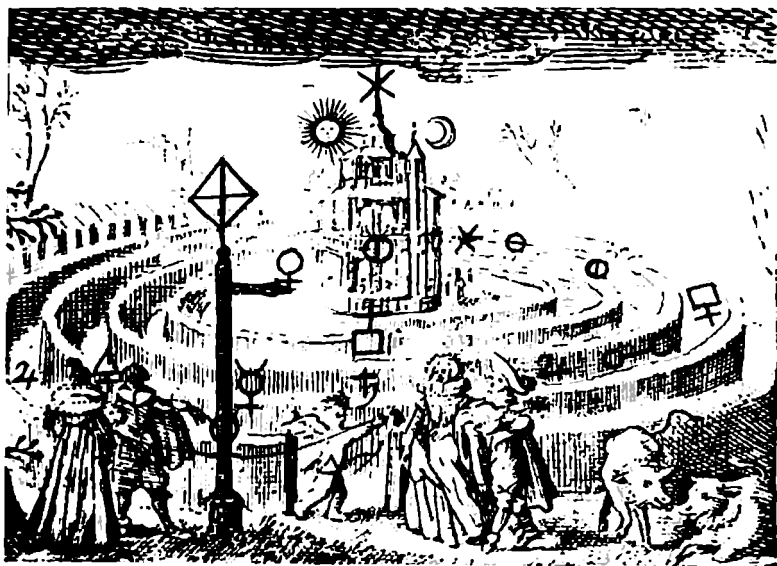
⁸ იხ. [J. L.] *Psychologische Typen* [Kp. X].

⁹ DESSEAN, *Allgemeine Geschichte der Philosophie* I.

ნახ. 50. ავადმყოფობის გამომწვევი სულებისგან დამცავი კოშკი.
FLUDD, *Summum bonum* (1629)

იმავე წარმოდგენებს ვაწყდებით გნოსტიციზმში. აქვე დავასახე-
ლებდი ანთროპოსის, პლერომას, მონადისა და შუქის ნათების (spynthēr)
იდევას ტრაქტატიდან „Codex Brucianus“: „This same is he <Monogenēs> who
dwelleth in the Monad (μονας) which is in the Sētheus (σηθεας), and which came from the
Place of which none can say where it is... From him it is the Monad (μονας) came, in the
manner of a *ship*, laden with all good things (αγαθον), and in the manner of a *field*, filled, or
(η) planted with every kind (γενος) or tree, and in the manner of a *city* (πολις), filled with all
races (γενος) of mankind... This is the fashion of the Monad (μονας) – all these being in it:

ნახ. 51. პლანეტური ორბიტებით გარშემორტყმული
Lapis-ის ტაძარი, რომელიც ლაბირინთსაც წარმოადგენს.
VAN VREESWYK, *De Groene Leeuw* (1672)

there are twelve monads (μοναδες) as a crown upon its head... And to its veil (Καταπετασμα) which surroundeth it in the manner of a defence (πυργος) there are twelve Gates (πυλη)... This same is the Mother-city (μητροπολις) of the Only-begotten (μονογενης)¹⁶.

განმარტებისთვის დაუერთავდი: Sêtheus-ი ღმერთის — შემოქმედის სახელია, Monogenēs-ი ღვთის ძეა. მინდორთან და ქალაქთან Monas-ის შედარება Temenos-ის (სურ. 50) იდეის შესატყვისია. Monas-ი გვირგვინოსანია (მდრ. „ქუდი“ პირველი სიზმრიდან და 35-ე სიზმრიდან). Monas-ს, როგორც „მეტროპოლის“-ის აღმნიშვნელს, მდებდრობითი სქესი აქვს, ისევე როგორც padma-ს (ლოტოსს) — ლამაისტური მანდალას ძირითად ფორმას

¹⁶ „ის [მონოგენეზი] ბინადრობს მონადაში, რომელიც სეთშია და ადგილი, საიდანაც ის მომდინარეობს, ყველასთვის უცნობია... მისგან წარმოადგება მონადა, ვითარცა გემი, დატვირთული ძვირფასეულობით და ვითარცა მინდორი, წარგავებით სავსე და აყვავებული, ანდა ვითარცა ქალაქი, დასახლებული კაცთა მოდგმის ყველა რასით... ეს არის მონადის თვისება და ყოველივე ეს მასში არსებობს. თორმეტი მონადის გვირგვინი ამკობს მას... გარს თორმეტი კარიბჭე არტყია და ეს საბურველი იცავს მას... ასეთივეა დედაქალაქი“ (BAYNES, *A Coptic Gnostic Treatise* [p. 89]).

(ჩინეთში — ოქროსფერი ყვავილი, დასავლეთში — ვარდი და ოქროსფერი ყვავილი). მასში ბინადრობს ღვთის ძე — განსხეულებული ღმერთი.¹¹ აპოკალიფსში ზეციური იერუსალიმის ცენტრში გვხვდება კრავი. ჩვენს ტექსტშიც ნათქვამია, რომ სეთი წმიდათაწმიდა პლერომაში სახლობს, ოთხკარიბჭიან ქალაქში (ისე, როგორც ინდურ ტექსტშია ბრაჰმანთა ქალაქი სამყაროს მთის მერუს თავზე). ყოველ ჭიშკარში მონადა¹² იმყოფება.

ნახ. 52. პარპოკრატელოტოსზე.
გნოსტიკური გემა

მონადა შუქის ნათება (spinthēr) და მამის ხატია; ის მონოგენეზის იდენტურია. გაისმის მონოდება: „Thou art the House and the Dweller in the House“¹³. მონოგენეზი დგას Tetrapeza¹⁴-ზე — მაგიდაზე ან ოთხსვეტიან პოდიუმზე, რომელიც ოთხი მახარობლის¹⁵ კვატერნიტეტს შეესაბამება.

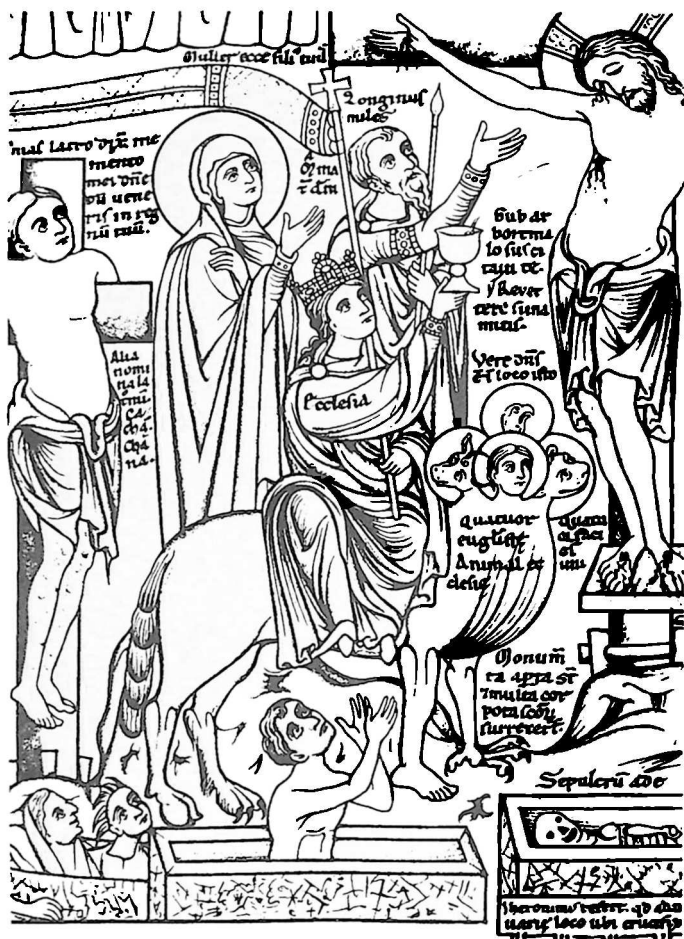
¹¹ ბუდა, შივა და ა. შ. ლოტოსში (ნახ. 52); ქრისტე ვარდში, მარიამის კალთაში (იხ. ამ თემასთან დაკავშირებით შემდეგი მასალა: SALZER, *Die Sinnbilder und Beiworte Mariens*); ბრილიანტის სხეულის ჩანასახის ადგილი ოქროსფერ ყვავილშია. იხ. მე-16 სიზმარში კვადრატული ოთახის გარშემო წრეში სიარული.

¹² BAYNES, I. c., p. 58. შდრ. მანდალა-ვაჯრა (ნახ. 43), რომლის ცენტრშიც მოთავსებულია თორმეტი მომცრო დორჯეთი გარშემორტყმული დიდი დორჯე, თორმეტი მონადით გვირგვინშემკობილი ერთი მონასი. ასევე თითო კარიბჭეში თითო დორჯეა.

¹³ „შენ ხარ სახლი და ბინადარი ამ სახლის“

¹⁴ I. c., p. 70.

¹⁵ იხ. IRENAEUS, [*Adversus haereses*], III, XI, და CLEMENS, *Stromata*, V, VI. მსგავსად ეკლესიის ცხენისა, როგორც ტეტრამორფისა (ნახ. 53).

ნახ. 53 ტეტრამორფი — ეკლესიის რაზმი.

HERRAD VON LANDSBERG, *Hortus deliciarum*, ჯვარცმა (დაახლ. 1180)

ამ წარმოდგენებს რამდენადმე უკავშირდება lapis-ის იდეა. ასე ამბობს lapis-ი პერმესთან: „Me igitur et filio meo coniuncto, nil melius ac venerabilius in Mundo fieri potest“¹⁶. მონოგენებს „ბნელ ნათელსაც“ უწოდებენ¹⁷. „Rosarium“-ში ციტირებულ პერმესთან ვკითხულობთ: „Ego <lapis> gigno lumen, tenebrae autem naturae meae sunt“¹⁸. ალქიმიამი ასევე ცნობილია „sol niger“ — შავი მზე¹⁹ (მდრ. ნახ. 34).

შემდეგი პასაჟი „Tractatus aureus“-იდან (თავი IV) გვთავაზობს მონოგენეზის საინტერესო პარალელს, რომელიც დედაქალაქის გულში ცხოვრობს და საბურველში გახვეული გვირგვინოსანი მონასის იდენტურია: „მეფე კი მეფობს, ამას მონმობენ მისი ძმები, (და) ამბობს: <მე ვიქნები გვირგვინოსანი და დიადემით შემამკობენ, სამეფო სამოსი დამამშვენებს და თქვენს გულებს სიხარულით ავავსებ. მე, დედაჩემის მკლავებსა და მკერდზე მიჯაჭვული, მიჯაჭვული მის არსზე, ვიქმ, რომ ჩემი არსი იყოს მტკიცე და მყუდროებაში. მე ვქმნი უხილავს ხილულიდან; შემდგომ გაცხადდება ყოველივე დაფარული და ჩვენგან დაიბადება ის, რაც ფილოსოფოსთა დაუმაღავთ. ჰოი, მსმენელო, ყური დამიგდე, დაიუნჯე და განჭერიტე სიტყვანი ჩემნი, ნუ დაუნეებ ძებნას სხვა რამეს. ადამიანს შობს ბუნება, რომლის შიგნეულიც ხორციდან წარმოდგება და არა რომელიმე სხვა სუბსტანციიდან>“.

„მეფე“ lapis-ზე მიუთითებს. lapis-ი „მბრძანებელია“, როგორც ამას „Rosarium“²⁰-ის შემდეგი პასაჟიდან ვიგებთ: „Et sic Philosophus non est Magister lapidis, sed potius minister“. ასევე, lapis-ის საბოლოო პროდუქტი გვირგვინოსანი პერმაფროდიტის ფორმით „Aenigma Regis“-ად („მეფის გამოცანად“) იწოდება.²¹

¹⁶ *Rosarium* (*Art. aurif.* II, p. 240). პერმესის ციტატა მოყვანილია *Tractatus aureus*-ის IV თავიდან [*Art. chem.*, p. 23 f. და *Bibl. chem.* I, p. 427 f.]: „არა არის რა უფრო აღმატებული და განდიდების ღირსი, ვიდრე ჩემი და ჩემი ძის შეერთება“.

¹⁷ BAYNES, I. c., p. 87.

¹⁸ ანონიმიური ავტორის *Rosarium*-იდან ციტირებულ პერმესში გვხვდება თვითნებური ცვლილებები, რომელთაც გაცილებით მეტი მნიშვნელობა ენიჭება, ვიდრე ტექსტის მცდარ წაკითხვას. ეს ავთენტიკური ხასიათის ცვლილებაა და პერმესის სახელი მას დიდ ავტორიტეტს სძენს. მე ერთმანეთს შევუდარე 1566, 1610 და 1692 წლებში გამოცემული სამი ტექსტი და სამივე მათგანი იდენტური აღმოჩნდა. მოვიყვანე *Tractatus aureus*-იდან *Rosarium*-ის ციტატას: „Iam Venus ait: Ego genero lumen, nec tenebrae meae naturae sunt... me igitur et fratri iunctis nihil melius ac venerabilius“ [„ვენერა ამბობს: მე ვშობ სინათლეს და წყვდიადი არ არის ჩემი ბუნება... ამიტომ არა არის რა უფრო აღმატებული და ღირსი განდიდებისა, ვიდრე ჩემი შეერთება ჩემს ძმასთან“].

¹⁹ იხ. MYLUS, *Phil. ref.*, p. 19.

²⁰ *Art. aurif.* II, p. 356. [„ფილოსოფოსი ქვის ოსტატი არ არის, ის უფრო მისი მსახურია“].

²¹ I. c., p. 359.

გერმანული ვერსია Aenigma-ს შემდეგნაირად აღწერს:²²

„სწორედ აქ იშვა კეთილშობილი იმპერატორი, /არც ხელოვნებით და არც სხვა საქმით /ქვეყნად არაა მისი ბადალი, ბრძენნი თავის ძედ უხმობენ მას /და რაც მათ ძალუძთ, შეუძლებელი არც მისთვის არის“ (ნახ. 54).

Ænigma Regis.

**Hie ist geboren der Keyser aller ehren/
Sein höher mag vber jn geboren werden.**

ნახ. 54. პერმაფროდიტი სამი გველით და ერთი გველით;

ქვემოთ: მერკურის სამთავიანი ურჩხული.

Rosarium philosophorum in: Artis auriferae II (1593)

²² I. c., p. 359 f.

^{*} ლექსები თარგმნა მზია ტულუშმა.

სავარაუდოდ, ბოლო ორი სტრიქონი უშუალოდ ზემოთ ციტირებულ ჰერმესს უნდა უკავშირდებოდეს. ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს გონება — კლასიკური (და ქრისტიანული) მოსაზრების თანახმად, მამის ნიაღში მარად მყოფი ძე, რომელიც კაცთა მოდგმას, ცხადია, ღვთის შემწეობით (Deo concedente) ღვთიური საჩუქრის სახით ებოძა, — იყოს ის, რისი საკუთარი არსიდან დაბადება თავად ადამიანსაც შეუძლია. ეს აშკარა ერესია.

დაქვემდებარებული ფუნქციის ქალური ბუნება არაცნობიერის დაბინძურებით იქმნება. არაცნობიერი პერსონიფიცირებულია Anima-თი, ვინაიდან მას ქალური თვისებები აქვს (ეს კაცს ეხება, ქალთან იგი მამაკაცურია).²³

დავუშვათ, რომ ეს და წინა სიზმარი რაღაც ისეთს გულისხმობს, რაც სიზმრის მნახველში მათი განსაკუთრებული მნიშვნელობის შეგრძნებას ბადებს. დავუშვათ ისიც, რომ ამ სიზმრების მნიშვნელოვნება კომენტარში განხილულ მოსაზრებებს შეესაბამება. ამ შემთხვევაში ჩვენ ინტროსპექტიული ინტუიციის ისეთ სიმაღლეს ვაღწევთ, რომელიც სითამამით გვაცვიფრებს. მოუშზადებელი ცნობიერებისთვის მარადიული ქანქარიანი საათიც კი ძნელად მოსანელებელი ლუკმაა, რომელიც აზრთა აღმაფრენას სულ იოლად დაანარცხებდა ძირს.

მე-11 სიზმარი:

სიზმრის მნახველი, ექიმი, მფრინავი და უცნობი ქალი თვითმფრინავით მგზავრობენ. უეცრად კროკეტის ბურთი ამსხვრევს ნავიგაციისთვის საჭირო ინსტრუმენტს — სარკეს. თვითმფრინავი ვარდება. აქაც ჩნდება ეჭვნარევი კითხვა, ვის უნდა ეკუთვნოდეს ეს ქალი.

ექიმი, მფრინავი და უცნობი დახასიათებულია, როგორც Non-Ego-ს კუთვნილება. ისინი ერთმანეთს არ იცნობენ. ასე რომ, სიზმრის მნახველი მე-ს მატარებელ, დიფერენცირებულ ფუნქციას ფლობს. ეს ნიშნავს, რომ არაცნობიერმა საგრძნობლად მოიკიდა ფეხი. კროკეტის ბურთი თამაშისთვის არის განკუთვნილი. თამაშისას ბურთს ისვრიან, რომელიც ცისარტყელას ვერ გადააფრინდება. მე-8 სიზმარში ნათქვამია, რომ ადამიანებმა არ უნდა იარონ ცისარტყელაზე. მათ მის ქვეშ უნდა გაიარონ. ვინც ცისარტყელაზე გადაივლის, ჩამოვარდება. ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს თვითმფრინავი ზომაზე მაღლა აფრინდა. კროკეტს მიწაზე თამაშობენ და არა ჰაერში. „სულიერმა“ ინტუიციამ ადამიანი არ უნდა მოწყვიტოს „მიწას“, ანუ მკაცრ რეალობას, არ უნდა გაექცეს მას, როგორც ეს ხშირად

²³ იხ. [JUNG] *Die Beziehungen* [Paragr. 296 ff.].

ხდება ხოლმე, როცა ვინმეს ბრწყინვალე ინტუიცია აქვს. ჩვენ ვერასდროს მივალწევთ საკუთარი ინტუიციის სიმაღლეს და ამიტომ მასთან არც უნდა გავაიგივოთ თავი. ცისარტყელას ხიდზე მხოლოდ ღმერთები დადიან; ადამიანი კი მიწაზე დააბიჯებს და მის კანონებს ემორჩილება (ნახ. 16). იმ საშუალებების გათვალისწინებით, რაც ადამიანს თავისი ინტუიციის წყალობით გააჩნია, მისი მინიერება მხოლოდ სავალალო არასრულყოფილებაა, მაგრამ სწორედ არასრულყოფილებაა მისი თანდაყოლილი არსი და რეალობა.

ადამიანი არა მარტო ბრწყინვალე ინტუიცია, მაღალი იდეალები და მისწრაფებებია, იგი არსებობის ოდიოზური პირობებიცაა — მეშვედროება და მოგონებათა ის უწყვეტი ჯაჭვი, რომელიც მას მუდამ მოსძახის კვალდაკვალ: „ეს შენ გააკეთე, აი, ვინ ხარ შენ!“. მან პრეისტორიული ხელიკის კუდის მოცილება კი შეძლო, მაგრამ მისი ფსიქე იმ ჯაჭვზე ჰკიდია, მიწაზე მყარად რომ აბამს; ეს ჯაჭვი კი არაფრით ჩამოუვარდება მოცემულ „პირობათა“ ჰომეროსისულ ჯაჭვს^{*} და იმდენად ძძიმეა, რომ ჯობს მასთან იყო დაკავშირებული, ვიდრე გარისკო და გმირად ან წმინდანად იქცე (ისტორია გვაძლევს იმის უფლებას, რომ კოლექტიურ ნორმებს აბსოლუტური ღირებულება არ მივანიჭოთ). მიწასთან მიჯაჭვულობა იმას კი არ ნიშნავს, რომ ადამიანს არ შეუძლია გაიზარდოს. პირიქით, მისი ზრდისთვის ეს არის *conditio sine qua non* (აუცილებელი პირობა). არც ერთ მაღალ, კეთილშობილ ადამიანს არ უარუყვია საკუთარი, ბნელში ჩაზრდილი ფესვები. ის არა მარტო სიმაღლეში იზრდება, არამედ — სიღრმეშიც. ცხადია, ყოველთვის ძალზე მნიშვნელოვანია, საით მიდის ადამიანი, მაგრამ ასევე მნიშვნელოვნად მეჩვენება კითხვა: საიდან მოდის? ვინმე ყოველთვის რალაციკენ მიდის. სიმაღლე მუდამ სიდიდეს გულისხმობს. შეძლო საკუთარ თავზე ამაღლდე — ცოტას თუ ძალუძს. გაარტყა მიზანს — ცენტრს — მეტად რთულია (იხ. მე-8 სიზმარი). საამისოდ ადამიანის პიროვნების ორივე მხარის, მისი მიზნებისა და წარმომავლობის ცოდნა გარდაუვალ აუცილებლობად მიმაჩნია. ქედმაღლობის თუ შიშის გამო ეს ორი ასპექტი ერთმანეთს არასდროს არ უნდა გაემიჯნოს.

„ნავიგაციის აუცილებელი ინსტრუმენტი“ — „სარკე“ ალბათ ინტელექტზე მინიშნებაა, რომელიც ფიქრობს და დაჟინებით გვარწმუნებს, გავაიგივოთ თავი საკუთარ მოსაზრებებთან („ანარეკლთან“). „სარკე“ შოპენჰაუერის საყვარელი მეტაფორაა. „ნავიგაციის ინსტრუმენტი“ ზუსტი ტერმინია, ვინაიდან ის ადამიანის შეუცვლელი წინამძღოლია უკიდევანო ზღვაზე. თუ კაცს ფეხქვეშ მინა გამოეცალა, მაშინ ის გზაკვალარეული

^{*} ანგლოამერიკულ გამოცემაში გვხვდება შემდეგი შენიშვნა: „ჰომეროსის ჯაჭვი“ ალქიმიაში დიდ ბრძენთა ჯაჭვია, რომელიც ჰერმეს ტრისმეგისტოსით იწყება და ცასა და მიწას აერთიანებს. ამავე დროს ეს არის ალქიმური პროცესის დროს გამოვლენილი ნივთიერებებისა და ქიმიურ მდგომარეობათა ჯაჭვი. იხ. *Aurea catena Homeri*“.

ნახ. 55. ფაუსტი ჯადოსნური სარკის წინ.
რემბრანდტის ოფორტი (1652)

ინტუიციის უსასრულობაში ჩაიკარგება და საშიშიც სწორედ ეს არის (ნახ. 55).

სიზმრის მნახველი სიზმრის სამ პერსონაჟთან ერთად კვლავ კვატერნიტეტს ქმნის. უცნობი ქალი — Anima — ყოველთვის „არასრულფასოვან“, ანუ არადიფერენცირებულ, ფუნქციას გამოხატავს, ჩვენი სიზმრის მნახველის შემთხვევაში კი — გრძნობას. კროკეტის ბურთი „მრგვალის“ მოტივს იმეორებს და ამდენად მთლიანობის, ანუ თვითობის, სიმბოლოს წარმოადგენს, რომელიც აქ ინტელექტისადმი (სარკისადმი) მტრული დაპირისპირებით ვლინდება. სიზმრის მნახველი „ნავიგაციისას“ ინტელექტით ხელმძღვანელობს, ეს კი ნავიგაციის პროცესს არღვევს. პარაცელსუსის ტრაქტატში „De vita longa“ ეს ოთხი აღწერილია, როგორც „Scaiola“, ხოლო თვითობა — როგორც „Adecli“ (ადამიდან, ანუ პირველი ადამიანიდან). ორივე, როგორც პარაცელსუსი ამბობს ხაზგასმით, იმგვარ პრობლემებს უქმნის „საქმეს“, რომ თავისუფლად შეგვიძლია Adecli-ის მტრობაზე ვისაუბროთ.²⁴

მე-12 სიზმარი:

სიზმრის მნახველი დედ-მამასთან და დასთან ერთად ტრამეის ვაგონის ტამბურში მეტად საშიშ სიტუაციაში იმყოფება.

სიზმრის მნახველი აქაც სიზმრის პერსონაჟებთან ერთად ოთხეულს ქმნის. სიმაღლიდან ვარდნა მას ბავშვობაში აბრუნებს, როცა იგი მთლიანობას სრულებით ვერ ფლობს. მთლიანობას მისი ოჯახი განასახიერებს. მისი კომპონენტები ოჯახის წევრებზე პროექცირდება და პერსონიფიცირებაც მათი მეშვეობით ხდება. ზრდასრული ადამიანისთვის რეგრესულობის გამო ეს მდგომარეობა ძალზე სახიფათოა, რადგან ეს პიროვნების გახლეჩას ნიშნავს; პრიმიტიული ადამიანი ამას „სულის დაკარგვად“ აღიქვამს. გახლეჩისას აქ ასეთი სირთულით ინტეგრირებული პიროვნების ნაწილები კვლავ გარემოს მიერ შთაინთქმება. ადამიანი კარგავს დანაშაულის გრძნობას და მას ინფანტილური უცოდველობით ჩაანაცვლებს. მას შეუძლია, კიდევ ერთხელ დასდოს ბრალი გულბოროტ მამას, გულცივ დედას და ამ გარდაუვალ მიზეზობრივ კავშირებში ისე იხლართება, როგორც ბუზი ობობას ქსელში და ველარც კი ამჩნევს, რომ მორალურ თავისუფლებას კარგავს.²⁵

²⁴ *Paracelsus als geistige Erscheinung* [Paragr. 209 ff].

²⁵ „ნუ ჰგონებთ, ვითარმედ მოვედ მე მოფენად მშვიდობისა ქვეყანასა ზედა; არა მოვედ მოფენად მშვიდობისა, არამედ მახვილისა. რამეთუ მოვედ განყოფად კაცისა მამისაგან თვისისა და ასული დედისა თვისისა და საძალი დედამთილისა თვისისა. და მტერ იყვნენ კაცისა სახლეულნი თვისნი“ (მათე 10, 34-36). „უკეთუ თვალნი შენნი ყოველივეს ხედვენ, ყურნი ყოველივეს ისმენენ, გულს კი ყოველი ახსოვს, სული შენი წარწყმდების“ (მაისტერ ეკჰარტი).

შვილების მიმართ მშობლების და წინაპრების მიერ ჩადენილ ცოდვას ზრდასრული ადამიანი იმ მოცემულობად აღიქვამს, რომელსაც ანგარიში უნდა გაუწიოს. მხოლოდ სულელს თუ აინტერესებს დანაშაული, რომელსაც ველარ შეცვლი, გონიერი კი ჭკუას საკუთარ შეცდომებზე სწავლობს. ის საკუთარ თავს უსვამს კითხვას: ვინ ვარ მე, რომელსაც ამდენი რამ შემემთხვა? ამგვარ საბედისწერო კითხვაზე პასუხის გასაცემად მან საკუთარი სულის სიღრმეში უნდა ჩაიხედოს.

თუ წინა სიზმარში გადაადგილების საშუალება თვითმფინავია, აქ ტრამვაის ვხედავთ. სიზმარში ტრანსპორტის სახეობა მოძრაობის რაგვარობასა და შესაბამისად, იმ მოდუსს აღწერს, რა სახითაც იგი დროში გადაადგილდება, სხვაგვარად რომ ვთქვათ: როგორი სახის მშენიანი ცხოვრება აქვს: ინდივიდუალური, კოლექტიური, საკუთარი თუ სხვისგან ნასესხები, სპონტანური თუ მექანიკური. თვითმფრინავში მას უცნობი პილოტი მართავს, ანუ არაცნობიერიდან მომდინარე ინტუიცია (გაუგებარია ის, რომ „სარკე“ ზომაზე მეტ როლს თამაშობს თვითმფრინავის მართვაში). ამ სიზმარში კი იგი საზოგადოებრივი ტრანსპორტით — ტრამვით მგზავრობს. ტრამვით მგზავრობის უფლება ყველას აქვს; ეს კი იმას ნიშნავს, რომ იგი ისევე მოძრაობს და იქცევა, როგორც სხვა დანარჩენი. ორივე სიზმარში სიზმრის მნახველი ამ ოთხთაგან ყოველთვის ერთ-ერთია, რადგან იგი არაცნობიერად ესწრაფვის მთლიანობას, ამიტომაც ესიზმრება თავი ორივე ტრანსპორტში.

მე-13 სიზმარი:

ზღვის ფსკერზე განძია. საჭიროა ვიწრო ნაპრალში ჩაყვინთვა, ეს კი საშიშია, თუმცა იგი ქვემოთ თანამგზავს პოულობს. სიზმრის მნახველი სიბნელეში ხტება და ქვემოთ მშვენიერ, სიმეტრიულად გაკრეჭილ ბალს აღმოაჩენს, რომლის ცენტრშიც შადრევანი მოჩანს (ნახ. 56).

არაცნობიერის ზღვაში „ძნელად მოსახელთებელი საუნჯეა“, საუნჯის ხელში ჩაგდება კი მხოლოდ გაბედულს ძალუძს. „განძი“ შესაძლებელია „თანამგზავრიც“ იყოს, რომელიც მას მთელი ცხოვრების გზაზე გვერდით მოჰყვება. ჩემი ვარაუდით, ეს, ალბათ, მარტოსულ მე-სთან ყველაზე ახლომდგომი ანალოგია, რომელიც მის თვითობას, როგორც ამხანაგი, ისე უერთდება, რადგან „თვითობა“, პირველ რიგში, უცხო Non-Ego-ს წარმოადგენს. ეს უკვე ჯადოსნური თანამგზავრის მოტივია და ამ თემასთან დაკავშირებით შემიძლია სამი ცნობილი მაგალითი დაგისახელოთ: ემაუსის გზაზე მიმავალი მოციქულები, კრიშნა და არუნა ბჰაგავადგიტაში, მოსე და ჭაბუკი (Chidher)²⁶

²⁶ იხ. ჩემი ნერილი *Über Wiedergeburt* [Parag. 135 ff.].

ნახ. 56. ახალგაზრდობის წყარო — *Codex de Sphaera*-დან (მე-15 ს.).

ყურანის მე-18 სურამი. შემდგომ, ჩემი ვარაუდით, ასევე ერთი და იგივე სიმბოლოებია განძი ზღვაში, თანამგზავრი და ბალი შადრევნით. კერძოდ, ყველა ეს სიმბოლო თვითობას აღნიშნავს. ბალი კვლავ Temenos-ია, შადრევანი კი „ცხოველმყოფელი წყლის“ სათავე, რომელიც იოანესთან (7, 38) გვხვდება და რომელსაც მოსე (ყურანში) ეძიებდა და პოვა, მის გვერდით კი ჭაბუკი (Chidher)²⁷ იხილა: „შემოხვდა ჩვენი ერთი მონათაგანი, რომელსაც ვუბოძეთ

²⁷ VOLLERS, *Chidher* II, p. 235 ff.

წყალობა ჩვენი წიაღიდან და განვსწავლეთ ჩვენი წიაღიდან ცოდნით" (მე-18 სურა).^{*} თქმულების თანახმად, ჭაბუკის ირგვლივ უდაბნოს მიწა გაზაფხულის ყვავილებით მოფენილიყო. ადრექრისტიანული არქიტექტურის გავლენით ისლამში შადრევნიანი Temenos-ის სახე შეიცვალა და მეჩეთის ეზოდ იქცა — ცენტრში რიტუალური განსაბანელით (აჰმედ იბნ-ტულუნი კაიროში). ბევრ საერთოს ვხედავთ ევროპული მონასტრების შადრევნიან ბალებთანაც. ეს არის ასევე ალქიმიური ტრაქტატებიდან და გვიანდელი პერიოდის მშენებრივი გრაფიურებიდან ჩვენთვის ასე კარგად ცნობილი „ფილოსოფოსთა ვარდის ბაღი“, „The Dweller in the House“ (მდრ. მე-10 სიზმრის კომენტარის „თანამგზავრი“. ცენტრი და წრე აქ გამოხატულია შადრევნით და ბაღით. ეს Lapis-ის ანალოგიად უნდა მივიჩნიოთ, რომელიც სხვა ყველაფერთან ერთად ასევე ცოცხალი არსებაცაა (ნახ. 25 და 26)). ჰერმესის „Rosarium“-ში Lapis-ი ამბობს: „Protege me, protegam te. Largire mihi ius meum, ut te adiuvem“²⁸. Lapis-ი იგივეა, რაც მეგობარი და თანაშემწე, რომელიც დახმარების ხელს უწვდის იმას, ვინც თავად მას აღმოუჩენს დახმარებას. ამით კი მათ შორის არსებულ მაკომპენსირებელ ურთიერთობაზე ხდება მინიშნება (გაიხსენეთ მე-10 სიზმრის კომენტარი, განსაკუთრებით კი Monogēnes-ის, Lapis-ის და თვითობის პარალელები).

დედამიწაზე დაცემას იგი ზღვის სიღრმეებში — არაცნობიერში — მიჰყავს, რითაც იგი Temenos-ში ინფანტილური რეგრესიით გამოწვეული პიროვნების გახლეჩისგან იცავს თავს. სიტუაცია მე-4 და მე-5 სიზმარს გვაგონებს, სადაც მაგიურ წრეს იგი ქალთა ფიგურების სიმრავლით გამოხატული არაცნობიერის ხიბლისგან უნდა დაეცვა (ცდუნების საფრთხე უახლოვდება ასევე პოლიფილეს თავისი Nekyia-ს დასაწყისში).

ჭაბუკის მსგავსად სიცოცხლის წყარო კარგი თანამგზავრია, თუმცა ხიფათს არც ის არის მოკლებული, რაც მოხუცმა მოსემ, როგორც ამას ყურანი გვამცნობს, იღემა კიდევ — წყარო ხომ მარად თვითგანახლებადი სიცოცხლის ძალაა (ნახ. 57; ასევე 25, 26, 27 და 84), მარად მბრუნავი საათია. არაკანონიკურ ტექსტში უფალი ამბობს: „ის, ვინც ჩემთან დგას, ცეცხლთან დგას“.²⁹ ალქიმიკოს ფილოსოფოსთა მოსაზრების თანახმად, „aqua nostra“ „ignis“-ს (ცეცხლს)³⁰ წარმოადგენს, ეზოტერიკული ქრისტეს მსგავსად, რომელიც ცეცხლის წყა-

* თარგმნა გიორგი ლოპუნიძემ.

²⁸ Art. aurif. II, p. 239 [„დამიცავი მე და მე დაგიცავ შენ. მაჩუქე, რაც მე მეკუთვნის, რათა მე დაგეხმარო შენ“].

²⁹ არისტოტელეს ციტატა Rosarium-იდან (Art aurif. II, p. 317): „Elige tibi pro lapide, per quem reges venerantur in Diadematis suis... quia ille est propinquus igni“ [„აირჩიე ქვა, რომლის წინაშეც მეფენი ქედს იხრიან... რადგან ეს ქვა ახლოსაა ცეცხლთან“].

³⁰ იხ. კომარიოსის ტექსტი, სადაც კლეოპატრა წყლის მნიშვნელობას განმარტავს (BERTHELOT, Alch. grecs, IV, xx, 8 ff.).

ნაბ. 57. იმპერატორის განსაბანელი სასნაულმოქმედი წყაროს წყლით,
რომელზეც მზე და მთვარე ახდენს გავლენას.
Biblioteca Angelica (მე-14 ს.)

ნახ. 58. ქრისტე — ცეცხლის წყარო „აალებული“ სტიგმით.
კენიგსფელდის ეკლესიის ვიტრაჟი, შვეიცარია (მე-14 ს.)

როა (ნახ. 58). წყარო არა მხოლოდ სიცოცხლის მდინარეებაა, ის მისი სითბოც არის, დიახ, მისი მხურვალეობაც, ვნებათა იდუმალეობა, რომლის სინონიმიც მუდამ ცეცხლია.³¹ ყველაფრის გამხსნელი „aqua nostra“ Lapis-ის შესაქმნელად აუცილებელი ინგრედიენტია. წყარო მიწის წიალიდან იბადება და ამიტომ გზაც ქვემოთ გადის; სიცოცხლის ცეცხლოვან სათავეს მხოლოდ ქვემოთ ვიპოვით. ქვემოთ ადამიანის წარსულია, ინსტიტუტების სამყაროსთან მისი

³¹ *Rosarium* (Art. aurif. II, p. 378): „Lapis noster hic est ignis ex igne creatus et in ignem vertitur, et anima eius in igne moratur“ („ჩვენი ქვა არის ცეცხლი, შობილი ცეცხლისგან და იგი იქცევა ცეცხლად; მისი სამშენიველი ბინადრობს ცეცხლში“). შესაძლოა ეს ეყრდნობოდეს შემდეგს: „Item lapis noster, hoc est ignis ampulla, ex igne creatus est, et in eum vertitur“ („ასევეა ჩვენი ქვა, ცეცხლის ჭურჭელი, ცეცხლისგან შობილი და ცეცხლადვე ქცეული“). (*Allegoria Sapientum: Bibl. chem. I, p. 468 a*).

მიზეზობრივი კავშირებია (ნახ. 16). ამ კავშირის გარეშე ვერც Lapis-ი შეიქმნება და ვერც თვითობა განხორციელდება.

მე-14 სიზმარი:

სიზმრის მნახველი მამასთან ერთად შედის აფთიაქში, სადაც ძვირფასი ნივთებისა და ყიდვა შეიძლება, პირველ რიგში კი განსაკუთრებული წყლის. მამა მას იმ ქვეყნის შესახებ უყვება, საიდანაც წყალია ჩამოტანილი. ამის შემდეგ იგი რუბიკონს გადალახავს მატარებლით.

ტრადიციული „აფთიაქი“ წყლიანი მინის ჭურჭლით და ქილებით, „lapis divinus“-ით, „infernalis“-ით თუ მაგისტრებით იმ ალქიმიკოსთა სამზარეულოს ხილული ნაშთია, „donum spiritus sancti“-ში — ძვირფას ძღვენში — ოქროს მიღების ქიმერას რომ ჭვრეტდა მხოლოდ. განსაკუთრებული წყალი სიტყვასიტყვით ნიშნავს „aqua nostra“-ს, „non vult“-ს¹². ის, რომ მამამისს სიზმრის მნახველი სიცოცხლის წყაროსთან მიჰყავს, ადვილად ასახსნელია, რადგან თავად იგია მისი სიცოცხლის დამბადებელი. მამა განასახიერებს ქვეყანას, მინას, საიდანაც მისი სიცოცხლის წყარო იღებს სათავეს. ფიგურალურად — მამა „მასწავლებელი სულია“, რომელიც მას ცხოვრების აზრს განუმარტავს და მის იდუმალებას გარდასულ ეპოქათა მოძღვრებებით აზიარებს. მამა ტრადიციული სიბრძნეა. ჩვენს ეპოქაში ის, როგორც აღმზრდელი, თავის ფუნქციას მხოლოდ ვაჟიშვილის სიზმარში ასრულებს, სადაც იგი მამის არქეტიპული ფიგურის, „მოხუცი ბრძენკაცის“ სახით ევლინება მას.

სიცოცხლის წყალს იაფად იყიდი, ის ხომ ყველას აქვს, თანაც ისე, რომ მისი ფასი არავინ იცის. სულელები კი „Spemitur a stultis“-ს აგდებით ეკიდებიან, რადგან ჰგონიათ, რომ ყოველივე სასიკეთო სადღაც გარეთ არის საძიებელი, წყარო მათ სულებში კი სხვა არაფერია, გარდა... Lapis-ის pretio quodque vilis-ის მსგავსად, ისიც იაფად იშოვება, ამიტომ „მოისვრიან“ მას ქუჩაში შპიტელერის „პრომეთეში“ ქურუმიც, აკადემიკოსიცა და უბრალო გლეხიც, აგასფერი კი ძვირფას ქვას იღებს და ჯიბეში იღებს. განძი კვლავ არაცნობიერში იძირება.

სიზმრის მნახველმა კი რალაც შეამჩნია. იგი მტკიცე გადანწყვეტილე-

¹² „aqua nostra“-ს ეწოდება ასევე „permanens“, ბერძნულად შეესაბამება ‘σδωρθετον. *Turba philosophorum*-ში ვკითხულობთ: „aqua permanens, ex qua quidem aqua lapis noster peciosissimus generatur“ [„მარადიული წყალი, ჩვენი საუნჯე ქვისგანაა წარმოქმნილი“]. „Lapis enim est haec ipsa permanens aqua, et dum aqua est, lapis non est“ (I. c., p. 16) [„რადგან ქვა უწყვეტი წყალია და მანამ ის არის წყალი, ვერ იქნება ქვა“]. „წყლის“ სიიაფეს მრავალჯერ ესმება ხაზი: „Quod quaerimus publice minimo precio venditur, et si nosceretur ne tanti illud venderent mercatores“ [„რასაც ჩვენ ვეძებთ, ყველგან იაფად იყიდება. ვაჭრებმა რომ მისი ფასი იცოდნენ, ასე იაფად არ გაყიდდნენ“].

ბას იღებს და რუბიკონს გადალახავს. იგი მიხვდა, რომ სიცოცხლის მდინარეებასა და ცეცხლს სათანადოდ არ აფასებდა. მათი გათვალისწინება კი გარდაუვალი აუცილებლობაა მთლიანობის მისაღწევად. რუბიკონის გადალახვის შემდეგ უკან დასაბრუნებელი გზა მოჭრილია.

მე-15 სიზმარი:

მდინარეს ოთხნი მიუყვებიან: მამა, სიზმრის მნახველი, მისი კარგი მეგობარი და უცნობი ქალი.

რადგან „მეგობარი“ კონკრეტული, მისთვის კარგად ნაცნობი პერსონაა, ამიტომ ის და მამამისი სიზმრის მნახველის ცნობიერი მე-ს სამყაროს ნაწილებია. აქ ძალზე მნიშვნელოვანი რამ ხდება: მე-11 სიზმარში არაცნობიერი წარმოდგენილი იყო სამით ერთის წინააღმდეგ. ახლა კი საპირისპირო სიტუაციას ვხედავთ. არაცნობიერი ძალას კარგავს. მიზეზი კი შემდეგია: ჩაძირვის შედეგად ქვედა და ზედა სფეროები ერთმანეთს უერთდება. ეს ნიშნავს, რომ სიზმრის მნახველმა გადაწყვიტა, იცხოვროს არა როგორც უსხეულო აბსტრაქტულმა ქმნილებამ, არამედ მიიღოს სხეული, ინსტინქტური სამყარო, სიცოცხლისა და ცხოვრებისეულ პრობლემათა რეალობა და შესაბამისად იცხოვროს.³³ ეს არის სწორედ ის რუბიკონი, რომელიც მან გადალახა. ინდივიდუაცია, თვითობის მიღწევა მხოლოდ სულიერი პრობლემა როდია, არამედ საზოგადოდ ცხოვრების მიზანიც.

მე-16 სიზმარი:

თავი მოუყრია ბევრ ხალხს. კვადრატს ყველა მარცხნიდან უელის გარშემო. სიზმრის მნახველი გვერდზე დგას და არა შუაში. ამბობენ, რომ გიბონის აღდგენას აპირებენ.

კვადრატი აქ პირველად ჩნდება. სავარაუდოა, რომ კვადრატი ოთხი ადამიანისგან შეკრულმა წრემ შექმნა (რაც მოგვიანებით მტკიცდება კიდევ). Lapis-ის, „tinctura rubra“-ს (წითელი ნაყენის), „aurum philosophicum“-ის მსგავსად, წრის კვადრატურის პრობლემის მიმართ შუა საუკუნეები დიდ დაინტერესებას იჩენდა. წრის კვადრატურა „opus alchymicum“-ის (სურ. 59) სიმბოლოა, შლის რა თავდაპირველ ქაოსურ ერთიანობას ოთხ ელემენტად და შემდგომ უზენაეს ერთიანობად კრავს მათ. ერთიანობა წარმოდგენილია

³³ ალქიმიკოსთა განმარტებები ბუნდოვანია. მაგალითისთვის მოგვყავს არისტოტელეს ციტატა *Rosarium*-იდან (Art. aurif. II, p. 318): „Fili, accipere debes de pinguiori carne“ [„ჩემო ძე, შენ უნდა აიღო მამის სხეულიდან“]. *Tractatus aureus*-ში ეკითხულობთ: „Homo a principio natura generatur, cuius viscera carnea sunt...“ [„ადამიანი ბუნებისგან იშვა და მისი შიგნეული მიწიერია“].

ნრით, ოთხი ელემენტი კი — კვადრატით. ერთის ოთხიდან წარმოება დისტილაციის და, შესაბამისად, სუბლიმაციის პროცესის შედეგია, რომელიც „ცირკულარული“ ფორმით მიმდინარეობს; ეს ნიშნავს, რომ დისტილაციი სხვადასხვაგვარი დისტილაციის ზემოქმედებას განიცდის,³⁴ რათა მოხდეს „სამშენიველის“ ან „სულის“ წმინდა ფორმით გამოყოფა. როგორც წესი, რეზულტატი კვინტესენციად იწოდება, რაც არავითარ შემთხვევაში არ წარმოადგენს მარად სასურველი და ვერასდროს მიღებული „ერთის“ ერთადერთ სახელს. „materia prima“-ს მსგავსად, როგორც ალქიმიკოსები ამბობენ, ისიც „ათასი სახელით“ იწოდება.

აი, რას წერს ჰაინრიხ კუნრატი ცირკულარული დისტილაციის შესახებ „Confession“-ში³⁵: „წერბრუნვის ანდა კვატერნის ფილოსოფიურ-ცირკულარული წერბრუნვის შედეგად ის კვლავ უბრუნდება სრულყოფილებით ყველაზე აღმატებული, ყოვლისმომცველი მონადის უზენაეს სისადავეს. უწმინდური, უხეში ერთიდან იბადება სინმინდით აღმატებული, ფაქიზი ერთი“ და ა. შ. სხეულს უნდა გამოეყოს სამშენიველი და სული. ეს კი სიკვდილს უტოლდება, „ამიტომ ამბობს პავლე ტარსინელი: Cupio dissolvi, et esse cum Christo³⁶. ...ამიტომ, ჩემო ძვირფასო ფილოსოფოსო, უნდა გაიგო მაგნეზიის³⁷ სული და სამშენიველი“. სული (შესაბამისად, სული და სამშენიველი) არის Ternarius (ნომერი სამი), რომელიც საკუთარ სხეულს გამოეყოფა და მისი განწმენდის შემდეგ კვლავ მასში ჩაედინება.³⁸ სხეული ამკარად მეოთხეა. ამიტომ იძონებებს კუნრატი ფსევდოარისტოტელეს³⁹, სადაც ვკითხულობთ, რომ წრე წარმოიქმნება ოთხკუთხედში ჩახატული სამკუთხედიდან.⁴⁰ მრგვალი ფიგურა,

³⁴ იხ. [JUNG] *Paracelsus als geistige Erscheinung* [Paragr. 185 ff.].

³⁵ *Von hylealischen Chaos*, p. 204 f.

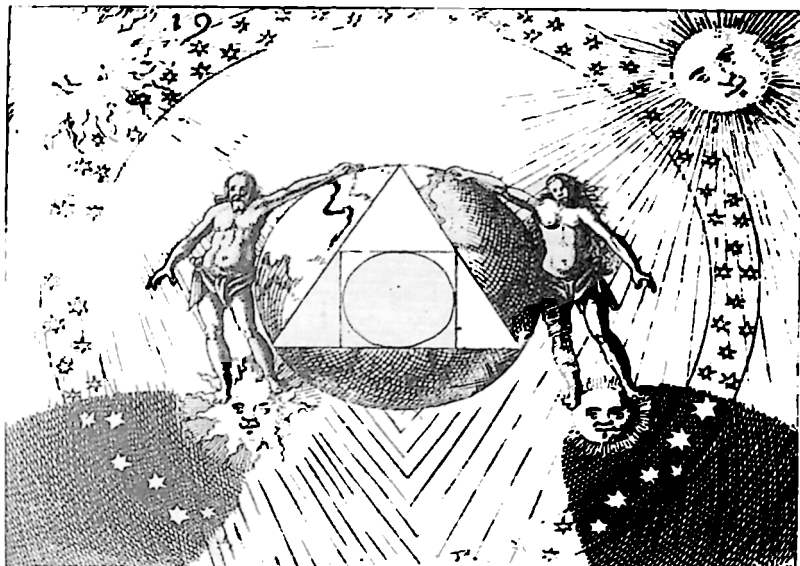
³⁶ „გული მეტყვის განსვლად და ქრისტესთან ყოფას უფროსლა უმჯობეს“ (ფილ. 1, 23).

³⁷ ალქიმიურ „მაგნეზიას“ არავითარი საერთო არა აქვს მაგნეზიასთან (MgO). კუნრატთან ეს არის „<materia> caelestis atque divina“, ანუ „materia lapidis Philosophorum“, საიდუმლო, გარდამქმნელი ნივთიერება.

³⁸ KUNRATH, I. c., p. 203 f.

³⁹ I. c., p. 207.

⁴⁰ ამ მოტივს ფიგურალურად აღწერს MAIER, *Scrutinium chymicum*: Emblema XXI. Ternarius-ის (იხ. ნახ. 60) მაიერისეული ინტერპრეტაცია სხვაგვარია: „Similiter volunt Philosophi quadrangulum in triangulum ducendum esse, hoc est, in corpus, spiritum & animam, quae tria in trinis coloribus ante rubedinem praevis apparent, utpote corpus seu terra in Saturni nigredine, spiritus in lunari albedine, tranquam aqua, anima sive aër in solari citrinitate. Tum Triangulus perfectus erit, sed hic vicissim in circulum mutari debet, hoc est, in rubedinem invariabilem“ [„ფილოსოფოსებიც ამასვე იტყვიან: ოთხკუთხედი სამკუთხედი უნდა გახდეს, ანუ სხეულად, სულად და სამშენიველად იქცეს; ისინი — ნითელი ფერის წინამორბედი — სამ ფერად გამოვლინდებიან; სხეული, ანუ მიწა — სატურნის შავ ფერად, სული — მთვარის თეთრ ფერად, სამ-

ნახ. 59. „ყოველი საგანი არსებობს სამში. სიხარულს ისინი მხოლოდ მეოთხეში პოუბენ“ (ნრის კვადრატურა).
JAMSTIALER, *Viatorium spagvricum* (1625)

საკუთარი კუდის მჭამელ ურჩხულ ურობოროსთან ერთად, ძირითად ალქიმიურ მანდალას წარმოადგენს.

აღმოსავლური, განსაკუთრებით კი ლამაისტური, მანდალა კვადრატული როდინის (ნახ. 43) ნახაზს შეიცავს. რელიეფურად გამოსახულ მანდალაზე ცხადად ჩანს, რომ ეს შენობის ნახაზია. კვადრატი სახლის ან ტაძრის, შესაბამისად, შიდა სივრცის იდეას⁴¹ გადმოსცემს (შდრ. ქვემოთ). რიტუალის თანახმად, როდინი მარცხნიდან მარჯვნივ უნდა მოძრაობდეს, რადგან მარცხნივ მოძრაობა ბოროტებაა. მარცხენა — არაცნობიერი მხარეა, ამიტომ მარცხნივ მოძრაობა არაცნობიერი მიმართულებით მოძრაობას ნიშნავს, მარჯვნივ მოძრაობა კი „სწორია“ და ცნობიერისკენ არის მიმართული.

შეინეგლი, ანუ ჰაერი — მზისფერ ყვითლად. ამის შემდეგ სამკუთხედი სრული იქნება, მაგრამ ის წრედ უნდა გარდაიქმნას, ანუ უცვლელ სინითლედ⁴²; მეოთხე — ცეცხლი, მარადიული ცეცხლია.

⁴¹ იხ. „ქალაქი“ და „ციხე-დარბაზი“ (მე-10 სიზმრის კომენტარი. იხ. ასევე ნახ. 31, 50, 51). ოთხკუთხედისგან წარმოქმნილ „rotundum“-ს ალქიმიკოსებიც „oppidum“-ად (ქალაქად) მიიჩნევენ. იხ. AEGIDIUS DE VADIS, *Dialogus inter naturam et filium philosophiae: Theatr. chem.* II, p. 115.

არაცნობიერის შინაარსმა აღმოსავლეთში ხანგრძლივი პრაქტიკის შედეგად სრულიად კონკრეტული ფორმები შეიძინა, რომელიც ცნობიერებამ მიიღო, როგორც ასეთი და შემოინახა. ასევე იქცევა იოგაც: ცნობიერებას იგი მკაცრ ფორმებს ანიჭებს. მის ყველაზე უფრო მნიშვნელოვან ევროპულ პარალელად დავასახელებდი იგნატიუს ლოიოლას „Exercitia spiritualia“-ს („სულიერ ვარჯიშს“), რომელიც ასევე ასახავს ფსიქეს ხსნის კონცეფციას. ეს გამოცდილება „სწორია“ იმდენად, რამდენადაც სიმბოლო არაცნობიერ ფაქტს ჯერ კიდევ გამოხატავს. იოგას ფსიქოლოგიური სიმართლე აღმოსავლეთშიც და დასავლეთშიც მაშინ დაკარგავს ძალას, თუ არაცნობიერი პროცესი — რომელიც ცნობიერების ცვლილებებს წინასწარ განჭვრეტს, — ისე განვითარდება და ისეთი ნიუანსების გამოვლენას შეძლებს, რასაც ტრადიციული სიმბოლო საკმარისად ვეღარ გამოხატავს და, შესაბამისად, მასთან შეუთავსებელი აღმოჩნდება. მაშინ და მხოლოდ მაშინლა შეგვეძლება ვთქვათ, რომ სიმბოლომ თავისი „სიმართლე“ დაკარგა. ეს პროცესი, ალბათ, არაცნობიერი მსოფლმხედველობის თანდათანობით, საუკუნეების მანძილზე მომხდარ ცვლილებებს გამოხატავს და არაფერი ესაქმება ინტელექტუალურ ახირებასთან. სიმბოლოები ცხოვრების ფენომენია, მხოლოდ ფაქტია და არა მოსაზრება.

დედამიწის გარშემო მზის ბრუნვის იდეას ეკლესია მე-19 საუკუნემდე ვერ შეელია, რადგან მილიონობით ადამიანისთვის მზე სწორედ დედამიწის გარშემო ბრუნავდა. ეკლესია კი სწორედ ამ ფსიქოლოგიურ სიმართლეს ეყრდნობოდა. მხოლოდ მე-19 საუკუნეში შეძლო კაცთა მოდგმის დიდმა ნაწილმა დედამიწის პლანეტური ბუნების შეცნობა. სამწუხაროდ, არ არსებობს სიმართლე მის შემმეცნებელ ადამიანთა გარეშე.

კვადრატის გარშემო მარცხენა მიმართულებით სიარული, ალბათ, იმასვე უნდა მიუთითებდეს, რომ წრის კვადრატად გადაქცევა არაცნობიერისკენ მიმავალი გზაა, გარდამავალი წერტილია, რომელიც სიზმრის მნახველის გარეთ მდებარე, ჯერ ჩამოუყალიბებელი მიზნის შესახებ გვამცნობს. ეს არის Non-Ego-ს ცენტრისკენ მიმავალი ერთ-ერთი გზა, რომელზეც შუა საუკუნეების მკვლევარებიც დააბიჯებდნენ, კერძოდ კი Lapis-ის წარმოქმნისას. „Rosarium philosophorum“-ში⁴² ვკითხულობთ: „შექმენი ქალისგან და კაცისგან წრე. გამოიყვანე მისგან ოთხკუთხედი, ოთხკუთხედისგან — სამკუთხედი, შექმენი წრე და მიიღებ ფილოსოფიურ ქვას“⁴³ (ნახ. 60 და 59).

⁴² ციტატას მიაწერენ ფსევდოარისტოტელეს *Tractatus Aristotelis alchemistae ad Alexandrum Magnum*-ში, მაგრამ დამტკიცებული არ არის.

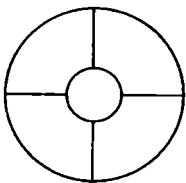
⁴³ *Tractatus aureus*-ის (*Hermetis Trismegisti tractatus vere aureus de lapidis philosophici secreto cum scholiis Dominici Gnosii*) სქოლიოში ვკითხულობთ: „quadrangulum secretum sapientum“ [„ბრძენთა საიდუმლო ოთხკუთხედი“].

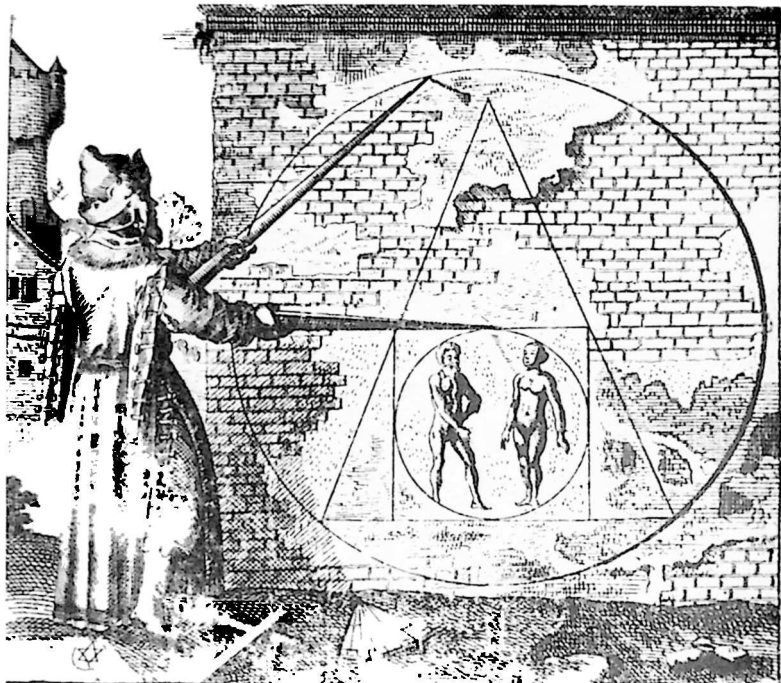
თანამედროვე ინტელექტი ყოველივე ამას, ცხადია, უაზრობად მიიჩნევს, თუმცა ამგვარი შეფასება ფაქტს ვერ ცვლის. იდეათა ეს კავშირი არსებობდა და საუკუნეთა მანძილზე დიდ როლსაც თამაშობდა. ფსიქოლოგია მოვალეა, გაერკვეს ამ საკითხებში, ბნელეთის მოციქულებისა და სისულელის ლანძღვა კი დილეტანტებს მივანდოთ (ბევრი ჩემი კრიტიკოსი, საკუთარ თავს „მეცნიერს“ რომ უწოდებს, იმ ეპისკოპოსივით ირჯება, მაისის ხოჭო თავაშვებული განაყოფიერების აქტის გამო რომ განკვეთა ეკლესიიდან).

როგორც ლამაისტური მანდალა თავის არსში ინახავს ბუდას წმინდა ნაწილებს, ასევე ლამაისტური კვადრატი და ჩინური დედამიწის ოთხკუთხედის შიდა ნაწილი წარმოადგენს უზენაეს სინმინდეს და მაგიურ ძალას, კერძოდ, კოსმიური ენერგიის წყაროს, ღმერთ შივას, ბუდას, ბოდჰისატვას, ანუ დიდ მასწავლებელს; ჩინეთში ეს არის ციანი — ზეცა — ოთხი კოსმიური ძალის ნათებით (ნახ. 61); ასევე ევროპული, შუა საუკუნეების ქრისტიანული მანდალას შუაში დაბრძანებულია ღვთაება, ხშირად ძლევაშობილი მხსნელის სახით გამოხატული, ოთხი მოციქულის სიმბოლურ ფიგურასთან ერთად (ნახ. 62). ამ უზენაესი მეტაფიზიკური იდეის მკვეთრი კონტრასტია ჩვენი სიზმრის სიმბოლო, რადგან ცენტრში „გიბონი“ უნდა აღადგინონ (გიბონი უდავოდ მაიმუნი). მაიმუნს აქ კვლავ ვაწყდებით, — ის პირველად 22-ე სიზმარში გამოჩნდა. ის საკმარისი მიზეზია, რათა პანიკა გამოიწვიოს და ინტელექტს საშველად უხმონ. ახლა კი იგი უნდა „აღადგინონ“, რაც, ალბათ,

კვადრატის ცენტრში მოთავსებულია წრე მზის სხივებით. „Divide lapidem tuum in quatuor elementa... et coniunge in unum et totum habebis magisterium“ [„დაყავი შენი ქვა ოთხ ელემენტად და დაუკავშირე ის ერთს; შენ მოიპოვებ ძალაუფლებას“]. ცენტრში მოთავსებულ წრეს ეწოდება „mediator, pacem faciens inter inimicos sive elementa imo hic solus <mediator> efficit quadraturam circuli“ [„შუამავალი, მტრებს ან ოთხ ელემენტს შორის მშვიდობის დამყარებელი; დიახ, ის თავად ახდენს წრის კვადრატურის ეფექტს“] (I. c., p. 44). წრებრუნვის ანალოგიას ვპოულობთ შემდეგში: „circulatio spirituum sive distillatio circularis, hoc est exterius intro, interius foras: item inferius et superius, simul in uno ciculo convenient, neque amplius cognoscas, quid vel exterius, vel interius, inferius vel superius fuerit: sed omnia sint unum in uno circulo sive vase. Hoc enim vas est Pelecanus verus Philosophicus, nec alius est in toto mundo quaerendus“ [„სულთა

მიმოქცევა, ანუ ცირკულარული დისტილაცია ნიშნავს გარეგანს შიგნით და შინაგანს გარეთ. ერთ წრეში მოქცეულ ზედას და ქვედას ისევე ვერ იცნობდი, როგორც შინაგანს და გარეგანს. ერთადერთ წრეში, ან ჭურჭელში ყოველივე ერთი იქნებოდა; რადგან ეს ჭურჭელი ჭეშმარიტად ფილოსოფიური Pelikan-ია“. ამ პროცესის ილუსტრაციას წარმოადგენს ნახატი. ოთხნაწილიანი წრე exterius-ია, ოთხი მდინარე, რომლებიც შინაგან „ოკეანეში“ ჩაედინებიან და გამოედინებიან (I. c., p. 262 f.).

ნახ. 60. ორი სქესის ერთ მთლიანად
გადამქცევი წრის კვადრატურა.
MAIER, *Scrutinium chymicum* (1687)

ანთროპოიდის — ადამიანის, როგორც არქაული ფაქტის, — შექმნას გულისხმობს. ამკარაა, მარცხნივ მიმავალ გზას არ ავყავართ ღმერთებისა და მარადიული იდეების საუფლოში. ეს არის გზა ქვევით, ისტორიის სიღრმეებში, ადამიანური არსების ცხოველური ინსტინქტების საფუძვლებისკენ. ასე რომ — ანტიკური სამყაროს ენაზე რომ ვთქვათ, — ესაა დიონისეს მისტერია.

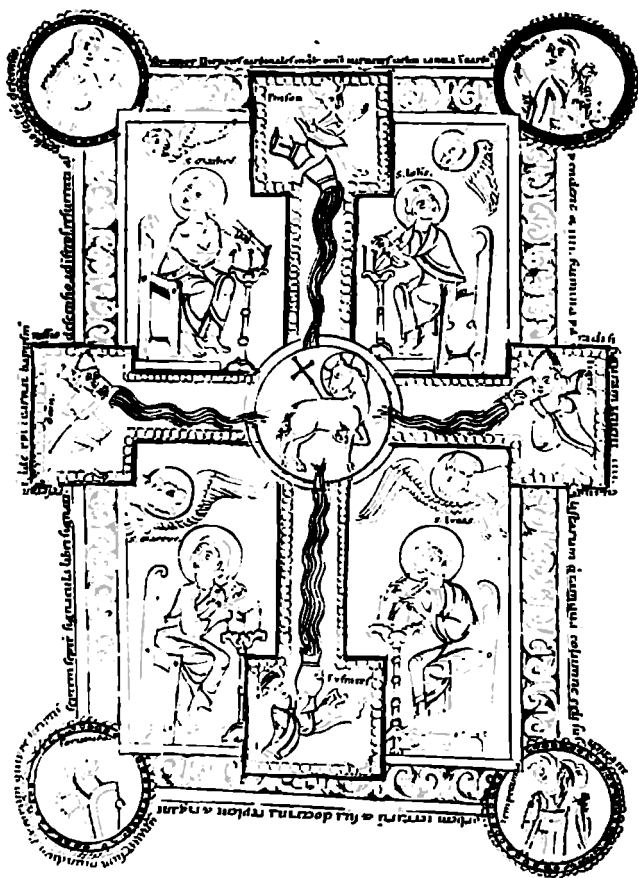
კვადრატი Temenos-ის შესატყვისია (იხ. ნახ. 31), სადაც სპექტაკლი თამაშდება, ამ შემთხვევაში კი სატირების როლს მაიმუნები ასრულებენ. „ოქროსფერი ყვავილის“ გული „ჩანასახის ადგილია“, სადაც „ბრილიანტის სხეულები“ უნდა დაიბადოს. სინონიმი „წინაპართა ქვეყანა“⁴⁴ ალბათ იმას გულისხმობს, რომ ეს ქმნილება უძველეს სტადიათა ინტეგრაციის შედეგია.

⁴⁴ WILHELM UND JUNG, *Das Geheimnis der Goldenen Blüte* [Ausgabe 1939], p. 112.

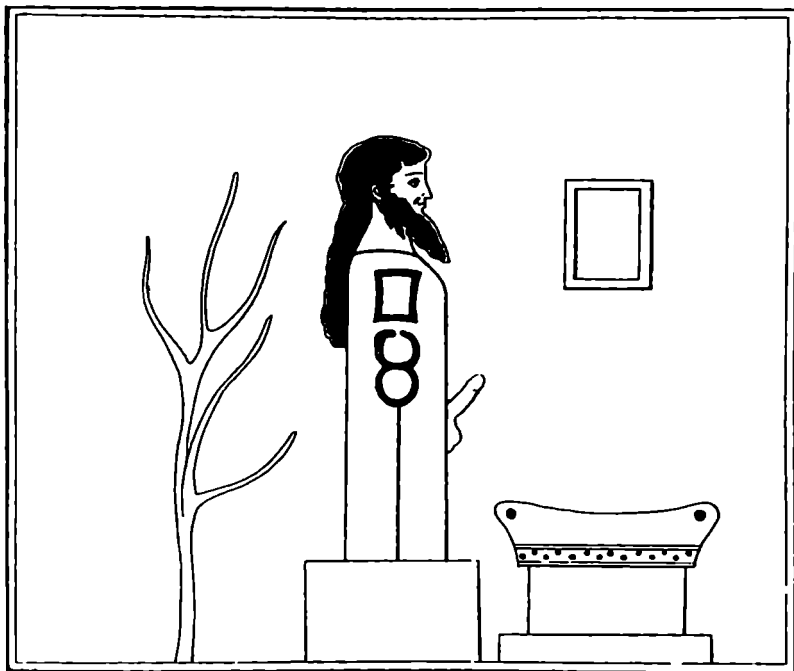

ნახ. 61. მარგალიტები — ცის სიმბოლო, ოთხი ზეციური ძალის
(დრაკონების) გარემოცვაში.
ტანგის პერიოდის ჩინური ბრინჯაოს სარკე (მე-7-9 სს.)

წინაპართა სულები უდიდეს როლს ასრულებენ პრიმიტიულ ხალხთა განახლების რიტუალებში. ცენტრალური ავსტრალიის აბორიგენები ალხერინგას პერიოდის (რომელიც ჰომეროსის ეპოქას შეესაბამება) მითურ წინაპრებთან აიგივებენ თავს. ასევე ახდენს თვითიდენტიფიკაციას ტაოპუებლოს ტომი მზესთან რიტუალური ცეკვების მომზადებისას და თავს მზის შვილად მიიჩნევს. წინაპრებთან და ცხოველებთან ატავისტური თვითიდენტიფიკაცია ფსიქოლოგიურად არაცნობიერის ინტეგრაციას ნიშნავს, ცხოვრების წყაროს ემბაზში განბანვას, სადაც შესაძლოა კვლავ თევზად იქცე, როგორც ეს არაცნობიერად ხდება სიზმარში, თრობისას ან სიკვდილის დროს; ამას გულისხმობს ასევე ინკუბაციური ძილი, დიონისური ორგია და ხელდასხმისას რიტუალური სიკვდილი. ცხადია, რიტუა-

ნახ. 62. ოთხ კუთხედი ფორმის მანდალა ჯვრით, ცენტრში კრავით,
 ოთხი მახარობლით და სამოთხის ოთხი მდინარით. ოთხ მედალიონზე
 გამოხატულია სათნოების ოთხი ძირითადი პრინციპი.
 (კვიფალტენის ტაძარი (მე-12 ს.))

ნახ. 63. პერმესი. ბერძნული ლარნაკის მხატვრობა.

ლები ყოველთვის წმინდა ადგილას იმართება. ეს იდეები ფროიდის კონკრეტული თეორიის ენაზე სრულიად ადვილი სათარგმნია. Temenos-ი დედის საშოა, რიტუალი კი ინცესტისკენ მიბრუნება. ამგვარი განმარტება ადამიანთა ნევროზული, ინფანტილური ცდომილებაა, რომლებმაც არ იციან, რომ ეს რიტუალი ოდიტვანვე ზრდასრული ადამიანების მიერ სრულდებოდა და არ შეიძლება აიხსნას, როგორც ინფანტილურობისკენ მიბრუნება. წინააღმდეგ შემთხვევაში, კაცობრიობის მნიშვნელოვანი და უდიდესი მონაპოვარი მხოლოდ პერვერსიული ბავშვური სურვილები იქნებოდა, თავად სიტყვა „ბავშვური“ კი დაკარგავდა თავის *raison d'être*-ს.

რადგან ალქიმიის ფილოსოფიური მხარე ასე ახლოს დგას იმ პრობლემებთან, რომელთა მიმართაც ასეთ დაინტერესებას იჩენს თანამედროვე ფსიქოლოგია, იქნებ გვეცადა და უფრო მეტად ჩავლრმავებოდით სიზმრის მოტივს, რომელმაც კვადრატულ სივრცეში მაიმუნი უნდა აღადგინოს. უმრავლეს შემთხვევაში ალქიმია გარდასაქმნელ ნივთიერებას „*argentum vivum*“-თან, ანუ Mercurius-თან, აიგივებს. ქიმიის ენაზე ეს ტერმინი

ნახ. 64. ქრისტე — ანთროპოსი, რომელიც დგას დედამიწაზე და გარემორტყმულია ოთხი სტიქიით (ცეცხლით, წყლით, მიწით, ჰაერით).

DE GLANVILLE, *Le Propriétaire des choses* (1487)

ვერცხლისწყალს ნიშნავს, ფილოსოფიურად კი — „spiritus vitae“-ს, სამყაროს სულსაც კი (ნახ. 91) და, ამდენად, Mercurius-ი ჰერმესის, გამოცხადების ღმერთის, მნიშვნელობასაც იძენს. აქ არ ვაპირებ შევუდგე ამ საკითხის in extenso (სრულად) განხილვას. ამ პრობლემის შესახებ სხვა დროს მოგახსენებთ.⁴⁵ ჰერმესი უკავშირდება მრგვალისა და კვადრატის იდეას, როგორც ამას მოწმობს პაპირუსი V, სტროფი 401 „Papyri Graecae magicae“-დან⁴⁶, სადაც გვხვდება ტერმინი στρογγύλος και τετραγώνος (მრგვალი და კვადრატული). იგი იწოდება ასევე τετραγώνον-ად (კვადრატად). საერთოდ, ჰერმესი დაკავშირებულია რიცხვ ოთხთან. ამიტომ არსებობს Ερμης τετρακέφαλος (ოთხთავიანი ჰერმესი)⁴⁷. ჰერმესის ეს თვისებები კარგად იყო ცნობილი შუა საუკუნეებშიც, რასაც, მაგალითად, კარტარის ნანარმოებიც ცხადყოფს. იქ ვკითხულობთ:⁴⁸

⁴⁵ [JUNG, *Der Geist Mercurius.*].

⁴⁶ hg. von PREISENDANZ, p. 195.

⁴⁷ იხ. BRUCHMANN, *Epitheta Deorum, quae apud poetas Graecos leguntur*, s. v.

⁴⁸ *Les Images des dieux des anciens*, p. 403.

ნახ. 65. ტეტრამორფი (ანთროპოსის სიმბოლო) ორ ბორბალზე
(ძველი და ახალი აღთქმის სიმბოლოზე).
ვატოპედის მონასტერი ათონის მთაზე (1213)

„D'avantage, les figures quarrées de Mercure, qui n'avait seulement que la teste et le membre viril, signifioient que le soleil est le Chef du monde, et qui seme toutes choses, mesmes les quatre costez de la figure quarrée, designent ce que signifie la sistre à quatre chordes, qui fut aussi donnée à Mercure, c'est à dire, les quatre parties du monde, ou autrement, les quatre saisons de l'année ou bien que les deux equinoccès, et les deux solstices, viennent à faire les quatre parties de tout le Zodiaque“ („მერკურის ოთხნახნაგოვანი ფიგურა თავისა და მამაკაცის სასქესო ორგანოსგან შედგება (ნახ. 63). ეს იმას ნიშნავს, რომ მზე სამყაროს მბრძანებელია და საგანთა თესლს განაბნევს. კვადრატული ფიგურის ოთხ გვერდს კი იგივე მნიშვნელობა აქვს, რაც ოთხსიმიან ქნარს, რომელიც ასევე მერკურის ატრიბუტი იყო და სამყაროს ოთხ მეოთხედს, ანუ წელიწადის ოთხი დროის სიმბოლურ გამოხატულებას, წარმოადგენს; ანუ სხვაგვარად, ორი ბუნიობა და ორი ნაბუნიობა ზოდიაქოს ოთხ ნაწილს ქმნის“).

ცხადია, მერკურის ამგვარი თვისებები ალქიმიის საიდუმლოებით მოცული, გარდასაქმნელი ნივთიერების გამოსახატავად მეტად შესაფერისი

აქ და სხვაგან ფრანგულიდან თარგმნა ლიზა ცავამ.

სიმბოლოა; იგი არის წრე და კვადრატი, ანუ ოთხი ნაწილისგან (ოთხი ელემენტისგან) შემდგარი მთლიანობა, ისევე, როგორც ოთხნაწილიანი გნოსტიკური პირველი ადამიანი⁴⁹ (ნახ. 64), ასევე ქრისტე პანტოკრატორი — *imago lapidis*⁵⁰ (ნახ. 65). ევროპული ალქიმია უმეტესად ეგვიპტური წარმოშობისაა და ამიტომ, მოდით, პირველ რიგში მზერა მივაპყროთ ელინისტურ პერმეს ტრისმეგისტოს: ერთი მხრივ, პერმესის ფიგურა შუა საუკუნეების მერკურის ნათლიაა, მეორე მხრივ კი, იგი ძველეგვიპტური თოტისგან წარმოიშვა (ნახ. 66). თოტის ატრიბუტი მაიმუნია და ამიტომ მას ხშირად მაიმუნის სახითაც გამოსახავდნენ.⁵¹ აგერ თითქმის ჩვენს ეპოქამდე ეს იდეა ხელუხლებლივ შემოინახა „მიცვალებულთა წიგნის“ მრავალმა გამოცემამ. ჩვენს ხელთ არსებული ყველა ალქიმიური ტექსტი, მცირე გამონაკლისის გარდა, ქრისტიანულ ეპოქაშია შექმნილი და, ცხადია, მათში თოტ-პერმესის უძველესი კავშირი მაიმუნთან დაკარგულია, თუმცა ეს კავშირი რომის იმპერიის დროს ჯერ კიდევ არსებობდა. მერკურს ზოგი რამ საერთო აქვს ეშმაკთან (ამის დაწვრილებით განხილვას აქ არ ვაპირებ), ამიტომ (ნახ. 67) ჩნდება მაიმუნი მერკურის გვერდით „*simia Dei*“-ში. გარდასაქმნელი სუბსტანცია, ერთი მხრივ, იაფი, დიახ, საძულველიც კი, გამოხატულია ალეგორიული ენით, ეშმაკისეული ატრიბუტებით, როგორიცაა გველი, ურჩხული, ყვავი, ლომი, ბასილისკო, არწივი, ხოლო მეორე მხრივ ის ძვირფასია და ღვთაებრივსაც კი ნიშნავს. ტრანსფორმაცია ხდება უღრმესი ფენებიდან სიმაღლისკენ, ცხოველურ-არქაული ინფანტილურობიდან მისტიკურ „*homo maximus*“-ამდე.

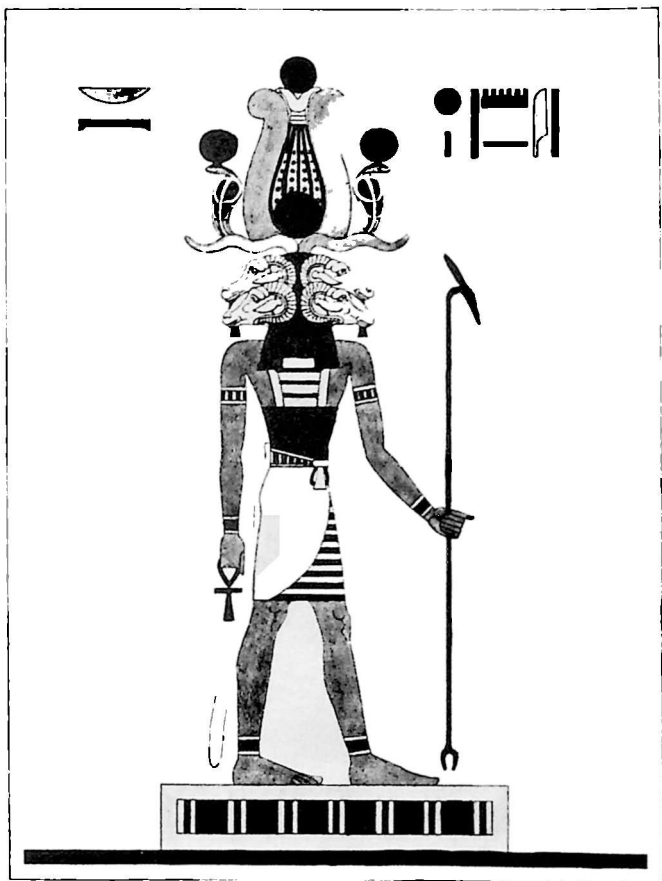
განახლების რიტუალური სიმბოლიკა, თუ მას სერიოზულად მივიღებთ, ინფანტილურ და არქაულ საზღვრებს მიღმა გვახედებს და იმ თანდაყოლილ ფსიქიკურ დისპოზიციაზე მიუთითებს, რომელიც წინაპართა ცხოვრების — ცხოველურის ჩათვლით — შედეგსა და მათ წვლილს წარმოადგენს. ამით უნდა აიხსნას წინაპართა — ცხოველთა — სიმბოლიკა. რიტუალი არის მცდელობა, გამიჯნოს ცნობიერება არაცნობიერისგან, რომელიც თავის მხრივ სიცოცხლის წყაროა, და შეძლოს ინდივიდის კვლავ დაკავშირება მემკვიდრეობით მოცემული ინსტინქტური დისპოზიციის მშობლიურ მინასთან. რიტუალებს რომ სათანადო ეფექტი არ ჰქონოდათ, ისინი არათუ მაშინვე გაქრებოდა, საერთოდაც არ შეიქმნებოდა. ეს სიზმარი ამტკიცებს, რომ მიუხედავად იმ დიდი მანძილისა, რაც ცნობიერებას განახლების რიტუალის პირველადი იდეისგან აცილებს, არაცნობიერი სიზმარში მაინც მიისწრაფვის, ეს იდეა ცნობიერებას დაუახლოვოს. ცნო-

⁴⁹ [JUNG] *Paracelsus als geistige Erscheinung* [Paragr. 168 und 206 ff.].

⁵⁰ [JUNG] *Erlösungsvorstellungen in der Alchemie*.

⁵¹ BUDGE, *The Gods of the Egyptians* I, pp. 21 und 404.

ნახ. 66. ამონ-რა, ეგვიპტელთა ოთხი სტიქიის სული.
CHAMPOLLION, *Pantheon égyptien*

ნახ. 67. დემონი მაიმუნის სახით.
Speculum humanae salvationis (მე-14 ს.)

ბიერებას ორი თვისება ახასიათებს — ავტონომიურობა და თვითდაკმაყოფილების უნარი, რის გარეშეც ის საერთოდ ვერ იარსებებდა, მაგრამ არაცნობიერისგან მისი გახლეჩის შემდეგ ჩნდება ინსტინქტებთან აუტანელი გაუცხოება, რაც იზოლაციისა და სიცარიელის საფრთხეს ქმნის. ინსტინქტის არქონა კი უსასრულო ქაოსისა და ცდომილებების მუდმივი წყაროა.

ის გარემოება, რომ სიზმრის მნახველი გვერდით დგას და არა „შუაში“, ხაზგასმით მეტყველებს იმაზე, რაც მის მე-ს დაემართა. იგი ველარ შეძლებს ცენტრალური ადგილის მოპოვებას და, ალბათ, თანამგზავრის მდგომარეობას ან მზის გარშემო მბრუნავი პლანეტის როლს უნდა დასჯერდეს. საპატიო ადგილი შუაში აშკარად გიბონისთვის არის განკუთვნილი, რომელიც უნდა აღადგინონ. გიბონი ანთროპოიდს განეკუთვნება და ადამიანთან ნათესაობის გამო შესაფერისი სიმბოლოა ფსიქეს იმ ნაწილის გამოსახატავად, რომელიც ადამიანამდელ პერიოდს სწვდება. თოტ-ჰერმესთან დაკავშირებულია კინოკეფალოსი (ძველეგვიპტური მაიმუნი-ლვთაება, იგივე პავიანი. ნახ. 68). ვხედავთ, რომ იგი ღვთაებრივი ჩამომავლობის გამო არაცნობიერის ის ნაწილია, რომელიც ცნობიერებას აღემატება. ალბათ, არავის აღშფოთებას არ გამოვიწვევ, თუ ჩემს ვარაუდს მოგახსენებთ. ადამიანის ფსიქე ცნობიერების ქვემოთ განლაგებული შრეებისგან შედგება, მაგრამ ის მოსაზრება, რომ ასეთივე შრეები, ასე ვთქვათ, ცნობიერების ზემოთაც შეიძლება არსებობდეს, „*crimen laesae maiestatis humanae*“-ს („დანაშაული ბლალავს ადამიანურ ღირსებას“) ესაზღვრება. მე ვფიქრობ, რომ ცნობიერებამ შეიძლება პირობითად დაიკავოს შუა ადგილი და მოუწვევს შეეგუოს იმ ფაქტს, რომ იგი ყოველი მხრიდან არაცნობიერი ფსიქეთია შემოსაზღვრული, რომელიც მას აღემატება კიდევ. არაცნობიერი შინაარსი ცნობიერებას ერთი მხრივ ფიზიოლოგიურ, ხოლო მეორე მხრივ არქეტიპულ წინაპირობასთან აკავშირებს; მომავალს კი იგი ინტუიციის მეშვეობით ჭვრეტს, რომელსაც ნაწილობრივ არქეტიპები, ნაწილობრივ კი არაცნობიერის დროსა და სივრცის ფარდობითობასთან დაკავშირებული აღქმა განაპირობებს. დაე, მკითხველმა განსაჯოს ამ ჰიპოთეზის მართებულობა!

მომდევნო სიზმარი შეუმოკლებელი, პირველადი სახითაა გადმოცემული.

მე-17 სიზმარი:

კულისებითა და დეკორაციებით ყველა სახლს თეატრალურ-სცენური იერი აქვს. ნახსენებია „ბერნარდ შოუს“ სახელიც. პიესა შორეულ მომავალში უნდა დაიდგას. კულისების თავზე ინგლისური და გერმანული წარწერა მოჩანს: ეს არის საყოველთაო კათოლიკური ეკლესია.

ეს არის უფლის ტაძარი.

შევიდეს ის, ვინც უფლის იარაღია.

მის ქვემოთ კი წერილი შრიფტით დაბეჭდილია: „ეკლესია დაარსდა იესოს და პავლეს მიერ“ — თითქოს ფირმის მეპატრონეს თავისი ხანგრძლივი არსებობით სურს თავის მოწონება. მეგობარს ვეუბნები: „მოდით, შევიდეთ და დავათვალიეროთ“. ის მპასუხობს: „არ მესმის, რა საჭიროა ამდენი ადამიანის ერთად ყოფნა, როცა მათ რელიგიური გრძნობები აქვთ“. მე ვპასუხობ: „შენ ამას ვერ გაიგებ, შენ ხომ პროტესტანტი ხარ“. ვილაც ქალი თავის დაქვნივით მეთანხმება. შემდეგ ეკლესიის კედელზე განცხადებასავით მოწოდებას ვკითხულობ:

„ჯარისკაცებო! თუ უფლის ძალას გრძნობთ, ნუ მიმართავთ მას პირდაპირ. უფალს სიტყვით ვერ მიაწვდენთ ხმას. მოგიწოდებთ, ნუ გამართავთ კამათს უფლის თვისებების შესახებ, რადგან დიდი და მნიშვნელოვანი ენით გამოუთქმელია“.

(ხელმოწერა) პაპი .....

(სახელი არ იკითხება).

შემდეგ შიგშევიდვართ. შიდა სივრცე მეჩეთს, განსაკუთრებით კი აია სოფიას ჰგავს: ირგვლივ არც სკამები ჩანს და არც ხატები — სივრცე სასიამოვნო შთაბეჭდილებას ახდენს. კედლებზე ჩარჩოში ჩასმული აფორიზმები ორნამენტებივით ჩამოუკიდიათ (ყურანის აფორიზმებივით). ვკითხულობ ერთ-ერთ მათგანს: „არა პირმოთნეობდე შენი კეთილისმყოფელის წინაშე“. ქალს, რომელიც წელან გარეთ ჩემს ნათქვამს დაეთანხმა, ახლა ტირილი წასკდა და ამბობს: „მეტი რაღა დაგერჩენია“. მე ვპასუხობ: „ვფიქრობ, რომ ყველაფერი მართალია“. ის კი უჩინარდება. შემდეგ სვეტის წინ ვდგები და ვერაფერს ვხედავ. ამის შემდეგ ადგილი შევიცვალე და წინ უამრავ ხალხს მოვკარი თვალი. მე არავის ვიცნობ და მარტო ვდგავარ; მათ სახეებს კარგად ვარჩევ. ისინი გუნდურად ამბობენ: „ვაღიარებთ უფლის ძალას. სასუფეველი ჩვენია“. ამ სიტყვებს ისინი სამჯერ საზეიმოდ წარმოთქვამენ. გაისმის ორგანის ხმა. სრულდება ბაზის ფუგა გუნდთან ერთად, შეცვლილი ტექსტით. დროდადრო კოლორატურული ტიპის სიმღერა ისმის. გუნდი იმეორებს სიტყვებს: „ყოველივე ქაღალდია“ (ისეა ნათქვამი, რომ ჩემზე შთაბეჭდილება არ მოახდინოს). გუნდის ხმა წყდება, რის შემდეგაც, ასე ვთქვათ, ცერემონიის მეორე, სასიამოვნო, ნაწილი იწყება, რომელიც სტუდენტურ წვეულებას მაგონებს. ყველა მზიარულ გუნებაზეა... ხალხი აქეთ-იქით დადის, ერთმანეთს ესაუბრება, ესალმება. ჩამოატარებენ ღვინოს და გამაგრებულ წყლებს (საეპისკოპოსოს სემინარიიდან). ისმება ეკლესიის სადღეგრძელო. მიკროფონში ისმის თანამედროვე სიმღერა, რომელსაც რეჟერენად გასდევს „ახლა კარლიც ჩვენთანაა“. მღვდელი მიხსნის: „ასეთი უმნიშვნელო გართობა ოფიციალურად ნებადართულია. საჭიროა ამერიკული მეთოდებიდან რამე ავითვისოთ. ამდენ

ნახ. 68. თოტი კინოკეფალის სახით
(ამენხოტეპის სამარხი, XX დინასტია, — 1198 — 1167.)

ხალხში ეს აუცილებელია. ამერიკული ეკლესიისგან ჩვენამდე კარა ანტიასკეტური მიმდინარეობით გამოვიჩვენეთ. შემდეგ მელვიძებ და შეება მეუფლება.

სამსუხაროდ, მთელი სიზმრის კომენტარისგან თავის შეკავება მომინევს⁵², ვეცდები, ჩვენთვის საინტერესო თემით შემოვიფარგლო. Temenos-ის საკრალური შენობა გახდა (იმ მინიშნების შესაბამისად, რაც წინა სიზმრების მაგალითზე ვნახეთ), ამიტომ განვითარებული მოვლენებიც შეიძლება დახასიათდეს, როგორც „საკრალური“. დიონისეს მისტერიის გროტესკულ-კომიკური ხასიათი მოქმედების მე-2, „სასიამოვნო“, ნაწილში ჩნდება, როცა ლვინოს ჩამოარიგებენ და ეკლესიის სადღეგრძელო შეისმება. ორფევს-დიონისური ტაძრის იატაკის ფილის წარწერა არაჩვეულებრივად აყალიბებს ამ ზრს: $\mu\sigma\upsilon\nu\ \mu\eta\ \sigma\beta\alpha\rho$ („ოღონდ წყალი არა!“)⁵³. დიონისური რელიქტები ეკლესიაში, მაგ.: თევზისა და ლვინის სიმბოლო, დამასკოს თასი, ცილინდრული ბეჭედი ჯვარცმითა და წარწერით *ΟΡΦΕΟΣ ΒΑΚΧΙΚΟΣ*⁵⁴ მხოლოდ გაკვრით არის სიზმარში ნახსენები.

„ანტიასკეტური“ მიმართულება მკვეთრად განსხვავდება ქრისტიანული ეკლესიისგან, რომელსაც „ამერიკული“ ჰქვია (შდრ. მე-14 სიზმრის კომენტარი). პრაქტიკული ინტელექტისა და გონივრული იდეებისთვის ამერიკა იდეალური ქვეყანაა, რომელმაც სამყარო „brain trust“-ის მეშვეობით ჭეშმარიტების გზაზე უნდა დააყენოს.⁵⁵ ეს მოსაზრება სავსებით ეთანხმება თანამედროვე ფორმულას ინტელექტი = სულს, მაგრამ სრულიად ივიწყებს იმ ფაქტს, რომ სული არასდროს ყოფილა ადამიანის „მოღვაწეობა“ და, მით უმეტეს, მისი „ფუნქცია“. მარცხნივ მოძრაობა თანამედროვე იდეათა სამყაროდან დაცილებას და წინაქრისტიანულ დიონისეს კულტთან მიბრუნებას უნდა ნიშნავდეს, რომლისთვისაც „ასკეზა“, ამ სიტყვის ქრისტიანული გაგებით, უცხოა. ამასთან, მარცხნივ მოძრაობას მოქმედება არ გაჰყავს წმინდა სივრციდან, პირიქით, მას ამავე სივრცეში ტოვებს; სხვაგვარად რომ ვთქვათ, იგი არ კარგავს საკრალურ ხასიათს,

⁵² ამ სიზმრის მნიშვნელობის შესახებ საუბარი მქონდა ჩემს ლექციებში: *Psychologie und Religion*.

⁵³ ორფევსის მოზაიკა ტრამიტაიდან (EISLER, *Orpheus the Fisher*, p. 271 f.). ეს წარწერა ხუმრობად უნდა მივიჩნიოთ, რაც არ არღვევს ანტიკურ მისტერიათა სულს (იხ. პომპეის Villa dei Misteri-ის ფრესკები). თრობა და ექსტაზი არათუ ჰგავს ერთმანეთს, არამედ ერთი და იგივეა. რადგან ინიციატია უძველესი დროიდანვე მკურნალობასთანაცაა დაკავშირებული, ამიტომ, ალბათ, ეს რჩევა უნდა გავიგოთ, როგორც გაფრთხილება — თავი შეეკავოთ წყლის სმისგან; როგორც ცნობილია, სამხრეთის ქვეყნებში სასმელი წყალი დიზენტერიის და ტიფის გამომწვევ მიზეზადაა მიჩნეული.

⁵⁴ [Der bacchische Orpheus] EISLER, l. c.

⁵⁵ ასეთია სიზმრის მნახველის მოსაზრება.

ნახ. 69. დანტე და ვერგილიუსი ქვესკნელში მოგზაურობენ.
DANTE, *Inferno*. (ვატიკანი, მე-15 ს.)

ანარქიული და ქაოსური კი არ ხდება, არამედ ეკლესიას, ისტორიული პროცესის მსგავსად, დიონისეს ტაძართან უშუალოდ აკავშირებს, ოღონდ სხვა მხრიდან. ამიტომ შეიძლება ითქვას: რეგრესული განვითარება მტკიცედ მიუყვება ისტორიულ გზას, რათა წინაქრისტიანულ საფეხურს მიაღწიოს. ასე რომ, ეს არის არა რეციდივი, არამედ სისტემატური დაღმასვლა „ad inferos“ (ნახ. 69), ფსიქოლოგიური nekya.⁵⁶

მსგავსი რამ ერთი მღვდლის სიზმარშიც შემხვედრია, რომელსაც საკუთარ რწმენასთან მეტად პრობლემური დამოკიდებულება ჰქონდა: ღამით ის შედის ეკლესიაში და აღმოაჩენს, რომ საკურთხეველის კედელი მთლიანად ჩამონგრეულია. საკურთხეველი და კედელი ყურძნის მტევნებით დახუხმებული ვაზის ღერწისაა. ნანგრევებიდან მთვარის შუქი შემოდის.

მოგვყავს კიდევ ერთი ადამიანის სიზმარი, რომელსაც ასევე რე-

⁵⁶ იხ. შემდეგი ნახატები: 170, 171, 172, 174, 176 და 177.

ლიგიური პრობლემები აქვს: უზარმაზარი გოთიკური ტაძარი მთლიანად ჩაბნელებულია. ტაძარში დიდი მესა ტარდება. უეცრად მთელი კედელი ჩამოინგრევა და ეკლესიაში ძროხებისა და ხარების ჯოგი შემოდის.

საინტერესოა, რომ ამ სიზმარში ეკლესია სინკრეტული შენობაა, რადგან აიხსოვება უძველესი ქრისტიანული ეკლესია, რომელიც ახლო წარსულამდე მეჩეთად იყო გადაკეთებული; ეს კი ზუსტ შესაბამისობაშია სიზმრის მიზანთან — დაუკავშიროს ერთმანეთს ქრისტიანული და დიონისური რელიგიური იდეები. ამკარაა, რომ ერთი მეორეს არ უნდა გამოირიცხავდეს და არც ერთის ღირებულება არ უნდა დაიკარგოს. საერთოდ, ეს ტენდენცია მნიშვნელოვანია, რადგან საკრალურ სივრცეში „გიბონის“ რეკონსტრუქცია უნდა მოხდეს. ამგვარი მკრეხელობა სამიშ ვარაუდს ბადებს: მარცხნივ მოძრაობა არის „diabolica fraus“ („მომაკვდინებელი ცოდვა“), ხოლო „გიბონი“ ეშმაკია; ეშმაკი ხომ უფლის „მაიმუნად“ ითვლება. ასეთ შემთხვევაში მარცხნივ მოძრაობა უფლის ჭეშმარიტების „დამახინჯებას“ უნდა ნიშნავდეს, რათა ღმერთის ადგილი „მისმა ბნელეთის უდიდებულებობამ“ დაიკავოს. არაცნობიერს კი მსგავსი მკრეხელური ზრახვები არ გააჩნია, ის უბრალოდ ცდილობს, დაკარგული დიონისე, ასე რომ აკლია თანამედროვე ადამიანს, რელიგიურ სამყაროს დაუბრუნოს (გაიხსენეთ ნიცმე!). 22-ე სიზმრის ბოლოს, სადაც პირველად ჩნდება მაიმუნი, ნათქვამია: „ყოველივე ნათელმა უნდა მართოს“. ჩვენ კი დაუშვავთ: და მასთან ერთად წყვილიადის რქიანმა და ჩლიქებიანმა მეუფემაც — დიონისეს ნამდვილმა კორიბანტმა, მოულოდნელად დიდი თავადის პატივი რომ მიეგო.

დიონისური ელემენტი ეხება ადამიანის ემოციასა და აფექტს, რომელმაც ვერ შეძლო საკუთარი თავი რელიგიური ფორმებით გამოეხატა აპოლონის კულტისა და ქრისტიანობის სულიერ სახეში. შუა საუკუნეების კარნავალები და საეკლესიო-სადღესასწაულო თამაშობანი მალევე გაქრა; ამიტომ კარნავალმა საერო სახე მიიღო და, შესაბამისად, საკრალური სივრციდან ღვთაებრივი თრობაც დაიკარგა. ეკლესიამ დაიტოვა გლოვა, სერიოზულობა, სიმკაცრე და გამოზომილი სულიერი სიხარული; თავდავინყებამ ღმერთებს ზურგი შეაქცია და თავისი პათოსითა და სიჭარბით მთლიანად ადამიანთა სამყაროს კუთვნილებად იქცა. წარმართულმა რელიგიებმა ექსტაზის საფრთხეს საკუთარ ტაძრებში მიუჩინეს ადგილი. ალბათ, პერაკლიტეც ამას გულისხმობდა: „ეს არის ჰადესი, რომელიც მძვინვარებს და ზეიმობს“. ჰადესის საფრთხის მუქარის თავიდან აცილების მიზნით ვაკხანალიას კულტის ლიცენზია მიეცა. აქ განხილული სიზმარი კი ჰადესის კარიბჭეს ფართოდ ხსნის.

მე-18 სიზმარი:

კვადრატული ფორმის ოთახში ცხოველების ადამიანებად გადაქცევის რთული ცერემონიალი იმართება. დაუყოვნებლივ უნდა მოიცილონ ორი ურთიერთსაწინააღმდეგო მიმართულებით მოძრაი გველი. აქვე არიან სხვა ცხოველებიც: მელიები და ძაღლები. ადამიანები კვადრატს გარს უვლიან და იძულებულნი არიან, ოთხივე კუთხეში ცხოველებს კუნთზე აკებინონ (ნახ. 118). თუ გაიქცევიან, ყველაფერი ჩაიშლება. ჩნდებიან სხვა, კეთილშობილი ცხოველები: ხარები და თხები. ოთხი გველი ოთხი კუთხისკენ მისრიალეbs. შემდეგ ყველა გარეთ გადის. ორ ქურუმს უზარმაზარი რეპტილია მოჰყავს და შუბლზე ადებენ უფორმო ცხოველს თუ ცოცხალ მასას, საიდანაც ადამიანის თავი ამოიზრდება. ისმის ხმა: „ეს ყოფიერების ხელყოფა“.

შეიძლება ითქვას, რომ სიზმარი კვლავ ცდილობს „ახსნას“, რა ხდება კვადრატულ სივრცეში: ცხოველები ადამიანებად უნდა გარდაიქმნან, რეპტილიის მაგიურმა შეხებამ კი უფორმო „ცოცხალი მასა“ ადამიანის თავად უნდა გარდასახოს. ცოცხალი ცხოველური მასა მემკვიდრეობითი არაცნობიერის სიმბოლოა, რომელიც ცნობიერებას უნდა შეუერთდეს. ეს კი რეპტილიის — სავარაუდოდ, გველის, — საკულტო გამოყენებით უნდა განხორციელდეს. გველით (ნახ. 70) მეტამორფოზისა და განახლების იდეა კარგად არგუმენტირებული არქეტიპია. ეს არის მკურნალი გველი, რომელიც ღმერთს განასახიერებს (ნახ. 203, 204). გავიხსენოთ საბაზიას მისტიკები: „Coluber aureus in sinum demittitur consecratis et eximitur rursus ab inferioribus partibus atque imis“.⁵⁷ ოფიტებს ქრისტე გველის სახით წარმოედგინათ. გველი,

ნახ. 70. მეტამორფოზის წარმართული რიტუალები გველით შუა საუკუნეებში.

⁵⁷ [„ხელდასხმულს ოქროსფერ გველს ფეხებს შორის შეუცურებენ და უკნიდან გამოუღებენ“] ARNOBIUS, *Adversus gentes*, V, 21. შუა საუკუნეებში მსგავსი პრაქტიკის შესახებ იხ. HAMMER-PURGSTALL, *Mémoire sur deux coffrets gnostiques du moyen âge* (ნახ. 70).

ნახ. 71. ადამისა და ევას შექმნა „materia prima“-ს თიხისგან.

SCHIDEL, *Das Buch der Chroniken und Geschichten* (1493)

როგორც პიროვნების განახლების სიმბოლო, გვხვდება კუნდალინი-იოგაში.⁵⁸ ნიცუმს „ზარატუსტრაში“ მწყემსის თავგადასავალი გველთან შესაძლოა ფატალური ნიშანი იყოს (შდრ. თოკზე მოცეკვავის წინასწარმეტყველება სიკვდილზე).

„უფორმო ცოცხალი მასა“ ალქიმიურ „ქაოსს“⁵⁹, „massa“-ს, „materia informis“-ს ან „confusa“-ს გვახსენებს, რომელიც შექმნის დღიდან სიცო-

⁵⁸ AVALON, *The Serpent Power*; WOODROFFE, *Shakti and Shakta*.

⁵⁹ ალქიმიკოსები ეყრდნობიან LACTANTIUS-ს, *Opera*, I, p. 14, 20: „a chao quod est rudis inordinataeque malcriae confusa congeries“ [„ქაოსის შესაბამის, რომელიც უხეში, არაორგანიზებული მატერიის გროვია“].

ცხლის ჩანასახს ატარებს თავის წიაღში. მიდრამის მიხედვით, ასეთივე გზით შეიქმნა ადამიც: ღმერთმა ჯერ მტვერი შეაგროვა, შემდეგ მისგან უფორმო მასა შექმნა, ბოლოს კი ნაწილები გამოძერწა⁶⁰ (ნახ. 71).

მეტამორფოზისთვის აუცილებელია „circumambulation“ — ცენტრზე, ანუ შემოქმედებითი გარდაქმნის ადგილზე, სრული კონცენტრაცია. ამასთან, იქ მყოფთ ნადირი კბენს: ეს ნიშნავს, რომ ადამიანები არაცნობიერის ცხოველური ინსტინქტის ზემოქმედებას განიცდიან, — ისე, რომ მას არც „გაურბიან“ და არც მასთან აიგივებენ თავს. არაცნობიერისგან გაქცევამთელი ამ პროცედურის მიზანს გააბათილებდა. ადამიანი იმავე ადგილას უნდა დარჩეს; ჩვენს შემთხვევაში ეს ნიშნავს, რომ სიზმრის მნახველმა თვითდაკვირვებით გამოწვეული პროცესი მთელი თავისი პერიპეტიებით უნდა განიცადოს და ის ცნობიერებისთვის გასაგები გახადოს. ცნობიერ ცხოვრებასა და არაცნობიერ პროცესს შორის არსებული არათანაზომიერების გამო ეს, ცხადია, გაუსაძლის დაძაბულობას წარმოშობს, რადგან არაცნობიერი პროცესის განცდა სულის უღრმეს ნაწილში ხდება და ის ცხოვრების ხილულ ზედაპირს ვერსად ეხება. ცნობიერი ცხოვრების პრინციპია: „Nihil est in intellectu, quod non antea fuerit in sensu“⁶¹. არაცნობიერის პრინციპი კი თავად ფსიქეს ავტონომიურობაა, რომელიც თავისი სურათ-ხატების თამაშში საკუთარ თავს აირეკლავს და არა სამყაროს, თუმცა გრძნობადი სამყაროდან მიღებული იდეები მას იმისთვის სჭირდება, რომ საკუთარივე სურათ-ხატები განმარტოს. გრძნობადი მონაცემები არ არის „causa efficiens“ („არსებითი მიზეზი“), მისი შერჩევა ავტონომიურად ხდება, რაც კოსმოსის რაციონალიზმს არღვევს. ასევე დამანგრეველად მოქმედებს გრძნობადი სამყარო ღრმა ფსიქიკურ პროცესებზე, როცა სამყარო მასში იჭრება, როგორც „causa efficiens“. თუ, ერთი მხრივ, შეიძლება შეურაცხველი გონება, ხოლო, მეორე მხრივ, უხეში აგრესიით დავთრგუნოთ სურათ-ხატების შემოქმედებითი თამაში, ამისთვის ფრთხილი და შორსმჭვრეტელი სინთეზური მეთოდი უნდა შევარჩიოთ, რომელიც შეუთავსებელ მხარეთა გაერთიანების პარადოქსს ახსნიდა (ნახ. 72); ჩვენი სიზმრის ალქიმიური პარალელებიც ამით უნდა აიხსნას.

ცენტრზე ყურადღების გამახვილებას და გაფრთხილებას „გაქცევის“ შემთხვევაში მოსალოდნელი შედეგის გამო — რასაც სიზმარი ითხოვს, — აშკარა პარალელები გააჩნია „opus alchymicum“-ში: ისევ და ისევ ხაზგასმით ხდება მითითება კონცენტრაციის აუცილებლობასა და მედიტაციაზე. გაქცევის ტენდენცია მიენერება არა შემსრულებელს, არამედ

⁶⁰ DREYFUS, *Adam und Eva nach Auffassung des Midrasch*, ციტირებული REITZENSTEIN-თან, *Poimandres*, p. 258.

⁶¹ „[„არაფერია გონებაში ისეთი, რაც მანამდე შეგრძნებებში არ არსებულა“].

ნახ. 72. „შეუთავსებელთა კავშირი“: ნელისა და ცეცხლის შეუღლება. ორივე ფიგურას ოთხ-ოთხი ხელი აქვს, რაც მრავალმხრივ შესაძლებლობათა სიმბოლური გამოხატულებაა. ინდური ნახატის მიხედვით.

გარდასაქმნელ სუბსტანციას. მერკური შექმნილია და მას მოიხსენიებენ, როგორც „servus“-ს (ყმას) ან „cervus fugitivus“-ს (გაქცეულ ირემს). ჭურჭელს თავი კარგად უნდა მოუუკრათ, რომ შიგთავსი არ გაფრინდეს. აი, რას ამბობს ამ „servus“-ის შესახებ ირენეუს ფილალეტე:⁶² „მასთან ფრთხილად უნდა იყოთ. თუ შესაძლებლობა მიეცა, იგი მაშინვე ხელიდან დაგისხლტებათ და უბედურებათა მორევში ჩაგძირავთ“.⁶³ ამ ფილოსოფოსებს, ცხადია, თავში აზრად არ მოსვლიათ, რომ პროექციაზე ნადირობდნენ და რაც უფ-

⁶² ცხოვრობდა ინგლისში მე-17 საუკუნეში [ფსევდონიმი ნიშნავს „ჭეშმარიტების მოყვარულს“].

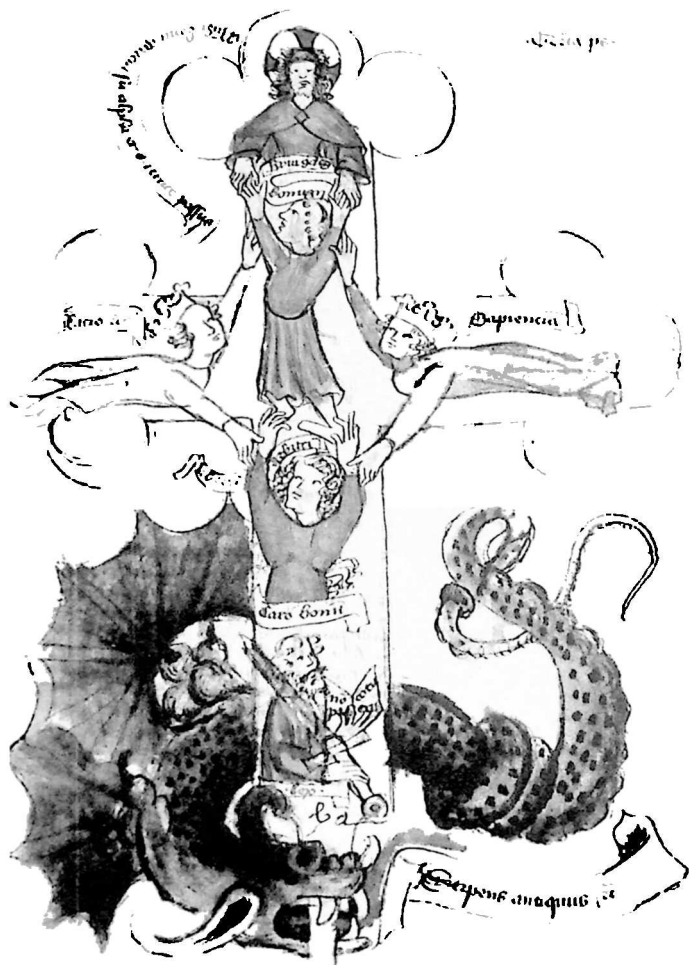
⁶³ *Erklärung der Hermetisch-Poetischen Werke Herrn Georgii Riplaei*, p. 133 f.

რო მეტად ენდობოდნენ მასალას, მით უფრო სცილდებოდნენ მოსალოდნელი შედეგის ფსიქოლოგიურ სათავეს. სიზმარში გაქცევა აშკარად სიზმრის მნახველის თვისებად არის მიჩნეული; ეს ნიშნავს, რომ გაქცევა აღარ პროეცირდება უცნობ მასალაზე და, ამდენად, ის უკვე მორალური პრობლემა ხდება. ეს ასპექტი, ბუნებრივია, ალქიმიკოსებისთვის კარგად იყო ცნობილი და თავიანთი საქმიანობის დროს განსაკუთრებული რელიგიური ღვთისმოსაობის აუცილებლობას უსვამენ ხაზს; ვფიქრობ, ისინი საოცრების გამოხმობას ლოცვითა და მედიტაციით ცდილობდნენ. ისეთებიც არსებობენ, სულინმიდა „familiaris“-ად⁶⁴ რომ სურდათ გაეხადათ! ბევრი რამ მონშობს ალქიმიური ლიტერატურიდან, რომ მათ კარგად ესმოდათ საკუთარი მეტამორფოზის არსი. ასე მაგალითად, ერთ-ერთი მათგანი ამბობს: „Transmutemini in vivos lapides philosophicos!“ [„გარდაიქმენით ცოცხალ ფილოსოფიურ ქვად!“].

ცნობიერისა და არაცნობიერის ურთიერთშეხებისთანავე მათი კონტრასტულობა ერთმანეთს გაურბის. ამიტომ უნდა მოიცვილონ თავიდან სიზმრის დასაწყისში გველები, რომლებიც ურთიერთსაწინააღმდეგო მიმართულებით მისრიალებენ. ეს ნიშნავს, რომ გადანაცვეტილია მოხდეს ცნობიერსა და არაცნობიერს შორის კონფლიქტის ლიკვიდაცია. ცნობიერება იძულებულია, აიტანოს დაძაბულობა და შეასრულოს „circumambulatio“. მაგიური წრე არაცნობიერს აბრკოლებს, რათა მან გარეთ არ გამოაღწიოს; წრიდან გამოსვლა ფსიქოზს გაუტოლდებოდა. „Nonnulli perierunt in opere nostro“ [„არაერთი დაღუპულა ჩვენი საქმის დროს“], შეგვიძლია ჩვენც ვთქვათ „Rosarium“-ის ავტორთან ერთად. სიზმარი გვიჩვენებს, რომ პარადოქსი გააზრებულია, ეს კი მხოლოდ ძლიერ ინტელექტს ძალუძს. ასე რომ, ეს პროცესიც წარმატებით დასრულდა. გველები აღარ მისრიალებენ, ისინი ოთხივე კუთხეში განლაგდებიან და მეტამორფოზისა და ინტეგრაციის პროცესიც განხორციელებულია. „ფერიცვალება“ და გაბრწყინება, ანუ ცენტრის ცნობიერი აღქმა, მიღწეულია, ყოველ შემთხვევაში, სიზმრის მიერ იგი უკვე ნაწინასწარმეტყველებია. პოტენციური მონაპოვარი — თუ ის განმტკიცდა და ცნობიერებამ მასთან კავშირი არ დაკარგა⁶⁵, — პიროვნების განახლებას მოასწავებს. რადგან ეს მდგომარეობა სუბიექტურია, რომლის რეალურობაც გარეგნული კრიტერიუმებით არ მტკიცდება, შესაბამისად, ფუჭი იქნება მისი აღწერისა და განმარტების ყველა

⁶⁴ [იხ. JUNG, *Mysterium Coniunctionis* II, p. 34, Anm. 121.].

⁶⁵ იხ. მე-10 სიზმრის კომენტარი. „et ego vincit ulnis et pectori meae matris et substantiae eius, continere, et quiescere meam substantiam facio“ [„დედაჩემის მკლავებსა და მკერდზე, მის არსზე მიჯაჭვული, ჩემს არსს მყუდროებისა და მთლიანობისკენ წარუძღვები“]. (*Tractatus aureus*, IV [*Ars. chem.*, p. 24].)

ნახ. 73. ადამიანის გათავისუფლება ურჩხულის ძალაუფლებისგან.
(ვატიკანი, მე-15 ს.)

შემდგომი მცდელობა. ამ მდგომარეობის ფაქტობრიობის შეცნობა და მისი დამონება მხოლოდ მათ ძალუძთ, ვისაც სათანადო გამოცდილება გააჩნია. მაგ., „ბედნიერება“ სპეციფიკური რეალობაა, რომელსაც ყველა ესწრაფვის და მაინც არ არსებობს ობიექტური კრიტერიუმი, მისი არსებობის დაბეჯითებით დადასტურებას რომ შეძლებდა. ჩვენ იძულებულნი ვართ, სუბიექტურ შეფასებებს ვენდოთ, როგორც ეს ხშირად მნიშვნელოვანი ცნებების განმარტებისას ხდება ხოლმე.

გველების ოთხივე კუთხეში განლაგება არაცნობიერში არსებულ ნეს-რიგზე მიუთითებს. ისეთი შთაბეჭდილება გვრჩება, თითქოს თავდაპირველ გეგმასთან, პითაგორასეულ ტეტრაქტთან გვეკონდეს საქმე. ამ საკითხთან დაკავშირებით ხშირად მიკვლევია ციფრ ოთხის სიმბოლიკა. ალბათ, ამით უნდა აიხსნას ჯვრის ან ოთხ ნაწილად დაყოფილი წრის მაგიური მნიშვნელობა და მისი უნივერსალურობა. ჩვენი სიზმრის შემთხვევაში აუცილებელია იმ ცხოველური ინსტინქტების დაჭერა და მოთვინიერება, რითაც არაცნობიერის საფრთხე გვემუქრება. წყვილიადის მძლეველი ჯვრის ემპირიული საფუძველიც, ალბათ, ეს უნდა იყოს (ნახ. 73).

მიუახლოვა რა არაცნობიერმა ცნობიერს თავისი შინაარსი, ამით მან ძლიერი ნახტომი განახორციელა. სიზმრის მნახველი იდუმალ სინთეზურ ცერემონიაში აღმოჩნდა ჩათრეული და სიზმრის მოგონებები მის ცნობიერ ცხოვრებაზეც აისახება. ჩემი გამოცდილებით, ეს ცნობიერებას სერიოზულ კრიზისამდე მიიყვანს, რადგან ის ყოველთვის არ არის მზად ექსტრაორდინალური, ინტელექტუალური და მორალური ძალისხმევა გამოიჩინოს და პარადოქსი სერიოზულად აღიქვას. არაფერი ბადებს იმდენ ეჭვანარევ კითხვას, როგორც ჭეშმარიტება.

შუა საუკუნეების აზროვნების ისტორია გვიჩვენებს, რომ თანამედროვე მენტალობა ქრისტიანობის გავლენით ჩამოყალიბდა (იმისდა მიუხედავად, როგორი იყო ქრისტიანული ჭეშმარიტებისადმი რწმენის ხარისხი). საკრალურ სივრცეში მაიმუნის აღდგენა, რასაც სიზმარი გვთავაზობს, იმდენად შემამფოთებელია, რომ ადამიანთა დიდი ნაწილი არცოდნაში ეძებს თავშესაფარს. მეორე ნაწილი კი დიონისურ იდუმალებათა უღრმეს უფსკრულებს დაუდევარი გულგრილობით არიდებს თვალს და დარვინისტურ არსს, როგორც მისტიკური ეგზალტაციისგან ხსნის გზას, მიესალმება; მხოლოდ მცირედი ნაწილი თუ აცნობიერებს ორ სამყაროთა შეჯახებას. გარდა ამისა, სიზმარი სრულიად გარკვევით ამბობს, რომ იქ, სადაც ტრადიციის თანახმად ღვთაება სუფევს, მაიმუნი უნდა წარმოიშვას. ასეთი შენაცვლება შავ მესაზე უარესია.

აღმოსავლურ სიმბოლიკაში კვადრატი (ჩინეთში მას დედამიწის მნიშვნელობა აქვს, ინდოეთში — პადმასი [ლოტოსის]) „yoni“-ს — ქალურობას გამოხატავს. ასევე ქალურია Anima-თი პერსონიფიცირებული კაცის

ნახ. 74. ზეცა ანაყოფიერებს შინას და ბადებს ადამიანს.

THENAUD, *Traité de la cabale* (მე-16 ს.)

არაცნობიერი.⁶⁶ იგი მუდამ „არასრულფასოვან ფუნქციას“⁶⁷ განასახიერებს და ხშირად საეჭვო ხასიათი აქვს; დიახ, იგი თავად ბოროტებას წარმოადგენს. როგორც წესი, ის მეოთხე პიროვნებაა (შდრ. მე-10, მე-11,

⁶⁶ „Anima“-ს იდეა, როგორც მე მას განემარტაე, სიახლეს არ წარმოადგენს. ეს არის არქეტიპი, რომელიც მრავალ ადგილას გვხვდება. ეს ასევე კარგად იყო ცნობილი ალქიმიკოსებს, რასაც შემდეგი ტრაქტატი მოწმობს: „Quemadmodum in Sole ambulantis corpus continuo sequitur umbra... sic hermaphroditus noster Adamicus, quamvis in forma masculi appareat, semper tamen in corpore occultatam Evam sive foeminam suam secum circumfert“ [„როგორც მზეში მიმავალ ადამიანს თან სდევს ჩრდილი, ასევე მამაკაცის სახით მოვლენილი ჰერმადროდიტი ადამიც თავისი სხეულით დაატარებს ევას, ანუ ცოლს“] (*Tractatus aureus: Bibl. chem.* I, p. 417 b).

⁶⁷ იხ. [სლავ] *Psychologische Typen*, განმარტებები [„არასრულფასოვანი ფუნქციისათვის“].

მე-15 სიზმრები), დედის შიშის მომგვრელი, შავი საშოა (ნახ. 74) და ამბივალენტური ბუნებისაა. ქრისტიანული ღვთაება სამსახოვანია. მეოთხე პერსონა ზეციურ დრამაში უდავოდ სატანაა. შედარებით უწყინარ ფსიქოლოგიურ ვერსიაში იგი უბრალოდ არასრულფასოვანი ფუნქციის სახით არის წარმოდგენილი. მორალური პოზიციით, იგი კაცთა მოდგმის ცოდვაა, ანუ ეს არის ფუნქცია, რომელიც მას მიენერება დამაკაცურია. ღვთაების ქალური ელემენტი ბუნდოვანია, რადგან სულიწმიდის, როგორც დედა-სოფიას, განმარტება ერესად იყო მიჩნეული. ქრისტიანულ მეტაფიზიკურ დრამაში „პროლოგი ზეცაში“ მხოლოდ მამრობითი სქესის მსახიობები არიან, ასევე იყო უძველეს მისტერიებშიც. ქალური ელემენტი აშკარად სადმე უნდა იყოს: სავარაუდოდ, ის ბნელში უნდა ვეძებოთ, ყოველ შემთხვევაში ძველმა ჩინურმა ფილოსოფიამ მას იქ, „yin“-ში მიუჩინა ადგილი.⁶⁸ ქალი და კაცი ერთიანდებიან, მაგრამ მაინც შეურიგებელ კონტრასტს წარმოადგენენ და გააქტიურების შემთხვევაში ერთმანეთს მტრად მოეკიდებიან. ეს დასაბამისი ული კონტრასტი სიმბოლურად ყველა შესაძლო კონტრასტს გამოხატავს, მაგ.: ცხელი — ცივი, ნათელი — ბნელი, სამხრეთი — ჩრდილოეთი, მშრალი — სველი, კეთილი — ბოროტი და ა. შ. ფუნქციურ ფსიქოლოგიაში არსებობს ორი ცნობიერი — დიფერენცირებული და მისი დამხმარე ფუნქცია, რომელიც სიზმარში მამისა და ვაჟიშვილის სახით არის წარმოდგენილი, არაცნობიერი ფუნქციები კი — დედისა და ქალიშვილის სახით. რადგან კონფლიქტი ორ დამხმარე ფუნქციას შორის არ არის ისეთი ღრმა, როგორიც დიფერენცირებულ და არასრულფასოვან ფუნქციებს შორის, ამიტომ მესამე, არაცნობიერმა „დამხმარე“ ფუნქციამ შესაძლოა ცნობიერებამდე მიაღწიოს და დამაკაცურად იქცეს. მასთან ერთად ცნობიერებაში ზედება არასრულფასოვანი ფუნქციის ჭეჭყი და არაცნობიერის სიბნელესთან ერთგვარი კავშირი მყარდება. ფსიქოლოგიური ფაქტის შესაბამისად, უნდა მომხდარიყო სულიწმიდის, როგორც სოფიას, ერეტიკული ინტერპრეტაცია, რადგან იგი იყო შუამავალი უფლის განკაცებისა, რითაც სამყაროს ბნელმა ღვთაებრივი შუქი იხილა. ალბათ, ამ შუამავლობის გამო იეჭვეს სულიწმიდაში ქალური ელემენტების არსებობა, რადგან მარიამი შავი სახნავი მინა იყო, „illa terra virgo nondum pluviis rigata“, როგორც მას ტერტულიანემ უწოდა.⁶⁹

მეოთხე ფუნქცია არაცნობიერით არის დაბინძურებული და მისი გაცნობიერებისთანავე მთელ არაცნობიერს ცნობიერებისკენ ექაჩება. ამას მოჰყვება არაცნობიერთან შეჯახება და კონტრასტული მხარეების სინ-

⁶⁸ *Tractatus aureus: Ars. chem.* (p. 17): „verum masculus est coelum foeminae, et foemina terra masculi“ [„რადგან კაცი ქალისთვის ზეცაა და ქალი კი კაცისთვის მინა“].

⁶⁹ „ქალწულებრივი დედამინა, რომელიც ნვიმას ჯერ არმოურწყავს“ *Adversus Iudeos*, XIII.

თეზის მცდელობა.⁷⁰ ნებისმიერი საღად მოაზროვნე ადამიანი, ვისთვისაც ცხადი ხდება, რომ აბსურდული ცრურწმენის ყლაპვა მოუწევს, აუცილებლად ჩაერთვება კონფლიქტში. მასში ძლიერი პროტესტი ილუზიებს და სასონარკვეთილი ინყებს ბრძოლას იმის წინააღმდეგ, რაც მას გაუგებარ სისულელედ მიაჩნია. ეს სიტუაცია ხსნის მომდევნო სიზმრებს.

მამ-19 სიზმარი:

დაუნდობელი ბრძოლა ორ ხალხს შორის.

ეს სიზმარი კონფლიქტს გამოხატავს. ცნობიერება თავის პოზიციას იცავს და არაცნობიერის დათრგუნვას ცდილობს. პირველი შედეგი მეოთხე ფუნქციის გაძევებაა, რადგან იგი მესამე ფუნქციით არის დაბინძურებული. ჩნდება მისი გაქრობის საშიშროება. ამის შემდეგ იქმნება მდგომარეობა, რომელიც ახლანდელს წინ უსწრებდა, როცა ორი ფუნქცია ცნობიერი იყო, ორი კი — არაცნობიერი.

მამ-20 სიზმარი:

გამოქვაბულში ორი ბიჭია. მესამეს თითქოს მიწამ უყოო პირი.

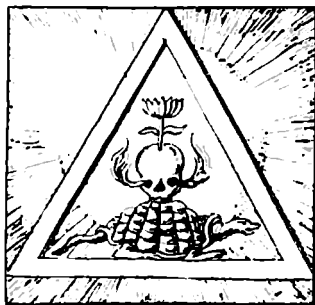
გამოქვაბული არაცნობიერის სიბნელესა და განცალკევებულობას განასახიერებს. ორი ბიჭი ორ არაცნობიერ ფუნქციას შეესაბამება. თეორიულად, მესამე დამხმარე ფუნქცია უნდა იყოს, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ ცნობიერება მთლიანად დიფერენცირებულმა ფუნქციამ შთანთქმა. მათ შორის თანაფარდობა ასეთია — 1:3, არაცნობიერის აშკარა უპირატესობით. ამის შემდეგ მოსალოდნელია არაცნობიერის ცნობიერებაში ახლიდან შეჭრა და მისი პოზიციის ხელახალი აღდგენა. „ბიჭები“ ცეროდენას მოტივს გვახსენებს (ნახ. 77), რაზეც მოგვიანებით ვისაუბრებთ.

21-ე სიზმარი:

დიდი, გამჭვირვალე სფერო პატარა სფეროებს შეიცავს. მასზე ამოზრდილია მწვანე მცენარე.

⁷⁰ ეს სინთეზი ალქიმიში უძირითადეს ამოცანად იყო მიჩნეული: „Coniugite ergo masculinum servi rubei filium suae odoriferae uxori et iuncti artem gignent“ [„წითელი მონის ვაჟიშვილი დაუკავშირე მის სურნელოვან მეუღლეს და შეუღლებულნი ხელოვნებას დაბადებენ“] (RUSKA, *Turba*, p. 62). ხშირად ამ სინთეზს და-ძმის ინცესტუალური კავშირით გამოხატავენ. ეს ეერსია *Visio Arislei*-სგან მომდინარეობს (იხ. ასევე სურ. 167, სადაც „ზღვის მეფის“ შვილებს — ტაბრიციუსსა და ბეიას — შორის სქესობრივი კავშირია გამოსახული).

სფერო მთლიანობაა, რომელიც მთელ შიგთავსს იტევს. უსარგებლო ბრძოლით ჩიხში შესული ცხოვრება კვლავ შესაძლებელი ხდება. კუნდალინი-იოგაში „მწვანე საშო“ იშვარას (შივას) სახელია, რომელიც ფარული მდგომარეობიდან გამოდის.

ნახ. 75. ტრიმურტი. სამკუთხედი სიმბოლურად გამოხატავს კოსმოსის ტენდენციას — გაერთიანდეს მთლიანობის ნერტილში. კუ განასახიერებს თავის ქალიდან ცეცხლის ალესს შორის ამოზრდილ ვიშნუს და ლოტოსს. უკანა ფონზე — მანათობელი ბრაჰმას მზე. მთლიანობაში ნახატი ალქიმიურ „opus“-ს შეესაბამება. კუ „massa confusa“-ს სიმბოლოა, თავის ქალა — ჭურჭელი ტრანსფორმაციისთვის, ყვავილი — თვითობაა, შესაბამისად, მთლიანობა. ინდური ნახატის მიხედვით.

22-ე სიზმარი:

სიზმრის მნახველი ამერიკულ სასტუმროშია და ლიფტით მესამე თუ მეოთხე სართულზე უნდა ავიდეს. იქ ხალხთან ერთად მოუწევს ლოდინი. მეგობარი (რეალური პირი) იქვე დგას და ამბობს, რომ მან (სიზმრის მნახველმა) უცნობი, შავკანიანი ქალი არ უნდა ალოდინოს. შემდეგ მას შავკანიანი ქალისთვის განკუთვნილ ბარათს გადასცემს, სადაც წერია: „ხსნა არც გაქცევაშია და არც თან გაყოლაზე უარის თქმაში. ხსნა არც უნებისყოფო მოქმედებაშია. ხსნა აბსოლუტურ თავგანწირვაში უნდა ვეძიოთ, როცა მავედრებელი მზერა ღვთისკენ მიემართება“. ბარათის კიდებზე მოჩანს ნახატი: ბორბალი თუ ჯვარი რვა მანით. შემდეგ მელიფტე მოდის და ეუბნება მას, რომ მისი (სიზმრის მნახველის) ოთახი მერვესართულზეა. ის ლიფტით ადის მეშვიდე თუ მერვე სართულზე. იქ კი უცნობი, ჟღალთმიანი კაცი დგას და მას მეგობრულად ესალმება. ამის შემდეგ სცენა იცვლება. ამბობენ, რომ შვეიცარიამი რევოლუცია ხდება: სამხედრო პარტია რევოლუციურ პროპაგანდას ეწევა. ისმის მოწოდება: „ჩავახშოთ მემარცხენეები“. შედავებაზე, რომ მემარცხენეები ისედაც სუსტები არიან, პასუხი ასეთია: „სწორედ ამიტომ უნდა ჩავახშოთ“. შემდეგ მოდიან ძველმოდურ ფორმებში გამოწყობილი ჯარისკაცები. ყველა მათგანი ჟღალთმიან კაცს ჰგავს. ისინი თოფებს ზუმბით ტენიან, წრეში

დგებიან და აპირებენ ცენტრს დაუმიზნონ. ბოლოს სროლას გადაიფიქრებენ და მოდიან. შეშინებულ სიზმრის მნახველს ელვიძება.

მთლიანობის ხელახალი აღდგენის ტენდენცია, რომელიც წინა სიზმარში იყო მითითებული, აქ კვლავ სხვა ორიენტაციის ცნობიერებას აწყდება. სიზმარი ამერიკულ ფონზე ხდება. ლიფტი ზევით ადის, როგორც „ქვე“-ცნობიერის „ზევით“, ცნობიერებაში შეღწევას შეეფერება. ზევით არაცნობიერი შინაარსი ადის (ნახ. 61, 62 და სხვა). ლიფტიც, შესაბამისად, მეოთხე სართულამდე უნდა ავიდეს, მაგრამ რადგან მეოთხე ფუნქცია ტაბუდადებულია, ამიტომ ის დაახლოებით მეოთხე სართულამდე, ანუ მესამეზე უნდა ავიდეს. ეს მარტო სიზმრის მნახველს კი არ ემართება, არამედ ბევრ სხვასაც, ვინც მასავით მეოთხე ფუნქციის აღქმას უნდა ელოდოს. მეგობარი მას ყურადღებას ამახვილებინებს იმ ფაქტზე, რომ შავკანიანი ქალი — „Anima“, რომელიც ტაბუდადებულ ფუნქციას განასახიერებს, „ქვევით“, ანუ არაცნობიერში, არ უნდა ალოდინოს. სწორედ ამის გამო უწევს მას სხვებთან ერთად ზევით ლოდინი. ფაქტობრივად, ეს არა ინდივიდუალური, არამედ კოლექტიური პრობლემაა; ჩვენს ეპოქაში შესამჩნევად გააქტიურდა არაცნობიერი, რასაც ჯერ კიდევ ფრიდრიხ შილერი წინასწარმეტყველებდა, — რის შედეგადაც ისეთი საკითხები წამოიჭრა, მე-19 საუკუნეს რომ არც კი დაესიზმრებოდა. „ზარატუსტრაში“ ნიცშემ გადანყიჭა, უარეყო გველი და „გონითი ადამიანი“, ეს კი ლოგიკურად მიგვიყვანდა „ზარატუსტრაში“ ნანინასწარმეტყველები ცნობიერების სრულ კრახამდე.

ბარათზე დანერილი რჩევები იმდენად ღრმა და ზუსტია, რომ ვერაფერს დაუმატებ. რჩევის მიღებისა და მისი მეტ-ნაკლებად გაცნობიერების შემდეგ სიზმრის მნახველი აგრძელებს ზევით ასვლას. ალბათ, ეს შემდეგნაირად უნდა გავიგოთ: სიზმრის მნახველი მეოთხე ფუნქციის პრობლემას ზოგადად მაინც აღიარებს, რადგან იგი მეშვიდე ან მერვე სართულამდე აღწევს და მეოთხე ფუნქცია წარმოდგენილია უკვე არა მეოთხედი, არამედ მერვედი სახით, ასე რომ იგი განახევრებულია.

საინტერესოა, რომ მერყეობა მთლიანობისკენ ბოლო ნაბიჯის გადასადგმელად, როგორც ჩანს, „ფაუსტის“ მეორე ნაწილშიც დიდ როლს ასრულებს. ვგულისხმობთ კაბირების სცენას, სადაც „ელვარე ქალთევზები“ წყლის ზედაპირზე ჩნდებიან. მღერიან ნერეიდები და ტრიტონები:

„რაც ხელთ გვიპყრია, /თვალს მოგტაცებთ უკლებლივ ყველას, /ქელონის ბაკნის ზედაპირი /სარკესავით ირეკლავს მკაცრ ფორმებს.“

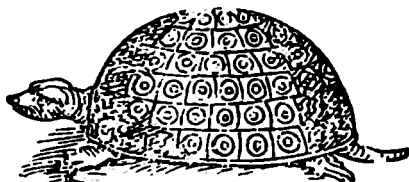
სირინოზები:

„ტანმორჩილი და ძალმოსილი / აჰა, მოაბიჯებს მხსნელი.“

ნერეიდები და ტრიტონები:

„მოგვყავს კაბირები /ზეიმზე დასასწრებად, /ნეპტუნიც აქ მოდის /და მათ უერთდება.“

„მკაცრი ფორმები“ აქვთ „ქალთევზებს“. მათი ქალური ფიგურები (ნახ. 10, 11, 12 და 157) ზღვისა და ტალღების სახით არაცნობიერს განასახიერებენ. „მკაცრი“ „მკაცრ“ არქიტექტურულ ან გეომეტრიულ ფორმებს გვახსენებს და კონკრეტულ იდეას რომანტიკული (ემოციური) მაღალფარდოვნების გარეშე გადმოგვცემს. არეკვლა კუს⁷¹ ბაკანზე ხდება (ნახ. 76), რომელიც, პრიმიტიული, ცივისისხლიანი გველის მსგავსად, არაცნობიერის ინსტინქტური ბუნების სიმბოლოა. „ფორმა“ ასე თუ ისე უხილავი, შემოქმედებითი ჯუჯა ღვთაებების იდენტურია (ნახ. 77). მათ ბნელ kista-ში ინახავენ, თუმცა ერთი ფუტი სიმაღლის სახეშეუბურელი ფიგურები ზღვის სანაპიროზე ჩნდებიან და როგორც არაცნობიერის მონათესავენი, წყვდიადისა

ნახ. 76. კუ: ალქიმიური ინსტრუმენტი.
PORTA, *De distillationibus* (1609)

და გაურკვეველობისგან მეზღვაურთა მცველად გვევლინებიან. როგორც დაქტილები, ისინი გამომგონებელი ღმერთებიც არიან — პატარ-პატარები და უჩინარნი, არაცნობიერის იმპულსის მსგავსად, მაგრამ მასავეთ ძლიერნი. El gabir დიდებული და ძლევამოსილია.

ნერეიდები და ტრიტონები:

„სამნი თან წამოგვყვნენ უსიტყვოდ, /მეოთხემ დარჩენა ისურვა, /თქვა, ფიქრი მართებდა ყველაზე, /ყველასი იტვირთა მან ურვა.“

სირინოზები:

„ღმერთებმა დასცინონ ერთმანეთს, /დე, გული იჯერონ ქილიკით, /ჩვენ კი განვადიდოთ ისინი, /ეს გვმართებს და არა პირიქით.“

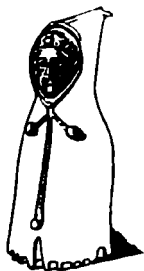
⁷¹ „testudo“ ალქიმიური ინსტრუმენტია. ის წარმოადგენს თასს, რომელსაც ღუმელში ჭურჭელს ახურავენ თავზე. იხ. RHEANUS, *Solis e puteo emergentis*, p. 40.

გოეთეს მგრძნობიარე ბუნება მოითხოვს, რომ მეოთხე მოაზროვნე იყოს. თუ უმაღლესი პრინციპია — „გრძნობა ყველაფერია“, მაშინ აზროვნება არასახარბიელო როლს უნდა დასჯერდეს და გაუჩინარდეს. „ფაუსტის“ პირველ ნაწილში სწორედ ეს არის აღწერილი. რადგან გოეთესთვის ამ შემთხვევაში მოდელს საკუთარი თავი წარმოადგენდა, ამიტომ აზროვნება მეოთხე (ტაბუ) ფუნქციად იქცა. არაცნობიერით დაბინძურებული აზროვნება გროტესკულ, კაბირულ ფორმას იღებს. რადგან კაბირები (ჯუჯები) მიწისქვეშა ღმერთებს წარმოადგენენ, ამიტომ, შესაბამისად, გონჯებიც არიან. ისინი ზეციურ ღვთაებათა გროტესკულ კონტრასტს ქმნიან და მათ სასაცილოდ იგდებენ (შდრ. „ღვთის მაიმუნი“).

ნერეიდები და ტრიტონები:
„ისინი ხომ შვიდნი იყვნენ.“

სირინოზები:
„მაშ ის სამნი რალა იქნენ?“

ნერეიდები და ტრიტონები:
„არც კი ვიცით, რა გირჩიოთ, /ოლიმპოსზე იყვნენ ეგებ; /იქ ის მერვეც უნდა იყოს, /თუმცა მას არავენ ეძებს. /მზად არიან, შეგვიწყალონ, /მაგრამ არა ყველა. /მათ, სწორუპოვართ, ჟინი ერეკებათ, /მისდევნენ და ვერ სწვდებიან მიუწვდომელს.“

ნახ. 77. ადაბ Telesphoros, ესკულაპეს კაბირიან „familiaris“-ი.
ნახ. 77 ა: ბრინჯაოს ფიგურა; 77 ბ: მარმარილოს სტატუეტი, ვენა.

ვიცით, რომ ისინი შვიდი-რვაანი არიან, თუმცა რეასთან გარკვეული პრობლემები, ისევე როგორც მანამდე ოთხთან იყო, მაინც არსებობს. ასევე წინააღმდეგობრივია ისიც, რომ, ერთი მხრივ, კაბირები წყვილიადის, ქვესკნელის მკვიდრნი არიან, მეორე მხრივ კი, შეიძლება ოლიმპზეც

აღმოჩნდნენ; რადგან კაბირები მუდამ სიღრმიდან სიმალლისკენ ისწრაფვიან, ამიტომ ისინი შეიძლება ქვემოთაც ვიხილოთ და ზემოთაც. „მკაცრი ფორმა“ აშკარად არაცნობიერი შინაარსია, რომელიც სამზეოზე გამოლწევას ლამობს. იგი ძიებაშია და თავად წარმოადგენს იმას, რასაც მე უწინ „ძნელად მოსახელთებელი საუნჯე“ ვუწოდე.⁷² ჩემი ვარაუდი შემდეგი სტროფით მტკიცდება:

„კაბირები, რომლებიც მოგყავთ, /უფრო მეტად ფასობენ, /ვიდრე ოქროს სანმისი, /მოპოვებული გარდასულ დროთა გმირების მიერ.“

„ოქროს სანმისი“ არგონავტების სანუკვარი მიზანია, ის მოუხელთებლის მოხელთების ერთ-ერთი სინონიმია მრავალ სინონიმთაგან. ამასთან დაკავშირებით თაღესი ბრძნულად შენიშნავს:

„ეს არის ის, რაც ასე სწადიათ, /მონეტას ღირებულს ჟანგი ხდის.“

არაცნობიერი მუდამ ღირსეა თვალში: სრულყოფილების ფარული ნაკლოვანება, მტკივნეული უარყოფა ყველა იდეალისტური მოთხოვნისა, ბინიერება, რომელიც ადამიანის ბუნებას აეკვრება და მის კრისტალურობას, ასე რომ ვესწრაფვით, მტკივნეულად ამღვრევს.

ალქიმიური მოსაზრებით, ჟანგიც და სპილენძისფერი მწვანეც მეტალის ავადმყოფობად არის მიჩნეული, თუმცა სწორედ ეს კეთრია „vera prima materia“, ფილოსოფიური ოქროს დამზადების საფუძველი. „Rosarium philosophorum“-ში ნათქვამია: „ჩვენი ოქრო არ არის უბრალოდ ოქრო. შენ დაინტერესდი მწვანე ფერით (viriditas, ალბათ, სპილენძისფერი მწვანეა) და ფიქრობ, რომ ბრინჯაოს კეთროვანი (leprosum) სხეული სიმწვანის გამო აქვს. ამიტომ გეტყვი მე შენ, რომ ყოველივე სრულყოფილი, რაც ბრინჯაოშია, მხოლოდ მწვანე ფერის წყალობაა, რადგან ჩვენი მეთოდი (magisterium) ამ მწვანეს მაშინვე ნამდვილ ოქროდ გარდაქმნის“⁷³.

თაღესის პარადოქსული შენიშვნა — მონეტას ჭეშმარიტ ღირებულებას ჟანგი ანიჭებსო — ერთგვარი ალქიმიური პარაფრაზია, რაც სინამდვილეში იმას ამტკიცებს, რომ არ არსებობს შუქი ჩრდილის, სულიერი მთლიანობა კი — ნაკლოვანების გარეშე. ცხოვრება სრულყოფილებას კი არა, მთლიანობას ითხოვს. ამიტომაც საჭიროა „სხეულში ეკალი“, ტანჯვა ხინჯის გამო, რის გარეშე არც პროგრესი იქნება და არც აღმასვლა.

⁷² [JUNG] *Symbole der Wandlung*, Index s. v.

⁷³ *Art. aurif.* II, p. 220: ციტატა სენიორიდან. „viriditas“ შემთხვევით მოხსენიებულია „Azoth“-ად, რომელიც „ქვის“ ერთ-ერთი სინონიმია.

სამისა და ოთხის, შვიდისა და რვის პრობლემა, რომელიც გოეთეს ამ ადგილას მოჰყავს, ალქიმიის თავსატეხია და იმ ტექსტიდან იღებს სათავეს, რომელსაც ქრისტიანოს⁷⁴ მიაწერენ. „მითური წყლის“ მიღების შესახებ ტრაქტატში ვკითხულობთ: „ამიტომაც ყვიროდა ებრაელი წინასწარმეტყველი ქალი თავმუშუკავებლად: <ერთისგან მიიღება ორი, ორისგან — სამი, სამის წყლობით კი ერთი ოთხია>“.⁷⁵ ალქიმიურ ლიტერატურაში ეს ქალი Maria Prophetissa-დ⁷⁶ (ნახ. 78) არის ცნობილი. იგი ასევე იუდეველ ქალად, მოსეს დად ან კოპტელ ქალად იწოდება და შესაძლოა, გნოსტიკურ თქმულებათა მარიამთანაც იყოს დაკავშირებული. ეპიფანე გვიმონუმებს მარიამის ტრაქტატების არსებობას. „Interrogationes magnae“-სა („კითხვა-მიგებასა“) და „parvae“-ში აღწერილია ხილვა, როგორ შვა ქრისტემ მთაზე საკუთარი თეძოდან ქალი და როგორ შეერწყა მას.⁷⁷ ალბათ არც ფილოსოფოს აროსთან დიალოგი უნდა იყოს შემთხვევითი მარიამის ზემოთ დასახელებულ ტრაქტატში,⁷⁸ საიდანაც დაიბადა მოგვიანებით ასე ხშირად ხმარებული გამონათქვამი: „შეაუღლე ფისი ფისთან ჭეშმარიტი ქორწინებით“.⁷⁹ „Gummi arabicum“ — მისი თავდაპირველი სახელი, — აქ გარდაქმნილი ნივთიერების საიდუმლო სახელია, რომლითაც ის მისი ნებოვანი თვისების გამო მოიხსენიება. კუნრატი⁸⁰ „წითელ“ ფისს განმარტავს, როგორც „სიბრძნის ფისს“, რაც სწორედ გარდამქმნილი ნივთიერების სიმბოლოა. ამ ნივთიერებას, როგორც სიცოცხლის ძალას (vis animans), მეორე კომენტატორი „სამყაროს ნებოს“ (glutinum mundi) ადარებს; ეს არის რაღაც საშუალო სულსა და სხეულს შორის და ამ ორივეს კავშირი.⁸¹ ძველი ტრაქტატი „Consilium coniugii“ განმარტავს, რომ „ფილოსოფიური ადამიანი“ „ქვის ოთხი ბუნებისგან“ შედგება. სამი მათგანი მინიერია ან მინაშია, „მეოთხე ქვის წყალია, კერძოდ,

⁷⁴ ბერტელოს თანახმად, ქრისტიანოსად წოდებული ანონიმური ავტორი სტეფანე ალექსანდიელის თანამედროვეა და, შესაბამისად, დაახლოებით მე-7 საუკუნის დასაწყისში ცხოვრობდა.

⁷⁵ BERTHELOT, *Alch. grecs.* VI, v, 6, Zeile 16. ლამის ცხოველური ღრიალი ε?κράρυαδεν (ყვირილი) ექსტაზის მდგომარეობაზე მიუთითებს.

⁷⁶ ტრაქტატს *Practica Mariae Propetissae in artem alchemicam*, რომელიც არაბული წარმომობისაა, მას მიაწერენ.

⁷⁷ *Panarium*, XXVI. მარიამს და მაგდალინელს შორის არსებული შესაძლო კავშირის შესახებ იხ. LEISEGANG, *Die Gnosis*, p. 113 f., და SCHMIDT [Hg.], *Gnostische Schriften in koptischer Sprache*, VIII, p. 596 ff.

⁷⁸ Aros = Horos. ἰσὺς ἡροφίτης τῶν ὡν αὐτῆς (BERTHELOT, *Alch. grecs.* I, XIII) შესაძლოა მარიამის დიალოგის ვერსიას წარმოადგენდეს. ისიდა და მარიამი ერთმანეთში ერეოდათ.

⁷⁹ „Matrimonifica gummi cum gummi vero matrimonio“: *Art. aurif.* I, p. 320.

⁸⁰ *Hyleal. Chaos*, p. 239.

⁸¹ *Aphorismi Basiliani: Theatr. chem.* IV (1613) p. 368.

ბლანტი ოქრო, წითელ წებოდ წოდებული, რითაც სამი მიწიერი ბუნებაა შეფერილი“.⁸² წებო, როგორც აქედან ირკვევა, კრიტიკული მეოთხე ბუნებაა: ის ორმაგია, ქალური და მამაკაცური და მაინც მხოლოდ ერთია — „aqua mercurialis“. ორის კავშირი ერთგვარი თვითგანაყოფიერებაა, ეს გამონათქვამი ყოველთვის მერკურის ურჩხულს მიეწერება.⁸³ ამ ქარაგმული ნათქვამიდან ცხადად ჩანს, ვინ არის ფილოსოფიური ადამიანი: იგი ანდროგინია ან გნოსტიციზმის ანთროპოსი⁸⁴ (შდრ. ნახ. 64, 82, 117, 195 და ა. შ.), რომლის პარალელიც ინდური ატმანია. ამის შესახებ Brhadâranyaka-Upanishad-ში ვკითხულობთ: „ის იყო ისეთივე მაღალი, როგორც ქალი და კაცი, რომლებიც ერთმანეთს ეხვევიან. თავისი თვითობა (ატმანი) მან ორად გაყო; მისგან იშვა

ნახ. 78. მარიამ წინასწარმეტყველი; უკანა ფონზე: ზენას და ქვენას გაერთიანება (coniunctio). MAIER, *Symbola aureae mensae* (1617)

⁸² *Ars chem.*, pp. 247 და 255.

⁸³ ARNALDUS DE VILLANOVA (*Carmen: Theatr. chem.* IV [1613], p. 614 f.). შემდეგ ლექსში ცხადად ჩანს ტრაქტატის კვინტესენცია: „Maria, mira sonat, breviter quae talia sonat: / Gumi cum binis fugitivum figit in imis. / ...Filia Platonis consortia iungit amoris: / Gaudet massata, quando tria sunt sociata“.

⁸⁴ იხ. ჩემი მოსაზრება პარაცელსუსის „ადეხის“ შესახებ: *Paracelsus als geistige Erscheinung*.

ცოლიდა ქმარი. იგი განაყოფიერდა ცოლთან⁸⁵ და ა. შ. ამიდეის წარმომავლობა პირველყოფილი ადამიანის ბისექსუალურობის შესახებ პრიმიტიულ წარმოდგენებში უნდა ვეძიოთ.

თუ ტექსტს „Consilium coniugii“-ს მივუბრუნდებით, მეოთხე ბუნება უშუალოდ ანთროპოსის იდეამდე, ანუ ადამიანის მთლიანობის შესახებ კონცეფციამდე მიგვიყვანს, რომელიც ჯერ კიდევ ადამიანამდე არსებობდა და ამავე დროს მის მიზანსაც წარმოადგენს. ის სამს მეოთხე ნაწილად უერთდება და სინთეზირების შედეგად ოთხი ერთიანობად იქცევა⁸⁶ (ნახ. 196). როგორც ჩანს, შვიდისა და რვის შემთხვევაშიც რაღაც მსგავსი უნდა იყოს, თუმცა ეს მოტივი ლიტერატურაში იშვიათად გვხვდება. პარაცელსუსის „Ein ander Erklärung der gantzen Astronomie“-ში⁸⁷, რომელიც გოეთესთვისაც

ნახ. 79. მეფე-მზე ექვსი პლანეტა-ვაჟიშვილით.

LACINIUS, *Pretiosa margarita novella* (1546)

⁸⁵ I, 4.3. იხ. *The Upanishads* II, p.85 f.

⁸⁶ არსებობს სხვაგვარი ფორმულირებაც. *Allegoriae sapientum*-ში ვკითხულობთ: „Unum et est duo, et duo et sunt tria et tria, et sunt quatuor, et quatuor, et sunt tria, et tria, et sunt duo, et duo et sunt unum“ [„ერთი და ერთი არის ორი, ორი და ერთი არის სამი, სამი და ერთი არის ოთხი, ოთხი და ერთი არის სამი, სამი და ერთი არის ორი, ორი და ერთი არის ერთი“]. ამით აშკარად გამოხატულია ერთის გაოთხება (ტეტრა-მერია) და ოთხის ერთში სინთეზი.

⁸⁷ „ასტრონომიის სხვაგვარი განმარტება“.

ხელმისაწვდომი უნდა ყოფილიყო,⁸⁷ კკითხულობთ: „ერთი ძლევაამოსილია, ექვსი სუბიექტია, რვაც ძლევაამოსილია“⁸⁸ და პირველზე ცოტა მეტიც. ერთი მეფეა, ექვსი — ყმები და ძე; ჩვენ გვაქვს მეფე-მზე და ექვსი პლანეტა, შესაბამისად, მეტალის პომუნეულუსები, როგორც ეს აღნიშნულია 1546 წელს იანუს ლაციინიუსის მიერ გამოცემულ „Pretiosa margarita novella“-ში⁸⁹ (ნახ. 79). ცხადია, ტექსტში რვა არ გვხვდება. ეტყობა, პარაცელსუსმა ის თავად გამოიგონა. რადგან მისი ძლევაამოსილება პირველს აღემატება, ამიტომ გვირგვინიც მას ერგება. გოეთეს „ფაუსტში“ ოლიმპზე „მყოფი“ მერვე უშუალოდ პარაცელსუსის ტექსტს ეყრდნობა, სადაც ის „ოლიმპის ასტროლოგიას“ (ანუ „corpus astrale“-ს სტრუქტურას) აღწერს.⁹⁰

მივუბრუნდეთ სიზმარს. კრიტიკულ წერტილებში, კერძოდ, მეშვიდე და მერვე სართულზე, ვხედავთ ჟღალთმიან კაცს — წვერნამახული კაცის, ანუ გამჭრიახი მეფისტოს, ორეულს. ის მაგიურად ცვლის სცენას, რადგან დაკავშირებულია რალაც ისეთთან, რასაც ფაუსტი ვერასდროს ხედავდა, კერძოდ, „მკაცრ ფორმასთან“, უდიდესი განძის — „უკვდავის“ სიმბოლოსთან.⁹¹ ის გადაიქცევა ჯარისკაცად, ერთფეროვნების, კოლექტიური აზრის წარმომადგენლად, რომელიც, ცხადია, ვერაფერს მიზანშეუწონელს ვერ მოითმენს. დიდ ავტორიტეტთა შორის სამი და შვიდი წმიდათანმიდგა, რვა და ოთხი უწმინდურია, „ჩვეულებრივი თიხაა“, „სხვა არაფერია“, თუ არა არასრულფასოვნება, რომელსაც, ბუდისტური ტაძრის მსახურთა მკაცრი შეფასების თანახმად, არავითარი სიმტკიცე არ გააჩნია. „მარცხენა“ უნდა ჩაეახშოთ, ანუ ის, რაც არაცნობიერია, ყოვლად საეჭვოა და მარცხნიდან გვემუქრება. თავისთავად ეს მოსაზრება ძველმოდურია და ხერხებსაც ძველმოდურს იყენებს, მაგრამ გატენილი თოფის ტყვია მიზანს შესაძლოა მიინც მოხვდეს. გაურკვეველ მიზეზთა გამო, რომელიც სიზმარში არ სახელდება, დესტრუქციული შეტევა „ცენტრზე“ — რომლისკენაც „მზერა მუდამ მიმართული უნდა იყოს“, — წყდება. ბარათის კიდეზე ეს ცენტრი რვამანიანი ბორბლის სახით არის გამოსახული (ნახ. 80).

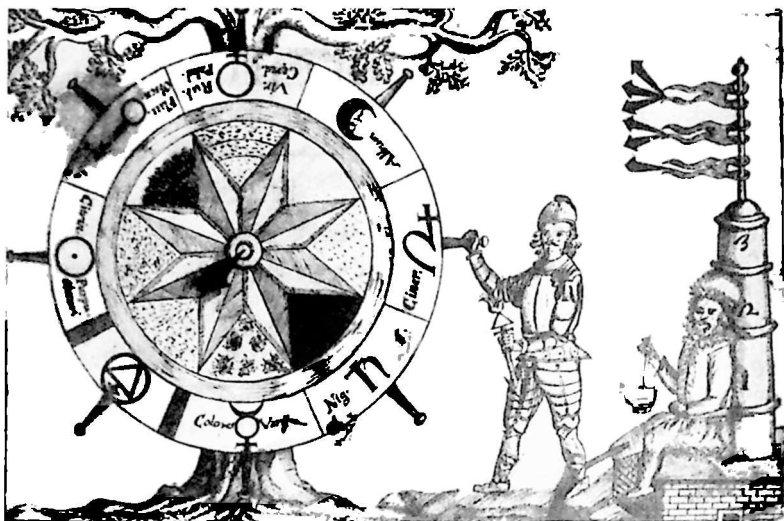
⁸⁷ იხ. „*Dichtung und Wahrheit*“.

⁸⁸ SUDHOFF/MATTHIESEN [Hg.] XII.

⁸⁹ HUSER [Hg.] II, p. 451. „aqua mercurialis“, როგორც „Bacchi candens et limpidus humor“, ბახუსის ნათელ, კამკამა სითხედ ხასიათდება. საქმიანობისას მეფე და ძე ერთიანდებიან; ბოლოს რჩება განახლებული მეფე და ხუთი ყმა. „senarius“ (ექვსი) მოკრძალებულ როლს მხოლოდ გვიანდელი ხანის ალქიმიაში თამაშობს.

⁹⁰ HUSER I, p. 530.

⁹¹ „ფაუსტი“, II ნაწილი. მოატყუებენ რა ეშმაკს, ანგელოზებს ზეცაში მიჰყავთ ფაუსტის „უკვდავი“ ნაწილი. „ფაუსტის“ ადრეულ ვერსიაში მას „ფაუსტის ენტელექია“ ეწოდება.

ნახ. 80. მერკური ატრიალებს რვამანიან ბორბალს — პროცესის სიმბოლოს. ერთ ხელში მას სანამებელი იარაღი — „telum passionis“ — უჭირავს. *Speculum veritatis* (ვატიკანი, მე-17 ს.)

23-ე სიზმარი:

კვადრატული ოთახი. სიზმრის მნახველის პირდაპირ ზის უცნობი ქალი, რომლის პორტრეტის დახატვასაც ის აპირებს. მაგრამ ის ხატავს არა ქალის სახეს, არამედ სამეურას და ოთხ სხვადასხვა ფერის — წითელ, ყვითელ, მწვანე და ცისფერ — დამახინჯებულ ჯვარს.

ამ სიზმართან დაკავშირებით სიზმრის მნახველი მეოთხედ ნაწილებად დაყოფილ წრეს შემოხაზავს და მას ზემოთ დასახელებული ფერებით აფერადებს. ცენტრში მოთავსებულია ოთხფოთლიანი ცისფერი ყვავილი. ცოტა მოშორებით სხვადასხვა ნახატებსაც ვხედავთ. ყველა ეს ნახატი ამ უცნაურ სტრუქტურას უკავშირდება და იმ კონფიგურაციის აღმოჩენას ცდილობს, რომელიც „ცენტრის“ არსის ადეკვატურ გამოხატვას შეძლებს. ნახატები ნაწილობრივ ვიზუალურ შთაბეჭდილებებს ეყრდნობა, ნაწილობრივ — ინტუიციურ აღქმას, ნაწილობრივ კი — სიზმარს.

რაც შეეხება ბორბალს, ის ალქიმიაში ფართოდ გავრცელებული სიმბოლოა და წრებრუნვის პროცესს — *circulatio*-ს აღნიშნავს. ეს, ერთი მხრივ, გულისხმობს *ascensus*-ს (აღმასვლას) და *descensus*-ს (დაღმასვლას), მაგ.: ფრინველს, რომელიც უნდა აფრინდეს და დაეშვას (ორთქლს, რომელიც

ილექება)⁹², მეორე მხრივ კი — სამყაროს ბრუნვას, როგორც სამუშაო მოდელს, წლის ციკლურობას, რომლის დროსაც სამუშაო უნდა შესრულდეს. ალქიმიკოსებისთვის უცნობი არ უნდა ყოფილიყო *rotatio*-სა და წრეს შორის კავშირი. ბორბლის თანამედროვე მორალური ალეგორია ხაზს უსვამს, რომ *ascensus* და *descensus* სხვა დანარჩენ მნიშვნელობათა შორის ღმერთის ადამიანამდე დაშვებისა და ადამიანის ღმერთამდე ამაღლების სიმბოლოცაა (წმინდა ბერნჰარდის ქადაგებაში ეკითხულობთ: „*Suo nobis descensu suavem ac salubrem dedicavit ascensum*“)⁹³. გარდა ამისა, ბორბალი მუშაობისთვის აუცილებელი ცნებების — „*constantia*“ (სიმტკიცე), „*obedentia*“ (მოვალეობა), „*moderatio*“ (ზომიერება), „*aequalitas*“ (მუდმივობა) და „*humilitas*“⁹⁴ (მორჩილება) სიმბოლოცაა. ბორბლის მისტიკური მნიშვნელობა არანაკლებ როლს ასრულებს იაკობ ბიომესთვისაც. ალქიმიკოსთა მსგავსად, ისიც ეზეკიელის ბორბლით ოპერირებს და ამბობს: „ვხედავთ, რომ სულიერი ცხოვრება საკუთარი სიღრმისკენ არის მიმართული, ბუნებრივი ცხოვრება კი — გარეთ. ჩვენ ის შეგვიძლია მრგვალ, სფეროსებრ ბორბალს შევადაროთ, რომელიც ყველა მიმართულებით მოძრაობს, როგორც ეზეკიელთან არის ნაჩვენები“.⁹⁵ შემდეგ ის განმარტავს: „ბუნების ბორბალი გარედან შიგნით არის მიმართული; ღმერთი საკუთარ წიაღში მკვიდრობს. მისი სახე-ხატის გამოსახვა შეუძლებელია, იგი მხოლოდ თავად ბუნების მსგავსია; ეს იგივეა, რომ ღმერთს საკუთარი თავი სამყაროს სახით გამოეხატა, რადგან ღმერთი ყველგან არის, ანუ ის საკუთარ წიაღში მკვიდრობს. გარეგნულად ბორბალი წარმოადგენს ზოდიაქოს ვარსკვლავებითა და შვიდი პლანეტით“⁹⁶. „თუმცა ამ სახე-ხატს სიზუსტე აკლია, მაგრამ მისი განჭვრეტა და დიდ წრეზე თვალსაჩინოდ გამოსახვა მაინც შესაძლებელია. საკუთარ გულებშია საძიებელი სასურველი სახე-ხატი, რომელიც არის ღმერთი“ და ა. შ. ბიომესთან ბორბალი არის მარადიული სურვილის „აღქმა“ (ალქიმიური ტერმინოლოგიით — „*informatio*“). ეს არის დედაბუნება, შესაბამისად, „დედის გონი, საიდანაც ის მუდამ ქმნის და მუშაობს; ესენია ვარსკვლავები პლანეტური ორბიტით მარადიული თანავარსკვლავების მოდელის შესაბამისად, რომელიც მხოლოდ სულია, და მარადიული გონი ღვთის სიბრძნეში, მარადიული ბუნება, საიდანაც მარადიული სულები შემოქმედში

⁹² გარდასაქმნელი ნივთიერების მოძრაობასთან დაკავშირებით იხ. *Tabula smaragdina* (*De alchemia*, p. 363).

⁹³ [„დედამიწაზე ჩამოსვლით ის გვიმკვიდრებს სიხარულით სავსე და ნეტარ ზეასვლას“].

⁹⁴ PICINELLUS, *Mundus symbolicus*, Index (s.v. „*rota*“).

⁹⁵ *Vom irdischen und himmlischen Mysterium*, Kp. V, 1f.

⁹⁶ *Vom dreyfachen Leben*, Kp. IX, 58 ff.

დამკვიდრდნენ".⁹⁷ ბორბლის „თვისებაა“ სიცოცხლე „ოთხი წარმმართველის“ სახით, ის „სიცოცხლის მომნიჭებელი დედის საუფლოს განაგებს“. ეს წარმმართველნი ოთხი ელემენტია, „რომელთაც გონის ბორბალი ნებულობასა და სურვილს ანიჭებს; მთელი ეს არსება ერთადერთი საგანია ადამიანის გონის მსგავსად, რომელიც მის სულსა და სხეულშია“ და რომელიც „მთელი არსების“ ხატად არის შექმნილი. ბუნების ოთხი ელემენტიც გასულიერებული „მთელი არსებაა“.⁹⁸ ეს „გოგირდოვანი ბორბალი“ სიკეთისა და ბოროტების წყაროა და ისიც, შესაბამისად, ან ამ პრინციპებისკენ მიგვიძღვის, ან მათ გვაშორებს.⁹⁹

ბიომეს მისტიკაზე ალქიმიამ დიდი გავლენა იქონია. აი, რას ამბობს იგი: „დასაბამის სახე-ხატი მბრუნავი ბორბალია; მერკურმა ის გოგირდში განასხეულა“¹⁰⁰. „დასაბამი“ „ოქროს ბავშვია“ (filius Philosophorum ლეთაებრივი ბავშვის¹⁰¹ არქეტიპია), მისი „შემოქმედი ოსტატი“ მერკურია. მერკური კი, თავის მხრივ, „არსის ცეცხლოვანი ბორბალია“ გველის სახით. გაუნათლებელი ბნელი სულიც „ასეთივე ცეცხლოვანი მერკურია“.¹⁰² ვულკანი მასში „დედაარსის ცეცხლოვან ბორბალს“ აანთებს, როცა ის ღმერთს „ჩამოატყდება“. აი, საიდან იზადება სურვილები და ცოდვები — ღვთის რისხვა. ამის შემდეგ „ცეცხლოვანი გველის“ მსგავსად სული ხდება „მატლი“, „ბოროტი სული“ და „ურჩხული“¹⁰³.

ბორბლის ინტერპრეტაცია ბიომესთან ალქიმიის მისტიკურ საიდუმლოს ამხელს და ამიტომ ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით დიდ მნიშვნელობას იძენს: ბორბალი აქ მთლიანობას განასახიერებს, რაც მანდალას სიმბოლიკის არსია და, შესაბამისად, *mysterium iniquitatis*-საც (უსამართლობის საიდუმლოს) მოიცავს.

„ცენტრის“ იდეა, რომელსაც არაცნობიერი ცნობიერებას თავს ახვევს, ფეხს იკიდებს და მასზე მომხიბვლელ შთაბეჭდილებას ახდენს. შემდეგი ნახატი კვლავ ცისფერი ყვავილია, მაგრამ ამჯერად უკვე რვა ნაწილად დაყოფილი (ნახ. 85); ამას მოჰყვება სურათი, რომელზეც გამოსახულია კრატერის ტბის გარშემო განლაგებული მთები; მინაზე დადებული წითელი ბეჭედი, შიგ ჩაბატული გამხმარი ხით, რომელსაც მარცხენა მხრიდან გველი აცოცდება (ნახ. 13).

⁹⁷ *De signatura rerum*, Kp. XIV, 11.

⁹⁸ 1. c., Kp. XIV, 12.

⁹⁹ 1. c., Kp. XIV, 13.

¹⁰⁰ 1. c., Kp. IV, 25.

¹⁰¹ იხ. JUNG UND KERÉNYI, *Das göttliche Kind*.

¹⁰² BÖHME, *De signatura rerum*, IV, 26.

¹⁰³ BÖHME, *Gespäche einer erleuchteten und unerleuchteten Seele*, pp. 11-24.

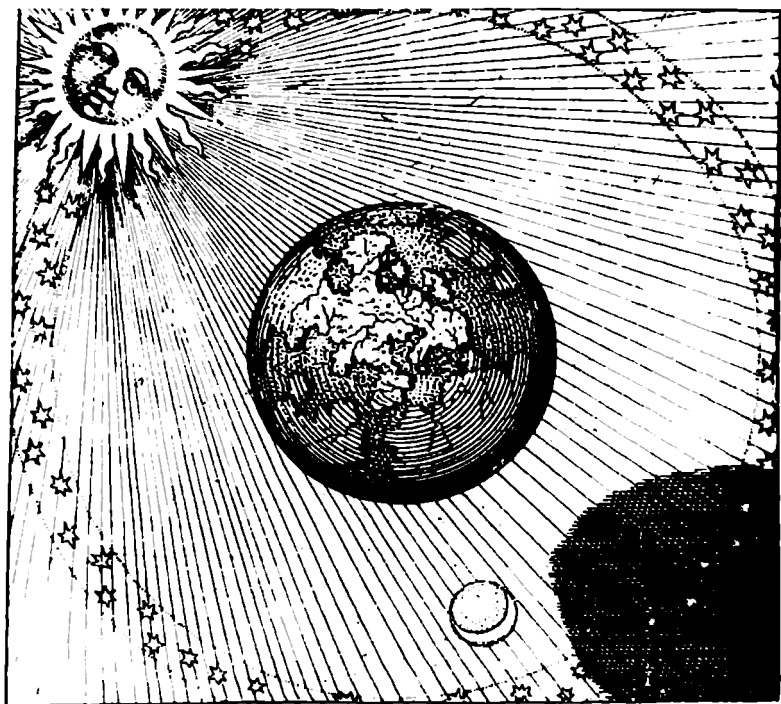
ეს პრობლემა გაუთვითცნობიერებელ ადამიანს, ალბათ, საგონებელში ჩააგდებს. იოგას მოძღვრებისა და Lapis-თან დაკავშირებული შუა საუკუნეების ფილოსოფიის თუნდაც ზედაპირული ცოდნა ამ საკითხის გარკვევაში დიდად წაგვადგებოდა. როგორც უკვე მოგახსენეთ, წრის კვადრატურა Lapis-ის წარმოების ერთ-ერთი მეთოდია. მეორე მეთოდს imaginatio-ს გამოყენება წარმოადგენდა, როგორც ამას შემდეგი ტექსტი სრულიად არაორაზროვნად ცხადყოფს: „იზრუნე, რომ შენი კარი საგულდაგულოდ იყოს დაკეტილი, რათა ის, ვინც ამ კარს მიღმაა, არ გაიქცეს. შენ კი ღვთის შენეებით მიზანს მიაღწევ. ბუნება თავის საქმეს თანდათან აღასრულებს. მე კი მსურს, რომ შენც იგივე გააკეთო. დიახ, შენი წარმოსახვა ბუნებისკენ მიმართე. იყავი მჭვრეტელი ბუნების შესაბამისად, სადაც სხეულები თავს დედამიწის შიგნულში აღიდგენენ. შეძელი ყოველივე ამის ჭეშმარიტად წამოსახვა და არა ფანტაზიაში ვარაუდებით“.¹⁰⁴

Vas bene clausum (კარგად თავდახურული ჭურჭელი) — სიფრთხილის ზომების დაცვა, ასე ხშირად რომ გვხვდება ალქიმიამში, მაგიური წრის ეკვივალენტია. ორივე შემთხვევაში დაცული უნდა იქნეს შიგთავსი, რათა მასში არ შეიჭრას და შეერიოს ის, რაც გარეთ არის,¹⁰⁵ თავიდან უნდა ავიცილოთ ასევე მისი (შიგთავსის) დაკარგვა. აქ imaginatio უნდა გავიგოთ, როგორც ჭეშმარიტი წარმოსახვის ძალა ამ სიტყვის კლასიკური მნიშვნელობით, სიტყვა phantasia-სგან განსხვავებით, რაც მხოლოდ „ფანტაზიას“ — თავისუფალ აზროვნებას — ნიშნავს. პეტრონიუსი მას „phantasia non homo“-საც¹⁰⁶ უწოდებს. იმაგინაცია (სულიერი) სურათ-ხატების აქტიური გამოცოცხლებაა, secundum naturam (ბუნების თანახმად), აზროვნებისა და იდეათა ფორმულირების ძალაა, რომელიც უნიადაგოდ ან უმიზნოდ კი არ „ფანტაზიორობს“ და საკუთარი ობიექტებით ერთობა, არამედ ცდილობს, სულიერი ფაქტები შეკრიბოს და ისინი ბუნების ადეკვატურ სახე-ხატებად ასახოს. ეს საქმიანობა არის „opus“, მუშაობა. იმასაც, თუ როგორ განიხილავს სიზმრის მნახველი სულიერი გამოცდილების ობიექტებს, როგორი გულმოდგინებით, სიზუსტითა და კეთილსინდისიერებით იწერს და ამუშავებს მის შინაარსს, რითაც მას არაცნობიერიდან ცნობიერისკენ უკვალავს გზას, სხვა არაფერი შეიძლება ვუწოდოთ, თუ არა მუშაობის პროცესი. ალქიმის მცოდნეთათვის opus-თან მსგავსება, ალბათ, სრულიად ნათელია. ამ ანალოგიას ცხადად წარმოაჩენს სიზმრები, როგორც ეს 24-ე სიზმარში გამოჩნდება.

¹⁰⁴ *Rosarium (Art. aurif. II, p. 214 f.)*.

¹⁰⁵ I. c., p. 213: „... nec intrat in eum <lapidem> quod non sit ortum ex eo, quoniamsi aliquid extranei sibi apponatur, statim corrumpitur“ [„ვერაფერი აღწევს მასში ისეთი, რაც მისგან არ გამოდინარეობს, რადგან თუ მას უცხო რამ დავუმატეთ, ის მაშინვე გაფუჭდება“].

¹⁰⁶ [*Satyricon*, Paragr. 38: „ის ფანტაზიაა და არა ადამიანი“].

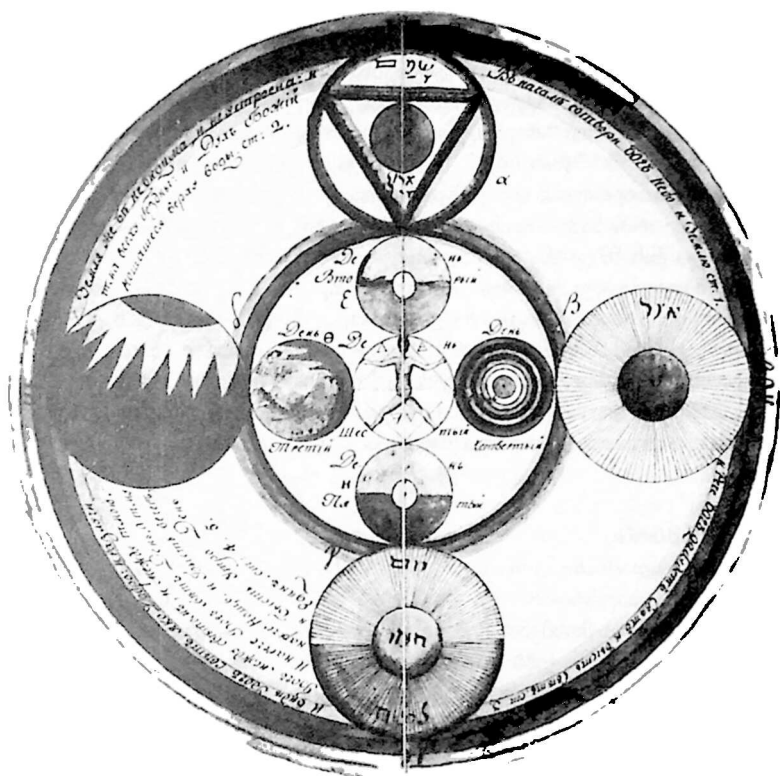

ნახ. 81. „Sol et ejus umbra.“ დედამინა სინათლესა და წყედიადს შორის არის მოქცეული.
MAIER, *Scrutinium chymicum* (1687)

ჩვენ მიერ განხილულ 23-ე სიზმარში, რომლის მიზეზითაც შეიქმნა ეს ნახატები, არაფერია ნათქვამი, რომ მარცხენა მხარე რალაც სახით მაინც „დათრგუნულია“. პირიქით, სიზმრის მნახველი კელაე Temenios-ში იმყოფება და უცნობ ქალს, პერსონიფიცირებულ მეოთხე, „არასრულფასოვან“, ფუნქციას უპირისპირდება.¹⁰⁷ მისი ნახატები სიზმრის მიერაა ნაწინასწარ-

¹⁰⁷ „Fili, extrahe a radio suam umbram: accipe ergo quartam partem sui, hoc est, unam partem de fermento et tres partes de corpore imperfecto“ etc. [„ამოაძრე სხივს ჩრდილი. აიღე მისი მეოთხედი ნაწილი, ანუ ფერმენტის ერთი ნაწილი და არასრულყოფილი სხეულის სამი ნაწილი“]: lapis-ის დამზადების ინსტრუქცია (ჰერმესის ციტატა *Rosarium*-იდან (*Art. aurif.* II, p. 317). რაც შეეხება „umbra“-ს, იხ. l.c., p. 233: „Fundamentum artis est Sol, et ejus umbra“ [„მზე და მისი ჩრდილი ხელოვნების საფუძვლებია“] (ნახ. 81). ზემოთ მოყვანილი ციტატა *Tractatus aureus*-ის ზოგად აზრს გადმოგვცემს და არა მის ზუსტ თარგმანს.

ნახ. 82. ანთროპოსიოთი ელემენტი.
მე-18 ს-ის რუსული ხელნაწერიდან.

მეტყველები და იმას, რასაც სიზმარი პერსონიფიცირებული ფორმებით გამოხატავს, სიზმრის მნახველი აბსტრაქტული იდეოგრამების სახით აღადგენს. სიზმრის ქარაგმული ენით ეს, ალბათ, იმას უნდა ნიშნავდეს, რომ პერსონიფიკაციის არსი იმ რაღაცის სიმბოლოა, რაც სულ სხვა ფორმით შეიძლება გამოიხატოს. ეს „სხვა ფორმა“ მე-16 სიზმრისკენ, ჯერის ტუზისკენ გვაბრუნებს, სადაც სახეშეცვლილ ჯვართან მისი ანალოგია განვიხილეთ. ეს ანალოგია ამ სიზმარში ზუსტდება. წმინდა სამება ოთხი ფერითაა შეფერილი თუ დაჩრდილული. ფერი აქ ტეტრაქტის კონკრეტიზაციაა. ანალოგიურ მტკიცებულებას ვხვდებით „Rosarium“-ში ციტირებულ

„Tractatus aureus“-ში: „Vultur¹⁰⁸... clamat voce magna, inquiens: <Ego sum albus niger et rubeus citrinus¹⁰⁹>“; Lapis-ის შესახებ კი, პირიქით, ხაზგასმულია, რომ იგი omnes colores-ს თავის თავში აერთიანებს. ამიტომ შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ფერებით გამოხატული ოთხობა, გარკვეულწილად, lapis-ის წინა საფეხურია. „Rosarium“-ში ამ მტკიცებულებასაც ვხვდებით: „... lapis noster est ex quatuor elementis“¹¹⁰ (ნახ. 64, 82, 117 და სხვა); ასევე „aurum philosophicum“-: „... in auro sunt quatuor elementa in aequali proportionem aptata“¹¹¹. ფაქტობრივად, სიზმრის ოთხი ფერი არის სამობიდან ოთხობაზე და, ამგვარად, კვადრატულ წრეზე გადასვლა (ნახ. 59 და 60), რაც ალქიმიური მოსაზრებით, თავისი სიმრგვალის (სრულყოფილი უბრალოების) გამო lapis-ის ბუნებას მაქსიმალურად უახლოვდება. აი, რას ვკითხულობთ lapis-ის დამზადების რეცეპტში, რომელსაც რაიმუნდუსს მიაწერენ: „Recipe de simplicissimo et de rotundo corpore, et noli recipere de triangulo vel quadrangulo, sed de rotundo: quia rotundum est propinquius simplicitati quam triangulus. Notandum est ergo, quod corpus simplicium nullum habens angulum: quia ipsum est primum et posterius in planetis, sicut Sol in stellis“¹¹².

24-ე სიზმარი:

ორი ადამიანი კრისტალებზე, განსაკუთრებული ინტერესით კი ბრილიანტზე საუბრობს.

ამ სიზმრის მოსმენისას მაშინვე გვახსენდება Lapis-ი. სიზმარი ისტორიულ ფონს ააშკარავებს და გვიჩვენებს, რომ ამ შემთხვევაში საუბარია სანატრელ, „ძნელად მოსახელთებელ საუნჯეზე“ — Lapis-ზე. სიზმრის მნახველის „opax-ი“ არაცნობიერად იმეორებს პერმეტული ფილოსოფიის მისწრაფებებს (ბრილიანტის თემას უფრო დაწვრილებით 37-ე, 39-ე და 50-ე სიზმრებში განვიხილავთ).

¹⁰⁸ იხ. 58-ე სიზმარი. ალქიმიური ძერა, არწივი და ყვავი სინონიმებია.

¹⁰⁹ „[„ძერა ყვიის და ამბობს: მე ვარ თეთრი შავი და წითელი ყვითელი“] პერმესის ეს ციტატა თვითნებური ინტერპრეტაციაა; ორიგინალში ეს ადგილი შემდეგნაირად უღერს: „Ego sum albus niger, et rubeus albi, et citrinus rubei, et certe veridicus sum“ [„მე ვარ შავის თეთრი და ყვითლის წითელი, წითლის ყვითელი და ჭეშმარიტებას გიმხელთ“]. ამგვარად, სამი მნიშვნელობა გამოხატულია ოთხი ფერით, რომელიც ჰორტულანუსის ფორმულისგან განსხვავებით, Lapis-ს ოთხ თვისებასა და სამ ფერს უკავშირებს (*De Alchemia*, p. 372).

¹¹⁰ I. c., p. 207 [„ჩვენი ქვა ოთხი ელემენტისგან წარმოიშვა“].

¹¹¹ I. c., p. 208 [„ოქროში ოთხივე ელემენტი თანაბრად და წარმოდგენილი“].

¹¹² *Rosarium*, I. c., p. 317 [„აილე უბრალო, მრგვალი სხეული და არა სამკუთხედი ან ოთხკუთხედი, არამედ მრგვალი, რადგან მრგვალი უბრალოებასთან უფრო ახლოსაა, ვიდრე სამკუთხედი. უბრალო სხეულს არა აქვს კუთხეები, რადგან პლანეტათა შორის პირველი და უკანასკნელია, როგორც მზე — ვარსკვლავთა შორის“].

25-ე სიზმარი:

სიზმარი ეხება ცენტრალური წერტილის აგებისა და ფიგურის გაწონასწორების პრობლემას ამ წერტილზე არეკვლის გზით.

სიტყვა „აგება“ „opus-ის“ სინთეზურ ხასიათსა და, ასე ვთქვათ, იმ პრომატევად შემოქმედებით საქმიანობაზე მიუთითებს, რასაც სიზმრის მნახველის ძალთა მობილიზება სჭირდება. „გაწონასწორება“ კი პასუხია 22-ე სიზმრის კონფლიქტზე („მარცხენა უნდა დაითრგუნოს“): ორივე მხარე, სარკის ანარეკლის მსგავსად, ერთმანეთის შესაბამისი უნდა იყოს. ცხადია, ანარეკლი „ცენტრალურ ნერტილს“ დაეცემა, რომელსაც არეკვლის თვისება აქვს: ეს არის vitrum¹¹³, კრისტალი ან წყლის ზედაპირი (ნახ. 209). არეკვლა კიდევ ერთი ქარაგმაა lapis-ის, aurum philosophicum-ის, ელექსირის, aqua nostra-სა და ა. შ. ფუძეიდის შესახებ (ნახ. 265).

რადგან „მარჯვენა“ ცნობიერების სამყაროს და მის პრინციპებს წარმოადგენს, ამიტომ „არეკლილი“ სამყაროს სურათი მარცხნივ უნდა შებრუნდეს და, შესაბამისად, გადმოყირავებული სამყარო შეიქმნას. შესაძლოა, იგივე აზრი ამგვარადაც გამოგვეხატა: არეკვლის შედეგად „მარჯვენა“ „მარცხენას“ მეორე მხარედ გვევლინება. ამიტომ „მარცხენა“ „მარჯვენა მხარის“ თანასწორია; და, შესაბამისად, არაცნობიერი და მისი ბუნდოვანი წესრიგი ცნობიერების სიმეტრიული დანამატი და მისი შინაარსი ხდება, თუმცა ჯერ კიდევ გაურკვეველია, რომელი წარმოადგენს ორიგინალს და რომელი — ანარეკლს (ნახ. 55). ასე რომ, „ცენტრალური ნერტილი“ შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ორი ურთიერთშესაბამისი სამყაროს გადაკვეთის ნერტილი, რომელთაც სარკე უკუღმა აირეკლავს.¹¹⁴

სიმეტრიის შექმნის იდეა, ალბათ, ის კულმინაციური ნერტილია, რომელიც არაცნობიერის აღიარებასა და სამყაროს ზოგად სურათში მის ჩართვას უნდა ნიშნავდეს. არაცნობიერი აქ „კოსმიურ“ ხასიათს იძენს.

26-ე სიზმარი:

ლამეა. ცა ვარსკვლავებითაა მოჭვდილი. გაისმის ხმა: „იწყება“. სიზმრის მნახველისკამს კითხვას: „რა იწყება?“; ხმა პასუხობს: „შეიძლება ცირკულაცია დაიწყოს“. მეტეორი ცას სწყდება და მარცხენა მხარეს უცნაურ რკალს შემოხაზავს. იცვლება სცენა. სიზმრის მნახველი საეჭვო რეპუტაციის ღამის

¹¹³ „<Lapis> nihilominus non funditur, nec ingreditur, nec permiscetur: sed vitrificatur“ და ა.შ. [„<ქვა> არც დნება, არც მრავლდება, ის შეიძლება მოჭიქურდეს“]. (ადე-მარუსის ციკატა Rosarium-იდან, I. c., p. 353).

¹¹⁴ ამასთან დაკავშირებით არსებობს პარაფსიქოლოგიური პარალელები, რომელთაც აქ არ ვასახელებ.

კლუბში იმყოფება. შემოდის სასტუმროს მეპატრონე — უსინდისო ექსპლუატატორი. იქვე დგანან მოუვლელი, უსუფთაოდ ჩაცმული გოგონები. იწყება კამათი მარჯვენასა და მარცხენას შესახებ. შემდეგ სიზმრის მნახველი მიდის და ტაქსით კვადრატულ მოედანს შემოუვლის. სცენა კვლავ ბარში გადაინაცვლებს. სასტუმროს მეპატრონე ამბობს: „ის, რაც ხალხმა მარცხენასა და მარჯვენას შესახებ თქვა, ჩემს გრძნობებს არ ეპასუხება. არსებობს კი სინამდვილეში საზოგადოების მარცხენა და მარჯვენა ნაწილები?“ სიზმრის მნახველი პასუხობს: „მარცხენას არსებობა მარჯვენას არ ეწინააღმდეგება, ორივე მათგანი ყოველ ჩვენგანშია. მარცხენა მარჯვენას ანარეკლია. მათი, როგორც სარკული ანარეკლის, შეგრძნებისას ჩემი მთლიანობა არ ირღვევა. საზოგადოების მარჯვენა და მარცხენა ნაწილები კი არ არსებობს, ესენი, ალბათ, უფრო სიმეტრიული და მრუდე ადამიანები არიან. მრუდე ადამიანი საკუთარ თავში მხოლოდ ერთ, მარჯვენა ან მარცხენა, ნაწილს განახორციელებს; მათი მდგომარეობა ჯერ კიდევ ინფანტილურია“. დაფიქრებული სასტუმროს მეპატრონე ამბობს: „ეს უკვე ბევრად კარგია“ და თავის საქმეზე მიდის.

სიზმარი დანერჩილებით გაგაცანით, რადგან ის შესანიშნავი ილუსტრაციაა, თუ როგორ აღიქვა სიზმრის მნახველმა 25-ე სიზმარში მინიშნებული იდეები. სიმეტრიული პროპორციების იდეას კოსმიური ხასიათი შემოეძარცვა და სოციალური სიმბოლოებით გამოხატულ ფსიქოლოგიურ ენაზე ითარგმნა. თანაც „მარჯვენა“ და „მარცხენა“ ლამის პოლიტიკურ დევიზად არის გამოყენებული.

სიზმრის დასაწყისს კოსმიური ასპექტი აქვს. სიზმრის მნახველმა შეამჩნია, რომ მეტეორის მიერ ცაზე შემოხაზული უცნაური მრუდი იმ ხაზის ზუსტი ანალოგიაა, რომელიც მან რვა ნაწილად დაყოფილი ყვავილის დახატვისას გაავლო.¹¹⁵ მრუდი ყვავილის ფოთლების კონტურს ქმნის. მეტეორმა, ასე ვთქვათ, ყვავილის კონტური შემოხაზა, რომელიც ვარსკვლავებიან ცას მთლიანად ფარავს. ის, რაც აქ იწყება, სინათლის ცირკულაციაა.¹¹⁶ კოსმიური ყვავილი დანტეს „Paradiso“-ს ვარდს (ნახ. 83) შეესაბამება.

„კოსმიური“ ბუნება, როგორც „შინაგანი“ გამოცდილების ასპექტი, — რომელიც მხოლოდ ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით უნდა გავიგოთ, — უზნეოა და მაშინვე ინვესს რეაქციას „ქვევით“. კოსმიური ასპექტი აშკარად ძალიან „მაღალია“, ამიტომ მისი კომპენსაცია „დაბალით“ უნდა მოხდეს; ასე რომ, სიმეტრია უკვე იმ ორი სამყაროს სურათს კი აღარ ეკუთვნის, არამედ ადამიანთა საზოგადოებას, ფაქტობრივად კი — სიზმრის მნახველს. სიზმრის მნახველის ფსიქოლოგიურ მიხვედრილობას სასტუმროს მეპატრონე პასუხობს: „ეს უკვე ბევრად უკეთესია“, რასაც, ალბათ, შემდეგი წინადადება

¹¹⁵ იხ. 23-ე სიზმრის კომენტარი.

¹¹⁶ WILHELM UND JUNG, *Das Geheimnis der Goldenen Blüte*, passim.

ნახ. 83. დანტე ლეტაებრივი ვარდით ნარდგება ღმერთის წინაშე.
DANTE, Paradiso (ვატიკანი, მე-15 ს.)

უნდა მოჰყვებოდეს — „მაგრამ ჯერ კიდევ არასაკმარისად კარგი“.

ლამის კლუბში დაწყებული კამათი „მარჯვენასა“ და „მარცხენას“ შესახებ, ფაქტობრივად, სიზმრის მნახველის ის შინაგანი კონფლიქტია, რომელიც მაშინ იჩენს თავს, როცა მას სიმეტრიის აღიარებას ურჩევნ. მას კი ეს არ შეუძლია, რადგან მეორე მხარე იმდენად საეჭვოდ გამოიყურება, რომ იგი ამჯობინებს, მას არც კი ჩაუღრმავდეს. ეს ხდება *circumambulatio*-ს (კვადრატული მოედნის შემოვლა მანქანით) მიზეზი. იგი უნდა დარჩეს შიგნით, არ გაიქცეს და საკუთარი ანარეკლის შეცნობა შეძლოს. ამისთვის ყველა ღონეს ხმარობს, თუმცა არა ისე, როგორც ამას მეორე მხარე ისურვებდა. ამიტომ ხდება მისი დამსახურების აღიარება ასე გულგრილად.

27-ე ვიზუალური შთაბეჭდილება:

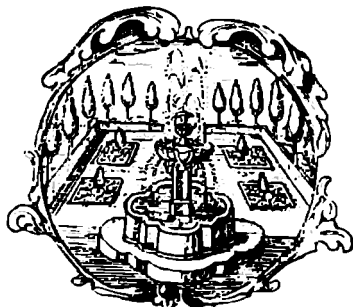
წრე. ცენტრში ამწვანებული ხე დგას. წრეში გარეული ცხოველები გააფთრებით ებრძვიან ერთმანეთს. ისინი ხეს ვერ ხედავენ.

მარჯვენასა და მარცხენას შორის არსებული კონფლიქტი აშკარად არ დასრულებულა და კვლავ გრძელდება, რადგან გარეულ ცხოველებს „ბავშვური მდგომარეობა“ აქვთ. ამიტომ ისინი, როგორც „მრუდენი“, ან მარჯვენას აღიარებენ, ან მარცხენას და არაფერი იციან მესამის შესახებ, რომელიც ამ კონფლიქტზე მალლა დგას.

28-ე ვიზუალური შთაბეჭდილება:

წრე. მის შიგნით კიბეებს მივყავართ აუზისკენ, სადაც შადრევანია.

არაცნობიერი შინაარსის რომელიმე არსებითი ასპექტის არარსებობა უკმაყოფილებას იწვევს. ამ დროს არაცნობიერი პროცესი ადრეულ

ნახ. 84. გალავანმორტყმულ ბაღში შადრევანი ნიშნავს „constantia in adversis“-ს

— განსხვავებულობათა მუდმივობას, ალქიმიაში ტიპურ სიტუაციას.

BOSCHIIUS, *Symbolographia* (1702)

სიმბოლოებს მიმართავს, როგორც ამ სიზმარში ხდება. სიმბოლო მე-13 სიზმრისკენ გვაბრუნებს, სადაც მანდალას — aqua nostra-ს შადრევნიან ფილოსოფოსთა ბაღს ვხვდებით (ნახ. 84, ასევე 25, 26 და 56). წრე და აუზი ხაზს უსვამს მანდალას, შუა საუკუნეების „ვარდის“¹¹⁷ სიმბოლოს. „ფილოსოფოსთა ვარდების ბაღი“ ალქიმიკოსთა საყვარელი სიმბოლოა.¹¹⁸

29-ე ვიზუალური შთაბეჭდილება:

ვარდების თაიგული. შემდეგ ჩნდება ნიშანი ✠, თუმცა ის ასეთი უნდა იყოს: ✱

ვარდების თაიგული შადრევნის მსგავსად მარაოსავით იშლება. პირველი ნიშნის — შესაძლოა, ხის — მნიშვნელობა გაურკვეველია. შესწორებული მეორე ნიშანი რვა ნაწილად დაყოფილ ყვავილს წარმოადგენს (ნახ. 85). მეორე ნიშანში აშკარად ის შეცდომაა შესწორებული, რომელიც გარკვეულწილად „ვარდის“ მთლიანობას არღვევს. რეკონსტრუქციის მიზანია, ცნობიერების ველს მანდალას პრობლემა მიუახლოვოს; კერძოდ კი — მისი სწორი შეფასება და განმარტება.

30-ე სიზმარი:

სიზმრის მნახველი და მუქკანიანი უცნობი ქალი მრგვალ მაგიდასთან სხედან.

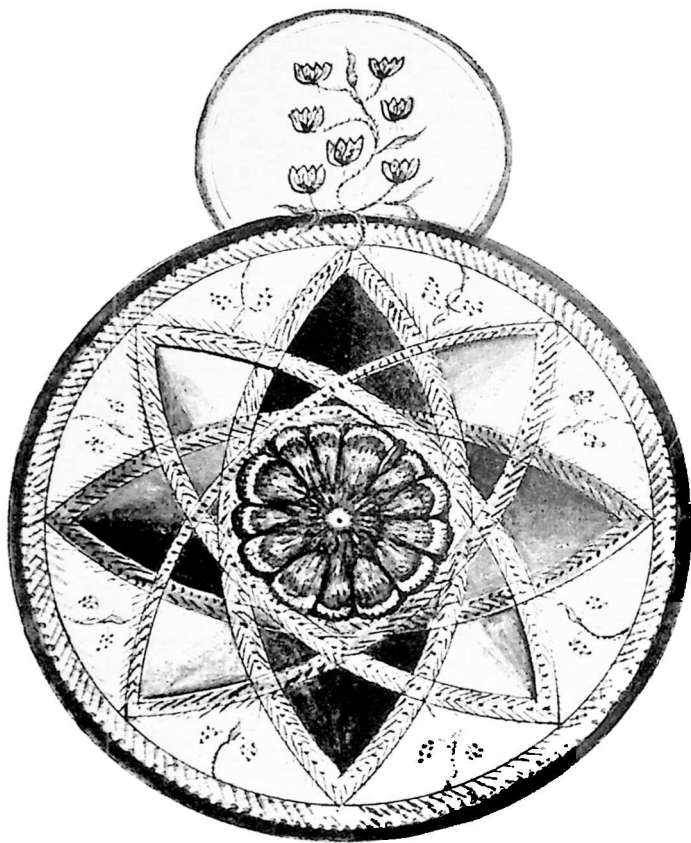
როდესაც პროცესი ცხადი ხდება ან მრავალფეროვანი შედეგები ვლინდება, მაშინვე რეგრესია იწყება. ციტირებულ სიზმრებში აშკარად ჩანს, რომ მთლიანობის თავსმოხვეული მოთხოვნები სიზმრის მნახველისთვის შემანუხებელია. ამ მოთხოვნათა შესრულებას შორს მიმავალი შედეგები მოჰყვება, მისი ბუნება კი ჩვენი კვლევის ჩარჩოებს სცდება.

მრგვალ მაგიდა მთლიანობის წრეზე მიუთითებს. მასვე განეკუთვნება Anima, როგორც მეოთხე ფუნქციის წარმომადგენელი, განსაკუთრებით კი მისი „ბნელი“ სახეცვალება. იგი ვლინდება მაშინვე, როგორც კი რაიმე დაკონკრეტებას იწყებს, ანუ როცა ის რეალობად უნდა იქცეს ან საკუთარ თავს რეალობად გადაქცევას უქადის. „ბნელი“ ხტონური, მინიერი და რეალურია. შიშის სათავეც ეს გახლავთ, რაც, თავის მხრივ, რეგრესიას იწვევს.¹¹⁹

¹¹⁷ VALLI, *Die Geheimsprache Dantes und der Fedeli d'Amore*.

¹¹⁸ Rosarius minor *De alchimia*-ში, p. 309 ff.

¹¹⁹ „Abeo, quod nigram caudam habet abstinere, terrestrium enim deorum est“ [„ფრთხილად იყავი იმასთან, რასაც შავი კუდი აქვს, რადგან ის მიწის ღმერთების კუთვნილებაა.“] (*Symbola Pythagore philosophi: FICINO, Auctores platonici*, Fol. X, III).

ნახ. 85. რეაფურცლოვანი ყვავილი, როგორც შვიდის მერვე ან პირველი.
Recueil de figures astrologiques (მე- 18 ს.)

31-ე სიზმარი:

სიზმრის მნახველი მრგვალ მაგიდასთან უსიამოვნო გარეგნობის კაცთან ერთად ზის. მაგიდაზე ჟელატინისმაგვარი მასით სავსე ჭიქა დგას.

ეს სიზმარი წინა სიზმართან შედარებით წინ გადადგმული ნაბიჯია, ვინაიდან „ბნელი“ აქ საკუთარ „სიბნელედ“ აღიქმება. აქედან ჩნდება „ჩრდილი“¹²⁰, რაც უკვე პერსონალურად მას — სიზმრის მნახველს — ეკუთვნის. ამ გზით Anima მორალური არასრულფასოვნების პროექციისგან თავისუფლდება და მის კუთვნილ შემოქმედებით, ცხოველმყოფელ ფუნქციას იბრუნებს.¹²¹ ეს უკანასკნელი კი უცნაური სითხით სავსე ჭიქის სახით არის წარმოდგენილი, რომელიც, სიზმრის მნახველთან ერთად, შეგვიძლია მე-18 სიზმრის არადიფერენცირებულ „ცოცხალ მასას“ შევადაროთ. იქ ეს პრიმიტიული ცხოველის ადამიანად თანდათანობით გარდაქმნის პროცესი იყო. აქაც რაღაც მსგავსს უნდა ველოდოთ, რადგან, როგორც ჩანს, შინაგანი განვითარების სპირალმა იმავე წერტილს მიაღწია, თუმცა კი ეს წერტილი უფრო მაღალია.

ჭიქა ალქიმიამი უთუ ვას-ს (ერთადერთ ჭურჭელს) შეესაბამება (ნახ. 86), მისი შიგთავსი კი — ცოცხალ, ნახევრად ორგანულ ნარევეს, საიდანაც უნდა იშვას lapis-ის სხეული, რომელსაც სული და სიცოცხლე აქვს მინიჭებული; ან უცნაურ ფიგურას „ფაუსტის“ მე-2 ნაწილში, მესაჭე ბიჭს, გალათეას ტახტთან დამსხვრეულ ჰომუნკულუსს და ევფორიონს („ცენტრის“

¹²⁰ სიზმრის ფსიქოლოგიის დანვრილებით განხილვას არ ვაპირებ, მაგრამ ამ საკითხთან დაკავშირებით ალბათ მომიწევს ცალკეული შენიშვნები დავუტოო. ერთ მაგიდასთან ჯდომა ნიშნავს კავშირს, კონტაქტს, „გაერთიანებას“. მრგვალი მაგიდა გაერთიანების სიმბოლოა. თუ Anima — პერსონიფიცირებული არაცნობიერი — გამოეყო მე-ს ცნობიერებას და, შესაბამისად, არაცნობიერია, მაშინ ეს ფაქტი მე-სა და Anima-ს შორის არსებული პიროვნული არაცნობიერისაგან იზოლირებული ფენის არსებობას ნიშნავს. პიროვნული არაცნობიერის არსებობა ამტკიცებს, რომ მისი შინაარსი, რომელიც შესაძლოა ცნობიერი ყოფილიყო, არაცნობიერია. ეს არის ნაკლოვანი ან არარსებული — ე. წ. ჩრდილის — ცნობიერება. ჩრდილი ნეგატიური ეგოს შესატყვისია და ყველა იმ თვისებას მოიცავს, რომლის არსებობაც სობრალულს იწვევს და საჩოთიროა. ჩრდილი და Anima არაცნობიერია, ერთმანეთთან არიან დაკავშირებული და სიზმარი მათ კავშირს „ქორწინების“ სახით გამოხატავს. Anima-ს (ან ჩრდილის) აღიარებისა და მისი გაცნობიერებისთანავე ორივე ფიგურა ერთმანეთს გამოეყოფა, როგორც ეს ჩვენი სიზმრის მნახველის შემთხვევაში მოხდა.

¹²¹ Anima-ს ფუნქციის შესახებ იხ. ჩემი მოხსენება *Über die Archetypen des kollektiven Unbewussten* [paragr. 53 ff.]. ტრაქტატში *Hermes an die menschliche Seele* Anima მარადისობის „თარჯიმნად და კამერდინერად“ მოიხსენიება, რითაც ზუსტად არის განსაზღვრული Anima-ს, როგორც ცნობიერსა და არაცნობიერს შორის შუამავალის, ფუნქცია.

არაცნობიერ ნაწილებად დაშლის სიმბოლოებს). როგორც ცნობილია, lapis-ი არა მარტო „ქვაა“, ის „de re animali, vegetabili et minerali“-საც შეადგენს და სხეული, სული და სამშვინველი აქვს;¹²² იგი ხორცისგან და სისხლისგან ამოიზრდება.¹²³ ამიტომ ამბობს ფილოსოფოსი ჰერმესი „Tabula smaragdina“-ში: „ქარმა იგი მუცლით ატარა“ (ნახ. 210). „ქარი ჰაერია, ჰაერი — სიცოცხლე, სიცოცხ-

ნახ. 86. ალქიმიური სადისტილაციო აპარატი — „vasum vas“
(ორმაგი) მერკურის გველით.

KELLEY, *Tractatus duo de Lapide philosophorum* (1676)

ლე კი — სამშვინველი“. „ქვარის ის, რაც სრულყოფილ და არასრულყოფილ სხეულთა შორის არსებობს; ის, რაც ბუნებამ წამოიწყო, ხელოვნებამ უნდა სრულყოს“. ¹²⁴ ეს ქვა „უხილავის ქვადაც (lapis invisibilitatis) იწოდება“. ¹²⁵

ამ სიზმრის პრობლემა ალბათ „ცენტრის“ გაცოცხლებაში — მის რეალობად ქცევაში — ანუ, ასე ვთქვათ, მის დაბადებაში მდგომარეობს. ამორფული მასიდან „ცენტრის“ დაბადების პარალელია ალქიმიური იდეის *prima materia*, ქაოსური, სიცოცხლის თესლით განაყოფიერებული *massa informis* (ნახ. 162 და 163). როგორც უკვე ვნახეთ, მას არაბული ფისისა და თიხის თვისებები მიენერება, ან *viscosa*-დ და *unctuosa*-დ — „ბლანტად“ მოიხსენიება (პარაცელსუსთან Nostoc საიდუმლო სუბსტანციას წარმოადგენს). „ჟელატინისებურ მასას“ მასაზრდოებელი გარემოს თანამედროვე კონცეფცია კი უდევს საფუძვლად, მაგრამ მაინც ჩნდება უკუკავშირები ბევრად უფრო ძველ ალქიმიურ იდეებთან, რომლებიც ცნობიერად არ ვლინდება, თუმცა არაცნობიერად სიმბოლოთა არჩევაზე ძლიერ გავლენას ახდენს.

* „ცხოველებს, მცენარეებს და მინერალებს“ (ლათ.).

¹²² *Rosarium (Art. aurif. II)*, p. 237.

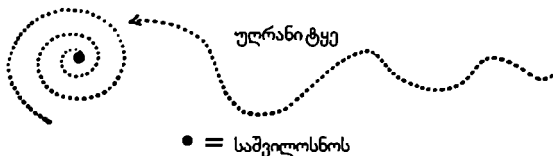
¹²³ *l.c.*, p. 238.

¹²⁴ *l.c.*, p. 235 f.

¹²⁵ *l.c.*, p. 231.

32-ე სიზმარი:

სიზმრის მნახველი უცნობი ქალისგან წერილს იღებს. იგი სწერს, რომ მას საშვილოსნოს ტკივილები აწუხებს. წერილს დართული აქვს ნახატი, რომელიც დაახლოებით ამგვარად გამოიყურება:¹²⁶

ულრან ტყეში ბევრი მაიმუნია. თვალწინ თეთრი მყინვარის ხედი იშლება.

Anima გვატყობინებს, რომ ცხოველმყოფელ ცენტრში მტკივნეული პროცესები ხდება. აქ ცენტრი უკვე ცოცხალი მასით საესე „ჭიქას“ კი აღარ წარმოადგენს, არამედ „საშვილოსნოდ“ წოდებულ წერტილს, რომელსაც circumambulation-ის გზით უნდა მივალნიოთ — როგორც ამას სპირალის მიუთითებს. სპირალის ყოველთვის ხაზს უსვამს ცენტრს, შესაბამისად, საშვილოსნოს; იგი ხშირად ალქიმიური ჭურჭლის სინონიმი და აღმოსავლური მანდალას ძირითადი მნიშვნელობის აღმნიშვნელი.¹²⁷ გველისებრ ხაზს ჭურჭლისკენ მივყავართ, რაც ესკულაპეს (სურ. 203, 204) მკურნალი გველის ანალოგიას ბადებს; ეს არის ასევე Shiva bindu-ს ტანტრისტული სიმბოლო, შემოქმედი, ლატენტური ღმერთის ანალოგია, რომელიც არ არის სივრცეში განვრცობილი და მას, როგორც წერტილოვან ფიგურას ან Linggas-ს, გარს კუნდალინის გველი ჰყავს სამნახევარჯერ შემოხვეული.¹²⁸ ულრან

¹²⁶ საშვილოსნო არის ცენტრი, სიცოცხლის მომნიჭებელი თასი (ნახ. 87). გრაალის მსგავსად, ქვა თავად არის შემოქმედი თასი — „elixir vitae“; მას სპირალის აქვს გარს შემოხვეული — zircumambulation-ს გზით შემოვლით მიახლოების სიმბოლო.

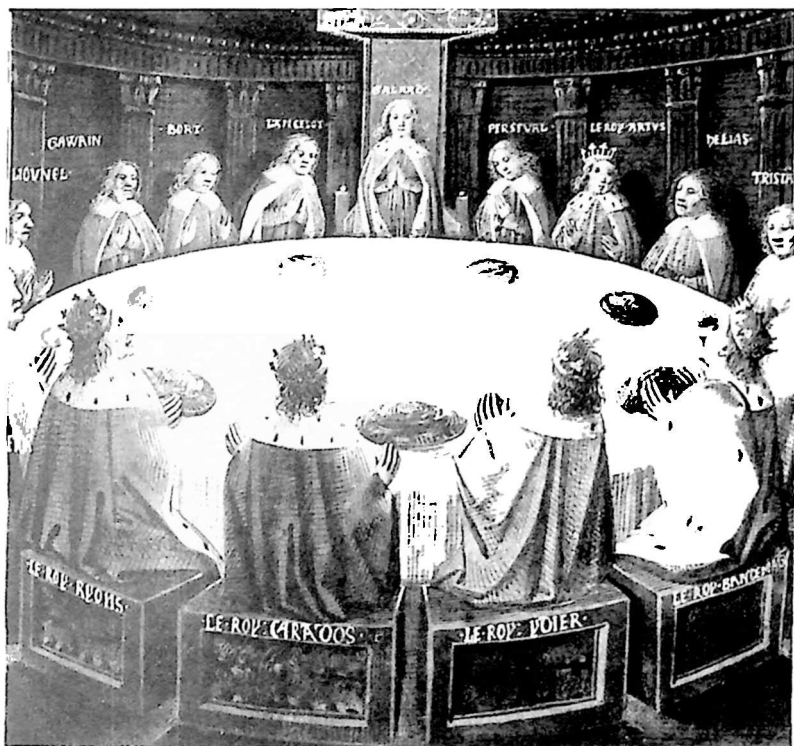
¹²⁷ მანდალას ცენტრი შეესაბამება ლოტოსის თასს — ღმერთების დაბადების ადგილს და მათ ადგილსამყოფელს. მას „padma“ ეწოდება და ქალური მნიშვნელობა აქვს. ალქიმიის ენაზე „vas“ ხშირად საშვილოსნოდ მოიხსენიება, რომელშიც „ბავშვი“ უნდა ჩაისახოს. ლორეტოს ლიტანიისას მარიაშს სამჯერ მოიხსენიებენ, როგორც „vas spirituale“, „honorabile“ და „insigne devotionis“, შუა საუკუნეების პოეზიაში კი — „ზღვის ყვავილად“, რომელიც თავის წიაღში ქრისტეს ამყოფებს (იხ. სიზმარი 36). პერმეტულ თასს შეესაბამება გრაალის თასი (ნახ. 88). ვოლფრამ ფონ ეშენბახი მას გრაალის ქვას „lapis exilis“-ს უწოდებს; არნალდუს ვილანოველი (ჩვ. ნ. 1313 ნ.) Lapis-ს „lapis exilis“-ს, „უსახურ ქვას“ უწოდებს, რაც შესაძლოა ძალზე მნიშვნელოვანი იყოს ვოლფრამისეული ტერმინის ინტერპრეტაციისთვის.

¹²⁸ იხ. AVALON, *The Serpent Power* (Shal-Chakra-Nirupana).

ნახ. 87. ქალწული — ღვთაებრივი ბავშვის ჭურჭელი.
ვენეციური *Rosario della gloriosa vergine Maria* (1524)

ტყეში მაიმუნის მოტივი მე-16, მე-18 და 22-ე სიზმრებში გვხვდება. გაეი-ხსენოთ ნათქვამი 22-ე სიზმრიდან: „ყოველივეს სინათლე უნდა მართავ-დეს“, რასაც „ტრანსფორმირებულ“ თავამდე მივყავართ. ბოლოს კი თვალ-ნინ თეთრი „მყინვარის“ პანორამა იშლება. ამ სიზმართან დაკავშირებით სიზმრის მნახველი ადრე ნანახ სიზმარს იხსენებს (ეს სიზმარი წიგნში არ გვიხსენებია), სადაც იგი გალაქტიკას — ირმის ნახტომს — ნახულობს და უკვდავების შესახებ საუბრობს. „მყინვარის“ სიმბოლო ხიდს ნიშნავს; ხიდი კოსმიური ასპექტისკენ გვაბრუნებს, ანუ იმ ასპექტისკენ, რომელიც რეგ-რესიის მიზეზად იქცა. მაგრამ, როგორც ხდება ხოლმე, წარსული პირვან-დელი სახით არასდროს ბრუნდება, მას თან ახალი სირთულეები ახლავს, რაც ინტელექტუალური ცნობიერებისათვის კოსმიურ ასპექტზე არანაკ-ლებ უსიამოვნოა. ლოგიკურად ეს ასეც იყო მოსალოდნელი. ეს სირთულეა, მაგალითად, უკვდავებაზე საუბრის გახსენება. ამ თემაზე მინიშნება უკვე მე-9 სიზმარში ხდება ქანქარიანი საათის, ანუ *perpetuum mobile*-ს სახით. უკვდავება არის საათი, რომელიც არ ჩერდება, მანდალა, რომელიც ცა-რგვალის მსგავსად მარადიულად ბრუნავს. ასე რომ, კოსმიური ასპექტი რთული და მნიშვნელოვანი პრობლემით ბრუნდება. სიზმრის მნახველი-

ნახ. 88. წმინდა გრაალის ხილვა: *Le Roman de Lancelot du Lac* (მე-15 ს.)

სთვის ეს უკვე მეტისმეტი იქნებოდა, რადგან მის მეცნიერულ გონებას ამის მოსანელებლად ძალზე შეზღუდული უნარი გააჩნია.

მართლაც, თავბრუდამხვევია განსაზღვრებათა ის სიმრავლე, რომელსაც არაცნობიერი ამ ბნელით მოცული პრობლემის საილუსტრაციოდ მოუხმობს და რომელსაც ჩვენ სახელად მანდალას ან „თვითობას“ ვარქმევთ. ისეთი შთაბეჭდილება რჩება, თითქოს არაცნობიერთან ერთად ალქიმიის საუკუნოვან სიზმარს დავტრიალებდეთ თავს და ძველ სინონიმთა გორაზე ახალი სინონიმების დახვავებას ვაპირებდეთ. აღარ განვავრცობ იმ თემას, რამნიშვნელობა ჰქონდა Lapis-ს ჩვენი წინაპრებისთვის, მანდალას — ლამაისტებისთვის, ტანტრისტებისთვის, აცტეკებისა და პუებლოს ტომის ინდიელებისთვის, „ოქროს ბურთულებს“¹²⁹ — დაოისტე-

¹²⁹ „ოქროსფერი ყვავილის“ სინონიმი.

ბისტვის და „ოქროს ჩანასახს“ — ინდუსთათვის. ჩვენ ვიცით ტექსტები, რომლებიც ამის შესახებ ნათელ წარმოდგენას გვიქმნის.

მაინც რას უნდა ნიშნავდეს ის ახირებული სიჯიუტე, რითაც არაცნობიერი ევროპელი კულტურული ადამიანის წინაშე ამ უაზრო სიმბოლიკის დემონსტრირებას აწყობს? ამ შემთხვევაში მე მხოლოდ ფსიქოლოგიურ განმარტებას მივმართავ. შესაძლებელია, სხვაგვარი ახსნაც არსებობდეს, მაგრამ მათ არ ვიზიარებ.

ამ მოსაზრების თანახმად, ყოველივე ის, რასაც ცნება „მანდალა“ აერთიანებს, ერთი გარკვეული პოზიციის განსხეულებას უნდა წარმოადგენდეს. ცნობიერების ცნობილ პოზიციას თავისი გარკვეული მიზნები და ზრახვები ამოძრავებს. ცხადია, ჩვენ ვხმარობთ სიტყვა „თვითობას“, თუმცა მისი მნიშვნელობა „მეტაფიზიკური“ ბურუსით არის მოცული. მე კი შემიძლია განვსაზღვრო „თვითობა“, როგორც ცნობიერი და არაცნობიერი ფსიქეს ერთიანობა, მაგრამ ეს ერთიანობა თვალუწვდენელია და ნამდვილ *lapis invisibilitatis*-ს წარმოადგენს.

არაცნობიერის, როგორც ეგზისტენციალური პოსტულატის, შესაძლო შინაარსის ცოდნა შეუძლებელია. ემპირიულია მხოლოდ მთლიანობის ნაწილები და ამდენად შეადგენენ ისინი ცნობიერების შინაარსს; ცნობიერება ტრანსცენდენტულია და ამიტომ „თვითობა“ ზღვრული ცნებაა, დაახლოებით ისეთივე, როგორიც კანტის „*Ding an sich*“. ის არის იდეა, რომელიც, სიზმრის მსგავსად, შესაძლოა მხოლოდ ემპირიული გამოცდილების საფუძველზე განიმარტოს და თან ისე, რომ ტრანსცენდენტურობა არ დაკარგოს, რადგან შეუძლებელია უცნობი მოვლენის საზღვრის შესახებ რაიმეს ცოდნა. ამიტომ უძღურნი ვართ, დავადგინოთ „თვითობის“ საზღვარი. ნაძალადევად „თვითობის“ ინდივიდუალური ფსიქეს საზღვრით შემოფარგულა არამეცნიერული იქნებოდა, რომ აღარაფერი ვთქვათ იმაზე, რომ ამ საზღვრის შესახებ არც არაფერი ვიცით, რადგან მისი ადგილიც არაცნობიერშია. ცნობიერების საზღვრის დადგენა, ალბათ, შესაძლებელია; არაცნობიერი კი უცნობი ფსიქეა და უსაზღვრო, სწორედ მისი განუსაზღვრელობის გამო. არ უნდა გაგვიკვირდეს, რომ არაცნობიერი შინაარსის ემპირიზმი უსასრულობის, დროსა და სივრცეში განუსაზღვრელის თვისებაა. ეს თვისება ნუმინოზურია, ფრთხილი გონებისთვის ხშირად შიშის მომგვრელი, რადგან მან მხოლოდ შეზღუდულ ცნებათა ფასი იცის. მას უხარია, რომ არც ფილოსოფოსია, არც თეოლოგი და ამ სახით *noumena*-ს პირისპირ არ შეხვდება. ყველაზე ცუდი ის არის, როცა ცხადი ხდება, რომ *noumena* ფსიქიკური არსია, რომელიც თავად მოქმედებს ცნობიერებაზე და

სიზმრებიც ლამლამობით თავის ჭკუაზე ფილოსოფოსობენ. დიახ, უფრო მეტიც: თუ ვეცდებით noumena-ს თავი ავარიდოთ და არაცნობიერის შემოთავაზებულ ოქროს გაბრაზებულნი უარვყოფთ, საქმე ცუდად წაგვივა, გონივრული მოსაზრების მიუხედავად, ავადმყოფური სიმპტომებიც იჩენს თავს, ხოლო იმ ნუთიდან, როგორც კი ამ ქვას დავევლებით და მას — თუნდაც ჰიპოთეტურად — ქვაკუთხედად ვაქცევთ, სიმპტომებიც გაქრება და „უმიზეზოდ“ კარგადაც ვიგრძნობთ თავს. ამ დილემის წინაშე იმით მაინც შეგვიძლია ვინუგეშოთ თავი, რომ არაცნობიერი გარდაუვალი ანგარიშგასანევი ბოროტებაა. ამიტომ უფრო მართებული იქნებოდა, თუ მას უცნაურ სიმბოლურ გზებზე სახეციალოდ დავემგზავრებოდით, რაც არ უნდა საეჭვოდ გვეჩვენებოდეს ამ უკანასკნელთან ერთად მოგზაურობის აზრი. სასარგებლო იქნებოდა, კიდევ ერთხელ გაგვევლო „ადრეული კაცობრიობის გაკვეთილები“ (ნიცშე). ამ სახის ინტელექტუალურ დამხმარე საშუალებას მხოლოდ იმას ვუსაყვედურებდი, რომ მოვლენათა პირისპირ ხშირად უსაფუძვლო აღმოჩნდება ხოლმე. მსგავს შემთხვევებში ვამჩნევთ, რომ თვითობის ენტელექტია წლების განმავლობაში იმდენად შეუპოვარი ხდება, რომ ცნობიერებას კიდევ უფრო მეტი ძალისხმევა სჭირდება, რათა არაცნობიერს აუწყოს ფეხი.

რაც დღესდღეობით მანდალას სიმბოლოს შესახებ შევიტყვეთ, არის ის, რომ იგი ავტონომიური ფსიქიკური ფაქტია, ხასიათდება ფენომენოლოგიით, რომელიც მუდამ მეორდება და ყველგან ერთნაირია. ის ატომის ბირთვის მსგავსია, რომლის შიდა სტრუქტურისა და მნიშვნელობის შესახებ არაფერი ვიცით. შეიძლება ის ცნობიერების რეალურ-ფექტურ ანარეკლადაც მივიჩნიოთ, რომელსაც არც მიზნისა და არც საშუალების ფორმულირება არ ძალუძს და თავისი აქტივობის პროეცირებას მთლიანად მანდალას ვირტუალურ ცენტრზე ახდენს.¹³⁰ პროეცირებისთვის აუცილებელი ძალა მუდამ ინდივიდის განსაკუთრებულ სიტუაციაშია საძიებელი, როცა მან აღარ იცის, სხვა რა გზით უშველოს თავს. იმას, რომ მანდალა მხოლოდ ფსიქოლოგიური ანარეკლია, ერთი მხრივ, სიმბოლოს ავტონომიური ბუნება ეწინააღმდეგება, რომელიც სიზმრებსა და ხილვებში განსაცვიფრებელი სპონტანურობით ამხელს თავს, მეორე მხრივ კი — არაცნობიერის ავტონომიური ბუნება; ეს უკანასკნელი კი არა მარტო ფსიქიკის პირვანდელ ფორმას წარმოადგენს, არამედ იმ მდგომარეობასაც, რომელიც ჩვენ უკვე ადრეულ ბავშვობაში განვევლეთ და რომელსაც ყოველდამეუბრუნდებით. არ არსებობს მტკიცებულება იმისა, რომ ფსიქეს აქტივობა

* NIETZSCHE F., *Menschliches Allzumenschliches*.

¹³⁰ პროექცია არ არის სპონტანური ფენომენი და არც რაიმეს ექსტრაპოლაცია. ის არ არის ნებელობითი ფენომენი.

მხოლოდ რეაქტიულია (რეფლექსური ტიპისა). საუკეთესო შემთხვევაში ის შეზღუდული დასაბუთებულობის ბიოლოგიური ჰიპოთეზაა. უნივერსალურ ჭეშმარიტებად ქცეული, ის სხვა არაფერია, თუ არა მატერიალისტური მითი. ფსიქე გადასინჯავს სულის შემოქმედებით უნარს და მის წინაშე ყველა *causae* უბრალო შემთხვევითობად მოჩანს.

33-ე სიზმარი:

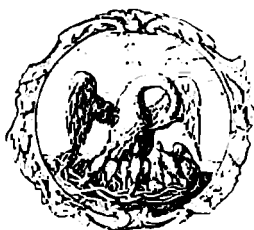
იმართება ნადირთა სასტიკი ბრძოლა.

როგორც მოსალოდნელი იყო, ახალმა გართულებებმა („უკვდავებამ“) ღრმა კონფლიქტი დაბადა, რომელიც 27-ე სიზმრის ანალოგიური სიტუაციის სიმბოლიკით ვითარდება.

34-ე სიზმარი:

საუბარი მეგობართან. სიზმრის მნახველი მას ეუბნება: „მე უნდა გავუძლო ქრისტეს ყურებას, რომელიც სისხლისგან იცლება და სულის ხსნისთვის ვიღავწო“.

ეს სიზმარი, 33-ე სიზმრის მსგავსად, უცხო სულიერი სამყაროს შე-

ნახ. 89. პელიკანი ბარტყებს საკუთარი სისხლით კვებავს — ქრისტეს ალეგორია.
BOSCHIUS, *Symbolographia* (1702)

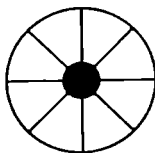
მოჭრით გამოწვეულ ექსტრაორდინარულ, დახვეწილ ტანჯვაზე მიუთითებს (ნახ. 89), ამიტომაც მოუხმობს სიზმარი ქრისტეს ტრაგედიის ანალოგიას: „მეუფეობა ჩემი არა ამის სოფლისაგანი არს“, იოანე, 18,36). ეს იმასაც ნიშნავს, რომ სიზმრის მნახველი „მომაკვდინებელი“ სერიოზულობით განაგრძობს თავისი პრობლემის გადაჭრას. ქრისტეს ხსენება მხოლოდ მორალური გახსენება როდია, მას გაცილებით ღრმა მნიშვნელობა ენიჭება. ეს არის ინდივიდუაციის პროცესი, რომლის თვალნათლივ ჩვენებაც ევროპელი ადამიანისთვის ქრისტეს ცხოვრების რელიგიურ-დოგმატური მოდელით ხდება. ამასთან, აქცენტი კეთდება მაცხოვრის „ისტორიულ

რეალობაზე", რაც მის სიმბოლურ ბუნებას ბუნდოვანს ხდის, თუმცა ღვთის განკაცება სარწმუნოებრივი მოძღვრების (symbolion-ის) მეტად არსებით ნაწილს შეადგენს. დოგმის ზემოქმედების ძალა უნიკალურ ისტორიულ რეალობას კი არ ეყრდნობა, არამედ საკუთარ, ყოველგვარი დოგმის არსებობისგან თავისუფალ სიმბოლურ ბუნებას. შესაბამისად, არსებობს „წინაქრისტიანული" და „არაქრისტიანული" ქრისტი, როგორც ავტონომიური ბუნების ფსიქოლოგიური ფაქტი. სხვათა შორის, ამ იდეას ეყრდნობა დოქტრინა პრეფიგურაციის შესახებ, ამიტომ სრულიად ლოგიკურია, როცა თანამედროვე, რელიგიურად არადეტერმინირებულ ადამიანში ანთროპოსი ან პოიმენი იჩენს თავს, რადგან ის მისსავე ფსიქიკაშია (ნახ. 117, 195 და სხვა.)

35-ე სიზმარი:

მსახიობი ქუდს მიანარცხებს კედელზე, რომელზეც მისი გამოსახულება შემდეგნაირად აღიბეჭდება:

მსახიობი — იმ მასალების გათვალისწინებით, რომელიც აქ არ დაგვისახელებია — სიზმრის მნახველის პირადი ცხოვრებიდან ერთ კონკრეტულ ფაქტზე მითითებაა. ამ დღემდე იგი თავად უწყობდა ხელს ფიქციურობას, რაც მას საკუთარი თავის სერიოზულად აღქმაში უშლიდა ხელს. ახლა კი მის მიერ მოპოვებული სერიოზული პოზიცია სრულიად შეუთავსებელი აღმოჩნდა ფიქციასთან. მან უნდა დათმოს მსახიობი, რადგან სწორედ ეს უკანასკნელი უარყოფს მის თვითობას. ქუდი პირველ სიზმარზე მიგვიბრუნებს, სადაც სიზმრის მნახველი უცხო ადამიანის ქუდს იხურავს. მსახიობი ქუდს კედელზე მიანარცხებს და ირკვევა, რომ ქუდი მანდალაა. ამგვარად, „უცხო" ქუდი თვითობას წარმოადგენს, რომელიც მან აღიქვა, როგორც უცხო, რადგან სიზმრის მნახველი ჯერ კიდევ ფიქტიურ როლს ასრულებდა.

36-ე სიზმარი:

სიზმრის მნახველი ტაქსით მიდის რატჰაუსპლატცისკენ, რომელსაც რატომღაც „მარიენპოფი" ეწოდება.

ამ სიზმარს გაკერით მოვიხსენიებ, რადგან ის Temenos-ის ქალურ ბუნებას განმარტავს ისევე, როგორც *rosa mystica* ლორეტოს ლიტანიაში — ქალნულ მარიამს (ნახ. 26).

37-ე სიზმარი

შუქით განათებული მრუდე ხაზები ბნელი ცენტრის გარშემო. სიზმრის მნახველი დახეტილობს ბნელ გამოქვაბულში, სადაც იმართება ბრძოლა კეთილსა და ბოროტს შორის. აქვეა თავადი, რომლისთვისაც ყველაფერი ცნობილია. იგი სიზმრის მნახველს ბრილიანტის ბეჭედს ჩუქნის და მარცხენა ხელის არათითზე თავად უკეთებს.

ამკარაა, რომ 26-ე სიზმარში დაწყებული სინათლის ცირკულაციის თემა გრძელდება. სინათლე ყოველთვის ცნობიერების მანიშნებელია, რომელიც პერიფერიაზე მოძრაობს. ცენტრი კვლავ ბნელია. ის ბნელი გამოქვაბულია, შიგ შესელა კი კონფლიქტს ინვესს. ის იმ თავადს გვახსენებს, რომელიც მოშორებით დგას, ყოვლისმცოდნეა და ძვირფას ქვას ფლობს. საჩუქარი სხვა არაფერია, თუ არა სიზმრის მნახველის მიერ თვითობის წინაშე დადებული აღთქმა — მარცხენა ხელის არათითი ხომ საქორწინო ბეჭდის ადგილია. მარცხენა, ასევე, არაცნობიერიცაა, აქედან კი, ალბათ, უნდა დავასკვნათ, რომ სიტუაცია დიდწილად არაცნობიერია. თავადი უფრო *aenigma regis*-ს უნდა წარმოადგენდეს (იხ. მე-10 სიზმრის კომენტარი, ასევე ნახ. 54), ბნელი გამოქვაბული კი ის ჭურჭელია, რომელიც ურთიერთდაპირისპირებულ მხარეებს იტევს. თვითობა ამ დაპირისპირებულობასა და მათ კონფლიქტში გაცხადდება; ის *coincidentia oppositorum*-ია და, ამდენად, თვითობისკენ მიმავალი გზაც კონფლიქტით იწყება.

38-ე სიზმარი:

მრგვალი მაგიდის გარშემო ოთხი სკამი დგას. მაგიდა და სკამები ცარიელია.

ეს სიზმარი ჩვენი მიერ ზემოთ გამოთქმულ ვარაუდს ადასტურებს. მანდალა ჯერ არ „ამოქმედებულა“.

39-ე ვიზუალური შთაბეჭდილება:

სიზმრის მნახველი უფსკრულში ვარდება. უფსკრულის ძირას დათვია, რომელსაც თვალები, მონაცვლეობით, ოთხ ფერად უელავს: წითლად, ყვითლად, მწვანედ და ლურჯად. სინამდვილეში მას ოთხი თვალი ჰქონია,

ნახ. 90. ურჩხულისა და ლომის მსგავსად დათვიც „prima materia“-ს საშობი ასპექტია.
Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia (1520)

რომლებიც ოთხ ჩირალდნად გადაიქცა. დათვი გაქრა და სიზმრის მნახველი გრძელ, ჩაბნელებულ დერეფანს მოუყვება. დერეფნის ბოლოს სინათლე ციმციმებს. იქ საუნჯეა, მასზე კი ბრილიანტის ბეჭედი დევს. ბეჭედი მას აღმოსავლეთისკენ მიმავალ შორ გზაზე უნდა წაუძღვეს.

სიზმარი გვიჩვენებს, რომ სიზმრის მნახველი ჯერ კიდევ მთლიანად მოცულია ბნელი ცენტრით. დათვი ხტონური ელემენტია, რომელიც მას შეიძლება სწვდეს. შემდეგ ირკვევა, რომ დათვი თურმე ამ ოთხი ფერის წინა ეტაპი ყოფილა (23-ე სიზმარი), რომელსაც, თავის მხრივ, lapis-ამდე, კერძოდ კი, ბრილიანტის ბეჭდამდე მივყავართ; მისი ფერთა ბრწყინვალეობა კი ცისარტყელას ფერებს იმეორებს. აღმოსავლეთისკენ მიმავალი გზა არაცნობიერზე — როგორც ანტიპოდზე — მიუთითებს. ლეგენდის თანახმად, გრაალის ქვაც ხომ აღმოსავლეთიდანაა და ისევ იქ უნდა დაბრუნდეს. ალქიმიაში დათვი შეესაბამება „nigredo“-ს „prima materia“-ში (ნახ. 90), საიდანაც „cauda pavonis“-ის ფერთა ბრწყინვალეობა გამოკრთის.

მე-40 სიზმარი:

დიდი რისკის ფასად უცნობი ქალის წინამძღოლობით მან პოლუსი უნდა აღმოაჩინოს.

პოლუსი წარმოადგენს ნერტილს, რომლის გარშემოც ბრუნავს ყველაფერი. მაშასადამე, ის თვითობის სიმბოლოა. ეს ანალოგია ალქიმიამ გამოიყენა: „პოლუსში მერკურის გულია, იგი ჭეშმარიტი ცეცხლია. მასში მყოფობს მისი ბატონი, უკიდევანო ზღვაზე მოგზაურობისას კი გზას პოლარული ვარსკვლავით იკვლევს“.¹³¹ მერკური სამყაროს სულია, პოლუსი კი მისი გული (ნახ. 149). „anima mundi“-ს იდეა კოლექტიური არაცნობიერის იდეას ემთხვევა (ნახ. 91 და 8), რომლის ცენტრიც თვითობაა. ზღვის სიმბოლო კი არაცნობიერის ერთ-ერთი სიმბოლოა.

41-ე სიზმარი:

წრეში ყვითელი ბურთულები მარცხენა მხარეს დაგორავს. წრეში ბრუნვა 21-ე სიზმარს გვახსენებს.

42-ე სიზმარი:

მოხუცი ოსტატი სიზმრის მნახველს მიწაზე წითლად მანათობელ ლაქას უჩვენებს.

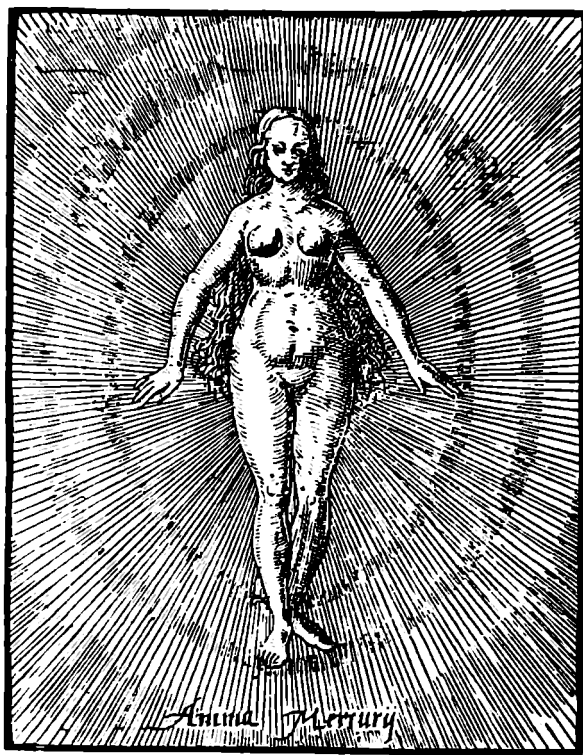
„ფილოსოფოსი“ მას „ცენტრზე“ მიუთითებს. შესაძლოა, წითელი ფერი მზის ამოსვლას ნიშნავდეს, ისევე, როგორც ალქიმიკში „rubedo“, რომელიც უშუალოდ სამუშაოს დასრულებას უსწრებს წინ.

43-ე სიზმარი:

ყვითელი შუქი, მზის მსგავსად, ნისლში აღწევს, ნისლი კი არ იფანტება. ცენტრიდან რვა სხივი გამოდის. ეს შელწევის წერტილია. სინათლემ ნისლი უნდა გაკვეთოს, რაც ჯერ ვერ ხერხდება.

სიზმრის მნახველი თავად ამჩნევს, რომ შელწევის ნერტილი მე-40 სიზმარში ნანახი პოლუსის იდენტურია. სავარაუდოდ, სიზმარში ყვითელი ფერი მზის გამოჩენას უნდა ნიშნავდეს, თუმცა სინათლე მაინც ბუნდოვანია, რაც, ალბათ, პრობლემის არასაკმარის გაგებას გულისხმობს. „გარღვევა“ გადანყევტილების მიღების აუცილებლობაზე მიუთითებს. ალქიმიკში ყვითელი ფერი (citrinitas) ხშირად „rubedo“-ს ემთხვევა. „ოქრო“ ყვითელია ან მონითალო-ყვითელი.

¹³¹ „In Polo est Cor Mercurii, qui verus est Ignis, in quo requiescit Dominus sui, navigans per mare hoc magnum... cursum dirigat per aspectum Astri Septentrionalis“ (PHILAETHES, *Introitus apertus*, p. 655).

ნახ. 91. Anima Mundi.

THURNEYSSER ZUM THURN, *Quinta essentia* (1574)

44-ე სიზმარი:

სიზმრის მნახველი კვადრატული ფორმის ოთახშია, სადაც ის თვინიერად უნდა იდგეს. ოთახი ლილიპუტების თუ ბავშვების საპყრობილეა. მათ ბოროტი ქალი სდარაჯობს. ბავშვები ამოძრავდებიან და ოთახის პერიფერიულ ნაწილებზე წრეში იწყებენ სიარულს. ქალს გაქცევა უნდა, მაგრამ ამის უფლება არა აქვს. ერთ-ერთი ბავშვი ნადირად გადაიქცევა და სიზმრის მნახველს ბარძაყზე კბენს (ნახ. 118).

არასაკმარისი სიცხადის გამო კონცენტრაციის მობილიზებაა საჭიროა. სიზმრის მნახველი ბავშვურ მდგომარეობაში იმყოფება (ნახ. 95 და 96, ანუ „მრუდე“ — შდრ. 26-ე სიზმარს) და, Temenos-ში გამოკეტილი,

ბოროტი დედა-ანიმას მეთვალყურეობის ქვეშ არის. მე-18 სიზმრის მსგავსად აქაც ჩნდება ნადირი, რომელიც მას კბენს, ანუ ის განსაცდელში უნდა ჩავარდეს და საამისოდ გარკვეული საფასურიც გაილოს. Circumambulatio, როგორც ყოველთვის, ცენტრზე კონცენტრირებას ნიშნავს. დაძაბული მდგომარეობა მისთვის აუტანელი ხდება. გამოლვიძებულს ინტენსიური, მაგრამ ისეთი სასიამოვნო გრძნობა ეუფლება, თითქოს პრობლემა გადაეწყვიტოს და „ბრილიანტი ხელში ეჭიროს“. „ბავშვები“ ჯუჯის მოტივს უსვამს ხაზს, რომელიც შესაძლოა „კაბირების“ ელემენტის, ანუ არაცნობიერ მაფორმირებელ ძალთა (სიზმარი 56) ან ბავშვური მდგომარეობის გამოხატულება იყოს.

45-ე სიზმარი:

სამხედრო პოლიგონი. აქვეა ჯარიც, მაგრამ ისინი საომრად კი აღარ იარაღდებიან, რვაქიმიან ვარსკვლავად ეწყობიან და წრეში მარცხნივ იწყებენ მოძრაობას.

მთავარია, რომ კონფლიქტი გადაიჭრა. ვარსკვლავი აღარც ცაზე კიაფობს და ის აღარც ბრილიანტია. ის უკვე დედამინაზე ხთონური, ადამიანებისგან შექმნილი კონფიგურაციაა.

46-ე სიზმარი:

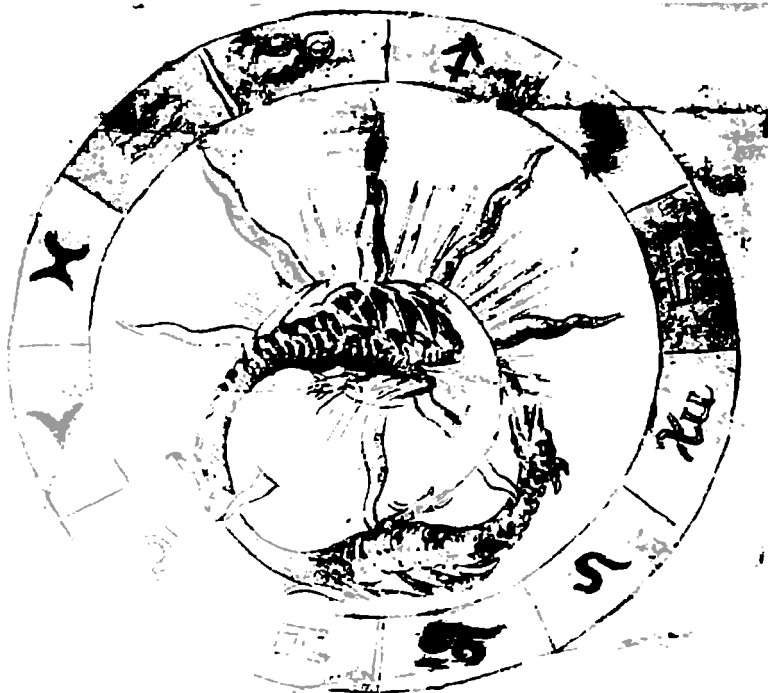
სიზმრის მნახველი კეადრატულ ოთახშია გამომწყვდეული. ჩნდება ლომები და ბოროტი ჯადოქარი.

სიზმრის მნახველი ვერ ახერხებს ხთონური საპყრობილიდან თავის დაღწევას, რადგან მზად არაა განახორციელოს ის, რაც აუცილებელია (ეს არის მნიშვნელოვანი პირადი საქმე ან მოვალეობა, რომელიც დიდ საფიქრალს ბადებს). ლომი, როგორც საერთოდ ნადირი, ლატენტური სახის აფექტზე მიუთითებს. ლომი ალქიმიამიც დიდ როლს თამაშობს და იგივე მნიშვნელობა აქვს. ის „ცეცხლოვანი“ ცხოველია, ემპათის სიმბოლო, და არაცნობიერის მიერ შთანთქმის საფრთხეს განასახიერებს.

47-ე სიზმარი:

მოხუცი ბრძენკაცი სიზმრის მნახველს მიწაზე საგანგებოდ შემოხაზულ ადგილზე მოუთითებს.

ეს, ალბათ, დედამინაზე მისი კუთვნილი ის ადგილია, სადაც იგი უნდა დამკვიდრდეს, თუ საკუთარი თვითობის განხორციელებას აპირებს (42-ე სიზმრის მსგავსად).

ნახ. 92. ალქიმიური პროცესი ზოდიაქოში.
Ripley Scrowle (1588)

48-ე სიზმარი:

სიზმრის მნახველის ნაცნობს პრიზით აჯილდოებენ, რადგან მიწის გათხრისას მეთუნის ჩარხი იპოვა.

მეთუნის ჩარხი მიწაში (სიზმარი 45) ტრიალებს, რითაც თიხის („მინის“) ჭურჭელს ამზადებენ; გადატანითი მნიშვნელობით ის, შესაძლოა, ადამიანის სხეულსაც აღნიშნავდეს. ჩარხის სიმრგვალე თვითობასა და მის შემოქმედებით აქტივობაზე მიუთითებს. მეთუნის ჩარხი წრებრუნვის სიმბოლოდ უნდა მივიჩნიოთ. ამ სიმბოლოს ჩვენ უკვე არაერთგზის შევხვედრივით.

49-ე სიზმარი:

ვარსკვლავის მბრუნავი ფიგურა. წრის უმთავრეს წერტილებში მოთავსებულია გამოსახულება, რომელზეც წელიწადის დროებია გამოსახული.

ამ სიზმარში დრო ისევეა აღნიშნული, როგორც მანამდე ადგილი. დრო და ადგილი ყოველგვარი განსაზღვრულობის უზოგადესი და აუცილებელი ელემენტებია. დროისა და ადგილის განსაზღვრას დასაწყისშივე გაესვა ხაზი (მდრ. სიზმრები 7-9). სივრცეში კონკრეტული ადგილისა და დროის განსაზღვრა რეალობის ნაწილია. ნელინადის დროები ოთხ ნაწილად დაყოფილ წრეზე მიუთითებს (ნახ. 92) და წლიური ციკლის შესატყვისია. ნელინადი არქაული ადამიანის სიმბოლოა¹³² (ნახ. 99, 100, 104). ბრუნვის მოტივი იმაზე მიუთითებს, რომ წრის სიმბოლო უნდა გავიაზროთ არა როგორც სტატიკური, არამედ როგორც დინამიკური პროცესი.

50-ე სიზმარი:

უცნობი კაცი სიზმრის მნახველს ძვირფას ქვას აძლევს, მაგრამ მას აპაჩები ესხმიან თავს. იგი გარბის (ლამის კოშმარი) და ახერხებს თავის გადარჩენას. ამის შემდეგ უცნობი ქალი ეუბნება, რომ ყოველთვის ასე არ იქნება. ერთხელაც ის კი არ უნდა გაიქცეს, არამედ თვინიერება უნდა გამოიჩინოს.

როცა კონკრეტულ ადგილს კონკრეტული დრო დაერთვის, რეალობაც სწრაფად ახლოვდება. სწორედ ეს ხდება ძვირფასი ქვის ჩუქების მიზეზი, თუმცა ის გადაწყვეტილების მიღების შიშსაც ბადებს, რაც მას საბოლოო გადაწყვეტილების მისაღებად საჭირო ძალ-ღონესაც აცლის.

51-ე სიზმარი:

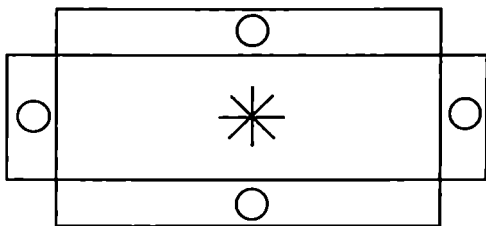
ძლიერი დაძაბულობის შეგრძნება. თავი მოუყრია ბევრ ადამიანს. ისინი ცენტრში მოთავსებულ მართკუთხედს და მის გვერდებზე განლაგებულ ოთხ პატარა მართკუთხედს უფლიან გარშემო. ცირკულაცია დიდი მართკუთხედის გარშემო მარცხნივ არის მიმართული, პატარა მართკუთხედების გარშემო კი მარჯვენა მხრიდან ხდება. ცენტრში რვა ქიმიანი ვარსკვლავი მოჩანს. ოთხი პატარა მართკუთხედის ცენტრში კი წითელი, ყვითელი, მწვანე და უფერო წყლით სავსე ჭიქები დგას. წყალი მარცხენა მიმართულებით ბრუნავს. იბადება შიშნარევი კითხვა: საკმარისია თუ არა წყალი?

ფერები კვლავ წინა სტადიაზე მიუთითებს. „შიშნარევი“ კითხვა კი ისაა, საკმარისია თუ არა მაცოცხლებელი წყალი („aqua nostra“, ენერგია, ლიბიდო) ვარსკვლავთან მისასვლელად. ცენტრში მარცხენა მხარეს მიმართული ცირკულაცია ხორციელდება, ანუ ეს არის ცნობიერის მოძრაობა არაცნობიერისკენ. ამიტომ ცენტრი ჯერ კიდევ არ არის სათანადოდ

¹³² Paracelsus als geistige Erscheinung [Paragr. 229 und 237].

განათებული. პატარა ოთხი მართკუთხედის გარშემო მარჯვნივ მიმართული ცირკულაცია, როგორც ჩანს, ოთხი ფუნქციის გაცნობიერებაზე უნდა მიუთითებდეს. ოთხი ხშირად ცისარტყელას ოთხი ფერით არის წარმოდგენილი. თვალში საცემია ის, რომ აკლია ლურჯი. ასევე მნიშვნელოვანია ისიც, რომ უეცრად ხდება ძირითადი კვადრატული ფორმიდან უკან დახევაც. ჰორიზონტალი ვერტიკალის ხარჯზე იზრდება. ასე

რომ, ესაა „დამახინჯებული“ მანდალა.¹³³ აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ფუნქციითა დაპირისპირებული განლაგება ისე ვერ ცნობიერდება, რომ პოლარულობის აღქმა შესაძლებელი გახდეს.¹³⁴ ის, რომ ჰორიზონტალი ვერტიკალს სჭარბობს, მიუთითებს იმაზე, რომ მე — ცნობიერება მთავარ პოზიციას იკავებს, ეს კი ამცირებს სიმძლეს და სიღრმეს.

52-ე სიზმარი:

მართკუთხა საცეკვაო დარბაზი. ადამიანები დარბაზის პერიფერიულ ნაწილზე მარცხენა მიმართულებით მოძრაობენ. უეცრად გაისმის ბრძანება: „არსისკენ!“ სიზმრის მნახველი კი ჯერ მეზობელ ოთახში უნდა გავიდეს კაკლის გასატეხად. შემდეგ ადამიანები თოკის კიბით წყალში ჩადიან.

დროა, სიზმრის მნახველი არსს „სწვდეს“; ჯერ კი პატარა მართკუთხედში (მეზობელ ოთახში) კერკეტი კაკალი უნდა გატეხოს. ამასობაში პროცესი ღრმავდება, „წყალში“ იძირება. ვერტიკალი გრძელდება და არასწორი მართკუთხედიდან კვლავ კვადრატს ვიღებთ, რომელიც არაცნობიერსა

¹³³ დროდადრო გვხვდება „დამახინჯებული“ მანდალები. ამგვარ მანდალებს განეკუთვნება ყველა ის ფორმა, რომლებიც განსხვავებულია ჩვეულებრივი წრის, კვადრატის ან ჯვრისგან; ან ისინი, რომლებიც ეყრდნობა არა ციფრ ოთხს, არამედ 3-ს ან 5-ს. გამონაკლისს წარმოადგენს ციფრები 6 და 12. თორმეტი თვე და ზოდიაქოს თორმეტი ნიშანი წრის სიმბოლოებია. ექვსიც წრის ცნობილი სიმბოლოა. სამი იდეისა და ნებელობის დომინანტურობაზე მიუთითებს (ტრინიტეტი), ხუთი კი — ფიზიკურ ადამიანზე (მატერიალიზმზე).

¹³⁴ იხ. „Funktionslehre“: [JUNG] *Psychologische Typen* [paragr. 642 ff.].

და ცნობიერს შორის სიმეტრიას გამოხატავს მთელი თავისი ფსიქოლოგიური შედეგებით.

53-ე სიზმარი:

სიზმრის მნახველი ცარიელ, კვადრატულ ოთახშია, რომელიც წრიულად ბრუნავს. ისმის ძახილი: „ამ კაცს ნუ გაუშვებთ, ის არ იხდის გადასახადს“.

ეს უკვე სიზმრის მნახველის არასაკმარისი თვითრეალიზაციაა, რომელიც მოცემულ შემთხვევაში ინდივიდუაციის აუცილებელი პირობაა და, ამდენად, გარდაუვალიც. ვერტიკალი, რომელზეც წინა სიზმარში გაკეთდა აქცენტი, კვადრატად გადაიქცა. მისი დარღვევის მიზეზი არაცნობიერის (ვერტიკალის) მოთხოვნათა არასაკმარისი შეფასება იყო, რაც პიროვნების განონასწორებას (მიმდებარე მართკუთხედში) იწვევს.

ამ სიზმრის შემდეგ სიზმრის მნახველმა ექვსი მანდალა დაამუშავა და ცდილობდა განესაზღვრა, როგორი იყო ვერტიკალის ნამდვილი სიგრძე, „ცირკულაცია“ და ფერთა განლაგება. შესრულებული სამუშაოს შემდეგ მან შემდეგი სიზმარი ნახა:

54-ე სიზმარი:

მივიღივარ უცნაურ, საზეიმო შენობასთან — თავყრილობათა შენობასთან. უკანა ფონზე მოჩანს ბევრი სანთელი — ოთხწვეტა სანთლები უცნაურად არის განლაგებული შენობის გარეთ. კარებთან მოხუცი კაცი დგას. შენობაში ხალხი შედის. ისინი მღუმარედ, გაუნძრევლად დგანან და ცდილობენ, სულიერი მხნეობა მოიკრიბონ. კარებთან მდგარი კაცი აქ მომსვლელთა შესახებ ამბობს: „შენობიდან ისინი განწმენდილნი გამოვლენ“. შემდეგ მე თვითონაც შევიღივარ შენობაში და ვგრძნობ, რომ კონცენტრაციის ძლიერი უნარი მეუფლება. გაისმის ხმა: „რასაც შენ აკეთებ, საშიშია. რელიგია გადასახადი არ გეგონოს, რომელიც ქალის სახე-ხატისგან გაგათავისუფლებს, რადგან ეს სახე-ხატი შეუცვლელია. ვაი მას, ვინც რელიგიას სულის მეორე მხარის სანაცვლოდ გამოიყენებს, წყულოშიც იყვნენ ცდომილნი! რელიგია არ არის რაიმე სანაცვლო; იგი უნდა სულის სხვა საქმიანობას დავამატოთ. შენ უნდა დაბადო საკუთარი რელიგია ცხოვრების სისავსისგან და კურთხეულიც მამინიქნები!“ ბოლო წინადადებას განსაკუთრებულად ხმამაღლა წარმოთქვამენ. ამ დროს შორეული მუსიკის ხმა გაისმის — ეს არის ორგანზე შესრულებული მარტივი აკორდების ხმა. რალაციით ეს მუსიკა ვაგნერის „ცეცხლის მუსიკას“ მაგონებს. შენობიდან გამოსვლისას ცეცხლოვან მთას ვამჩნევ და ვგრძნობ: „ცეცხლი, რომელიც არ ქრება, წმინდა ცეცხლია“ (შოუ, „წმინდა იოანა“).

ნახ. 93. „ადექტათა მთა“ — შვიდ საფეხურზე მდგომი მზითა და მთვარით განათებული ბრძენთა ტაძარი (თაყყრილობათა შენობა). ტაძარი მთაშია შემალული, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ ფილოსოფიური ქვეა მინაშია ჩამარხული, საიდანაც ის უნდა მოიპოვონ და გაასუფთაონ. ზოდათქო უკანა ფონზე სიმბოლურად გამოხატავს დროს, რომლის წრებრუნეც „opus“-შია ჩართული. ოთხივე კუთხეში განლაგებული ელემენტები კი მთლიანობაზე მიუთითებს. ქვემოთ მარჯვნივ: თვალახვეული ადამიანი, მარცხნივ: მეცნიერი, რომელიც საკუთარ ინტუიციას მიჰყვება.

MICHELSPACHER, კაბალა, ბუნებისა და ხელოვნების სარკე (1654)

სიზმრის მნახველი ამჩნევს, რომ ეს სიზმარი მისთვის „ძლიერი განცდაა“. სიზმარი, მართლაც, ღვთაებრივი ხასიათისაა და, ალბათ, მცდარი არ იქნება ჩვენი ვარაუდი, თუ ვიტყვით, რომ სიზმარი კვლავ პრობლემის წდომისა და გაგების ახალი კულმინაციური წერტილია. როგორც ნესი, „ხმა“ აბსოლუტურად ავტორიტარულია და ძირითადად გადამწყვეტ ნუთებში გაისმის.

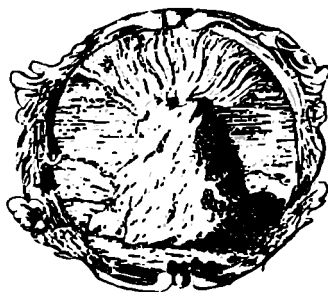
სახლი, რომელიც „თავყრილობათა“ ადგილია, კვადრატის შესატყვისია (ნახ. 93), უკანა ფონზე განლაგებული ოთხწვეტიანი სანთლები კი კვლავ ოთხს უსვამს ხაზს. განწმენდის მნიშვნელობა ტაბუირებული სივრცის ფუნქციის გულისხმობს, რომელიც შეიძლება გარდაისახოს. მთლიანობის შექმნა, რომელსაც „გადასახადებისთვის თავის არიდება“ აფერხებს, ცხადია, „ქალის სახე-ხატს“ საჭიროებს, ვინაიდან Anima მეოთხე, „არასრულფასოვან“, არაცნობიერით დაბინძურებულ ფუნქციას წარმოადგენს.¹³⁵ რა ტიპის „გადასახადია“ გადასახდელი, ეს დაქვემდებარებულ და დამხმარე ფუნქციითა ბუნებაზეა დამოკიდებული. გადასახადი შეიძლება კონკრეტული ან სიმბოლური ხასიათის იყოს, ხოლო იმის გადანყევება, თუ რომელი ფორმაა სწორი, ცნობიერებას არ ძალუძს.

სიზმრის პოზიცია იმის შესახებ, რომ რელიგია „სულიერი ცხოვრების მეორე მხარეს“ ვერ ჩაენაცვლება, ალბათ, ბევრს თავისი რადიკალიზმით გააოცებს. ამ მოსაზრების თანახმად, რელიგია და მთლიანობა ერთმანეთს უტოლდება. დიახ, ის „ცხოვრების სისავსეში“ მე-ს ინტეგრაციის გამოხატულებადაც კი გვევლინება. არც „ცეცხლოვანი მუსიკის“ ჩუმი ექოა უადგილო. რას ნიშნავს „ცხოვრების სისავსე“ ან „მთლიანობა“? ვფიქრობ, შემფოთებისთვის საკმარისად ბევრი მიზეზი გვაქვს, რადგან ადამიანი, როგორც მთლიანი არსება, ჩრდილსაც ფენს. მეოთხე ფუნქცია დანარჩენ სამს ამოდ კი არ გამოეყო და მარადიული ცეცხლის საუფლოში შთაინთქა! ნუთუ არაფერს გვეუბნება არაკანონიკური ტექსტიდან უფლის სიტყვები: „ვინც ჩემს სიახლოვეს არის, ის ცეცხლის სიახლოვესაც არის“¹³⁶ (ნახ. 58). ასეთი უკიდურესი ორაზროვნება დიდი ბავშვებისთვის არაფერს ნიშნავს, ამიტომაც შეარქვეს ჰერაკლიტეს „ბნელი“, რადგან ის მეტისმეტად ნათელ განმარტებებს იძლეოდა და თავად ცხოვრებას „მარადიული ცეცხლი“ უწოდა. არაკანონიკური ნათქვამიც მათ გულისხმობს, ვისაც ფაქიზი სმენა აქვს.

¹³⁵ [JUNG] *Psychologische Typen* [Paragr. 6211 ff.].

¹³⁶ „Ait autem ipse salvator: Qui iuxta me est, iuxta ignem est, qui longe est a me, longe est a regno“ [„მაცხოვარი ამბობს: ვინც ჩემს სიახლოვეს არის, ცეცხლთან არის ახლოს, ვინც ჩემგან შორს არის, ის სასუფეველისგანაც შორსაა.“] (Origenes, *Homiliae in Jeremiam*. XX, 3, ციტირებულია: PREUSCHEN, *Antilegomena*, p. 44).

ცეცხლმოდებული მთის მოტივი (ნახ. 94) ენოქის აპოკალიფსში გვხვდება.¹³⁷ ანგელოზთა დასჯის ადგილას ენოქი ხედავს შვიდ ვარსკვლავს, ვითარცა ცეცხლმოდებულ მთას. თავდაპირველად შვიდი ვარსკვლავი ბაბილონის შვიდ დიდებულ ღმერთს ნიშნავდა, ენოქის აპოკალიფსში კი — შვიდ არქონტს, „ამა ქვეყნის“ მბრძანებელთ, დაცემულ ანგელოზთა განმსჯელთ. მეორე მხრივ, არსებობს ასევე ალუზია სინას მთაზე იაჰვეს სასწაულებრივი გამოცხადებისა; ციფრი შვიდი არ არის ცალსახად ცუდი: დასავლეთის მეშვიდე მთაზე დგას ხე სიცოცხლის მომნიჭებელი ნაყოფით — *arbor sapientiae*¹³⁸ (სიბრძნის ხე) (ნახ. 188 და სხვ.).

ნახ. 94. ეტნა. „Gelat et ardet.“
BOSCHIIUS, *Symbolographia* (1702)

55-ე სიზმარი:

ვერცხლის თასი. მასში ოთხი გატეხილი კაკალი დევს.

ეს სიზმარი მიუთითებს, რომ 52-ე სიზმარში წამოჭრილი პრობლემა მოგვარებულია, თუმცა არასრულყოფილად.

მიღწეულ მიზანს სიზმრის მნახველი ნახატით გამოხატავს — ეს არის ოთხ ნაწილად დაყოფილი წრე, რომლის მეოთხედი ნაწილებიც შეფერადებულია. წრებრუნვა მარცხენა მხრიდან ხდება, რაც სიმეტრიის მოთხოვნას კი აკმაყოფილებს, მაგრამ ფუნქციითა პოლარულობა ჯერ კიდევ გაუცნობიერებელია, მიუხედავად 54-ე სიზმრისა, სადაც წითელი, ცისფერი, მწვანე და ყვითელი ფერები გვერდიგვერდაა განლაგებული და არა ურთიერთსაპირისპირო მხარეს. აქედან, შესაძლოა, დავასკვნათ, რომ „რეალიზაცია“ შინაგან წინააღმდეგობებს აწყდება; ეს წინააღმდეგობანი

¹³⁷ KAUTZSCH, *Die Apokryphen und Pseudoepigraphen des Alten Testaments* II, pp. 251-254.

¹³⁸ ამ სიზმრის დანვრისთვის კომენტარი იხ. იუნგის „*Psychologie und Religion*“-ში.

ნახ. 95. „Ludus puerorum“.
TUSMOSIN, *Splendor soli*: (1582)

კი ნაწილობრივ ფილოსოფიური, ნაწილობრივ კი ეთიკური ბუნებისაა და ძნელად დასაძლევია. ის, რომ სიზმრის მნახველს ფუნქციათა პოლარულობა არასაკმარისად ესმის, იქიდანაც ცხადია, რომ, ჯერ ერთი, კაკლები სინამდვილეში ჯერ კიდევ „გასატეხია“ და, მეორეც, ისინი ერთმანეთს ჰგავს, ანუ არადიფერენცირებულია.

56-ე სიზმარი:

ოთხ ბავშვს დიდი, მუქი ფერის ბეჭედი მოაქვს და წრეში შედიან. ჩნდება შავკანიანი უცნობი ქალი და ამბობს, რომ ის დაბრუნდება, რადგან ახლა ბუნიობის დღესასწაულია.

ამ სიზმარში 44-ე სიზმრის ელემენტები კვლავ ერთიანდება — ბავშვები და შავკანიანი ქალი, რომელიც უფრო ადრე სიზმრის მნახველს ბოროტი ჯადოქრის სახით მოეველინა. „ბუნიობა“ გარდამტეხ ნერტილზე მიანიშნებს. სამუშაოს დასრულება ალქიმიაში შემოდგომობით ხდება (vindemia Henmetis). ბავშვებს (ნახ. 95) — ჯუჯა ღმერთებს — ბეჭედი, ანუ მთლიანობის სიმბოლო, მოაქვთ, რომელიც ჯერ კიდევ ბავშვური შემოქმედებითი ძალების გავლენის ქვეშაა. საინტერესოა, რომ ბავშვები „opus alchymicum“-შიც დიდ როლს თამაშობენ.

ნახ. 96. მფარველი ღმერთები ბავშვების სახით.
ეგვიპტური მექანიკური სათამაშოს ფრაგმენტი.

სამუშაოს ან მის რომელიღაც ნაწილს *ludus puerorum* — ბავშვური თამაში ეწოდება. ამ გამონათქვამისთვის ახსნას ვერ ვპოულობ, რადგან ყველა ადებული ერთხმად ამტკიცებს, რომ სამუშაო უკიდურესად რთულია; ამიტომ, ალბათ, ეს გამონათქვამიც უფრო ევფემისტური და სიმბოლური ხასიათის უნდა იყოს, რომელიც კაბირებისა და ქონდრისკაცების (*homunculi*) (ნახ. 96) სახით გამოხატული „ინფანტილური“ — არაცნობიერი — ძალების ურთიერთქმედებაზე მიანიშნებს.

57-ე ვიზუალური შთაბეჭდილება:

მუქი ფერის ბეჭდის შუაში კვერცხია მოთავსებული.

58-ე ვიზუალური შთაბეჭდილება:

კვერცხიდან შავი არწივი ამოდის და ნისკარტითოქროდ ქცეულ ბეჭდს იტაცებს. შემდეგ სიზმრის მნახველი გეშუა. ფრინველი გემს მიუძღვის.

არწივი სიმაღლეს ნიშნავს (ადრინდელი სიზმარი ხაზს უსვამდა სიღრმეს — ადამიანები წყალში ჩადიოდნენ). ის მთლიანად ეუფლება მანდალას და, ამდენად, სიზმრის მნახველის მართვის სადავეებსაც, რომელიც გეშუა დგას და ფრინველის კვალდაკვალ მიცურავს (ნახ. 97). ფრინველი ფრთაშესხმული აზრია. ჩვეულებრივ, ფანტაზიასა და ინტუიციურ იდეებს ამ სახით გამოხატავენ (ფრთოსანი მერკური, მორფეუსი, გენიები, ანგელოზები). გემი გადაადგილების საშუალებაა, რომელსაც იგი ზღვაზე და არაცნობიერის სიღრმეებში მიჰყავს. გემს, როგორც ადამიანის მიერ შექმნილ კონსტრუქციას, სისტემის ან მეთოდის (ან გზის — შდრ. *Hinayāna* და *Mahāyāna* = პატარა და დიდი ეტლი: ბუდიზმის ორი სკოლა) მნიშვნელობა აქვს. ადამიანს არ ძალუძს ცისარტყელას ხიდზე ღმერთივით გავლა. მან მის ქვეშ უნდა გაიაროს. ამ გზაზე მას მხოლოდ ის დაეხმარება, რაც ხელთ აქვს — ფიქრი. არწივი (ფენიქსის, ქორის, ყვავის სინონიმი) ალქიმიკურ კარგად ცნობილი სიმბოლოა. თვით *Lapis*-იც (ორი ნევრისგან შემდგარი და ამიტომ პერმანენტული, როგორც მზისა და მთვარის ამალგამა) ხშირად ფრთოსანი სახით არის წარმოდგენილი (ნახ. 22 და 54), მოასწავებს რა ვარაუდს (ინტუიციას), შესაბამისად, სულიერ (ფრთაშესხმულ!) პოტენციალს.

ყველა ეს სიმბოლო იმ ფაქტის ტრანსცენდენტურობას აღწერს, რომელსაც ჩვენ თვითობას ვუწოდებთ. ეს ხილვა განვითარების მდგომარეობაში მყოფი პროცესის მომენტალურ ფოტოს ჰგავს, რომელსაც შემდგომი სტადიისკენ მივყავართ.

ალქიმიკურ კვერცხი ქაოსს, „*prima materia*“-ს აღნიშნავს, რომელიც სამყაროს სამშვივნელშია დატყვევებული. მრგვალი ჭურჭლიდან —

ნახ. 97. „დიდი მოგზაურობა“ გემით (peregrinatio). ორი არწივი ღედამინის გარს შემოსაფრენად სხვადასხვა მიმართულებით მიფრინავს, რაც იმაზე მანიშნებს, რომ ამ მოგზაურობის მიზანი მთლიანობის მოძიებაა.

MAIER, *Viatorium* (1651)

ნახ. 98. ფილოსოფიური ქვა, საიდანაც სასულიერო და
საერო გვირგვინადგმული ორთაეიანი არნივი იბადება.
(ვატიკანი, მე-16 ს.)

კვერცხის სიმბოლური გამოსახულებიდან — ამოდის არწივი, ანუ ფენიქსი — Physis-ში^{*} დატყვევებული ანთროპოსის სიმბოლო (ნახ. 98).

სამყაროს კოსმიური საათის ხილვა

59-ე „დიადი ხილვა“¹³⁹:

საერთო ცენტრის მქონე ვერტიკალური და ჰორიზონტალური წრე. ეს სამყაროს კოსმიური საათია, რომელიც შავ ფრინველს უჭირავს.

ვერტიკალური წრე წარმოადგენს $4 \times 8 = 32$ ნაწილად დაყოფილ თეთრარშიიან ლურჯ დისკოს, რომელზეც ისარი ბრუნავს.

ჰორიზონტალური წრეოთხი ფერისგანშედეგა. მასზედგას ქანქარიანი 4 პატარა კაცუნა. იქვედევს უკვეოქროდ ქცეული ბეჭედი, რომელსაც მანამდე მუქი ფერი ჰქონდა (ადრე სიზმარში ეს ბეჭედიოთხ ბავშვს მოჰქონდა).

„საათს“ სამი რიტმი თუ პულსი აქვს:

პატარა პულსი:	ლურჯი ვერტიკალური წრის ისარმა წინ $1/32$ -ით წაიწია.
საშუალო პულსი:	ისარმა შემოუარა ციფერბლატს. ამასთან, ჰორიზონტალურმა წრემ წინ $1/32$ -ით წაიწია.
დიდი პულსი:	32 საშუალო პულსიოქროს ბეჭდის ბრუნვის ტოლია.

ამ უცნაურმა ხილვამ სიზმრის მნახველზე ძლიერი და დაუვინყარი შთაბეჭდილება მოახდინა. ეს არის „ამაღლებული ჰარმონიის განცდა“, როგორც მან ამ შთაბეჭდილებას უწოდა. კოსმიური საათი, ალბათ, „მკაცრ სახე-ხატს“ უნდა ნიშნავდეს, რომელიც კაბირების (ნახ. 77), კერძოდ კი ოთხი ბავშვის ან ოთხი კაცუნას იდენტურია. ეს არის სამგანზომილებიანი მანდალა ფიზიკური ფორმით, რომელმაც თვითრეალიზაცია შეძლო (სამწუხაროდ, ექიმის ეთიკა არ მაძლევს სიზმრის მნახველის ბიოგრაფიული ფაქტების დასახელების უფლებას. იმის თქმაც საკმარისია, რომ თვითრეალიზაცია „მართლაც“ განხორციელდა). სინამდვილეში ადამიანი იმას მოიმოქმედებს, რისი უნარიც შესწევს.

* Physis — ბუნება, ტანის, სხეულის აგებულება, კონსტიტუცია, კომპლექცია (მთარგმნ.).

¹³⁹ დანვრილებით განხილულია იუნგის *Psychologie und Religion*-ში.

ნახ. 99. დრო — Lapis-ის სიმბოლო. ჯვარი და სამი მახარობლის სიმბოლოები ადამიანთან ერთად ქრისტესთან ანალოგიაზე მიუთითებს.

Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia (1520)

თუ რატომ ბადებს მასში ეს უცნაური სახე-ხატი „დიადი ჰარმონიის“ შთაბეჭდილებას, ერთი მხრივ, ცოტა არ იყოს რთული გასაგებია, მეორე მხრივ კი, ისტორიული მასალის გათვალისწინების საფუძველზე, იოლი ასახსნელი ხდება. ძნელია, ჩასწვდე ამ მოვლენის არსს, რადგან ეს სახე-ხატი მეტისმეტად ბუნდოვანია. როცა აზრი გაუგებარია, ფერი და ფორმა კი ესთეტიკურ მოთხოვნებს ვერ აკმაყოფილებს, გონებაც და გრძნობაც დაუკმაყოფილებელია და გაუგებარი ხდება, რა ინვესს „დიადი ჰარმონიის“ შთაბეჭდილებას. ისლა დაგვრჩენია, გავბედოთ და ვივარაუდოთ, რომ ამ სახე-ხატმა თავის თავში ერთმანეთთან შეუთავსებელი, შეუწონადი ელემენტები გააერთიანა და წარმოქმნა სახე-სიმბოლო, რომელიც არაცნო-

ბიერის „ინტენციის“ რეალიზაციას ახდენს. ეს სახე-ხატი იმ ფსიქიკური ფაქტის გამოხატულებაა, რომლის შეცნობაც სხვაგვარად შეუძლებელია და რომლის მანიფესტაციაც აქამდე ურთიერთგანსხვავებული ასპექტებით ხდებოდა.

შთაბეჭდილება უკიდურესად აბსტრაქტულია. ის, რომ ორი საერთო ცენტრის მქონე პეტეროგენული სისტემა ერთმანეთს კვეთს, როგორც ჩანს, ფუძეიდებას უნდა წარმოადგენდეს. თუ უნინდებურად მივიჩნივთ, რომ „ცენტრი“ და მისი გარშემოწერილობა ფსიქეს მთლიანობასა და, შესაბამისად, თვითობას გამოხატავს, მაშინ ეს ფორმა იმაზე მეტყველებს, რომ ორი პეტეროგენული სისტემა ერთმანეთს თვითობაში კვეთს, ფუნქციური ურთიერთკავშირი გააჩნია და „სამი რიტმის“ მეშვეობით რეგულირდება. განსაზღვრების თანახმად, თვითობა ცნობიერი და არაცნობიერი სისტემის ცენტრი და პერიფერიაა. „სამი რიტმით“ მათი ფუნქციითა დარეგულირება ისეთი რამ არის, რის დასაბუთებაც მე არ შემიძლია. ვერ გეტყვით, რიტმი რისი ქარაგმაა, თუმცა ერთი წუთითაც კი არ ინვევს ეჭვს ის, რომ ეს ქარაგმა სრულიად საფუძელიანია. ერთადერთი ანალოგია, რასაც შემიძლია მოვუხმო, არის შესავალ ნაწილში მოხსენიებული სამი regimina, რომლის მეშვეობითაც ოთხი ელემენტი ურთიერთგარდაისახება და, შესაბამისად, მათი კვინტესენციად სინთეზირება ხდება:

1. „regimen“: მინა — წყლად
2. „regimen“: წყალი — ჰაერად
3. „regimen“: ჰაერი — ცეცხლად

ალბათ, მცდარი არ უნდა იყოს ჩვენი ვარაუდი, თუ ვიტყვით, რომ მანდალა ესწრაფვის, შეძლებისდაგვარად სრულად გააერთიანოს ურთიერთდაპირისპირებული მხარეები: დაამყაროს კავშირი მამაკაცურ სამობასა და ქალურ ოთხობას შორის, რომლის ანალოგიაც ალქიმური ჰერმადროდიტია.

რადგან ამ სტრუქტურას კოსმიური ასპექტი (სამყაროს საათი!) აქვს, ის მცირემასშტაბიან მოდელად ან სივრცისა და დროის სათავედ უნდა მივიჩნიოთ, უკიდურეს შემთხვევაში — სივრცისა და დროის განსხეულებად მაინც. მათემატიკურ ენაზე ის თავისი ბუნებით ოთხგანზომილებიანია, რომელიც სამგანზომილებიან პროექციაში ხდება ხილული. ამგვარი ინტერპრეტაციის მართებულობის შესახებ მტკიცებულებანი ჩემს შესაძლებლობებს აღემატება და ამიტომ მას დიდ მნიშვნელობას ვერც მივანიჭებ.

რიცხვი 32 რვისა და ოთხის ნამრაველია (8X4). გამოცდილებით ვიცით, რომ მანდალას ცენტრში მყოფი ციფრი ოთხი პერიფერიებისკენ 8, 16, 32 და მეტიც ხდება. რიცხვი 32 დიდ როლს ასრულებს კაბალაში. აი, რას

ეკითხულობთ იეცირას წიგნში: „სიბრძნის იდუმალებით მოცულ 32 გზაზე ისრაელის ღმერთმა, მაცოცხლებელმა და საყაროს მეუფემ, თავისი სახელი ჩამარხა“. ეს გზები შედგება „10 თავის თავში ჩაკეტილი ციფრისა (sephiroth) და 22 ასოსაგან“ (1, 2). 10 ციფრის მნიშვნელობებია: „1 მაცოცხლებელი ღმერთის სულია; 2 — სულია სულიდან; 3 — წყალია სულიდან; 4 — ცეცხლია წყლიდან; 5-10 — სიმაღლე, სიღრმე, აღმოსავლეთი, დასავლეთი, სამხრეთი და ჩრდილოეთი“ (1, 14)¹⁴⁰. კორნელიუს აგრიპასთან ეკითხულობთ: „ებრაელი სწავლულნი რიცხვ 32-ს სიბრძნეს მიაწერენ, რადგან აბრაამის მიერ აღწერილი სიბრძნის გზა სწორედ 32 იყო“.¹⁴¹ ფრანკი რიცხვ 32-ს უკავშირებს კაბალისტურ სამებას — Kether-ს, Chochma-სა და Bina-ს: „ეს სამი პერსონა შეიცავს და თავის თავში აერთიანებს ყველაფერს. ისინი კი, თავის მხრივ, თეთრ თავში ერთიანდებიან, რადგან ის არის ყოველი, ხოლო ყოველი კი — ის. მას ხან სამთავიან არსებად გამოხატავენ, ხან ტვინს ადარებენ, რომელიც სამ ნაწილად იყოფა ისე, რომ მისი ერთიანობა არ ირღვევა და 32 ნერვის მეშვეობით მთელ სხეულს მოიცავს, მსგავსად უფლისა, რომელიც 32 ზებუნებრივი გზით მთელ სამყაროს მოეფინება“.¹⁴² 32 „canales occulti“ მოხსენიებულია კნორ ფონ როზენროტთანაც. Chochma-ს იგი ყოვლისმომცველ ერთიანობას უწოდებს („semita altissima omnium, complectens omnes“) და იოხის წიგნს იმონმებს (28,7): „ალაგნი მისნი არა იცნის მფრინველმან და არ იხილა იგი თუალმან ორბისამან“¹⁴³. რენე ალენდი, რომელიც რიცხვთა სიმბოლიკას დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა, წერდა: „32. – C'est la différenciation apparaissant dans le monde organisé; ce n'est pas génération créatrice, mais plutôt le plan, le schéma, des diverses formes de créatures modelées par le Créateur... comme produit de 8X4...“¹⁴⁴ („32 ორგანულ სამყაროში გამოვლენილი დიფერენციაცია. ეს არის შექმნილ საგანთა სხვადასხვაგვარად მოწყობის გეგმა, სქემა და არა შემოქმედებითი გენერაცია, ღვთის, შემოქმედის მიერ მოდელირებული, როგორც 8X4-ის ნამრავლის შედეგი“). საკამათოა, რამდენად ესატყვისება კაბალისტური რიცხვი 32 ბავშვი-ბუდას სასურველ ნიშანს (mahāvyānjana).

რაც შეეხება ისტორიულ განმარტებას, აქ მაინც მომგებიან მდგომარეობაში ვართ. ჯერ ერთი, ხელთ გვაქვს სამივე კონტინენტის მანდალა და მისი სპეციფიკური დროითი სიმბოლიკა, რომლის განვითარებაზე,

¹⁴⁰ BISCHOFF, *Die Elemente der Kabbalah* I, p. 63 ff.

¹⁴¹ *De occulta philosophia* II, Kp. XV, xxxii.

¹⁴² *Die Kabbala*, p. 137 f.

¹⁴³ ყველა გზას შორის უზენაესი, რომელიც ყოველივეს მოიცავს: *Kabbala denudata* I, p. 601 f.

¹⁴⁴ *Le Symbolisme des nombres*, p. 378.

განსაკუთრებით დასავლეთში, ასტროლოგიამ დიდი გავლენა მოახდინა. თავად ჰოროსკოპიც (ნახ. 100) ხომ მანდალას (საათს) წარმოადგენს მუქი ცენტრით¹⁴⁵ და მარცხნივ მიმართული circumambulatio-თი, „სახლებითა“ და პლანეტარული ფაზებით. რელიგიური ხელოვნების მანდალები, განსაკუთრებით საკურთხეველის წინ იატაკზე, ხშირად ზოდიაქოს ცხოველებისა და წელიწადის დროთა სახით არის გამოხატული. ამის მონათესავეა ეკლესიურ კალენდართან ქრისტეს იდენტობის იდეა. ძეკაციტ კი თვითობის იდეაა ნანინათგრძნობი (ნახ. 99). ამით აიხსნება ნაასენერების მიერ თვითობის სინონიმებით ქრისტეს გნოსტიკური შეცვლა. არსებობს ასევე კავშირი ჰოროს სიმბოლიკასთან: ერთი მხრივ, ტახტზე დაბრძანებული ოთხი მახარობლის სიმბოლოთი გარშემორტყმული ქრისტე სამი ცხოველითა და ანგელოზით (ნახ. 101), მეორე მხრივ კი, მამა ჰორი ოთხი ძით ან ოსირისი ჰორის ოთხი ძის თანხლებით¹⁴⁶ (ნახ. 102). ჰორი ასევე არის ἥσις αὐατολῆς¹⁴⁷. პირველქრისტიანები ქრისტეს, როგორც ამომავალ მზეს, განადიდებდნენ და თაყვანს სცემდნენ.

საინტერესო პარალელი გვხვდება შალეს მონასტრის წინამძღვრის, ნორმანდიელი პოეტის გიიომ დიგულვილელის ნაწერებში, რომელმაც 1330 და 1355 წლებში დანტესგან დამოუკიდებლად სამი „pèlerinages“ შექმნა: „Les Pèlerinages de la vie humaine, de l'âme et de Jésus-Christ“ („ადამიანის ცხოვრების, სულისა და იესო ქრისტეს მოგზაურობა“).¹⁴⁸ „Pèlerinage de l'âme“-ს ბოლო სიმღერაში აღწერილია სამოთხის ხილეა. სამოთხე ოთხი დიდი სფეროსგან შედგება, თავის მხრივ კი ყოველი დიდი სფერო პატარა სფეროს შეიცავს.¹⁴⁹ სფეროები წრიულად მოძრაობენ და ამ მოძრაობას siècle (saeculum) ეწოდება. ზეციური siècle მინიერი საუკუნის პროტოტიპია. ანგელოზი, რომელიც პოეტს მიუძღვის, უხსნის: „Quand la sainte Eglise dans ses oraisons ajoute: in saecula saeculorum, il ne s'agit point du temps de là-bas, mais de l'éternité“ („სიტყვები in saecula saeculorum (უკუნითი უკუნისამდე), რითაც წმინდა ეკლესია ლოცვას ამ-თავრებს, ნიშნავს არა მინიერ დროს, არამედ მარადისობას“). „siècles“ ამავე

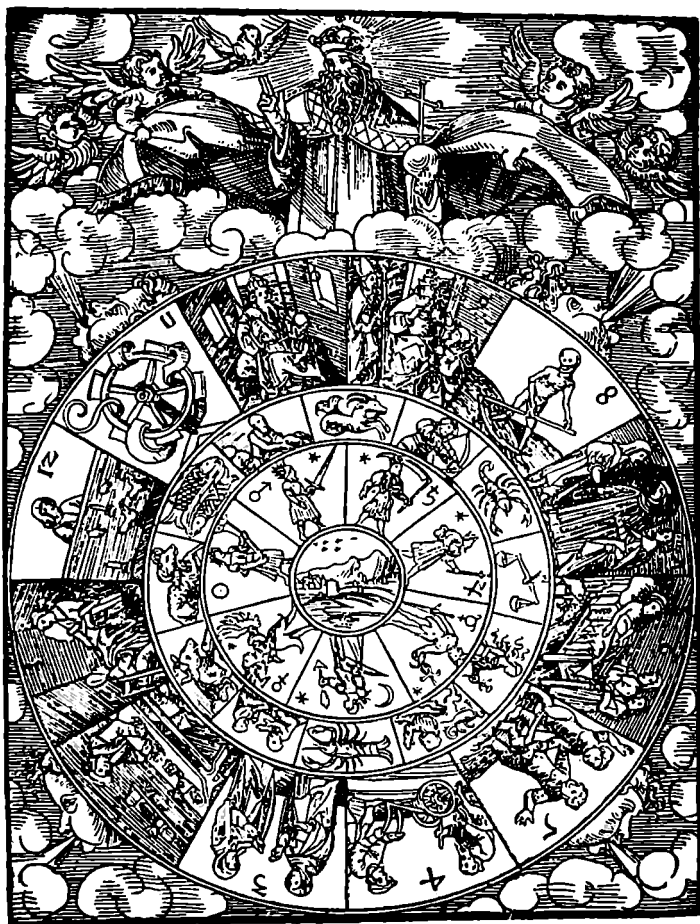
¹⁴⁵ იხ. Hippolytos, *Elenchos*, lib. V, Kp. X.

¹⁴⁶ (Budge, *Osiris and the Egyptian Resurrection* I, p. 3; *The Book of the Dead* [Papyrus of Hunefer] pl. 5). ხანდახან ისინი სამნი არიან ცხოველის თავით, ერთი კი — ადამიანის თავით, როგორც ეს კერაშერის პაპირუსშია. ზოგიერთი რომანული სკულპტურის მსგავსად, მე-7 საუკუნის ხელნაწერში გვხვდება მახარობლები ცხოველთა თავებით.

¹⁴⁷ [„ამომავალი მზე“] ასე უწოდებს მას მელიტონ სარდელი. ციტირებულია კუმონტის *Textes et monuments relatifs aux mystères de Mithra*-ში I, p. 355 *Analecta sacra*-დან.

¹⁴⁸ Delacotte, *Guillaume de Digulleville*.

¹⁴⁹ იდეა შეესაბამება 21-ე სიზმარს, სადაც დიდ ბურთულაში პატარა ბურთულებია მოთავსებული.

ნახ. 100. პორტოკოპი სახლების, ზოდიაქოს და პლანეტათა გამოსახულებით.
 Titelholzschnitt von Schütz zum *Nativität-Kalender* des Reymann (1515)

ნახ. 101. ქრისტე მანდორლაში, ოთხი მახარობლის სიმბოლოებით გარშემორტყმული.
რომანული ფრესკა.

დროს სფერული სიერცეცაა, სადაც ნეტარნი მყოფობენ. siècles და cieux ერთი დაიგივეა. ბაჯალლო ოქროს ზეცაში მრგვალ ტახტზე, რომელიც მზეზე მეტად კაშკაშებს, მეფე დაბრძანებულია. თავზე ძვირფასი ქვებით მოოჭვილი გვირგვინი (couronne) ადგას. მის გვერდით კი ყველაფერი კრისტალის მრგვალ ტახტზე დედოფალი დაბრძანებულია და ცოდვითა სულელებისთვის ლოცულობს (ნახ. 103).

„En regardant vers le ciel d'or, le pèlerin aperçut un cercle merveilleux qui paraissait avoir trois pieds de large. Il sortait du ciel d'or en un point et y rentrait d'autre part et il en faisait tout le tour“ („ოქროსფერი ზეცისკენ ახედვისას პილიგრიმი საუცხოო წრეს შეიცნობს, რომლის განივკვეთიც ხუთი ფუტია. ეს წრე ოქროსფერი ზეცის ერთი ნერტილიდან გამოდის, ზეცას გარს შემოუვლის და მეორე მხრიდან კვლავ ზეცას უბრუნდება“). წრე საფირონისფერია, ე. ი. ლურჯია. ეს არის პატარა, სამი ფუტის დიამეტრის წრე, რომელიც, როგორც ჩანს,

ნახ. 102. ოსირისი ჰორის ოთხი ვაჟითურთ ლოტოსზე.
მიცვალებულთა წიგნი (პუნეფერის პაპირუსი)

მბრუნავი დისკის მსგავსად დიდ წრეზე მოძრაობს. დიდი წრე ცის ოქროსფერ წრეს კვეთს.¹⁵⁰

სანამ გიომი ამ სანახაობას უღრმავდება, ჩნდება მენამულ სამოსში გამოწყობილი სამი სული, რომელთაც ოქროსფერი გვირგვინი ადგათ და ოქროსფერი ქაშკაშები არტყიან. ისინი ოქროსფერ ზეცაში ადიან. ეს მომენტი, როგორც მას ანგელოზი ამცნობს, არის une fête — დედამინაზე საეკლესიო დღესასწაულის მსგავსი: „Ce cercle que tu vois est le calendrier,

¹⁵⁰ „circulus flavus et... alter caeruleus“ [„ყვითელი მზე... და მეორე ზღვისფერი“] ORIGENES, *Contra Celsum*, VI, Kp. 38.

Qui en faisant son tour entier,
Montre des saints les journées
Quand elles doivent être fêtées.
Chacun an fait le cercle un tour,
Chacune étoile y est pour jour,
Chacun soleie pour l'espace
De jours trente ou zodiaque¹⁵¹.

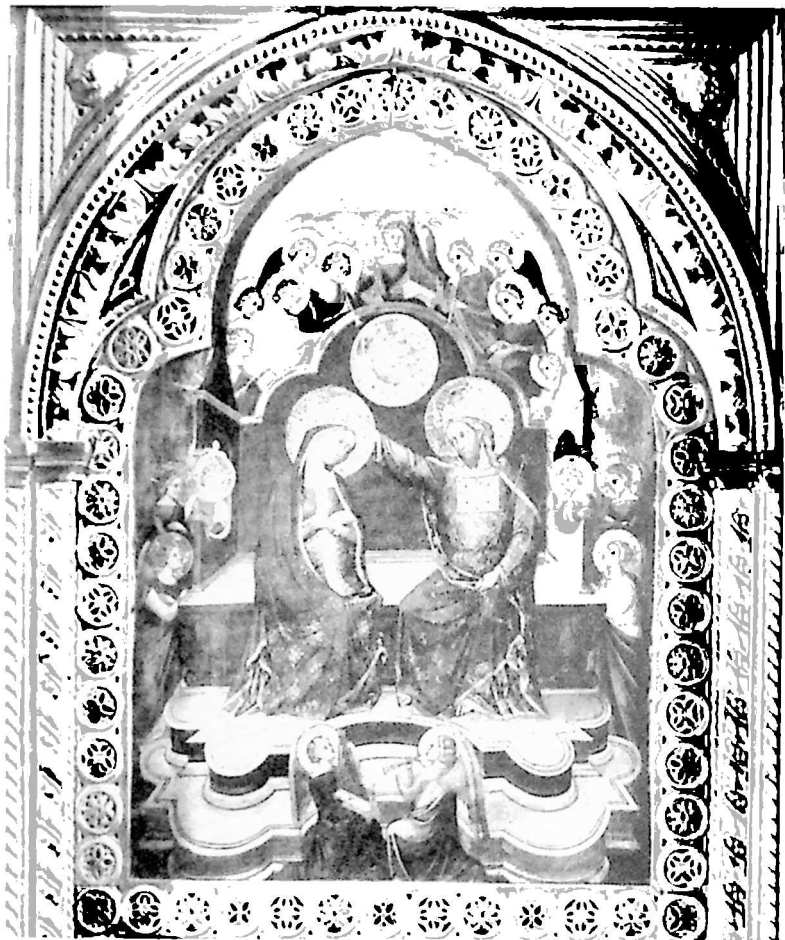
სამი ფიგურა — წმინდანის ფიგურებია, რომელთა სახელობის დღეებსაც საზეიმოდ აღნიშნავენ. პატარა წრე, რომელიც ოქროსფერ ზეცას კვეთს, სამი ფუტი რადიუსისაა. აქვე ვხედავთ ასევე ზეცად ამალღებულ სამ ფიგურას. კალენდარული წრის მსგავსად, ეს დროითი მომენტია მარადისობაში (ნახ. 104). ის, თუ რატომ არის „კალენდარი“ მაინცდამაინც 3 ფუტი რადიუსის ან რატომ ჩნდება სწორედ 3 ფიგურა, აუხსნელია. ცხადია, მაშინვე გვახსენდება 3 რიტმი, რომელიც ლურჯ წრეზე საათის ისრის მოძრაობის შედეგად იწყება. ასევე აუხსნელია მათი სისტემაში ჩართვა და კალენდარული წრის ოქროსფერ ზეცაში შესვლა.

წინამძღოლი აგრძელებს ახსნას და გიიომს ზოდიაქოს მნიშვნელობას განუმარტავს. საუბრის ბოლოს კი შენიშნავს, რომ თორმეტი თევზის დღესასწაულს, რომლებიც სამების წინ გამოჩნდებიან, მაშინ აღნიშნავენ, როცა მზე თევზის ზოდიაქოს ნიშნის ქვეშ დადგება. შემდეგ ირკვევა, რომ გიიომს თურმე სამების მნიშვნელობის არსი რეალურად არც არასოდეს ესმოდა და სთხოვს ანგელოზს, განუმარტოს. ანგელოზი პასუხობს: „Or, il y a trois couleurs principales: le vert, le rouge et l'or. Ces trois couleurs se voient réunies en maints ouvrages de soie moirée et dans les plumes de maints oiseaux, tel le paon. Le roi de toute puissance qui met trois couleurs en unité ne peut-il faire aussi qu'une substance soit trois?“¹⁵²

მეფეთა ფერი — ოქროსფერი მამალმერთის ფერად არის მიჩნეული, წითელი — ძელმერთის ფერია, რადგან მან სისხლი გაიღო, სულიწმიდა კი მწვანეა, „la couleur qui verdoie et qui réconforte“. შემდეგ ანგელოზი მას აფრთხილებს, რომ ზედმეტი კითხვები არ დასვას და გაუჩინარდება. გიიომს

¹⁵¹ „წრე, რომელსაც ხედავ, კალენდარია, /ბრუნვისას იგი წმინდანთა დღეებზე მიუთითებს, დღეებზე, რომლებიც უნდა ვიზეიმოთ. /ყოველი წელი წრეს გარს ერთხელ უვლის, /ყოველ დღეს თავისი ვარსკვლავი ანათებს, /ყოველ ოცდაათ დღეს — თავისი მზე, ყოველივე ერთად კი ზოდიაქოს ქმნის“.

¹⁵² „გვაქვს სამი ძირითადი ფერი: მწვანე, წითელი და ყვითელი. ეს ფერები მუარის აბრეშუმზე და ზოგიერთი ფრინველის, მაგალითად ფარშევანგის, ბუმბულზე გვხვდება. განა ყოვლისშემძლე მეფეს, სამი ფერის გამაერთიანებელს, არ ძალუძს ერთი სუბსტანციის სამად გადაქცევა?“

ნახ. 103. Sponsus et sponsa

STEFANO DA SANT'AGNESE-ის *Politico con l'Incoronazione*-ის ფრაგმენტი (მე-15 ს.)

საკუთარ საწოლში გამოელვძიება და „le pèlerinage de l'âme“-ც ამით მთავრდება.

ჩვენ კი გვებადება კითხვა: „სამი კი არის, მაგრამ მეოთხე სადღა?“ ლურჯი რატომ აკლია? ეს ფერი „დამახინჯებულ“ მანდალასაც აკლდა. უცნაურია, რომ ოქროსფერი წრის გადამკვეთი *calendrier*, სამგანზომილებიან მანდალაში მოთავსებული ვერტიკალური წრის მსგავსად, ლურჯია. ჩემი ვარაუდით, ვერტიკალური ლურჯი სიმაღლეს და სიღრმეს უნდა

ნახ. 104. ლმერთი, როგორც სამება, ზოდიაქოს შემქმნელი.
 PETRUS LOMBARDUS, *De sacramentis* (ვატიკანი, მე-14 ს.)

ნიშნავდეს (ზევით ცისფერი ზეცა, ქვევით კი ლურჯი ზღვა). ვერტიკალის შემოვლების შედეგად კვადრატი ჰორიზონტალურ მართკუთხედად გადაიქცევა, ანუ ცნობიერების ინფლაციას¹⁵³ იწვევს. შესაბამისად, ვერტი-

¹⁵³ ამასთან დაკავშირებით იხ. შენიშვნა „ინფლაციის შესახებ“ ჩემს წიგნში: *Die Beziehungen* [paragr. 227 ff.].

ნახ. 105. ქალწული — ვარსკვლავეთის პერსონიფიკაცია.
Speculum humanae salvationis (ვატიკანი, მე-15 ს.)

კალიც არაცნობიერის შესატყვისია. კაცის არაცნობიერს ქალური ნიშნები აქვს. ლურჯი, ტრადიციულად, ქალწულის ზეციური მანტიის ფერია (ნახ. 105). „მეფის“ სამსახოვნებით გართულ პოეტს „დედოფალი“ გადაავიწყდა. ფაუსტი კი მას ლოცვით მიმართავს:

„სამყაროს უზენაესო მბრძანებელი, /შემადლებინე, განვჭერი-
ტო /შენი იდუმალება, გადაჭიმული ცის თალზე.“

ქალური ბუნების გამო ცისარტყელას ერთ-ერთი ფერი — ლურჯი — გიიომს აუცილებლად უნდა გამორჩენოდა. Anima კი, როგორც ქალი, კაცის სიმაღლე და სიღრმეა. ლურჯი ვერტიკალური წრის გარეშე ოქროს-ფერი მანდალა უსხეულო, ორგანზომილებიანი, აბსტრაქტული სურათ-

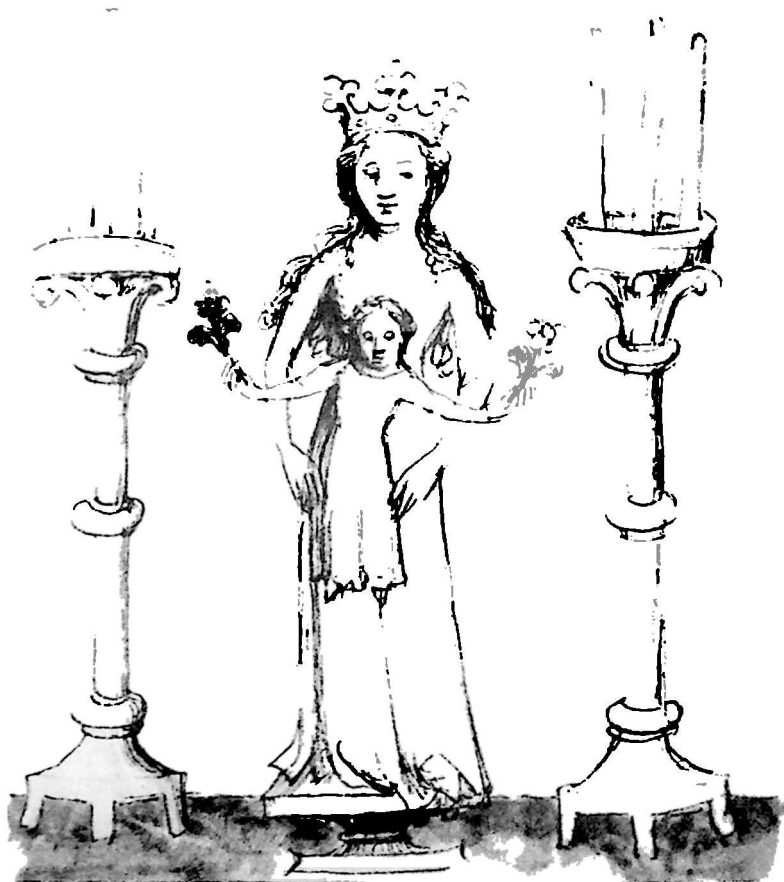
ნახ. 106. „მთვარის ელექსირი“.
(ვატიკანი, მე-17 ს.)

ხატია. როდესაც დრო და სივრცე იჭრება აქ და ახლა, იქმნება რეალობა. მთლიანობა, რომელიც ფაუსტური ძიების უმთავრესი ამოცანაა, წამის გაელვებაში განხორციელდება.

ის, რომ პროექტმა გიიომმა მეფეს მიწისფერ-მოყავისფრო კრისტალის ტახტზე დაბრძანებული დედოფალი დაუმატა, მასში ერეტიკული ჭეშმა-რიტების ძიების სურვილს ამხელს. რა არის ზეცა დედამიწის გარეშე! ან რას გააწყობს ადამიანი, თუ დედოფალმა მისი შავბნელი სულის ხსნისთვის არ ილოცა! მან ხომ ასე კარგად იცის, რა არის წყვდიადი და ტახტი — თავად დედამიწა — ზეცაში თან გაიყოლა. ოქროსფერს, წითელსა და მწვანეს ის ლურჯი დაამატა, რომელიც აკლდა და ჰარმონიული მთლიანობა შექმნა.

თვითობის სიმბოლოს შესახებ

„სამყაროს საათის“ ხილვა ობიექტური ფსიქეს ბოლო სიმბოლო არ არის. ის დანარჩენ სიზმრებში ვითარდება და მასალის ერთ მესამედს მოიცავს. ეს მასალა კი დაახლოებით ოთხასი სიზმრისა და ხილვისგან შედგება. ეს სერია იმითაც არის საგულისხმო, რომ ის ფსიქიკურ ფაქტს წარმოადგენს, მე კი მას ცალკეულ ადამიანებში ინდივიდუალურად ვაკვირ-

ნახ. 107. ლეთისმშობელი მაცხოვრით.
Speculum humanae salvationis (ვატიკანი, მე-15 ს.)

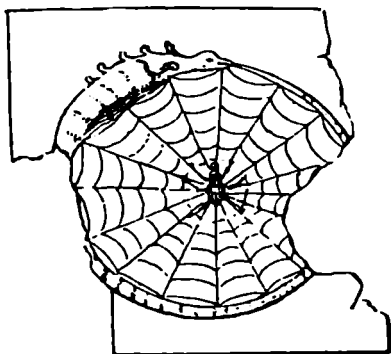
დებოდი და საგულდაგულო გულმოდგინებით აღვწერე კიდეც.¹⁵⁴ ამ საქმეში სიზმრის მნახველის სიზუსტესა და გულმოდგინებას უნდა ვუმაღლოდეთ, რომელმაც შეგვაძლებინა არაცნობიერის სინთეზურ მუშაობას ნაბიჯ-ნაბიჯ მივყოლოდით. უდავოა, რომ ამ სინთეზის პერიპეტიკების წარმოჩენას უფრო მეტი სრულყოფილებით შევძლებდი, 59 სიზმრის ნაცვლად სამას ორმოცივე სიზმრის განხილვა რომ შემძლებოდა. ეს კი, სამწუხაროდ, შეუძლებელია, ვინაიდან სიზმრები მისი პირადი ცხოვრების ინტიმურ დეტალებს ეხება და ამიტომ მათი გამოქვეყნების უფლება არ გვაქვს. იძულებული ვარ, პიროვნული ნიშნებისგან თავისუფალი მასალით შემოვისაზღვრო. ვიმედოვნებ, რომ შევძელი გასაგებად ამეხსნა თვითობის სიმბოლოს განვითარების გზა და ასე თუ ისე დამეძლია ის სირთულეები, რაც ამგვარი გამოცდილების საფუძველზე მოპოვებულ მასალას ახლავს. ამასთან, სრულიად დარწმუნებული ვარ, რომ განმარტებისთვის აუცილებელი შესადარებელი მასალა კიდეც უფრო მეტად შეიძლებოდა გაფართოებულიყო. თხრობა რომ არ დამემძიმებინა, მეტი თავშეკავება გამოვიჩინე და ამიტომ ბევრი რამ გაკვრით მოვიხსენიე, თუმცა ამან ზედაპირული შთაბეჭდილება არ უნდა დატოვოს. ვფიქრობ, არ გამიჭირდება, ჩემი მოსაზრების სასარგებლოდ მრავალ მაგალითს მოვუხშო, მეორე მხრივ კი, არც ისეთი ადამიანის შთაბეჭდილება მინდა დავტოვო, რომელსაც ჰგონია, რომ ასეთი რთული საკითხის შესახებ საბოლოო დასკვნის გამოტანა შეძლო. არაცნობიერის სპონტანური მანიფესტაციის სერია ხომ მრავალჯერ განმიხილავს, მაგ., ჩემს წიგნში „ლიბიდოს მეტამორფოზები და სიმბოლოები“, სადაც უფრო მეტად ნეეროზულ (პუბერტულ) პრობლემას შევხე, აქ კი პრობლემა ინდივიდუალობის პროცესს მოიცავს. თანაც ამ ორ პიროვნებას შორის არსებითი სხვაობაა. თუ პირველი შემთხვევა (ის ადამიანი თვალთ არ მინახავს) ფსიქიკური კატასტროფით — ფსიქოზით — დამთავრდა, მეორე ჩვეულებრივი განვითარების გზას წარმოადგენს, რომლის მსგავსიც სულიერად მაღალგანვითარებულ ადამიანებში ხშირად შემიმჩნევია.

ამ შემთხვევაში ყურადსაღებია ცენტრალური სიმბოლოს განვითარების თანმიმდევრულობა. შეუძლებელია არ შეგვეჩინია, რომ არაცნობიერი პროცესი ცენტრის გარშემო თითქოს სპირალისებურად მოძრაობს და მას ნელ-ნელა უახლოვდება, ხოლო „ცენტრის“ თვისებები სულ უფრო მეტი სიცხადით იკვეთება. შეიძლება პირიქითაც გვეთქვა: თავისთავად ძნელად შესაცნობი „ცენტრი“ მაგნიტივით ზემოქმედებს მისგან ძირეულად განსხვავებულ არაცნობიერის მასალასა და მასში მიმდინარე პროცესებზე

¹⁵⁴ იხ. კომენტარი: [WILHELM UND JUNG] *Das Geheimnis der Goldenen Blüte* და [JUNG] *Die Beziehungen [Über Mandalasymbolik]*.

და მას თანდათან თითქოს კრისტალის გისოსებში მოაქცევს. ამიტომ, არცთუ იშვიათად, ცენტრს ქსელში გაბმული ობობას სახით გამოსახავენ (ნახ. 108), განსაკუთრებით კი მაშინ, როცა ცნობიერი პოზიცია არა ცნობიერი პროცესების წინაშე ძლიერ შიშს განიცდის. თუ პროცესს თავის ნებაზე მივუშვებთ, მაშინ მუდმივად განახლებადი ცენტრალური სიმბოლო უტეხი სიჯიუტით შეაღწევს პერსონალური ფსიქეს მოჩვენებით ქაოსში, გადალახავს დრამატულ წინალობას, როგორც ამას დიდი ბერნულის ეპიტაფიაზე¹⁵⁵ სპირალის შესახებ ვკითხულობთ: „Eadem mulata resurgo“. ცენტრის სპირალისებური გამოხატვა ხშირია, მაგ.: შემოქმედებითი წერტილის — კვერცხის — გარშემო შემოხვეული გველი.

მართლაც, ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს პირადი დაბრკოლებები, ბედისწერის დრამატული ცვლილებები, რაც არის საერთოდ ცხოვრება, ამ უცნაური და იდუმალი კრისტალიზაციის პროცესისთვის

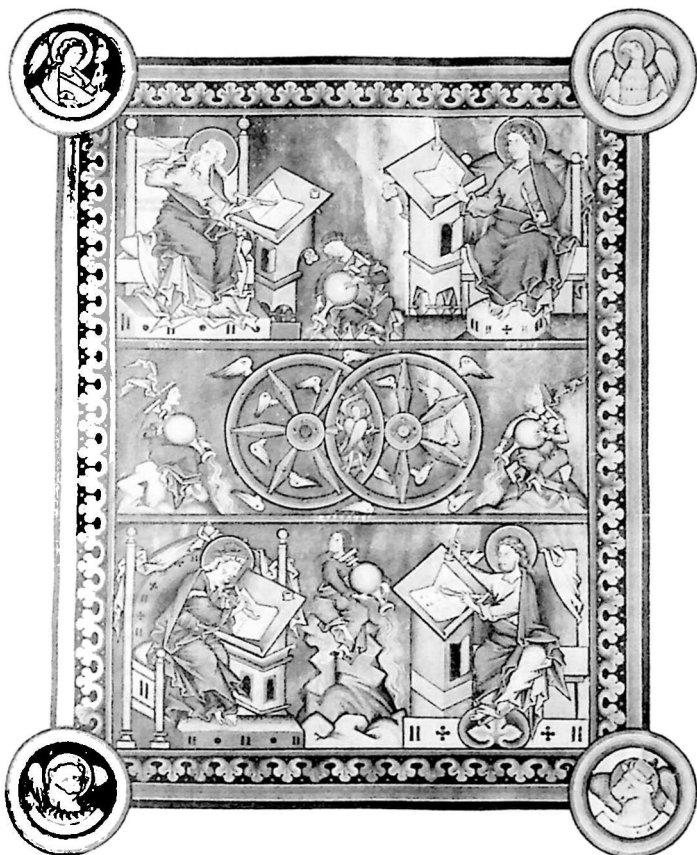

ნახ. 108. მაია, ილუზიური სამყაროს მარადიული მქსოველი, ურობოროსის გარემოცვაში. ბრაჰმანული კრებულის დაზიანებული ყდა.

თავის არიდების გაუბედავი, შიშნარევი მცდელობა იყოს, თითქოს პიროვნული ფსიქე დამფრთხალი ნადირივით, ცენტრის მიერ ერთდროულად მოხიბლულიცა და დაშინებულიც, მის გარშემო ტრიალებდეს, მუდამ გაურბოდეს, მაგრამ შემდეგ მაინც უფრო მეტად უახლოვდებოდეს.

არმინდა გაფიქრებინოთ, თითქოს „ცენტრის“ ბუნების შესახებ ბევრი რამ ვიცოდე, რადგან ის შეუცნობელია და ამიტომ მისი სიმბოლური გამოხატვაც მხოლოდ მისივე საკუთარი ფენომენოლოგიითაა შესაძლებელი. ცენტრის განსაკუთრებულ თვისებათა შორის ჩემთვის იმთავითვე თვალში საცემი იყო ოთხობა (ნახ. 109). აქ რომ უბრალოდ „ოთხთან“ არ გვაქვს საქმე, მაგ., კომპასის ოთხ მხარესთან ან რაიმე ამის მსგავსთან, იქიდანაც მტკიც-

¹⁵⁵ [„როცა ის შეიცვლება, მკვდრეთით აღდგები“.]

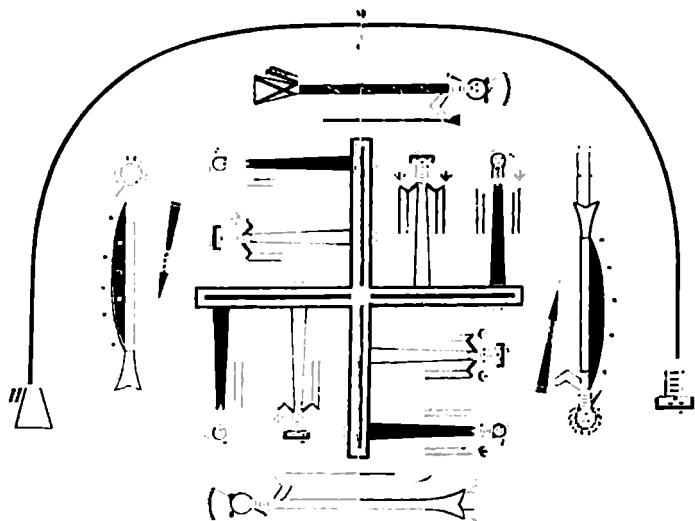
ნახ. 109. ოთხი მახარობელი სიმბოლოებით და სამოთხის ოთხი მდინარით; ცენტრში: ეზეკიელის ბორობალი მასში მოთავსებული „spiritus vitae“-თი. სახარების მინიატურა აშაფენბურგის ბიბლიოთეკიდან (მე-13 ს.)

დება, რომ არცთუ ისე იშვიათია კონკურენცია სამსა და ოთხს შორის.¹⁵⁶ ასევე არსებობს კონკურენცია ოთხსა და ხუთს შორის, თუმცა ასეთი შემთხვევები უფრო იშვიათია; ხუთსხივიანი მანდალა ასიმეტრიულობის გამო ანომალიად არის მიჩნეული.¹⁵⁷ შთაბეჭდილება ისეთია, თითქოს არსებობდეს დაუინებულები მოთხოვნა ოთხზე და ოთხის სტატისტიკური ალბათობაც უფრო მეტი იყოს. ახლა კი ორი სიტყვით „*lusus naturae*“-ს შესახებაც: ფიზიკური ორგანიზმის ძირითადი ქიმიური ნივთიერება, ნახშირბადი, ოთხვალენტიანია; ისიც ცნობილია, რომ „ბრილიანტი“ ნახშირბადის კრისტალს წარმოადგენს. ნახშირბადი შავია (ნახშირი, გრაფიტი), ბრილიანტი კი „წმინდა წყლის წყალი“. ამ სახის ანალოგიები უბადრუკი ინტელექტუალური უგემოვნობა იქნებოდა, ოთხი რომ ცნობიერების გამონაგონი ყოფილიყო და არა ობიექტური ფსიქეს სპონტანური პროდუქცია. ისიც რომ დავუშვათ, რომ სიზმრის მნახველს თვითშთაგონების ძალით საკუთარ სიზმრებზე გავლენის მოხდენა შეუძლია და თანაც ეს გავლენა სიზმრის შინაარსს და არა მის ფორმას ეხება, მაინც აუცილებელი იქნებოდა იმის დამტკიცება, რომ ცნობიერებამ ყველა ღონე იხმარა, რათა არაცნობიერისთვის კვატერნობის იდეა მოეხვია თავს. ამ და სხვა შემთხვევაშიც — რასაც მე ვაკვირდებოდი — ასეთი შესაძლებლობა სრულიად გამორიცხულია, რომ ალარაფერი ვთქვათ სხვადასხვა ისტორიულ თუ ეთნიკურ პარალელებზე¹⁵⁸ (ნახ. 110, შდრ. ასევე ნახ. 50, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 82, 109 და სხვ.). თუ ყველა ამ ფაქტს მთლიანობაში განვიხილავთ, აუცილებლად მივაღწიოთ იმ დასკვნამდე — ყოველ შემთხვევაში, ჩემი აზრით მაინც, — რომ არსებობს რალაც ფსიქიკური ელემენტი, რომელიც საკუთარ თავს სწორედ ოთხობით გამოხატავს. ამისთვის კი არც გაბედული მოსაზრებებია საჭირო და, მით უმეტეს, არც ექსტრავაგანტური ფანტაზიები. „თვითობას“ ცენტრი მხოლოდ საფუძვლიანი გააზრებისა და ემპირიული თუ ისტორიული ფაქტების საგულდაგულოდ ანონ-დანონის საფუძველზე ვუნოდ. მატერიალისტური ინტერპრეტაცია იოლად იტყოდა, რომ „ცენტრი“ „სხვა არაფერია“, თუ არა ის ადგილი, სადაც ფსიქე შეუცნობადი ხდება, ვინაიდან ის იმ ადგილას სხეულს ერწყმის. სპირიტუალური ინტერპრეტაცია კი, პირიქით, იმის დამტკიცებას შეუდგებოდა, რომ თვითობა „სხვა არაფერია“, თუ არა „სული“, რომელიც სამშვიდობოსა და სხეულს გამოაცოცხლებს და დროსა და სივრცეში სწორედ იმ შემოქმედებით წერტილში იჭრება. მე კი ამგვარი მატერიალისტური და მეტაფიზიკური სპეკუ-

¹⁵⁶ ძირითადად ეს კაცებში შეიმჩნევა. დაბეჯითებით ვერ გეტყვით, შემთხვევითია თუ არა ეს.

¹⁵⁷ უმთავრესად ქალებში შეიმჩნევა, რასაც იმდენად იშვიათი ხასიათი აქვს, რომ რაიმე დასკვნის გამოტანა ჭირს.

¹⁵⁸ აქ მხოლოდ რამდენიმე პარალელი დავასახელებ.

ნახ. 110. ნავახოს ტომის ინდიელების ნახატი ქვიშაზე (ჩრდ. ამერიკა)

ლაციებისგან თავს შევიკავებ და მხოლოდ ემპირიულ ფაქტებს დავჯერდები, ვინაიდან ისინი ადამიანის ცნობიერების პროგრესისთვის უფრო მნიშვნელოვნად მიმაჩნია, ვიდრე ინტელექტუალური ახირებისა თუ „რელიგიური“ თავდაჯერებულობის აყოლა. გამოცდილება მაძლევს იმის თქმის უფლებას, რომ საქმე გვაქვს ობიექტურ ფსიქეში მიმდინარე მეტად მნიშვნელოვან „ძირეულ“ პროცესებთან, მიზნის ერთგვარ სურათ-ხატთან, რომელიც „მიზანმიმართულ“ ფსიქიკურ პროცესს გარედან ყოველგვარი ჩარევის გარეშე თითქოს თავად წარმართავს.¹⁵⁹ ცხადია, ყოველთვის არსებობს გარკვეული სულიერი აუცილებლობა; როგორც შიმშილის მოხსნის მისაღწევად ის მისთვის კარგად ნაცნობ, სანუკვარ საჭმელს წარმოიდგენს და არა ცნობიერებისთვის უცხო, აბსურდულ კერძს. სულიერი აუცილებლობით გამოწვეული მიზანი — სურათ-ხატი, რომელიც ადამიანს „განკურნებასა“ და გამთლიანებას აღუთქვამს, ცნობიერებისთვის იმდენად უცხოა,

¹⁵⁹ სახე-ხატი, რომელიც ამ მასალაში, როგორც მიზანი, ისეა წარმოდგენილი, ისტორიული თვალსაზრისით თუ განვიხილავთ, ხშირად პირველწყაროდ შეიძლება დავასახელოთ. მაგალითად, ძველი აღთქმის კონცეფცია სამოთხის შესახებ, განსაკუთრებით კი ადამის შექმნა სლავურ ენოქის ნიგნში (FÖRSTER, *Adams Erschaffung und Namengebung*, p. 477 ff.).

რომ გამოსავალს დიდი გაჭირვებით პოულობს. ცხადია, იმ ეპოქასა და გარემოში მცხოვრები ადამიანებისთვის, სადაც მიზნის ამგვარი სურათ-ხატი დოგმატურ მნიშვნელობას იძენს, ეს ყოველივე სხვადასხვაგვარად ვითარდება. ამ დროს ეს სურათ-ხატი ex ipso ცნობიერების ზღურბლამდე აღწევს, მას ფარულ ანარეკლს უჩვენებს, რომელშიც იგი თავის თავს ამოიცნობს და ამგვარად უერთდება ცნობიერებას.

რაც შეეხება მანდალას მოტივის წარმოშობას, მასზე ზედაპირული დაკვირვებისას გვეჩვენება, თითქოს ის სიზმრის სერიის მიმდინარეობისას გაჩნდა. ერთი რამ უდავოა: ის უფრო ნათლად და დიფერენცირებული ფორმით ვლინდება; ის ყოველთვის არსებობდა და პირველსავე სიზმარში იჩინა თავი (როგორც „ნიმფები“ ამბობენ: „ჩვენ ყოველთვის აქ ვიყავით, უბრალოდ შენ ვერ გვაშინევდი“). შესაბამისად, უფრო სარწმუნო ის გახლავთ, რომ საქმე გვაქვს a priori რალაც ტიპთან, არქეტიპთან, რომელიც იმანენტურია კოლექტიური არაცნობიერისთვის და ინდივიდუალური დაბადებისა და სიკვდილის მიღმა არსებობს. არქეტიპი, ასე ვთქვათ, „მარადიული“ მოცემულობაა; საკითხავი კი ისაა, აღიქვამს თუ არა მას ცნობიერება. უფრო სარწმუნოდ და დაკვირვების გზით უკეთ ასახსნელად მიმაჩნია ჰიპოთეზა, რომ მანდალას მოტივი¹⁶⁰ სიზმრის სერიის პროცესში კი არ იქმნება, არამედ ამ სერიაში მისი აშკარა და ხშირი გამოვლინება a priori მოცემული ტიპის შესატყვისია. პირველი მოსაზრების სანინალმდეგოდ ის ფაქტიც მეტყველებს, რომ ამ სერიის დასაწყისშივე ვლინდება ისეთი ფუნდამენტური იდეები, როგორიცაა პერსონის კვინტესენციის სიმბოლო — ქუდი, კვერცხს შემოხვეული გველი და Perpetuum mobile (I-ლი, მე-5 და მე-9 სიზმრები).

თუ მანდალას მოტივი არქეტიპია, მაშინ ის კოლექტიური წარმომავლობის უნდა იყოს, ანუ თეორიულად ყველა ადამიანში უნდა ვლინდებოდეს. პრაქტიკულად კი ის ცხადად გამოკვეთილი ფორმით იშვიათ შემთხვევაში თუ გვხვდება. ბუნებრივია, ეს მას ხელს არ უშლის, რომ ფარული პოლუსის როლი შეასრულოს, რომლის გარშემოც ყველაფერი ბრუნავს. ყოველი სიცოცხლე ხომ მთლიანობის — თვითობის — რეალიზაციაა და ამიტომაც ვუნდებთ მას ინდივიდუაციას. ყოველი სიცოცხლე ხომ მის ინდივიდუალურ მატარებელთანაა დაკავშირებული, რომელიც მას განა-

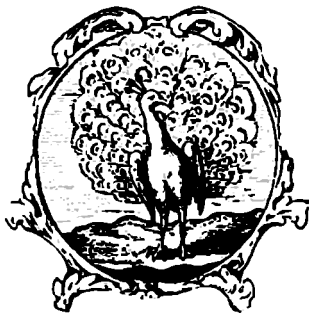
¹⁶⁰ თუ 400 სიზმარს 8 ჯგუფად დავყოფთ, სადაც თითოეულში 50 სიზმარი გაერთიანდება, შედეგი ასეთი იქნება:

I. 6 მანდალა	V. 11 მანდალა
II. 4 მანდალა	VI. 11 მანდალა
III. 2 მანდალა	VII. 11 მანდალა
IV. 9 მანდალა	VIII. 17 მანდალა

როგორც ვხედავთ, მანდალას მოტივი აშკარად მატულობს.

ხორციელებს; სიცოცხლე ხომ მისი ინდივიდუალური განმახორციელებლის გარეშე წარმოუდგენელია. მისი ყოველი მატარებელი ინდივიდუალური განსაზღვრულობითა და დანიშნულებით ხასიათდება და სიცოცხლის აზრსაც სწორედ ეს შეადგენს. „აზრი“ კი ისეთი რამ არის, რასაც ასეთივე წარმატებით „უაზრობაც“ შეიძლება ვუწოდოთ, მაგრამ ყოფიერების იდუმალებასა და ადამიანურ გონებას შორის ერთგვარი შეუსაბამობაა: „აზრი“ და „უაზრობა“ ანთროპომორფული ახლებური ინტერპრეტაციაა, რათა ორიენტაცია, რომელიც ცხოვრების მიერ გვეძლევა, საკმარისად იყოს დასაბუთებული.

ისტორიული პარალელები გვიჩვენებს, რომ მანდალას სიმბოლიკა კანონზომიერებაა და არა კურიოზი. ეს რომ ასე არ ყოფილიყო, არც შესაძარებელი მასალა იარსებებდა. ყველა ეპოქისა და დედამიწის ყველა კუთხის სულიერ პროდუქტთან ამ მასალის შედარებამ ცხადად გვიჩვენა, თუ რა განუზომლად დიდ როლს ანიჭებს *consensus gentium* ობიექტური ფსიქეს პროცესებს. თუნდაც ეს მიზეზია საკმარისი, რის გამოც ამ პრობლემას დაუფიქრებლად გვერდს ვერ აეუვლით. ჩემი სამედიცინო გამოცდილებით ამ პროცესის დიდ მნიშვნელობას მხოლოდ თუ დავადასტურებდი. ისე კი, არსებობენ ადამიანები, რომლებიც თვლიან, რომ ნებისმიერი მოვლენის სერიოზულად აღქმა უბრალოდ არამეცნიერულია და ინტელექტუალურ სიმყუდროვეს სერიოზული საკითხებით არ დაირღვევენ. ექიმი კი მოუტევებელ შეცდომას ჩაიდენს, თუ ის ადამიანურ გრძნობათა მნიშვნელობას მხედველობაში არ მიიღებს და ე. წ. მეცნიერული მეთოდებით ეცდება ბუნების იდუმალ, ძნელად შესაცნობ ქმნილებათა შესწორებას. მოდით, დავუგდოთ ყური ძველ ალქიმიურ სიბრძნეს: „*Naturalissimum et perfectissimum opus est generare tale quale ipsum est*“¹⁶¹.

ნახ. 111. „*cauda pavonis*“ — ფერთა ერთობლიობა, მთლიანობის სიმბოლო.
BOSCHIUS, *Symbolographia* (1702)

¹⁶¹ [„ყველაზე ბუნებრივი და სრულყოფილია ოპუსი, როცა იგი თავისთავად მსგავსს წარმოქმნის“].

ნახ. 112. ალქიმიის ძირითად სიმბოლოთა ერთიანობა.
 TRISMOSIN, *La Toison d'or* (1613)

III

ალქიმიური წარმოდგენები ხსნის შესახებ

ალქიმიის წვლილი კონცეფციითა განვითარების ისტორიაში

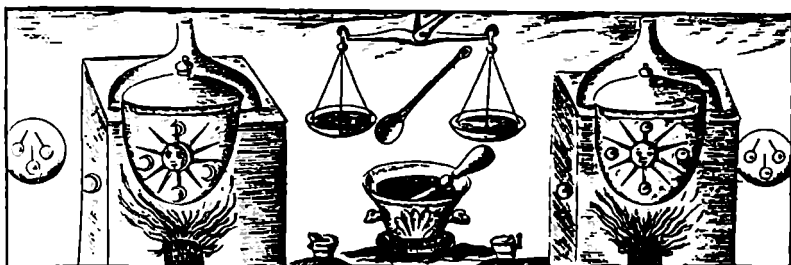
სიმბოლოს მფლობელთ გარდასახვა უადვილდებათ.
ალქიმიური „verbum magistri“
მილიუსის *Philosophia reformata*-დან

1. ალქიმიის ძირითადი ცნებები

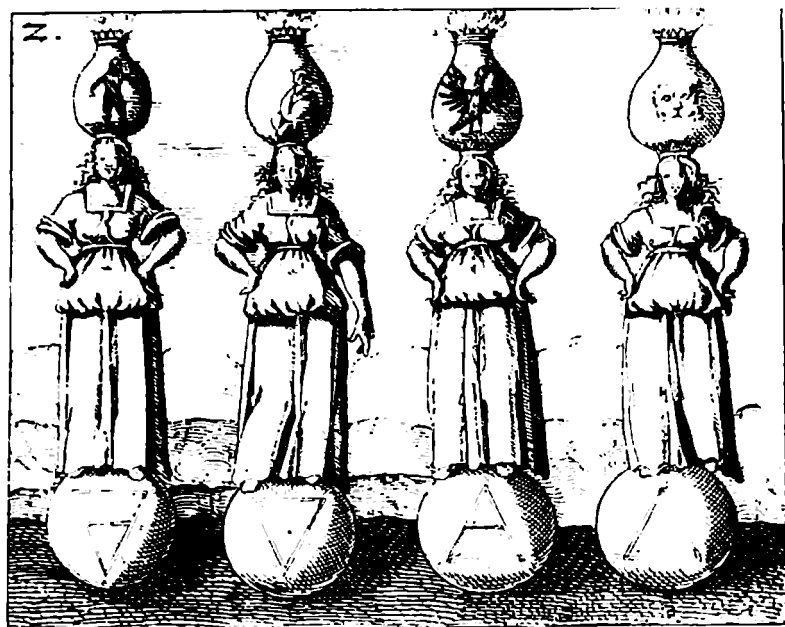
შესავალი

მე-18 საუკუნეში ალქიმია თანდათანობით საკუთარმა სიბნელემ იმსხვერპლა. განმარტების მისეული მეთოდები: „obscurum per obscurius, ignotum per ignotius“ („ბნელის ბნელით, უცნობის უფრო უცნობით ახსნა“) შეუთავსებელი აღმოჩნდა განმანათლებლური ეპოქისთვის, უფრო მეტად კი საუკუნის ბოლოს ქიმიის, როგორც მეცნიერების, განვითარებისთვის. ორივე ინტელექტუალურმა ძალამ ალქიმიას სასიკვდილო დარტყმა მიაყენა. მისი შინაგანი რღვევა კი საუკუნით ადრე, იაკობ ბიომეს ეპოქაში დაიწყო: ალქიმიკოსებმა რეტორტები და სადნობი ტიგლები მიატოვეს და მხოლოდ პერმეტულ ფილოსოფიას დაუთმეს ადგილი. ქიმიკოსები პერმეტიკოსებს გაემიჯნენ. ქიმია ბუნებისმეტყველების დარგად იქცა, პერმეტიკას კი ემპირიული ნიადაგი გამოეცალა და მალალფარდოვან, უშინაარსო ალეგორიებსა და სპეკულაციებში შთაინთქა. ალქიმია გარდასულ დროთა მოგონებებითა სულდგმულობდა.¹ ეს იყო დრო, როცა ალქიმიკოსთა გონება მატერიის პრობლემას ჰქონდა დაპყრობილი, როცა

ნახ. 113. მთვარისა და მზის ლუმელები, „coniunctio“,
დაპირისპირებულობათა კავშირი.
Mutus liber (1702)

¹ ალქიმიის ამ ტიპის მაგალითს წარმოადგენს ილუსტრირებული ნაშრომი *Geheime Figuren der Rozenkreuzer aus dem 16. und 17. Jahrhundert*. ე.წ. საქსონური კოდექსი (მე-18 საუკუნის პირველი ნახევარი) ნათელ წარმოდგენას გვიქმნის ამ განსაცვიფრებელი ლიტერატურის შესახებ (Hall, *Codex Rosae Crucis*).

ნახ. 114. ალქიმიური პროცესის ოთხი საფეხური
(სფეროებზე გამოსახული ოთხი ელემენტის სიმბოლო).
MYLIUS, philosophia reformata (1622)

იგი შეუცნობელის წყვილიადის პირისპირ იდგა და მასში კანონზომიერებებისა და სტრუქტურის მოხელთებას ცდილობდა, ყოველივეს მატერიას მიაწერდა და არა ფსიქეს. უცნობ სივრცესა და სიცარიელეს ფსიქოლოგიური პროექცია ავსებს; ისე ხდება, თითქოს სიბნელეში დამკვირვებლის ფსიქიკის საფუძვლები ირეკლება. რასაც იგი მატერიაში ხედავს და რის გაცნობიერებასაც იგი ფიქრობს, უპირველეს ყოვლისა, მისი საკუთარი არაცნობიერი მონაცემებია, რომლის პროექცირებასაც იგი მატერიაში ახდენს; სხვაგვარად რომ ვთქვათ, მატერიაში იგი, როგორც ჩანს, მისთვის დამახასიათებელ თვისებებსა და პოტენციურ შესაძლებლობას აწყდება, რომლის ფსიქიკური ბუნებაც მისთვის აბსოლუტურად გაუცნობიერებელია. უმთავრესად ეს ეხება კლასიკურ ალქიმიას, სადაც ემპირიული მეცნიერება და მისტიკური ფილოსოფია განუყოფელ ნაწილებად გვევლინება. პროცესი, რომელმაც ფიზიკა (φυσικά) მისტიკისგან (μυσικά) გამოყო, მე-16 საუკუნის დასასრულს დაიწყო და ფანტასტიკური ლიტერატურული სახეობა შექმნა. მათ ავტორებს, გარკვეულწილად,

გაცნობიერებული ჰქონდათ „ალქიმიურ“ გარდაქმნათა პროცესის ფსიქიკური ბუნება. პერბერტ ზილბერერის წიგნი „მისტიკის პრობლემები და მისი სიმბოლიკა“ (1914) სრულ ინფორმაციას გვაძლევს ალქიმიის ამ ასპექტისა და განსაკუთრებით მისი ფსიქოლოგიური მნიშვნელობის შესახებ. ბერნულის ტრაქტატი „ფსიქიკური განვითარება ალქიმიის სარკეში“² თვალსაჩინოდ აღწერს მასთან დაკავშირებულ ფანტასტიკურ სიმბოლიკას. პერმეტული ფილოსოფიის უფრო ვრცელ აღწერას კი ვხვდებით ევოლას „La Tradizione ermetica“-ში. ამ ტექსტებში მოცემულ იდეათა და მათი ისტორიის ყოველმხრივი კვლევა ჩვენ არ გაგვაჩნია, თუმცა კი ამ თვალსაზრისით დიდად უნდა ვუმაღლოდეთ რაიტცენშტაინს განეული მოსამზადებელი სამუშაოსთვის.

ალქიმიური პროცესის ფაზები

როგორც ცნობილია, ალქიმია ქიმიური გარდაქმნის პროცესს აღწერს და მის განსახორციელებლად მრავალ მითითებასაც იძლევა. ძნელად თუ ვნახავთ ორ ავტორს, ამ პროცესის მიმდინარეობისა და ფაზათა თანამიმდევრობის შესახებ ერთი მოსაზრება რომ ჰქონდეთ. თუმცა კი უძველესი დროიდან, ანუ ქრისტეშობიდან, მოყოლებული მათი შეხედულებები უმთავრეს პუნქტებში ერთმანეთს ემთხვევა: განასხვავებენ ოთხ ფაზას (ნახ. 114), რომელთა შესახებ ინფორმაციას უკვე პერაკლიტესთან ვხვდებით. თითოეული ეს ფაზა მისთვის დამახასიათებელი ფერიტაა ცნობილი, კერძოდ: *melanosis* (სიშავე), *leukosis* (სითეთრე), *xanthosis* (სიყვითლე), *iosis* (სინითლე).³ პროცესის ოთხ საფეხურად დაყოფას ფილოსოფიის კვატერნობა — τετραμερειν των φασισθίων ეწოდა. მოგვიანებით, დაახლოებით XV-XVI საუკუნეებში, ფერები ერთით შემცირდა; *xanthosis*, ანუ ლათინურად *citrinitas*, თანდათან ხმარებიდან გამოვიდა და, შესაბამისად, იშვიათადაც მოიხსენიებოდა. მის ადგილს იკავებს *viriditas* (მწვანე), თუმცა პრინციპული მნიშვნელობის მოპოვება მან ვერ შეძლო. თუ თავდაპირველ ოთხწევროვნებას ზუსტად შეესატყვისებოდა ელემენტთა კვატერნობა, ახლა სულ უფრო ხშირად ესმება ხაზი იმ ფაქტს, რომ არსებობს ოთხი ელემენტი (მინა, წყალი, ჰაერი, ცეცხლი) და ოთხი თვისება (ცხელი — ცივი — სველი

²p. 231 ff.

³ეს სიტყვა მომდინარეობს ოც-გან (შხამი). გვიანდელი პერიოდის ალქიმიაში მას ნითელი ტინქტურის მნიშვნელობა აქვს, რის გამოც „iosis“-ს „სინითლედ“ ვთარგმნი.

ნახ. 115. „nigredo“, ცნობამიხდელი მერკური, რომელსაც პირიდან „spiritus“ და „anima“ ამოსდის. ყვავი „nigredo“-ა.

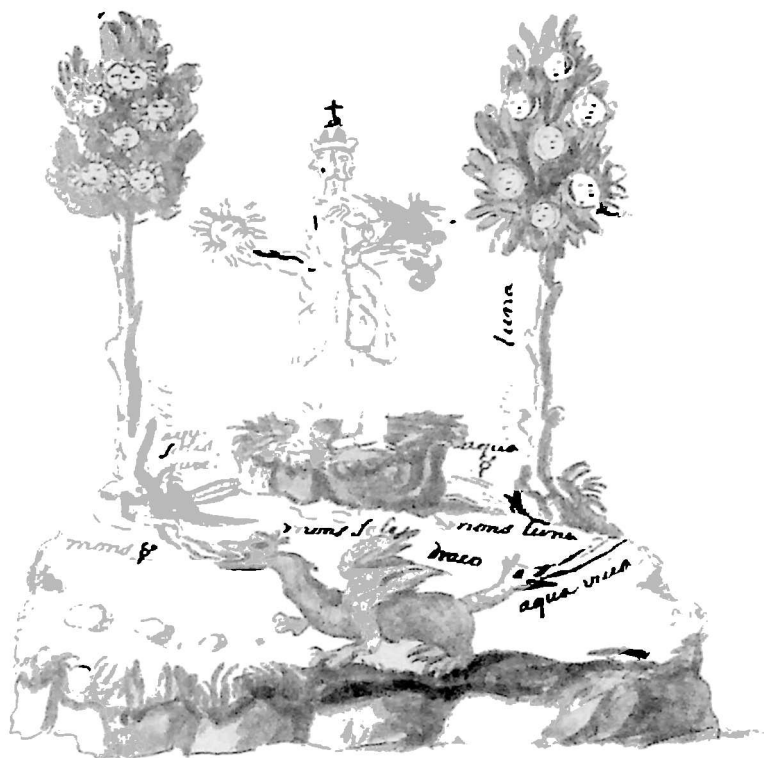
JAMSTHALER, *Viatorium spagyricum* (1625)

— მშრალი, მაგრამ მხოლოდ სამი ფერი: შავი, თეთრი და წითელი. რადგან პროცესს სასურველ მიზნამდე არასდროს მიუღწევია და არც მისი ცალკეული ნაწილები განხორციელებულა სტანდარტული სახით, შესაბამისად, ვერც ფაზათა კლასიფიკაციურ ცვლილებებს ავხსნით გარე მიზეზებით; ეს უფრო ოთხობის სიმბოლურ მნიშვნელობასა და სამოქმედო, ანუ შინაგან, ფსიქიკურ საფუძვლებთან⁴ არის დაკავშირებული.

შავი, nigredo (სურ. 115), საწყისი მდგომარეობაა, იმთავითვე ან prima materia-ს, ან massa confusa-ს თვისების სახით მოცემული, ან ელემენტთა დაყოფით (solutio, separatio, divisio, putrefactio)⁵ წარმოქმნილი. თუ დაყოფა

⁴ ეს ცხადად ჩანს დორნის წერილებში, რომელიც მკვეთრად უპირისპირდება ოთხობის სამოქმედო პოზიციიდან. იხ. [JUNG] *Psychologie und Religion*.

⁵ „დაშლა, გახსნა“, „სითხისგან გამოყოფა“, „დაყოფა“, „ხრწნა“ (ლათ.).

ნახ. 116. მზისა და მთვარის ხეებს შორის დგას გვირგვინოსანი

პერმაფროდიტი — მეფისა და დედოფლის კავშირი.

პერმეტული ხელნაწერი (პარიზი, მე-17 ს.)

პროცესის დასაწყისში იგულისხმება, როგორც ეს ხანდახან ხდება ხოლმე, მაშინ პოლარულ მხარეთა გაერთიანება ისე განხორციელდება, როგორც ეს ქალისა და მამაკაცის (coniugium, matrimonium, coniunctio, coitus) მაგალითზე ხდება, გაერთიანების შედეგად წარმოქმნილი პროდუქტი კი (mortificatio, calcinatio, putrefactio)“ შესაბამისი შავი ფერით კვდება. nigredo-დან განბანვას (ablutio, baptisma) ან გათეთრებამდე მიყვავართ, ან სიკვდილის შემდეგ აქროლებული anima მკვდარ სხეულს კვლავ უერთდება, მკვდრეთით აღადგენს ამ ოთხ ფერს (omnes colores, cauda pavonis)“, ან ერთ, ყველა ფერის მომ-

* „მოკვდინება“, „კალცინაცია“, „ხრწნა“ (ლათ.).

** „ყველა ფერი“, ფარშევანგის კუდი“ (ლათ.).

ცველ თეთრ ფერში გადაიზრდება. ამგვარად, აღსრულდება პროცესის ძირითადი მიზანი — albedo (გაბრწყინება, განათება), tinctura alba (თეთრად შეღებვა), terra alba foliata (განწმენდილი თეთრი მიწა), lapis albus (თეთრი ქვა) და ა. შ., მრავალი ალქიმიკოსის მიერ ისე ქებული, თითქოს მიზნისთვის მართლაც მიეღწიოთ. ეს მდგომარეობა ვერცხლის ან მთვარის მდგომარეობად იწოდება, რომელმაც მზის მდგომარეობას უნდა მიაღწიოს. albedo ჯერ კიდევ ბინდია და არა rubedo (სინითლე), ანუ მზის ამოსვლა. სიყვითლე (citrinitas) ქმნის rubedo-სკენ გარდამავალ ფაზას, რომელმაც მოგვიანებით ძალა დაკარგა და ალქიმიკოსებმა უგულვებელყვეს. ახლა უკვე rubedo უშუალოდ albedo-დან გამომდინარეობს, როგორც ცეცხლის ინტენსივობის შედეგი. თეთრი და წითელი მეფე და დედოფალია და „ქიმიური ქორწინება“ სწორედ ამ ფაზაში გაიმართება (ნახ. 116).

მიზნის კონცეფცია და მისი სიმბოლოები

ფაზათა თანმიმდევრობა დამოკიდებულია ცალკეულ ავტორთა კონცეფციაზე, ანუ იმაზე, რა წარმოდგენები გააჩნიათ მათ მიზნის შესახებ: სასურველი მიზანი ან თეთრი და წითელი ტინქტურა (aqua permanens), ან ფილოსოფიური ქვა, რომელიც, როგორც პერმანენტი, თავის თავში ორივეს მოიცავს, ან პანაცეა — ფილოსოფიური ქვა, ოქროს მიწა (vitrum aureum), ჭედადი მიწა (vitrum malleabile). კონცეფცია მიზნის შესახებ ისეთივე ბუნდოვანია, როგორიც თავად ცალკეული პროცესები. მაგ., lapis philosophorum ხშირად prima materia-ა ან ოქროს შექმნის საშუალება, ან, საერთოდ, მისტიკური არსება, რომელიც Deus terrestris-ად (მიწიერ მეფედ), salvator-ად (მხსნელად) ან filius macrocosmi-დ (კოსმოსის ძედ) მოიხსენიება — ფიგურად, რომელიც შეიძლება გნოსტიკურ Anthropos-ს, ლთაებრივ პირველადმიანს შევადაროთ⁵ (ნახ. 117).

Materia prima-ს ცნებასთან ერთად დიდ როლს ასრულებს წყლისა (aqua permanens — მარადიული წყალი) და ცეცხლის (ignis noster — ჩვენი ცეცხლი) ცნებები. ავტორთა⁶ მოწმობის თანახმად, ორივე ელემენტი ერ-

⁵ იხ. [JUNG] *Paracelsus als geistige Erscheinung* [Paragr. 165 ff. und 203 ff.].

⁶ *Rosarium: Art. aurif.* II, p. 264. „aqua permanens“ არის „forma ignea verae aquae“ [ჭეშმარიტი წყლის ცეცხლოვანი ფორმა]. RIPLAUS, *Opera omnia chemica*, p. 62: „Anima aerea est secretus ignis nostrae philosophiae, oleum nostrum, nostra aqua mystice“ [„ჰაერის სამშენებელი ჩვენი ფილოსოფიის საიდუმლო ცეცხლია, ჩვენი ზეთი და მისტიკური წყალია“]. *Figurarum aegyptiorum* [Ms.] p. 6: „... aqua

თი და იგივეა, მიუხედავად იმ ანტაგონიზმისა და პოლარობისა, რასაც ისინი წარმოადგენს. *Materia prima*-ს მსგავსად წყალსაც ათასი სახელი აქვს;⁷ დიახ, ის ქვის პირველსაწყისია.⁸ მეორე მხრივ კი, ალქიმიკოსები ირწმუნებიან, რომ ქვისგან გამოიხდება წყალი — *prima materia*, მაცოცხლებელი სული (*anima*).⁹ აი, რას ვკითხულობთ „*Exercitatio VIII in Turbam*“-ში:

„ბევრი კამათობს იმის შესახებ, რომ სხვადასხვა სახელით ცნობილი ქვა რამდენიმე, ორი თუ ერთი სუბსტანციისგან შედგება, მაგრამ ეს ფილოსოფოსი (*Scites*)¹⁰ და ბონელუსი¹¹ ამბობენ, რომ ეს შრომა და ამ შრომის სუბსტანციები სხვა არაფერია, გარდა წყლისა; დამუშავება წყალში ხდება. სინამდვილეში არსებობს ერთი სუბსტანცია, რომელიც ყველაფერს შეიცავს და ეს არის *sulphur philosophorum* (ფილოსოფოსთა გოგირდი), რომელიც არის წყალი და სული, ზეთი, მერკური და მზე, ბუნების ცეცხლი, არნივი, ცრემლები, ბრძენთა პირველი *Hyle*, სრულქმნილი სხეულის *materia prima*. რა სახელითაც უნდა მოიხსენიონ ფილოსოფოსებმა თავიანთი ქვა, ისინი ყოველთვის ერთ სუბსტანციას გულისხმობენ და მასზე მიუთითებენ — ანუ იმ წყალს, საიდანაც ყოველივე წარმოდგება და რომელიც ყოველივეს იტევს, იმას, რომელიც ყველაფერს განაგებს, რომელშიც ცდომილება იბადება, მაგრამ ეს ცდომილება შიგვე სწორდება. მე მას ფილოსოფიურ წყალს ვუწოდებ და არა უბრალოს (*vulgi*); ის არის *aqua Mercurialis*, იქნება ის მარტივი თუ შედგენილი; ორივე მათგანი ფილოსოფიური წყალია, თუმცა უბრალო მერკური სხვაა და ფილოსოფიური — სხვა. ის <წყალი> მარტივია <და> შენარევებისგან სუფთა; ეს წყალი კი ორი სუბსტანციისგან, კერძოდ, ჩვენი

philosophorum est ignis“ [„ფილოსოფოსთა წყალი ქვაა“]. *Musaeum hermeticum*, p. 653: „Est nempe in Aqua nostra requisitus... Ignis“ etc. [„ჩვენი წყალში ცეცხლს ეძებენ“]. *Aurora*, I, Kp. XI, მე-6 იგავი [Hg. von Franz]: „Senior dicit: Cumque voluerint extrahere hanc aquam divinam, quae est ignis, calefaciunt igne suo, qui est aqua, quem mensurati sunt usque in finem et occultaverunt propter insipientiam fatuorum“ [„სენიორი გვამცნობს: როცა მათ ღვთაებრივი წყლის ექსტრაჰირება სურთ, რომელიც ცეცხლია, მას საკუთარი ცეცხლით ათბობენ, რომელიც წყალია და ბრიყვთა გამო მალავენ“]. *Aurora*, II: *Art. aurif.* I, p. 212: „(Dicit Senior) Ignis noster est aqua“ [„სენიორი ამბობს: ჩვენი ცეცხლი წყალია.“]; I. c., p. 227: „Philosophus autem per aquam, vulgus vero per ignem“ [„ფილოსოფოსი წყლით არის დაკავებული, რიგითი ადამიანი კი — ცეცხლით“].

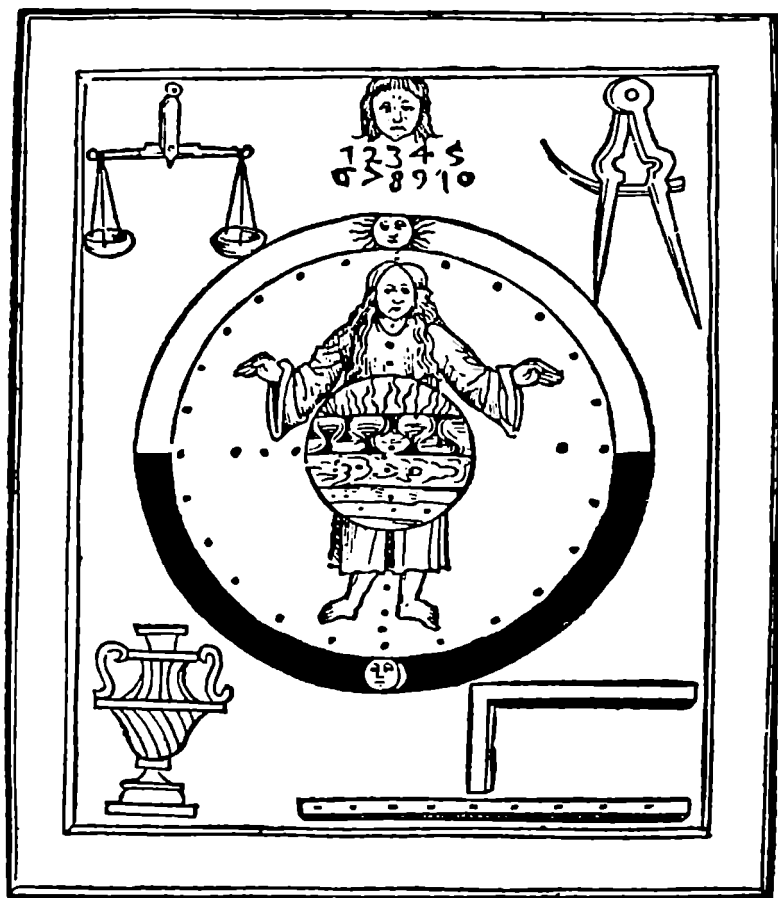
⁷ ZOSIMOS: BERTHELOT, *Alch. grecs*, III, LII, 2.

⁸ *Turba: Art. aurif.* I, p. 13. *Cons. coniugii: Ars chem.*, p. 121, „lapidem esse aquam fontis vivi“ [„ქვა მაცოცხლებელი წყაროს წყალია“].

⁹ *Cons. coniugii*, I. c., p. 66: Die „vita uniuscuiusque rei“ ist das Wasser, „est vivum, quod non moritur, quam diu mundus est, quia est caput mundi“ [„წყალი ყოველივეს არსია, ის ცოცხალია, რადგან არ კვდება და რადგან სამყაროს პირველსაწყისია“].

¹⁰ Scites, Fricies, Flritis = სოკრატეს (RUSKA, *Turba*, p. 25).

¹¹ Bonellus, Ballinus, Bonilis = აპოლონიუს ტიანელს (STEINSCHNEIDER UND BERTHELOT: ციტირებულია RUSKA-დან, I. c., p. 26).

ნახ. 117. ანთროპოსი — „anima mundi“ — ოთხი ელემენტის შემცველი, რომელიც რიცხვი ათით აღინიშნება და სრულყოფილებას ნიშნავს ($1+2+3+4$).

ALBERTUS MAGNUS, *Philosophia naturalis* (1560)

მინერალისა და მარტივი წყლისგან შედგება. შედგენილი წყლები ქმნიან ფილოსოფიურ ქვას. უნდა ვივარაუდოთ, რომ სუბსტანცია ან თავად prima materia შედგენილი წყლისგან შედგება. ზოგი სამი სუბსტანციისგან შედგება, ზოგი კი — მხოლოდ ორისგან. მეორე სახეობა მაკმაყოფილებს, კერძოდ, ქალი და კაცი, ან და და ძმა (ნახ. 118). მარტივ წყალს შხამს, ვერცხლისწყალს (argentum vivum), cambar-ს, aqua permanens-ს, ძმარს, შარდს, ზღვის წყალს, ურჩხულს და გველსაც უწოდებენ.

ერთი რამ სრულიად ნათელია: ფილოსოფიური წყალი არის ქვა და, შესაბამისად, თავად *prima materia*. ამასთან იგი მისი უშუალო გამხსნელიცაა, როგორც ეს ქვემოთ მოყვანილი რეცეპტიდან გამომდინარეობს:

ნახ. 118. და-ძმა „სიკოცხლის განსაბანელში“. მათ ბარძაყზე ურჩხული კბენს, თავზე კი ლეთაებრივი მთვარის წყალი დაედინებათ.

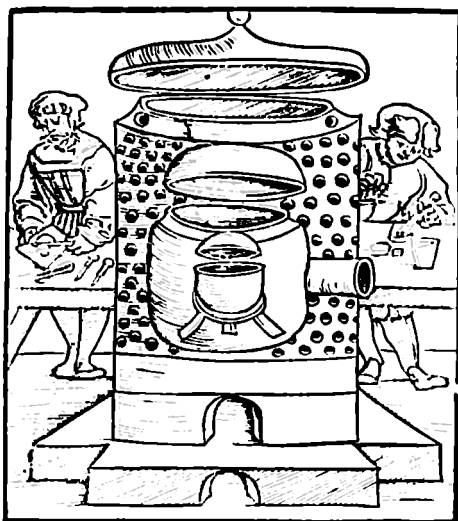
Theatrum chemicum Britannicum (1652)

„დანაყე ქვა წმინდა ფხვნილად და ჩაყარე ყველაზე წმინდა, ზეციურ (coelestino) ძმარში. ის მაშინვე გაიხსნება ფილოსოფიურ წყალში“.¹²

იმის ჩვენება, რომ ცეცხლიც იმავე როლს ასრულებს, როგორსაც წყალი, შესაძლებელია. არანაკლებ მნიშვნელოვანია ასევე რეტორტიკისა და სადნობი ლუმელის სახით წარმოდგენილი პერმეტული ჭურჭლის (*vas Hermetis*) იდეაც, რომელშიც გარდასაქმნელ ნივთიერებას ათავსებენ (ნახ. 119). მიუხედავად იმისა, რომ ეს ჭურჭელი ინსტრუმენტს წარმოადგენს,

¹² ორივე ციტატა თარგმნილია ლათინურიდან [*In Turbam philosophorum exercitationes*] *Art. aurif.*, p. 167 f.

მას მაინც განსაკუთრებული კავშირი აქვს როგორც *prima materia*-სთან, ასევე *Lapis*-თანაც; ასე რომ, იგი არ არის მხოლოდ ჭურჭელი, ის ალქიმიკოსებისთვის განსაკუთრებული რამაა — *vas mirabile*. წინასწარმეტყველ მარიას (ნახ. 78) თქმით, საიდუმლო პერმეტული ჭურჭლის შესახებ ცოდნაში უნდა ვეძებოთ. ხშირად ესმება ხაზი იმ აზრს, რომ „ჭურჭელი მხოლოდ ერთია“¹³ — „*unum est vas*“. ის უნდა იყოს აბსოლუტურად მრგვალი,¹⁴ იმეორებდეს სფეროსებურ კოსმოსს,¹⁵ რათა ვარსკვლავთა გავლენამ თავისი წვლილი შეიტანოს

ნახ. 119. ალქიმიური ლუმელი.
GEBER, *De Alchimia* (1529)

¹³ მაგ. ....*unum in uno circulo sive vase*“ („ერთი ერთ წრეში ან ჭურჭელში“) (პერმეს ტრისმეგისტოსის *Tractatus aureus*-ის სქოლიო: *Bibl. chem.* I, p. 442).

¹⁴ ამიტომ მას ეწოდება „*domus vitrea sphaeratis sive circularis*“ („სფეროსებრი ან წრიული მინის სახლი“). (*Epistola ad Hermannum: Theatr. chem.* V, p. 896. — „*vas*“ არის „*sphaera, quam cibus vocamus*“) („სფერო, რომელსაც ჩვენ ძაბრს ვუწოდებთ“) (*Allegoriae super librum Turbae: Art. aurif.* I, p. 144). ეს იდეა ჩნდება ბერძნულ ალქიმიაში, მაგ., ოლიმპიოდორთან. (BERTHELOT, *Alch. grecs*, II, IV, 44, Z. 17-18). „*vas*“ არის ὄργανον καίμαζον, ფაშ. ἡ σφαίρα (მრგვალი ხელსაწყო, სფერული ფორმის ფიალა).

¹⁵ .... *vas spagiricum ad similitudinem vasis naturalis esse construendum. Videmus enim totum caelum et elementa similitudinem habere sphaerici corporis, in cuius centro viget ignis calor inferioris... necessarium igitur fuit nostrum ignem poni extra nostrum vas, et sub eius rotundi fundi centro, instar solis naturalis*“ („...სპაგირული ჭურჭელი ბუნებრივი ჭურჭლის მიხედვით უნდა შეიქმნას, რადგან ჩვენ ვხედავთ, რომ ცა და

ოპერაციის წარმატებით ჩატარებაში.¹⁶ ეს არის ერთგვარი matrix (მუცელი) ან uterus (საშვილოსნო), საიდანაც filius philosophorum, სასწაულებრივი ქვა უნდა იშვას¹⁷ (ნახ. 120). ამიტომ საჭიროა, რომ ჭურჭელი არა მარტო მრგვალი იყოს, არამედ კვერცხის ფორმაც ჰქონდეს¹⁸ (ნახ. 121 და 22). თუ ვინმე ფიქრობს, რომ ეს ჭურჭელი რეტორტა ან კოლბაა, მალევე მიხვდება, რომ სხვა დანარჩენი ცენტრალური ალქიმიური ცნებების მსგავსად, ეს უფრო მისტიკურ იდეას, სიმბოლოს განასახიერებს. ჩვენ უკვე ვიცით, რომ ჭურჭელი წყალია — aqua permanens, ანუ იგივეა, რაც ფილოსოფოსთა მერკური.¹⁹ ის არა მარტო

ელემენტები სფეროსებრი სხეულის მსგავსია, რომლის ცენტრშიც ქვედა ცეცხლის სიმბოლო მოქმედებს; ამიტომ აუცილებელია ჩვენი ცეცხლი ჭურჭლიდან გამოვიტანოთ და მისი მრგვალი ძირის ცენტრი ბუნებრივი მზის მსგავსად გავათბოთ”] (DORNEUS, *Physica Trismegisti: Theatr. chem.* (1602) I, p. 430.). „Vas autem factum est rotundum ad imitationem superi<oris> et inferi<oris>“ [„ჭურჭელი მრგვალია, ბაძავს რა ქვედას და ზედას“]. ტრაქტატში *Isis an Horus* (BERTHELOT, I. c. I, XII, 21) რაიტცენშტაინი სამართლიანად ადარებს ანგელოზის თავზე „vas mirabile“-ს PORPHYRIUS-თან Chnuphis-ის თავზე κύριος δισκοειδής-ს (ნახ. 203).

¹⁶ „... vas nostrum ad hunc modum esse debet, ut in eo materia regi valeat a caelestibus corporibus. Influentiae namque caelestes invisibiles, et astrorum impressiones, apprime necessariae sunt ad opus“ [„ჩვენი ჭურჭელი ისეთი უნდა იყოს, რომ მასში მიმდინარე პროცესებზე ზეციური სხეულები ზემოქმედებდნენ. საქმის წარმატებით დასრულებისთვის, პირველ რიგში, საჭიროა უხილავი ზეციური გავლენა, ხოლო ვარსკვლავებმა მასზე თავისი ანაბეჭდი უნდა დატოვონ“] (DORNEUS, *Congeries Paracelsicae chemiae: Theatr. chem.* (1602) I, p. 574).

¹⁷ „Vas“, როგორც „matrix“ (RIPLAEUS, *Opera*, p. 23) in *Turbam philosophorum exercitationes: Art. Aurif.* I, p. 159; *Aurora*, II: *Art. aurif.* I, p. 203; *Cons. coniugii: Ars. chem.*, p. 204 და ა. შ.

¹⁸ „In uno vitro debent omnia fieri, quod sit forma ovi“ [„ყველაფერი მინის ერთ ჭურჭელში უნდა შესრულდეს და მას კვერცხის ფორმა უნდა ჰქონდეს“] (RIPLAEUS, I. c., p. 30).

¹⁹ „Quum igitur de vase nostro loquimur, intellige aquam nostram, quum de igne, itidem aquam intellige, et quum de furno disputamus, nihil ab aqua diversum aut divisum volumus“ [„როდესაც ჭურჭელზე ვსაუბრობთ, გველისხმობთ წყალს; ცეცხლშიც წყალს გველისხმობთ; არც ღუმელზე საუბრისას გველისხმობთ იმას, რაც წყლისგან განსხვავებულია.“] (*Fons chemicae philosophiae: Mus. herm.*, p. 803). მერკურის, „aqua permanens“-ი არის „vas nostrum, verum, occultum, hortus item Philosophicus, in quo Sol noster oriatur et surgit“ [„ჩვენი ქვშარიტი, ფარული ჭურჭელი, ანუ ფილოსოფიური ბაღი, სადაც ჩვენი მზე ამოდის და ჩადის] (PHILAETHES, *Metallorum metamorphosis: Mus. herm.*, p. 770). მას სხვა სახელებითაც მოიხსენიებენ: „mater“, „ovum“, „fumus secretus“ და ა. შ. (I. c., p. 770); *Aurora*, II: *Art. aurif.* I, p. 203. „Vas Philosophorum est aqua eorum“ [„ფილოსოფოსთა ჭურჭელი მათი წყალია“]. (პერმესის ციტატა, *De alchimie difficultatibus: Theatr. chem.*-ში. (1602) I, p. 199).

ნახ. 120. მერკური ჭურჭელში.
BARTHUSEN, *Elementa chemicae* (1718)

წყალია, არამედ მისი ანტიპოდიც, კერძოდ კი — ცეცხლი.²⁰

მე არ შეეუდგები ჭურჭლის მრავალი სიმბოლოს დეტალურ განხილვას. ზემოთ ნათქვამიც საკმარისია ჭურჭლის სიმბოლური ბუნების წარმოსაჩენად.

პროცესის მიმდინარეობის შესახებ ავტორთა მოსაზრება ბუნდოვანი და წინააღმდეგობრივია. მრავალი მათგანი ზოგადი მინიშნებებით კმაყოფილდება, ზოგი კი სხვადასხვა ოპერაციების დაწვრილებით ჩამონათვალს ადგენს. 12 ოპერაციის სწორედ ასეთი ჩამონათვალი შეადგინა²¹ იოზეფ კვერცეტანუსმა 1576 წელს, — ალქიმიკოსმა, ექიმმა და დიპლომატმა, რომელიც საფრანგეთსა და ფრანგულ შვეიცარიაში პარაცელსუსის მსგავს როლს ასრულებდა (ნახ. 122):

²⁰ „Vas“, იგივე „ignis verus“ (PHILALETHES, I. c., p. 770); „vas“, იგივე „vinum ardens, ignis“ (MYLIUS, *Phil. ref.* p. 245). „Vas hermetis est mensura ignis tui“ [„ჰერმესის ჭურჭელი შენი ცეცხლის საზომია“]. (*Practica Mariae prophetissae Art. aurif*-ში, I, p. 323). ცეცხლის და წყლის მორალური ინტერპრეტაცია ალქიმიურ კომენტარში „ცეცხლის ალი და ცრემლებია“ (BÉROALDE DE VERVILLE-ს „Recueil stéganographique“).

²¹ *Ad Iacobi Auberti Vindonis De ortu et causis metallorum contra chemicos explanationem* in: *Theatr. chem.* (1602) II, p. 198ff.

1. Calcinatio (კალცინაცია)

2. Solutio (დაშლა)

3. Elementorum separatio

(ელემენტთა გამოყოფა
სითხიდან)

4. Coniunctio (შეერთება)

5. Putrefactio (ხრწნა)

6. Coagulatio

(კოაგულაცია,

გამკვრივება)

7. Cibatio (კვება)

8. Sublimatio (თავდახურულ

ჭურჭელში მშრალი

ნივთიერების აქროლება

(ცეცხლის ზემოქმედებით)

9. Fermentatio (ფერმენტაცია)

10. Exaltatio (ამაღლება)

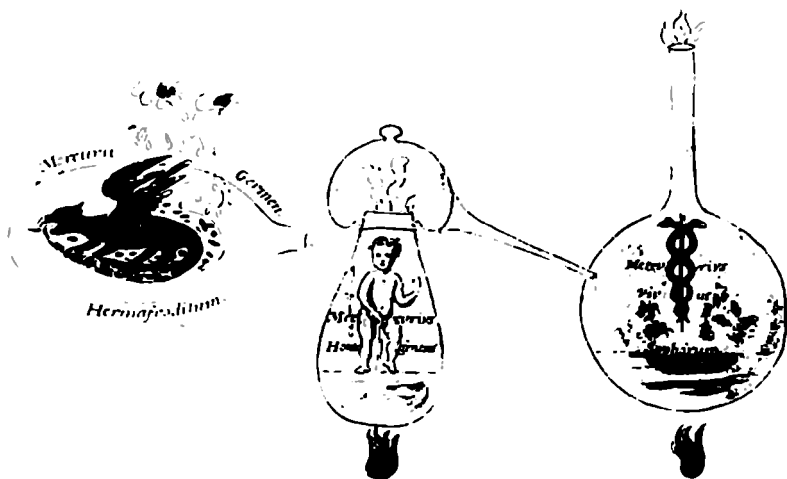
11. Augmentatio (შეზრდა,

შეხორცება)

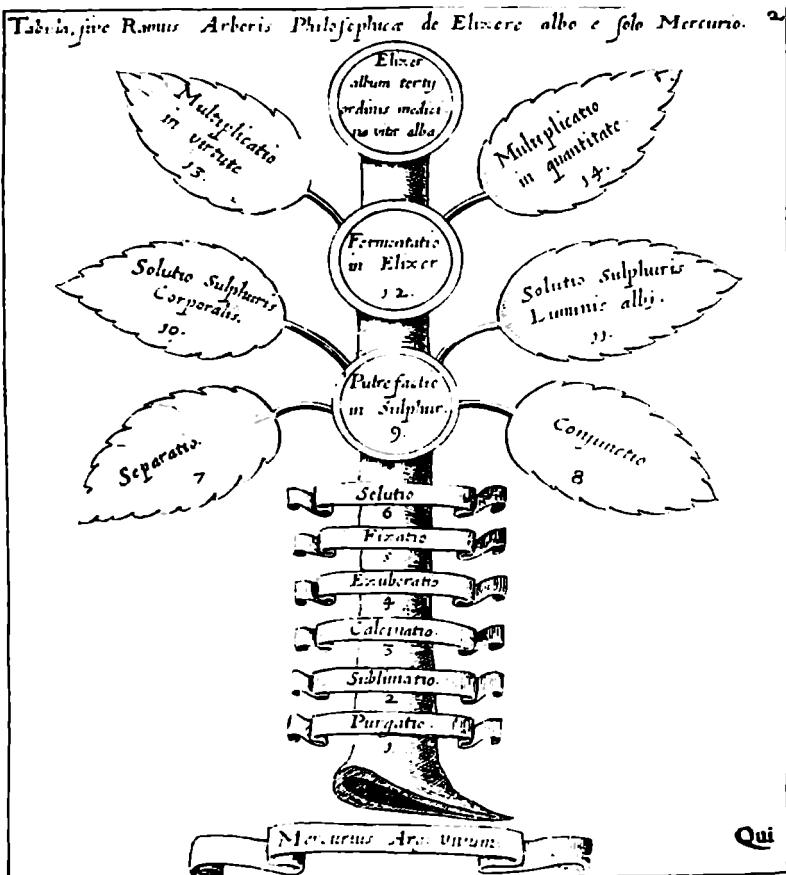
12. Proiectio (გამოწოვა)

როგორც ლიტერატურაშია მითითებული, თითოეულ ამ ცნებას მრავალი მნიშვნელობა აქვს. საკმარისია ჩავიხედოთ რულანდის ლექსიკონში და ამ ნათქვამში იოლად დავრწმუნდებით. ამიტომ დიდი მნიშვნელობა არ აქვს მოცემულ კონტექსტში ალქიმიური პროცედურის ვარიანტების დაწერილობით განხილვას.

ჩვენ უკვე გარკვეულ ცოდნას ვფლობთ ალქიმის სტრუქტურაზე, თუმცა კი ის ზოგადად და ზედაპირულად განვიხილეთ. თუ ალქიმის თანამედროვე ქიმიის პოზიციიდან შევხედავთ, ბევრს ვერაფერს შევიტყობთ. არც შუა საუკუნეებიდან და ანტიკური სამყაროდან ჩვენამდე მოღწეული

ნახ. 121. მერკურის ტრანსფორმაცია პერმეტულ ჭურჭელში.
პომპენკულუსი მიანიშნებს „urina puerorum“-ს (= aqua permanens-ს)
Cabala mineralis (British Museum)

ნახ. 122. თორმეტი ალქიმიური ოპერაცია, გამოსახული „arbor philosophica“-ს ფორმით.
NORTON, *Mercurius redivivus* (1630)

მეთოდები და რეცეპტები ან ასობით ალქიმიური ტექსტი გვაძლევს თანამედროვე ქიმიის შესახებ საინტერესო ინფორმაციას: თანამედროვე ქიმია მათ უმრავლესობას უაზრობად მიიჩნევს. თან არც იმაში გვეპარება ეჭვი, რომ საუკუნეების მანძილზე ლაბორატორიულმა პროცესმა ვერანაირი შედეგი ვერ გამოიღო — ვერც ტინქტურა შეიქმნა და ვერც ხელოვნური ოქრო. სრულიად სამართლიანად გვებადება კითხვა: რა აიძულებდათ ალქიმიკოსებს, შეუპოვრად ებრძოლათ, ემტვრიათ თავი, ან თუ მათ ნათქვამს დავესხესებით, ემოქმედათ — „ღვთაებრივი ხელოვნების“ შესახებ

ტრაქტატები შეეთხზათ, თუ ყოველივე ეს უნუგეშო მარცხისთვის იყო განწირული? ცხადია, მათთვის უცხო იყო თანამედროვე ქიმიის ბუნება და ამიტომაც არ კარგავდნენ იმედს: იმათი არ იყოს, ფრენაზე რომ ოცნებობდნენ და მათმა მიმდევრებმა მხოლოდ გვიანდელ ეპოქაში შეძლეს ამ ოცნების ასრულება. ძნელია, არ გაიზიარო ის კმაყოფილება, თავგადასავალს, ძიებას (quaerere) და პოვნას (invenire) რომ ახლავს თან. ასე გრძელდებოდა მანამ, სანამ ეს მეთოდი აზრს დაკარგავდა.

არც არაფერი იყო იმ ეპოქაში ისეთი, ალქიმიკოსები საკუთარი ქიმიური მოღვაწეობის უაზრობაში რომ დაერწმუნებინა. ნურც იმ მდიდარ ტრადიციებს დავივიწყებთ, სასწაულებრივი რეზულტატი რომ შემოინახა.²² ბოლოს და ბოლოს, ეს საქმე არც მთლად უნუგეშო უნდა ყოფილიყო, რადგან მათ ქიმიურ მცდელობას ხომ შიგადაშიგ სასარგებლო თანამდევნი აღმოჩენებიც ახლდა. ალქიმიას, როგორც ქიმიის წინამორბედს, საკმარისი *raison d'être* (არსებობის აზრი) გააჩნდა. ის, რომ ალქიმია უსასრულო, ჩემი აზრით, უაზრო და უშედეგო ქიმიური ექსპერიმენტების სერიას წარმოადგენდა, განცვიფრების იმაზე მეტ საფუძველს ნამდვილად არ იძლევა, რასაც შუა საუკუნეების მედიცინისა და ფარმაცოლოგიის ავანტიურისტული პრაქტიკა.

ნახ. 123. პერმაფროდიტი.

მზისა და მთვარის პერმაფროდიტი შვილი (1752).

²² მაირინკს სწამდა ალქიმიური მეთოდების შესაძლებლობების. მისი ექსპერიმენტების შესახებ ინფორმაციას ვხვდებით *Thomas Aquinas: Abhandlung über den Stein der Weisen*-ის წინასიტყვაობაში, გვ. XXIX f.

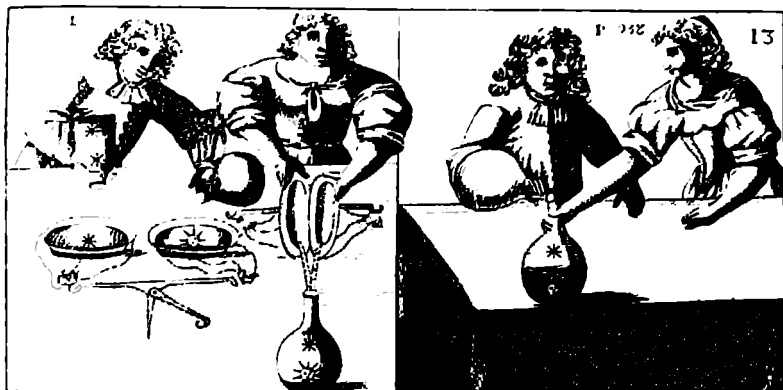
2. ალქიმიის ფსიქიკური ბუნება

ფსიქიკური შინაარსის პროექცია

ალქიმიური *opus*-ი არა მარტო ქიმიურ ექსპერიმენტებს განიხილავს, არამედ ფსევდოქიმიური ენით იმ მოვლენებსაც აღწერს, რომლებიც ფსიქიკურ პროცესებს გვახსენებს¹. ძველი ალქიმიკოსები ასე თუ ისე ერკვეოდნენ ქიმიურ პროცესებში, ამიტომ, ალბათ, ისიც უნდა სცოდნოდნენ, რომ მათი საქმიანობა, ჩვეულებრივ, ქიმიასთან არ იყო დაკავშირებული. ამ განსხვავების შესახებ ცოდნა კარგად ჩანს პირველი საუკუნით დათარიღებული ფსევდოდემოკრიტეს ტრაქტატის სათაურში: „τα φυσικα και τα χυμικα“ („ფიზიკური და „ფილოსოფიური“). ბოლოს და ბოლოს უამრავი მტკიცებულება დაგროვდა იმის შესახებ, რომ ალქიმიამი არსებობს, ჩვენი მოსაზრებით, ორი ჰეტეროგენული მიმდინარეობა, რომლებიც ერთმანეთის პარალელურად ვითარდებოდა. ალქიმიური „*tam ethice quam physice*“ („როგორც „მორალური“, ანუ ფსიქოლოგიური, ასევე ფიზიკური“) ჩვენი ლოგიკით ძნელი ასახსნელია. თუ ალქიმიკოსი ქიმიურ პროცესს სიმბოლურად იყენებს, მაშინ რისთვის სჭირდება რეტორტები და ტიგლები? და თუ ის გვარანმუნებს, რომ ქიმიურ პროცესებს აღწერს, რატომღა ამახინჯებს მას ალქიმიური სიმბოლოებით?

ეს წინააღმდეგობანი დიდ თავსატეხს უჩენდა მრავალ კეთილსინდისიერ მონაფეს. ერთი მხრივ, ალქიმიკოსი აცხადებს, რომ სიბრძნეს გამიზნულად მალავს, რათა სულელი და ბოროტი არ დაეუფლოს ოქროს და უბედურება არ დაატეხოს თავს კაცთა მოდგმას; თუმცა იგივე ავტორი, მეორე მხრივ, იქვე იმაშიც გვარანმუნებს, რომ სასურველი ოქრო ჩვეულებრივი ოქრო (*aurum vulgi*) კი არ არის, როგორც ეს ბრიყვებს ჰგონიათ, არა-

¹ ევოლა (*La Tradizione ermetica*, p. 28 f.) ამბობს: „წინა კულტურული ციკლების ადამიანის სულიერი ნყოფა იმგვარი იყო, რომ მის ყოველ ფიზიკურ აღქმას თან ფიზიკური კომპონენტიც ახლდა, რომელიც მას „ასულიერებდა“. უბრალო სურათ-ხატს ადამიანი დამატებით „მნიშვნელობასა“ და განსაკუთრებულ, ძლიერ ემოციურ ტონს ანიჭებდა. ამგვარად, ანტიკური ეპოქის ფიზიკა ერთდროულად თეოლოგიაც იყო და ტრანსცენდენტალური ფსიქოლოგიაც, ბუნებისმეტყველება კი — იდუმალთმეტყველებაც, ასე რომ, სიმბოლოთა მნიშვნელობები ერთიანი ცოდნის სხვადასხვა ასპექტს მოიცავდა.

ნახ. 124. ალქიმიკოსები მუშაობის პროცესში.

Mutus liber (1702)

მედ ფილოსოფიური ანდა სულაც სასწაულმოქმედი ქვა — „*lapis invisibilitatis*“ (უხილავი²), ან „*lapis aethereus*“ (ეთერულის მსგავსი³), ან ძნელად წარმოსადგენი, პერმაფროდიტული *Rebis* (ნახ. 125). ისინი აცხადებენ, რომ ყველა რეცეპტი სიძულვილს იმსახურებდა.⁴ ფსიქოლოგიური პოზიციიდან ნაკლებ საგარაუდოა, რომ მათ კაცობრიობაზე ზრუნვის გამო მიემართათ მისტიფიკაციისა და გასაიდუმლოების მეთოდისთვის. სინამდვილეში, როგორც კი რეალურად რაიმეს აღმოაჩენდნენ, მთელი ქვეყნის გასაგებად გაჰყვიროდნენ ხოლმე. ერთი რამ ფაქტია: ალქიმიკოსებს ქიმიურ მეთოდებზე ცოტა რამ თუ შეეძლოთ გაენდოთ ჩვენთვის, მით უფრო ოქროს დამზადების შესახებ.

მისტიფიკაცია წმინდა წყლის ბლეფია და ამკარად გულუბრყვილობა ექსპლუატაციას ისახავს მიზნად. ის, რომ საბოლოო ჯამში ალქიმია შესაძლოა მხოლოდ ამ პოზიციიდან აიხსნას, ჩემი აზრით, იმ ფაქტს ეწინააღმდეგება, რომლის თანახმადაც მრავალი ანონიმური ავტორის მიერ საგულდაგულოდ და დეტალურად დამუშავებულ ტრაქტატებს სარგებლობა არავისთვის მოუტანია. ამგვარი ტრაქტატების გარდა არსებობს ასევე უამრავი — თალღითა და შარლატანთა ავტორობით გამოცემული — თხზულებაც.

² *Rosarium: Art. aurif.* II, p. 231: „Et ille dicitur lapis invisibilitatis, lapis sanctus, res benedicta“ [„და იგი იწოდება უხილავ ქვად, წმინდა ქვად და კურთხეულ საგნად“].

³ MAIER, *Symbola aureae mensae*, p. 386: ... non parvis sumptibus illam / Invenere artem, qua non ars dignior ulla est, / Fingendi Lapidem Aetherium [„...დიდი შრომის შედეგად ჩანვდნენ ისინი ეთერული ქვის შექმნის ხელოვნებას, რომელიც ხელოვნებათა შორის ყველაზე ღირსეულია“] (ეყრდნობა მარცელუს პალინგენიუსის „poeta et sacerdos“-ს).

⁴ „...omnes receptae spernendae sunt in arte“, როგორც *Rosarium (Art. aurif.* II, p. 223) ამბობს.

მისტიფიკაციას შესაძლოა სხვა მიზეზებიც გააჩნდეს. ნამდვილ საიდუმლოს გასაიდუმლოება არ სჭირდება. ის საიდუმლო ენას იყენებს და მრავალნაირი სურათ-ხატებით მის არსზე მიაწვდის. ჩემი ნათქვამი ვინმეს პირად საიდუმლოს კი არ გულისხმობს, როცა მისი შინაარსი მხოლოდ საიდუმლოს მფლობელისთვის არის ცნობილი, არამედ იმგვარ მისტიფიკაციას, რომლის საგანი თუ საკითხი „საიდუმლოა“, მხოლოდ ქარაგმული ნათქვამებით ხდება ცნობილი, სინამდვილეში კი აბსოლუტურად უცნობია. მასალის ნამდვილი ბუნება ალქიმიკოსებისთვისაც უცნობი იყო და მის შესახებ მხოლოდ ორაზროვანი წარმოდგენები ჰქონდათ. საკვლევი მასალის ბუნდოვან ასპექტში, მისი გაშუქების მიზნით, იგი საკუთარი არაცნობიერის პროექტირებას ახდენდა; ასე რომ, მასალის საიდუმლოს გამოსაშკარავებლად მეორე საიდუმლოს, ანუ უცნობი ფსიქიკური ფონის, პროექტირება ხდებოდა: „*obscurum per obscurius, ignotum per ignotius*“!* ცხადია, ეს გამიზნული მეთოდი კი არ იყო, არამედ სრულიად უნებლიე ქმედება.

პროექცია არ კეთდება, ის თავისთავად ხდება. გარე მოვლენების ბუნდოვან ასპექტში ადამიანი საკუთარ სულიერ ან ფსიქიკურ ნაწილს აღმოაჩენს ისე, რომ თვითონაც ვერ აცნობიერებს. ასე რომ, ჩემი აზრით, მცდარი იქნებოდა გამონათქვამის „*tam ethice quam physice*“ შესაბამისობის თეორიით ახსნა; მე ვიტყვოდი, ეს თეორია უფრო პროექციის განცდის რაციონალიზაციას წარმოადგენს. საკუთარ საქმიანობას ალქიმიკოსი იმიტომ კი არ ასრულებდა, რომ შესაბამისობის თეორიის სწამდა, ის უბრალოდ დარწმუნებული იყო, რომ იდეა ფიზიკურ მატერიაში არსებობდა. ჩემი აზრით, ალქიმიის ჭეშმარიტი ფესვები უფრო ცალკეულ მკვლევართა პერსონალურ პროექციაშია საძებნელი და არა ფილოსოფიურ დოქტრინებში. ამით იმის თქმა მინდოდა, რომ ლაბორანტს ქიმიური ექსპერიმენტის ჩატარებისას რაღაც ფსიქიკური განცდა ეუფლებოდა, რაც მას ქიმიური პროცესის განსაკუთრებულ „ქცევად“ მიაჩნდა. ეს განცდა რომ თავისთავად მასალასთან, როგორც ასეთთან, არ იყო დაკავშირებული, ცხადია, ამას ის ვერ აცნობიერებდა სწორედ იმ მიზეზის გამო, რომ ეს მხოლოდ მის პროექციას წარმოადგენდა. საკუთარ პროექციას ის მასალის თვისებად მიიჩნევდა; სინამდვილეში კი ალქიმიკოსი საკუთარ არაცნობიერს იკვლევდა და ამ გზით ბუნების შემეცნების ისტორიას იმეორებდა. ცნობილია, რომ მეცნიერება ვარსკვლავებზე დაკვირვებით დაიწყო. ადამიანმა სწორედ ვარსკვლავებში აღმოაჩინა საკუთარი არაცნობიერის დომინანტი, ე. წ. „ღმერთები“ და ზოდიაქოს უცნაური ფსიქოლოგიური თვისებანი — პროექტირებული თეორია ხასიათის შესახებ. ალქიმიის მსგავსად, ასტროლოგიაც პროექციის უძველესი გამოცდილებაა. მსგავსი პროექციები

* ბნელის უფრო ბნელით, უცნობის უფრო უცნობით ახსნა (ლათ.).

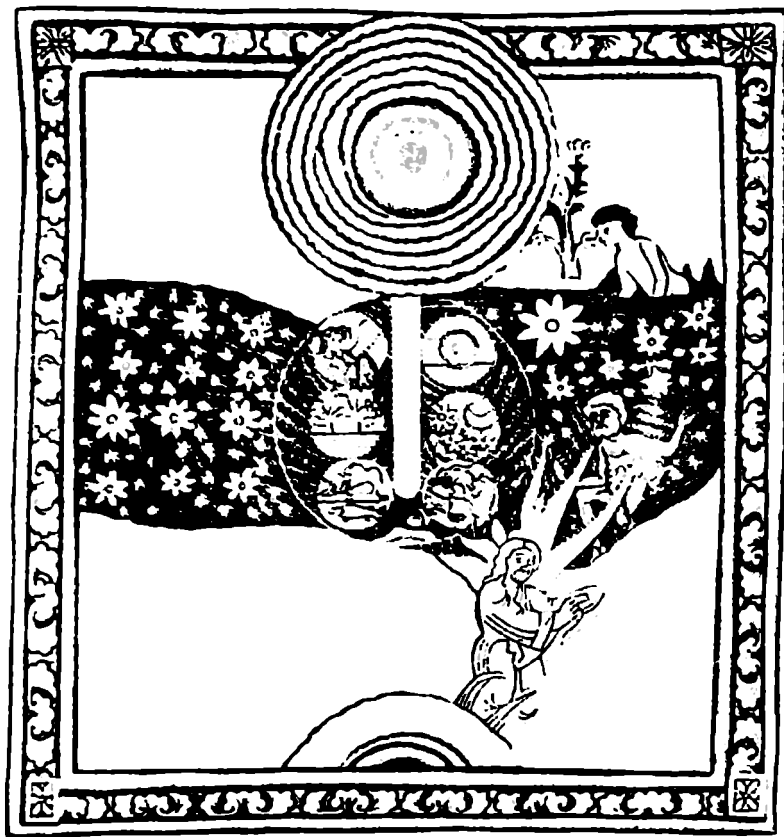
ნახ. 125. (მრგვალ) ქაოსზე მდგომი მერკური — როგორც
 პერმადროდიტი მზე და მთვარე (Rebis).
 MYLIUS, *Philosophia reformata* (1622)

ყოველთვის მეორდება იქ, სადაც ადამიანი ცარიელ წყვდიადს იკვლევს და უნებლიეთ სიცარიელის ცოცხალი ფორმებით შევსებას ცდილობს.

დავინტერესდი, თავად ალქიმიკოსები როგორ აღწერენ მუშაობის პროცესში განცდილს. მდიდარი მასალის მოძიების იმედი რომ არ უნდა მქონოდა, კარგად ვიცოდი: საქმე ხომ „არაცნობიერ“ განცდასთან მქონდა, რის გამოც მისი ზუსტი აღწერა შეუძლებელია. თუმცა ლიტერატურაში მაინც არსებობს თითო-ორი არაორაზროვანი ტექსტი. საგულისხმოა, რომ გვიანდელი ხანის ტექსტები ადრინდელთან შედარებით უფრო დეტალური და კონკრეტულია.

ყველაზე უფრო გვიანდელი გერმანული ტრაქტატი „Abtala Jurain“⁵ 1732 წლითაა დათარიღებული, სადაც ვკითხულობთ:

⁵ ABTALA JURAIN Filii Jacob Juran, *Hyle und Coahyl*. ეთიოპიურიდან ლათინურად და ლათინურიდან გერმანულად თარგმნა დოქტორმა იოჰან ელიას მიულერმა. — ტექსტი, ამკარად, არ არის ძველი. ყველა ნიშნის მიხედვით იგი მე-18 საუკუნეში უნდა შექმნილიყო. მაღლობას ვუხდი პროფ. რაიხშტაინს (ბაზელი) ამ პატარა ნიშნის მონოდებისთვის. *Die Schöpfung*, Kp. VIII, p. 52 ff და *Die Himmel*, Kp. IX, p. 54 ff.

ნახ. 126. სამყაროს მექანიკის ექვსი დღე, რომელიც მეშვიდე დღით გვირგვინდება:
HILDEGARD VON BINGEN, *Scivias* (მე-12 ს.)

„აილე დიდი რაოდენობით ჩვეულებრივი წვიმის წყალი, არა უმცირეს ათი კვარტისა* და კარგად შეინახე თავდახურულ მინის ჭურჭელში არა უმცირეს ათი დღისა. წყალი დაილექება. წმინდა წყალი გადაასხი ბურთივით მრგვალ ხის ჭურჭელში. ბურთი გადაჭერი; აავსე ჭურჭლის მესამედი იმავე წყლით, შემდეგ გადგი შუადღის მზეზე საიდუმლო ან განმარტოებულ ადგილას.

* კვარტი — [ლათ. *quarte (pars)* მეოთხედი (ნაწილი)]. ფხვიერი და თხევადი ნივთიერების სანყაო, განსხვავებული სიდიდისა სხვადასხვა ქვეყანაში. ჩვეულებრივ, ლიტრზე ცოტა მეტი (მთარგმნ.).

ნახ. 127. მერკურის გარდასახვა ცეცხლში.
BARCHUSEN, *Elementa chemicae* (1718)

ამის შემდეგ აიღე ერთი წვეთი ნაკურთხი წითელი ღვინო და ჩაასხი წყალში. დაინახავ, რომ წყლის ზედაპირზე ხშირი წისლი გაჩნდება, როგორც სამყაროს შექმნის პირველ დღეს. შემდეგ ორი წვეთი დაამატე და შენ იხილავ სინათლეს წყვიდადიდან. შემდეგ და შემდეგ, ყოველ თხუთმეტ წუთში ჩაასხი 3, 4, 5 და ბოლოს 6 წვეთი და გეყოფა! საკუთარი თვალით დაინახავ წყლის ზედაპირზე ერთმანეთის მიყოლებით სხვადასხვა ფიგურებს, ისე როგორც სამყაროს შექმნისას (ნახ. 126), და როგორც კი ეს ყოველივე მოხდება, შენ ეზიარები საიდუმლოს, ენით გამოუთქმელს! ამ ოპერაციის შესრულებამდე მუხლი მოიდრიკე. დაე, შენმა თვალებმა იხილონ სამყაროს შექმნა. შემდეგ დააცადე ნახევარი საათი და ყველაფერი გაქრება.

შენ შეიცნობ უფლის საიდუმლოს, დამალულს შენგან, ვითარცა ბავშვისგან, გაიგებ, რას წერდა მოსე სამყაროს შექმნაზე, იხილავ ადამს და ევას ცდუნებამდე და ცდუნების შემდეგ, გველს, ხეს, საიდანაც იგემეს მათ ნაყოფი მისი, შეიტყობ, სად არის და რა არის სამოთხე, რომელ სხეულში აღდგებიან მკვდრეთით წმინდანნი, არა ისეთში, ადამისგან რომ გვერგო, არამედ იმ სხეულით, სულიწმიდით რომ მოგვეცა უფლისაგან ჩვენისა ზეცით ბოძებული*.

„აიღეთ მეტალის შვიდი ნაჭერი. თითოეული მათგანი იმ პლანეტის შესაბამისი უნდა იყოს, რომლის სახელსაც ის ატარებს. მათზე გამოსახეთ პლანეტათა სიმბოლოები. მეტალის ნაჭრებს როსნობელის⁶ სისქე და სიდიდე

* როსნობლი — XV-XVI საუკუნეების ინგლისური ოქროს მონეტა.

უნდა ჰქონდეს. მერკური კი ოთხი უნცია⁶ უნდა იყოს და თანაც სიმბოლოს გარეშე. შემდეგ მოათავსეთ ისინი სადნობ ტიგელში იმ თანმიმდევრობით, როგორც ცაში არიან განლაგებულნი. ჩარაზეთ ყველა ფანჯარა, რათა სიბნელემ დაისადგუროს. შუა ოთახში გააძნეთ ისინი და დაამატეთ კურთხეული ქვის შვიდი წვეთი. სადნობი ტიგელიდან მაშინვე ცეცხლის ალი ამოვარდება (ნახ. 127) და მთელ ოთახს მოედება (საფრთხე ნუ შეგაშინებს). ოთახი განათდება და მისი ნათება მზისას და მთვარისას გადააჭარბებს. თქვენს თავზე გადაიჭიმება ცის თალი, ვარსკვლავებით მოჭდილი ცის მსგავსად. პლანეტები ორბიტის გარშემო დაიწყებენ ბრუნვას. შემდეგ ყველაფერი თავისთავად შეწყდება და თხუთმეტი წუთის შემდეგ თითოეული თავის ადგილს დაუბრუნდება⁷.

შემდეგი ნაწყვეტი მოგვყავს თეობალდ დე ჰოგელანდეს (მე-16 ს.) ტრაქტატიდან:

„ამბობენ, ქვას სხვადასხვა სახელი ფიგურათა იმ უჩვეულო მრავალფეროვნების გამო დაერქვა, რომელიც მუშაობის განმავლობაში ჩნდება. ხშირად მათთან ერთად ფერებიც გამოანათებს, თითქოს ღრუბლებში ან ცეცხლში ცხოველთა, რეპტილიებისა თუ ხეების უცნაურ ფიგურებს ეხედვდეთ. მსგავსი რამ იმ ნიგნძიც შემხვედრია, მოსეს რომ მიაწერენ. იქ ვკითხულობთ: „როცა სხეული იშლება, ხან ორი ტოტი ჩნდება, ხან — სამი ანდა — მეტიც, ხან კი — რეპტილიების ფიგურები. ისეც მომხდარა, თითქოს ეს ფიგურა ადამიანი ყოფილიყოს, კათედრაზე მჯდომი.“⁸

⁶ უნცია — წონის ერთეული ძველ რომში და შემდეგ ევროპის სხვა სახელმწიფოებში მეტრული სისტემის შემოღებამდე. დაახლოებით 30 გრამია (მთარგმნ.).

⁷ *De Alchemiae difficultatibus: Theatr. chem.* (1602) I, p. 164 ff. ასევე PHILAETHES, *Introitus apertus: Mus. herm.*, p. 687: „Terra enim germinandi avida aliquid semper fabricat, interdum aves aut bestias reptiliaque te in vitro conspiciere imaginabere...“ [„მინა, განაყოფიერებისთვის მუდამ მწყურვალე, ყოველთვის რაიმეს ბადებს; ხანდახან გეჩვენება, რომ მინის ჭურჭელში ფრინველებს, ცხოველებს და რეპტილიებს ხედავ...“]. კათედრასთან მდგომი კაცი, უდავოდ, პერმესის ხილვაა, როგორც ამას სენიორის ტრაქტატიდან ვიგებთ. სენიორი მე-10 საუკუნის არაბი ავტორია. ბრძენის აქალანთი ფიგურა, რომელსაც მუხლებზე საიდუმლოებათა გადაშლილი ნიგნი უდევს, „პოლიფილეს“ თავფურცლიდან არის ნასესხები (ნახ. 4). ამ ტიპის უძველესი ხილვა, სავარაუდოდ, კრატესის ნიგნიდან უნდა იყოს. ჩვენამდე კრატესის ნიგნის არაბულმა თარგმანმა მოაღწია, რომელიც მე-9 საუკუნეს უნდა ეკუთვნოდეს. ნიგნის უმეტესი ნაწილი ბერძნული წარმოშობისაა და, ამდენად, უფრო ძველია. ბერძნულს თარგმანში ვკითხულობთ: „შემდეგ ვიხილე მოხუცი ბრძენი, ადამიანთა შორის უმშვენიერესი პირისაბით, თეთრ სამოსში გამოწყობილი, ნიგნით ხელში და კათედრაზე მჯდომი. როცა ვკითხე, ვინ იყო ეს ბრძენი, მიპასუხეს: „ეს არის პერმეს ტრისმეგისტოსი. ნიგნში, რომელიც ხელში უჭირავს, იმ საიდუმლოებათა განმარტებებია, რომელთაც იგი ადამიანებს უმაღლეს“ (*Chimie au moyen âge* III, p. 46 ff.).

ნახ. 128. პერმეს ტრისმევისტოსი.
SENIOR, *De chemia* (1566)

ზემოთ ციტირებული ტექსტები მოწმობს, რომ მუშაობის პროცესს ჰალუცინაციები და ხილვები ახლდა, რაც სხვა არაფერია, თუ არა არაცნობიერი შინაარსის პროექცია. პოგელანდეს მოჰყავს ასევე სენიორის ციტატა, სადაც ვკითხულობთ, ნაწერზე უფრო მეტად მნიშვნელოვანი პერმეტუალი ჭურჭლის ხილვააო⁸ (გაუგებარია, რას გულისხმობს იგი „scriptura“-ში, — იქნებ მაგისტრთა ტრაქტატებში ჭურჭლის ტრადიციულ აღწერილობას?). ავტორები სულიერ ჭვრეტასაც ახსენებენ, თუმცა ბუნდოვანია, რას გულისხმობენ, — ხილვას, ამ სიტყვის პირდაპირი თუ მეტაფორული მნიშვნელობით? აი, რას ვკითხულობთ „Novum lumen“-ში:⁹

„გახადონ ხილული ჩრდილში მიმალული საგნები და მოაცილონ მათ ჩრდილი, ბუნების ძალით (per naturam) ბრძენ ფილოსოფოსთ თუ ძალუძთ. ყველა ეს საგანი წარმოიქმნება, თუმცა ჩვეულებრივი ადამიანის თვალი მათ ვერ ხედავს. გონების თვალი (intellectus) და წარმოსახვის ძალა კი მათ ჭეშმარიტი რწმენით განჭვრეტს (visu)“.

რაიმუნდ ლულიუსი წერს:

„ჩემო საყვარელო შვილო! უნდა იცოდე, რომ ბუნება ცვალებადია. ასე რომ, უზენაეს ძალთა გამოსხმობისა (მაგ. familiaris-ის) და სულიერი ეგზალტაციის გარეშე შეძლებ ჰაერში დაინახო ურჩხულების, ცხოველებისა და ადამიანთა ათასგვარი ფორმები, ღრუბელთა მსგავსად ხან საით და ხან საით რომ მიიზლახნებიან“¹⁰ (ნახ. 129).

დორნთანაც იმავეს ვკითხულობთ:¹¹

„შინაგანი მზერით (oculis mentalibus) იგი შეძლებს იხილოს უთვალავი ნაპერწკალი, დღითიდღე უფრო და უფრო მოელვარე, კაჰკაჰა შუქად რომ გარდაიქმნება“.

ფსიქოლოგს არ ეუცხოება, რომ ზოგჯერ მეტაფორა ჰალუცინაციად გადაიქცევა. პოგელანდე (1594) თავის ბიოგრაფიულ ჩანაწერებში აღწერს, როგორ დაიფარა „decoctio“-ს (დუღილის) მესამე დღეს სუბსტანციის ზედაპირი ფერებით: „მწვანით, წითლით, ნაცრისფრით და ცისარტყელას მოლივლივე ფერებით“. იმ დღის გახსენებისას მუდამ ვერგილიუსიდან

⁸ De alch. diff., I. c., p. 199.

⁹ Mus. herm., p. 574 [SENDIVOGIUS].

¹⁰ Compendium: Bibl. chem. I, p. 875.

¹¹ Speculativa philosophia: Theatr. chem. (1602) I, p. 275.

ნახ. 129. გაგარვარებული „prima materia“-დან პერსონიფიცირებული „spiritus“-ი აქროლდება.
Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia (1520)

მოჰყავდა ხოლმე ციტატა: „Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error“ („როგორც კი დავინახე, დავიღუპე, მყის ბოროტმა შეცოდებამ შემიპყრო“). მისი თქმით, ეს ცდომილება თუ ოპტიკური ილუზია მისი შემდგომი ტანჯვა-წვალების მიზეზად იქცა, რადგან ეგონა, რომ ცოტაც და *nigredo*-ს შეცნობას შეძლებდა. რამდენიმე დღეში კი ღამით ცეცხლი ჩაქრა და მსგავსი ფენომენი აღარასდროს განმეორებულა.¹² გამდნარი მეტალის ზედაპირზე ცისარტყელას მოლივლივე ფერებს ჰალუცინაციად ვერ მივიჩნივეთ, თუმცა კი ტექსტში აშკარაა ავტორის განწყობა, მსგავსი რამ გვაფიქრებინოს.

„*Tractatus Aristotelis*“-ში¹³ ალქიმიის ფსიქოლოგიის უკეთ გასაგებად ძალზე საყურადღებო ადგილი გვხვდება:

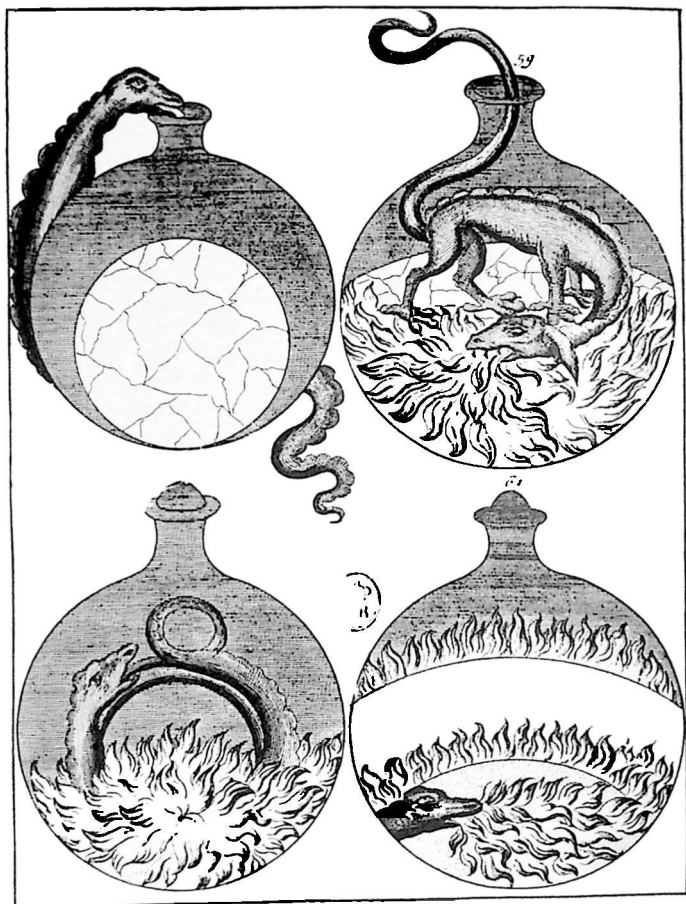
„გველი ყველა ცხოველზე ცბიერია; მისი ტყავის მშვენიერების ქვეშ გველის უწყინარი სახე იმალება და ილუზიის შედეგად, როცა ის წყალში იძირება, თანდათან „*materia hypostatica*“-დ გარდაქმნის თავს. იგი იქმნის ძალებს იკრებს და ეს მისი სხეულია. ის უზომოდ სვამს, რადგან მწყურვალა, და სიმთვრალე ეკიდება. ის ბუნებით იჟღინთება და უერთდება მას, რათა გაქრეს (*decipere*)“¹⁴.

გველი მერკურია და, როგორც ძირითადი სუბსტანცია (*hypostatica*),

¹² HOGHELANDE, *De alch. diff.: Theatr. chem.* (1602) I, p. 150.

¹³ *Theatr. chem.* (1622) V, p. 884.

¹⁴ შესაბამისი ნაწყვეტის ტექსტი: „...quasi Materia Hypostatica fingit se in aquam demersum per illusionem...“ ილუზიას შეიძლება „*demergere*“-სთან ან „*fingere*“-სთან ჰქონდეს კავშირი. რადგან პირველიდან აზრი არ გამომდინარეობს, ამიტომ მეორეს ვირჩევ.

ნახ. 130. შერკურის გველი წყალში, შესაბამისად, ცეცხლში საკუთარ თავს შთანთქავს.
 BARCHUSEN, *Elementa chemicae* (1718)

„წყალში“ ნარმოქმნის თავს, შთანთქავს ბუნებას, უერთდება რამას (ნახ. 130); (მზე, რომელიც მერკურის შადრევანში ჩაესვენება; ლომი, რომელიც მზეს ყლაპავს (ნახ. 169); ბეია, რომელიც თავის სხეულში გაბრიკუსს განაზავებს). მატერიას ილუზია ნარმოქმნის, რადგან ალქიმიკოსის არაცნობიერს ასე სჭირდება. ეს ილუზია შესაძლოა „vera imaginatio“ („ჭეშმარიტების მაუწყებელი გამოსახულება“) ყოფილიყო, რომელიც „მაფორმირებელ“ ძალებს ფლობდა.

ხილვები ალქიმიურ საქმიანობასთან არის დაკავშირებული და ალბათ ამ ფაქტით უნდა აიხსნას ის, რომ სიზმრები და სიზმრისეული ხილვები ხშირად მნიშვნელოვან ინტერმეცოდ და გამოცხადების წყაროდ სახელდება. ასე მაგალითად, ნაზარი ტრანსმუტაციის შესახებ მოძღვრებას სამი სიზმრის ფორმით მოსავს — „Poliphile“-ს¹⁵ აშკარა ანალოგიით. კლასიკურ „Visio Arislei“¹⁶-საც მსგავსი სიზმრის ფორმა აქვს. ოსტანესიკ სიზმარში გამოცხადების ფორმით გვაცნობს თავის მოძღვრებას.¹⁷ თუ ამ ტექსტებში (როგორც სენიორთან და კრატესთან) სიზმარს და ხილვას ძირითადად ლიტერატურული ფორმა აქვს, ზოსიმესთან სიზმრისეული ხილვა უფრო ავთენტური ხასიათისაა¹⁸. ლიტერატურაში ხაზი ესმებოდა იმ ფაქტს, რომ სანუკვარი „aqua permanens“-ის შეცნობა სიზმარში გამოცხადებით მიიღწევა.¹⁹ „prima materia“-ც და თავად ქვაც, ასევე მისი დამზადების საიდუმლოც ლაბორანტს ღმერთის მიერ გამოცხადების მეოხებით ეძლეოდა. აი, რას ამბობს ლორენცო ვენტურა²⁰: „ცოდნა ამ მეთოდის შესახებ ღვთის ბოძებული საჩუქარი ან გამოცდილი ოსტატის მითითებებია, ყოველივე ეს კი უფლის ნებაა“. კუნრატის²¹ მოსაზრების თანახმად, „Chaos Naturae“-ის (= „prima materia“-ს) დამზადება სულ უბრალოდ და სრულყოფილად შეუძლია თითოეულ ჩვენგანს „ღვთაებრივი ხილვისა და გამოცხადე-

¹⁵ *Della Tramutazione metallica sogni tre*. „Somnia credentur vix; non tamen omnia falsa, Quae tali fuerint praemeditata viro“ [„ძნელია ენდო სიზმრებს, თუმცა ყველა სიზმარი როდი ტყუის, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ასეთ ადამიანს ესიზმრება“].

¹⁶ *Art. aurif.* Lp. 146 ff.

¹⁷ BERTHELOT, *Chimie au moyen âge* III, p. 319 f.

¹⁸ იხ. ჩემი *Die Visionen des Zosimos*.

¹⁹ SENDIVOGIUS, *Parabola: Bibl. chem.* II, p. 474 f. — კუნრატი (*Hyleal. Chaos*, p. 42) წერს: „კაბალისტური habitaculum Materiae Lapidis შესახებ პირველად ღვთაებრივი გამოცხადებით შეეიტყვეთ (იგი ერთდროულად შექმნილიცაა და ხელთუქმნელიც) ძილშიც, ღვიძილშიც და ფანტაზიაშიც“.

²⁰ *De ratione conficiendi lapidis: Theatr. chem.* (1602) II, p. 256.

²¹ *l.c.*, p. 184 f.

ბის ძალით, მისი მიზეზების კვლევისა და განსჯის გარეშე²². ღვთაებრივი გაბრწყინების აუცილებლობას ჰოგელანდე იმით ასაბუთებს, რომ ქვის დამზადება ადამიანური გონების შესაძლებლობებს აღემატება²³ და მხოლოდ ზებუნებრივ ღვთაებრივ ცოდნას ძალუძს განსაზღვროს ქვის წარმოშობის დრო²⁴, რადგან „prima materia“-ს მხოლოდ უფალი ფლობს²⁵. პარაცელსუსის შემდგომი ეპოქა გასხივოსნების წყაროდ „lumen naturae“-ს (ბუნებრივ სინათლეს) მიიჩნევს:

„შუქი ესე არის ბუნების ჭეშმარიტი შუქი, რომელიც ნათელს ჰყენს ღვთისმოშიშ ფილოსოფოსთ, მოვლენილთ ამა სოფლად. ქვეყანა ესე არს მშვენიერი და უფლის მოსვლამდე — იმ ბოლო დიდ დღემდე — უნდა გავუფრთხილდეთ. ყოველივეს აღემატება ფილოსოფოსთა ქვა, მაგრამ სოფელმან არა უწყის რა მის შესახებ“²⁶.

მენტალური დამოკიდებულება OPUS-თან

ფსიქეს ალქიმიურ საკმეიანობასთან დამოკიდებულების რამდენადმე განსხვავებულ ასპექტს წარმოაჩენს შემდეგი ციტატა ანონიმური ავტორის ტექსტიდან²⁷: „ჩემი თხოვნაა, სულიერების თვალთა ყურადღებით შეხედო ხორბლის თავთავს, რათა თავად შეძლო ფილოსოფოსთა ხის დარგვა“ და ა. შ.²⁸ (ნახ. 131; ასევე 135, 188, 189, 221 და სხვ.). როგორც ჩანს, ეს არის აქტიური იმაგინაციის არსი, რასაც საკუთრივ პროცესი მოჰყავს მოქმედებაში.

²² ასეთივე მოსაზრებას ვხვდებით ჰოგელანდესთან: *De alch. diff.: Theatr. chem.* (1602) I, p. 154; ასევე რუსკას მიერ გამოცემულ *Turba-შიც*, p. 155, 8; *Mus. herm.*, pp. 8, 55, 75 და 212; დორნი, *Physica Trismegisti: Theatr. chem.* (1602) I, p. 413.

²³ ჰოგელანდე ეყრდნობა *Turba-ს*, XXXIX (გამომც. რუსკა), გვ. 147, 2: „maius est, quam quod ratione percipiatur <nisi> divina inspiratione“ [„მეტისმეტად დიდია იმისთვის, რომ გონებით წვდომა შეეძლოთ, თუ არა ღვთაებრივი შთაგონებით“].

²⁴ *I. c.*, p. 205.

²⁵ SENDIVOGIUS, *Novum lumen: Mus herm.*, p. 577: „... materia prima, quam solus Deus scit“.

²⁶ KHUNRATH, *I. c.*, p. 71 f. — ყურადღება მიაქციეთ ლოგოსზე ნაგულისხმევ მითითებას (იოანე, 1, 9-11).

²⁷ *Instructio de arbore: Theatr. chem.* VI, p. 168.

²⁸ „Quaeso, oculis mentis hanc grani triticei arbusculam secundum omnes suas circumstantias aspice, ut arborem Philosoporum, eodem modo plantare... queas“.

ნახ. 131. მერკურის ისრით განგვირული ადამი – „prima materia“,
საიდანაც „arbor philosophica“ ამოიზრდება.
Miscellanea d'alchimia (მე-15 ს.)

აი, რას წერს დორნეუსი თავის „*Philosophia meditativa*“-ში²⁹: „მეორისგან ერთს ვერასდროს შექმნი, თუ თავად შენგან არ შექმენი ერთი“. რასაც ალქიმიკოსი „ერთში“ გულისხმობს³⁰, ეს ყოველთვის „ოსტატია“, რომლის ერთობაც *opus*-ის დასრულების აუცილებელ პირობად არის მიჩნეული და, უდავოდ, მის ფსიქოლოგიურ პირობას გულისხმობს, რასაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება.

„*Rosarium phillosophorum*“-ში³¹ კეთიხულობთ:

„ვინც მარილს და მის გამხსნელს იცნობს, ის ძველ ბრძენთა საიდუმლოსაც ფლობს. მიმართე გონების თვალი მარილისკენ, რადგან მეცნიერება მხოლოდ მასშია და ძველ ფილოსოფოსთა კეთილშობილი საიდუმლო ცოდნაც მასშია დამარხული“.³²

²⁹ *Theatr. chem.* (1602) I, p. 472: „Ex alijs nunquam unum facies quod quaeris, nisi prius ex teipso fiat unum“.

³⁰ ეყრდნობა, ალბათ, *Tabula Smargdina*-ს (გამომც. რუსკა, p. 2): „Et sicut omnes res fuerunt ab uno, meditatione unius: sic omnes res natae“ [„ყველაფერი ჩნდება ისე, როგორც ყოველივე წარმოდგება ერთიდან, ერთზე მედიტაციით“]. ამასვე უკავშირდება მოთხოვნა, რომლის თანახმადაც ალქიმიკოსს რაიმე სერიოზული ფიზიკური ნაკლი ან ხიზჯი არ უნდა ჰქონოდა. იხ. გებერსის *Summa perfectionis*, lib. I, p. 24: „Si vero fuerit artificis corpus debile et aegrotum, sicut febrientium, vel leprosororum corpora, quibus membra cadunt, et in extremis vitae laborantium, et iam aetatis decrepitae senum, ad artis complementum non perveniet. His igitur naturalibus corporis impotentij impeditur artifex in intentione sua“ [„თუ ოსტატი კიდურებმომპალი კეთროვანივით სნეულია ან სუსტი ჯანმრთელობა აქვს, ან დაუძლურებული მოხუცივით იტანჯება, ან იმ ადამიანივით, ვისაც სიკვდილი მოახლოვება, საქმეს ვერ დაასრულებს. სხეულის ბუნებრივი უუნარობის გამო იგი შეზღუდულია თავის ქმედებებში“]. მეორე ძველი ტექსტი *Septem tractatus seu capitula Hermetis Trismegisti, aurei, Ars chem.* -ში, Kp. I, p. 11 იმავე რჩევას გვაძლევს: „Ecce vobis exposui, quod celatum fuerat, quoniam opus vobiscum, et apud vos est, quod intus arripiens et permanens in terra vel in mari habere potes“ [„მე განგიმარტეთ ის, რაც დაფარულია; და თუ მას დაეუფლებით, შეგიძლიათ ზღვაზეც და ხმელეთზეც თან იქონიოთ“].

³¹ *Art. Aurif.* II, p. 244 f. რუსკა (*Turba*, p. 342) *Rosarium*-ს მე-15 საუკუნის შუა პერიოდს მიაკუთვნებს.

³² „Pone ergo mentem tuam super salem, nec cogites de alijs. Nam in ipsa sola occultatur scientia et arcanum praecipuum et secretissimum omnium antiquorum Philosophorum“. მანგეტუსის (*Bibl. chem.* II, p. 95) ვერსია შეიცავს „ipsa sola“-ს; ასევე *Rosarium*-ის პირველი და 1593 წლის გამოცემებიც. სამწუხაროდ, ხელნაწერი ვერ მოვიპოვე.

ვინმეს აქ შესაძლოა ორმაგი ბეჭდვითი შეცდომა ევარაუდა, რადგან საიდუმლო და მარილი გვერდიგვერდ არის მოხსენიებული. სხვათა შორის, „გონება“ და „მარილი“ მონათესავე ცნებებია (*cum grano salis*)³³. ასე მაგალითად, კუნრატთან მარილი არა მხოლოდ დედამიწის ფიზიკური ცენტრია, არამედ „*sal sapientiae*“-ც³⁴ (სიბრძნის მარილი). ამის შესახებ ის წერს კიდევ: „სული, გრძნობა, გონება და აზრი მხოლოდ მარილისკენ მიმართე“³⁵. „*Rosarium*“-ის ანონიმური ავტორი მეორე ადგილას წერს, რომ *opus*-ი უნდა შესრულდეს „ჭეშმარიტი წარმოსახვით და არა ფანტასტიკური წარმოდგენებით“³⁶ და იქვე იმასაც დასძენს: „როცა მაძიებელს ძიება ტვირთად დაანება, ქვასაც მაშინ იპოვის“.³⁷ ალბათ, ეს რემარკა იმას უნდა ნიშნავდეს, რომ ფსიქოლოგიური პირობა სასწაულებრივი ქვის აღმოჩენისთვის გარდაუვალია.

ორივე მითითება გვაეარაუდებინებს, რომ, ავტორის თვალსაზრისით, საიდუმლო ადამიანის გონებაშია, ანუ თუ თანამედროვე ენით აღვწერთ — არაცნობიერში (ნახ. 132).

ალქიმკოსები ნამდვილად ხედებოდნენ, რომ მათი საქმე რაღაც სახით ადამიანის ფსიქესთან და მის ფუნქციებთან იყო დაკავშირებული. ამიტომ სათუოდ აღარც ის მეჩვენება, რომ ზემოთ ციტირებული ნაწყვეტი „*Rosarium*“-იდან ბეჭდვითი შეცდომა არ არის, თანაც ის სხვა ავტორთა მოსაზრებებსაც ემთხვევა. ისინი დაჟინებით მოითხოვენ წიგნების საგულდაგულო შესანავლასა და მედიტაციას. მოვუსმინოთ, რას წერს რიკარდუს ინგლისელი³⁸ თავის „*Correctorium fatuorum*“-ში:

„ვისაც ამ ხელოვნების მაღლთან ზიარება განუზრახავს, ბევრითად უნდა განისწავლოს და შეისრუტოს ჭეშმარიტება წიგნებიდან და არა გამოგონილი იგავებიდან ან ფუჭ საქმეთაგან, რადგან არ არსებობს სხვა რამ გზა ხელოვნების დაუფლებისა (თუმცა მრავალია ილუზია), თუ არა სწავლის დასრულება და ფილოსოფოსთა სიტყვის შემეცნება“ და ა. შ.³⁹

³³ იხ. „*sal sapientiae*“, რომელსაც ნათლობის ძველი რიტუალის მიხედვით ნათლულს აძლევენ.

³⁴ I. c., pp. 257, 260 და 262.

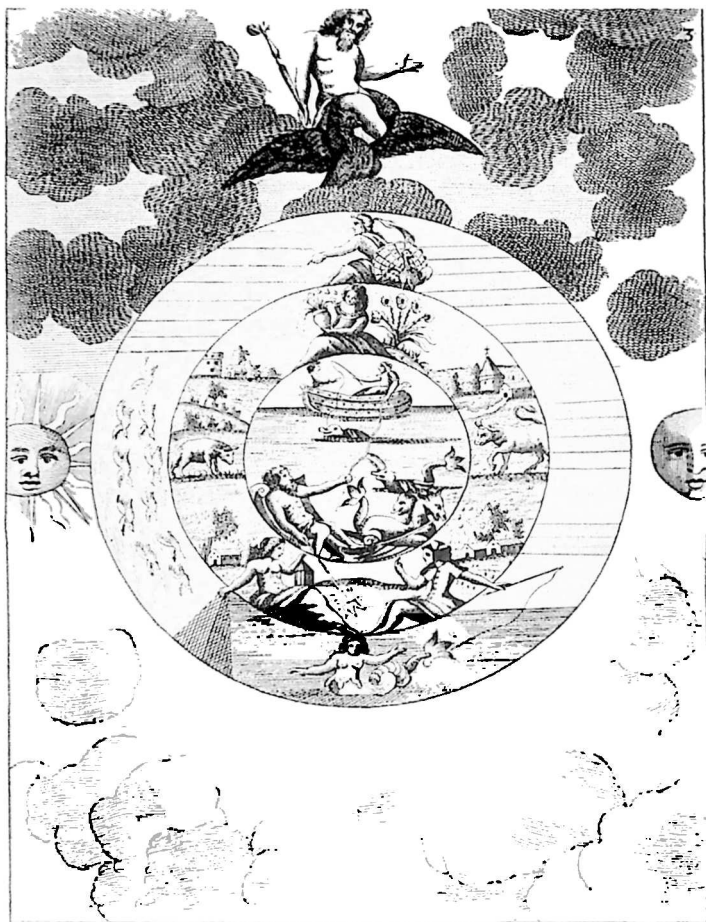
³⁵ I. c., p. 258.

³⁶ *Art. Aurif.* II, p. 214 f.: „et vide secundum naturam, de qua regenerantur corpora in visceribus terrae. Et hoc imaginare per veram imaginationem et non phantasticam“.

³⁷ I. c., p. 243: „Et invenitur in omni loco, et in quolibet tempore, et apud omnem rem, cum inquisitio aggravat inquirentem“.

³⁸ სასულიერო პირი ლონდონის წმინდა პავლეს ტაძარში, პაპ გრეგორ IX-ის პირადი ექიმი (1252) (FERGUSON, *Bibliotheca chemica* II, p. 270 f.).

³⁹ *Theatr. chem.* (1602), II, p. 444.

ნახ. 132. ალქიმიური საქმის „საიდუმლო“ (ანუ არაცნობიერი) შინაარსის გამოსახულება. ცენტრში ქალის და ზღვის მბრძანებლის (ნეპტუნის) კავშირი. ქვემოთ მარცხნივ მეთევზე ქალის ფიგურა მოჩანს, მარჯვნივ – მეთევზის სახით გამოსახული ოსტატი, რომელიც მელუზინას იჭერს.

Multis liber (1702)

ბერნადუს ტრევისანუსი მოგვითხრობს, თუ რა ამაოდ იღვწოდა წლების მანძილზე მანამ, სანამ პარმენიდეს „sermo“-მ „Turba“-ში სწორ გზაზე არ დააყენა.⁴⁰

ჰოგელანდე⁴¹ წერს:

„მან უნდა შეაგროვოს სხვადასხვა ავტორთა წიგნები, რადგან მათი სხვაგვარად გაგება შეუძლებელია; ერთხელ, ორჯერ ან სამჯერ წაკითხული წიგნები კი არ უნდა გადაყაროს, რომც ვერ გაიგოს, არამედ ათჯერ, ოცჯერ, ორმოცდაათჯერ და მეტჯერაც წაიკითხოს. ბოლოს იგი დაინახავს, უმთავრესად რა საკითხში ეთანხმებიან ავტორები ერთმანეთს და დაფარული ჭეშმარიტებაც ეს არის“ და ა. შ.

იგივე ავტორი იმონმებს ლულიუსს და გვეუბნება, რომ უმეცრების გამო ადამიანი ვერ განახორციელებს საქმეს, თუ არ შეისწავლა უნივერსალური ფილოსოფია, რაც მას სხვათაგან დაფარულ ცოდნას გაუშხელს — „რადგან ჩვენი ქვა ჩვეულებრივი რამ არ არის, ის ჩვენი, ფილოსოფოსთა, გულისგულია“⁴². დიონისიუს ზაქარიუსი მოგვითხრობს, როგორ ურჩია ვინმე „religiosus Doctor excellentissimus“-მა (ლეთისმოსავმა დოქტორმა), თავი შეეკავებინა „sophisticationibus diabolicis“-ში (სატანურ სოფისტიკაში) უსარგებლო ვარჯიშებისგან და „vera materia“-ს გასაცნობად თავი მთლიანად ძველ ფილოსოფოსთა წიგნების შესწავლისთვის მიეძღვნა. მძიმე სასონარკვეთილების შემდეგ იგი თურმე სულიწმიდის წყალობით წელში გაიმართა, სერიოზული ლიტერატურის შესწავლას შეუდგა და ფულის გამოლევაზე მედიტაციაში ათენ-ალამებდა. ამის შემდეგ ლაბორატორიაში მუშაობისას სამი ფერი იხილა, ერთი წლის შემდეგ კი აღდგომა დღეს სასწაულიც მოხდა — „vidi perfectionem“ — კერძოდ: ვერცხლისწყალი მის თვალწინ სუფთა ოქროდ იქცა: — „conversum in purum aurum prae meis oculis“ (როგორც ამბობენ, ეს ამბავი 1550 წელს მოხდა⁴³).

ეს სრულიად არაორაზროვნად მიუთითებს, რომ ალქიმიური საქმე და მისი მიზანი ალქიმიკოსის მენტალურ მდგომარეობაზეა დამოკიდებული. რიკარდუს ინგლისელი უარყოფს ყველა იმ სიბინძურეს, რითაც

⁴⁰ „Parmenides... qui me primum retraxit ab erroribus, et in rectam viam direxit“. *Liber de alchemiae: Theatr. chem.* (1602), I, p. 795.

⁴¹ *Dealch. diff.: Theatr. chem.*, I. c., p. 213 f.

⁴² I. c., p. 206.

* „მე ვიხილე სრულყოფილება“ (ლათ.).

⁴³ *Opusculum philosophiae naturalis: Theatr. chem.* (1602) I, pp. 813 და 815 f. [მე ვიხილე დასასრული — ჩემ თვალწინ ბაჯალლო ოქროდ ქცეული].

ალქიმიკოსს უხდება სამუშაოს შესრულება: კვერცხის ნაჭუჭებს, თმებს, ჟღალთმიანი კაცის სისხლს, ბასილისკოს, მატლებს, ბალახეულობას და ადამიანის განავალს. „რასაც დასთეს, იმას მოიმკი. დასთეს სიბინძურეს, მოიმკი სიბინძურეს“. ⁴⁴ „ძმებო, ნუ შეაქცევთ ზურგს ჭეშმარიტებას, რომლის შესახებაც არაფერი უწყით; თქვენივე საკეთილდღეოდ გირჩევთ, შეისწავლეთ და იღვანეთ ფილოსოფოსთა სიტყვებისათვის და მას ჭეშმარიტებას დასტყუებთ“. ⁴⁵

განსჯისა და გონიერების მნიშვნელოვნებასა და მის გარდაუვალ აუცილებლობას ასე დაჟინებით არა მარტო იმ მიზეზით ესმება ხაზი, რომ ასეთი რთული სამუშაოს შესრულება ჩვეულებრივზე მეტ გონიერებას მოითხოვს, არამედ იმიტომაც, რომ ადამიანის გონებისთვის — როგორც მაშინ მიაჩნდათ — ნიშანდობლივია ისეთი მაგიური ძალა, რასაც მატერიის გარდაქმნაც კი ძალუძს. დორნი, რომელმაც ამ პრობლემას, ანუ ადამიანსა და ალქიმიურ საქმეს შორის დამოკიდებულებას (ნახ. 133), არაერთი საინტერესო ტრაქტატი ⁴⁶ მიუძღვნა, წერს: „ფორმა, რადაც ადამიანის გონება გვევლინება, არის დასაბამი, შუაგული და დასასრული პროცესისა. ეს ფორმა ყვითელი ფერით განიმარტება და მიანიშნებს, რომ ადამიანი სპაგირული“ opus-ის უძირითადესი და ყველაზე დიდი ფორმაა“ ⁴⁷. დორნი პირდაპირ პარალელს ავლებს ალქიმიურ საქმესა და ადამიანის მორალურ-ინტელექტუალურ გარდაქმნას შორის.

„პლატონური ტეტრალოგიის ტრაქტატში“, რომლის ლათინური სახელწოდება ასე ჟღერს: „Liber Platonis quartorum“ ⁴⁸, წინასწარ არის განჭვრეტილი ეს აზრი. ავტორი აქ „მკვლევრის დასახმარებლად“ ოთხი „ნიგნის“ შესაბამის ოთხ მწკრივს ადგენს: ⁴⁹

⁴⁴ *Correctorium alchymiae: Theatr. chem.* (1602), II, p. 451.

⁴⁵ I. c., p. 459.

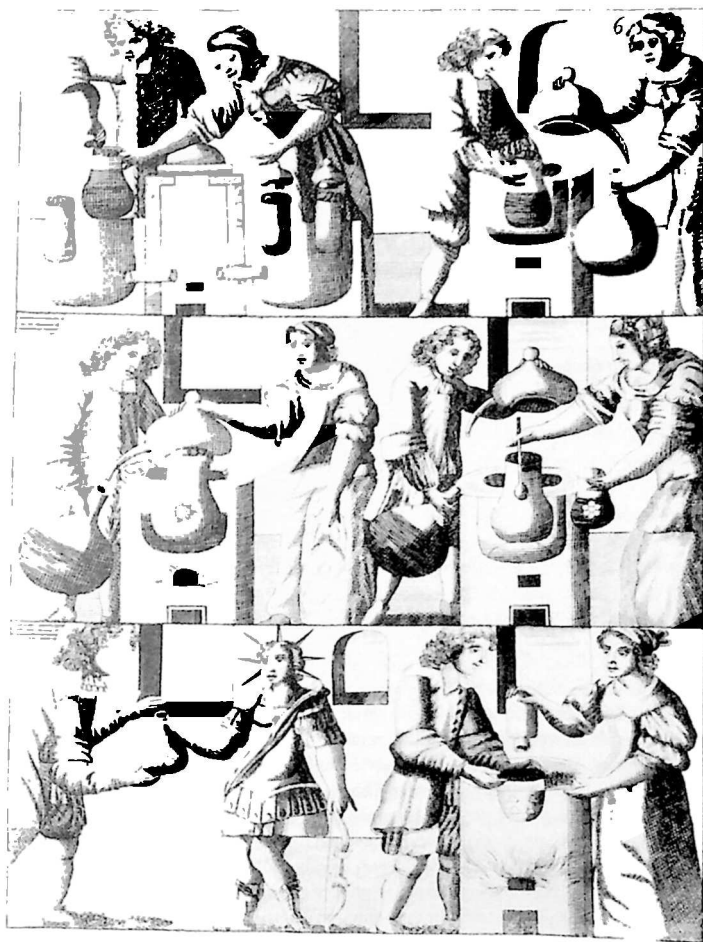
⁴⁶ *Theatr. chem.* (1602), I.

⁴⁷ სპაგირიკი — ნაშლის დამზადების ალქიმიური მეთოდი (ლათ. spagiricus — „ალქიმიკოსი“; ფრ. spagirie — „ქიმია“)(მთარგმნ.).

⁴⁸ *Philosophia chemica: Theatr. chem.* (1602), I, p. 485: „Verum forma quae hominis est intellectus, initium est, medium et finis in praeparationibus: et ista denotatur a croceo colore, quo quidem indicatur hominem esse maiorem formam et principalem in orepe spagirico“. „Forma“ მოქმედებს „informatio“-ს მეშვეობით, რომელსაც „fermentatio“-საც უწოდებენ. „Forma“ იღეის იდენტურია. ოქრო, ვერცხლი და ა. შ. მატერიის ფორმებია, ამიტომ ის, ვინც გამოჰყდავს ოქროს ფორმას „informis massa“-დან ან ქაოსიდან, ოქროს დამზადებასაც შეძლებს.

⁴⁹ *Theatr. chem.* V, p. 114 ff.

⁵⁰ I. c., p. 137.

ნახ. 133. ალქიმიკოსები მუშაობის პროცესში. პროცესის სხვადასხვა საფეხური.
ქვემოთ – მზე, რომელიც ოქროს ყვავილს ბადებს.

Mutis liber (1702)

I	II. ⁵³	III	IV
1. De opere naturalium (ბუნებრივ საგანთა შექმნის შესახებ).	1. Elementum aquae (წყლის სტიქია).	1. Naturae compo- sitae (შედგენილი ბუნება).	1. Sensus (გრძნობა).
2. Exaltatio divisionis naturae (ბუნების ნა- წილთა სიდიადე). ⁵⁰	2. Elementum terrae (მიწის სტიქია).	2. Naturae discretæ (სხვადასხვაგვარ- ი ბუნება).	2. Discretio intellec- tualis (გონისმიერი განსხვავება).
3. Exaltatio animae (სამშენებლის სიდი- ადე). ⁵¹	3. Elementum aëris (ჰაერის სტიქია).	3. Simplicia (მარ- ტივი საგნები).	3. Ratio ⁵⁴ (გონება).
4. Exaltatio intellectus (გონების სიდიადე). ⁵²	4. Elementum ignis (ცეცხლის სტი- ქია).	4. Aetheris sim- plicioris (უფრო მარტივი საგნე- ბი).	4. Res quam con- cludunt hi effec- tus praecedentes (საქმე, რომელიც მისგან გამომდი- ნარე მოქმედებას მოიცავს). ⁵⁵

⁵⁰ ეს წიგნი განმარტავს „quid separetur et praeparetur“-ს. „separatio“, ანუ „solutio“, ნიშნავს პირველადი მატერიის ელემენტებად დაშლას.

⁵¹ ტექსტში ვკითხულობთ: „... liber in exaltatione animae, cum sit separatio naturae, et ingenium in conversione sua a materia sua“. „Anima“ თავის სხეულს სცილდება (separatio). ის, როგორც „ingenium“-ი, სხეულის და „სულის“ დამახასიათებელი თვისებაა, რომლის მატერიალური ბუნებაც უნდა გარდაიქმნას.

⁵² „Est sicut praeparatio totius, et conversio naturae ad simplex... et necesse est in eo elevari ab animalitate, plus quam natura, ut assimuletur praeparation(e) ipsis intelligentiis, altissimis veris“. მთავარი საქმე ინტელექტის ხვედრია; ეს არის სუბლიმაცია უმაღლეს საფეხურამდე, სადაც ბუნება მარტივ ელემენტებად გარდაიქმნება და თავისი ბუნებით სულებს, ანგელოზებსა და მარადიულ იდეებს ენათესავება. ამ საფეხურს მეორე მწკრივის ცეცხლი შეესაბამება, „qui est super omnia elementa, et agit in eis“ [„რომელიც აღემატება ყველა ელემენტს და მათში მოქმედებს“], მესამე მწკრივში მას გარდაქმნილი ბუნების ეთერული (უმაღლესი) ფორმა შეესაბამება, მეოთხეში კი — მთელი პროცედურის მიზანი.

⁵³ ამ მწკრივს წინ დართული აქვს შემდეგი შენიშვნა: „Vel si vis potes illas <sci. exaltationes> comparare elementis“ [„თუ გინდა, ეს ამაღლება ელემენტებს შეუდარე“].

⁵⁴ „Rationi vere dirigenti ad veritatem“ [„გონება, რომელიც მართლაც ჭეშმარიტებისკენ მიგვიძღვის“].

⁵⁵ „effectus“ გარდაქმნის პროცესის წინა საფეხურზე მიუთითებს.

ოთხი მწკრივი opus-ის ოთხ ასპექტს გამოხატავს. პირველი ჰორიზონტალური მწკრივი ბუნებრივი ნივთიერებებით იწყება. „prima materia“ წარმოდგენილია წყლის სახით. ეს შედგენილი, ანუ შერეული ნივთიერებებია. მეოთხე ვერტიკალურ მწკრივში მას გრძნობადი ალქმა შეესაბამება.

მეორე ჰორიზონტალური მწკრივი პროცესის უფრო მაღალ საფეხურზე მიუთითებს: პირველ ვერტიკალურ მწკრივში შედგენილი ნივთიერებები სანყის ელემენტებად იშლება. მეორეში მინა წყალს გამოეყოფა. მესამე მწკრივში აღწერილია კატეგორიებად დაყოფა, მეოთხეში კი მიუთითებულია დაყოფის ფსიქოლოგიური აქტი.

მესამე ჰორიზონტალურ მწკრივში პროგრესი მეტი სიცხადით არის აღწერილი: პირველ ვერტიკალურ მწკრივში სული გამოეყოფა საგნებს; მეორეში ეთერულ სივრცეში მათი ამაღლებაა აღწერილი; მესამეში პროცესი „მარტივ“ ნივთიერებებს აღწევს და ისინი იმის წყალობით, რომ წმინდა სახით არიან წარმოდგენილნი, მარადიულ, პლატონურ იდეებს უახლოვდებიან; მეოთხეში მოცემულია ფინალური ზეასვლა „mens“-იდან „ratio“-მდე, „anima rationalis“-ამდე, ანუ სულის უმაღლეს ფორმამდე.

მეოთხე ჰორიზონტალურ მწკრივში ნაჩვენებია ოთხივე ვერტიკალური მწკრივის დასრულება.

პირველი ვერტიკალური მწკრივი: თანამედროვე ტერმინოლოგიით ეს მწკრივი „ფენომენოლოგიური“ ბუნებისაა. ბუნებრივ მოვლენათა ჯამს ფსიქიკური ელემენტები გამოეყოფა და „exaltatio intellectus“-ში უმაღლეს განვითარებას აღწევს. „intellectus“ შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ცნობიერების უმაღლესი მდგომარეობა, რითაც ტექსტს უხეშად არ დავარღვევთ.

მეორე ვერტიკალური მწკრივი: ძველი ალქიმიური მოსაზრების თანახმად, თავდაპირველი წყლის ქაოსიდან — „massa confusa“-დან დედამიწა ამოიზრდება; მის თავზე ჰაერია — დედამიწის ზედაპირიდან ზემოთ ამაველი მფრინავი ელემენტი. სულ მაღლა ცეცხლია⁵⁶, ყველაზე ფაქიზი სუბსტანცია, ანუ ცეცხლოვანი პნემა⁵⁷, რომელიც ღმერთების საუფლომდე აღწევს⁵⁸ (ნახ. 134; ასევე 166, 178 და 200).

მესამე ვერტიკალური მწკრივი: ეს მწკრივი ცნებითი, იდეური ბუნებისაა და ამიტომ ინტელექტუალურ განსჯას შეიცავს. შედგენილი ნივთიერებები შემადგენელ კომპონენტებად იშლება და „მარტივ“ სუბსტანციებად გარდაიქმნება, საიდანაც საბოლოოდ კვინტესენცია — მარტივი,

⁵⁶ Ἀνωτάτω μὲν οὖν εἶναι τὸ πῦρ. (DIOGENES LAERTIUS, *Das Leben grosser Philosophen*, VII, 1: Zeno-ს შესახებ, 137).

⁵⁷ სტიკური მოძღვრება.

⁵⁸ ლაკტანციუსთანაც (*Institutiones*, VII, 12) სამშვინველს მანათობელი, ცეცხლოვანი ბუნება აქვს.

პირველადი იდეები გამომდინარეობს. ეთერი — კვინტესენციაა.⁵⁹

მეთხევერტიკალური მწკრივი: ეს მწკრივი ცალსახად ფსიქოლოგიური ბუნებისაა. გრძნობა განაპირობებს ალქმას; „discretio intellectualis“ აპერცეფციას შეესაბამება. ეს მოქმედება „ratio“-ს, „anima rationalis“-ს ექვემდებარება, როგორც უმაღლეს, ადამიანისთვის ღვთის მიერ ბოძებულ უნარს. „anima rationalis“-ს მხოლოდ „საგანი“ აღემატება — ყველა წინარე მოქმედებათა რეზულტატი. „Liber quartorum“-ში „საგანი“ განმარტებულია, როგორც „უხილავი, უძრავი ღმერთი“⁶⁰. მისმა ნებაშ მოქმენა გონება და გონებიდან (ის უნდა გავიგოთ, როგორც <intellectus>) წარმოიშობა მარტივი სამშვინველი⁶¹, რომლისგანაც შედგენილი, რთული ბუნება იქმნება. ეს კი მიუთითებს, რომ საგანი მხოლოდ მასზე აღმატებულით შეიმეცნება. სამშვინველი ბუნებას აღემატება და მას შეიმეცნებს. გონება სამშვინველზე მაღლა მდგომია და მისი შეიმეცნებაც მხოლოდ გონებას ხელეწიფება, თვითონ გონება კი მასზე უფრო დიდით შეიმეცნება, იმით, რაც უშუალოდ ღმერთს უახლოვდება, ხოლო მისი არსი გონების ძალისთვის მიუწვდომელია“⁶².

აი, რას ვკითხულობთ ორიგინალში:

„....scias quod scientia antiquorum quibus appraeparatae sunt scientiae et virtutes, est quod res ex qua sunt res est Deus invisibilis, et immobilis, cuius voluntate intelligentia condita est, et voluntate et intelligentia⁶³ est anima simplex, per animam sunt naturae discretiae, ex quibus generatae sunt compositae, et indicant quod res non cognoscitur, nisi per suum superius. Anima vero est super naturam, et per eam cognoscitur natura. sed intelligentia est superior anima et per eam cognoscitur anima, et intelligentia(m)⁶⁴ noscil, qui⁶⁵ superior ea est, et circumdat eam Deus unus, cuius qualitas apprehendi non potest“.

⁵⁹ ARISTOTELES, *De coelo*, I, 3 და *Meteorologica*, I, 3.

⁶⁰ არისტოტელესთან (*Meteor.*, XII, 7) ღმერთი არის τὸ αὐτὸ καὶ αὐτὸς [„მარადიული და უცვლელი“].

⁶¹ ასეთივე მოსაზრება გვხვდება ფენხერთანაც (*Elemente der Psychophysik* II, p. 526): „ის, რაც ფსიქოლოგიურად მარტივი და ერთგვაროვანია, ფიზიკურად მრავალფეროვანს უერთდება, ფიზიკურად მრავალფეროვანი კი ფსიქიკურ სიმარტივემდე, ერთგვაროვნებამდე იკუმშება“.

⁶² *Liber quartorum: Theatr. chem.* V, pp. 145 და 144.

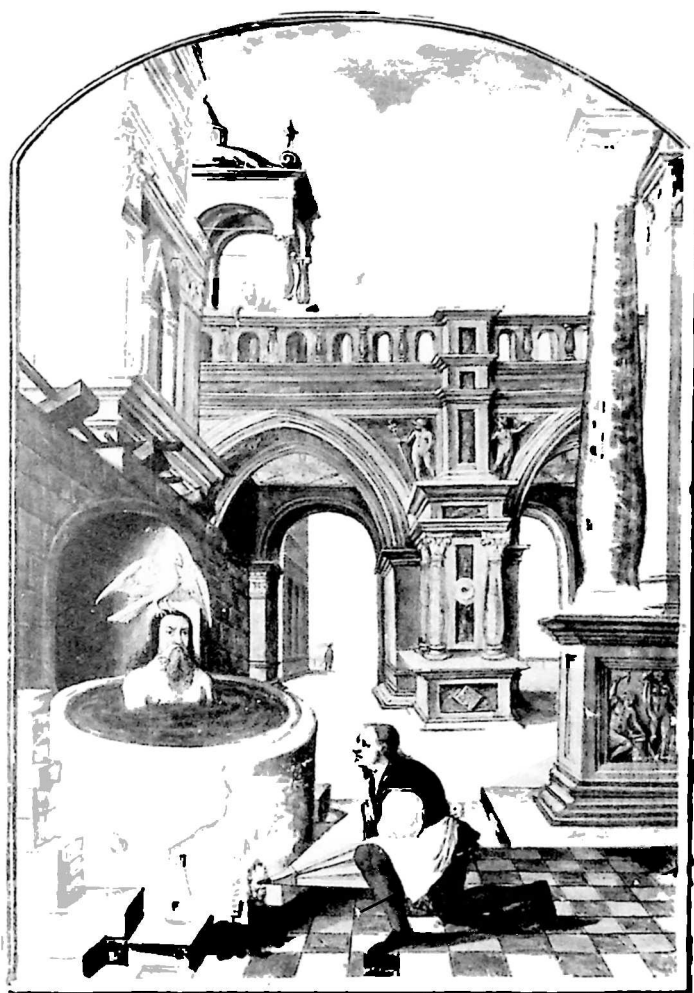
⁶³ ლათინურიდან თარგმნა ლალი კოჭლამაზაშვილმა.

⁶⁴ ნაცვლად „intelligentiae“-სი.

⁶⁵ ნაცვლად „intelligentia“-სი.

⁶⁶ ნაცვლად „et quid“-ისა.

ნახ. 134. სატურნი, ანუ მერკური აუზში განიბანება მანამ,
სანამ სული თეთრ მტრედს (pneuma-ს) არ მოაღვლენს.
TRISMOSIN, Splendor solis

ავტორი ტექსტს ურთავს ციტატას, რომლის წარმომავლობაც, ცხადია, ჩემთვის უცნობია:

„დიאלოგების ნიგში ავტორი ამბობს: <მოვიარე სამი ზეცა — რთულ ბუნებათა, განსხვავებულ ბუნებათა და სულის ზეცა. როცა გონების ზეცის შემოვლა განვიზრახე, სულმა მითხრა: <ეს არ არის შენი გზა. შემდეგ ბუნებამ მაცდუნა და მეც ვცდუნდი>. ეს სიტყვები ფილოსოფოსმა წარმოთქვა არა იმის გამო, რომ მეცნიერება განემარტა, მას ბუნების ქმნილებათა განმათავისუფლებელი ძალის ცხადად წარმოჩენა სურდა და იმედოვნებდა, რომ პროცესის სანჯის სტადიათა შემეცნება უმაღლესი სტადიით გახდებოდა შესაძლებელი“. ორიგინალში ვკითხულობთ:

„Et dixit philosophus in libro Dialogorum: Circuivi tres coelos, scilicet coelum naturae compositae, coelum naturae discretiae et coelum animae. Cum autem volui circumire coelum intelligentiae, dixit mihi anima, non habes illuc iter. et attraxit me natura, et attractus sum. Hoc autem dictum principale non posuit philosophus ad significandam hanc scientiam, sed quia voluit ut sermones sui non vacarent manifestatione virtutis liberantis creaturam, et voluit per eos in hac specie operis, ut cognoscatur praeparatio deterior per praeperationem superiorem“.

ამ მართლაცდა ძველ ტექსტში, რომელიც მე-10 საუკუნეზე ადრინდელი უნდა იყოს, თუ მისი არაბული ფორმით ვიმსჯელებთ, ხოლო ცალკეული ადგილები უფრო ადრინდელ პერიოდს უნდა განეკუთვნებოდეს, გვხვდება „opus alchemicum“-სა და მის პარალელურად მიმდინარე ფილოსოფიურ-ფსიქოლოგიურ პროცესებს შორის არსებულ კავშირთა სისტემური კლასიფიკაცია. ტექსტი განმარტავს, თუ რა შესაბამისობაა ქიმიურ-მატერიალურ პროცესებსა და მისი შემეცნებლის სულიერ-ფსიქიკურ ფაქტორებს შორის. მათ შორის არსებული კავშირი იმდენად ღრმაა, რომ მასალიდან მიღებული პროდუქტი „cogitatio“-დ, აზროვნებად იწოდებოდა.⁶⁶ ეს უცნაური მოსაზრება, ალბათ, იმით შეიძლება აიხსნას, რომ ძველ ფილოსოფოსებს ბუნდოვანი, მაგრამ მაინც გარკვეული წარმოდგენა ჰქონდათ მატერიაში ფსიქიკური შინაარსის პროექციის შესახებ. ადამიანსა და მასალის საიდუმლოს შორის ღრმა კავშირის გამო დორნიც და უფრო ადრინდელი პერიოდის „Liber quartorum“-იც მოითხოვდნენ, ოპერატორი შესასრუ-

⁶⁶ ლათინურიდან თარგმნა ლალი კოჭლამაზაშვილმა.

⁶⁷ I. c., p. 144: „Sedentes super flumina Eufrates, sunt Caldaeii... priores, qui adinvenerunt extrahere cogitationem“ [„მიდინარე ევფრატის სანაპიროებზე მცხოვრები ქალდეველები იყვნენ პირველები, ვინც „აზროვნების“ არსი შეიცნო“].

ლებელი ამოცანის სიმაღლეზე მდგარიყო, ანუ საკუთარ თავში იგივე პროცესი განეხორციელებინა, რასაც მატერიისგან მოითხოვდა, რადგან „საგნების სრულყოფა მისივე მსგავსით არის შესაძლებელი“. ოპერატორს თავად უნდა განეხორციელებინა პროცესი (*oportet operatorem interesse operi*). „თუ მკვლევარი შესასრულებელ საქმეს არ ჰგავს, ვერც იმ სიმაღლეს მიაღწევს, რაც უკვე აღგინერეთ და ვერც მიზნისკენ მიმავალ გზას დაადგება“⁶⁷.

პროექციის შედეგად ალქიმიკოსის ფსიქე საიდუმლო თუ გარდასაქმნელი ნივთიერების, ანუ მატერიაში გამომწვევდელი სულის, იდენტური ხდება. „*Liber quartum*“ გვიჩვენებს, ტრანსფორმაციისათვის ჭურჭლად „*occiput*“ (ანუ ადამიანის თავის ქალის უკანა ნაწილი) (იხ. ნახ. 75) გამოვიყენოთ⁶⁸, რადგან იქ გონება და ინტელექტია⁶⁹ (ნახ. 135). ტვინი, როგორც „ლვთაებრივი ნაწილის“ (*partis divinae*) ადგილსამყოფელი, ალქიმიკოსს პროცედურის ჩასატარებლად სჭირდება. „დროთა განმავლობაში საგნები ინტელექტად გარდაიქმნება, რადგან მათი ნაწილები შემადგენლობით და ფორმით ერთმანეთს ემსგავსება. ტვინი *anima rationalis*-თან სიახლოვის გამო შენარევს ემსგავსება, *anima rationalis*-ი კი სუფთა და შენარევების გარეშეა, როგორც უკვე მოგახსენეთ“.⁷⁰

აზრთა ამგვარ მსვლელობას საფუძვლად ანალოგიის მიზეზობრივი შედეგი უდევს. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, პირველადი წყალი საბოლოოდ ისევე ბადებს ცეცხლს, ანუ ეთერულ სუბსტანციას, როგორც ფსიქეში გრძნობადი ალქმის სიმრავლე — იდეის ერთიანობასა და სისადავეს. დორნი წერს: „ადამიანის სხეულში ფარულად არსებობს მეტაფიზიკური ნივთიერება და ბევრისთვის ის უცნობია. ის არანაირ წამალს არ საჭიროებს, ვინაიდან თავად უმანკო წამალია“. ეს წამალი „სამმაგი ბუნებისაა: მეტაფიზიკური, ფიზიკური და მორალური“ („მორალურს“ თანამედროვე ენით „ფსიქოლოგიურს“ ვუწოდებთ). დორნი განაგრძობს: „ყურადღებიანი მკითხველი დაასკვნის, რომ ადამიანი ფილოსოფიური მოქმედებით მეტაფიზი-

⁶⁷ I. c., p. 137.

⁶⁸ „*Si utaris opere exteriori, non utaris nisi occipitio capitis, et invenies*“ [„თუ შენ ოპერაციის ფიზიკურ მხარეს იყენებ, მაშინ „*Occiput*“-ი უნდა იხმარო და მიზანსაც მაშინ მიაღწევ“] (I. c., p. 124).

⁶⁹ „*Os capitis est mundum et est... minus os, quod sit in (h)omine <Text: nomine>, et vas mansionis cogitationis et intellectus...*“ [„თავის ქალა წმინდაა და თანაც ადამიანის შედარებით პატარა ძვალია. ის გონებისა და აზროვნების ჭურჭელია“] (I. c., p. 124).

⁷⁰ „*Res convertuntur per tempus ad intellectum per certitudinem, quantum partes assimilantur in compositione et in forma. Cerebrum vero propter vicinitatem, cum anima rationali*“ [„კავშირი „*et*“ აქ შეიძლება გამოვტოვოთ“] *permixtioni oportuit assimilari, et anima rationalis est simplex sicut diximus*“.

ნახ. 135. თავის ქალა – ევას „mortificatio“-ს სიმბოლო, რომელიც „prima materia“-ს ქალურ ასპექტს განასახიერებს. „arbor“-ი ადამის ფალოსის შესატყვისია (იხ. ნახ. 131), აქ კი ხე ევას თავიდან ამოიზრდება.

Miscellanea d'alchimia (მე-15 ს.)

კური მდგომარეობიდან ფიზიკურში გადაინაცვლებს⁷¹. ეს წამალი საიდუმლოებით მოცული სუბსტანციაა და სხვაგან დორნი მას „veritas“-საც (ჭეშმარიტებას) უწოდებს:

„ბუნების საგნებში რაღაც ჭეშმარიტებაა, ფიზიკური თვალისთვის უხილავი და მხოლოდ გონებისთვის (sola mente) აღქმადი. ფილოსოფოსებმა შეიცნეს იგი და დაადგინეს, რომ მის ძალას საოცრებათა მოხდენა ძალუძს“⁷². „ამ ჭეშმარიტებაშია სულის ბორკილებისგან გათავისუფლების ხელოვნება, ისევე, როგორც გონებისა (mens) — სხეულისგან“⁷³. ეს ძალა მატერიაში ისეთივე სასწაულს ახდენს, როგორსაც რწმენა ადამიანში. ჭეშმარიტება უზენაესი ძალა და აუღებელი ციხესიმაგრეა, სადაც ფილოსოფოსთა ქვა ინახება.⁷⁴

ფილოსოფიის შესწავლით ადამიანი ამ ქვის მოპოვების ოსტატობას ეუფლება და პირიქით: თავად ეს ქვაა ადამიანი. დორნი მოგვინოვებს: „გარდაიქმენი მკედარი ქვიდან ცოცხალ ფილოსოფიურ ქვად“⁷⁵, რითაც აშკარად მიუთითებს ადამიანსა და მატერიაში იმ რაღაც არსებულის იდენტურობაზე.

ბეროლდ ვერვილელი თავის „Recueil stéganographique“-ში⁷⁶ წერს:

„თუ ვინმე ფისის წვეთის გამოწურვით ცრემლივით გამჭვირვალე წვეთის მიღებას მოინდომებს, ამ საქმეს დიდი სიფრთხილით უნდა მოეკიდოს და მალევე იხილავს, როგორ გამოეყოფა ალქიმიურ მასალას ცეცხლის ზემოქმედებით მსგავსი სუბსტანცია. როგორც კი სუბსტანციას იისფერი სიშავე გამოეყოფა, ის ყვავილად, ალად, მარგალიტად ან ძვირფასი ქვის მსგავს რამედ გარდაიხსება. ეს პროცესი გაგრძელდება მანამ, სანამ სითეთრე არ წარმოიქმნება, სითეთრე, რომელიც უმშვენიერეს ლალთა, ანუ მარადიულ ქვათა, კეთილშობილებით დაიფარება. სულის ჭეშმარიტი ცეცხლი და ფილოსოფოსთა სინათლეც სწორედ ეს გახლავთ“.

ზემოთ ციტირებული ტექსტიდან საკმარისი სიცხადით ჩანს, რომ ალქიმია უძველესი დროიდან ორსახოვანია: ერთი მხრივ, ლაბორატორიაში ჩასატარებელი პრაქტიკული ქიმიური სამუშაო, მეორე მხრივ კი ფსიქოლოგიური პროცესი — ნაწილობრივ ფსიქიკური, ნაწილობრივ კი არაცნო-

⁷¹ *Speculativa philosophia: Theatr. chem.* (1602) I, p. 265.

⁷² *l.c.*, p. 298.

⁷³ *l.c.*, p. 264.

⁷⁴ *l.c.*, p. 266.

⁷⁵ *l. c.*, p. 267: „Transmutemini de lapidibus mortuis in vivos lapides philosophicos“.

⁷⁶ *Le Tableau des riches inventions.*

ბიერი, პროეცირებული მასალის ტრანსფორმაციულ პროცესებში.

სამუშაოს დაწყება დიდ ძალისხმევას არ საჭიროებდა. ტექსტში ვკითხულობთ: „სამუშაოს თავისუფალი, სუფთა გონებით უნდა შევეუდგეთ“. ⁷⁷ აუცილებელია კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი წესის დაცვა: „გონებასა (mens) და შესასრულებელ საქმეს შორის სრული ჰარმონიული თანხვედრა“. ⁷⁸ სხვა ტექსტში ვკითხულობთ: „ოქროს გასაგებად“ (aurea apprehensio) სულისა და გონების თვალი ფართოდ უნდა გავახილოთ და იმ შინაგანი შუქით დავაკვირდეთ და შევიმეცნოთ, ღმერთმა იმთავითვე ჩვენს გულებსა და ბუნებაში რომ აანთო. ⁷⁹

რადგან მკვლევარის ფსიქე საქმესთან ასე ღრმად იყო დაკავშირებული — არა როგორც სამუშაოება, არამედ როგორც მისი წარმომშობი მიზეზი და ათვლის წერტილი, — იოლი გასაგები ხდება, რატომ ექცეოდა ესოდენ დიდი მნიშვნელობა ლაბორანტის ფსიქიკურ მდგომარეობასა და მის მენტალურ პოზიციას. ალფიდიუსი წერს: ⁸⁰ „იციოდე, მეცნიერებას ვერ დაეუფლები, თუ არ განიზმინდები და ღვთის წინაშე მართალი არ წარდგები, გულიდან კი უკეთურებას არ აღმოიფხვრი“. პერმეტული სიბრძნის საგანძური, „Aurora consurgens“-ის თანახმად, თოთხმეტი ძირითადი სათნოების საფუძველზე დგას, ესენია: ჯანმრთელობა, თვინიერება, სინმინდე, უმანკოება, ძალა ⁸¹, გამარჯვება, რწმენა, იმედი, სიყვარული (caritas), სიქველე (benignitas), მოთმინება, ზომიერება, სულიერი დისციპლინა ⁸² და მორჩილება.

ფსევდოთომას დასახელებულ ტრაქტატში მოჰყავს ციტატა, სადაც

⁷⁷ IOANNES A MEHUNG (JEAN DE MENUH, დაიბადა 1250-1280 წლებში), *Demonstatio naturae: Mus. herm.*, „...liberi vacuique animi“ (p. 157).

⁷⁸ THOMA NORTONUS ANGLUS, *Tractatus chymicus*, Kp. VI: *Mus. herm.* „Nam mens ejus cum opere consentiat...“ (p. 519).

⁷⁹ *Aquarium sapientum: Mus. herm.*, p. 107.

⁸⁰ *Aurora I*, Kp. X, მეხუთე იგავი, pp. 90 და 92: De domo thesauraria: „Et Alphidius: Scito, quod hanc scientiam habere non poteris, nisi mentem tuam Deo purifices, hoc est in corde omnem corruptionem deleas“.

⁸¹ ტექსტში: „...virtus, de qua dicitur, virtus ornat animam, et Hermes, et recipit virtutem superiorum et inferiorum Planetarum, et sua virtute penetrat omnem rem solidam...“ [„ძალა, რომლის შესახებაც ამბობენ, რომ სამშვივნელს და პერმესს ამკობს: სამშვივნელი ზედა და ქვედა პლანეტების ძალებს იკრებს და ყველა მყარ სხეულს განმსჭვალავს“] (l. c., p. 190); შდრ. რუსკა, *Tabula smaragdina* (p. 2): „...et recipit vim superiorum et inferiorum“.

⁸² ტექსტში ციტირებულია ეფეს. 4, 23 f.: „...renovamini [autem] spiritu mentis vestrae, et induite novum hominem...“ [„და განახლდებოდეთ თქვენ სულითა მით გონებისა თქვენისაათა და შეიმოსეთ ახალი იგი კაცი“]; იქვე დამატებულია: „hoc est intellectum subtilem“.

ვკითხულობთ: „განდევნე წყვდიადი გონებიდან“⁸³ და იქვე ძველი ალქიმიკოსის სენიორის იმ ფრაზას იხსენებს, სადაც ის „nigredo“-სა და „dealbatio“-ზე საუბრობს.⁸⁴ აქ „ჩვენი გონების სიბნელე“ „nigredo“-ს, „შავის“ იდენტურია (ნახ. 34, 48, 115 და 137), ანუ ალქიმიური პროცესის სანყის სტადიას ავტორი საკუთარ ფსიქოლოგიურ მდგომარეობად აღიქვამს.

„Rosarium“-ი გვამცნობს, რომ წინა ეპოქის დიდი ავტორიტეტი გებერი თავის „Liber perfecti magisterii“-ში ოსტატისგან შემდეგ ფსიქოლოგიურ და ზნეობრივ თვისებებს მოითხოვს: ის უნდა იყოს საზრიანი და მეტალებისა თუ მინერალების შესაბამის ცოდნას ფლობდეს, მოქნილი და არა ტლანქი, არც ძუნწი უნდა იყოს, ან ხარბი და გაუბედავი, მერყევი ხასიათის, არც სულსწრაფი და არც ავეყია. ის უნდა იყოს მტკიცე, შეუპოვარი, ჭირთამთმენი, რბილი და კეთილგონიერი.

„Rosarium“-ის ავტორი გვაძლევს იმ თვისებათა ჩამონათვალს, რომელიც მას ამ მეცნიერებებისა და ხელოვნების დაუფლების გზაზე გარდაუვალ პირობად მიაჩნია. ოსტატი უნდა იყოს: თავმდაბალი, ღვთისმოსავი, გულმართალი, განსწავლული, კაცთმოყვარე, მხიარული ზნისა და სასიამოვნო გამომეტყველებით. შემდეგ ავტორი წერს: „საყვარელო შვილო, იყავი ღვთისმოშიში და შენ მიიღებ მისგან წყალობას“⁸⁶.

განსაკუთრებით ყურადსაღებია მორიენუსის „ხელოვნების შესავალი“, სადაც იგი კალიდს⁸⁷ განუმარტავს:

⁸³ I. c., I, Kp. IX, მეოთხე იგავი (p. 76): „...de corpore, de quo canitur: Horridas nostrae mentis purge tenebras.“

⁸⁴ I. c.: „Senior: et facit omne nigrum album...“

⁸⁵ Rosarium-ის მიხედვით: Art. aurif II, p. 228. ტექსტი Summa perfectionis უფრო დეტალურია. V თავი მთლიანად მას ეთმობა. ამ თავის სათაურია „De impedimentis ex parte animae artificis“. იხ. Darmstaedter, Die Alchemie des Geber, p. 20 ff.

⁸⁶ Rosarium: Art. aurif II, p. 227: „Deum timere, in quo dispositionis tuae visus est, et adiuvatio cuiuslibet sequestrati“. ციტატა ამოღებულია Tractatus aureus-ის სავარაუდოდ პირველი გამოცემიდან და შემდეგ გრძელდება II თავიდან, სადაც მე-14 გვერდზე ვკითხულობთ: „Fili mi, ante omnia moneo te Deum timere, in quo est natus tuae dispositionis et adunatio cuiuslibet sequestrati“ [„შვილო ჩემო, პატივი მიაგე უფალსა შენსა და გულისყური მისკენ მიაპყარ, რადგან იგია საუკეთესო თანამგზავრი მართოსულთა გზაზე“].

⁸⁷ Morieni Romani quondam eremitae Hierosolymitani, De re metallica და ა. შ., იხ. REITZENSTEIN, Alchemistische Lehrschriften und Märchen bei der Arabern. მორიენუსი (მორიენესი ან მარიანუსი) გადმოცემის თანახმად პრინც კალიდ იბნ იაზიდ იბნ მუავიას (635-704) მასწავლებელი უნდა ყოფილიყო. იხ. LIPPMANN, Entstehung und Ausbreitung der Alchemie, p. 357. იგივე ნაწყვეტი გვხვდება Morieni Romani eremitae Hierosolymitani sermo-ში: Art. aurif II, p. 22 f.

„რასაც შენ ეძებ, არც ძალით მოიპოვება, არც ვნებითა და ჟინით, არამედ მოთმინებით, რუდუნებით, წრფელი და ნამდვილი სიყვარულით. მორწმუნეთ და ღვთისმსახურთ უფალი აზიარებს ღვთაებრივ და წმინდა მეცნიერებას“⁸⁸ (შემდეგი ნაწილი ამ ცოდნის მონაფეთათვის გადაცემის მეთოდებს ეხება). „უფლის რჩეულნი ეძიებენ მეცნიერებას, კაცთათვის დაფარულს. ეს მეცნიერება განარიდებს ოსტატს ამა ქვეყნის ტანჯვისაგან და მომავალი ბედნიერებისკენ წარუძღვება“⁸⁹ (ნახ. 136).

„როცა მეფემ მორიენუსს ჰკითხა, რატომ ცხოვრობდა მთებსა და უდაბნოში და არა მონასტერში, მან მიუგო: დარწმუნებული ვარ, რომ მონასტრებში და ბერებთან სიმშვიდეს ვპოვებ, მთებსა და უდაბნოში — დამქანცველ სამუშაოს, მაგრამ თუ არ დასთეს, ვერც მოიმკი. ვინროა მყუდროებისკენ მიმავალი გზა, ეს გზა კი სულიერი ტანჯვით მოიპოვება“.⁹⁰

არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ მორიენუსი ღვთაებრივ ხელოვნებასა და თავის საქმეს გულისხმობს. იმავეს გულისხმობს მიქაელ მაიერი: „ქიმი-აში არსებობს რაღაც კეთილშობილური სხეული, რომელიც დასაწყისში ძმართან განსაცდელში ვარდება, ბოლოს კი სიხარული და მხიარულება

ნახ. 136. ლმერთი შუქს პფენს ოსტატს.
BARCHUSEN, *Elementa chemicae* (1718)

⁸⁸ „Quibus eam a primæva rerum natura conferre disposuit“ (p. 22).

⁸⁹ „...animos suos etiam ipsi regere non possunt diutius nisi usque ad terminum“ და ა. შ. (p. 23).

⁹⁰ l. c., p. 18: „...nisi per animæ afflictionem“.

მოიცავს. ეფიქრობ, მეც ასე მეღის: ჯერ სიძნელე, დარდი და დაღლილობა, შემდეგ კი სიხარული და სიმსუბუქე“.⁹¹

იგივე ავტორი ირწმუნება, რომ „ქიმია ოსტატში ზეციური მადლის შესახებ ფიქრს აღძრავს“⁹² და უფლის მიერ მისტერიებში ხელდასხმულთ „ფუჭი სადარდებლისგან — საჭმელზე, ტანსაცმელზე ზრუნვისგან — ათავისუფლებს. ისინიც, თითქოს მეორედ დაიბადნენო, ისე გრძნობენ თავს“.⁹³

სიძნელე, დარდი და ვარამი, რომელსაც ოსტატი დასაწყისში აწყდება, „nigredo“-ს — „ჩვენი გონების შემადრწუნებელი წყვდიადის“ — იდენტურია, რომლის შესახებაც „Aurora consurgens“-ი გვამცნობს; ეს კი იგივეა, რაც მორიენუსის სულიერი ტანჯვა — „afflictio animae“. ტერმინი, რითაც ის ადებტთა პოზიციას ახასიათებს — amor perfectissimus (სრულყოფილი სიყვარული), მუშაობისას არნახულ ერთგულებას გამოხატავს. თუ „seria meditatio“ (სერიოზული კონცენტრაცია) უბრალო მონაჭორი არ არის — ამგვარი ვარაუდისთვის კი არავითარი საფუძველი არ გაგვაჩნია, — მაშინ უნდა წარმოვიდგინოთ ადებტი, რომელიც უჩვეულო გულისყურითა და ჭეშმარიტი რელიგიური გზებით აღასრულებს თავის საქმეს (იხ. ქვემოთ). საქმისადმი ასეთ უანგარო მორჩილებას საკვლევ ობიექტში ღირებულებათა და აზრთა პროექცირება მოჰყვება და მას იმ ფორმებითა და ფიგურებით შეაქვს, რომლის სათავეც უმთავრესად მკვლევარის არაცნობიერისკენ მიგვიითებს.

მედიტაცია და წარმოსახვა

ზემოთ გამოთქმული მოსაზრება ალქიმიურ ტერმინთა — „meditatio“-სა და „imaginatio“-ს — თავისებურებით მტკიცდება. 1612 წლით დათარიღებული რულანდის „Lexicon Alchemiae“ შემდეგნაირად განსაზღვრავს „meditatio“-ს:⁹⁴ სიტყვა „meditatio“ მაშინ გამოიყენება, როცა ადამიანი შინაგან

⁹¹ *Symbola*, p. 568.

⁹² *l. c.*, p. 144.

⁹³ *l. c.*, p. 143.

⁹⁴ „Meditatio dicitur, quoties cum aliquo alio colloquium habetur internum, qui tamen non videtur. Ut cum Deo ipsum invocando, vel cum seipso, vel proprio angelo bono.“ ეს მოსაზრება იგნატიუს ფონ ლოიოლას „colloquium“-ს შეესაბამება. ავტორები ხაზს უსვამენ მედიტაციის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას. მაგალითების მოყვანა ზედმეტად მიმაჩნია.

ნახ. 137. ალქიმიკოსი მედიტაციის, ანუ „nigredo“-ს მდგომარეობაში.

JAMSTHALER, *Viatorium spagyricum* (1625)

დიალოგს მართავს ვინმესთან, ვინც უხილავია: ღმერთთან, საკუთარ თავთან ან მფარველ ანგელოზთან" (ნახ. 137). „შინაგანი დიალოგი" ფსიქოლოგისთვის კარგად ნაცნობი თემაა.⁹⁵ რულანდისეული განმარტება შემდეგნაირად უნდა გავიგოთ: როცა ალქიმიკოსი „meditari“-ზე საუბრობს, ის საკუთარ თავში მოპასუხე „ვილაც სხვის" ხმასთან, ანუ არაცნობიერთან ცოცხალ დამოკიდებულებას გულისხმობს და არა უბრალოდ განსჯას. ტერმინი მედიტაცია ჰერმეტიულ dictum-ში: „ყოველივე წარმოდგება ერთისგან, ერთის მედიტაციით", ალქიმიურ ენაზე იმ შინაგან დიალოგს გულისხმობს, რომლის მეოხებითაც ხდება საგანთა მანიფესტაცია, ანუ მათი არაცნობიერი მდგომარეობიდან აქტიურ მდგომარეობაში გადასვლა. აი, რას ვკითხულობთ ფილალეტეს ტრაქტატში:⁹⁶ „ჩვენი ქვა — უკვე სრულქმნილი, უკვე მზა სრულ-

⁹⁵ იხ. ჩემი ნაშრომი *Die Beziehungen* [პარ. 341 ff.].

⁹⁶ *Intriotus apertus* Mus. herm.-ში.

ქმნილი ტინქტურის დასამზადებლად, საკუთარ თავს ნებით დაიმდაბლებს და მანიპულაციათა მიუხედავად, ახალი აქროლადობისთვის მედიტაციას მიმართავს. ეს საოცრება კი ყოველივეს ალემატება.⁹⁷ ტრაქტატის შემდეგი ნაწილიდან ვიგებთ, რაც „აქროლადობისთვის მედიტაციაში“ იგულისხმება: „იგი ნებაყოფილობით გადნება... უფლის ნებით კი სულით აღივსება, ზე-აფრინდება და ქვასაც თან წაიყოლიებს“.⁹⁸ „მედიტაცია“ აქაც ღმერთთან შინაგან დიალოგს გულისხმობს, რომლის შემწეობითაც ქვა სულით განიშფავლება, ანუ მეტად გასულიერდება, აქროლდება ან სუბლიმირდება (ნახ. 178). იმავეს წერს კუნრატიც:

„შეისწავლე, მიმართე მედიტაციას, იღვანე, იმუშავე, მოხარშე... სამყაროს ძის გულიდან გადმომდინარე განმკურნებელი ნაკადით განიბანები. წყალი, დიადი სამყაროს ძის სხეულიდან და გულიდან გადმომდინარე, არის ჭეშმარიტება და Aqua Vitae...“⁹⁹

ასევე, ზემოთ ნახსენები „meditatio caelestium bonorum“-იც („მედიტაცია ზეციური წყალობის შესახებ“) უნდა გავიგოთ, როგორც არაცნობიერის დომინანტთან ცოცხალი, დიალექტიკური კავშირი. XVII-XVIII საუკუნეების ფრანგი ალქიმიკოსის ტრაქტატში გვხვდება მტიკიცებულება იმისა, რაც უკვე მოგახსენეთ.¹⁰⁰ ავტორი წერს:

„რა ხშირად მიხილავს ისინი (sacerdotes Aegyptiorum)“, ჩემი გონების სიხარულის მომგვრელნი. რარივ ალერსიანი ამბორით მასაჩუქრებდნენ, რათა შემეცნო ჭეშმარიტება ორაზროვანი და აბსურდული მოძღვრებისა. ხშირად მატკობდნენ გარდასულ დროთა სიბრძნით, მშვენიერი აღმოჩენებით, ჩემი თვალებისთვის და ხელებისთვის კი პერმეტული ჭურჭელი — სალამანდრა — უგრძნობინებიათ (ნახ. 138; ასევე 129, 130), სავეს მთვარე და ამომაველი მზე უნახებიათ“.

⁹⁷ „...novamque volatilitatem citra ullam manuum impositionem meditabitur“.

⁹⁸ ამასთან დაკავშირებით იხილეთ მაჰმადიანური ლეგენდა ომარის მეჩეთში (იერუსალიმში) ქვის შესახებ, რომელიც მუჰამედს ცად ამალლებისას თან უნდა გაჰყოლოდა.

⁹⁹ Hyleal. Chaos, p. 274.

¹⁰⁰ ტექსტი ციტირებულია ხელნაწერიდან *Figurarum aegyptiorum secretarum*: „Ab omni aevo aegyptiorum sacerdotes“ [p. 1]. Colophon: „laus jesu in saecula“. ამ ხელნაწერის სურათები მე-18 საუკუნის №973 ხელნაწერის იდენტურია. ორივე ხელნაწერი ამოღებულია ნიკოლას ფლამელის *Pratique*-დან. ჩემს ხელთ არსებული ხელნაწერის ლათინური ტექსტის წარმომავლობა ჯერჯერობით ცნობილი არ არის (იხ. სურ. 23, 148, 157 და 164).

^{*} ეგვიპტელი ქურუმები.

ნახ. 138. მერკურის სული, როგორც „prima materia“. ცეცხლში მოთამაშე სალამანდრას სახით.
MAIER, *Scrutinium chymicum* (1687)

მიუხედავად იმისა, რომ ეს ტრაქტატი ალქიმიის რენესანსულ ეპოქას აღწერს და არა პირად გამოცდილებას, მაინც საუცხოოდ გვიჩვენებს იმ დამოკიდებულებას, რაც ალქიმიკოსს საკუთარი opus-ის ფსიქოლოგიურ სტრუქტურასთან გააჩნდა. Magisterium-ის ნამდვილ საიდუმლოს ფსიქეს უზილავ ძალებთან კავშირი წარმოადგენდა. ამ საიდუმლოს გამოსახატავად კი ძველი ოსტატები ალეგორიულ ენას მიმართავდნენ. ამ ტიპის უძველესი ტექსტია „Visio Arislei“¹⁰¹, რომელმაც შემდგომი ხანის ლიტერატურაზეც უდიდესი გავლენა იქონია. თავისი ხასიათით ტრაქტატი დიდ მსგავსებას ავლენს არაცნობიერის ჩვენთვის კარგად ნაცნობ სიზმრების სერიასთან (იხ. ქვემოთ).

უკვე მოგახსენეთ ალქიმიურ „opus“-ში „meditatio“-სა და „imagination“-ს განსაკუთრებული მნიშვნელობის შესახებ. „Rosarium“-ის იმ ყურადსაღებ

¹⁰¹ Art. aurif. I, p. 146 ff. იხ. რუსკას თარგმანი *Historische Studien und Skizzen zur Natur- und Heilwissenschaft*, p. 22 ff. ხილვების უფრო ძველი სერიები აღწერა ზოსიმემ *περί αρετης*-ში და კრატესმა (BERTHELOT, *Chimie au moyen âge* III, p. 44 ff.).

ადგილებსაც გავეცანით, საიდანაც შევიტყვეთ, რომ ალქიმიური საქმე ჭეშმარიტი „imaginatio“-თი უნდა შესრულდეს; ისიც შევიტყვეთ, როგორ შეიძლება გაიზარდოს ფილოსოფიური ხე ჭვრეტითა და აზრის ძალით (ნახ. 131, 135). მოდით, რჩევისთვის კვლავ რულანდის ლექსიკონს მივმართოთ და ვნახოთ, როგორ წარმოედგინათ ალქიმიკოსებს „imaginatio“.

რულანდი წერს: „წარმოსახვა არის თანავარსკვლავედი ადამიანში¹⁰², ზეციური ან ზეზეციური სხეული მის წიაღში“. ეს უცნაური განმარტება

ნახ. 139. პერმესი გამოიხმობს ფრთოსანსულს.

საფლავეში აღმოჩენილი ზეთის შესანახი ატიკური ჭურჭელი (ლეკითოსი)

თავისებურ შუქს ჰფენს „opus“-თან დაკავშირებულ ფანტასტიკურ პროცესებს. ეს პროცესები უნდა განვიხილოთ არა როგორც მკვდარი, არამატერიალური სქემა, როგორადაც ფანტაზიის სურათ-ხატები წარმოგვიდგენია, არამედ როგორც სანახევროდ სულიერი, სხეულებრივ-მატერიალური, ფაქიზი „corpus“-ი (ნახ. 139). იმ ეპოქაში, როცა ემპირიული ფსიქოლოგია ჯერ კიდევ არ არსებობდა, ამგვარი კონკრეტიკა არ უნდა გვაკვირვებდეს. მატერიაში პროეცირდება გააქტიურებული არაცნობიერი, ანუ ის ადამიანს გარედან უახლოვდება. ეს არის ორბუნებოვანი, ნაწი-

¹⁰² „...astrum in homine, coeleste sive supracoeleste corpus.“ რადგან რულანდის ტექსტი პარაცელსუსის ტექსტს შეესაბამება, მკითხველს ჩემს ნაშრომს *Paracelsus als geistige Erscheinung*-ს დავუსახელებდი.

ლობრივ სულიერი, ნაწილობრივ კი ფიზიკური ფენომენი, ერთგვარი კონკრეტიზაცია, ისეთი, როგორიც პრიმიტივების ფსიქოლოგიას ახასიათებს. მაშასადამე, „*imaginatio*“, ანუ წარმოსახვა არის ფიზიკური აქტივობა, რომელიც იწვევს მატერიალურ ცვლილებას, ზემოქმედებს მასზე ან განიცდის მის ზემოქმედებას. ამგვარად, ალქიმიკოსს არა მარტო საკუთარ არაცნობიერთან ჰქონდა კავშირი, არამედ უშუალოდ მატერიასთან, რომლის გარდაქმნასაც იგი წარმოსახვის ძალით ესწრაფვოდა. უცნაური გამოთქმა „*asirum*“ (თანავარსკვლავედი) პარაცელსუსის ტერმინია და ამ კონტექსტში რაღაც „კინტესენციის“ მსგავსს უნდა ნიშნავდეს¹⁰³. ასე რომ: „*imaginatio*“ წარმოადგენს სასიცოცხლო ფიზიკურ და სულიერ ძალთა კონცენტრაციას. აქედან გამომდინარე, აბსოლუტურად გასაგები ხდება მოთხოვნა ალქიმიკოსის ჯანმრთელი ფიზიკური კონსტიტუციის შესახებ: ის ხომ საკუთარ კინტესენციასთან ერთად და მისი მეოხებით მუშაობდა და თავისივე ექსპერიმენტის გარდაუვალ პირობას წარმოადგენდა. ფიზიკურ და ფსიქიკურ ფენომენტთა შერევის გამო მუდამ ბუნდოვანი რჩებოდა, რა უფრო დიდ გავლენას ახდენდა ალქიმიური პროცესის საბოლოო ტრანსფორმაციაზე: მატერიალური თუ სულიერი. ისე კი, საკითხის ამგვარი დასმა თავისთავად არასწორია, რადგან იმ ეპოქაში „ან-ან“ არ არსებობდა. არსებობდა მხოლოდ შუალედური სივრცე მასალასა და გონებას შორის, კერძოდ: ფაქიზ სხეულთა ფსიქიკური სივრცე¹⁰⁴, რომლის თვისებებიც შესაძლოა მენტალურადაც გამოვლენილიყო და მატერიალურადაც. ეს არის ერთადერთი, რაც ალქიმიურ აბსურდს აზრს სძენს. ცხადია, შუალედური სივრცე მაშინვე ქრება, როგორც კი ყოველგვარი პროექციის გარეშე საკუთრივ მასალის კვლევას ვინცებთ, ფაქიზ სხეულთა შუალედური სივრცე კი მანამ არ არსებობს, სანამ გვჯერა, თითქოს მატერიისა და ფსიქეს შესახებ რაიმე გაგვეგება. როგორც კი ფიზიკა „ხელუხლებელ, მიუკარებელ“ სფეროს შეეხება, ფსიქოლოგია კი იძულებულია, პიროვნული არაცნობიერის სხვა ფიზიკური ფორმებიც აღიაროს, ანუ გაუვალ წყედიადს აწყდება, შუალედური სივრცე თავიდან ცოცხლდება და ფიზიკური და ფსიქიკური განუყოფელ ერთიანობად მთლიანდება. დღეს სწორედ ამ გადამწყვეტ მომენტს მივუახლოვდით. ამ და მსგავს მოსაზრებებს ვერ გავექცევით, თუ მეტად თავისებურ ალქიმიურ ტერმინოლოგიაში გარკვევა განგვიზრახავს. წარსულში ალქიმიის „ცდომილებაზე“ საუბარი დღეს უკვე მოძველებული ფორმაა, რადგან მისი ფსიქოლოგიური ასპექტი მეცნიერებას ახალ ამოცანებს უსახავს. ალქიმიამი მეტად

¹⁰³ [„საგნებზე ძალაუფლების მოსაპოვებლად საჭიროა მომზადება“]; ამით აიხსნება „*extractum*“-ი, ანუ „*quinta essentia*“.

¹⁰⁴ ფიგულუსი ნერს (*Rosarium novum*, გვ. 109): „*Anima* ფაქიზი უხილავი კვამლივითა“.

ნახ. 140. ოსტატი „soror mystica“-სთან ერთად, რომელსაც ხელში ალქიმიური
საქმის ვასალები უჭირავს. იგი განასახიერებს მზეს და მთვარეს.
Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia (1520)

თანამედროვე პრობლემები არსებობს, გადაჭრის გზები კი სულ სხვა სფეროშია საძიებელი და არა ქიმიაში.

„*imaginatio*“-ს ცნება ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია „*opus*“-ის არსის წვდომისთვის. ტრაქტატ „*De sulphure*“-ს¹⁰⁶ ანონიმური ავტორი მოგვითხრობს სულის წარმოსახვითი უნარის შესახებ და ცდილობს, განგვიმარტოს ხელოვნების საიდუმლო, ანუ ის, რაც ალქიმიკოსებმა ვერ შეძლეს. იგი წერს, რომ სული ღმერთის ადგილას იმყოფება (*sui locum tenens seu vice Rex est*) და წმინდა სისხლში, სასიცოცხლო სულში ბინადრობს. იგი წარმართავს გონებას¹⁰⁶, ეს უკანასკნელი კი — სხეულს. სული სხეულში მოქმედებს (*operatur*); მაგრამ მისი ფუნქციის (*operatio*) დიდი ნაწილი არა სხეულშია, არამედ მის გარეთ (მე კი დავუმატებდი — პროექციაში). ეს თვისება ღვთაებრივია, რადგან ღვთაებრივი სიბრძნე სამყაროს სხეულში მხოლოდ ნაწილობრივ მყოფობს, უდიდესი ნაწილი კი მის გარეთ ძევს. წარმოიდგინე უფრო მაღალი იერარქიის საგნები, ვიდრე მათ შემეცნებას (*concupere*) სამყაროს სხეული შეძლებდა. ყოველივე ეს ბუნების მიღმაა — ღვთის საიდუმლოა. სულიც ამის მაგალითია. სხეულის გარეთმას უღრმეს საგანთა (*profundissima*) წარმოსახვის უნარი შესწევს. ცხადია, მხოლოდ გონებაში¹⁰⁷ ხდება ის, რისი წარმოსახვაც სულს ძალუძს, უფლის მიერ წარმოსახული კი რეალობაში განსხეულდება. „სული აბსოლუტურ და დამოუკიდებელ ძალას ფლობს (*absolutam et separatam potestatem*)“ საიმისოდ, რომ სხვაგვარად მოიქცეს (*alia facere*), ვიდრე ეს სხეულს შეუძლია აღიქვას. თუ სულმა იწება, სხეულზე დიდ ძალას იქონიებს (*potestatem in corpus*). სხვაგვარად ჩვენი ფილოსოფოსების ძალისხმევა ამაო იქნებოდა. შენ შეძლებ დიდებულ საგანთა შეგრძნებას, რადგან ჩვენ კარიბჭე გაგიღეთ“.

სული და სხეული

ზემოთ ციტირებული ნაწყვეტი ღრმად გვახედებს ალქიმიური აზროვნების თავისებურებაში. ამ ტექსტის თანახმად, სული აშკარად „*anima corporalis*“-ს (სხეულებრივ სულს) წარმოადგენს (ნახ. 91 და 208), რომელიც სისხლში ბინადრობს. ასე რომ, ის არაცნობიერს უნდა შეესაბამებოდეს, თუკი მას იმ ფსიქიკურ მოცემულობად მივიჩნივთ, რომელიც ცნობიერება-

¹⁰⁶ *Mus. herm.*, p. 601 ff.

¹⁰⁶ „*Illa gubernat mentem*“ (1. c., p. 617)

¹⁰⁷ „.... *exequitur nisi in mente*“ (1. c., p. 617)

¹⁰⁸ *AVATON, The Serpent Power.*

სა და სხეულის ფსიქოლოგიურ ფუნქციათა შორის შუამავლის როლს ასრულებს. ტანტრისტული ჩაკრების სისტემის¹⁰⁸ მიხედვით *anima* დიაფრაგმის ქვეშ არის ლოკალიზებული. იგი ღვთის მსახური, მისი წარმომადგენელი და ასევე *Deus creator*-ის ანალოგია. ზოგს არაცნობიერი ქვეცნობიერში ერევა და იგი ზეცნობიერის დაქვემდებარებულ ანდა მის გვერდით მდგომ ფენომენად მიაჩნია. ამ ტიპის მოსაზრებები ჩვენს ფილოსოფოსებს დიდად არ ადარდებდათ, რადგან მათი მოძღვრების თანახმად, ყოფიერების ყველა, თუნდაც ელემენტარულ, ფორმას საკუთარი შინაგანი ანტითეზა გააჩნია. ამ მოსაზრებით ერთგვარად ნაწინათგრძნობია თანამედროვე ფსიქოლოგიის დაპირისპირებულობათა თეორია. ამ თვალსაზრისით ძალზე საინტერესოა მოუესმინოთ, რას წერს ჩვენი ავტორი ჰაერის ელემენტის¹⁰⁹ შესახებ:

„ჰაერი წმინდა, შეუბღალავი ელემენტია, თავისებურად ყველაზე ღირსეული, განსაკუთრებით მსუბუქი და უხილავი, შიგნიდან მძიმე, ხილული და მყარი. იგი მოიცავს უზენაეს სულს (*inclusus*), რომელიც სამყაროს შექმნამდე წყლის ზემოთ ქროდა. და ამას მოწმობს წმინდა წერილი (ფს. 17, 11): „და აღდა ქერობინთა ზედა და აფრინდა, და აღფრინდა იგი ფრთეთა ზედა ქართასა“¹¹⁰. ცეცხლის წარმოსახვის წყალობით ამ ელემენტში ყველა საგანია გაერთიანებული (*integre*)“.

მსგავსი გამონათქვამების უკეთ გასაგებად, ჯობს, გაზის თვისებათა შესახებ თანამედროვე მოსაზრებები დროებით დავივიწყოთ და საკითხი წმინდა ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით განვიხილოთ. ციტირებულ ნაწყვეტში საუბარია დაპირისპირებული წყვილების პროექციაზე: მსუბუქი — მძიმე, ხილული — უხილავი და ა. შ. დღეს უკვე ცნობილია, რომ დაპირისპირებულობათა იგივეობა არაცნობიერ მდგომარეობაში არსებული ყველა ფსიქიკური მოვლენის დამახასიათებელი თვისებაა. ამგვარად „*anima corporalis*“ ამავე დროს „*spiritualis*“-ია, ხოლო ჰაერის მყარი და მძიმე არსი — „*spiritus creator*“-ი, რომელიც წყლის ზედაპირზე ქრის „ცეცხლის ძალის მეოხებით“. ჰაერი ისევე მოიცავს წარმოსახულ საგნებს, როგორც შემოქმედებითი სული — „ყველა ქმნილებათა სურათ-ხატებს“: უფლის ტახტს გარს ცეცხლი აკრავს. ერთი მხრივ, ცეცხლოვანი „*anima*“ შეაღწევს მაცოცხლებელ ჰაერში¹¹¹,

¹⁰⁸ *Mus. herm.*, p. 6122.

¹¹⁰ „Et ... volavit super pennas ventorum“ (Ps. 17, 11).

¹¹¹ ქრისტეს „იმაგინაცია“ ამგვარადვე ხდება ჩვენ მიერ (*Aquarium sapientum: Mus. herm.*, p. 113): „Deus, antequam Christus filius ejus, in nobis formatus imaginatusque fuit, ... nobis potius terribilis Deus“ [„ღმერთი ჩვენთვის შემადრწუნებელი იყო, სანამ მისი ძე, ქრისტე, ჩვენს წარმოსახვაში არ განსახიერდა“].

საიდანაც თვისებათა და რანგის მიხედვით დედამიწას ანგელოზები და სხვა დანარჩენი ცოცხალი არსებები მოეწვლინებიან, ანუ „წარმოისახებიან“; მეორე მხრივ კი ცეცხლი შლის ყველა შედგენილ საგანს და მათ სურათ-ხატებს კვამლის სახით ჰაერს უბრუნებს.

ავტორი წერს, რომ სული სხეულში მხოლოდ ნაწილობრივ არის გამოკეტილი, სამყაროს სხეულში ნაწილობრივ გამომწყვდეული ღმერთის მსგავსად. თუ ამ გამონათქვამს მეტაფიზიკურ ხასიათს მოვაცილებთ, აღმოჩნდება, რომ ფსიქე მხოლოდ ნაწილობრივ ემთხვევა ემპირიული ცნობიერების ეგზისტენციას, საერთოდ კი იგი პროეცირდება და ამ მდგომარეობიდან წარმოისახავს ან განასხეულებს უმაღლესი იერარქიის იმ საგნებს, რომელთა მოხელთება, ანუ რეალობაში შემოტანა, სხეულს არ ძალუძს. ეს „უმაღლესი“ (maiora) „უზენაესის“, ღმერთის შემოქმედებით წარმოსახვას შეესაბამება. ღვთის წარმოსახვის ნაყოფი პოტენციურ რეალობად, ანუ არაცნობიერის შინაარსად კი არ რჩება, არამედ მაშინვე სუბსტანციურობას იძენს. ის, რომ „სხეულის გარეთ“ (extra corpus) სულის აქტივობაში ალქიმიური „opus“-ია ნაგულისხმევი, იმ პენიშენიდანაც ცხადად ჩანს, სადაც ვკითხულობთ, რომ სული სხეულს განაგებს. „შენ შეგიძლია შეიმეცნო (concipere) დიდებული საგნები, — ამბობს ავტორი, — ამიტომ შენს სხეულს „Deo concedente“-ს შემწეობით (თუ უფალი მოიღებს მოწყალებას) მათი განსხეულება ძალუძს“. ასეთი იყო ალქიმის უცვლელი ფორმულა.

ალქიმიკოსების „imaginatio“ „opus“-ის საიდუმლოს გასაღებია (სურ. 140). ახლა უკვე ვიცით, რომ „imaginatio“ „უმაღლეს საგანთა“ სახოვანი წარმოსახვაა, მათი განსხეულება, რომელსაც ღმერთის სახელით მოვლენილი „anima“ შემოქმედებითად და „ბუნების გარეთ“ (extra naturam) წარმოიდგენს; თანამედროვე ტერმინოლოგიით: ის არაცნობიერის¹¹² იმ შინაარსს განა-

ნახ. 141. ოსტატი წიგნით ხელში საკურთხეველთან. უკან მოჩანს ყანა, როგორც „opus“-ის ალეგორია, ასევე მზისა და მთვარის „coniunctio“.

KELLEY, *Tractatus duo de Lapide philosophorum* (1676)

¹¹² ყველა „ჩვენი საიდუმლო“ „სახე-ხატიდან“ იქმნება, წერს რიპლეუსი (*Opera*, p. 9).

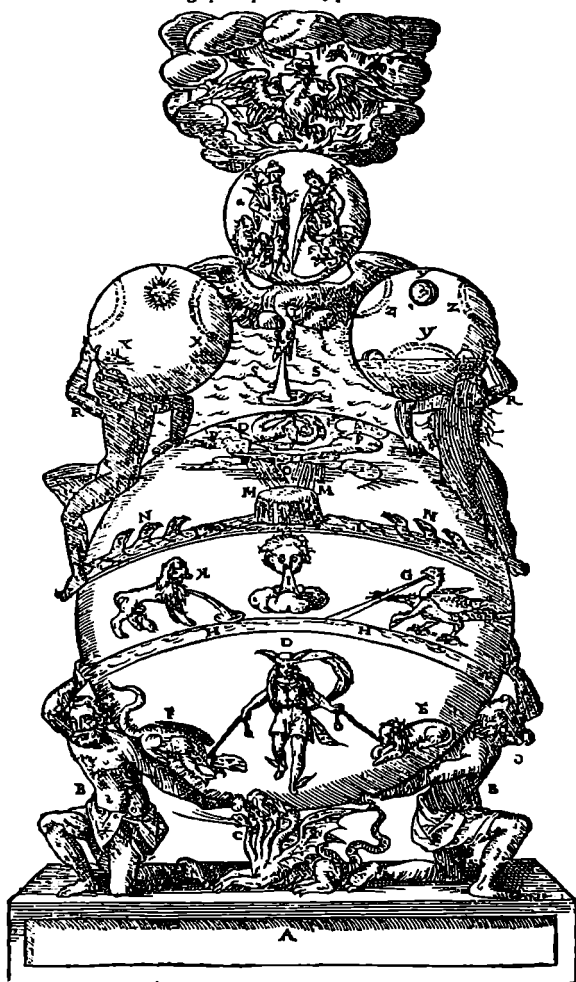
ხორციელებს, რომელიც „extra naturam“ (ბუნების გარეთ) ძეგს და არა ემპირიულ სამყაროშია მოცემული, ანუ a priori არქეტიპული ბუნება გააჩნია. მისი განსხეულების ადგილი და გარემო არც მატერიაა და არც გონი, არამედ რეალობის შუალედური სფერო, რომლის ადეკვატური გამოხატვაც მხოლოდ სიმბოლოს მეშვეობით არის შესაძლებელი. სიმბოლო არც აბსტრაქტულია და არც კონკრეტული, არც რაციონალურია და არც ირაციონალური, არც რეალური და არც ირეალური; ის ყოველთვის ერთიც არის და მეორეც. ის არ არის მდაბიოთათვის (non vulgi), ის — არისტოკრატიული საზრუნავია, განცალკევებული, იმთავითვე ღვთის რჩეული და ნიშანდებულის.

„Explicatio locorum signatorum“-ში* ლიბავიუსი ამ სურათს (ნახ. 142) შემდეგნაირად განმარტავს:

- A კვარცხლბეკი, ანუ ფუნდამენტი დედამიწაა.
- B მარჯვნივ და მარცხნივ ფუნდამენტზე მუხლმოყრილ ორ გოლიათს, ანუ ატლანტს, სფერო უჭირავს.
- C ოთხთავიანი ურჩხულის ამონასუნთქიდან სფერო ამოიზრდება: ცეცხლის ოთხი ხარისხი. პირველი ურჩხული ხახიდან ჰაერს აფრქევს, მეორე — კვამლს, მესამე — კვამლს და ცეცხლს, მეოთხე — სუფთა ცეცხლს.
- D მერკური ვერცხლის ჯაჭვით, რომლითაც ორი ცხოველია დაბმული.
- E მწვანე ლომი.
- F ერთთავიანი ურჩხული. E და F ერთსა და იმავეს აღნიშნავს, კერძოდ: მერკურის სითხეს, რომელიც „prima materia“-ა.
- G სამთავიანი ვერცხლისფერი არწივი. მას ორი თავი დაუხრია, მესამედან კი ზღვაში თეთრ წყალს — მერკურის სითხეს გადმოაშხეფებს, რომელიც H-ითაა აღნიშნული.
- J ქარის გამოსახულება. მისი მეშვეობით ქვემოთ განოლილ ზღვაში სულის ამონასუნთქი (spiritus) ჩაედინება.
- K წითელი ლომის გამოსახულება. მისი მკერდიდან ზღვაში წითელი სისხლი იღვრება, რათა ის ისე შეიღებოს, თითქოს ოქროსა და ვერცხლის, ან წითლისა და თეთრის ნარევიო. ის, ვინც თავიდანვე სამ პრინციპს ეძებს, გამოსახულებას სხეულს, სამშეინველს და სულს მიაკუთვნებს, ან ლომის სისხლს და არწივის ნებოს. რადგან მათ სამივე პრინციპი მიიღეს, ამიტომ ორთავიანი მერკური ჰყავთ. მათ კი, ვინც ორი პრინციპი მიიღო, მხოლოდ ერთი მერკური ჰყავთ — კრისტალისა და ფილოსოფოსთა უმნიფარი მეტალისგან დაბადებული.
- L შავი წყლის ნაკადი, თითქოს ქაოსში — ნიშნავს „putrefactio“-ს (შლას). მისგან ამოიზრდება მთა შავი ძირით და თეთრი მწვერვალით, საიდა-

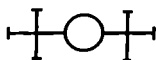
* გრავიურის განმარტება (ლათ.).

Ichnographia operis Philosophici aha.

ნახ. 142. ალქიმიური პროცესის სტადიათა თანამიმდევრობის გამოსახულება.
LIBAVIUS, *Alchymia* (1606)

- ნაც ვერცხლისფერი ნაკადი ჩამოედინება. ეს არის პირველი განზავებისა და კოაგულაციის გამოსახულება, რომელსაც მომდევნო, მეორე განზავება მოჰყვება.
- M ზემოთ მოხსენებული მთა.
- NN ზღვიდან მომზირალი შავი ყვავების თავები.
- O მწვერვალს ღრუბლებიდან ვერცხლისფერი წვიმა დაედინება, რასაც ხან ლოტოსის აზოტით კვებისა და გამორეცხვის, ხან კი მეორედ განზავების მნიშვნელობა აქვს; ამ გზით ჰაერის ელემენტი წყალს და მიწას გამოეყოფა (დედამიწას მთის ფორმა აქვს, წყალს კი — ზემოთ დასახელებული ზღვის).
- P ღრუბლებიდან ცვარი ან წვიმა ჩამოედინება.
- Q ცაში განოლილი, საკუთარი კუდის მჭამელი ურჩხული: ეს მეორე კოაგულაციის გამოხატულებაა.
- RR ორი ზედა სფერო ეთიოპიელ კაცს და ქალს უჭირავს. ისინი დიდ სფეროზე ჩამომსხდარან, რაც მეორე დაშლის პროცესში მეორე ოპერაციის სიშავეს ნიშნავს.
- S აღნიშნავს სუფთა ვერცხლის ზღვას, რაც მერკურის სითხეზე მიუთითებს. მისი მეოხებით ტინქტურები ერთიანდება.
- T ზღვაში მოცურავე გედი ნისკარტიდან რძიან სითხეს აშხეფებს. გედი ნიშნავს თეთრ ელექსირს, თეთრ ცარცს, ფილოსოფოსთა დარიშხანს — ორივე ფერმენტისთვის საერთო ნივთიერებას. ზურგითა და ფრთებით მან ზედა სფერო უნდა ზიდოს.
- V მზის დაბნელება.
- XX ზღვაში, ანუ მერკურის წყალში ჩამავალი მზე, სადაც ელექსირიც ჩავედინება. ეს მზის ნამდვილ დაბნელებას იწვევს. ორივე მხარეს ცისარტყელა უნდა გამოჩნდეს, რათა „ფარშევანგის კუდი“ გამოიხატოს, რომელიც მოგვიანებით კოაგულაციაში გამოჩნდება.
- YY მთვარის დაბნელება ორივე მხრიდან ცისარტყელებით. ქვედა ნაწილში მოჩანს ზღვა, სადაც მთვარე უნდა ჩავიდეს. ეს თეთრი ფერმენტაციის გამოსახულებაა. ორივე ზღვა კი წყვდიადით უნდა იყოს მოცული.
- Z ზღვაში მოლივლივე მთვარე.
- a ვერცხლის გვირგვინით შემკული დედოფალი. იგი მის გვერდით მდგარ თეთრ თუ ვერცხლისფერ არწივს ეალერსება.
- b მეწამულ სამოსში გამოწყობილ ოქროს გვირგვინოსან მეფეს გვერდით ოქროს ლომი უდგას. მეფეს ხელში ნითელი შროშანი უჭირავს, დედოფალს — თეთრი.
- c სფეროზე დგას ფენიქსი და თავს იწვევს. დამწვარი ფენიქსის ფერფლიდან ოქროსფერი და ვერცხლისფერი ფრინველები აფრინდებიან. ეს მატებისა და გამრავლების ნიშანია.

3. სამე

მეთოდი

ალქიმიის საფუძველს „opus“-ი წარმოადგენს. მისი პრაქტიკული ნაწილი — „operatio“ ქიმიური ნივთიერებებით ჩატარებულ ექსპერიმენტებს გულისხმობს. ვფიქრობ, სრულიად უშედეგოა მცდელობა, გაერკვე ამ ნივთიერებათა და პროცედურათა უსასრულო ქაოსში. იშვიათად და ისიც მიახლოებით თუ შეიძლება წარმოდგენა, რა და როგორი ნივთიერებებით უხდებოდათ მათ მუშაობა ან რა შედეგებს ისახავდნენ მიზნად. როგორც კი მკითხველი ნივთიერებათა დასახელებებს მიადგება, უთუოდ გაუვალ წყვილადში ჩაკარგვა ელის, რადგან შესაძლოა, მათი სახელები ნებისმიერ რამეს გამოხატავდეს; არადა, სწორედ ყველაზე ხშირად ხმარებულ ნივთიერებათა — ვერცხლისწყლის, მარილის და გოგირდის — ალქიმიური მნიშვნელობაა ამ ხელოვნების საიდუმლო. ზურც ისე

ნახ. 143. ალქიმიკოსები მუშაობისას.

Mutus liber (1702)

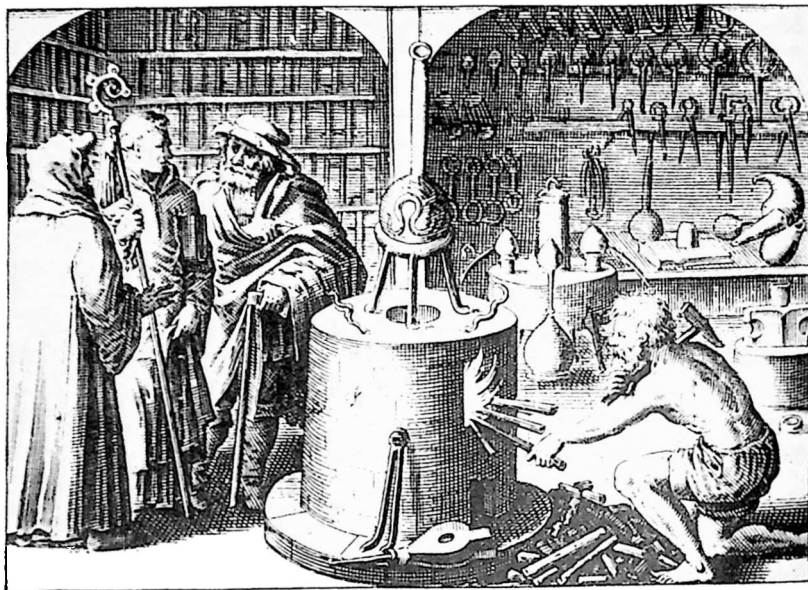
გვეგონება, თითქოს ალქიმიკოსებს ყოველთვის ესმოდათ ერთმანეთის; თავადაც ბევრს წუნუნებდნენ ბუნდოვანი ტექსტების გამო და ხშირად არც იმას მალავდნენ, საკუთარი სიმბოლოები და სიმბოლური ფიგურები არ გვესმისო. ასე მაგალითად, მიქაელ მაიერი დიდ ავტორიტეტს, გე-ბერს, სწორედ ამ ბუნდოვანებაში სდებს ბრალს და საყვედურობს, ოიდი-პოსი უნდა იყო, „Gebirna Sphinx“ რომ ამოხსნაო. მეორე დიდი ავტორიტეტი ბერნარდუს ტრევისანუსი იმავე გებერს ობსკურანტს უწოდებს, ნაყოფს რომ გპირდება და ნაფცქვენებს კი გაჩეჩებს.¹

ალქიმიკოსს გაცნობიერებული ჰქონდა ის ფაქტი, რომ გაუგებრად წერდა. არც იმას მალავდა, რომ განზრახ იქცეოდა ასე, თუმცა კი — თუ მესხიერება არ მალატობს — არსად ახსენებს, სხვაგვარად თუ შეეძლო საერთოდ წერა. იგი საკუთარ პრობლემას ზნეობრიობად ნათლავს, ხან რას იმიზეზებს და ხან რას, რის გამოც თურმე ჭეშმარიტებას მალავს, ან ირწმუნება, გულწრფელად მსურს ჭეშმარიტების გამხელა, მაგრამ ყველასთვის გასაგონად ვერ ვიტყვი, რა არის „prima materia“ ან Lapis-იო.

ბურუსი, რითაც ქიმიური პროცედურაა მოცული, შემდეგი მიზე-ზითაა გამოწვეული: ერთი მხრივ, ალქიმიკოსი თავისი საქმის ქიმიური ნაწილის შესრულებით იყო დაინტერესებული, მეორე მხრივ კი, იმავე ქიმიურ ნაწილს ფსიქიკურ ცვლილებათა ნომენკლატურის მოსაფიქრებლად იყენებდა, რომელიც მას მართლაც ხიბლავდა. ყოველი ჭეშმარიტი ალქიმიკოსი მეტ-ნაკლებად ინდივიდუალურ იდეებს ავითარებდა, რომელიც ფილოსოფოსთა გამონათქვამებისა და ძირითად ალქიმიურ კონცეფციათა ანალოგიებისგან შედგებოდა. გარდა ამისა, ოსტატების მასა-ლით მომარაგების მიზნით სპეციალური ტრაქტატებიც კი იწერებოდა.² ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით, ალქიმიური მეთოდი უსასრულო ამპლიფიკაციას წარმოადგენს. „Amplificatio“-ს მაშინ მიმართავენ, როცა განცდა ბუნდოვანია და იმდენად ძუნნად იკვეთება, რომ მის გასაფარ-თოვლად და გასავითარებლად ფსიქოლოგიური კონტექსტის ჩართვაა საჭირო, რათა ეს ფენომენი მთლიანობაში გახდეს გასაგები. სწორედ ამიტომ იყენებენ „amplificatio“-ს ანალიზურ ფსიქოლოგიაში სიზმრის ინტერპრეტაციისათვის, რადგან სიზმარი ძუნწ მინიშნებებს იყენებს და მის გასაგებად სწორედ ასოციაციური მასალით უნდა გამდიდრდეს და გაფართოვდეს. „opus“-ის მეორე ნაწილს ალქიმიკოსთა მიერ „theoria“-დ

¹ MAIER, *Symbola*, p. 202. იხ. ასევე MAIER, *Scrutinium*, p. 33: „...sunt enim plerique libri adeo obscure scripti, ut a solis authoribus suis percipiantur“.

² მაგ., *Aurora*, II: *Art. aurif.* I, p. 189 ff.

ნახ. 144. მარცხნივ : სამი ალქიმიკოსი ბიბლიოთეკაში; მარჯვნივ :
ოსტატი ან მისი თანაშემწე პრაქტიკული ლაბორატორიული მუშაობის პროცესში.
MAIER, *Tripus aureus* (1677)

წოდებული „amplificatio“-ს მეთოდი შეადგენს.³ თავდაპირველად „opus“-ის ეს ნაწილი „ჰერმეტიკულ ფილოსოფიას“ წარმოადგენდა, რომელიც ადრინდანვე გაფართოვდა ქრისტიანულ-დოგმატურ იდეებთან ასიმილაციის

³ მაგ., *Intoritus apertus: Mus. herm.*, p. 660: „Sunt enim in principiis nostris multae heterogenae superfluitates, quae in puritatem nunquam (ad opus nostrum) reduci possunt, eapropter penitus expurgare illas expedit, quod factu impossibile erit absque arcanorum nostrorum theoria, qua medium docemus, quo cum ex meretricis menstruo excernatur Diadema Regale“ [„საწყისის მასალაში მრავალი რამ ზედმეტია, რომელთა წმინდა მდგომარეობამდე მიყვანა შეუძლებელია, ამიტომ საჭიროა მათი განადგურება. ეს კი მხოლოდ ჩვენს საიდუმლო მეცნიერულ თეორიას ხელეწიფება. მისი მეოხებით მიუთითებთ, როგორ გამოეყოს მეძავის მენსტრუაციას სამეფო დიადემა“]. *Rosarium philosophorum*-ი, როგორც *secunda pars Alchemiae*, ასეთ „თეორიას“ წარმოადგენს. ამასთან დაკავშირებით იხ. პარაცელსუსის „Theorica“ ჩემს ნაშრომში: *Paracelsus als Arzt*, პარ. 41.

შედეგად. ადრეული ხანის ევროპულ ალქიმიში პერმეტული ფრაგმენტები არაბულ წყაროებს ეყრდნობა. ევროპული ალქიმია უშუალოდ „Corpus hermeticum“-ს მხოლოდ მე-15 საუკუნის მეორე ნახევარში გაეცნო, როცა მაკედონიიდან იტალიაში მოხვედრილი „Corpus Hermeticum“-ის ბერძნული ხელნაწერი მარსილიუს ფიცინუსის მიერ ითარგმნა.

1677 წლით დათარიღებული „Tripus aureus“-ის (ნახ. 144) ვინიეტი ალქიმიის ორბუნებოვნების ზუსტი ილუსტრაციაა. სურათი ორ ნაწილად არის გაყოფილი: ⁴ მარჯვნივ გამოსახულია ლაბორატორია, სადაც მოკლე შარვალში გამოწყობილი კაცი ცეცხლთან საქმიანობს, მარცხნივ კი მოჩანს ბიბლიოთეკა, სადაც აბატს (კრემერს⁵), ბერს (ბასილიუს ვალენტინუსს⁶) და საერო პირს (თომას ნორტონს⁷) თათბირი გაუმართავთ. შუაში, ღუმელზე დგას სამფეხა სკამი გამჭვირვალე კოლბით და შიგ გამომწყვდეული ფრთიანი დრაკონით. დრაკონი ალქიმიკოსის განცდის, მისი ხილვის სიმბოლოა, როცა იგი ლაბორატორიაში მუშაობს და „თეორეტიკოსობს“.⁸ დრაკონი, როგორც ასეთი, მონსტრია, ანუ სიმბოლოა, რომელიც აერთიანებს გველის ხთონურ პრინციპს და ფრინველის ჰაეროვან სანყისს. რულანდის⁹ თანახმად, ის მერკურის ვარიანტია. მერკური კი მატერიაში გამოვლენილი ღვთაებრივი, ფრთოსანი პერმესია (ნახ. 146), შთაგონების ღმერთი, აზრთა მესაქე და *par excellence* (მეტწი-

⁴ მსგავსი ილუსტრაცია გვხვდება ასევე კუნრატთან *Amphitheatrum*-ში (ნახ. 145).

⁵ ჯონ კრემერი, ვესტმინსტერის სააბატოს წინამძღვარი, მე-14 საუკუნის დასაწყისში ცხოვრობდა. მისი ნაშრომი *Testamentum*-ი გამოქვეყნებულია *Museum Hermeticum*-ში, გვ. 533.

⁶ ლეგენდარული, გამოგონილი პერსონაჟი.

⁷ ცნობილი *Ordinall of Alchimy*-ის სავარაუდო ავტორი. მის შესახებ იხ. NIERENSTEIN and CHAPMAN, *Inquiry into the Authorship of the Ordinall of Alchimy*.

⁸ ეს ხილვა შეიძლება ბენვენუტო ჩელინის ხილვისთვის შეგვედარებინა. აი, რას წერს იგი თავის ავტობიოგრაფიაში: „ერთხელ, როცა 5 წლის ვიყავი, მამაჩემი ჩვენი სახლის სარდაფში ჩავიდა. სარეცხის გასარეცხად იქ ცეცხლი დაენთო. სარდაფში ციოდა. მამაჩემი ცეცხლთან იდგა, ვიოლინოს უკრავდა და თან მღეროდა. უეცრად შუაგულ ცეცხლში პატარა, ხელიკის მსგავსი ცხოველი შეაჩნია, რომელიც ცეცხლის ალში ანცად ხტოდა. მამა მაშინვე მიხვდა, რაც უნდა ყოფილიყო ეს ცხოველი, მე და ჩემს დას დაგვიძახა და სახეში სილა გამანწა. მე ტირილი დავიწყე. მამა მომეალერსა, ცდილობდა, დავეწყნარებინე და მითხრა: „იმიტომ კი არ გაგარტყი, რომ ცუდად მოიქეცი. მინდა, რომ სამუდამოდ დაგამახსოვრდეს ხელიკი, რომელიც ცეცხლში დაინახე. ეს ის სალამანდრაა (ნახ. 138), რომელიც ჯერ არავის უხილავს. შემდეგ მაკოცა და რამდენიმე პფენიგით დამასაჩუქრა“ (GOETHE, *Werke XXXIV*, p. 20).

⁹ *Lexicon alchemiae*, s. v. „draco“.

ნახ. 145. ლაბორატორია და მჭევრმეტყველების დარბაზი.

KHUNRATH, *Amphitheatrum sapientiae aeternae* (1604)

ლად) ფსიქოპომპოსი. თხევადი მეტალი, „*argentum vivum*“ — ცოცხალი ვერცხლი, ვერცხლისწყალი არაჩვეულებრივად გამოხატავდა მოკამკაშე, ცხოველმყოფელი თქმავ-ის არსს. როცა ალქიმიკოსი მერკურზე საუბრობდა, ვერცხლისწყალს და მატერიაში დატყვევებულ სამყაროს შემოქმედ სულს გულისხმობდა. დრაკონი, ალბათ, უძველესი გრაფიკული ალქიმიური სიმბოლოა, რაშიც ჩვენამდე მოღწეული ალქიმიური მასალებითაც ვრწმუნდებით. მე-10/11 საუკუნეების¹⁰ Codex Marcianus-ში (ნახ. 147) ის გვხვდება თაიფიბოიჯ-ის (კუდის მჭამელის) სახით და წარწერით: *ხ*

¹⁰ იხ. TAYLOR, *A Survey of Greek Alchemy*.

ნახ. 146. მერკური — „გამაერთიანებელი სიმბოლო“.

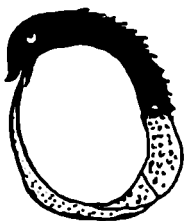
VALENTINUS, *Duodecim claves* (1678)

τὸ πᾶν (ერთი, სამყარო)¹¹. ალქიმიკოსი მუდამ იმეორებდა, რომ „opus“-ი ერთისგან იქმნება და კვლავ ერთს უბრუნდება¹², ანუ ის ცირკულაციაა საკუთარი კუდის მჭამელი დრაკონის მსგავსად (იხ. ნახ. 20, 44, 46 და 47). ამიტომაც ხშირად „opus“-ი circulare-დ (წრიული) ან „rota“-დ (ბორბალი) იწოდებოდა (იხ. ნახ. 80). მერკური მუდამ თან ახლავს ალქიმიური საქმის თავსა და ბოლოს. ის არის „prima materia“, „caput corvi“, „nigredo“; როგორც დრაკონი, ის საკუთარ თავს შთანთქავს, კვდება და Lapis-ად აღდგება მკვდრეთით. ის არის ფერთა ათინათი — „cauda pavonis“ (ფარშეევანგის კუდი) და ოთხ ელემენტად იშლება. ის პირველყოფილი პერმაფროდიტია,

¹¹ აღდგენილია ბერთელოსთან, *Alch. grece*, Introduction, p. 132.

¹² *Rosarium: Art. aurif.* II, p. 206 f.: „Unius ergo esto voluntatis in opere naturae, nec modo hoc, modo illud attentare praesumas, quia in rerum multitudine ars nostra non perficitur. Quantumcunque enim diversificentur eius nomina, tamen semper una sola res est, et de eadem re...“ [„ბუნების საქმეს მიზანდასახულად უნდა მოეკიდო და

რომელიც და-ძმის კლასიკურ წყვილად გაიყო და „coniunctio“-ში გაერთიანდება, რათა „lumen novum“-ის (ახალი მნათობის), Lapis-ის მანათობელ ფორმად მოგვევლინოს. ის მეტალია და თან თხევადი, მატერიაა და თან — სული, ცივია და ცეცხლოვანი¹³, შხამია და მკურნალი — დაპირისპირებულობათა გამაერთიანებელი სიმბოლო¹⁴ (ნახ. 148).

ნახ. 147. ურობოროსი
Codex Marcianus (ვენეცია, მე-11 ს.)

სხვადასხვა რამ არ უნდა სცადო, რადგან ჩვენი ხელოვნება სიმრავლეთაგან არ იქნება. ამ საგანთა სახელები ერთმანეთისგან განსხვავდება, თუმცა ყოველთვის ერთსა და იმავეს გულისხმობს“. „...ustus est lapis, una medicina, unum vas, unum regimen, unaque dispositio“ [„ერთი არის ქვა, წამალი, ჭურჭელი, პროცესი და თვისება“] (I. c); REITZENSTEIN, *Alchemistische Lehrschriften*, p. 71. მორიენუსს მოჰყავს იმპერატორ პერაკლეიოსის (610-641) ციტატა: „Hercules... dixit: Hoc autem magisterium ex una primum radice procedit, quae post modum in plures res expanditur, et iterum ad unam revertitur...“ [„პერკულესი ამბობდა: საიდუმლო ხელოვნება ერთი ფესვიდან იშვა, შემდეგ ცალკეულ ნაწილებად გაიტოტა და კელავ იმ ერთ ფესვს დაუბრუნდა“] (*De transmutatione metallorum: Art. aurif.* II, p. 25).

¹³ *Rosarium: Art. aurif.* II, p. 210: „Scitote ergo, quod argentum vivum est ignis, corpora comburens magis quam ignis“ [„ისმინეთ: ვერცხლისწყალი ცეცხლია, რომელიც სხეულს ცეცხლზე მეტად წვავს“].

¹⁴ ამასთან დაკავშირებით იხ. ჩემს წიგნში *Psychologische Typen* [Paragr. 315 ff.] გამაერთიანებელ სიმბოლოთა მნიშვნელობა.

1) eo que leges philosophos, at tunc cupit quae sunt debet
qua laudant nescit, tunc: laudem at lecturam. id est...

ნახ. 148. მერკური (Caduceus!), კონტრასტული წყვილები ერთიანდებათ.
Figurarum aegyptiorum secretarum (მე-18 ს.)

სული მატერიაში

ყველა ეს იდეა ოდითგანვე დამახასიათებელი იყო ალქიმიისთვის. ზოსიმეს, რომელიც მე-3 საუკუნეში მოღვაწეობდა, თავის ტრაქტატში „ხელოვნებისა და მისი მნიშვნელობის შესახებ“¹⁵ მოჰყავს ალქიმიის ერთ-ერთი უძველესი ავტორიტეტის, უკვე პლინიუსისთვისაც კარგად ცნობილი ოსტანესის¹⁶ ციტატა. ოსტანესი ძველ ალქიმიკოს მწერალ დემოკრიტეს, ალბათ, ძვ. წ. I საუკუნეში გაეცნო.¹⁷ ქვემოთ ციტირებულ ნაწყვეტს სწორედ ოსტანესს მიაწერენ:

„ნადი ნილოსის წყლებთან და იქ ქვას იპოვი, რომელსაც სული (πνευμα) აქვს. აიღე ის, გატეხე და გული ამოაცალე, რადგან სამშვივნელი (ψυχή) მისი მის გულშია“¹⁸ (ნახ. 149). ტექსტში ჩართულ კომენტარში ვკითხულობთ: „ის ამბობს: „შენ იპოვი ამ ქვას, რომელსაც სული აქვს, რაც ვერცხლისწყლის (ἐξυδαργυρώσει) გამოყოფაზე მიუთითებს“¹⁹.“

ნიცშეს მეტაფორა „ზარატუსტრაში“ „ქვაში ჩემი სახე-ხატი თვლემს“ სხვაგვარად, თუმცა იმავე აზრს გამოხატავს. ანტიკური პერიოდის მატერიალურ სამყაროში პროეცირდებოდა ფსიქიკური საიდუმლო, რომელიც შემდეგ უკვე მატერიის საიდუმლოდ გვევლინებოდა. ნიცშეს გასაოცარმა ინტუიციამ სცადა, ქვისთვის მასში მთელმარე ზეკაცის საიდუმლო დაეტყუებინა და ამ სახე-ხატისგან ზეკაცის, ანუ ანტიკურ ენაზე — ღვთაებრივი ადამიანის სახე განესხეულებინა. ალქიმიკოსები კი პირიქით იქცეოდნენ: ისინი ეძებდნენ ღვთაებრივი სულით გამსჭვალულ ქვას იმგვარი სუბსტანციის მისაღებად, რომელიც ყველა სხეულში შეაღწევდა და უხეშ მატერიას ფაქიზ, კეთილშობილ მატერიად გადააქცევდა. „სულიერი სუბსტანცია“ მადანში უხილავი ვერცხლისწყალივითაა; და თუ მისი „in substantia“ მიღება გასურს, ჯერ მისი გამოყოფაა საჭირო. ყოვლისმომცველი მერკურის (ნახ. 150) მფლობელს მისი სხვა სხეულებზე „პროეცირება“ და მათი არასრულყოფილი მდგომარეობიდან სრულყოფილ მდგომარეობად

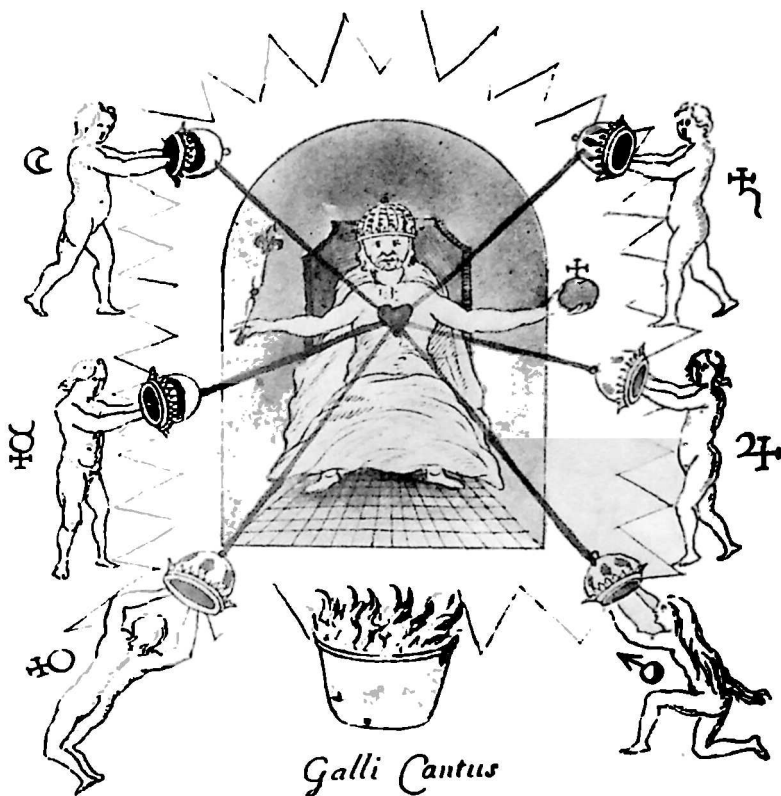
¹⁵ BERTHELOT, *Alch. grecs*, III, vi, 5.

¹⁶ ჩვენამდე არაბულად შემორჩენილი ტექსტი, რომელსაც ოსტანესს მიაწერენ, გვხვდება ბერთელოსთან *Chimie au moyen âge*-ში, ბერძნული ტექსტი კი ბერთელოს *Alch. grecs*-ში.

¹⁷ VON LIPPMANN, *Entstehung und Ausbreitung der Alchemie*, p. 334.

¹⁸ იხ. MAIER, *Symbola*, p. 19: „...extrahis Deum a cordibus statuarum“ ეყრდნობა რაიმუნდუს ლულიუსის *Codicillus*-ს. იხ. ასევე ზემოთ მოხსენიებული „extrahere cogitationem“.

¹⁹ BERTHELOT, *Alch. grecs*, III, vi, 5.

ნახ. 149. ავადმყოფი მეფე („prima materia“), რომლის გულიდანაც
 პლანეტათა შვილებს გვირგვინები ერგებათ.
La Sagesse des anciens (მე-18 ს.).

გარდაქმნა შეუძლია.²⁰ არასრულყოფილი მდგომარეობა ძილის მდგომარეობას ჰგავს; სხეულები მასში „ჰადესში მძინარე მიჯაჭვულ არსებებს ჰგვანან“²¹ (ნახ. 151) და ღვთაებრივი, ზემთაგონებული ქვიდან მიღებული ტინქტურის მეშვეობით ახალი, მშვენიერი ცხოვრებისთვის მკვდრებით

²⁰ უცნაურია, რომ ფილოსოფიური მერკურის, როგორც არაკეთილშობილ მეტალთან საფუძვლის, გამოსახატავად სწორედ ეს გამოთქმა „proiectio“ შეარჩიეს.

²¹ BERTHELOT, *Alch. grecs*, IV, xx, 8.

ნახ. 150. ყოვლის გამკვეთი მერკური.
Speculum veritatis (ვატიკანი, მე-17 ს.)

აღდგებიან. სრულიად აშკარაა ის ტენდენცია, რომ ფსიქიკურ ტრანსფორმაციათა საიდუმლო არა მხოლოდ მატერიაში ლოკალიზდეს, არამედ, როგორც თეორიული წარმმართველი პრინციპი, ქიმიურ გარდაქმნათა განსახორციელებლადაც გამოიყენებოდეს.

სწორედ ნიშნებში გვიჩვენა, რომ ზეკაცი სულიერ, მორალურ იდეალად არ მივიჩნიოთ. ასევე ტინქტურა თუ ღვთაებრივი წყალი ყოველთვის როდი ახდენს განმკურნებელ, გამაკეთილშობილებელ ზემოქმედებას: მან, შესაძლოა, მომაკვდინებელი შხამის ეფექტიც იქონიოს და ისევე მოედოს სხვა სხეულებს, როგორც *πνευμα* — ქვას²².

ზოსიმე გნოსტიკოსი იყო და ჰერმესის გავლენას განიცდიდა. თეოსოფიასადმი მინერილ ეპისტოლეში იგი მას ურჩევს, ტრანსფორმაციისთვის კრატერი გამოიყენოს და იჩქაროს, რომ კრატერში მოინათლოს²³.

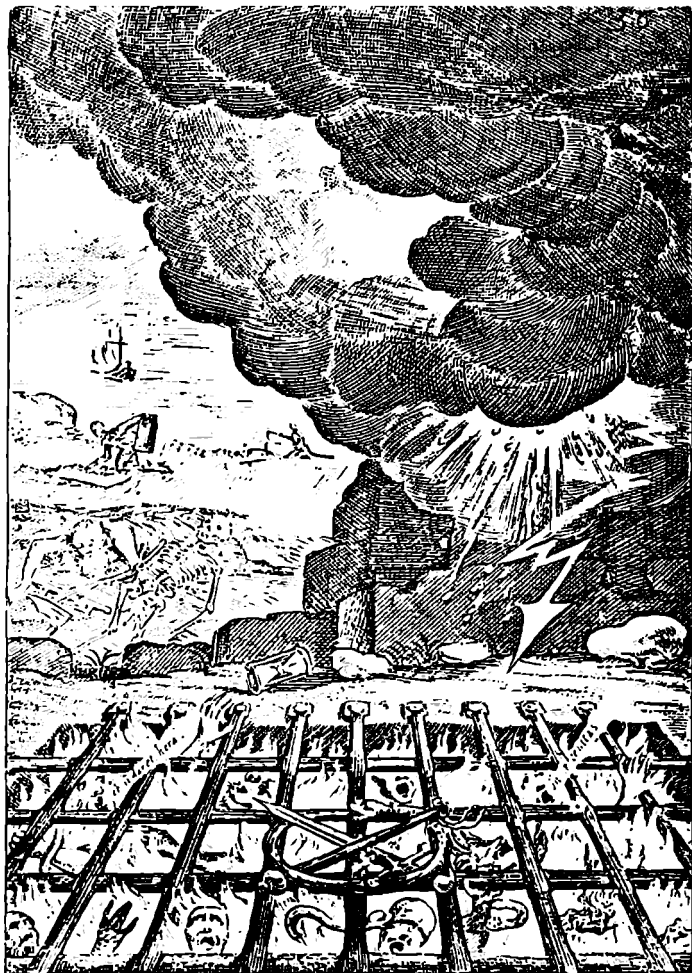
ეს კრატერი იგივე ღვთაებრივი ჭურჭელია, რომლის შესახებაც ტრაქტატში *ο κρᾶτερ*²⁴ ჰერმესი თოგს ესაუბრება. შექმნა რა სამყარო, ღმერთმა ეს ჭურჭელი *νοῦς-ით* (= *πνευμα*) აავსო და ადამიანებს ემზად უბოძა. ადამიანებს

²² I. c., III, vi, 8.

²³ I. c., III, ii, 8.

²⁴ Scott, *Hermetica*, I, p. 149 ff.

ნახ. 151. ჯოჯოხეთში გამომწყვდეულნი.

IzQUIERDO, *Praxis exercitiorum spiritualium* P. N. S. Ignatii (1695)

მათთვის ჩვეულებრივი (მთელმარე, არასრულყოფილი) მდგომარეობიდან გათავისუფლება სურდათ და ლეთოურ ემბაზში განბანვის საშუალება მიეცათ, რათა სინათლეს (ცნობიერების უმაღლეს მდგომარეობას) ზიარებოდნენ (ნახ. 159). *νισ* არის ერთგვარი *βαθειον* (საღებავი), ანუ უხეში სხეულების გამა-კეთილშობილებელი ტინქტურა. იგი ისეთივე როლს ასრულებს, რასაც ქვის ექსტრაქტი, რომელიც იყო და არის *πυγμα*. მას, როგორც მერკურს, სულთა მხსნელი ფსიქოპომპოსის²⁵ და ვერცხლისწყლის ორმაგი „ჰერმეტიული“ მნიშვნელობა აქვს (ნახ. 152).

სრულიად ნათელია, რომ ზოსიმე მატერიაში მისტიკური და გნოსტიკური ფილოსოფიის ძირითადი იდეების პროექტირებას ახდენდა. როცა ფსიქოლოგიურ პროექციაზე ვსაუბრობთ, არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ პროექცია არა ცნობიერი პროცესია და მანამ გრძელდება, სანამ არა ცნობიერ მდგომარეობაშია. დანარჩენ ალქიმიკოსთა მსგავსად ზოსიმე დარწმუნებული იყო, რომ მისი ფილოსოფიური მეთოდები არათუ მიესადაგებოდა მატერიას, არამედ თვით მატერიაში მიმდინარე მოვლენაც მისი ფილოსოფიური ვარაუდის მტკიცებულებას წარმოადგენდა, ასე რომ, ლაბორატორიული ცდების ჩატარებისას, ალბათ, საკუთარ ფსიქიკურ პროცესებს მასალის თვისებად მიიჩნევდა. ზემოთ უკვე ვახსენეთ, რომ ეს განცდა არა ცნობიერია და ამიტომ ვერც ზოსიმე გვიმხელს ბევრს ვერაფერს ამის შესახებ. მისთვის ერთი რამ ცხადია: ეს პროცესები ფსიქიკური და მატერიალური მოვლენების დამაკავშირებელი ხიდია და მათ ერთ ფენომენად აერთიანებს. არა ცნობიერი ცნობიერებას გაურბის, თუმცა სადმე რაღაც ფორმით მაინც აისახება: სიზმრებში, ხილვებსა და ფანტაზიებში. ადამიანთა სულის ხსნისთვის მატერიაში განსხეულებული²⁶ და შემდეგ მისი დამმარცხებელი ძე ლეთისა — პნევმა არა ცნობიერ, მასალაში პროექტირებულ, შინაარსს შეესატყვისება (ნახ. 153). ეს შინაარსი ავტონომიურ კომპლექსს წარმოადგენს, ცნობიერებისგან გამიჯნულია და ფსიქიკურ Non-Ego-ში დამოუკიდებლად ცხოვრობს. მატერიალურ სამყაროში ანალოგიური ობიექტის მიერ მისი მიზიდვის შემთხვევაში იგი მაშინვე

²⁵ აქ, ალბათ, ნეოპიტაგორიანული იდეები იგულისხმება. სული-პნევმას ყოვლისგამჭოლი თვისება აენესიდემოსთანაც გვხვდება (Zeller, *Die Philosophia der Griechen*, III ნაწილი, გვ. 26). აქ (ჰაერი) მასთან პირველადი სუბსტანციაა და სტოიკოსთა *πυγμα*-ს შეესაბამება. ჰერმესს მისი პნევმური (ქარისებრი) თვისების გამო (ნახ. 210 და 211) ფრთოსანი სახით გამოსახავდნენ, რომელიც, ალექსანდრე პოლი-ჰისტორის თანახმად, სულს ზეციური საუფლოსკენ მიუძღოდა; ცოდვითა სულებს კი ერიონები ჯოჯოხეთში ატყვევებდნენ (ნახ. 151).

²⁶ სულის ნაპერწკლის სახით (scintillae) სამყაროში განფენილი ღმერთი და თაიფრის (ნაპერწკლის) გნოსტიკური იდეა ერთი და იგივეა.

ნახ. 152. ზემოთ: სატურნი, რომელიც თავის შვილებს ჭამს და მერკურის წყალს
 ასხურებს (lac virginis, vinum ardens); ქვემოთ: განახლება (რეგენერაცია) განბანვისას.
Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia (1520)

პროეცირდება. პნევმის²⁷ ფსიქიკურ ავტონომიურობას ნეოპიტაგორი-ანელებიც ადასტურებენ. მათი მოსაზრებით, სამშვინველი მატერია მთანთქა და მხოლოდ გონებამ (νοῦς) შეინარჩუნა პირვანდელი მდგომარეობა; ის კი ადამიანის გარეთაა, მისი დემონია. ამ შინაარსის ავტონომიურობის უკეთ ფორმულირება, ალბათ, შეუძლებელია. νοῦς, სავარაუდოდ, ღმერთ-ანთროპოსის იდენტურია, ის დემიურგის გვერდით ჩნდება

ნახ. 153. ოსტატის პერმეტული ჭურჭლიდან ამოჰყავს „homunculus“-ი, „ფილოსოფოსთა ძე“.
KELLEY, *Tractatus duo de Lapide philosophorum* (1676)

და პლანეტარული სფეროს მოქიშპეა. გაკვეთს რა სფერულ წრეს, ის დედა-მინაზე და წყლებზე ეშვება (ანუ ელემენტებში პროეცირება განუზრახავს). მინას მისი ჩრდილი აფენია, წყალში მისი სახე-ხატი ირეკლება, სტიქიები მისადმი სიყვარულით აენტებიან, თავად იგი კი ღვთაებრივი სილამაზის ანარეკლით იხიბლება და იქ დამკვიდრებას განიზრახავს. მინაზე ჩამოსულს ფიზისი მწველი სიყვარულით ეხვევა. ამ სიყვარულის ნაყოფი პირველი

²⁷ νοῦς-ისა და πνεῦμα-ს კონცეფცია სინკრეტიზმში ძალზე უსისტემოდ იხმარება. პნევმის უფრო ძველი მნიშვნელობა ჰაერია, ანუ ჰაეროვანი მოვლენა, ამიტომ aer და pneuma ეკევივალენტური ცნებებია (ZELLER, I. c., III ნაწ., გვ. 23). ანაქსიმენე aer-ს პირველად სუბსტანციად მიიჩნევდა, ანაქსაგორას მოწაფე არქელაოსი კი ღმერთს განმარტავდა, როგორც აἰὴρ-სა და νοῦς-ს. ანაქსაგორასთვის სამყაროს შემოქმედი νοῦς -ია, რომელმაც ქაოსში ქარიშხალი წარმოშვა, რის შემდეგ ეთერი და ჰაერი ერთმანეთისგან გაიმიჯნა (I. c., p. 687). სინკრეტიზმში პნევმის კონცეფციის შესახებ იხ. LIESEGANG, *Der Heilige Geist*, p. 26 ff..

შვიდი ჰერმაფროდიტი არსება²⁸ — აშკარა ალუზია შვიდი პლანეტისა და, შესაბამისად, შვიდი მეტალისა (ნახ. 154, 155, ასევე 21 და 79), რომლებიც ალქიმიური მოსაზრებით, ჰერმაფროდიტი მერკურის მიერ არიან შობილნი.

აჩრდილისებრი ანარეკლი (ანთროპოსი საკუთარ ანარეკლს უმზერს) გამოხატავს ავტონომიური შინაარსის პროექციას, რომელიც არაცნობიერი პროცესია. მითოლოგიური სურათ-ხატები სიზმარს ჰგავს, პროექციისა და მისი შინაარსის შესახებ რომ მოგვითხრობს. პროექტირებული შინაარსი ღვთაებრივი დემონია (vovc), ღმერთკაცი, პნევმა და ა. შ. ვინაიდან ანალიტიკური ფსიქოლოგია რეალისტურია, ანუ ემყარება

ნახ. 154. მეფე ექვს პლანეტასთან, ანუ ექვს მეტალთან, ერთად.

ნახ. 155. განახლებული მეფე (filius philosophorum), რომელსაც ექვსი პლანეტა თაყვანს სცემს.

KELLEY, *Tractatus duo de Lapide philosophorum* (1676)

მოსაზრებას, რომელიც ფსიქიკურ შინაარსს რეალობად მიიჩნევს, ამიტომ ყველა ეს სახე-ხატი პიროვნების არაცნობიერი კომპონენტის მახასიათებელია და ცნობიერების უმაღლეს ფორმას მიენერება — ფორმას, რომელიც ჩვეულებრივი ადამიანის ცნობიერებას აღემატება. გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ მსგავსი ფიგურები ყოველთვის მაღალი შემეცნებისა და თვისების გამოხატველია და მათ მე-ს ვერ მივაკუთვნებთ. მიკუთვნებულობის პრობლემა, შესაძლოა, არაპროფესიონალს გადაჭარბებულად მოეჩვენოს, თუმცა პრაქტიკულად მას ძალზე დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. არასწორი მიკუთვნება ძალზე საშიშ ინფლაციას იწვევს, არასპეციალის-

²⁸ SCHULTZ, *Dokumente der Gnosis*, p. 64; REITZENSTEIN, *Poimandres*, p. 50. — ნეოპიტაგორიანული მოსაზრებით, ჰერმაფროდიტულობით ღვთაებაც ხასიათდება. იხ. ნიკომაქე (ZELLER, I. c., III ნაწ., გვ. 106).

ტისტვის კი ის არაარსებითია, რადგან არ იცის, რა სულიერი და ფიზიკური რღვევების მიზეზად შეიძლება იქცეს.²⁹

ფაქტობრივად, ჩვენ შევხებით შინაარსს, რომელიც აქამდე იშვიათად მიენერებოდა ადამიანს. ასეთ იშვიათ გამოჩენას ნარმოადგენს ქრისტი. როგორც ძე კაცისა, *υιὸς τοῦ ἀνθρώπου*, და ძე ღვთისა, *θεοῦ υιὸς*, იგი ღმერთკაცს განასახიერებს, ხოლო როგორც ლოგოსის ინკარნაცია — ღვთაებრივ *νοῦς*-ს.

ამგვარად, ქრისტიანული პროექცია ხდება ადამიანში შეუცნობელ ფენომენზე ან შეუცნობელ ადამიანზე, რომელიც „შემზარავი, ენით გამოუთქმელი საიდუმლოს“ მატარებელია.³⁰ ნარმართული პროექცია კი სცდება ადამიანს, როგორც ასეთს და მატერიალურ სამყაროში უცნობ ფენომენს, უცნობ სუბსტანციას ეხება, და ისიც, ღვთის რჩეული ადამიანის მსგავსად, რაღაც სახით ღმერთით შეივსება. ღვთიურობა ქრისტიანობაში მსახურის სახე-ხატშია მოცემული, „ფილოსოფიაში“ კი — უსახურ ქვაში. ქრისტიანულ პროექციაში „*descensus spiritus sancti*“ (სულიწმიდის გადმოსვლა) შემოსაზღვრულია ღვთის რჩეულის ცოცხალი სხეულით, რომელიც ერთდროულად ღმერთიც არის და ადამიანიც; ალქიმიამ კი ეს მკვდარი მატერიის წყვდიადში განხორციელება, რომლის ქვედა სფეროსაც ბოროტება წარმართავს.³¹ ბოროტება მატერიასთან ერთად ქმნის *dyas*-ს (დუალიზმს) (ნახ. 156). მას ქალური ბუნება აქვს, „*anima mundi*“-ა, მდებარებითი ფიზისი, რომელიც *monas*-ისკენ, სიკეთისა და სრულყოფილებისკენ მიილტვის.³² ოუსტინე გნოსტიკოსი მას გამოსახავს, როგორც ედემს, ნახევრად ქალწულს, ნახევრად გველს³³ (ნახ. 157). შურისძიებით შეპყრობილი, იგი ებრძვის *πνεῦμα*-ს, რადგან მან, დემიურგის (ღმერთის მეორე ფორმა) სახე-ხატად ქცეულმა, იგი ვერაგულად მიატოვა. ის „ელემენტებში გამომწყვდეული ღვთაებრივი სულია“, მისი ხსნა კი ალქიმიის ამოცანაა.³⁴

²⁹ ინფლაციის ეფექტი გამოიხატება არა მარტო „გაზვიადებით“, არამედ ადამიანში ბადებს შეგრძნებას, რომ „ის ძალიან მაღლაა“. ამის საფუძველზე ადამიანში ვითარდება თავბრუსხვევის, კიბის საფეხურიდან ჩამოვარდნის, ნაბიჯის გადადგმის, ზღურბლზე გადაბიჯების შიშისა და სხვ. სიმპტომები.

³⁰ BERTHELOT, *Alch. grecs*, IV, xx, 8: τὸ μυστήριον τὸ φρικτὸν καὶ ἀράδιον.

³¹ ZELLER, I. c., III, 2, p. 152.

³² ZELLER, I. c., III, 2, p. 98 f. და 151.

³³ HIPPLYTOS, *Elenchos*, V, 26, 1. ალქიმიამ ედემის მოტივი მერკურზე გადაიტანა. მერკური ალქიმიამ ნელს ზემოთ ქალწულის, ნელს ქვემოთ კი გველის სახით არის გამოხატული. აქედან გაჩნდა პარაცელსუსის მელოზინა (იხ. [JUNG] *Paracelsus als geistige Erscheinung*).

³⁴ იხ. *ἐν τοῖς στοιχείοις συνδμεῖται θεῖα ψυχή*-ის ხსნა და განწმენდა SOPHE-ს ტრაქტატში (BERTHELOT, *Alch. grecs*, III, xlii, 1).

ნახ. 157. „Anima Mercurii“
Figurarum argyptiorum secretarum (მე-18 ს.)

ხსნა

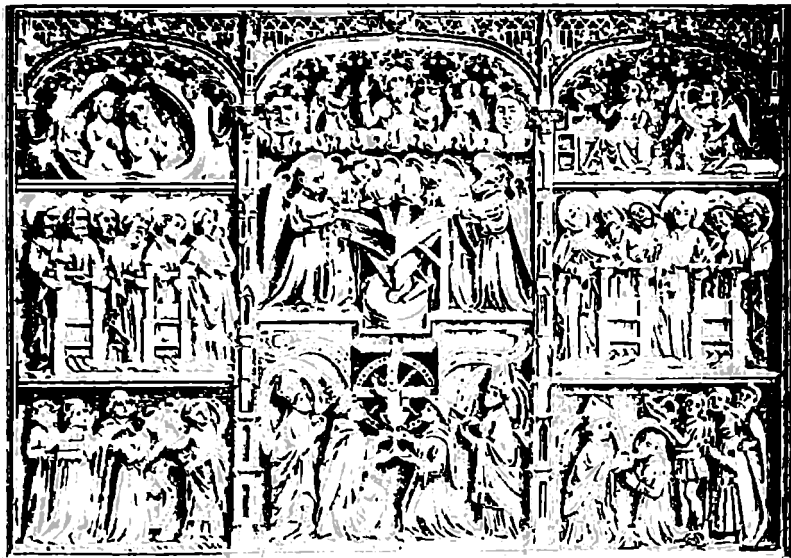
მითური სურათ-ხატები აღწერს ადამიანური ფსიქეს დრამას, გათამაშებულს ცნობიერების მიღმა. ამიტომ ადამიანი ერთდროულად არის ის, ვინც ხსნას საჭიროებს და ისიც, ვინც თავად მხსნელია. პირველი ფორმულირება ქრისტიანულია, მეორე კი — ალქიმიური. პირველ შემთხვევაში ხსნას იგი ღვთაებრივ ავტონომიურ ფიგურაში ხედავს, რომელიც *αἴθρῳ* ან „*οὐρανός*“-ია, მეორე შემთხვევაში კი თავად იტვირთებს „*οὐρανός*“-ის შესრულების ფუნქციას, მიიჩნევს რა მატერიაში გამომწყვდეული „*anima mundi*“-ს ტანჯვისგან ხსნას საკუთარ მისიად.³⁵

ორივე შემთხვევაში ხსნა მოქმედებას გულისხმობს (ნახ. 158). ქრისტიანულ რელიგიაში ეს არის განკაცებული ღმერთის სიკვდილ-სიცოცხლე, რომელიც მატერიაში ჩაძირულ ადამიანს ღმერთისკენ მიუძღვის. ღმერთ-კაცის საკუთარი თავის მსხვერპლად გაღების მისტიკური ეფექტი თითოეულ ადამიანზე ვრცელდება, თუმცა ეფექტური მხოლოდ მათთვისაა, ვინც მორწმუნეა და ვისთვისაც ღმერთი მოწყალებას გაიღებს. პავლეს მოსაზრებით კი, ხსნა უნივერსალურია და არასრულყოფილ მდგომარეობაში მყოფ, ხსნის მომლოდინე ბუნების ყველა ქმნილებას გულისხმობს. „სინქრონული“ მოვლენის წყალობით ადამიანი — მატერიალურ სამყაროსა და სხეულში ჩაძირული სული — „*in potentia*“ იმ მომენტში დაუკავშირდა ღმერთს, როცა იგი, მარიამის პირმშო, „*virgo terra*“-ში, „*materia*“-ს უმაღლესი ფორმის გამოვლინებაში ჩაისახა. ადამიანის სული ასევე „*in potentia*“ ხსნილია, როცა მარადიული ძე ღვთისა საკუთარი თავის მსხვერპლშენიერვის შემდეგ კვლავ მამას უბრუნდება.

ამ მისტერიის იდეოლოგია ნაწინასწარმეტყველებია ოსირისის, ორფევისის, დიონისესა და ჰერაკლეს მითების ციკლში, ასევე იუდეველ წინასწარმეტყველთა მესიანურ კონცეფციაში.³⁶ ეს წინასწარმეტყველება

³⁵ გვიანდელი პერიოდის იუდეურ (კაბალისტურ) გნოსტიციზმში გვხვდება ალქიმიის მსგავსი კონცეფცია. იხ. ERNEST GAUGLER-ის *Das Spätjudentum*.

³⁶ მსგავსების ძირითადი პუნქტებია: ოსირისის ღვთაებრივ-ადამიანური ბუნება, რომელიც ადამიანური უკვდავების გარანტია, მისი „ხორბლის“ ბუნება, დანანევრება და რეზურექცია; ორფეუსთან — ვნებათა მოთოკვა, მეთევზე, მწყემსი კეთილი, სიბრძნის მასწავლებელი, დანანევრება. დიონისესთან — „ღვინის“ ბუნება, ექსტაზი, თევზის სიმბოლიკა. დანანევრება და რეზურექცია; ჰერაკლესთან — ევრისტევისა და ომფალეს წინაშე მორჩილება, მძიმე შრომა (ბოროტებისგან ტანჯული კაცობრიობის ხსნის მიზნით), ჯვარი: 7-10 საგმირო საქმეებს იგი სამზრეთში, ჩრდილოეთში, აღმოსავლეთსა და დასავლეთში მიჰყავთ; 11, 12 საგმირო საქმეებს იგი ზევით აჰყავთ (იხ. პავლე, ეფეს. 3, 18), თვითდანვა და ღვთაებრივ მდგომარეობამდე „*sublimatio*“.

ნახ. 158. „მეპატრონის წისქვილი“. ოთხი მახარობელი „სიტყვას“ გრაგნილის სახით წისქვილში ღვრის, რათა დაფუქვის შემდეგ თასში ყრმა იესო გამოჩნდეს.

იოანეს სახარების („და სიტყუაჲ იგი ჳორციელ იჴმნა“)

სიმბოლურ-ხატოვანი გამოსახულება.

ტრიბსესის ეკლესიის საკურთხეველი (მე-15 ს.)

პირველყოფილ პეროიკულ მითებს გვახსენებს, სადაც სიკვდილის ძლევის მოტივი მნიშვნელოვან ფაქტორად გვევლინება.³⁷ ყურადღებას იქცევს ატისის და მითრას პროექციები, რომლებიც მეტ-ნაკლებად ქრისტიანულს ჰგავს. ამ მისტერიათაგან ქრისტიანულ პროექციას ისტორიული პიროვნების — ქრისტეს არსებობა განასხვავებს. მითური მოვლენა მასში უშუალოდ განსხეულდა და კაცობრიობის ისტორიულ სივრცეში უნიკალურ ისტორიულ და მისტიკურ მოვლენად დამკვიდრდა.

ღვთაებრივ გმირში თავად ღმერთი იბრძვის მანკიერი, ტანჯული, ცოცხალი ქმნილების სულის გადასარჩენად, მის ტანჯვას იტვირთებს და საკუთარი თავის მსხვერპლად გალების აქტით — სიკვდილის ძლევით — „opus magnum“-ს (αμλον-ს) განახორციელებს. რაც შეეხება ამგვარი

³⁷ იხ. პოლინეზიური მითი მაუის შესახებ (HAMBRUCH [Hg.], *Südseemärchen*, p. 289. იხ. ასევე FROBENTUS, *Das Zeitalter des Sonnengottes*).

მეტაფიზიკური საქმის შესრულებას, ადამიანი უძლურია და გადამწყვეტს ვერაფერს მოიმოქმედებს. იმედისა და რწმენის თვალთ იგი **მხსნელს** უმზერს და ცდილობს მიბაძოს („imitatio“). ეს კი მას მხსნელად ვერ აქცევს ისევე, როგორც ვერც საკუთარი სულის მხსნელი ვერ ხდება. მორწმუნეში ქრისტეს ფენომენის სრულყოფილად აღდგენა ამ დაბოლოებამდე მიგვიყვანდა, მაგრამ ამაზე საუბარიც კი ზედმეტია. ასეთი დამსგავსება შესაძლებელი რომ ყოფილიყო, მაშინ ეს მორწმუნეთა სულებში თვითაღდგენილი ქრისტე იქნებოდა, რომელიც ადამიანის პიროვნებას ჩაენაცვლებოდა. ეკლესია რომ არ არსებულებოდა, მაშინ მოგვიწევდა, დავკმაყოფილებულიყავით ამგვარი განსაზღვრებით. ეკლესია ქრისტეს ცხოვრებისა და მისი სამსხვერპლო ფუნქციის მარადიული გაგრძელებაა „*officium divinum*“-ში („წმინდა ვალში“), ანდა თუ ბენედიქტელებს დავესესხებით, „*opus divinum*“-ში („წმინდა საქმეში“) უწყვეტად მეორდება ქრისტეს მსხვერპლშენიშვნის აქტი, რომელიც აღასრულა და აღასრულებს თავად ქრისტე დროში და დროის მიღმა. „*Opus supernaturale*“ წარმოდგენილია ზიარების მისტიკურიაში. რიტუალური აქტის დროს მღვდელი მისტიკურ ამბავს გადმოგვცემს, ნამდვილი მოქმედი პირი კი ქრისტეა, რომელიც ყველგან და ყოველთვის მსხვერპლად ეწირება. ის, როგორც მსხვერპლი, კედება დროში, მაგრამ ამავე დროს ეს ზედროითი მოვლენაცაა. თომა აკვინელის მოსაზრებით, ზიარება არ წარმოადგენს ქრისტეს სხეულის რეალურ immolatio-ს (მსხვერპლშენიშვნას), არამედ მისი მონამებრივი სიკვდილის³⁸ გამოხატულებაა. ამგვარი ინტერპრეტაცია სრულიად საკმარისი იქნებოდა, შესაწირი ელემენტების — პურის და ღვინის გარდასახვა რომ არ ხდებოდა, რადგან მიძღვნა (Darbringung) ნიშნავს მსხვერპლს, „*sacrificium*“-ს (სინძინდის ქმნას). გერმანული სიტყვის „*Opfer*“ (მსხვერპლის) ეტიმოლოგია ბუნდოვანია. ის წარმოდგება ან „*offere*“-სგან (მიძღვნა) ან „*operario*“-სგან (მოქმედება, აქტიუობა). ძველად „*operari Deo*“ ნიშნავდა ღმერთის მსახურებას ან მისთვის მსხვერპლშენიშვნას. თუ *Opfer*, „*opus*“-ია, მაშინ ის უფრო მეტია, ვიდრე „*oblatio*“, — ისეთი მოკრძალებული შესაწირის მირთმევა, როგორიცაა პური და ღვინო. ეს ეფექტური მოქმედება უნდა იყოს, რომელიც მღვდლის რიტუალურ სიტყვებს კაუზალურ მნიშვნელობას მიანიჭებს. კურთხევის სიტყვები (*qui pridie quam pateretur...* „[მისი ვნების წინა საღამოს...“]) უნდა გავიგოთ, როგორც მეტამორფოზის „*causa efficiens*“ (არსებითი მიზეზი). იეზუიტი ლესიუსი (1623) კურთხევისას წარმოთქმულ სიტყვებს უწოდებს „მახვილს“, რითაც

³⁸ ...celebratio huius sacramenti est imago quaedam repraesentativa passionis Christi, quae est vera eius immolatio [„ამ საიდუმლოს დიდებამოსილებას წარმოადგენს ქრისტეს ვნებათა გამომხატველი სახე-ხატი, რომელიც უფლის გაღებული მსხვერპლია“] (*Real-Encyklopädie für prot. Theol. u. Kirche* XII, p. 689, 35).

სამსხვერპლო კრავი იკვლება.³⁹ ეგრეთ წოდებული მსხვერპლშენიერვის (დაკვლის) თეორია განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს მესის შესახებ შექმნილ ლიტერატურაში, თუმცა კი საყოველთაო გავრცელება მაინც ვერ პოვა საძრახისი შედეგების გამო. ყველაზე ნათლად ეს ჩანს ბერძნულ რიტუალში, რომლის შესახებაც არქიეპისკოპოს ნიკოლოზ კაბასილას თესალონიკელისგან (1363) ვიგებთ.⁴⁰ მესის პირველ (მოსამზადებელ) ნაწილში პური და ღვინო დევს არა მთავარ საკურთხეველზე, არამედ *πρόθεος*-ზე (პატარა, დამხმარე მაგიდაზე). მღვდელი პურის ნაჭერს ჩამოჭრის და ამბობს: „და მიჰყავთ იგი სამსხვერპლოდ, ვითარცა კრავი“. შემდეგ პურის ნაჭერს მაგიდაზე დებს და წარმოთქვამს: „მსხვერპლად ვწირავთ უფლის კრავს“. ამის შემდეგ პურზე ჯვარს გამოსახავს და გვერდზე პატარა დანით უჩხვლეტს. „ჯვარისკაცმა განგმირა იგი შუბით და ჭრილობიდან წყალი და ღვინო გადმოედინა“. ამ სიტყვების წარმოთქმისთანავე წყალს და ღვინოს თასში ასხამენ. ამას მოჰყვება „*oblatio*“-ს საზეიმო პროცესია მღვდლის თანხლებით, რომელსაც შესანიშნავი მოაქვს (*δραφον* წარმოადგენს შესანიშნავს და შესანიშნავს მიმტანს, ანუ ქრისტეს — მსხვერპლის მიმტანს და მსხვერპლად შეწირულს). მღვდელი იმეორებს უკვე მომხდარ ამბავს და რადგან ქრისტეს საკრალურ მდგომარეობაში „*vita corporea actualis*“⁴¹ — რეალური სხეულებრივი ცხოვრება აქვს, ამიტომ მისი ფიზიკური მოკვდინება⁴²

³⁹ კურთხევის ბეურონულ გამოცემაში დასტურდება ეს მოსაზრება.

⁴⁰ KRAMP, *Die Opferanschauungen der römischen Messliturgie*, p. 114.

⁴¹ ...*vita corporea actualis sensitiva aut a sensibus pendens* (Kardinal CIENFUEGOS – 1739: *Real-Encykl.*, I. c., p. 696,45).

⁴² იხ. კრავის მსხვერპლშენიერვა *Vita S. Brendeni*-ში: „*Dixitque sanctus Brendanus fratribus: <Faciamus hic ipus divinum, et sacrificemus Deo agnum immaculatum; quia hodie cena Domini est.> Et ibi manserunt usque in sabbatum sanctum Pashae. Invenerunt eciam ibi multos greges ovium unius coloris, id est albi, ita ut non possent terram videre prae multitudine ovium. Convocatis autem fratribus, vir sanctus dixit eis: <Accipite quae sunt necessaria ad diem festum de grege.> Illi autem acceperunt unam ovem et cum illam ligassent per cornua, sequebatur quasi domestica, sequens illorum vestigia. At ille: <Accipite, inquit, unum agnum immaculatum.> Qui cum viri Dei mandata complissent, paraverunt omnia ad opus diei crastine“ („და უთხრა წმინდა ბრენდანუსმა ძმებს: <ალვასრულოთ უფლის საქმე და მსხვერპლად შეწიროთ უცოდველი კრავი, რადგან დღეს უფლის დღეა.> და დარჩნენ ისინი იქ ენების კვირამდე. მათ იქ იხილე ერთი ფერის დედალი ცხვრის დიდი ფარა, ყველა თეთრი, მათი სიმრავლისგან მინა დაფარულიყო. წმინდანმა მოუხმო ძმებს და უთხრა: <წამოიყვანეთ ფარიდან ის, რაც დღესასწაულისთვის არის საჭირო.> მათ წამოიყვანეს ცხვარი და როცა რქებზე თოკი მოაბეს, იგი მათ მორჩილად, შინაური ცხოველივით*

(*mortificatio*) შესაძლებელია, რასაც კურთხევის დროს მღვდლის მიერ წარმოთქმული სიტყვის ძალა იწვევს. „*oblatio occisi ad cultum Dei*“ (უფლის მსახურებისთვის შესანიშნავი კედება), ამის შემდეგ აღსრულება ზიარების რიტუალი. ზიარება არის ელემენტთა „*transmutatio*“, ანუ ელემენტთა ბუნებრივი, მინიერი, არასრულფასოვანი მატერიალური მდგომარეობიდან ნატიფ სხეულებად გარდაქმნა. პური, რომელიც ხორბლის ფქვილისაგან უნდა იყოს გამომცხვარი, ნიშნავს სხეულს, ღვინო კი — სისხლს, სამშვინველს. შემდეგ კვერს ღვინოში ჩაანობენ და განხორციელებს სამშვინველის სხეულთან „*coniunctio*“ (კავშირი) (ნახ. 159); იბადება ქრისტეს ცოცხალი სხეული, ანუ ეკლესიის მთლიანობა.

წმინდა ამბროსი გარდასახულ პურს „*medicina*“-ს უწოდებს. ეს არის *φάρμακον ἀθανάσιον*, უკვდავების წამალი, რომელიც შეერთების აქტისას მორწმუნეში მისთვის დამახასიათებელ მოქმედებას იწვევს, ანუ სამშვინველი სხეულს უერთდება. მოქმედება სამშვინველის განკურნებით („*et sanabitur anima mea*“) და სხეულის „*reformatio*“-თი („*et mirabilius reformasti*“) ვლინდება. აი, რას ვკითხულობთ „კურთხევის“ ტექსტში: „პურისა და ღვინის მადლით გვაზიარე უფალს, რომელმაც ღირსგვყო, იწება და ჩვენი ნაწილი გახდა“ („*Da nobis per huius aquae et vini mysterium, ejus divinitatis esse consortes, qui humanitatis nostrae fieri dignatus est particeps, Jesus Christus...*“).

ნება მომეცით, ჩემი მოსაზრება მოგახსენოთ. ჩემთვის, როგორც პროტესტანტისთვის, ნამდვილი აღმოჩენა გახლდათ, როცა პირველად წავიკითხე: „*Deus, qui humanae substantiae dignitatem mirabiliter condisti*“ („უფალო, რომელმაც სასწაულებრივად შექმენი ღირსება ადამიანური ბუნებისა“) და „*qui humanitatis nostrae fieri dignatus es particeps*“ („შენ, რომელმაც ღირსგვყავი და ჩვენი ნაწილი გახდი“). მეჩვენება, რომ ადამიანის ამგვარ, ასე ვთქვათ, ტრანსცენდენტურ შეფასებაში კიდევ რაღაც არის ფარულად. თუ ღმერთმა „ღირსგვყო“ და ჩვენი ნაწილი გახდა, მაშინ ჩვენც ღირსნი ვყოფილვართ,

გაჰყვა და თქვა მან: <წამოიყვანეთ უცოდველი კრავი.> მათ შეასრულეს ღვთის წარმოგზავნილის დავალება და მეორე დღისთვის ყველაფერი მოამზადეს“. „*Confestim tunc cavtaverunt tres psalmos: <Miserere mei deus, et Domine refugium, et Deus Deus meus.> Ad tertiam vero alios tres: <Omnes gentes, Deus in nomine, Dilexi quoniam> cum alleluya. Deinde immolaverunt agnurn immaculatum, et omnes venerunt ad communionem dicentes: <Hoc sacrum corpus Domini, et Salvatoris nostri, sanguinem sumite vobis in vitam aeternam.>*“ [ამის შემდეგ მათ სამი ფსალმუნი იგალობეს: <უფალო, შემინყალე>, <უფალო, ჩემო ნათესაყუდელო>, <უფალო ჩემო> შემდეგ კი დანარჩენი სამი ფსალმუნი. ამის შემდეგ შესწირეს მსხვერპლად უცოდველი კრავი და თქვეს: <ეს არის წმინდა სხეული უფლისა და მსხნელისა ჩვენისა; შესვით მისი სისხლი და ცხონდით>“] (*La Légende latine de S. Brandaines*, p. 34).

ნახ. 159. სულის სხეულთან შეერთება: ალქიმიური საქორწილო განბანვის საეკლესიო ვერსია.
les Grandes Heures du Duc de Berry (1413)

ღვთაებრივ ბუნებას ვეზიაროთ. მსხვერპლშენიერვის მისტერიის აღსრულებისას, გარკვეული თვალსაზრისით, მღვდელი ასეც იქცევა, როცა ქრისტეს ნაცვლად საკუთარ თავს სწირავს მსხვერპლად, მრევლი კი ნაკურთხ სხეულს შეჭამს და ღვთაებრივი სუბსტანციის ნაწილი ხდება.

კურთხევისას ტრანსფორმაცია ხდება: მღვდელი ათავისუფლებს პურს და ღვინოს, როგორც ქმნილებებს, ელემენტთა არასრულფასოვნებისაგან. ეს უფრო ალქიმიური იდეაა, ვიდრე ქრისტიანული. კათოლიციზმი

ქრისტეს თანაყოფნას უსვამს ხაზს, ალქიმის სუბსტანციის ბედი და მისი გადარჩენა აინტერესებს, რადგან მასში ღვთაებრივი სულია დატყვევებული, რომელიც სასოებით ელის ხსნას, ხსნა კი მისი მატერიისგან გამოთავისუფლებაშია. ტყვე სული შემდეგ „ღვთის ძის“ სახით მოგვევლინება. ალქიმისთვის ადამიანი კი არ საჭიროებს ხსნას, არამედ მატერიაში ჩაკარგული, მიძინებული ღვთაება. ამის შემდეგლა ელის თავად იგი გარდასახული სხეულებისგან შეელას და მათ, როგორც პანაცეას, როგორც „*medicina catholica*“-ს, ისე შეჰყურებს. ამიტომ მისი მზერა მიმართულია არა ღვთის შემწეობით საკუთარი სულის ხსნისკენ, არამედ მატერიის წყვედიადიდან ღმერთის გათავისუფლებისკენ. სასწაულის ქმნისას მასაც მიეგება. იგი მასზე განმკურნებლად იმოქმედებს, ოღონდ, როგორც თანამდევი პროცესი. ალქიმისთვის იცის, რომ მისი ხსნა მისსავე წარმატებაზეა დამოკიდებული, იმაზე, შეძლებს თუ არა იგი ღვთაებრივი სულის გათავისუფლებას. ამისთვის იგი მიმართავს მედიტაციას, მარხულობს, ლოცულობს; უფრო მეტიც, მას სჭირდება სულიწმინდის, როგორც თავისი *πάρειδος*⁴³-ის, დახმარება. რადგან ხსნა მატერიას სჭირდება და არა ადამიანს, ამიტომ სული, გარდასახვისას გამოვლენილი, არის არა „ძე ღვთისა“, არამედ — კუნრატის მიხედვით — „*filius Macrocosmi*“. შესაბამისად, ტრანსფორმაციისას იბადება არა ქრისტე, არამედ „ქეად“ წოდებული გამოუთქმელი მატერიალური არსება — პარადოქსული თვისებებით, ზებუნებრივი ძალით და ასევე „*corpus*“-ით, „*anima*“-თი და „*spiritus*“-ით (ნახ. 214). ალქიმიური ტრანსფორმაციის სიმბოლიკა წარმართული წარმოშობის რომ არ იყოს, ალბათ, მესის კარიკატურა იქნებოდა.

ღვთაებრივი საიდუმლოს მატარებელი სუბსტანცია ყველგან არის, ადამიანის სხეულის ჩათვლით,⁴⁵ თვით სიბინძურეშიც კი⁴⁶ (ნახ. 256), ამიტომ „*opus*“-ი არა რიტუალური „*officium*“-ია, არამედ გამათავისუფლებელი აქტი,

⁴³ *Πάρειδος* = მსახურ სულს. ასეა კუნრატთან და სხვა ავტორებთანაც.

⁴⁴ *Hyleal. Chaos*, p. 59 et passim. მორიენუსთან, რომელიც ბევრად ძველი ავტორია, ვკითხულობთ: „*In hoc enim lapide quatuor continentur elementa, assimilaturque Mundo, et Mundi compositioni*“ [„ეს ქვა ოთხ ელემენტს შეიცავს და იგი სამყაროს და მის შემადგენლობას ჰგავს“].

⁴⁵ მორიენუსი ეუბნება მეფე ქალიდს (l. c., p. 37): „*Haec enim res a te extrahitur: cuius etiam minera tu existis, apud te namque illam inveniunt, et ut verius confitear, a te accipiunt: quod quum probaveris, amor eius et dilectio in te augebitur. Et scias hoc verum et indubitabile permanere*“ [„ეს საგანი შენგან მიიღება და შენ თავად შედგები მისი ნივთიერებისგან, შენშია იგი; პირდაპირ გეტყვი: ისინი მას შენგან მოიპოვებენ; თუ ეცდები, შენი მისადმი სიყვარული და სურვილი გაძლიერდება“].

⁴⁶ „...in stercore invenitur“.

რომელსაც ღმერთი ქრისტეს მაგალითით კაცობრიობაზე აღასრულებს. ის ღვთაებრივი ხელოვნებაა, ფილოსოფოსთა მიერ აღიარებული, რომელთაც „donum spiritus sancti“ (სულნიმდის ძღვენი) მიუღიათ და ინდივიდუალურ „opus“-ად მიუჩნევიან. ამ საკითხთან დაკავშირებით ალქიმიკოსები წერენ: „ის, ვინც სხვისი შემწეობით მუშაობს და დაქირავებული მუშახელია, მოიმკის შედეგს, ჭეშმარიტებისგან დაშორებულს; ის კი, ვინც სხვის დამხმარედ ლაბორატორიაში ასისტენტად მუშაობს, დედოფლის მისტერიაზე“⁴⁷ არ დაიშვება“. არ შეიძლება კაბასილას სიტყვები არ გავიხსენოთ: „როგორც მეფენი, რომლებიც უფალს თავად მიართმევდნენ ძღვენს და არა სხვას მიატანინებდნენ“.

ალქიმიკოსი მართლაც მარტოსული იყო⁴⁸; სათქმელს ყველა თავისებურად გამოხატავდა,⁴⁹ მონათევებიც იშვიათად ჰყავდათ და, როგორც ჩანს, მიმდევრებიც ბევრი არ დაუტოვებიათ. ცოტა რამ არის ასევე ცნობილი საიდუმლო საზოგადოებებისა და რაღაც მსგავსის შესახებ.⁵⁰ მარტოობით განამებულნი, ლაბორატორიაში ყველა თავისთვის მუშაობდა და საკამათოც ბევრი არ ჰქონდათ. მათ ნაწერებში პოლემიკას ნაკლებად ნააწყდებოთ, თუმცა პრინციპულ საკითხებში განსაცვიფრებელ ერთსულოვნებას

⁴⁷ MAIER, *Symbola*, p. 336.

⁴⁸ კუნრატი ამბობს: „იმუშავე ლაბორატორიაში მარტო, თანაშემწეთა გარეშე, რათა ღმერთმა მათ გამო არ წაგართვას ხელოვნება, რომლის გაზიარებაც უფალს მათთვის არ სურს“.

⁴⁹ „Quia nobis solis artem per nos solos investigatam tradimus, et non aliis...“ (GEBER, *Summa perfectionis: Bibl. chem.* I, p. 557b.).

⁵⁰ ბუნებრივია, აქ არ შევხები გვიანდელი ხანის როზენკროიციერებს და „პოიმანდრეს“ საზოგადოებას, რომლის არსებობის შესახებაც ზოსიმე გვამცნობს. დროში ამორი ურთიერთდამორებული ეპოქის თვალთახედვაში საეჭვო ადგილი მხოლოდ *Practica Mariae Prophetissae*-ში (Art. aurif. I, p. 323; იხ. ნახ. 78) გვხვდება. აროსი (პოროსი) ეკითხება მარიამს: „*o domina obedisti in societate Scoyari: o prophetissa an invenisti in secretis Philosophorum...*“ [„დიდებულო ქალბატონო, შენ ყურს უგდებ Scoyarus-ის საზოგადოებას და ფილოსოფოსთა საიდუმლოებაც გიპოვნია...“]. სიტყვა „Scoyaris“ თუ „Scoyarus“ პარაცელსუსის საიდუმლოებით მოცულ „Scayolus“-ს გვახსენებს, რომელიც ამ სიტყვას ადეპტის მნიშვნელობით ხმარობს („Scayolae“ უზენაესსულიერძალებს, ანუ პრინციპებს ნიშნავს. იხ. *Paracelsus als geistige Erscheinung*). საინტერესოა, არის თუ არა მათ შორის რაიმე კავშირი? როგორც ჩანს, ეს არის სიტყვა „societas“-ის ალუზია. მარიამის ტრაქტატი ძველი ტექსტია და, ამდენად, გნოსტიკურ საზოგადოებასთან გვაახლოვებს. აგრიპა (*De incertitudine et vanitate scientiarum*, Kp. XC) ახსენებს ალქიმიური ინიციაციისას დადებულ ფიცს, რაც, შესაძლოა, საიდუმლო ორგანიზაციათა არსებობაზე მითითება იყოს. უაიტი უარყოფით დასკვნამდე მიდის. იხ. *Paracelsus* (I. c.).

იჩენდნენ მაშინაც კი, როცა არც კი ესმოდათ, ერთმანეთს რაში ეთანხმებოდნენ.⁵¹ ფილოსოფოსთა და თეოლოგთა მსგავსად ცხარე კამათში ერთმანეთისთვის თმა-წვერი არ დაუგლეჯიათ. ამის მიზეზი, ალბათ, ის არის, რომ „ჭეშმარიტი“ ალქიმია არც კარიერა ყოფილა ოდესმე და არც ფულის შოვნის საშუალება. ის წარმოადგენდა ნამდვილ „opus“-ს, რომელსაც ალქიმიკოსი ჩუმი, თავგანწირული მუშაობით ასრულებდა. ისეთი შთაბეჭდილება რჩება, თითქოს თითოეული მათგანი საკუთარი გამოცდილების გაზიარებისას ოსტატთა მხოლოდ იმ გამონათქვამებს იმონებდა, რომლებიც ანალოგიურ აზრს გამოხატავდა.

ერთ რამეში ყველა უპირობოდ თანხმდებოდა: ალქიმია მათთვის ღვთაებრივი, წმინდა ხელოვნება⁵² იყო, მისთვის მსახურება — მხოლოდ ღმერთის შემწეობით შესაძლებელი, მისკენ სავალი გზა კი ჩაკეტილი მანამ, სანამ ღმერთისა და ოსტატისგან არ მიიღებდნენ განმარტებებს.⁵³ ცოდნა უღირსს ვერ გადაეცემოდა⁵⁴; მეტაფორული ენა მხოლოდ მათ გულისხმობდა, ვისაც ამ ცოდნის მისაღებად ღვთით მომადლებული უნარი ჰქონდა,⁵⁵ სულელი კი ყველაფერს სიტყვასიტყვით იგებდა — და, რეცეპტებით დაბრმავებული, მცდარ გზას ადგებოდა⁵⁶. კითხვისას ერთი წიგნით კი არ უნდა შემოსაზღვრულიყვნენ, მრავალ წიგნს უნდა გასცნობოდნენ⁵⁷, რადგან „ერთი წიგნი არის გზა დანარჩენისკენ“⁵⁸. გარდა ამისა, უნდა

⁵¹ *Turba philosophorum* ამ თვალსაზრისით საუკეთესო მაგალითია.

⁵² „...magisterium nihil aliud est nisi arcanum et secretum secretorum Dei altissimi et magni“ (MORIENUS, I. c., p. 39). „...donum et secretorū secretum Dei“ (*Cons. coniugii: Ars chem.*, p. 56). „...divinum mysterium a Deo datum, et in Mūdo non est res sublimior post animam rationale“ (*Rosarium: Art. aurif.* II, p. 280).

⁵³ *Rosarium*, I. c., pp. 212, 228.

⁵⁴ I. c., pp. 219, 269.

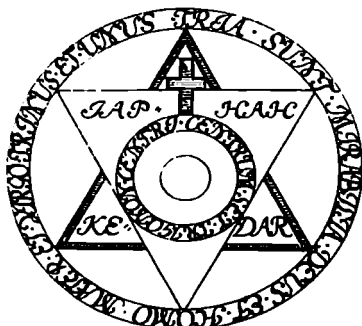
⁵⁵ ჯაბირი (მე-8 ს.) მიიჩნევს, რომ ალქიმია ყველა მეცნიერებაზე მაღლა დგას. გადმოცემით ვიცით, რომ ჯაბირი ქრისტიანი ან საბირი იყო (იხ. ასევე RUSKA, *Die siebzig Bücher des Gabir ibn Hajjan*, p. 38). ალქიმიური მუშაობის პროცესში გონიერების აუცილებლობას სინესოუსიც ადასტურებს (BETHÉLOT, *Alch. grecs*, II, III. 16). ოლიმპიოდორი ალქიმიას ღვთაებრივ გონსაც კი ადარებს და ხალხის გონიერების აუცილებლობაზეც მოუთითებს. გონიერებას ხაზს უსვამს ქრისტიანოსიც. *Aurora*-შიც, II (Prologus), *Art. aurif.* ში, I, p. 185, აღნიშნულია: „...oportet intellectum valde subtiliter et ingeniose acuerē“ [„საჭიროა გონების ვარჯიში და მისი სრულყოფა“].

⁵⁶ *Rosarium Art. aurif.*-ში II, p. 210.

⁵⁷ „Librorum magnam habeat copiam“ (HOGHELANDE, *De alch. diff. Bibl. chem.*-ში I, p. 342 a).

⁵⁸ „Rasis... <dixit>: Liber enim librum aperit“ (zit. von PETRUS BONUS, *Margarita pretiosa*, caput VIII: *Bibl. chem.* II, p. 33b).

ეკითხათ აბზაც-აბზაც საგულდაგულო მონდომებით და აღმოჩენებამდეც მაშინ მივიდოდნენ.⁵⁹ ტერმინები უმეტესწილად სანდო არ არის.⁶⁰ სასურველი სუბსტანცია მათ ზოგჯერ სიზმარში ეცხადებოდათ,⁶¹ „materia lapidis“-ის პოვნა ღვთის შთაგონებით იყო შესაძლებელი.⁶² ეს იყო რთული⁶³ და გრძელი⁶⁴ სავალი გზა. მათ საქმეს არ ჰყავდა სხვა დიდი მტერი, გარდა უმეცრებისა.⁶⁵

ნახ. 160. ხელოვნების სიმბოლო, როგორც კონტრასტულ წყვილთა (წყალი — ჰაერი) გამაერთიანებელი. ელეზარი, უძველესი ქიმიური ნამუშევარი (1760)

ცხადია, როგორც ყველგან, ალქიმიურ ლიტერატურაშიც იყვნენ ცუდი და კარგი ავტორები. არსებობდა შარლატანთა, ბრიყვთა და ყალბა-ბანდთა ნაწერები. იაფფასიან ტექსტს მაშინვე იცნობთ უამრავი რეცეპტითა და დაუდევარი, უხეირო კომპოზიციით, შემანუბნებელი გონებაჩლუნგობითა და ნაძალადევი მისტიფიკაციით. შარლატანი უსინდისოდ იჩემებს ოქროს დამზადების ცოდნას. კარგ წიგნში ყოველთვის იგრძნობა ავტორის სიბეჯითე და მისი სულიერი ძალისხმევა.

⁵⁹ *Rosarium*, I. c., p. 230.

⁶⁰ I. c., pp. 211, 243, 269.

⁶¹ „Aqua Philosophica tibi somno aliquoties manifestata“ [„ფილოსოფიური წყალი, რომელიც ხშირად დაგსიზმრებია“]. (SENDIVOGIUS, *Parabola: Bibl. chem.* II, p. 475b).

⁶² FIGULUS, *Rosarium novum olympicum*, pars altera, p. 33.

⁶³ FIGULUS, *Tractatus rhythmicus*, I. c., prima pars, p. 58.

⁶⁴ *Rosarium*, I. c., p. 230.

⁶⁵ ARNALDUS DE VILLANOVA: *Rosarium*, I. c., p. 210.

4. MATERIA PRIMA

მატიერიის სინონიმები

„opus“-ის საფუძველი არის *materia prima*, ალქიმიის ერთი ყველაზე ცნობილი საიდუმლოებათაგანი. ეს არც არის გასაკვირი, რადგან ის წარმოადგენს უცნობ სუბსტანციას, რომელშიც პროექტირებულია ავტონომიური ფსიქიკური შინაარსი. ამგვარი სუბსტანციის განსაზღვრა, ცხადია, შეუძლებელია, რადგან პროექცია ინდივიდუალურია და ყველა ცალკეულ შემთხვევაში განსხვავებული. ამიტომ სწორი არ იქნებოდა იმის მტკიცება, თითქოს ალქიმიკოსებს არასდროს ეთქვათ, რა არის *prima materia*. პირიქით, არსებობს ალქიმიკოსთა მრავალი ურთიერთსაინანაღმდეგო მითითება. თუ ერთისთვის *prima materia* ვერცხლისწყალი იყო, სხვებისთვის იგი რკინას, ოქროს, ტყვიას, გოგირდს, ძმარს, წყალს, ჰაერს, ცეცხლს, მინას, სისხლს, სიცოცხლის წყალს, *Lapis*-ს, შხამს, სულს, ღრუბელს, ცას, ნამს, ჩრდილს, ზღვას, დედას, მთვარეს, დრაკონს, ვენერას, ქაოსს, მიკროკოსმოსს წარმოადგენდა (ნახ. 162). რულანდის ლექსიკონი 50-ზე მეტ სინონიმს ასახელებს, თუმცა ეს ნუსხა შეგვიძლია კიდევ განვაგრცოთ.

ნაწილობრივ ქიმიური და ნაწილობრივ მითოლოგიური აღმნიშვნელების გვერდით გვხვდება „ფილოსოფიური“ დასახელებებიც, რომ-

ნახ. 161. „*Materia prima*“, როგორც შვილების მჭამელი სატურნი.

Mutus liber (1702)

ლებსაც განუზომლად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. ასე მაგ., კომარიოსის ტრაქტატში¹ გვხვდება „ჰადესი“, ოლიმპიოდორთან შავი მინა „ლმერთის-გან დაწყველილია“ (θεοκατάρατος). „Consilium coniugii“ გვამცნობს, რომ ოქროს და ვერცხლის მამა, ანუ მათი „prima materia“, არის „ზღვისა და მიწის ცხოველი“ ან „ადამიანი“, — შესაბამისად, „ადამიანის ნაწილი“, მაგ.: მისი თმა, სისხლი და ა. შ. დორნი prima materia-ს უწოდებს „adamica“-ს და, პარაცელსუსზე დაყრდნობით, „limbus microcosmicus“-ს (მიკროკოსმოსის სარტყელს). იგი წერს, რომ ქვის სუბსტანცია „სხვა არაფერია, თუ არა ცეცხლოვანი და სრულყოფილი მერკური“, ჭეშმარიტი პერმაფროდიტული ადამი და მიკროკოსმოსი (= ადამიანს). ამბობენ, ჰერმეს ტრისმეგისტოსი ქვას „ობოლს“ უწოდებდაო.² დორნი პარაცელსუსის მოწაფე იყო და, ალბათ, ეს მოსაზრება ანთროპოსის შესახებ მისი მასწავლებლის მოძღვრებას უკავშირდება. მე კი მკითხველს ჩემს „Paracelsica“-ს შევახსენებდი. ადამიანსა და prima materia-ს შორის კავშირს სხვა ავტორებიც ახსენებენ, მაგრამ ამჯერად ყველა მათგანის დასახელებას არ ვაპირებ.

ბერძნული ალქიმიის εν τὸ πᾶν-ად წოდებული მერკურის დრაკონი საკმარის საფუძველს გვაძლევს „prima materia“-ს, როგორც unum-ის (ერთის), unica res-ისა (ერთი სამყაროს)³ და monas-ის⁴ დასახასიათებლად. „Liber Platonis

¹ BERTHELOT, *Alch. grecs*, IV, xx, 8.

² *Congeries Paracelsicae chemicae Theatr. chem.*-ში. აქვე დორნი განმარტავს: „Mercurium istum componi corpore, spiritu, et anima, eumque naturam elementorum omnium, et proprietatem assumptis. Quarpropter ingenio et intellectu validissimis adseverarunt suum lapidem esse animale, quem etiam vocaverunt suum *Adamum*, qui suam invisibilem Evam occultam in suo corpore gestaret“ [„ის მერკური შედგება სხეულის, სულისა და სამშენიველისგან. მას ყველა ელემენტის ბუნება და თვისებები ახასიათებს. ამიტომაც ირწმუნებიან ისინი, რომ მათი ქვა ცოცხალია, რომელსაც ისინი თავიანთ ადამსაც უწოდებენ, უხილავ ევას საკუთარი სხეულით რომ ატარებს“]. პოგელანდე წერს: „ისინი prima materia-ს ყველაფერს ადარებენ: ქალს და კაცს, ჰერმაფროდიტ ურჩხულს, ცას და მიწას, სხეულს და სულს, ქაოსს, მიკროკოსმოსს, *massa confusa*-ს, რომელიც პოტენციურად ყველა ფერსა და მეტალს შეიცავს. იგი განცვიფრებას იწვევს და ყოველივეს აღემატება, რადგან თავადვე ნაყოფიერდება და თვით-მშობადია“ (*De alch. diff. Theatr. chem.*-ში.)

³ *Tractatus aureus Mus. herm.*-ში და სხვა დანარჩენი ფრაგმენტები.

⁴ DEE, *Monas hieroglyphica Theatr. chem.*-ში, (1602) II, p. 218ff. კუნრატი წერს: „... in Cabala, est hominis ad Monadis simplicitatem reducti, cum Deo, Unio: id in Physico-Chemia ad Lapidis nostri... cum Macrocosmo... Fermentatio“ [„კაბალაში ეს არის ადამიანის ლმერთან კავშირი, რითაც მონადის უბრალოება იქმნება. ფიზიკა-ქიმიად კი ეს ადამიანის მაკროკოსმოსთან ფერმენტაციაა, რომელიც ჩვენი ქვის უბრალოებად რედუცირდება“]. იმავეს ეკითხულობთ კუნრატის „Confessio“-ში (*Hyaleal. Chaos*, pp. 33 f. და 204), სადაც „Monas“-ი სრულყოფილი Lapis-ის სიმბოლოს წარმოადგენს. დორნთან (*De*

ნახ. 162. ბორკილებადკრული კონტრასტული წყვილები ქაოსში. „ქაოსი“ „prima materia“-ს აღმნიშვნელია.

DE MAROLLES, *Tableaux du temple des muses* (1635)

quartorum“-ი გვარწმუნებს, რომ ადამიანს ძალუძს აღასრულოს საქმე, რადგან იგი ფლობს იმას, რაც ყველაზე უბრალოა, კერძოდ — სამშენველს.⁵ მილიუსი აღწერს prima materia-ს, როგორც „elementum primordiale“-ს (პირველად ელემენტს) და მიაჩნია, რომ ის „სუფთა სუბიექტი და ფორმათა ერთიანობაა“, რომელშიც შეიძლება ყველა ფორმა აისახოს („in quo retinetur quaelibet forma cum possibilitate“)⁶.

„Turba“-ს⁷ მეორე ვერსიაში ექსიმინდუსი ამბობს:

„ყველა ქმნილების დასაბამი პირველადი, მარადიული და ყოვლის განმგებელი ბუნებაა. მის აქტიურ და პასიურ [ასპექტს] ის შეიმეცნებს, ვისი გონებაც წმინდა ხელოვნებას გაუნათებია“.

„Turba“-ს⁸ IX ქადაგებაში „Eximendus“ აყალიბებს ბიბლიის შესატყვის მოძღვრებას სამყაროს შექმნის („სიტყვით“ შექმნის) შესახებ, რაც სრულ წინააღმდეგობაშია ზემოთ ციტირებულ მოსაზრებასთან, რომელიც სანყისად „natura perpetua et infinita“-ს აღიარებს. „Rosarium“-ი prima materia-ს „radix ipsius“-ს (ფესვს საკუთარ თავში) უწოდებს. მას საკუთარ წიაღში აქვს ფესვები გადგმული და ამიტომ ავტონომიურია და ყველასგან დამოუკიდებელი.

INCREATUM

როგორც „radix ipsius“, prima materia ჭეშმარიტ „principium“-ს წარმოადგენს. ეს კი უახლოვდება პარაცელსუსის მოსაზრებას, რომლის თანახმადაც იგი „increatum“-ია (ხელთუქმნელი). „Philosophia ad Athenienses“-ში პარაცელსუსი წერს, რომ ეს უნიკალური (unica) მატერია დიდ საიდუმლოს ატა-

spagirico artificio Theatr. chem.-ში [1602] I, p. 441) ვკითხულობთ: „In uno est enim unum et non est unum, est simplex, et in quaternario componitur“ [„რადგან ერთში ერთია და არც არის ერთი, ის უბრალოა და ოთხობისგან შედგება“]. დორნზე დიდი გავლენა მოახდინა „Liber quatuor“-ის მოძღვრებამ „უბრალოების“ შესახებ (ის ერთხელ მაგიასაც ასხენებს). სხვა ადგილას დორნი სიტყვა „monas“-ს მიზნის მნიშვნელობით ხმარობს: „A ternario et quaternario fit ad monadem progressus“ [„წინსვლა ხდება სამობიდან ოთხობიდან მონადისკენ“]. ტერმინი „Lapis“-ი ლიტერატურაში დასაწყისსა და მიზანს აღნიშნავს.

⁵ *Theatr. chem.* V, p. 130.

⁶ *Phil. ref.*, p. 174.

⁷ *Art. aurif.* I, p. 66. Eximendus (Eximidius პირველ ვერსიაში) ანაქსიმენესა და ანაქსიმანდრეს დამახინჯებული ფორმაა.

⁸ *Turba* (გამომცემი: რუსკა), p. 116.

ნახ. 163. დედამინა „prima materia“-ს სახით, რომელიც ფილოსოფოსთა ძეს კვებავს.
MYLIUS, *Philosophia reformata* (1622)

რებს, რომელსაც არ გააჩნია ელემენტთა ბუნება და მთელ „regio aetherea“-ს ავსებს. ის ელემენტთა და ყველა ქმნილების დედაა (ნახ. 163). ამ მისტერიას ვერც გამოხატავ და ვერც შექმნი (nec etiam creatum fuit). ხელთუქმნელი მისტერია ღმერთმა ისე „გააკეთა“ (praeparatum), რომ ვერც მისი (მისტერიის) მსგავსი შეიქმნება მომავალში და ვეღარც იმად იქცევა, რაც უნინ იყო.⁹ ის დამახინჯდა და მისი აღდგენა შეუძლებელია (ეს, ალბათ, პირველი ცოდვის

⁹ დორნის თარგმანი: „Increatum igitur mysterium hoc fuit ab altissimo opifice Deo praeparatum, ut ei simile nunquam futurum sit, nec ipsum unquam rediturum, ut fuit“ (*Physica genesis Theatr: chem.*-ში [1602] I, p. 380). იგივე ფრაგმენტი პარაცელსუსთან: „მთავარმა ოსტატმა მოამზადა ხელთუქმნელი დიდი საიდუმლო. მსგავსი მისტერია ვეღარც იარსებებს და ვეღარც განმეორდება, რადგან როგორც ყველი ვეღარ გადაიქცევა რძედ, ისე გარდაქმნილი სუბსტანციაც ვერ დაუბრუნდება საწყის მდგომარეობას“ (*Philosophia ad Athenienses*, SUDHOFF XIII, p. 390).

ალუზია). დორნის თარგმანი აღადგენს თავდაპირველი ტექსტის აზრს.¹⁰

პარაცელსუსთან *prima materia* ავტონომიურობითა და მარადიულობით ღმერთს უტოლდება. ის „*dea mater*“-ის (ლეთისმშობლის) შესატყვისია. როგორ უთავსებს პარაცელსუსი ამ მოსაზრებას ქრისტიანულ კონცეფციას, ეს უკვე მისი პირადი საქმეა; თუმცა სხვაც ბევრი რამეა მის სინდისზე. „*Aquarium sapientum*“-ის¹¹ ინტერპრეტაცია განავითარებს პარაცელსუსის დასკვნებს, ოღონდ ტექსტში ავტორი არ სახელდება. აი, რას ვკითხულობთ *prima materia*-ს შესახებ: „შენგან გამოვიდეს ჩემდად ყოფადი... და გამოსავალნი მისნი დასაბამით დღეთაგან საუკუნოთა“ (მიქა 5,2) და „პირველ აბრაჰამის ყოფადმდე მე ვარ“ (იოანე 8, 58). აქედან გამომდინარეობს, რომ ქვას არა აქვს დასაბამი, მისი „*primum Ens*“ მარადისობაშია, მას არც დასასრული აქვს, იგი მარადიულია. ეს რომ სწორად გავიგოთ, სულისა და გონების თვალთა ფართოდ უნდა გავახილოთ და შინაგანი შუქით დავაკვირდეთ და შევიმეცნოთ. ამ შუქით კი დასაბამიდანვე ღმერთმა ბუნება და ჩვენი გულები მოფინა.¹² შემდეგ ავტორი განაგრძობს, რომ ქვას და მასალას, რისგანაც იგია შექმნილი, ათასი სახელი ჰქვია და ამიტომაც მოიხსენიებენ მას, როგორც „ჯადოსნურს“, და რომ იგივე სახელები შეიძლება ღმერთსაც ეუნოდოთ.¹³ ავტორი ასეც იქცევა. ეს დასკვნა ქრისტიანის ყურს დიდად ეჩოთირება, თუმცა პრაქტიკულად მხოლოდ იმას იმეორებს, რაც ასე ცხადად ითქვა „*Liber Platonis quatorum*“-ში: „*Res ex qua sunt res est Deus invisibilis, et immobilis*“¹⁴. „*Res*“ — ლეთაებრივი ხელოვნების საგანია. ფაქტია, რომ ფილოსოფოსთაგან ბევრს არ გამოუტანია მსგავსი დასკვნა *expressis verbis*, მაგრამ სწორედ ეს ასპექტი ხდის გამჭვირვალეს მათ ქარაგმულ ნათქვა-

¹⁰ პარაცელსუსი (l. c.): „*mysterium magnum*-ი ყველა ელემენტის დედაა. იგი ვარსკვლავთა, ხეების და ყველა ხორციელის მშობელია, რადგან ყოველივე მისგან იშვა, ისევე როგორც ჩვენ გვმეა მშობელმა დედამ“. „და რადგან ყოველი ხორციელი არსება *mysterio increato*-ში ჩაისახა და მისგან იშვა, იმის ცოდნაც გვმართებს, რომ არც ერთი არსება არ შობილა მანამდე, მის შემდეგ ან ცალკე, ყოველივე იშვა ერთად და ერთისგან. შემოქმედის დიადი საიდუმლო და საგანძური იმაში მდგომარეობს, რომ საგანთა სახე-ხატები *increatum*-შია არა ფორმის, არსის ან თვისების სახით, არამედ მაგ.: ტყის სახე-ხატის სახით; ეს კი გაუგებარია მანამ, სანამ არ გაიჩეხება სხვა ტყე და მისი სახე-ხატიც ამის შემდეგ შეიცნობა. *Mysterium increatum*-ის გაგება შესაძლებელია მხოლოდ მისი ფიზიკურ და უგრძნობ საგნებად დაყოფით, რის შემდეგაც იგი მათ სახესა და ფორმას იღებს“.

¹¹ *Mus. herm.*, p.73 ff.

¹² *L.c.*, p. 106.f.

¹³ *L.c.*, p.111.

¹⁴ *Theatr. chem.* V, p. 145. [„საგანი, რომლისგანაც საგნები იშვა, უხილავი და საკუთარ არსში დავანებული ღმერთია“].

მეხსა და ბუნდოვან მინიშნებებს.

რაიმე დამახასიათებელი ნიშანი, რითაც ერთ არაცნობიერ შინაარსს მეორისგან განვასხვავებდით, არ არსებობს. ეს არის არა ლოგიკური სოფიზმი, არამედ სრულიად რეალური და პრაქტიკული მნიშვნელობის მქონე ფენომენი, რომელიც სოციალურ ყოფაში იდენტურობისა და იდენტიფიკაციის პრობლემას ეხება. ამასთან იგი არაცნობიერ შინაარსთა ერთობლიობას, ანუ კოლექტიურობას (ერთმანეთისგან განუსხვავებლობას) ეყრდნობა. ამ შინაარსის მატარებელი ინდივიდები ერთმანეთს მიიზიდავენ, მცირე და დიდ ჯგუფებად ერთიანდებიან და მოვარდნილი ზვავით საშიშნი ხდებიან.

ზემოთ მოყვანილი მაგალითები გვიჩვენებს, რომ ალქიმიაში თანდათანობით მოხდა უზენაესი ღირებულების — ღმერთის — მატერიაში პროექცირება. ასე რომ, ღმერთი დაუკავშირდა მატერიას და სათავე დაედო, ერთი მხრივ, ქიმიის, როგორც მეცნიერების შექმნას, ხოლო, მეორე მხრივ — გვიანდელი პერიოდის ფილოსოფიურ მატერიალიზმს მთელი თავისი ფსიქოლოგიური შედეგებით, რამაც, ცხადია, რადიკალურად შეცვალა სამყაროს სურათი. რაც უნდა შორეულად გვეჩვენებოდეს ალქიმია, არ შეიძლება ის დიდი კულტურული მნიშვნელობა არ დავაფასოთ, რაც მას შუა საუკუნეებში ჰქონდა. ჩვენი ეპოქა კი შუა საუკუნეების პირმშოა და მშობელი არ უნდა უარყოს.

ყველგან მყოფი და სრულქმნილი

prima materia, ყველგან მყოფი და სრულქმნილი, შეიძლება ყველგან და ყოველთვის აღმოვაჩინოთ, ანუ პროექცია შესაძლოა ყველგან და ყოველთვის მოხდეს. ინგლისელი ალქიმიკოსი სერ ჯორჯ რიპლი (1415-1490) წერს: „ფილოსოფოსები ეუბნებიან მაძიებლებს, რომ ფრინველებსა და თევზებს ჩვენთვის Lapis-ი მოაქვთ¹⁵, ის ყველას აქვს, ის ყველგანაა — ჩემში, შენში, ყველა ნივთში, დროსა და სივრცეში.¹⁶ ის ჩნდება ყველაზე უბრალო ფორმით (vili figura), მისგან გამოედინება ჩვენი მარადიული წყალი¹⁷ (aqua

¹⁵ შდრ. GRENFELL და HUNT, *New Sayings of Jesus*, p. 15 f.: „Jesus saith: (Ye ask? who are those) that draw us (to the kingdom, if) the kingdom is in Heaven?... *the fowels of the air*; and all beasts that are under the earth or upon the earth, and *the fishes of the sea*...“

¹⁶ RIPLEY, *Opera*, p. 10.

¹⁷ l. c., p. 130.

permanens)". რიპლის მიხედვით, prima materia წყალია — ყველა სხეულის¹⁸ მატერიალური საფუძველი, მერკურის ჩათვლით.¹⁹ ის არის hyle (მატერია, ნივთიერება), ქაოსიდან შობილი²⁰ მუქი სფერო²¹ (sphaericum opus) (ნახ. 34). ქაოსი არის „massa confusa“, რომელმაც წარმოქმნა ქვა (ნახ. 125, 164 და სხვ.) მატერიალური წყალი ფარულ ელემენტთა ცეცხლს შეიცავს.²² ტრაქტატში „De sulphure“²³ ჯოჯოხეთის ცეცხლი (Ignis Gehennalis) განხილულია დედამიწის ელემენტის შინაგან წინააღმდეგობად. პორტუგალიანუსის მიხედვით, ქვა „massa confusa“-სგან იბადება და ყველა ელემენტს შეიცავს²⁴ (ნახ. 162). „Chaos confusum“-იდან²⁵ შობილი სამყაროს მსგავსად ქვაც ასე იბადება.²⁶ მბრუნავი წყლის იდეას ჯერ კიდევ ნეოპიტაგორიანელებთან ვხვდებით: არქიტასისთვის სამყაროს წრის ფორმა აქვს — სფეროსებურია;²⁷ ფილოლაოსის მიხედვით, სფეროსთან ერთად სამყაროც ბრუნავს²⁸; ხოლო ანაქსაგორას მიაჩნია, რომ ვიღაც ქაოსის წრებრუნვას იწვევს.²⁹ მნიშვნელოვანია ასევე ემპედოკლეს კოსმოგონია, რომლის თანახმადაც არაერთგვაროვანთა კავშირით სფერო იქმნება. მისი, როგორც ღმერთის, განსაზღვრება ნათელს ჰყენს Lapis-ის³⁰ სრულყოფილ,

¹⁸ I.c., p. 369.

¹⁹ I.c., p. 427.

²⁰ I.c., p. 9.

²¹ Ripley-Scrowle-ში (British Museum, Ms. add. 5025) დრაკონისფრთებიანი წყლის სფეროა გამოსახული (იხ. ნახ. 228). „მერკურის სული“ ამბობს: „ვიცი, რომ ჩემი სისხლი და წყალი ქვეყანაზე უხვად არის. ის ყველგან მიედინება და მისი მპოვნელი უფლისგან დალოცვილი იქნება“.

²² Ripley, Opera, p. 197.

²³ Mus. Herm., p. 606.

²⁴ Hortulanus, Commentariolus De Alchimia-ში, p. 366.

²⁵ ჰდრ. Aegidius de Vadis, Dialogus Theatr. chem.-ში: ქაოსი materia confusa-ა. ოსტატისთვის აუცილებელია materia prima. ოთხი ელემენტი მასში ქაოსური სახით იმყოფება, რადგან „მინა და წყალი, რომლებიც სხვა დანარჩენ ელემენტებზე უფრო მძიმეა, მთვარის სფეროს აღწევენ, ხოლო სხვა ელემენტებზე მსუბუქი ცეცხლი და ჰაერი დედამიწის ცენტრამდე დაეშვებიან, რის გამოც materia-ს სრულიად სამართლიანად უწოდებენ ქაოსურს. დედამიწაზე ქაოსური მატერიის მხოლოდ ნაწილი რჩება. ეს ყველასთვის ცნობილია და მას საჯაროდ ყიდიან“.

²⁶ Hortulanus, I. c., p. 371.

²⁷ Zeller, Philosophie der Griechen, III, 2. Abl., p. 120.

²⁸ I. c., p. 102; ასევე p. 154.

²⁹ I. c., I. p. 687.

³⁰ მას განმარტავენ აგრეთვე, როგორც „მრგვალ თევზს“ ზღვაში (Allegoriae super librum Turbae Art. aurif-ში. I, p. 141).

*hunc mundum istum lapideum philosophicum, unum partem solum
in album ferment.*

ნახ. 164. მრგვალ ქაოსზე მდგარი მერკური; სასწორი „pondus et mensura“-ს ნიშანია.

„მრგვალი“ ოქროს პირველსახეა.

Figurarum aegyptiorum secretarum (მე-18 ს.)

„მრგვალ“ ბუნებას, რომელიც წარმოშობილია პირველადი სფეროსგან; ამიტომაც უწოდებენ prima materia-ს ხშირად Lapis-ს (ნახ. 164 და 165). ღვთის შემწეობითა და ხელოვნების ძალით იგი ფარული მდგომარეობიდან ხილულ მდგომარეობაში გადაიზრდება, ანუ ხდება მისი მანიფესტაცია. ამიტომაც prima materia ზოგჯერ პროცესის საწყისი ეტაპის იდეას — „nigredo“-ს (შავს) ემთხვევა. მაშინ ის შავი მინაა, რომელშიც, ხორბლის

ნახ. 165. „L'occasione“: მერკური დედამიწის სფეროზე („სიმრგვალებზე“) დგას; მის გვერდით მოჩანს caduceus-ი (გველებშემოხეული კვერთხი) და დოვლათით სავსე რქები, რაც მერკურის მდიდრული ძღვენის სიმბოლურ გამოსახულებას წარმოადგენს.

CARTARI, *Le Imagini de i dei de gli antichi* (1583)

მარცვლის მსგავსად, ოქრო ან Lapis-ი უნდა დაითესოს (ნახ. 48). ის შავი, მაგიური ნაყოფიერი მიწაა, ადამის მიერ სამოთხიდან წამოღებული, რომელიც ასევე სტიბიუმად იწოდება და „შავი, შავზე უშავესია“ (nigrum nigrius nigro)³¹.

მეფე და მეფისწული

Hyle-ში გამომწვევდელი ცეცხლის გულის მსგავსად უსიცოცხლო, მაგრამ მაინც ცოცხალი მეფისწული ზღვის ფსკერის უკუნეთში ასვენია და იქიდან საშველად გვიხმობს³² (ნახ. 166): „ვინც წყლიდან დამიხსნის და ხმელეთზე ამომყვანს, სამარადისოდ ბედნიერებას ვწევ“.³³

აშკარაა „Viso Arislei“-ს³⁴ „rex marinus“-თან (ზღვის ღმერთთან) კავშირი. არისლეუსი³⁵ მოგვითხრობს „rex marinus“-თან თავისი თავგადასავლის შესახებ: მის სამფლობელოში არაფერი ხარობს და მრავლდება. იქ არც ფილოსოფოსები არიან. მსგავსი³⁶ მხოლოდ მსგავსთან წყვილდება და ამიტომ არც ნაყოფიერდება. ფილოსოფოსთა რჩევით მეფემ ტაბრიციუსი³⁷

³¹ MAIER, *Symbola*, p. 379 f.

³² „... ex profundo clamat“ (l. c., p. 380).

³³ შდრ. *Aurora*-ში მე-7 იგავის დასაწყისს: „გულისყურით მომეპყარით და ნუ უარმყოფთ, რომ შავი და ბნელი ვარ, რადგან მზემ დამწვა, წყლებმა კი სახე დამიფარა. დედამინა შებილნა და წარყვნა ჩემმა საქმეებმა, რადგან მასზე წყვდიადი გამეფებულიყო. მე კი ლაფში ვარ ჩაფლული და ჩემი არსი მიუწვდომელია. ამიტომ ამოგყვირით, თქვენ, გზაზე მიმავალთ, უფსკრულიდან. ყურად იღეთ ჩემი ძახილი და შემომხედეთ, თუ ვინმე ჩემს მსგავსს იპოვის, ცისკრის ვარსკვლავს ვუბოძებ“.

³⁴ *Art. aurif.* I, p. 146 ff.

³⁵ შდრ. RUSKA, *Turba*. არისლეუსი არაბულ ტრანსკრიფციაში დამახინჯებული არქელაოსია. შესაძლოა იგი VIII-IX სს. მოღვაწე ბიზანტიელი ალქიმიკოსი იყოს. მის კალამს ეკუთვნის ლექსი წმინდა ხელოვნებაზე. რუსკას თანახმად, *Turba*, რომელსაც არისლეუსს მიაწერენ, არაბული ტრადიციებიდან მომდინარეობს. ამ მითების თანახმად, *Turba* გაცილებით ადრინდელი, არისლეუსზე ადრე შექმნილი ტექსტი უნდა იყოს. რუსკა მას ანაქსაგორას მოწაფესთან აიგივებს. ალქიმიისთვის ძალზე საინტერესო უნდა ყოფილიყო მისი მოსაზრება იმის შესახებ, რომ σοφ-ი ჰაერშია შერეული αἶθρα και νοῦν τὸν θεόν (STOBAEUS, *Eclogarum*, I, p. 56)

³⁶ მსგავსის მსგავსთან დაწყვილების იდეა ჯერ კიდევ ჰერაკლიტესთან გვხვდება.

³⁷ ასევე გაბრიკუსი, კაბრიკუსი, კაბრიტისი, კიბრიკი; არაბულად kibrit = გოგირდს. — ბეია, ბეუა; არაბ. al-baidā = თეთრს (RUSKA, *Turba*).

ნახ. 166. უკანა ფონზე მოჩანს ზღვის მეფე, რომელიც შეელას ითხოვს,
 წინა ფონზე კი გამოსახულია მისი განახლებული სხეული
 „rotundum“-ით (მრგვალი) და „columba spiritus sancti“-ით ხელში.
 TRISMOSIN, *Splendor solis* (1582)

CONIVNCTIO SIVE *Cottus.*

**☉ Luna durch mein umbgeben/und suffice mynne/
Wirstu schen/ stark/ und gewaltig als ich byn.
☉ Sol/ du bist vber alle licht zu erkennen/
So bedarffst du doch mein als der han der heinon.**

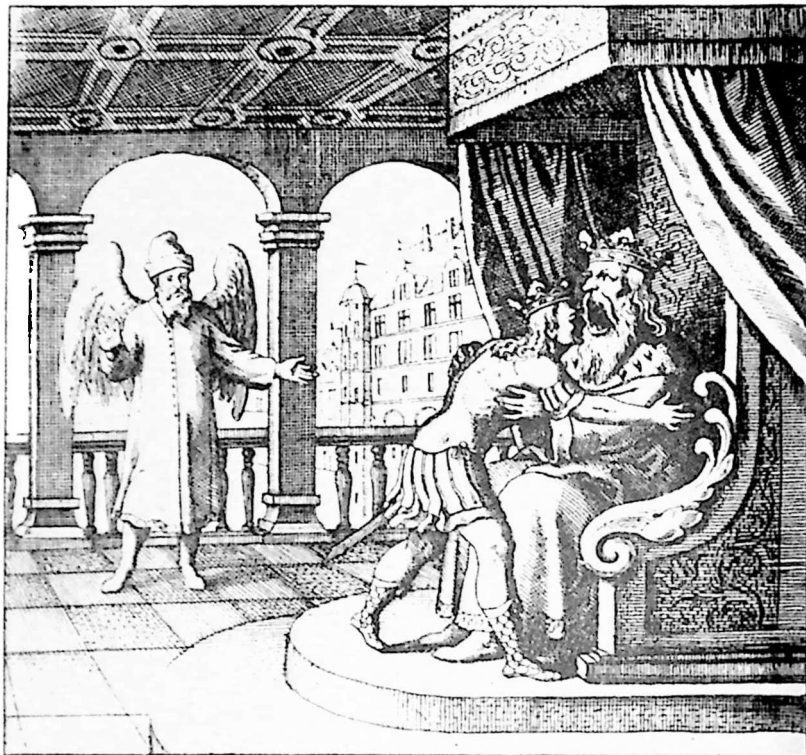
ნახ. 167. კონტრასტულ წვეილთა ფსიქიკური კავშირის ალეგორია ალქიმიამში.
Rosarium philosophorum (1550)

და ბეია — თავისი ორი შვილი უნდა შეაუღლოს, რომლებიც მანამდე ტვინში უტარებია³⁸ (ნახ. 167).

უსიცოცხლო (*exanimis*) მეფე და მისი უნაყოფო ქვეყანა ფარულ — ლატენტურ და პოტენციურ — მდგომარეობას ნიშნავს, წყვდიადი და ზღვის ფსკერი კი — პროეცირებულ უხილავ არაცნობიერ შინაარსს. რადგან ეს შინაარსი მთლიან პიროვნებას³⁹ ეკუთვნის და პროექციის მეშვეობით მას მხოლოდ მოჩვენებითად გამოეყოფა, ამიტომ ცნობიერებას ყოველთვის მიიზიდავს პროეცირებული შინაარსი, რადგან იგი მას მომზივლელი ფორმით ევლინება. ამ ფაქტს ალქიმი ალეგორიული ენით გამოხატავს: არაცნო-

³⁸ „Ego tamen filium et filiam meo in cerebro gestavi“ (*Visio Arislei Art. Aurif.* ში, I, p. 147). მაიერთან (*Symbola*) გვხვდება დედასთან ინცესტი, გაბრიცოუსი საკუთარ დედაზე — ისიდაზე ქორწინდება, რადგან მსგავსი იყვნენ. ამ ორი ხოთონური ღმერთის დაწყვილება (*prima materia*-ში სიმბოლურად განსახიერებული ლატენტური კონტრასტული წვეილები) აშკარად Hierosgamos-ს (წმინდა ქორწინებას) განადიდებს.

³⁹ „მთლიანობა“, ანუ „თვითობა“, მოიცავს როგორც ცნობიერ, ისე არაცნობიერ შინაარსს (შდრ. [JUNG] *Die Beziehungen*).

ნახ. 168. „prima matena“ — მეფე, რომელიც საკუთარ ვაჟს მთანთქავს.

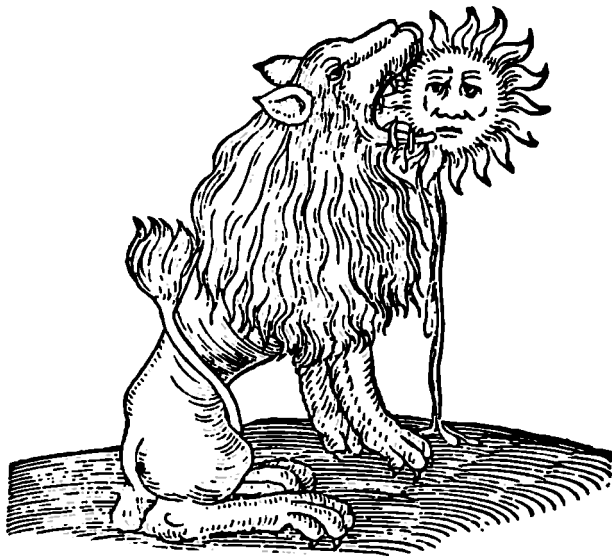
LAMBSPRINCK, *Figurae et emblemata* (1678)

ბიერის სიღრმიდან ან დისოციაციური მდგომარეობიდან მეფე საშველად გვიხმობს. ცნობიერებამ ყურად უნდა იღოს ძახილი, საჭიროა „operari regi“, ანუ მეფისთვის დახმარების აღმოჩენა, რაც არა მარტო ბრძნული საქციელი იქნება, არამედ ხსნაც.⁴⁰ ხსნისთვის აუცილებელია არაცნობიერის წყვდიადში

⁴⁰ „Divitiae“ (დოვლათი) და „salus“ (ჯანმრთელობა) ფილოსოფიურ ლიტერატურაში მიჩნეულია სულიერ „bona fortuna“-დ (მომავლის კეთილდღეობად) და სულის ცხოვნებად, რადგან იგი რგებს სხეულს. ნუ დაგვაინყდება, რომ ალქიმიკოსი დიდად არ იწუხებდა თავს იმ მოსაზრების გამო, რომლის თანახმადაც ადამიანი უბადრუკი ცოდვილია და უმნიცვლო მორალური საქციელით უნდა აღასრულოს ღვთის საქმე. ალქიმიკოსი თავად გვევლინებოდა „მხსნელის“ როლში. მისი opus divinum ღვთაებრივი საქმის გაგრძელებაა და განკითხვის დღეს ღვთის რისხვის თავიდან ასაცილებელი პრევენციული ქმედება.

ჩაძირვა, რიტუალური κατάβασε ες άντρον, ღამით ზღვაზე მოგზაურობა (ნახ. 69, 170, 171). მიზანი კი სიცოცხლის განახლება, მკვდრეთით აღდგომა, სიკვდილის ძლევა (ნახ. 172, 174, 177). არისლუესი და მისი თანამოაზრენი გაბედულებას გამოიჩენენ და სახიფათო გზაზე მიდიან. მოგზაურობა კატასტროფით — ტაბრიციუსის სიკვდილით მთავრდება. სიკვდილი ინცესტუალური „coniunctio oppositorum“-ისთვის სასჯელია (ნახ. 223, 226). და-ძმის წყვილი, საერთოდ, დაპირისპირებულობის კონცეფციის ალეგორიაა. არსებობს დაპირისპირებულ წყვილთა მრავალნაირი ვარიაცია: მშრალი — სველი, ცივი — ცხელი, მდებრობითი — მამრობითი, მზე — მთვარე, ოქრო — ვერცხლი, მრგვალი — ოთხკუთხედი, ცეცხლი — წყალი, რბილი — მაგარი, ფიზიკური — სულიერი და ა. შ.⁴¹ „Regius filius“ მეფე-მამის

ნახ. 169. „მწვანელომი“ მზეს ყლაპავს.
Rosarium Philosophorum (1550)

⁴¹ კონტრასტულობა „ens primum“-ის, ასე ვთქვათ, უნივერსალური იდეაა. ჩინეთში კონტრასტული წყვილებია იანი და ინი, ლუნი და კენტი რიცხვები, ცა და მიწა და ა. შ. ისინი ჰერმეფროდიტში ერთიანდებიან (მდრ. HASTINGS, *Encyclopedia of Religion and Ethics*, IV, p. 140). ემპედოკლე: νεκος და ფსია (ზევსი — ცეცხლი, პერა — ჰაერი). შესაქმის მეორე პერიოდში წარმოიშვებიან ჰიბრიდები, ჩრდილოური იმირისა და ბურის მსგავსად (HERMANN, *Nordische Mythologie*, p. 574).

გაახალგაზრდაებული ფორმაა. მეფისწულს მახვილით ხელში გამოხატავენ და სულს ნიშნავს, მამა კი სხეულს განასახიერებს. „Visio“-ს ერთ-ერთ ვარიანტში ვაჟიშვილის სიკვდილი გამოხატულია კოიტუსის დროს ბეიას სხეულში მისი სრული გაუჩინარებით. მეორე ვერსიაში მას მამა ჭამს (ნახ. 168), ან მზე მერკურში ჩაესვენება, ანდა მზეს ლომი ყლაპავს (ნახ. 169). ტაბრიციუსი მამაკაცური, სულიერი სინათლის — ლოგოსის პრინციპია, რომელიც გნოსტიკური *νοῦς*-ის მსგავსად ფიზიკური ბუნების — ფიზისის — სასიყვარულო მკლავებშია მომწყვდეული. ასე რომ, სიკვდილი სულის მატერიაში ჩაძირვის აქტია. ამ მოვლენის ცოდვილი ბუნება ალქიმიკოსებს ხშირად აღუწერიათ, მაგრამ იმის გამო, რომ მისი არსი კარგად არ ესმოდათ, ცდილობდნენ ამ ისედაც საძაგელი ფაქტის — ინცესტის — რაციონალიზაციას⁴².

ნეოპიტაგორიანელები: *Monas* = მამაკაცურს, *Dyas* = ქალურს (ZELLER, *Philosophie der Griechen* III/2. Abt., p. 98). ნიკომაქესთან ღვთაება ლუნი და კენტი რიცხვია და ამიტომ მამაკაცურ-ქალური (ZELLER, I. c., p. 106 f.). პერმეს ტრისმეგისტოსი: „*Nous*“ პერმაფროდიტია. ბარდესანესი (154-222): ჯვარცმული პერმაფროდიტი (SCHULTZ, *Dokumente der Gnosis*, p. LV). ვალენტინუსი: სამყაროს შემოქმედი დედ-მამა; მარკოსთან პირველი მამა პერმაფროდიტია, ოფიტებთან კი „*pneuma*“ მამაკაცურ-ქალურია (SCHULTZ, I. c., p. 171).

⁴² MAIER, *Symbola*, p. 343 f. „(Anonymus philosophus Delphinus, *secreti maximi, tractatus*): De matre cum filio exnecessitate naturale coniungenda clarissime loquitur; si enim unus sit masculus et una foemina, eius mater, in mundo, annon hi duo coniungendi sint, ut genus humanum inde multiplicetur? ... eodem modo cum saltem in arte chymica sint duo subiecta, quorum *unum alterius mater est, haec copulanda*“ და ა. შ. „დედფინასი, ანონიმური ავტორი, უდიადესი საიდუმლოს შესახებ ტრაქტატში წერს, რომ დედის ვაჟიშვილთან კავშირი ბუნებრივი მოვლენაა, რადგან დედამიწაზე რომ მხოლოდ ერთ კაცს და ერთ ქალს, ანუ ამ კაცის დედას ეარსება, განა ისინი ადამიანის მოდგმის გასამრავლებლად არ უნდა შეუღლებულიყვნენ?... ასევე, ქიმიაში არსებობს ორი სუბიექტი, რომელთაგან ერთ-ერთი მეორის დედა და ისინი უნდა შეერთდნენ“. ამავე წიგნის 515-ე გვერდზე გვხვდება საქორწინო სიმღერა დედა ბეიასა და მისი ვაჟიშვილის გაბრიცის შესახებ: „*Ipsa maritali dum nato foedere mater / Iungitur, incestum ne videatur opus. / Sic etenim Natura iubet, sic alma requirit / Lex Fati, nec ea est res male grata Deo*“ [„როცა დედა ვაჟიშვილთან შეუღლება, ეს ინცესტი არ არის. ასე სურს ბუნებას, ასე ითხოვს ბედისწერის უზენაესი კანონი და ეს არ ეწინააღმდეგება ღმერთს“].

მიტი გმირზე

ინცესტი ფილოსოფოსთა რჩევით ხდება, ამიტომ, ცხადია, მეფის-წულის სიკვდილი საჩოთირო და საშიში რამ არის. არაცნობიერში ჩაძირვით ცნობიერებას მეტად საშიში მდგომარეობა ექმნება, რადგან იგი თავს ითრგუნავს. ეს პრიმიტიული გმირის სიტუაციაა, როდესაც მას დრაკონი ჭამს. ცნობიერების განგებ დასუსტებას, დათრგუნვას — „*abaissement du niveau mental*“-ს — „*peril of the soul*“ მოჰყვება, რაც პრიმიტიულ ადამიანებში აუტანელ შიშს იწვევს.⁴³ ეს მკრეხელობა, ტაბუს დარღვევაა, რაც მკაცრად ისჯება. შესაბამისად, მეფე არისლეუსს და მის თანამოაზრეებს მეფისწულის გვამთან ერთად სამმაგი მინით აგებულ შენობაში გამოამწყვდევს. გმირების განსაცდელი ქვესკნელში, ანუ ზღვის ფსკერზე, ოთხმოცი დღე გრძელდებოდა. ჯოჯოხეთურ სიცხეში მათ აუტანელი ტანჯვა გამოიარეს. არისლეუსის მოთხოვნით მათთან ერთად ბეიაც დაატყვევეს („*Visio*“-ს ერთ-ერთი ვარიანტი სატუსალოს განმარტავს, როგორც ბეიას⁴⁴ საშვილოსნოს). ფაქტია, რომ ისინი არაცნობიერის ტყვეობაში აღმოჩნდნენ, ანუ არაცნობიერმა მათზე გამარჯვება იხეიმა. მათ სიკვდილი ამჯობინეს, რათა სამშვიდობის ის სფერო გამოეცოცხლებინათ, რომელსაც — არაცნობიერის წყვდიადში ჩაძირულს — სიკვდილის აჩრდილი ედგა თავს (ნახ. 171).

და-ძმის წყვილი სიცოცხლეს გულისხმობს, მაგრამ არაცნობიერი კონტრასტული წყვილის გასააქტიურებლად აუცილებელია ცნობიერების ჩარევა, წინააღმდეგ შემთხვევაში ისინი ლატენტურ მდგომარეობას თავს ვერ დააღწევენ. ჩარევა კი სახიფათოა. არ შეიძლება არ გავიხსენოთ „*Aurora consurgens*“-ის შიშნარევი თხოვნა: „*Horridas nostrae mentis purga tenebras, accende lumen sensibus*“⁴⁵, ან მიქაელ მაიერის ნუხილი, ასე ცოტა მსურველი რომ შეკრიბა, ვინც ზღვაში ჩაყვინთვას გაბედავდა.⁴⁶ არისლე-

⁴³ ფსიქოლოგიის ენაზე მოჩვენების შიში არაცნობიერის ავტონომიური შინაარსის მიერ ცნობიერების დათრგუნვას ნიშნავს, რაც ფსიქიკური აშლილობის ეკვივალენტურია.

⁴⁴ *Rosarium Art. aurif.* ში; II, p. 246.

⁴⁵ ეს პასაჟი ციტირებულია ადვენტის (Advent) მესამე კვირის პირველი „*oratio*“-დან: „...et mentis nostrae tenebras gratia tuae visitationis illustra“ [„დაე განანათლოს შენი გონების წყვდიადი შენმა მოწყალე სასჯელმა“].

⁴⁶ „*Nonnulli perierunt in opere nostro*“ [„ზოგი ჩვენს სამუშაოს ეწირება კიდეც“], ვკითხულობთ *Rosarium*-ში. ტანჯვის თემა ხაზგასმულია „*Allegoriae super librum*

ნახ. 170. „მოგზაურობა ღამით ზღვაზე“ (იოსები ჭაში;
ქრისტე აკლდამაში; ვეშაპი ყლაპავს იონას).
Biblia pauperum, გერმანული გამოცემა (1471)

უსმა თესვესისა და პერიტოოსის სულების სამყაროში კლდეზე მიჯაჭვული გმირების — ბედი გაიზიარა; ანუ უცნობი ფსიქეს სფეროში შეჭრილ ცნობიერებას არაცნობიერმა ძალებმა სძლია, რაც ერთგვარად იმეორებს კოსმიურ მოვლენას — ნუსის და ფიზისის სასიყვარულო კავშირს. მითი გმირებზე ნათლად ასახავს ჩაძირვის, ჩასვლის მიზანს — „ძნელად მოსახელთებელი საუნჯე“ (განძი, ქალწული, სიცოცხლის ნექტარი, სიკვდილის დაძლევა და ა. შ.) იქ არის, სადაც განსაცდელია (ზღვის ფსკერი, გამოქვაბული, ტყე, კუნძული, მთა და ა. შ.) (ნახ. 172).

საკუთარ თავში ჩაღრმავებისას ადამიანს შიში მოიცავს. ეს შიში, კაცმა რომ თქვას, პადესში გამგზავრების შიშია. შიში არ არის ერთადერთი განცდა, რაც ადამიანს ამ დროს ეუფლება. მას ბნელი, უცნობი სივრცის⁴⁷

Turbae“-შიც (*Art. aurif.* I, p. 139 ff.): „Accipe hominem, tonde eum, et trahe super lapidem... donec corpus eius moriatur...“ [„გაპარსე ადამიანი და ათრიე ქვებზე, მანამ მისი სხეული არ მოკვდება“].

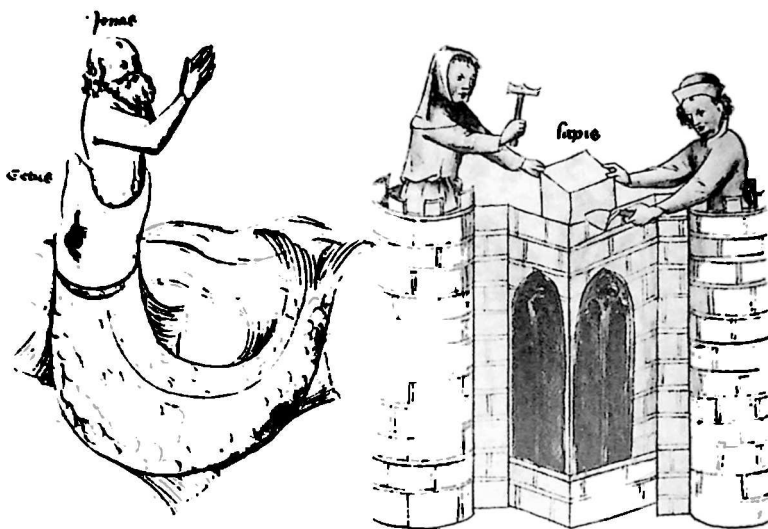
⁴⁷ კვადრატული სივრცე, როგორც ფსიქეს საუფლო. შდრ. „ინდივიდუაციის პროცესის სიზმრის სიმბოლოები“ (ნინამდებარე ნიგნის II ნაწილი). პითაგორას მიხედვით, სამშინველი კვადრატია (*ZELLER, I. c., III/2. Abt., p. 120*).

ნახ. 171. პერაკლეს მოგზაურობა ღამით ზღვაზე მზის თასით.
 ატიკური ჭურჭლის ფსკერი (ვატიკანი, ძვ. წ. მე-5 ს.)

ფსიქიკური ფონი⁴⁸ იზიდავს. მიზიდულობის ძალა მით უფრო იზრდება და ყოვლისმომცველი ხდება, რაც უფრო ღრმად იჭრება ადამიანი ამ საუფლოში. ჩნდება ფსიქოლოგიური საფრთხე, კერძოდ: პიროვნების ფუნქციურ კომპონენტებად, ცნობიერების ცალკეულ ფუნქციებად, მისი მემკვი-

⁴⁸ *Poliphile*-ში სიმბოლურად გამოხატულია გრძნეული ქალისა და ქარაფშუტა ქალწულების სახით (მდრ. ნახ. 33). BÉROALDE DE VERVILLE, *Le songe de Poliphile*. იგივე მოტივები გვხვდება „სიზმრის სიმბოლოებში“ (წინამდებარე წიგნის II ნაწილი).

ნახ. 172. იონა ვეშაპის ხაზიდან ამოდის. ზღვაზე ლამით მოგზაურობის დასასრული „Iapis angularis“-ის (ქვაკუთხედის) შესატყვისია. *Speculum humanae salvationis* (მე-15 ს.)

დრეობით ერთეულებად და ა. შ. დაშლა. დეზინტეგრაცია წარმოადგენს ფუნქციურ, ზოგჯერ ნამდვილ შიზოფრენიას, ანუ იმ განსაცდელს, რაც „Rosarium philosophorum“-ის ერთ-ერთ ვარიანტში გაბრიკუსს ატყდება თავს — ბეიას სხეულში ის ატომებად იშლება.⁴⁹ ეს კი „mortificatio“-ს შესატყვისია (ნახ. 173).

⁴⁹ *Rosarii: Art. aurif.* II, p. 246 ff.: „Nam Beya ascendit super Gabricum, et includit eum in suo utero, quod nil penitus videri potest de eo. Tantoque amore amplexata est Gabricum, quod ipsum totum in sui naturam concepit, et in partes indivisibiles divisit. Unde Mercurinus ait: ...Per se solvuntur, per se quoque conficiuntur / Ut duo qui fuerant, unum quasi corpore fiant“ [„ბეია გადაჯდა გაბრიკუსს და თავის სხეულში მოამწყვდია ისე, რომ იგი აღარ ჩანდა. გაბრიკუსს ისეთი სიყვარულით შემოეჭდო, რომ იგი უსასრულო მცირე ნაწილებად დაშალა. აი, რატომ ამბობს მერკულინუსი: ისინი საკუთარი თავის მეშვეობით განზავდებიან და ერთდებიან. იყვნენ რა ორნი, ახლა ერთ სხეულად გარდაიქმნებიან“]. „Mercurinus“-ი (მერკულინუსი) ტექსტში „Masculinus“-ია). მეფე, ისევე როგორც მეფისწული, მრავალნაირად კვდება, მაგ.: მას განგმირავენ ან იმდენ წყალს სვამს, რომ მძიმედ ავადდება და წყალში განზავდება (MERLINUS, *Allegoria de arcano lapidis Art. aurif.* I, p. 392 ff.).

ნახ. 173. მეფის მოკვდინება (mortificatio).

STOLCIUS DE STOLCENBERG, *Viridarium chymicum* (1624)

ეს მოვლენა ნუსის და ფიზისის „coniunctio“-ს იმეორებს.⁵⁰ ეს უკანასკნელი კოსმოგონიური აქტია, პირველი კი — ფილოსოფოსთა ჩარევით გამოწვეული კატასტროფა. არაცნობიერში არსებული კონტრას-

⁵⁰ VALENTINUS, *Practica: Mus. herm.* p. 394). შერწყმის მეორე ვარიანტი (l. c.): მარსი მეფის სხეულს მგელს (fame acerrima occupatus), სატურნის ვაჟიშვილს, მიუგდებს საჯიჯგნად. სიმბოლურად მგელი „prima materia“-ში მეფისადმი აღძრულ მადას განასახიერებს. მეფე ხშირად თავისი ვაჟის ადგილს იკავებს (ნახ. 175, იხ. ასევე ნახ. 168, 169).

ტული წყვილები ლატენტურია მანამ, სანამ მასში ცნობიერება შეიჭრება. ცნობიერება იწვევს მათ გააქტიურებას და „regius filius“, სული, ლოგოსი ან ნუსი ფიზისის მსხვერპლი ხდება — იგი მას ყლაპავს. ეს იმას ნიშნავს, რომ სხეული და მისი პროექცია აბსოლუტურ ძალაუფლებას მოიპოვებს

ნახ. 174. იონა ვეშაპში.
ადრექრისტიანული თიხის ლამპარი

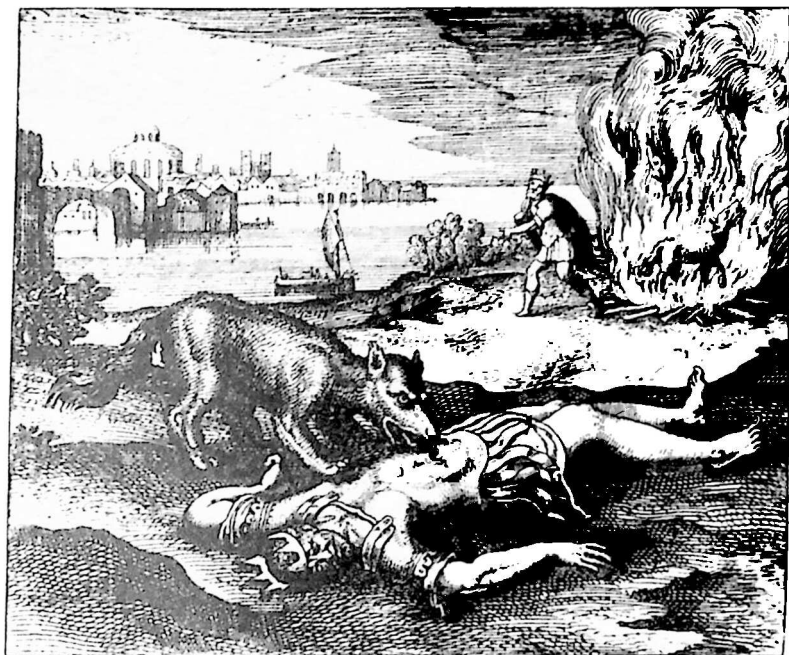
და ცნობიერებაზე იმარჯვებს. გმირების შესახებ მითებში⁵¹ ეს მოტივი კარგად არის ცნობილი: გმირს დრაკონი ყლაპავს, ან ის ვეშაპის მუცელშია⁵² (ნახ. 174). ვეშაპის მუცელში, როგორც წესი, ისე ცხელა, რომ გმირს თმები სცვივა⁵³, ანუ იგი ახალშობილივით უთმოა (ნახ. 176). პაპანაქება სიცხე არის „ignis gehennalis“ — ჯოჯოხეთი, სადაც ქრისტე ჩადის, რათა სძლიოს სიკვდილს. სიკვდილის დაძლევა კი მისი „opera“-ს ნაწილია.

⁵¹ იხ. JUNG, *Wandlungen und Symbole der Libido*, passim.

⁵² იხ. D' ESPAGNET, *Arcanum hermeticae philosophiae Bibl. chem*-ში, II, p. 655, LXVIII: „Haec prima digestio fit velut in stomacho“.

⁵³ FROBENIUS, *Zeitalter des Sonnengottes* [passim].

ნახ. 175. მგელი — „prima materia“ ტამს მკედარ მეფეს. უკანა ფონზე მოჩანს „prima materia“-ს sublimatio და მეფის მკედრეუთით აღდგომა.

MAIER, *Scrutinium chymicum* (1687)

ფილოსოფოსი ჯოჯოხეთში მიემგზავრება, როგორც „მხსნელი“. „ფარული ცეცხლი“ ზღვის ცივი სისველის⁵⁴ ანტითებას ქმნის. „Visio“-ში ასეთი სიცხე⁵⁵, აშკარად, „meditatio“-ში თვითინკუბაციას შეესაბამება. ინდურ იოგაში გვხვდება თვითინკუბაციის — tapas-ის⁵⁶ — მსგავსი იდეა (tapas-ის

⁵⁴ *Turba*, Sermo LXVIII: „...opus nostrum... exmaris fit generatione“ [„ჩვენი საქმე წყალში ჩასახვის შედეგად ჩნდება“ (RUSKA, p. 167)].

⁵⁵ შდრ. მეფის ოფლად გაღვრა (ნახ. XIV *Mus. herm.*-ში, p. 369 და ა.შ.). ოქროს დამზადებისას კვერცხის გამოჩეკის იდეა გვხვდება ნიკიფორე ბლემიდესთანაც περι τοϋς αοχηρσσοποιίας-ში (BERTHELOT, *Alch. Greecs*, VI, XX).

⁵⁶ ამ საკითხთან დაკავშირებით იხ. ჩემი მოსაზრება *Wandlungen und Symbole der Libido*-ში.

იდეა იგივეა, რაც „Visio“-ში თვითინკუბაციისა, კერძოდ ეს არის ტრანს-ფორმაცია და მკვდრეთით აღდგომა) (ნახ. 177).

ნახ. 176. იონა ეშაპის მუცელში.
(ბიზანტია, მე-9 ს.)

დაფარული საუნჯე

„Materia prima“-ში დაფარულ „ძნელად მოსახელთებელ საუნჯეს“ ალქიმიკოსები სიმბოლური ენით გამოხატავდნენ. მაგ., ქრისტეფორე პარიზელი ამბობს, რომ ქაოსი (როგორც prima materia) ბუნების სიბრძნის ნაყოფია. ჩვენმა გონებამ (intellectus) ბუნების შედევი — ქაოსი „ზეციური, მგზნებარე სულის“ (spiritu) მეოხებით ზეციურ მაცოცხლებელ (vegetabilis) ესენციად უნდა გარდაქმნას. ძვირფასი სუბსტანცია ქაოსში პოტენციურად არსებობს, ამიტომ ადამიანმა გონება იქით უნდა მიმართოს, რომ „ჩვენი ზეცა“ რეალობად (ad actum) აქციოს.⁵⁷

იოანე გრასეუსს მოჰყავს ციტატა, რომლის თანახმადაც materia prima (ფილოსოფოსთა) ტყვიას წარმოადგენს. მას ჰაერის⁵⁸ ტყვიასაც

⁵⁷ CHRISTOPHORUS PARISIENSIS, *Elucidarius Theatr. chem*-ში, VI, p. 228 f. მითრას დაბადება ქვიდან, „solo aestu libidinis“ [„მხოლოდ ლიბიდოს მზურვალეების მეშვეობით“].

⁵⁸ იხ. ასევე SENDIVOGIUS, *De sulphure Mus. herm.*-ში, p. 612 (ჰაერის ელემენტის შესახებ): „...extra leve et invisibile, intus vero grave, visibile, et fixum“ [„გარედან მსუბუქი და უხილავი, შიგნიდან კი მძიმე, ხილული და უმოძრაო“].

ნახ. 177. „მკედრეთით აღდგომა“ (სამსონი ფილისტიმელთა ქალაქის ჭიშკრით; ქრისტე, რომელიც სამარხიდან ამოდის; ეგშაპი ამოანთხევს იონას).

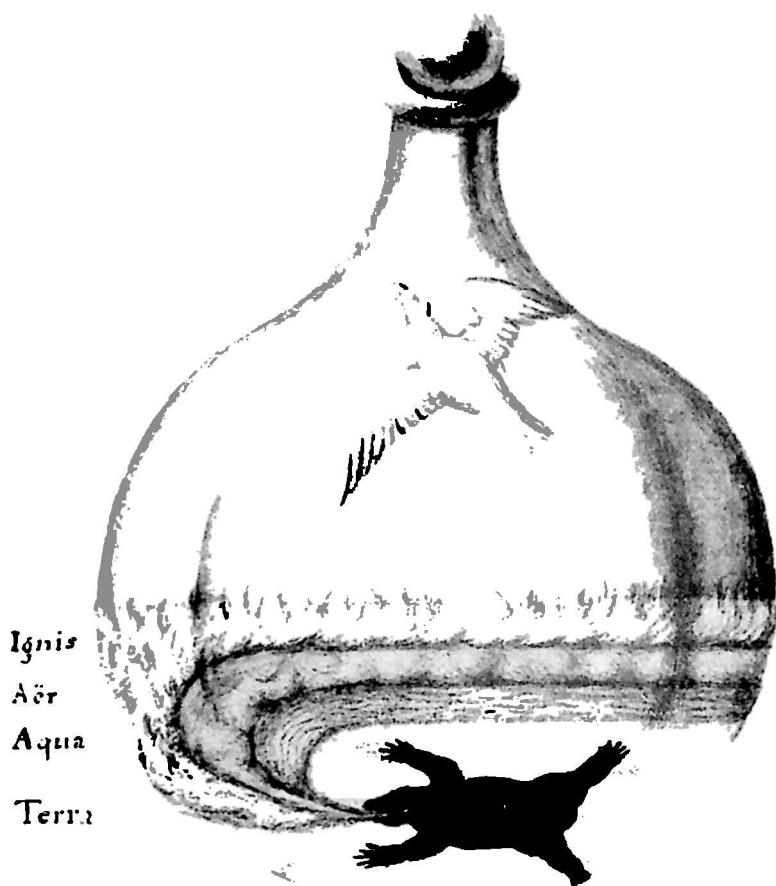
Biblia pauperum (1471)

უნოდებენ (ალუზია შინაგან დაპირისპირებულობაზე). ტყვიის გულში მანათობელი, თეთრი მტრედია (ნახ. 178) — „მეტალის მარილი“. იგი თეთრით მოსილი უბინო, ბრძენი და მდიდარი დედოფალია, რომელიც მხოლოდ მეფე სოლომონს თუ დანებდებოდა.⁵⁹

ბასილიუს ვალენტინუსის მოსაზრებით, დედამინა (როგორც *prima materia*) არ არის მკედარი სხეული, მასში ბინადრობს სული — დედამინის სიცოცხლე და სამშვინველი. ყველა ქმნილება, თვით მინერალებიც კი, ძალებს დედამინის სულისგან იკრებს. სული — სიცოცხლე; მას ვარსკვლავები კვებავენ, ის კი ყველა ცოცხალ არსებას კვებავს, საკუთარ წიაღში რომ ატარებს. დედამინამ, განაყოფიერებულმა ზეციური სულით, მუცლად ილო მინერალები (ნახ. 163). ეს უხილავი სული ანარეკლს ჰგავს, ხელის შეხებით რომ ვერ შებილწავ. იგი ყველა სუბსტანციის, ქიმიური პროცესის არსია და მისგან წარმოქმნილ სხეულთა (*radix nostrorum corporum*)⁶⁰ აუცილებელი პირობა.

⁵⁹ გრასეუსი *Arca arcani*-ში ამ იდეის ავტორად ავგუსტინელ ბერ დეგენპარდუსს ასახელებს, რაც აშკარა ალუზიაა „sapientia“-ზე, როგორც ეს *Aurora*-შია.

⁶⁰ *Practica Mus. herm.*-ში., p. 403 f.

ნახ. 178. მტრედი (avis Hermetis) ამოფრინდება ოთხი ელემენტიდან,
როგორც ფიზისის ტყვეობიდან გათავისუფლებული სულის სიმბოლო.

De summa et universalis medicinae sapientiae veterum philosophorum (პარიზი, საეარაუდოდ მე-18 ს.)

ნახ. 179. ალქიმიური სამება: მეფე, მეფისწული და შუაში პერმესი (პერმესი = spiritus Mercurii).
LAMBSPRINCK, *Figurae et emblemata* (1678)

მსგავსი იდეა მიქაელ მაიერთანაც გვხვდება:⁶¹ დედამიწის გარშემო მილიონჯერ შემოვლის შედეგად მზე მის წიაღში ოქროს ჩააქსოვს. თანდათან მზის სახე-ხატი დედამიწაში აღიბეჭდება — ეს ოქროა. მზე ღმერთის სახე-ხატია, გული⁶² კი — მზის ანაბეჭდი ადამიანში, ისევე როგორც ოქრო წარმოადგენს მზის სახე-ხატს დედამიწაში (Deus terrenus — მიწის ღმერთი). ღმერთი ოქროში შეიცნობა. ოქროში გამოვლენილი ღმერთის სახე-ხატი

⁶¹ *De circulo physico quadrato*. ანალოგიური იდეა გვხვდება ემერსონთან, *Essays* I, p. 301. ff.

⁶² გული და სისხლი, როგორც სამშენებლის სამკვიდრო.

ნახ. 180. ქრისტიანული სამება და სულიწმიდა, გამოსახული ფრთიანი კაცის სახით.
გრავეურა (მე-15 ს.)

„anima aurea“-ა (ოქროს სული), რომელიც ჩვეულებრივ ვერცხლისწყალს ოქროდ გარდაქმნის.

რიპლის მიაჩნია, რომ ცეცხლი ქაოსიდან უნდა გამოვეყოთ და ხილული გავხადოთ.⁶³ ეს ცეცხლი სულიწმიდაა, მამისა და ძის გამაერთიანებელი.⁶⁴ ხშირად მას ფრთოსანი მოხუცის⁶⁵ სახით გამოხატავენ, ისევე

⁶³ Opera, p. 146.

⁶⁴ მაგ. LAMBSPRINCKS-ის *Figurae*-ში (*Mus. herm.*, p. 371 [ნახ. 179]).

⁶⁵ ანალოგიური იდეაა ინდური *hamṣa* (გედი).

როგორც მერკურს გამოსახვენ გამოცხადების ღმერთის სახით. მერკური ჰერმეს ტრისმეგისტოსის იდენტურია,⁶⁶ მეფესთან და მეფისწულთან ერთად იგი ალქიმიურ სამებას ქმნის (ნახ. 179 და 180). ღმერთმა შექმნა ცეცხლი დედამიწის წიაღში ისევე, როგორც ჯოჯოხეთის მოგიზიგზე ალი. ამ ცეცხლში⁶⁷ თავად ღმერთი ღვივის ღვთაებრივი სიყვარულით.⁶⁸

ნახ. 181. მზის პირისახე.
BISCHUIS, *Symbolographia* (1702)

⁶⁶ SCOTT, *HERMETICA* I და II.

⁶⁷ იწოდება ასევე „calx viva“-დ (უხსნადი კირი).

⁶⁸ *Gloria mundi Mus. herm.*-ში; p. 246 f.

5. ლავის-ქრისტეს პარალელები

სიცოცხლის განახლება

წინა თავში განხილული მაგალითებიდან ჩანს, რომ *prima materia*-ში ფარულად ბინადრობს სული, ისევე როგორც ოსტანესის ქვა მდინარე ნილოსში. ეს სული განვმარტეთ, როგორც სულიწმიდა და გავიხსენეთ ძველი თქმულება, სადაც მოთხრობილია, როგორ შთანთქავს წყვიადი ფიზისის სასიყვარულო მკლავებში მოქცეულ ნუსს. განსხვავება იმაშია, რომ მშთანთქმელი წარმოდგენს არა ქალურ პრინციპს — მიწას, არამედ ნუსს მერკურის ფორმით, ან საკუთარი კუდის მჭამელ ურობოროსს (ნახ. 147 და სხვ.), ანუ სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ეს არის ხთონური, მატერი-ალური სული, პერმაფროდიტი, რომელსაც მამაკაცურ-სულიერი და ქალურ-სხეულებრივი ასპექტები გააჩნია (ნახ. 183; ასევე ნახ. 54, 125 და სხვ.). თავდაპირველმა გნოსტიკურმა მითმა უცნაური ცვლილებები განიცადა: ნუსი და ფიზისი *prima materia*-ში განუყოფელ მთლიანობას წარმოადგენს და „*natura abscondita*“-დ იქცა.

ამ მოტივის ფსიქოლოგიური ეკვივალენტი მიმზიდველი არაცნობიერი შინაარსის პროექციაა, რომელიც ამ ტიპის შინაარსთა მსგავსად ნუმინოზური, „ლვთაებრივი“, ანუ „წმინდა“, ბუნებით ხასიათდება. ალქი-

ნახ. 182. ქრისტე — სულთა მხსნელი.
ბრაუნეილერის სამონასტრო ეკლესიის ფრესკა (მე-12 ს.)

მიის ამოცანაა, მოიპოვოს „ძნელად მოსახელთებელი საუნჯე“ ან ფიზიკური ოქროს, ან უნივერსალური მედიცინის, ან გარდამქმნელი ტინქტურის სახით და იგი ხილული გახადოს. რადგან ლაბორატორიული საქმიანობა არასდროს ყოფილა დამოუკიდებელი, არამედ მასში და მისით სწორედ ალქიმიკოსის არაცნობიერი შინაარსი გამოიხატებოდა, ამიტომ ის

ნახ. 183. ანდროგინი ლეთაება მამრ გველ-მზესა და მდედრ გველ-მთვარეს შორის.
გვიანბაბილონური გემა

ამავე დროს ფსიქიკურ აქტივობასაც წარმოადგენდა და მისი შედარება აქტიურ წარმოსახვასთან, ალბათ, უფრო მართებული იქნებოდა.¹ სიზმარი სწორედ იმას გამოხატავს, რისი გააზრების საშუალებასაც ეს მეთოდი გვაძლევს. კავშირი, რომელიც არაცნობიერის ცნობიერში შეჭრის პროცესსა და ალქიმიურ იდეათა სამყაროს შორის არსებობს, იმდენად ღრმაა, რომ თავისუფლად შეგვიძლია ვივარაუდოთ: ალქიმიური მეთოდი ეხება იმავე ან მსგავს პროცესებს, რასაც აქტიური წარმოსახვა და სიზმრები, ანუ საბოლოო ჯამში — ინდივიდუაციის პროცესს.

ჩვენ უკვე ვისაუბრეთ სამმაგი მინის შენობაში ბეიასა და ტაბრიციუსის გვამთან ერთად გამომწყვდეული არისლესისა და მისი თანამოაზრეების შესახებ. მათ ისევე სტანჯავთ სიცხე, როგორც ანთებულ ღუმელში ნაბუქოდონოსორის მიერ ჩაგდებულ სამ ჭაბუკს (ნახ. 184). ნაბუქოდონოსორმა იხილა მეოთხე — აზარია (დანელი 3, 25). ამ ხილვას გარკვეული კავშირი აქვს ალქიმიასთან, რადგან ალქიმიურ ლიტერატურაში არაერთხელ თქმულა, რომ ქვა არის „*trinus et unus*“ (სამმაგი და

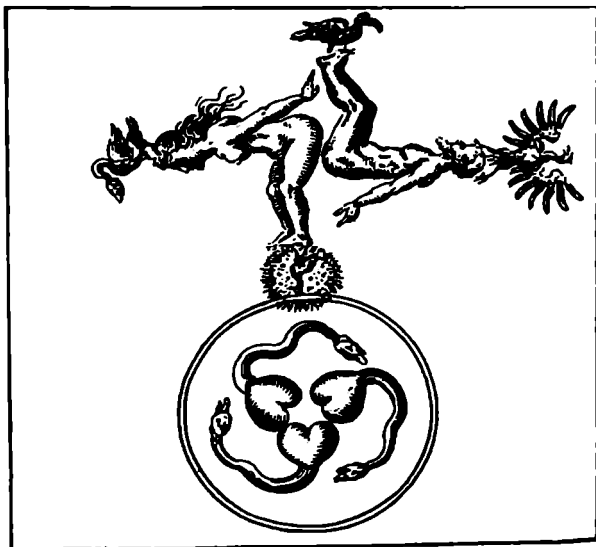
¹ ეს მეთოდი აღვწერე *Die Beziehungen*-ში. იხ. ასევე *Die transzendente Funktion*, *Mysterium coniunctionis* და *Die Grundlagen der Analytischen Psychologie*.

ნახ. 184. სამი ჭაბუკი ანთებულ ღუმელში.
ბარელიეფი ადრექრისტიანულ სარკოფაგზე (რომი)

ერთი) (ნახ. 185, ასევე ნახ. 1). ის შედგება ოთხი ელემენტისგან და ცეცხლისგან, რომელიც მატერიაში გამომწვედულ სულს განასახიერებს. ეს არის მეოთხე, რომელიც არ არის და თან არის; იგი ღუმელის ცეცხლოვან აგონიაში გამოვლინდება და ღმერთის თანაყოფნის სიმბოლოა. არის-ლეუსს და მის თანამოაზრეებს მძიმე წუთებში მასწავლებელი პითაგორა ესიზმრებათ, რომელსაც შველას სთხოვენ. იგი მათთან თავის მოწაფეს პარფორეტუსს — „საკვების შემქმნელს“ აგზავნის.² ამით სამუშაო

² პარფორეტუსი = პორფოლტუსს Codex Berolinensis-ში (RUSKA, *Tiurba*, p. 324 ff.). რუსკას მოსაზრებით, პარფორეტუსი იმპერატორი პერაკლეიოსია (610-641). *Visio*-ში მისი მისტიკური როლი კი უფრო პარპოკრატესს გვახსენებს.

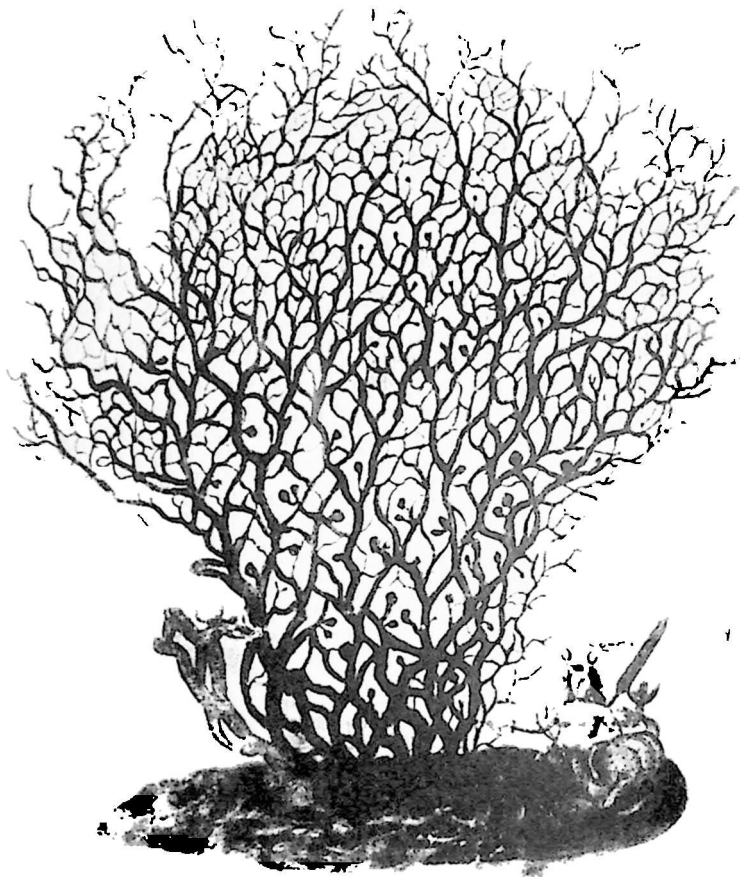
ნახ. 185. ქვემოთ: სამება, როგორც ერთი; კვატერნობა, რომელიც ბინარულობას ემყარება.
VALENTINUS, *Duodecim claves* (1678)

დასრულდა, ტაბრიციუსი კი გაცოცხლდა.³ შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ჰარფორეტუსმა მათ ჯადოსნური საკვები მიუტანა. რუსკას მიერ აღმოჩენილი ტექსტი „Codex Berolinensis“ ნათელს პფენს ამ საკითხს. აი, რას ვკითხულობთ „Visio“-ს⁴ შესავალში: „პითაგორა ამბობს: „თქვენ წერთ და აღუწერთ შთამომავლობას, როგორ დაირგო ეს ძვირფასი ხე და როგორ დაიკმაყოფილა სამარადისოდ შიმშილი მან, ვინც მისი ნაყოფი იგემა“.⁵ რადგან „Visio“-ს მიზანია, შთამომავლობას შემოუნახოს ქიმიური პროცესის მაგალითი, ცხადია, ის ხის დარგვაზე საუბრობს, ლეგენდის ფინალი კი ნაყოფის სასწაულმოქმედი რეგენერაციის ეფექტს გვიჩვენებს.

³ *Visio Arislei Art. aurif.*-ში: „.... ad Regem dicentes: Quod filius tuus vivit, qui morti fuerat deputatus“ [„...და უთხრეს მათ მეფეს: შენი შვილი, მკედარი რომ ეგონათ, გაცოცხლდა“]. *Codex Berolinensis*-ში: „....et misimus ad regem, quod filius tuus commotus est“ („და ჩვენ ვაცნობეთ მეფეს: შენი შვილი გაინძრა“).

⁴ ეყრდნობი *Art. aurif.*-ის 1593 წლის გამოცემას.

⁵ RUSKA, I. c., p. 324. ეს პასაჟი *Art. aurif.* I, p. 146-ში შეცვლილია: „....ex arbore illa immortali, fructus... colligere“ [„იმ უკვდავი ხიდან ნაყოფის მოკრეფა“].

ნახ. 186. მარჯნის ხე ზღვაში.
DIOSCORIDES, *De materia medica* (მე-5 ს.)

მანამ არისლეუსი განსაცდელშია, ტაბრიციუსი კი მკვდარი, ხე⁶ გაიზარდა და ნაყოფიც მოიხსა. მინის შენობაში არისლეუსი პასიურ როლს

⁶ ხშირად ხე „corallium“-ია ან „corallus“-ი, მარჯანი, ანუ „ზღვის ხე“ (ნახ. 186). „Corallus... vegetabile, nascens in mare“ [„მარჯნის ხე, რომელიც ზღვაში ხარობს“] (*Allegoriae super librum Turbae Art. aurif.-ში*). იხ. სამოთხის ხე ზღვაში პარაცელსუსთან, *Liber Azoth* (SLDHOFF XIV, p. 567).

თამაშობს. გადამწყვეტ მოქმედებას ასრულებს ოსტატი, რომელიც თავისი წარგზავნილის ხელით მათ მაცოცხლებელ საკვებს უგზავნის.

როგორც უკვე ვთქვით, საიდუმლო ცოდნას ადამიანი ღმერთის ჩარევით ეზიარება ან ოსტატის პირით იღებს. ისიც ვთქვით, რომ ღმერთის შემწეობის გარეშე სამუშაოს ვერავინ დაასრულებს.⁷ ამ შემთხვევაში მითიური მასწავლებელი, ღვთაებრივი პითაგორა⁸, ღმერთის ადგილს იკავებს⁹ და სიცოცხლის განმაახლებელ საქმესაც დაასრულებს (ნახ. 187). გავზედავ და ვიტყვი, რომ ღვთაებრივი ჩარევა სიზმარში ხდება, როცა არისლუეს მასწავლებელი გამოეცხადება და შველას სთხოვს. თუ დაპირისპირებული წყვილის — გაბრიელსა და ბეიათი გამოხატული სულისა და სხეულის — კავშირის, სიკვდილისა და ღუმელში დანვის შესატყვისი, ალქიმიური თვალთახედვით,¹⁰ მესის დროს განხორციელებული მსხვერპლშენიერვის აქტია, მაშინ ხსნის თხოვნის ანალოგიას „memento vivorum“-ში, მონამეთა სულის მოსახსენიებელ რიტუალში ვხვდებით. მღვდელი აღავლენს ლოცვას „pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis et incolunitatis suae“ [„მათი სულების ხსნისთვის, ჯანმრთელობისა და კარგად ყოფნისთვის“]. ლოცვაში მოიხსენიება წმინდანთა სულები და მათი ღვანლი უფლის წინაშე (ut in omnibus protectionis tuae muniamur auxilio) [„რათა შენი მაღლი გვეფარავდეს“]. მიმართვა სრულდება Epiclesis-ით, შემდეგ იწყება ზიარება: „...ut nobis corpus et sanguis fiat (რათა ის ჩვენთვის იქცეს სხეულად და სისხლად) და ევლოგიის მიღება,¹¹ φάρακον ჯაფ. „Visio“-ში ეს სულის მაცხოვრებელი უკვდავი ხის ნაყოფია (ნახ. 188, 189, 190). Fructus sacrificii missae — რის შესახებაც ეკლესია საუბრობს, არ არის ის, რაც მორალური და სხვა დანარჩენი სახის გავლენებში

⁷ ამიტომ მეორდება ხშირად ფორმულა „Deo adiuvante“, „Deo concedente“.

⁸ ნეოპითაგორიანელები პითაგორას ღმერთის ინკარნაციად მიიჩნევდნენ (შდრ. ZELLER, *Phil. d. Griechen*, III/2. Abt., p. 130).

⁹ როგორც პერმესი იკავებს პოიმანდრეს ადგილს. შდრ. SCOTT, *Hermetica* I და II.

¹⁰ MELCHIOR CIBINENSIS.

¹¹ ზიარებისას სულიწმიდის მოხმობა.

¹¹ ალფიდიუსის ციტატა (MAIER-ის *Symbola*-ში, ასევე *Aurora*-ში, I Kp. I): „Qui hanc scientiam invenerit, cibus erit eius legitimus et sempiternus“ [„ამ მეცნიერების მპოვნელთათვის ის დამსახურებული და მუდმივი საკვებია“]. *Aurora*-ს მე-7 იგავში ვკითხულობთ: „Ex his enim fructibus grani (huius) cibus vitae conficitur, qui de coelo descendit. Si quis ex eo manducaverit, vivet sine fame. De illo namque pane edent pauperes et saturabuntur et laudabunt Dominum, qui requirunt eum et vivent corda eorum in saeculum“ [„ამ მარცვლის ნაყოფიდან სიცოცხლის ის საკვები მზადდება, ციდან რომ გვეძლევა. ის, ვინც მას შეჭამს, სამუდამოდ მოიკლავს შიმშილს. ამ პურს უჭონელნი შეჭამენ, დანაყრდებიან, უფალს განადიდებენ და მათი გულები მარადიულად იძვრება“].

ნაზ. 187. ურჩხული ამოანთხევს იასონს, როცა
ათენას მიერ მიწოდებულ სასმისს შესვამს.
ატიკური თასი (მე-5 ს.)

იგულისხმება, ეს არც ნაკურთხი სუბსტანციაა, რომელიც *ex opere operatio* იქმნება.

ახლა უკვე გზაგასაყარს მივადექით. ქრისტიანი მესის ნაყოფს იღებს თავისთვის და თავისი ახლობლებისთვის ამ სიტყვის უფართოესი გაგებით. „უკვდავი ხის ნაყოფი“ კი არა მარტო ალქიმიკოსს, არამედ მეფესაც და მეფისწულსაც ერგება, რათა მან სასურველი სუბსტანცია სრულყო. ერთი მხრივ, იგი „perfectio“-ს (სრულყოფის) მონაწილეა, მეორე მხრივ კი, რადგან თავად არის ღმერთის მხსნელი და არა თვითონ ელის ხსნას, მისი გულისყური მთლიანად სუბსტანციის სრულყოფისკენ არის მიმართული. მორალური თვისებები მისთვის იმდენადაა საგულისხმო, რამდენადაც ეს მას

ნახ. 188. ფილოსოფოსთაზე, გარშემო „opus“-ის სიმბოლოებით.

MYLIUS, *Philosophia reformata* (1622)

„opus“-ის შესრულებაში ეხმარება ან ხელს უშლის. ის ეკლესიაზე მეტ ყურადღებას უთმობს ex opere operantis ფეექტს, ვინაიდან მსხვერპლშენიერვის რიტუალის აღსრულებისას ქრისტეს ადგილს იკავებს. არც ერთი წუთით არ უნდა დაუშვათ, თითქოს განდიდების რელიგიური მანიით შეპყრობილი ალქიმიკოსი თავს მაცხოვარს უტოლებდეს. ის გაცილებით მოკრძალებულია, ვიდრე ამ რიტუალის ზარ-ზეიმით შემსრულებელი მღვდელი: ალქიმიკოსი ყოველთვის უსვამს ხაზს უფლისადმი მორჩილებას და საკუთარ ტრაქტატებს ღმერთისადმი მიმართვით იწყებს. მას აზრადაც არ მოსდის, თავი ქრისტეს ადგილას წარმოიდგინოს, პირიქით, მას აქვს სასურველი სუბსტანცია — Lapis-ი, რომელსაც ქრისტეს ამსგავსებს. ამ

შემთხვევაში ვაწყდებით არა იდენტიფიკაციის პრობლემას, არამედ ჰერმენევტიკულ *sicut*-ს (ისეთი, როგორიც), რომელიც ანალოგიას აღნიშნავს. შუა საუკუნეების ადამიანისთვის ანალოგია ნაკლებ ლოგიკურია, ვიდრე ფარული იდენტურობა, რაც, თავის მხრივ, პრიმიტიული აზროვნების გადმონაშთს წარმოადგენს. ამის თვალსაჩინო მაგალითია ვნების კვირას ცეცხლის კურთხევის¹² რიტუალი (ნახ. 191). ცეცხლი — ქრისტეა (*imago Christi*). ქვა, რომელიც ნაპერწკალს აკვესებს, „ქვაკუთხედია“, მეორე „*imago*“-ა, ხოლო ნაპერწკალი, რომელიც ქვიდან გასხლტება, კვლავ „*imago Christi*“-ა. უნებლიეთ გვახსენდება ქვიდან პნევმის ექსტრაქციის ანალოგია,

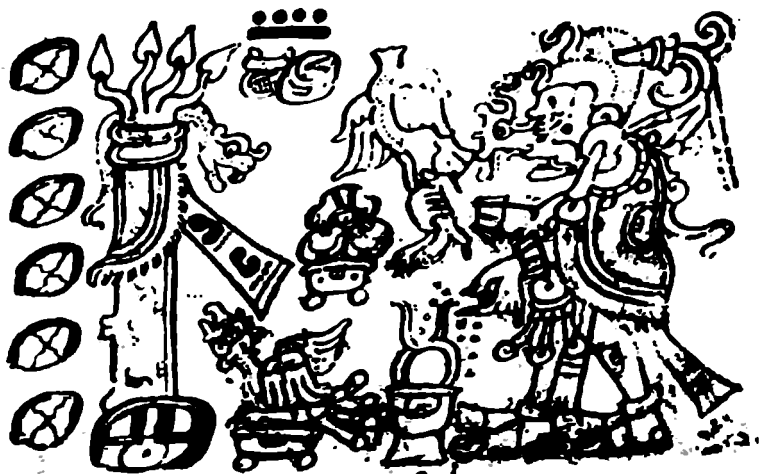
ნახ. 189. ურჩხული და ჰესპერიდების ხე.
BOSCHIUS, *Symbolographia* (1702)

რომელსაც ოსტანესი ახსენებს. „პნევმა“, როგორც ცეცხლი, ქრისტე, როგორც ცეცხლი (ნახ. 58), მათი, როგორც დედამიწის შინაგანი კონტრასტ-სტანციის, იდეა ჩვენთვის დიდი ხნის ცნობილი კონცეფციაა. ქვა, რომლიდანაც ნაპერწკალი გასხლტება, ქვის აკლდამის ანალოგიაა. სამი დღის განმავლობაში მასში იდო მძინარე ქრისტეს სხეული ან მისი ცხედარი, საიდანაც იგი ახალი ცეცხლის სახით მკვდრეთით აღდგა (ნახ. 234).

ალქიმიკოსი „*imitatio Christi*“-ს იდეით ხელმძღვანელობდა, რაზეც უკვე გესაუბრეთ ზემოთ; ასე რომ, მაცხოვართან „*imitatio*“ მას იმის საშუალებას აძლევდა, რომ საკუთარი ფსიქეს სიღრმეში ხსნისთვის მუშაობა განეგრძო.

¹² ცეცხლის კურთხევის რიტუალი, როგორც ჩანს, საფრანგეთში გაჩნდა. ყოველ შემთხვევაში მე-8 საუკუნეში, როცა რომში ამ რიტუალს ჯერ კიდევ ვერ ვხდებით, საფრანგეთში უკვე ცნობილი იყო, რასაც პაპ ზაქარიას მიერ წმინდა ბონიფაციუსისადმი მიწერილი წერილი მოწმობს. ეს რიტუალი რომში მხოლოდ მე-9 საუკუნიდან ჩნდება (BRAUN, *Liturgisches Handlexikon*).

ნახ. 190. რიტუალური ხე გველით.
ფრაგმენტი მაიას ტომის ხელნაწერიდან.

ცხადია, ეს არაცნობიერი პროცესი იყო და იგი ვერც დაუშვებდა, რომ მასში თავად ქრისტე იღვწოდა. მას მიაჩნდა, რომ სწორედ ღვთით ბოძებული სიბრძნისა და ოსტატობის წყალობით შესწევდა ძალა სამყაროს შემოქმედი, მატერიაში ჩაკარგული ნუსი ან ლოგოსი კაცთა მოდგმის საკეთილდღეოდ ეხსნა. თავად ოსტატი კი არ არის ქრისტეს ანალოგი, არამედ ჯადოსნური ქვა, რომელშიც იგი მაცხოვრის შესატყვისის ხედავდა. ამ თვალსაზრისით, ალქიმია არაცნობიერის სიღრმეებსა და წყვდიადში გადატანილი ქრისტიანული მისტიკის გაგრძელებაა. არაცნობიერი პროცესი ვერასდროს ამოდიოდა ზედაპირზე, სადაც ცნობიერება მასთან შეხებას შეძლებდა. ის, რაც ცნობიერებაში ვლინდებოდა, მხოლოდ არაცნობიერი პროცესის სიმბოლური სიმპტომები იყო. ალქიმიკოსს საკუთარი არაცნობიერი შინაარსის ცხადად დანახვა რომ შეძლებოდა, მიხვდებოდა, რომ ქრისტეს ადგილს იკავებდა, უფრო ზუსტად, იგი არა როგორც ეგო, არამედ როგორც თვითობა,¹³ თავის თავზე იღებდა ქრისტეს „opus“-ს — ეხსნა

¹³ არაერთგზის მიმითითებია, რომ თვითობა, როგორც მე ის განემარტე, არ არის ემპირიული და ცნობიერი პიროვნების იდენტური, თუმცა მაინც ვანყდები გაუგებრობას და ხშირად „მე“-ს და „თვითობას“ აიგივებენ. პიროვნების განუსაზღვრელი ბუნების გამო თვითობა რჩება ზღვრულ ცნებად, რომელიც რეალობის უსაზღვროების გამომხატველია.

ნახ. 191. სულიწმინდის მოფენა ცეცხლის სახით. მიუნხენი (მე-12 ს.)

ღმერთი და არა ადამიანი. მაშინ მას არა მარტო საკუთარი თავი უნდა ელიარებინა ქრისტეს ანალოგად, არამედ ქრისტეც თვითობის სიმბოლოდ. შუა საუკუნეებმა ვერ გაბედა, ასეთი შემზარავი დასკვნა გამოეთანა. უპანიშადებისთვის ჩვეულებრივია ის, რაც ქრისტიანულ ევროპას გიჟურ ახირებად მიაჩნია. თანამედროვე ადამიანს მართლაც გაუმართლა, რომ მისმა სულიერმა სიბეცემ ისეთ ხარისხს მიაღწია, რომ აღმოსავლურ აზროვნებასთან შეჯახებისას ვერც კი მიხვდა, რასთან აქვს საქმე. ახლა მას შეუძლია მხოლოდ რაციონალური თვალთახედვით და, ამდენად, არაადეკვატურად ჩაუღრმავდეს აღმოსავლურ აზროვნებას, ან ეს საქმიანობა მთლიანად სანსკრიტის სპეციალისტებს გადააბაროს.

რელიგიური განმარტებანი

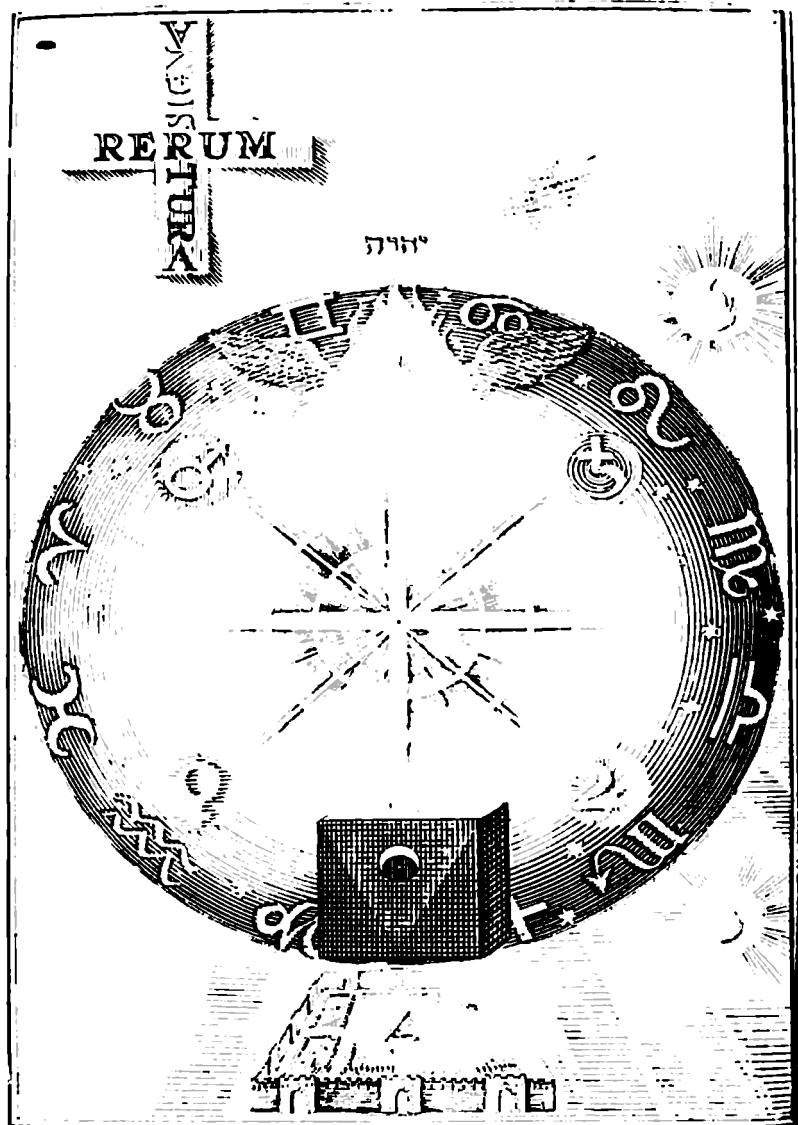
რაიმუნდუს ლულიუსი

გასაკვირი არ არის, რომ ლაპის-ქრისტეს ანალოგიები უკვე ადრეული შუა საუკუნეების ლათინ ავტორებთან გახვდება, მაშინ, როცა ალქიმიური სიმბოლიკა საეკლესიო ალეგორიებით იყო გაჟღენთილი. უდავოა, რომ სასულიერო მოღვაწეთა ალეგორიებმა გაამდიდრა ალქიმიური ენა, მაგრამ სადავო სწორედ ის გახლავთ, თუ რამდენად მართებულია „opus alchemicum“-ის, როგორც საეკლესიო რიტუალებისა (ნათლობა, წირვა-ლოცვა) და დოგმატურ კონცეფციათა (ჩასახვა, დაბადება, ქრისტეს ენებანი, სიკვდილი და მკვდრეთით აღდგომა) გარდამქმნელის, განხილვა. ვერ უარვყოფთ, რომ ალქიმია ეკლესიისგან დიდად დავალებულია და მას ბევრ რამეს დაესესხა, მაგრამ ძირითადი ალქიმიური იდეების განხილვისას აღმოვაჩენთ მთელ რიგ წარმართულ, განსაკუთრებით კი გნოსტიკური წარმოშობის ელემენტებს. გნოსტიციზმის ფესვები კი არ უნდა ვეძებოთ ქრისტიანობაში, არამედ ქრისტიანობა უნდა განვიხილოთ, როგორც გნოსტიციზმის გამოცდილების გამზიარებელი.¹⁴ გარდა ამისა, ჩვენს ხელთ არსებული II საუკუნით დათარიღებული ჩინური ტექსტი ფუნდამენტურ მსგავსებას ავლენს დასავლურ ალქიმიასთან. როგორიც არ უნდა იყოს ჩინეთსა და დასავლეთს შორის კავშირი, უდავოა, რომ არსებობდა პარალელური იდეები იქ, სადაც ქრისტიანულ გავლენაზე ლაპარაკიც კი ზედმეტია.¹⁵ უეიტის¹⁶ მოსაზრებით, პარაცელსუსის მიმდევარი ჰაინრიხ კუნრატი (1560-1605), 1598 წელს გამოცემული „Amphitheatrum“-ის ავტორი, იყო პირველი, ვინც ქვისა და ქრისტეს იდენტურობა ახსენა. მოგვიანებით, იაკობ ბიომესთან, რომელიც ასევე ჭარბად იყენებდა ალქიმიურ ენას, Lapis-ი ქრისტეს მეტაფორად იქცა (ნახ. 192). უაიტის ვარაუდი ნამდვილად მცდარია, რადგან ჩვენთვის ცნობილია გაცილებით ადრინდელი წყაროები ქრისტესა და Lapis-ს შორის კავშირის შესახებ. მათ შორის ყველაზე ძველი რაიმუნდუს ლულიუსის (1235-1315) „Codicillus“-ი გახლავთ. ადვილი დასაშვებია, რომ მრავალი ტრაქტატი, რომლებსაც მას მიაწერენ, მის ესპანელ და პროვანსელ მოწაფეებს შეეთხზათ, მაგრამ ეს მაინც არ ცვლის მისი ძირითადი ნაშრომების, და მათ შორის „Codicillus“-ის, თარიღს. ჩემთვის უცნობია რაიმე ანგარიშგა-

¹⁴ შდრ. სიმონ მოგვი, რომელიც მოციქულთა დროს ცხოვრობდა და უკვე კარგად განვითარებული სისტემა ჰქონდა.

¹⁵ ვეერდნობი WEI PO-YANG-ის *An Ancient Chinese Treatise on Alchemy*-ს.

¹⁶ *The Secret Tradition in Alchemy*.

ნახ. 192. ზოდიაქური ჯერის კვატერნობა, გარშემორტყმული ექვსი პლანეტით. მერკური
 შეესაბამება მზესა და მთვარეს შორის მოქცეულ ჯვარს: ♄-ის პარაფრაზი.
 ბიომე, თეოსოფიური თხზულებები (1682)

სანევი მოსაზრება, რომელიც ამ ტრაქტატს მე-14 საუკუნეზე გვიანდლად მიიჩნევდა. ქვემოთ ციტირებულია ნაწყვეტი დასახელებული ტრაქტატიდან:

„ჩვენი ხელოვნება, მასთან დაპირისპირებული, განიწმინდება და გათავისუფლდება უხამსობისგან ისევე, როგორც იესო ქრისტემ, ამა ქვეყნად მოვლენილმა, დავითის შთამომავალმა, ადამის ურჩობით ცოდვაში ჩაძირული კაცთა მოდგმა იხსნა“.¹⁷

„TRACTATUS AUREUS“

„Tractatus aureus“-ი, რომელსაც ჰერმესს მიანერენ, კიდევ უფრო ძველი წყაროა. მას შუა საუკუნეები არაბული წარმოშობის ტექსტად მიიჩნევენ. მასში ქრისტე უშუალოდ სახელით არის მოხსენიებული. მიზეზი, რამაც ჩემი ამ ტექსტით დაინტერესება გამოიწვია, ის გახლავთ, რომ მასში აღწერილი იდუმალი მოვლენები აღდგომის ბრწყინვალე დღესასწაულის შესატყვისია, მაგრამ, ცხადია, სხვა ენით მოთხრობილი:

ჩვენი ძვირფასი ქვა, სანებეზე გადაგებული, უფასურია... როცა გვირგვინოსან მეფეს ნითელ ქალიშვილზე დავაქორწინებთ, სუსტ ცეცხლში ვაუიშვილი ჩაისახება და მას ცეცხლის მეოხებით დაბადებს... შემდეგ იგი [ვაუიშვილი] გარდაისახება, ხოლო მისი ტინქტურა ისეთივე ნითელი დარჩება, როგორც ხორცი. სამეფო ჩამომავლობის ჩვენი ძე ტინქტურას ცეცხლიდან აიღებს და სიკვდილს, უკუნეთს და წყალს განაგდებს. დრაკონი უფროთხის მზის შუქს და მკვდარი ძე გაცოცხლდება. მეფე გამოვა ცეცხლიდან და ქორწინებას იზეიმებს. დაფარული საუნჯე გაცხადდება, ვაუიშვილი მეომარ ცეცხლად გადაიქცევა და ტინქტურას გადააჭარბებს, რადგან იგი თავადაა საუნჯე და ფილოსოფიური მატერიით მოსილი. „მოდით, სიბრძნის ძენო და გაიხარეთ. სიკვდილის მეფობის დღეები მიიღია და ვაუიშვილი განაგებს, მას ნითელი სამოსი მოსავს“¹⁸ და მისი ფერი მენამულია“¹⁹ (ნახ. 193).

¹⁷ „...et ut Christus Jesus de stirpe Davidica pro liberatione et dissolutione generis humani peccato captivati ex transgressione Adae, naturam assumpsit humanam sic etiam in arte nostra quod per unum nequiter maculatur per aliud suum contrarium a turpitudine illa absolvitur, lavatur et resolvitur“ (*Bibl. chem.* I, p. 884).

„ოქროს ტრაქტატი“.

¹⁸ საკითხავი ვნების კვირაში, ოთხშაბათს (ესაია 63, 1-7): „ვინ არს ესე მომავალი ედომით გამო, სიმენამულე სამოსელთა მისთა ბოსორით გამო?“ და „შთავიყვანე სისხლი მათი ქუეყანად მიმართ და შეისვარა სამოსელი ჩემი“.

¹⁹ *Ars. chem.*, pp. 7-31. ზემოთ დასახელებული ტექსტი მხოლოდ არსებით მომენტებს ნამონებს წინ.

ROSA ALBA

XL

ROSA RUBRA

XII

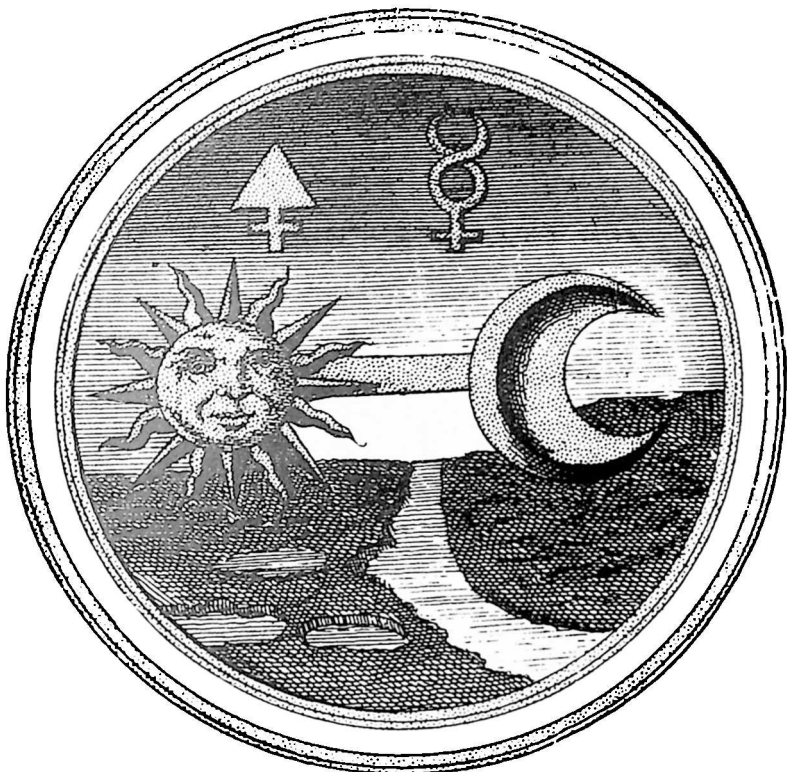
ნახ. 193. თეთრი და წითელი ვარდები – მეფისა და დედოფლის
მეტამორფოზის საბოლოო პროდუქტი.
Trésor des trésors (1620-1650)

ეს ტექსტი უნდა განვიხილოთ, როგორც მითური ლმერთკაცისა და მის მიერ სიკვდილის ძლევის ვარიანტი და, ამდენად, როგორც ქრისტიანული დრამის ანალოგია. რადგან ტექსტის წარმოშობა და თარიღი უცნობია, ამიტომ ქრისტიანულ გავლენაზე გადაჭრით საუბარი გაუმართლებელი იქნებოდა. არც კიდევ უფრო ადრინდელი, კომარიოსის²⁰ ტექსტები იძლევა ქრისტიანულ გავლენაზე საუბრის საბაბს (ამ ხელნაწერის ქრისტიანული შესავალი ბიზანტიელ გადამწერთა ინტერპოლაციის შედეგია). მიუხედავად ამისა, სწორედ ეს ტექსტი შეიცავს განახლების მისტერიის ყველა ნიშანს, თუმცა აქ გვევლინება არა მაცხოვარი, არამედ *სანაქსო* — *aqua permanens* (ნახ. 194), რომლის უდავო პარალელსაც ქრისტიანული წყლის სიმბოლიკა (*aqua* = *spiritus veritatis*, ნათლობა და ზიარება) წარმოადგენს.

²⁰ ტექსტი, სავარაუდოდ, I საუკუნეს უნდა განეკუთვნებოდეს.

ზოსიმე და მოქლვრება ანთროპოსის შესახებ

გვიანდელ, მე-3 საუკუნით დათარიღებულ ტექსტში, რომელსაც ზოსიმეს მიაწერენ, ძე ლეთისა მღვდელმსახურებასთან ასოცირდება. გათავაზობთ დასახელებული ტექსტის ცალკეულ ფრაგმენტებს²¹:

ნახ. 194. გოგირდი — მზე; „მარადიული ნყლის“ მდინარეზე
გაღებული მერკური — მთვარე.
BARCHIUSEN, *Elementa chemicae* (1718)

²¹ ტექსტი გვხვდება ბერთელოსთან, I. c., III, XLIX, 4-12. არსებობს ასევე რუსკას თარგმანი: *Tab. smaragd.*, pp. 24-31. საინტერესოა სკოტის მიერ თარგმნილი ამ ტექსტის ცალკეული ფრაგმენტები კომენტარით. იხ. ასევე BOUSSET, *Hauptprobleme der Gnosis*, p. 190 ff. ზემოთ მოყვანილი თარგმანი ცალკეულ პუნქტებში განსხვავდება რუსკას და ბერთელოს თარგმანებისგან.

4,8: თუ დაფიქრებულხარ და ადამიანთა შორის გიცხოვრია, დაინახავდი, რომ ძე ღვთისა ღვთისმოსავ სულთა გადასარჩენად, მათი ბედისწერის მარწუხებიდან²² უსხეულო (სულიერ) სამყაროში გადასაცვანად განსხეულდა — შეხედე, ის არის ყოველივე: ღმერთი, ანგელოზი, ტანჯული ადამიანი²³. მას შეუძლია იქცეს იმად, რადაც მოისურვებს. იგი ემორჩილება მამას, ყველა სხეულში აღწევს²⁴ და გონებას²⁵ ნათელს ჰფენს. ის ხიბლავს მას (სულს)²⁶ და ზევით, იმ ნეტარი ადგილისკენ მიუძღვება, სადაც ის²⁷ სხეულებრივი საგნების²⁸ გაჩენამდე იმყოფებოდა. იგი მასში (სულში) სამყაროს ნოსტალგიას აღძრავს და სინათლისკენ²⁹ გაიყოლიებს.

5: დააკვირდი ბიტოსის³⁰ სჯულის ფიცარს, სამჯერ დიდ პლა-

²² Heimarmene — ბედისწერა, ბუნების კანონთა გარდაუვალობა.

²³ წინადადებას, რომელიც იწყება სიტყვით „იხილე“, რაიტცენშტაინი ქრისტიანულ ინტერპოლაციად მიიჩნევს, ასევე რუსკაც (I. c., p. 25).

²⁴ RUSKA (I. c., p. 25): „ყოველ სხეულში დამკვიდრებული“. διῆκειν ნიშნავს „განმსჭვალვას“. შდრ. BOUSSET, I. c., p. 191.

²⁵ εἰς τὸν Codd. აღდგენილი εἰς τὸν ზედმეტია.

²⁶ αὐτοῦ γὰρ გარდამავალი ზნაა. რუელმა და რუსკამ შემდეგნაირად თარგმნეს: „ის <ძე ღვთისა> ცად ამალლდა“. ამგვარი თარგმანი ობიექტზე (νοῦν) მიმართულ ბრალდებით ბრუნვას აზრს უკარგავს.

²⁷ νοῦν. შდრ. REITZENSTEIN, I. c., p. 103. შენიშვნა 11.

²⁸ რუსკა (I. c., p. 25): „სანამ ის სხეულებრიობას შეიძენდა“, როგორც γενέσθαι-ის პრედიკატს, τὸ σαματικόν-ს არტიკლი არ შეიძლება პქონდეს. ალბათ, იგულისხმება „შექმნამდე“. შდრ. მე-9 პარ. (I. c., p. 27), სადაც სინათლის ადამიანი თავისი სულიერი ნაწილის მხსნელია, οὗτος καὶ πρὸ τοῦ κόσμου ἦσεν.

²⁹ ἀπολοῦσθαι, ὁρεγόμενον და ὀδηγούμενον ეკუთვნის νοῦν-ს, რომელიც ასევე ἀνάρμοστο-ის ობიექტია. სკოტმა (I. c., p. 119) მთელი ეს მონაკვეთი მე-9 პარაგრაფის წინ გადმოიტანა (p. 84), რადგან მისი მოსაზრებით, ის პერმეტულ დოქტრინას არ შეესაბამებოდა. ეს პასაჟი ზუსტად ეპასუხება წინა ნაწილში წარმოჩენილ იდეას იმის შესახებ, რომ ადამიანი არ უნდა აუჯანყდეს საკუთარ ბედისწერას, იგი სულიერი შემეცნებისკენ უნდა ისწრაფოდეს, რისი ნათელი მაგალითიცაა ქრისტი, რომელმაც უდრტივწევლად მიიღო ტანჯვა და ბედისწერას დაემორჩილა.

³⁰ იხ. ამასთან დაკავშირებით Reitzenstein, I. c., p. 107 f. JAMBACHUS-ი (*De mysteriis Aegyptiorum*, VIII, 4) მოიხსენიებს მეფე ამონის კარზე ჰერმესის ინტერპრეტატორ წინასწარმეტყველ ბიტოსს. გადმოცემის თანახმად, ჰერმესის წიგნი მან საიში აღმოაჩინა. იხ. იქვე (X, 7): αὐτὸν δὲ τὸ ἀγαθὸν τὸ μὲν θεῖον ἵκουνται τὸν προενοούμενον θεόν, τὸ δὲ ἀνθρώπινον τὴν πρὸς αὐτὸν ἐνάσιν, ὅπερ Βίτς ἐκ τῶν. Ερμαϊκῶν βίβλων μνημονεύουσιν. დიტრიხის მოსაზრებით (*Papyrus magica musei Lugdunensis Batavi*, p. 753 f.), იგი მაგიურ პაპირუსში მოხსენიებული თესალიელი პითისია (WESSELY, *Griechischer Zauberpapyrus*, pp. 92, 95, 98: Πίτς α γαγῆ – βασιλεὶ Ὀστάνη Πίτς χაίρειν – α γαγῆ Πίτς βασιλέως – Πίτς εσσεαλ). დიტრიხი ასევე მიიჩნევს, რომ იგი, შესაძლოა, ბითუს დირახიუმელიც იყოს, რომელიც პლინიუსთან გვხვდება.

ტონს³¹ და ათასჯერ დიდ პერმესს; ისინი ამბობენ, რომ³² პირველი ადამიანი „Thoyth“-ად იწოდება.³³ იგი არის განმსაზღვრელი და სახელმძღვანელო ყველა სხეულებრივი საგნისა. ქალდეველები, სპარსელები და ებრაელები მას ადამს უწოდებენ, რაც ნიშნავს „ქალწულებრივ მინას“, „სისხლისფერ (მენამულ) მინას“, „ცეცხლოვან³⁴ მინას“ და „ხორციელ მინას“. თქვენ მას ფტოლემელთა ბიბლიოთეკებში ნახავთ. ისინი მას³⁵ ტაძრებში ინახავდნენ, განსაკუთრებით კი Serapeion-ში, მაშინ, როცა ასენანმა,³⁶ იერუსალიმის მღვდელ-

³¹ იხ. *Philebos* (18b), *Phaidros* (274c).

³² სკოტის განმარტება მიუღებელია. *Philebos*-ში Thoth წარმოდგენილია არა როგორც „პირველი ადამიანი“, არამედ იგი საგანთათვის სახელის მიმნიჭებელი „ღვთაებრივი ადამიანია“.

³³ RUSKA (I. c.) „...წმინდა ენაზე მას Thoythos-ი ეწოდება“. „Thoythos“ კუთვნილებითი ბრუნვაა, რადგან სხვაგან იგი გვხვდება სახელობით ბრუნვაში, როგორც „Thoyth“. იხ. ასევე BOUSSET, I. c., p. 191.

³⁴ *παρὰ* Codd. შესაძლოა *παρὰ* ნიშნავდეს ალისფერს. იხ. SCOTT, I. c., p. 121: „ადამის, როგორც γη παρθένος-ის, ინტერპრეტაცია აშკარად ებრაული „adamah“ = γη (Philo, I, 62) და ბერძნული ἀδάμ = παρθένος კომბინაციაა. HESYCHIUS-თან ἀδάμα = παρθένικη γη; JOSEPHUS, *Antiquitates Judaicae*, I, 1, 2: σπμαίνει δὲ τούτο (᾿Αδάμος) πύργος, ἐπειδὴ περ ἀπὸ τῆς πύργου γῆς ἐγενόνη, τοιαύτη γὰρ ἐστὶν ἡ παρθένος γη. იხ. OLYMPIODOR (BERTHELOT, *Alch. grecs*, II, IV, 32): οὗτος (᾿Αδάμ) γὰρ πάντων ἀνθρώπων πρῶτος ἐγένετο ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων. Καλεῖται δὲ καὶ παρθένος γη, καὶ πύργα γη, καὶ σαρκίνη γη, καὶ γη αἵματῶδης. იხ. EUSEBIUS, *Evangelica praeparatio*, II, 6, 10 ff.

³⁵ ὅν Codd; Reitzenstein და Ruska: ავ. სავარაუდოდ, ὅν პირველი ადამიანია, კერძოდ ის, ვისაც ისინი ყველა ტაძარში ოსირისის სახით გამოსახავდნენ. ამ მოსაზრების მტკიცებულება გვხვდება LYDUS-თან, *De mensibus*, IV, 53: „...რადგან თეოლოგები ბევრს კამათობენ ღმერთის შესახებ, რომელსაც ებრაელები ეთაყვანებიან. ეგვიპტელები, პირველ რიგში კი პერმესი, ამტკიცებენ, რომ ეს ღმერთი ოსირისია, რომლის შესახებაც პლატონი „Timaios“-ში ამბობს: <ის, ვინც არ შობილა...>“. შდრ. ამასთან დაკავშირებით REITZENSTEIN (I. c., p. 185) ეგვიპტეში ოუდეური იდეების გავრცელების შესახებ.

³⁶ *παρεκτάσειεν* 'A... Codd.; Reitzenstein და Ruska: *παρεκτάσειεν* Ἀσενათ. როცა „მათ <ფტოლემელებმა> ასენანს მოუხმეს“. მღვდელმთავარ ასენანის შესახებ არაფერია ცნობილი. შესაძლოა, იგი — როგორც სკოტი შენიშნავს, — ეგვიპტელი ქურუმის პენტეფრეს მომხიბვლელი ქალიშვილი ასენათი იყოს, რომელსაც იოსებისგან, მისი ეგვიპტეში ტყვეობის დროს, სამი ვაჟი შეეძინა. ლეგენდის თანახმად, ასენათს შეუყვარდა იოსები, რომელიც ონში (პელიოპოლისში) ფარაონის დავალებით იმყოფებოდა. იოსებმა კი იგი ურწმუნოების გამო უარყო. მაშინ ასენათმა აღიარა იოსების ღმერთი და მოინანია, რის შემდეგაც მას უფლის წარმოგზავნილი გამოეცხადა და სამოთხიდან მოტანილი ფიჭის თაფლი აჭამა. ამის შემდეგ ასენათი უკვდავებას ეზიარა. მან ამცნო ასენათს, რომ იოსები მოვიდოდა, მას გაათავისუფლებდა და „თავშესაფარს“ უწოდებდა. იხ. ასევე BATIFFOL, *Le Livre de la prière d'Asepath* და REITZENSTEIN, *Die*

მთავარმა,³⁷ ჰერმესი გამოგზავნა, რომელმაც ებრაული ნიგნები ეგვიპტურად და ბერძნულად თარგმნა.

ბ: ასე რომ, პირველ ადამიანს ჩვენ „Thoyth“-ი ვუწოდეთ, მათ კი ანგელოზთა ენაზე — ადამი. ეს მისი სხეულია,³⁸ რომელიც ზეციური სფეროს ოთხი ელემენტით³⁹ არის სიმბოლურად გამოხატული (ნახ. 195). ასო ა ნიშნავს ამოსვლას (αναισθη), ჰაერს; დ — ჩამოსვლას⁴⁰ (δυσω), რადგან დედამინა მძიმეა და მას მიიზიდავს; მ — შუადღეს (μεσημῆρια), ამ სხეულთა შუაში არსებულ ცეცხლს, რომელიც შუა, მეოთხე რეგიონში იწვის.⁴¹ ამიტომ სხეულებრივი ადამი, მისი ხილული ფორმის გამო, „Thoyth“-ად იწოდება, სულიერ ადამიანს კი მასში თავისი სახელიც აქვს და ისიც, რა სახელითაც იგია ცნობილი. მისი ნამდვილი სახელი ჩემთვის ჯერ უცნობია⁴², რადგან ეს მხოლოდ ნიკოთეოსმა იცის, მისი ნახვა კი არავის შეუძლია. მისი

hellenistischen Mysterienreligionen; ასევე Oppenheim, *Fabula Josephi et Asenathae*; WILKEN, *Urkunden der Pholemäerzeit* და KERENYI, *Die griechisch-orientalische Romanliteratur in religionsgeschichtlicher Beleuchtung*, p.104 f. უფლის წარმოგზავნილი, ალბათ, ჰერმესი იყო. ამიტომ ეს ტექსტი, შესაძლოა, ასე იკითხებოდეს: „მაშინ, როცა ასენათმა იერუსალიმის მღვდელმთავარს თხოვნით მიმართა, მან ჰერმესი გაუგზავნა, რომელმაც...“ სკოტი გვთავაზობს, ასენათი „ელეაზარით“ შეცვალათ, რომელმაც არისტეასის წერილის მიხედვით, სეპტუაგინტას (ძველი აღთქმის უძველესი ბერძნული თარგმანი) გაუკვალა გზა. თუ ეს ასეა, მაშინ უფრო მართებული იქნებოდა ჰერმესი „ინტერპრეტატორით“ შეგვეცვალა, მაგრამ ეს, ალბათ, მაინც სხვა ლეგენდაა.

³⁷ τὸν ἀρχιεπιστοῦν Codd. აღდგენილია: τὸν ἀρχιερέα ἱεροσολύμων. შდრ. REITZENSTEIN, RUSKA და SCOTT.

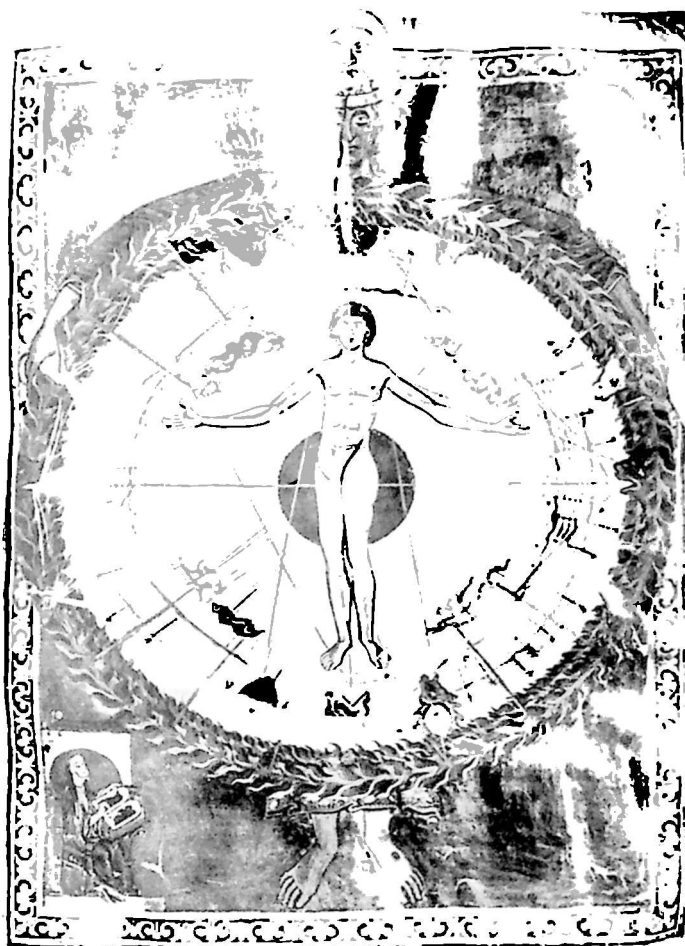
³⁸ Κατὰ τὸ σῶμα შესაძლოა გავიგოთ, როგორც „სხეულებრივ ენაზე“, ანგელოზთა ენისაგან განსხვავებით, ისევე, როგორც ზოსიმე განასხვავებს სულიერ ენას εὐσέμειον-ისგან.

³⁹ ასევე ასოებიც (στοιχεῖα).

⁴⁰ ამ ადგილას დედამინა ან დედამინა და წყალი უნდა ვივარაუდოთ. ტექსტი დაზიანებულია. რუსკა მიიჩნევს, რომ აქ τὸν ἀέρα τὸ δέντερον ἄλφα τὸν ἀρκτον უნდა ვიგულისხმოთ. შესაძლოა, სკოტი სწორი იყოს, როცა აქ τὸν ἀέρα (ჰაერი) ჩანერა, რადგან ამ ადგილას ჰორიზონტის მხარეების ელემენტებთან კომბინაციაზეა საუბარი. სკოტი ყო-ს ამატებს სიტყვა δύνω-ს და იმონებებს წინასწარმეტყველ სიბილას: „ეს არის ის ღმერთი, რომელმაც ოთხასოიანი ადამი შექმნა და უწოდა სახელები აღმოსავლეთს, დასავლეთს, ზენიტს და ჩრდილოეთ პოლუსს“.

⁴¹ RUSKA: „ამ სხეულის შუაში აალებული ცეცხლია, რომელიც მეოთხე რეგიონის ცენტრზე მიუთითებს“. რაიტცენშტაინს ეს ადგილი გამოტოვებული აქვს.

⁴² αἴσιον Codd.; აღდგენილია αἴσιον. RAITZENSTEIN. δὴ τὸτέω Codd. სიტყვასიტყვით: „აქამდე არსებულის გათვალისწინებით“.

ნახ. 195. შემოქმედი, მაკროკოსმოსი და ადამიანის სახით გამოსახული, ელემენტებით გარემორტყმული მიკროკოსმოსი.

HILDEGARD VON BINGEN, *Liber divinorum operum* (მე-12ს.)

ჩვეულებრივი სახელია სინათლე (ფაჯ) და ადამიანს ფაჯე ეწოდა.

7: როცა ბედისწერის მარწუხებში მოქცეული სინათლის ადამიანი⁴³ სამოთხეში⁴⁴ დასახლდა, იგი, ვინც ბოროტების და მოქმედების მიღმა ცხოვრობდა, მათ (ელემენტებმა)⁴⁵ დაარწმუნეს, რომ ოთხი ელემენტისგან შემდგარი⁴⁶ ადამის სახე მიეღო (ნახ. 82 და 117), ანუ მისი, ვისზეც ბედისწერა ბატონობდა.⁴⁷ მან, უცოდველმა, (ელემენტებს) ზურგი არ აქცია; ისინი კი თავს იწონებდნენ და ფიქრობდნენ, რომ დაიმონეს. (ამიტომ) ჰესიოდ⁴⁸ ფიზიკურ ადამიანს იმ ბორკილს უწოდებდა, რითაც⁴⁹ ზევსმა პრომეთე მიაჯაჭვა. შემდეგ ზევსმა მას ახალი ბორკილები გამოუგზავნა — პანდორა, რომელსაც ებრაელებმა ევა დაარქვეს. რადგან ალეგორიულ ენაზე პრომეთე და ეპიმეთე ერთი და იგივე ადამიანია, ანუ სამშვინველი და სხეულია, ის⁵⁰ ხან სამშვინველის სახეს იღებს, ხან სულისას, ხან კი სხეულისას (ნახ. 196). ეპიმეთე არ დამორჩილა პრომეთეს და ყურად არ იღო მისი, ანუ საკუთარი გონების რჩევა.⁵¹ ჩვენი გონება კი გვეუბნება⁵²: „ძე ღვთისა, რომელსაც ყველაფერი ძალუძს და შეუძლია იქცეს იმად, რადაც მოისურვებს, როცა⁵³ მოისურვებს, ან მოველინება ყველას⁵⁴, როგორც მოისურვებს. იესო ქრისტე შეერწყა ადამს და ზევით, სინათლის ადამიანის უწინდელ სამკვიდრებელში აიყვანა“.⁵⁵

⁴³ ჰომეროსისეული ფაჯ = კაცს. სიტყვათა თამაშია: τὸ φάξ სინათლეს ნიშნავს, ὁ φάξ — კაცს. იხ. RUSKA.

⁴⁴ რაიტცენშტაინი δ'απνεομένη-ს უკავშირებს სამოთხეს: „სადაც ბედისწერის სიო დაქრის“.

⁴⁵ განმარტებისთვის რაიტცენშტაინი ურთავს სიტყვა „არქონტებს“, თუმცა კი აქ, ალბათ, უფრო ზემოთ დასახელებული ელემენტებია საგულისხმები.

⁴⁶ παρ' αὐτοῦ Codd.; REITZENSTEIN, SCOTT და RUSKA παρ' αὐτῶν: „მათთან მყოფი ადამი“.

⁴⁷ იხ. BOUSSET.

⁴⁸ Theogonie, 614.

⁴⁹ ὅν Codd. ა აღდგენილია. REITZENSTEIN.

⁵⁰ „Prometheus“ Codd. რაიტცენშტაინთან გამოტოვებულია, რადგან ეს, ალბათ, უფრო მთლიან ადამიანს გულისხმობს.

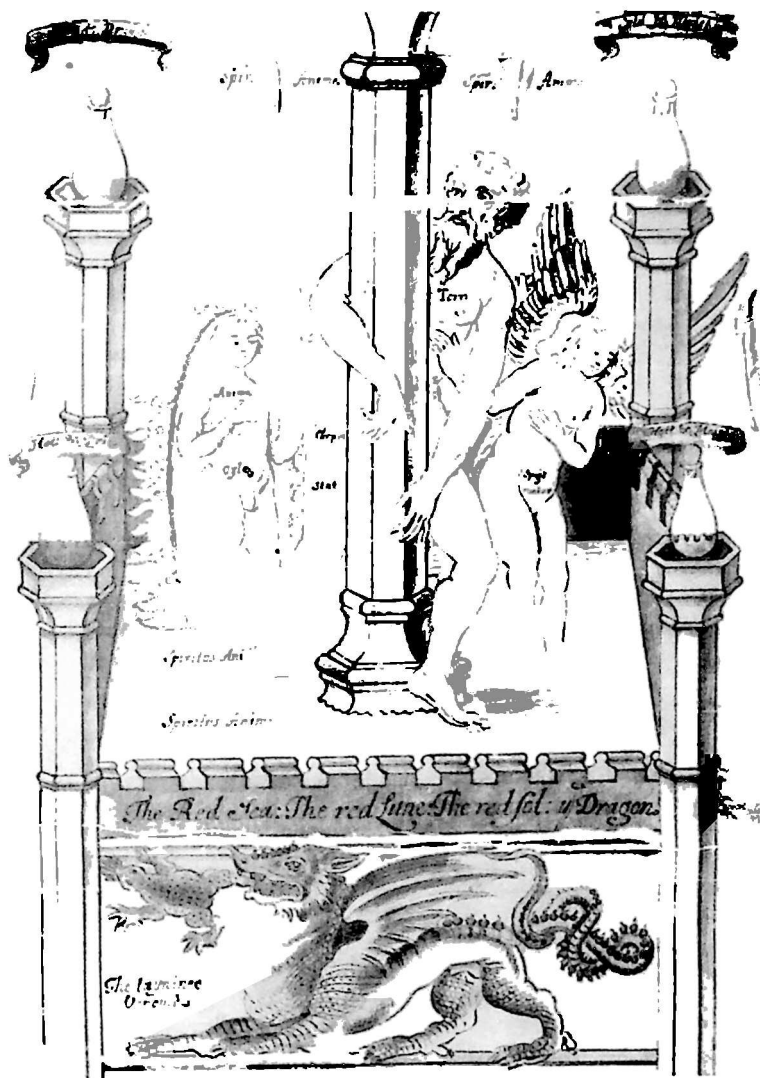
⁵¹ νου აღდგენილია. REITZENSTEIN.

⁵² REITZENSTEIN-ის მიხედვით Nous პერსონიფიცირებულია (როგორც პოიმანდრე).

⁵³ ὅτε Codd.; REITZENSTEIN: ὅτι, „რაც მას ყოველთვის სურს“.

⁵⁴ φαίνει Codd.; RUSKA და SCOTT: φαίνεται, „მოველინება“. შესაძლოა, შემდეგი წინადადება ღვთის ძის არსს განმარტავს.

⁵⁵ რაიტცენშტაინმა გამოტოვა ეს წინადადება, რადგან მას ქრისტიანულ ინტერპრეტაციად მიიჩნევდა. PHOTIOS-ს მიაჩნია (Bibliotheca, 170), რომ მოგვიანებით ზოსიმე ქრისტიანული თვალთახედვით არის განმარტებული. სკოტმა გამოტოვა სიტყვები „იესო ქრისტე“ და მხოლოდ „ძე ღვთისა“ დატოვა.

ნახ. 196. მეტამორფოზის პროცესში ანთროპოსის სამეგარი გამოვლინება: „corpus“, „anima“, „spiritus“; ქვემოთ: ურჩხული და გომბეზო, როგორც წინა ფორმები.
Ripley Scowle (1588)

8: ის მოველინა სასომიხდელ ადამიანს, როგორც მასავით ტანჯული და მსჯავრებული; და როცა იგი სინათლის ადამიანს — მისთვის ასეთ მშობლიურს — მალულად დაუსხლტა⁵⁶, უჩვენა, რომ თურმე სინამდვილეში არ იტანჯებოდა, სიკვდილი კი დასძლია და განაგდო. დღემდე და სამყაროს აღსასრულამდე⁵⁷ სხვადასხვა ადგილას⁵⁸ მკვიდრობს; თავისი-ანებთან⁵⁹ ფარულად და ღიად ამყარებს კავშირს, აღწევს მათ გონებაში⁶⁰ და საიდუმლოდ ურჩევს, განაგდონ⁶¹ და მოკლან ადამი, რომელიც მათშია⁶², — ეს გონებადბნელებული ყბედი, სინათლის ადამიანზე რომ ეჭვიანობს; (ასე) მოკლეს მათ ადამი.

9: ასე ხდებოდა მანამ, სანამ მოვიდოდა ანტიმიმოსი, ეჭვის დემონით შეპყრობილი⁶³, რომელსაც უნდოდა ისევე აეცდინა ისინი ჭეშმარიტების გზიდან, როგორც ეს წინათ⁶⁴ იყო. თავის თავს ღვთის ძედ აცხადებდა, თუმცა სხეული და სამშვენიველი მისი უფორმო იყო. მათ კი, ვინც სიბრძნეს ეზიარა, რომელთა სულებშიც ძე ღვთისამ ჭეშმარიტად იზიმა, სასიკვდილოდ განირეს თავიანთი ადამი, იხსნეს საკუთარი სინათლის სულები და იქ დაიდეს ბინა, სადაც სამყაროს შექმნამდე მკვიდრობდნენ. სანამ მოშურნე ანტიმიმოსი ამას მოიმოქმედებდა⁶⁵, სპარსეთიდან თავისი წინამორბედი

⁵⁶ σελήσας Codd.; REITZENSTEIN და SCOTT: σελήσας. რუსკა თარგმნის: „საკუთარი ადამიანურობის უარყოფით“. გაქცევა, ხელიდან დასხლტომა იხ. *Acta Archelai*-ში, სადაც ღმერთზე ნათქვამია: „Hac de causa... furatur eis <principes> animam suam“ [„ამის გამო უმალავს იგი მათ (თავადებს) თავის სამშვენიველს“].

⁵⁷ იგივეა რაიტცენშტაინთანაც.

⁵⁸ τοποισι Codd.; REITZENSTEIN: επεισι, „ის მიდის ... კენ“

⁵⁹ აღდგენილია συσων. REITZENSTEIN, BOUSSET და SCOTT: συλων Codd.; σελσλων: „ის საუბრობს“ (RUELLE).

⁶⁰ RUELLE: „Il conseillait aux siens d'échanger aussi secrètement leur esprit avec celui d'Adam qu'ils avaient en eux“ [„მან ურჩია თავისიანებს, სული მალულად იმ ადამის სულზე გაეცვალათ, რომელსაც თავის თავში ატარებდნენ“]. ეს უკვე სიტყვა ძია-ს ზედმეტს ხდის. იხ. ასევე φοισι φαισ ονομα... და ჩვენი ტექსტის დასაწყისი, სადაც მაცხოვარი დააბრუნებს სამშვენიველს, მოჰყენს რა ნათელს თითოეული სამშვენიველის ονομα-ს.

⁶¹ εχειν შესაძლოა ნიშნავდეს „უნდა იტანჯოს“. მოწინააღმდეგეებს, როგორც ჩანს, სინათლის ადამიანისათვის ზიანის მიყენება განუზრახავთ.

⁶² რაიტცენშტაინს გამოტოვებული აქვს მეორე παρ' αυτων.

⁶³ δι' ου ζήλοισμενος Codd.; REITZENSTEIN: δια ζήλοισμενος.

⁶⁴ რაიტცენშტაინთან არ გვხვდება. ნაგულისხმებია „მაცხოვრის მოვლინებამდე“.

⁶⁵ πρωτ-ის კონსტრუირება A. c. i-ით შესაძლებელია ისე, რომ „ანტიმოსი“ τοιμησαι-ის სუბიექტი გახდეს და არა αποστελλει-ის ობიექტი. რუსკა კი συδσεου-ს, როგორც τοιμησαι-ის სუბიექტს, ისე იყენებს. ის უკვე აღარ მოიხსენიება, რადგან უკვე მოველინა კაცობრიობას. ანტიმიმოსის, როგორც ჩანს, წინამორბედი ჰყავს.

გამოგზავნა, — ცრუ და ყბედი, ადამიანთა თავგზის ამბნევი, მათი ბედისწერის მარნუხებში გამომმწყვდეველი. მისი სახელი ცხრა ასოსგან შედგება, ისევე, როგორც სიტყვა „ჰაიმარმენე“⁶⁶. მოგვიანებით, შვიდი პერიოდის შემდეგ⁶⁷, იგი თავისი ნამდვილი⁶⁸ სახით მოგვევლინება.

10: ებრაელები და ჰერმესის წმინდა წიგნები მოგვითხრობენ სინათლის ადამიანისა და მისი გზამკვლევი ძე ლეთისას შესახებ, მინიერი ადამისა და მისი გზამკვლევი მკრეხელი ანტიმიმოსის შესახებ, თავს რომ ძე ლეთისად აცხადებდა. ბერძნები კი მინიერ ადამს ეპიმეთეს უწოდებდნენ, რომელმაც საკუთარი გონების რჩევა ისმინა და უარყო თავისი ძმა, როგორც ზევსის საჩუქარი. იგი, ცდომილი და მომნანიე, ნეტარ ადგილთა მძებნელი, რჩევას აძლევდა და განუმარტავდა⁶⁹ ყველაფერს მათ, ვისაც სულიერი სმენა ჰქონდა. სხეულებრივი სმენის მქონენი კი, ისინი, ვინც ბედისწერის მარნუხებში მოქცეულან, ვერც ვერაფერს მიიღებენ და ვერც ვერაფერს მიხედებიან.

11: ყველა, ვინც ხელსაყრელი დროით ისარგებლა და ღებვაში გაუმართლა, სხვას არაფერს ითვალისწინებს, გარდა ღუმელების შესახებ დიდი წიგნისა, რადგან ისინი არ სცემენ პატივს შემოქმედებას და არც პოეტის სიტყვებს უგდებენ ყურს, რომელიც ამბობს: „ღმერთები ადამიანებს თანაბრად არ უნანილებენ“⁷⁰ და ა. შ. ადამიანთა ცხოვრების ნირს ისინი არც აკვირდებიან და არ ხედავენ: განსხვავებული ხასიათისა და ვარსკვლავთა განლაგების გამო, ერთი და იმავე საქმის შესრულებისას ადამიანები მიზანს სხვადასხვაგვარად აღწევენ. ღმერთები არ აკვირდებიან, რომ ზოგი პასიურია⁷¹, ზოგი კი მარტოსული (იზოლირებული)⁷², ზოგი მკრეხელურად ბევრს ეპოტინება, ზოგი კი მფრთხალია და ამიტომ

⁶⁶ რაიტცენშტაინი და სკოტი გვთავაზობენ Μανχαιος-ს.

⁶⁷ περιόδον Codd.; περιόδους REITZENSTEIN.

⁶⁸ εαυτα Codd.; εαυτου REITZENSTEIN.

⁶⁹ რაიტცენშტაინისა და რუსკას მიხედვით, „ეძებდა“-ს შემდეგ რამდენიმე სიტყვაა გამოტოვებული და სუბიექტს პრომეთეს უკავშირებენ, რაც, ფიქრობ, მცდარია. ეპიმეთე სულიერი ცოდნის განმმარტებელია და მისი დანიშნულებაც სწორედ ეს გახლავთ.

⁷⁰ როგორც სკოტი შენიშნავს, ალბათ, „ოდისეადან“ ციტირებული ეს ფრაგმენტი ზუსტი არ არის. კონტექსტიდან შემდეგი აზრი გამომდინარეობს: ღმერთი ადამიანებს სხვადასხვაგვარად ასაჩუქრებს. ზოსიმე ცდილობს აგვიხსნას, რომ ადამიანები ხელოვნების სხვადასხვა სფეროში ინდივიდუალურ მეთოდებს იყენებენ.

⁷¹ αἴσων Codd.; αἰσὼν აღდგენილია RUSKA; αἰσων SCOTT.

⁷² μῆσις-ის ნაცვლად რუსკა ხმარობს სიტყვა φῆσις-ს, მაგრამ აქ ჩამოთვლილია ნაკლოვანებები.

წარუმატებელი. ეს ასეა ხელოვნების ყველა დარგში და მათ, ვინც ერთი და იმავე შემოქმედებითი საქმიანობისას განსხვავებულ ხელსაწყოებსა და მეთოდებს იყენებს, განსხვავებული დამოკიდებულება აქვთ ხელოვნების სულიერ კონცეფციასთან და მის პრაქტიკულ განხორციელებასთან.

12: ეს უფრო მეტად წმინდა ხელოვნებაში უნდა იქნეს გათვალისწინებული, ვიდრე სხვა დანარჩენ შემთხვევებში.

როგორც ჩანს, ზოსიმესთან ძე ღვთისა გნოსტიკური ქრისტეა, რომელსაც უფრო ღრმა კავშირი აქვს გაიომარდის ირანულ კონცეფციასთან, ვიდრე სახარებისეულ იესოსთან. ავტორის დამოკიდებულება ქრისტიანობასთან არაერთგვაროვანია; იგი უდავოდ ჰერმეტიული პოიმანდრეს სექტის წევრი იყო, როგორც ეს კრატერის ფრაგმენტიდან ირკვევა.⁷³ გვიანი ქრისტიანული ალქიმიის მსგავსად, ძე ღვთისა აქაც სუბლიმაციის პარადიგმაა, ანუ ის ჰაიმარმენეს ძალაუფლებიდან სამშვივნელთა მხსნელად გვევლინება. ორივე შემთხვევაში იგი ადამის იდენტურია და ოთხი მიწის გამაერთიანებელი კვატერნობაა. ის ანთროპოსია, პირველი ადამიანი, ოთხი ელემენტით გამოხატული, იმავე სტრუქტურის მქონე Lapis-ის მსგავსად. ასევე მისი სიმბოლური გამოსახულებაა ჯვარი, რომლის ოთხი დაბოლოება ოთხი გადამწყვეტი ნერტილის შესატყვისია (ნახ. 197, 82 და 192). სშირად ეს მოტივი ჩანაცვლებულია მოგზაურობით, მაგალითად, ოსირისისა⁷⁴ და ენოქის⁷⁵ მოგზაურობები, ჰერაკლეს საგმირო საქმენი⁷⁶ და მიქაელ მაიერთან (1568-1622)⁷⁷ სამყაროს ოთხივე კუთხით სიმბოლური „peregrinatio“ (ნახ. 97). ყველიან ასევე ჰერმეს ტრისმეგისტოსის მოგზაურობათა შესახებაც⁷⁸, რაც, შესაძლოა, მაიერის „peregrinatio“-ს შთაგონებადაც იქცა; ყოველ შემთხვევაში, მაიერს „opus“-ი ოდისეად ან მოგზაურობად წარმოედგინა, როგორც, მაგალითად, არგონავტთა მოგზაურობა

⁷³ BERTHELOT, *Alch. grecs.* III, LI, 8

⁷⁴ DIODORUS, *Bibliotheca*, I, p. 27.

⁷⁵ ენოქის წიგნი (*Apokryphen*, II, p. 248 ff.). მოგზაურობას იგი სამყაროს ოთხივე კუთხისკენ მიჰყავს. დასავლეთში იგი ოთხნაწილიან მიწისქვეშეთს ნახულობს, რომლის სამი ნაწილიც ბნელია, მეოთხე კი ნათელი.

⁷⁶ კრეტელ ხარს იგი სამხრეთში მიჰყავს, დიომედეს რაშს — ჩრდილოეთში (თრაქიაში), იპოლიტოსს — აღმოსავლეთში (სკეითებთან), გერიონის ხარს კი — დასავლეთში (ესპანეთში), დასავლეთში მდებარე ჰესპერიდეს ბალებს (სიკვდილის დასავლეთ მიწებს) კი თორმეტი საქმისკენ, ჯოჯოხეთში (ცერბერთან).

⁷⁷ მერკურისა და ფენიქსის საძებნელად წამოწყებული მოგზაურობა იწყება ევროპიდან, გრძელდება ამერიკაში, აზიაში, ბოლოს კი ეს გზა აფრიკისკენ მიემართება.

⁷⁸ MARIUS VICTORINUS (HALM, *Rhetores Latini minores*, p. 223). ციტირებულია რაიტცენშტაინის მიერ.

ნახ. 197. ქრისტე სამოთხის ოთხ მდინარეში, მახარობლები,
ეკლესიის მამები, სათნოებანი და ა. შ.
PEREGRINUS, *Speculum virginum* (მე-15 ს.)

ალქიმიკოსთა სანატრელი „aureum vellus“-ის (ოქროს სანმისის) ხელში ჩასაგდებად. ეს თემა მრავალი ტრაქტატის სათაურშიც ფიგურირებს. ალბერტ დიდის ტრაქტატში მოხსენიებულია⁷⁹ ალექსანდრე მაკედონელის

⁷⁹ „Alexand. ... invenit sepulcrum Hermetis ... et quandam arborem sitam ab extra intus tenentem viriditatem gloriosam: super eam ciconia ... ibi sedebat, quasi se appellans circulum Lunarem: et ibi ipse aedificavit sedes aureas et posuit terminum itineribus suis idoneum“ [„ალექსანდრემიოვა პერმესის საფლავი და ამწვანებული, წარმატა ცე. ხეზე წერო იჯდა და თავის თავს ნახევარმთვარედ მოიხსენიებდა. ალექსანდრემ ამ ადგილას ოქროს ტახტი დადგა და მოგზაურობა ღირსეულად დაასრულა“]. (*Super arborem Aristoteles, Theatr. chem.*-ში). წერო „avis Hermetis“-ია, ისევე, როგორც ბატი და პელიკანი (ნახ. 198).

ლაშქრობა და ჰერმესის საფლავის აღმოჩენა, სადაც ხეზე ფენიქსის ნაცვლად წერო ზის.

ადამი შეესატყვისება „Thoth“-ს (თჰთ), ეგვიპტელ ჰერმესს (ნახ. 68). ადამის შინაგან სულიერ ადამიანს სინათლე (ფაჟ) ეწოდება. ნიკოთეოსი, რომლისთვისაც ცნობილია მისი საიდუმლო სახელი, ზოსიმესთან, როგორც საიდუმლოებით მოცული პერსონაჟი, ორჯერ გვხვდება.⁸⁰ იგი სახელდება ასევე კოპტურ გნოსტიკურ ტექსტში იმად, ვინც მონოგენეზი (Unigenitus) იხილა. პორფირიუსი „პლოტინის ცხოვრებაში“ მას აპოკალიფსის⁸¹ ავტორად მოიხსენიებს, ხოლო მანიქეველები მას შემის, სემის, ენოსისა და ენოქის⁸² გვერდით ასახელებენ.

პრომეთე და ეპიმეთე განასახიერებენ სულიერ და ფიზიკურ ადამიანს, რომელიც ქრისტესა და ადამის იდენტურია. უნარი „იქცეს ყოველივედ“, რასაც ძე ღვთისას მიანერენ, არა მარტო პნევმას თვისებაა, არამედ ის ალქიმიური მერკურის მახასიათებელიცაა; გარდასახვის მის

ნახ. 198. ჰერმეტიკული ბატი, ანუ გედი.
მზისა და მთვარის ჰერმეტიკული სიმბოლო (1752)

⁸⁰ იმავე ტრაქტატში (BERTHELOT, *Alch. grecs*, III, XLIX, 1).

⁸¹ BAYNES, *A Coptic Gnostic Treatise*, p. 84 ff. ასევე BOUSSET, *Hauptprobleme der Gnosis*, p. 189, SCHMIDT, *Texte und Untersuchungen zum Neuen Testament*, p. 135 ff.; HENNING, *Ein manichäisches Henochbuch*, p. 27 f.

⁸² PLECH, *der Begriff der Erlösung im Manichäismus*, p. 197 f.

უსაზღვრო შესაძლებლობებს⁸³ ალქიმიკოსები ისევე ასხამენ ხოტბას, როგორც ასტროლოგიური მერკურის მრავალმხრივობას (ნახ. 24). ის „*materia lapidis*“-ია, ანუ გარდასაქმნელი სუბსტანცია, რომელსაც პენეტრაციის (შელწვეადობის) უნარიც აქვს (ნახ. 150). ის აღწევს ყველა სხეულში⁸⁴ ისევე, როგორც შხამი.⁸⁵

როგორც ძე ლეთის ანტაგონისტი და მიმბაძველი, ანტიმიმოსი ბოროტების პირველწყაროა. იგი თავის თავს ძე ლეთისად მიიჩნევს. ღვთაებრიობის დამახასიათებელი კონტრასტულობა აქ ამკარად იყოფა. ეს დემონი, როგორც *αντίμακρον πνεύμα*, მრავალ ადგილას გვხვდება. ის წყვილიადის სულია ადამიანის სხეულში და მის სამშვივნელში მანკიერებას ბადებს.⁸⁶ ამ კონტრასტულობის ალქიმიურ პარალელს წარმოადგენს მერკურის ორბუნებოვნება, რაც კიდევ უფრო ცხადად ვლინდება ურობოროსში — დრაკონში, რომელიც თავს იჭამს, ნაყოფიერდება, ფეხმძიმდება, თავს იკლავს და კვლავ მკვდრეთით აღდგება. როგორც ჰერმაფროდიტი, ის დაპირისპირებულ წყვილთა და ამასთან, მათი გამაერთიანებელი სიმბოლოცაა (ნახ. 148). ერთი მხრივ, ის მომაკვდინებელი შხამი, ბასილისკო და ღრიანკალია, მეორე მხრივ კი — პანაცეა და მხსნელი (ნახ. 199).

ზოსიმეს მოდელი თვალწინ გვიშლის ალქიმიის ბუნდოვან და მეტად თავისებურ თეოლოგიას, ავლებს რა პარალელს „*opus*“-ის ეზოტერიკულ მნიშვნელობასა და სულის ხსნის გნოსტიკურ მისტიკურებს შორის. ეს მხოლოდ ერთი მაგალითია იმისა, რომ ლაპის-ქრისტეს ანალოგიას წარმართულ-გნოსტიკური წინაპირობა აქვს და არავითარ შემთხვევაში არ წარმოადგენს შუა საუკუნეების უბრალო სპეკულაციას.

⁸³ „...sequē pro libitu suo transformat, ut varias larvas induat“ [„იგი გადაიქცევა იმად, რადაც მოისურვებს“]. (PHILAETHES, *Metallortum metamorphosis*, p. 771 f. [„იგი იწოდება მერკურად, რადგან გარდასახვის გასაოცარ უნარს ფლობს“]) (AEGIDIUS DE VADIS, *Dialogus: Theat. chem.-ში*).

⁸⁴ „...omninoque <rem> solidam penetrabit“ [„იგი ყოველივე მყარში შეაღწევს“] (*Tab. smaragd.*, p. 2). „...est oleum mundissimum, penetrativum in corporibus“ [„ის ფაქიზი ზეთია, რომელიც სხეულებში აღწევს“] (*Rosarium: Art. aurif.-ში*) II, p. 259). [მაცოცხლებელი სული, რომლითაც ყოველი სხეული განიმსჭვალება და რომლის მსგავსიც სამყაროში არ არის.] (*Rosinus ad Sarraatantam: Art. aurif.-ში*, II, p. 3027).

⁸⁵ DJÂBER [GEBER], *Le Livre de la miséricorde*: BERTHELOT, *Chimie au moyen âge* III, p. 181. „Tunc diffundit suum venenum“ [„მაშინ მან თავისი სანამლავე მოფანტა“] (LAMBSPRINCK, *Figurae*, p. 352). „Venenosus vapor“ [„მომწამლავე ორთქლი“] (FLAMMEL, *Summarium philosophicum*, p. 173). „Spiritus venenum“ [„მომწამლავე სული“] (RIPLEY, *Opera*, p. 24). „Mercurius lethalis est“ [„მერკური მომაკვდინებელია“] (*Gloriamundi*, p. 250).

⁸⁶ *Pistis Sophia*, pp. 46, 207.

ნახ. 199. პერმაფროდიტის გამოსახულება ქაოსის ფრთიან სფეროსთან, შვიდ პლანეტასა და ურჩხულთან ერთად.
JAMSTHALER, *Viatotium spagyricum* (1625)

პეტრე ბონუსი

პეტრე ბონუს ფერარელის (1330-39) ტრაქტატი⁸⁷ უძველესი წყაროა, რომელიც დაწვრილებით განიხილავს ქვისა და ქრისტეს კავშირს. გთავაზობთ ნაწყვეტს ტექსტიდან⁸⁸:

⁸⁷ დაბეჭდილი *Bibl. chem.*-ში p. 8. გესნერი ბონუსს რაიმუნდუს ლულიუსის თანამედროვედ მიიჩნევს. MAZZUCHELLI-ის (1762) მტკიცებით კი პიეტრო ანტონიო ბონი დაახლოებით 1494 წელს ცხოვრობდა. ფერგიუსონი ამ საკითხს ღიად ტოვებს. ზემოთ დასახელებული თარიღი, შესაძლოა, სწორი არ იყოს. *Pretiosa margarita novella*-ს პირველი გამოცემის მოძიება შესაძლებელია ლაცინიუსის *Pretiosa margarita novella de thesauro*-ში (ვენეცია, 1546): „Quia consuevit non solum...“. აკლია მანგეტუსის (*Bibl. chem.*) შესავალი. ტექსტში ციტირებული ყველა ავტორი მე-14 საუკუნემდე ცხოვრობდა. ვერც შინაარსობრივად მიგაკუთვნებთ ტრაქტატს მე-14 საუკუნის პირველ ნახევარზე უფრო გვიანდელ პერიოდს.

⁸⁸ Kp. VI (*Bibl. chem.* II, p. 29 ff.).

ნახ. 200. არწივი და გველი — „spiritus“-ის სუბლიმაციის სიმბოლოები;
მარჯვნივ წინ — სატურნი.

MYLIUS, *Philosophia reformata* (1622)

ეს ხელოვნება ნაწილობრივ ბუნებრივია, ნაწილობრივ კი — ღვთა-
ებრივი, ანუ ზებუნებრივი. სუბლიმაციის შედეგად (ნახ. 200) სულის მეოხე-
ბით იზადება მანათობელი წმინდა სამშინველი (anima candida) და სულთან
ერთად ცად ამალღდება (ნახ. 134). სწორედ ეს არის ქვა. პროცესი საუცხოოა,
მაგრამ მაინც ბუნებრივი სტრუქტურა აქვს. რაც შეეხება სუბლიმაციის ბოლოს
სამშინველისა და სულის ფიქსაციას და მის მუდმივობას, ეს საიდუმლო
ქვის დამატებით განხორციელდება; მისი წვდომა კი შესაძლებელია გონებით,
შთაგონებით, ღვთაებრივი გამოცხადებით ან ბრძენთა მოძღვრებით და არა
გრძნობადი აღქმით. აღექვსანდრე ამბობს, რომ არსებობს ადამიანთა ორი
კატეგორია: ის, ვინც თვალთ ხედავს და ის, ვისაც გულით ესმის.⁵⁹ საიდუმლო

⁵⁹ ამ ორი კატეგორიის ფსიქოლოგიურ ეკვივალენტს წარმოადგენს ცნობიერების
შინაარსი, რომელიც უმთავრესად გრძნობად აღქმასა და არაცნობიერი შინაარსის
პროექციას ეყრდნობა. ამ უკანასკნელის განსაზღვრებისთვის ყველაზე მართებულია
„cor“-ი, რადგან გულის სფერო (ნახ. 149) ცნობიერების პირველადი ლოკალიზაციის
ადგილია და განვითარების უფრო მაღალ საფეხურზეც წარმოადგენს ემოციათა,
ანუ იმ შინაარსთა თავშესაფარს, რომლებიც არაცნობიერით ძლიერ ზეგავლენას
განიცდიან.

ქვე ღვთის საჩუქარია და მის გარეშე ალქიმია ვერ იარსებებდა. ის ქვის გული და ტინქტურაა, რომლის შესახებაც ჰერმესი ამბობს: „აუცილებელია, რომ სამყაროს აღსასრულის დღეს ცა და მიწა გაერთიანდეს: ფილოსოფიური სიტყვაც ეს არის“⁹⁰. პითაგორაც ამბობს „Turba“-ში: „ღმერთმა ის აპოლონს დაუშალა, რათა სამყარო არ განადგურებულიყო“. ამგვარად, ალქიმია უფრო მეტია, ვიდრე ბუნება — ის ღვთაებრივია. ხელოვნების მთელი სირთულე ამ ქვაშია მოქცეული. გონებას არ ძალუძს მისი აღქმა, მან უნდა ირწმუნოს ის, როგორც ქრისტიანული აღმსარებლობის საფუძველი და საოცრება. ამიტომ ღმერთი ერთადერთი წარმმართველია, ბუნება კი — პასიური. ძველმა ფილოსოფოსებმა თავიანთი ხელოვნების წყალობით იცოდნენ სამყაროს აღსასრულისა და მკვდრეთით აღდგომის შესახებ. მაშინ სამშვინველი შეუერთდება თავდაპირველ (დასაბამიერ) სხეულს. სხეული გარდაისახება (glorificatum), გახდება უზრუნადი, განსაცვიფრებლად ფაქიზი⁹¹ და ყველა მყარ სხეულში შეაღწევს. როცა ქვე ფერფლად იქცევა — როგორც ადამიანი საფლავში, — ღმერთი მას სულსა და სამშვინველს დაუბრუნებს და სრულყოფს; მაშინ მისი სუბსტანცია (illa res) გაძლიერდება და გაუმჯობესდება, ისევე, როგორც მკვდრეთით აღდგომის შემდეგ გაახალგაზრდავდება და გაძლიერდება ადამიანი. ძველმა ფილოსოფოსებმა საკუთარ ხელოვნებაში, ქვის ჩასახვასა და დაბადებაში იხილეს განკითხვის დღე, რადგან სამშვინველი შეუერთდება დასაბამიერ სხეულს, რათა დიდებით შეიმოსოს (beatificandae) და გაბრწყინდეს. ძველად იცოდნენ, რომ ქალწულმა მუცლად უნდა იღოს და დაბადოს, რადგან მათ ხელოვნებაში ქვე თავად ნაყოფიერდება და საკუთარ თავს ბადებს⁹². ყოველივე ღვთის ნებაა. ამიტომ ამბობს ალფიდუისი⁹³, რომ ქვის მშობელი ქალწულია და მამაც უმანკოა. მათ ისიც იცოდნენ, რომ ღმერთი მათი საქმის ბოლო დღეს⁹⁴ (in novissima die huius artis) განკაცდება; მშობელი და შობილი, მოხუცი და ახალგაზრდა, მამა და ძე ერთ მთლიანობად იქცევა. რადგან ახლა ბუნების არც ერთი ქმნილება, ადამიანის გარდა, არ ჰგავს ღმერთს და მას შეუერთდება, ამიტომ ღმერთი და ადამიანი (განუყოფელ) მთლიანობად უნდა იქცეს, როგორც იესო ქრისტე და ღვთისმშობელი⁹⁵; ამიტომ ამბობს ბალგუსი „Turba“-ში: „ჰოი, ბუნების საოცრება, სულისა

⁹⁰ „Quod verbum est philosophicum“. ვფიქრობ, ამ წინადადების აზრი ამგვარად უნდა განიმარტოს, რადგან გვიანდელი ალქიმიური მოსაზრება ქრისტეს, როგორც „verbum scriptum“-ს, განასხვავებდა Lapis-ისგან, როგორც „verbum dictum et factum“-ისგან, (Epilogus Orthelii: Bibl. chem.-ში, II, p. 526 ff.).

⁹¹ „subtilitatem fere incredibilem“.

⁹² როგორც ღმერთის ანალოგია.

⁹³ სავარაუდოდ არაბი ფილოსოფოსი, რომელიც, გადმოცემის თანახმად, XII საუკუნეში მოღვაწეობდა.

⁹⁴ ალბათ, ალქიმიურ საქმეში, რომლის პროცედურაც სამყაროს შექმნასა და მის აღსასრულს გვაგონებს.

⁹⁵ დეტალური აღწერილობა იხ. *De arte chimica*-ში.

და სამშენებლის ახალგაზრდა სხეულში გარდამქმნელო, რომელმაც მამა ძეში განასხეულე“ (ნახ. 166). პლატონმა შექმნა მოძღვრება, რომელიც იოანე მახარებელმა დიდი ხნის შემდეგ დაასრულა. პლატონის კალამს ეკუთვნის დასაწყისი „პირველითგან იყო სიტყვა“-დან „იყო კაცი მოვლინებული ღმრთისა მიერ“ ფრაზამდე.⁹⁶ ღმერთმა ფილოსოფოსს სასწაულებრივი მაგალითი დაანახა და მას ზებუნებრივი საქმის შესრულების უნარი მისცა. მორიენუსი ამბობს, რომ ღმერთმა იმ ფილოსოფოსებს და წინასწარმეტყველებს ანდო *magisterium*-ი, ვისაც სასუფეველი განუმზადა.⁹⁷

ამ ტექსტიდან, რომელიც კუნრატის ტრაქტატზე ერთი საუკუნით ადრე დაიწერა, ქრისტეს მისტერიასა და Lapis-ის საიდუმლოს შორის ღრმა კავშირი იმდენად თვალნათელია, რომ ფილოსოფიური „opus“-ი ღვთაებრივი ხსნის პარალელად, მიბაძვად ან სულაც, შესაძლოა, მის გაგრძელებადაც კი მივიჩნიოთ.

„AURORA CONSURGENS“ და მოძღვრება სიბრძნის შესახებ

მომდევნო წყაროა „Aurora consurgens“-ი⁹⁸, რომლის მე-15 საუკუნის ხელნაწერი ასლიც — Codex Rheno-vacensis (რეინაუს მონასტერი) ციურიხში ინახება. სამწუხაროდ, ხელნაწერი დაზიანებულია და მეოთხე იგავით იწყება. ამ ხელნაწერმა ჩემი ყურადღება იმით მიიპყრო, რომ გამოცემელმა „Aurora consurgens“-ის (1593) მხოლოდ მეორე ნაწილი გამოაქვეყნა. გამოცემას წინ ერთვის მკითხველისადმი მოკლე მიმართვა, საიდანაც ვიგებთ, რომ გამოცემელს იგავების და ალეგორიების მთელი ტრაქტატი განზრახ გამოუტოვებია, რადგან ავტორი საღმრთო წერილს, განსაკუთრებით კი სოლომონის წიგნსა და ფსალმუნებს ობსკურანტთა მსგავსად

⁹⁶ ბონუსი ეყრდნობა უფრო ადრეულ, ფსევდოპლატონურ ტექსტს, რომელიც ვერ მოვიძიე. ამ ტექსტში უკვე გვხვდება ლაპის-ქრისტეს ანალოგიები. *Tractatus aureus*-ის მსგავსად, შესაძლოა, ეს ტექსტიც არაბული წარმოშობისა იყოს.

⁹⁷ ეს არის „electi“. დასაშვებია, რომ მორიენუსს მანიქეველთა გავლენა განეცადა.

⁹⁸ „ფილოსოფიურ თხზულებათა“ I ტომში, რომელიც გამოსაცემად მზადდება, ეს ტექსტი ლათინურ და გერმანულ ენებზე დაიბეჭდება. წიგნს კომენტარები დაურთო ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორმა მ. ლ. ფონ ფრანცმა. 1957 წელს გამოიცა *Aurora consurgens*, რომელიც აღქიმიის მისტიკური ასპექტის საუკეთესო ნიმუშს წარმოადგენს. აქ ციტირებული ფრაგმენტები სწორედ ამ თარგმანიდან არის მოყვანილი.

განიხილავს და თითქოს ჩვენთვის იმის შთაგონება სურს, რომ საღმრთო წერილი ალქიმიის სადიდებლად შეიქმნა. შემდეგ გამომცემელი იქვე დასძენს, რომ ტრაქტატის ავტორმა ქრისტეს განკაცებისა და მკვდრეთით აღდგომის უდიადესი მისტერია ც კი ეკლესიის პრინციპების სანიშნააღმდეგოდ Lapis-ის მისტერიადაქცია, სწორედ ისე, როგორც იმ შავბნელ ეპოქაში (seculum illud tenebrarum) ხდებოდაო. კონრად უოლდკირხი (გამომცემელი) რეფორმამდელ პერიოდს გულისხმობს, რომლის კონცეფციაც ადამიანისა და სამყაროს შესახებ, ასევე მატერიაში ღვთაებრივი თანაყოფნის განცდა მისი ეპოქის პროტესტანტთა თვალსაწიერად უკვე გამქრალიყო.

ტრაქტატი სრული სახით Codex Parisinus Lat. Nr. 14 006-შია. არსებობს ასევე ტრაქტატის გადაბეჭდილი ვარიანტი იოანე რენანუსის კრებულში.⁹⁹ ტექსტის თარიღი, რომელსაც თომა აკვინელს მიაწერენ, შეიძლება მიახლოებით განისაზღვროს, თუ გავითვალისწინებთ, რომ ყველაზე ადრეული ავტორი, რომელიც ტექსტში მოიხსენიება, ალბერტ დიდი (1193-1280), ხოლო მე-15 საუკუნის დიდი ავტორიტეტები — არნალდუს ვილანოველი (1313) და რაიმუნდუს ლულიუსი (1315) ტექსტში საერთოდ არ სახელდება. 1323 წელს თომა აკვინელის წმინდანად შერაცხვის შემდეგ კარგ ტონად ითვლებოდა სხვისი ავტორობით შექმნილი ტრაქტატებისთვის მისი სახელის მინერა. ალბათ არ შეეცდებით, თუ ამ ტექსტის თარიღად მე-14 საუკუნის პირველ ნახევარს მივიჩნევთ. ავტორი აშკარად სასულიერო პირია და ვულგატა ზეპირად იცის. მისი ენა ბიბლიური ციტატებით არის გადატვირთული, აზროვნება კი — ალქიმიური ფილოსოფიით. ალქიმია მისთვის „Sapientia Dei“-ს იდენტურია. ტრაქტატი Sap. 7, 2 და Prov. 1, 20-21-ის სიტყვებით იწყება:

„Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa¹⁰⁰ sapientia austri, quae foris paedicat, in plateis dat vocem suam, in capite turbarum clamat, in foribus portarum urbis profert verba sua dicens¹⁰¹: Accedite ad me et illuminamini et operationes vestrae non confundentur¹⁰², omnes qui con-

⁹⁹ *Harmoniae imperscrutabilis chymico-philosophicae Decades duae*, II, p. 175 ff. იხ. KOPP, *Die Alchemie* II, p. 343.

¹⁰⁰ *Vulgata*, Sap. 7, 11: „Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa <sapientia> et innumerabilis honestas per manus illius“ [ქართულ ბიბლიაში არ დასტურდება (მთარგმნ.)].

¹⁰¹ *Vulgata*, Prov. 1, 20; იგავთა წიგნი, 1, 20-21: „სიბრძნე გამოსავალთა იქებინდა უბანთა ზედა განცხადებულად იქცევის; ზედა წუერთა ზღუდეთასაჲ იქადაგების, ბჭეთა ზედა ძლიერთასა დაადგრების, ბჭეთა ზედა ქალაქისათა კადნიერად იტყვნ“.

¹⁰² *Vulgata*, Ps. 33, 6: „accedite ad eum <Dominum> et illuminamini et facies vestrae non confundentur“; ფსალმ. 34, 6: „მოედით მისა და განათლდით და პირსა თქვენსა არა პრცხუნეს“. *Vulgata*, *Sirach seu Ecclesiasticus*, 24, 30: „Qui audit me non

ნახ. 201. Sapientia — ბრძენთა დედა.

Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia (1520)

cupiscitis me¹⁰³, divitiis meis adimplemini. Venite ergo filii, audite me, scientiam Dei docebo vos. Quis sapiens et intelligit hanc, quam Alphidius dicit homines et pueros in viis et plateis praeterire et cottidie a iumentis et pecoribus in sterquilinio conculcari...

პატრისტიკაში „sapientia austri“ სულიწმიდის სიბრძნეა.¹⁰⁴ ჩვენი ავტორისთვის „Sapientia“ ნიშნავს „regina Austri, quae ab oriente dicitur venisse, ut aurora consurgens“-ს (სამხრეთის დედოფალს)¹⁰⁵, ვისზეც ამბობენ, რომ იგი

confundetur et qui operatur in me non peccabunt“ [ქართულ ბიბლიაში არ დასტურდება (მთარგმნ.)].

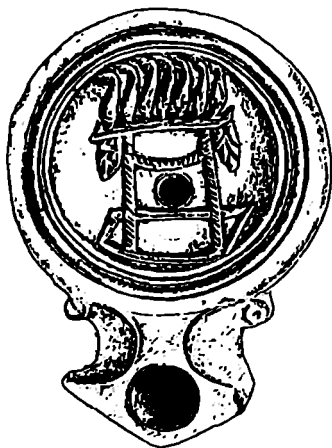
¹⁰³ Vulgata, I. c., 26: „Transite ad me omnes qui concupiscitis me et a generationibus meis implemini“ [ქართული თარგმანი ვერ მოვიძიეთ (მთარგმნ.)].

¹⁰⁴ EUCHERIUS, *Formularium spiritalis intelligentiae*, RABANUS, *Allegoriae*. შდრ. Vulgata: „Deus ab austro veniet et Sanctus de monte Pharan“ („ღმერთი თემანით მოვიდეს და წმიდა მთისაგან ჩრდილოისა მალნარისაისა,“ აბაკუმ 3,3).

¹⁰⁵ „regina austri surget in iudicio cum generatione ista et condemnabit eam quia venit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis et ecce plus quam Salomon hic“ [„დედოფალი იგისა მხრისა

აისივით აღმოსავლეთიდან მოვიდა¹⁰⁶ (ნახ. 201). „Rosarium philosophorum“-ი ამის შესახებ იმონუმებს ციტატას ისე, რომ ჩვენს ტექსტს¹⁰⁷ არ ასახელებს:

„ეს (sapientia) არის ჩემი ქალიშვილი. მასზე ამბობენ, რომ ის დასავლეთის დედოფალია და დილის რიყრაყივით აღმოსავლეთიდან მოვიდა, რათა ისმინოს, გაიგოს და იხილოს სოლომონის სიბრძნე. ხელთ ძალაუფლება, ღირსება, ძალა და მბრძანებლობა უპყრია; თავს შვიდვარსკვლავიანი მანათობელი სამეფო გვირგვინი ადგას, სასიძოსთვის მორთული საპატარძლოს მსგავსად. სამოსზე კი ოქროს ასოებით ბერძნულად, არაბულად და ლათინურად აწერია: „მე ვარ სიბრძნის ერთადერთი ქალიშვილი, უბირთათვის შეუცნობელი“.

ნახ. 202. ტრაპეზი შვიდი თევზით.
ქრისტიანული თიხის ლამპარი კართაგენიდან

აღდგეს სასჯელსა მას ნათესავისა ამის თანა და დასაჯოს იგი, რამეთუ, მოვიდა კიდით ქუეყანისათ სმენად სიბრძნესა სოლომონისსა; და აჰა ესერა უფროს სოლომონისსა არს აქა¹⁰⁸], მათე, 12, 42. [„დედოფალი იგი სამხრისა აღდგეს სასჯელსა მას კაცთა თანა ამის ნათესავისათა და დაშვიდეს მათ, რამეთუ მოვიდა კიდით ქუეყანისათ სმენად სიბრძნესა სოლომონისსა; და აჰა ესერა უფროს სოლომონისსა არს აქა¹⁰⁹], ლუკა, 11, 31.

¹⁰⁶ Vulgata, Cant. 6, 9: „quae est ista quae progreditur quasi aurora consurgens pulchra ut luna electa ut sol“ [ქება ქებათა, 6, 9: „ვინ არს ესე, რომელი ბრწყინავს ვითარცა ცისკარი, მუენიერ, ვითარცა მთოვარე, რჩეულ, ვითარცა მზე, საკვრველ ვითარცა განწესებულნი“].

¹⁰⁷ Art. aurif. II, p. 294 f.

ეს ციტატა ამკარად „Aurora consurgens“-იდანაა. თავდაპირველ ტექსტში შვიდი ვარსკვლავის ნაცვლად თორმეტი გვხვდება. შვიდი აპოკალიფსური „similis filio hominis“-ის ხელში შვიდ ვარსკვლავზე მიუთითებს (გამოცხადება 1, 13 და 2, 1). აპოკალიფსში შვიდი ვარსკვლავი შვიდი ეკლესიის შვიდ ანგელოზს და ღმერთის შვიდ სულს ნიშნავს (ნახ. 202). შვიდის ისტორიული sous-entendu შვიდი ღმერთის უძველეს საკრებულოს წარმოადგენს, რომელმაც ალქიმის შვიდ მეტალში დაიდო ბინა (ნახ. 21, 79, 154 და სხვ.), საიდანაც მეცნიერებამ ბოლო ას ორმოცდაათი წელია გამოაძევა. პარაცელსუსთან ვკითხულობთ, რომ „materia prima“-ს „mysterium magnum“-ში „ღმერთებს“ „მათივე და ჩვენივე საზიანოდ“ არქონტთა მსგავსად განადიდებენ.¹⁰⁸

როგორც უკვე მოგახსენეთ, თორმეტი ვარსკვლავი თორმეტ მოციქულს და თორმეტ ზოდიაქოს შეესაბამება (ნახ. 92, 100). აგათოდემონური გველი გნოსტიკურ გემაზე თორმეტი ან შვიდსხივიანი თავით არის გამოსახული (ნახ. 203, 204, 205). კლემენტის მეორე ქადაგებაში ნათქვამია, რომ მოციქულთა რიცხვი წლის თორმეტი თვის შესატყვისია.¹⁰⁹ მანიქეველთა სისტემაში მაცხოვარი ქმნის კოსმიურ ბორბალს ზოდიაქოს თორმეტი ბადიით — სამშენველთა ცად ასაყვანად.¹¹⁰ ეს ბორბალი უკავშირდება¹¹¹ „rota“-ს, ალქიმურ „opus circulatorium“-ს¹¹² და იმავე მიზანს, კერძოდ

¹⁰⁸ SUDHOFF XIII, p. 403.

¹⁰⁹ CUMONT, *Textes et monuments*, I, p. 356.

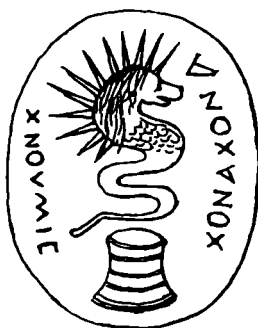
¹¹⁰ HEGEMONIUS (*Acta Archelai*, p. 12 f.): „Cum autem vidisset pater vivens affligi animam in corpore, quia est miserator et misericors, misit filium suum dilectum ad salutem animae; haec enim causa et propter Homoforum misit eum. Et veniens filius transformavit se in speciem hominis; et adparebat quidem hominibus ut homo, cum non esset homo, et homines putabant eum natum esse. Cum ergo venisset, machinam quandam concinнатam ad salutem animarum, id est rotam, statuit, habentem duodecim urceos; quae per hanc spheram vertitur, hauriens animas morientium quasque luminare maius, id est sol, radiis suis adimens purgat et lunae tradit, et ita adimpletur lunae discus, qui a nobis ita appellatur“ (იხილა მამამ სხეულში ტანჯული სულები და რადგან იგი მოწყალეა და თანამგრძნობი, მოავლინა ძე თვისი სულთა ხსნისთვის. ძე ღვთისა განკაცდა და წარდგა მათ წინაშე, ვითარცა ადამიანი, თუმცა ის არ იყო ადამიანი. ისინი კი მის დაბადებას ზეიმობდნენ. თორმეტმანიანი ბორბალი ბრუნავს და გარდაცვლილთა სულებს ზეცაში მიუძღვის. მზის მანათობელი სხივები აიტაცებს მათ, განწმენდს და მთვარეს გადასცემს, ამის შემდეგ კი მთვარის დისკო აივსება, როგორც უკვე არაერთხელ გვითქვამს). — ასეთივე პასაჟი გვხვდება ეპიფანოსის *Panarium*-ში.

¹¹¹ ალქიმისა და მანიქეველთა შორის არსებობს ფარული კავშირი, მათ შორის პარალელები თვალში საცემია და, ვფიქრობ, ეს საკითხი გამოკვლევას საჭიროებს.

¹¹² რიპლი აღწერს მიწის წყლად, წყლის ჰაერად და ჰაერის ცეცხლად გარდასახვის პროცესს: „Nam rotam elementorum circum rotasti“ [„რადგან შენ დაატრიალე ელემენტთა ბორბალი“] (*Opera*, p. 23).

ნახ. 203. გველი შეიდსხივიანი
გვირგვინით.
გნოსტიკური გემა

ნახ. 204. ლომისთავიანი გველი თორმეტი
სხივით საკურთხეველის თავზე.
გნოსტიკური ავეაროზი

სუბლიმაციას ემსახურება. დორნი ამბობს: „შემოქმედი ბორბლის დასაბამი *materia prima*-შია და შემდეგ იგი მარტივ ელემენტებზე გადადის“.¹¹³ რიპლი განაგრძობს „*rota philosophica*“-ს ცნებას (ნახ. 80 და 104) და ამბობს, რომ ბორბალი წელიწადის ოთხი დროისა და სამყაროს ოთხი კუთხის შემოვლით უნდა ტრიალებდეს. ამგვარად, ეს სიმბოლო „*peregrinatio*“-ს (მოგზაურობას) და კვატერნობას უკავშირდება. ბორბლის ცნება ფართოვდება და ცარგვალზე მბრუნავი მზის დისკოს მნიშვნელობას იძენს. ამდენად, ის მზის ღმერთისა და გვირგვინით იდენტიურია, რომელიც ბოროტი სანყისის მიერ დატყვევებული და დანაწევრებული ოსირისის ან ჰერაკლეს მსგავსად (რომელიც თავს იწვევს) მძიმე სატანჯველში ვარდება. როგორც ვიცით, ჰელიოსის ეტლის (ნახ. 206) პარალელს წარმოადგენს ცეცხლოვანი ეტლი, რომლითაც ელია (ნახ. 207) ცაში ადის.¹¹⁴ ფსევდოპარისტოტელესთან ვკითხულობთ:¹¹⁵ „აიყვანე გველი და დასვი ორბორბლიან ეტლზე; სანამ

¹¹³ *Philosophia chemica Teatr. chem.*-ში. შტრ. ასევე MYLIUS (*Phil. ref.*, p. 104) „Toties ergo reiterandum est coelum super terram, donec terra fiat coelestis et spiritualis, et coelum fiat terrestre, et iungatur cum terra, tunc completum est opus“ [„ზეცა მინაზე იმდენჯერ უნდა განმეორდეს, სანამ მინა არ გახდება ზეციური და სულიერი, ზეცა კი მიწიერი და მიწასთან დაკავშირებული. სამუშაოც ამის შემდეგ დასრულდება“].

¹¹⁴ CUMONT, l. c., p. 178.

¹¹⁵ *Tractatus Aristotelis Theatr. chem.*-ში, V, p. 885 f.

ნახ. 205. ბედისწერის ქალღმერთი, გამოსახული შვიდთავიანი გველის სახით.
წმინდა სერვატიუსის ბეჭედი მასსტრიხტის კათედრალური ტაძრიდან

ზღვის სიღრმეში გაუჩინარებულა და შავზე შავი მკვდარი ზღვის მეტი ველარაფერი გიბილავს, დაე, ის უკან, მინას დაუბრუნდეს". ეს სახე, უდავოდ, ზღვაში ჩამავალი მზის სურათ-ხატია. მზე მერკურის გველით, ანუ იმ სუბსტანციით არის ჩანაცვლებული, რომელიც უნდა გარდაიქმნას. მიქაელ მაიერი „opus circulatorium“-ში მართლაც მზის მოძრაობას გულისხმობს:

„როცა გმირი მოზეიმე გოლიათივით¹⁶ აღმოსავლეთიდან ამოდის და ჩასვლას ესწრაფვის, რათა კვლავ აღმოსავლეთიდან უკან დაბრუნდეს, იგი ინვეს წრებრუნვას და სარკისებური ვერცხლისწყლის მოლაპლაპე მატერიაში ტოვებს ფორმებს, საიდანაც ადამიანი მუყაითი გარჯით მოიპოვებს ოქროს, სიბინძურისგან განმწმენდს, ცეცხლით და წყლით გამოცდის და ღმერთისთვის — შემოქმედისთვის სასარგებლო სახმარად გარდაქმნის“¹⁷.

¹⁶ იხ. Vulgata, Ps. 18,6: „in sole posuit tabernaculum suum et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo / exultavit ut gigans ad currendam viam a summo caeli egressio eius“ [ფს. 18,6: „მზესა აღდგა კარავი თვისი; და თავადი, ვითარცა სიძე რაა გამოვალნ ეზოთ თვისით, იხარებდეს იგი, ვითარცა გმირი სრბად გზასა“].

¹⁷ „Dum enim Heros ille, tanquam gigas exultans, ab ortu exurgit, et in occasum properans demergitur, ut iterum ab ortu redeat continue, has circulationes causatur, inque materia splendida argenti vivi, velut in speculo, ideas relinquit, ut humana industria aurum inquiratur, ad adhaerentibus segregetur, igne, aqua examinetur, et in usum Deo Creatori placentem transferatur“ (*De circulo quadrato*, p. 15).

ნახ. 206. პელიოსი ოთხცხენიან ეტლში განათებული გლობუსით.
ლონდონი (1666)

ნრე, რომელსაც მზე შემოუვლის, „თავისი სიღრმისკენ მიმართული ხაზია (საკუთარი კუდის მჭამელი გველივით)“, რომლითაც ღმერთი შეიცნობა. მაიერი მას „მოკაშკაშე თიხას“ უწოდებს, რომელიც „დისკოსა (rota) და უზენაესი ყოვლისშემძლე მეთუნის ხელით“ იმ მიწიერ სუბსტანციად გარდაიქმნება, რომელშიც მზის სხივები გროვდება. ეს სუბსტანცია ოქროა.¹¹⁸ ფილალეტე¹¹⁹ ტრაქტატში „Introitus apertus ad oclusum regis palatium“ განიხილავს მაიერისეულ მოსაზრებას: „ჩვენს“ მერკურში, — წერს იგი, — ცეცხლოვანი გოგირდი, ანუ გოგირდოვანი ცეცხლია. ეს ცეცხლი „სულიერი თესლია“, რომელიც ჩვენმა ქალწულმა¹²⁰ თავის წიაღში მოაგ-

¹¹⁸ l. c., p. 15 f.

¹¹⁹ *Mus. herm.*, p. 661.

¹²⁰ „... nihilominus intemerata remanens“ [„და მაინც შეურყენელი“]. შდრ. „mater amata, intemerata“; ასევე „virgio pulchra, ornata, ad persuadendum valde apta“ [„ქალწული, მშვენიერი და მორთული“], ხან მამაკაცის და ხან დედაკაცის სახით რომ ჩნდება მანიქეელთა *Acta Archelai*-ში.

ნახ. 207. ელიას ცად ამაღლება.
ადრეული ქრისტიანული ფრესკა ლუცინას სამარხში, რომში.

როვა, რადგან უბინო ქალწულობამ შეიძლება „სულიერი სიყვარული“ დაუშვას, როგორც შერმეტული საიდუმლო და გამოცდილება გვიჩვენებს. აქვე დავძენდი, რომ ჩვენმა ქალწულმა — შეუბღალავმა და უმნიცლომ (ქალწულ მარიამის აშკარა ანალოგია) მუცლად იღო თესლი არა სულიწმინდისგან, არამედ „გოგირდოვანი ცეცხლისგან“, ანუ ჯოჯოხეთის ცეცხლისგან (*ignis gehennalis*)¹²¹. ქალწული მერკურია¹²² (ნახ. 208), რომელიც აქტიური მამაკაცური სანყისის — გოგირდის წყალობით შერმაფროდიტია.¹²³ გოგირდი მფრინავი ოქრო (*aurum volatile*, ნახ. 209), „სულიერი“ ოქრო, „*Rosarium philosophorum*“-ის „*aurum non vulgi*“-ა და, ამასთანავე, „*primum movens, quod rotam vertit axemque vertit in gyrum*“-ია (პირველადი ძრავა, რომელიც ბორბალს და ღერძს წრეში ატრიალებს).

¹²¹ ამგვარი პარალელები გვიჩვენებს — მიუხედავად საპირისპიროს მტკიცებისა, — რამდენად წარმოადგენს ალქიმიური საქმე ქრისტიანული გაგებით „*mysterium iniquitatis*“-ს. თუ ობიექტურად შევაფასებთ, ის ხტონური მისტერიაა, რომელსაც ფესვები არაცნობიერის ტრანსფორმაციულ პროცესებში აქვს გადგმული.

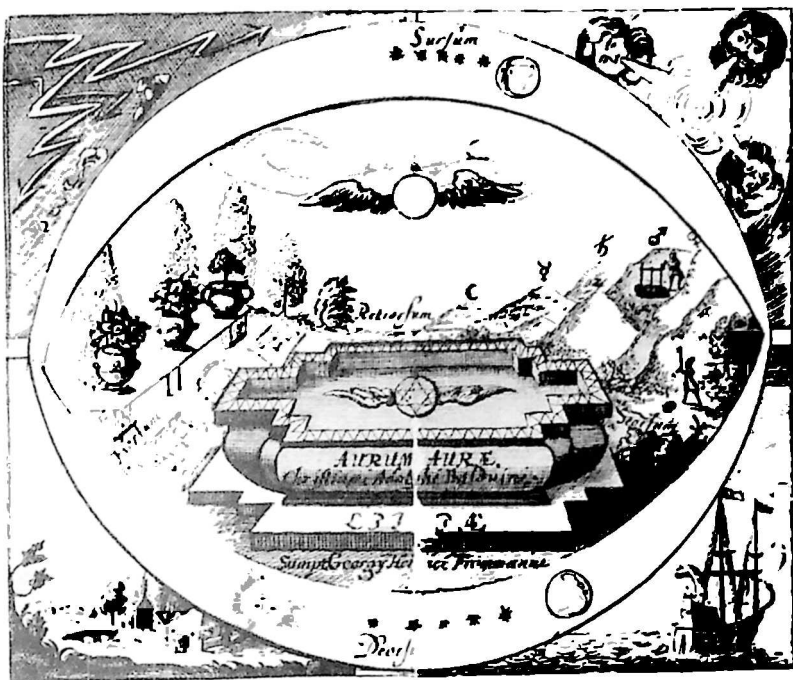
¹²² მერკურის ქალური ბუნება მთვარეს უკავშირდება.

¹²³ „მამაკაცური ქალწულიც“ თეოდორეტთან მანიქეველთა იდეაა.

ნახ. 208. მერკური, როგორც „anima mundi“.
Turba philosophorum (მე-16 ს.)

ნახ. 209. ფრთიანი სფერო („aurum aure“) და მისი ანარეკლი სიცოცხლის შადრევანში, როგორც „opus“-ის საბოლოო პროდუქტი ატრიბუტებთან ერთად (ხეები, პლანეტათა მთები და ა. შ.).
BALDUINUS, *Aurum hermeticum* (1675)

ლორენცო ვენტურა¹²⁴ ბორბალს ეზეკიელის ხილვას უკავშირებს. Lapis-ზე საუბრისას ის ამბობს, რომ ეზეკიელმა „იხილა ბორბალში ბორბალი და ამ ბორბალთა შიგნით სიცოცხლის სული“¹²⁵ (ნახ. 109 და 207). ამის გამო „ამ მისტერიას ზოგი Deus terrestris-ს უწოდებს“¹²⁶. როგორც ჩანს, ეს

¹²⁴ მისი ნაშრომი დაიბეჭდა ბაზელში 1571 წელს.

¹²⁵ Vulgata, *Ezech.* 1, 15 ff.: „cumque aspicerem animalia apparuit rota una super terram iuxta animalia habens quattuor facies / et aspectus rotarum et opus earum quasi visio maris / et una similitudo ipsarum quattuor et aspectus earum et opera quasi sit rota in medio rotae“ [„ეზეკიელი 1, 15: „და ვიხილე და, აჰა, ურმისთული ერთი ქუეყანასა ზედა, მახლობელად ცხოველთა ოთხთა და სახე ურმისთულთა და ქმნილება მათი, ვითარცა სახე თარმისა“].

¹²⁶ *De ratione conficiendi lapidis Theatr. chem.*-ში, (1602) II, p. 259 f.

ნახ. 210. „ქარი მან მუცლით ატარა“ (*Tabula smaragdina*).
 „*Focus spaguricus*“-ი თავად განახლებული მერკურია.
 MAIER, *Scrutinium chymicum* (1687)

აზრი ვენტურას კი არ ეკუთვნის, არამედ — თუ მის ნათქვამს დავეყრდნობით — „*Lilium*“-იდანაა ციტირებული. მე-14 საუკუნის ან, შესაძლოა, უფრო ადრინდელი პერიოდის ტრაქტატების მოძიება ვერ შევძელი.¹²⁷

¹²⁷ ჩემთვის ცნობილ ტრაქტატთა შორის არსებობს *Lilium*-ის სახელით ცნობილი ორი ტექსტი: გრასეუსის *Lilium inter spinas*, რომელიც მე-17 საუკუნეს განეკუთვნება და გილელმუს ტესენელის *Lilium de spinis evulsum*, რომელიც მე-16 საუკუნის ბოლოსა და მე-17 საუკუნის დასაწყისში შეიქმნა. პირველი *Lilium*-ი, ვფიქრობ, სწორად არ უნდა იყოს დათარიღებული. ასევე მცდარად მიაწერენ გილელმუსს მეორე *Lilium*-ის ავტორობას. თუ ამ ტექსტის შინაარსს და მასში უხვად ციტირებულ *Turba*-ს, *Tractatus Micreris*-ს და სხვა დანარჩენ ავტორებს (აკლია ალბერტუსი, ლულიუსი, არნალდუსი) გავითვალისწინებთ, დასახელებული ტექსტი *Consilium coniugii*-ს ეპოქაში უნდა იყოს შექმნილი. თუმცა ჩვენ მიერ ზემოთ მოყვანილი ტექსტი მასში არ გვხვდება. *Lilium*-ი, ანუ *Lilius*-ი ციტირებულია *Rosarium philosophorum*-შიც.

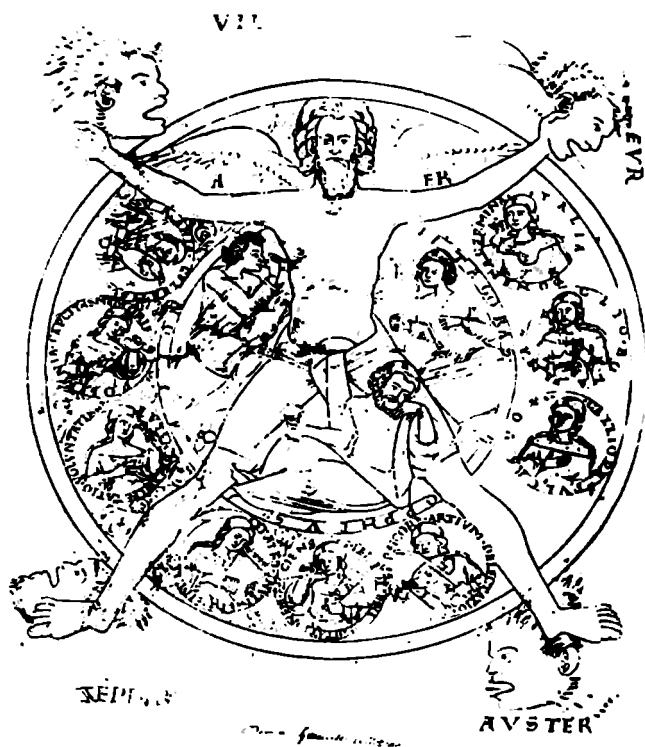
ცირკულარული „opus“-ის, ანუ მბრუნავი საიდუმლო სუბსტანციის, იდეა უკვე კომარიოსის ტრაქტატში გვხვდება, სადაც იგი მას „ბორბლი-სებური ქარიშხლის მისტერიას“¹²⁸ (μυστήριον της λαίλαπτος) უწოდებს. (იხ. ზაქ. 9, 14: „et Dominus Deus in tuba canat et vadet in turbine austri“ [„და უფალმან ღმერთმან, ყოვლის მპყრობელმან, ნესტვსა მიერ დანესტოს და ვიდოდის ძრვისა მიერ ქადებაჲ მისი“]). ზოსიმეს¹²⁹ მისტიკური მოსაზრებებიც, ალბათ, ამ კონტექსტში უნდა განვიხილოთ: „მაინც რას ნიშნავს ეს: <ბუნება, რომელიც ბუნებაზე იმარჯვებს> და <ის სრულყოფილი, ქარიშხლის მსგავსი ხდება>?“ (και γίνεται πληρωσθε). გარდასაქმნელი სუბსტანცია წარმოადგენს მბრუნავი სამყაროს, მაკროკოსმოსის, ანუ მისი ანარეკლის შესატყვისს, რომელიც მატერიის გულშია აღბეჭდილი. ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით, ეს არაცნობიერში არეკლილი მბრუნავი ზეცაა, ალქიმიკოსების მიერ „prima materia“-ში პროექცირებული „imago mundi“ (სამყაროს სახე-ხატი). ცხადია, ამგვარ ინტერპრეტაციას ერთგვარად ცალმხრივი ხასიათი აქვს, რადგან საიდუმლო სუბსტანციის იდეა თავისთავად არქეტიპს წარმოადგენს, რომელიც სამშენებლის ნაპერკლისა (scintilla, σπινθήρ) და მონადის იდეაში გაცილებით მარტივადაა გამოხატული.

სოლომონის სიბრძნის წიგნში სიბრძნის პერსონიფიკაცია გახდა მიზეზი იმისა, რომ „Aurora“-ს ავტორს იგი აღმოსავლეთის დედოფალთან (regina austri-სთან) გაეგიგებინა. ალქიმიამი იგი ვლინდება, როგორც Sapientia Dei, სასულიერო მოღვაწეთა წერილებში კი სამხრეთის ქარი სულიწმიდის ალეგორიაა, ალბათ, მისი თვისებების გამო: სამხრეთის ქარი მშრალი და ცხელია. ამიტომ არაბულ ალქიმიამი სუბლიმაციის პროცესს „სამხრეთის დიდი ქარი“ ეწოდება, რითაც რეტორტისა და მისი შიგთავსის მხურვალეობა ნაგულისხმევი.¹³⁰ სულიწმინდა ცეცხლოვანია და

¹²⁸ BERTHELOT, *Alch. grecs*, IV, xx, 17.

¹²⁹ I. c., III, 1.

¹³⁰ HOLMYARD (*Kitāb al-‘ilm al-muktasab*, p. 43): „...but what of the speech of *Hermes* in which he says: <The great south wind when it acts makes the clouds to rise and raises the cloud of the sea.> He said, if the powdering is not successful the compound will not ascend into the top of the retort, and even if it does ascend it will not pour into the receiver. It is necessary to mix with it the first and second waters before it will ascend to the top of the retort. <That>, he said, <is the Great South Wind?> He said: <Yea, O King.>“ [„...მაინც რას ნიშნავს ჰერმესის ნათქვამი: „სამხრეთის ქარი დაუბერავს, ღრუბლებს წამოშლის და ტალღებს ააზვირთებს“. მან თქვა: თუ დანაყვამ არ გაამართლა, მაშინ ნარევი რეტორტის ყელამდე ვერ აიწევს და რომც აიწიოს, ჭურჭელში მაინც ვერ გადაიხსმება. ის პირველ და მეორე წყალს უნდა შეერიოს, სანამ რეტორტის ზედა ნაწილამდე აიწევს. „ის“, — იკითხა მან, — „სამხრეთის ქარია?“ „დიახ, მეფეო“, — უპასუხა მან“].

ნახ. 211. პერის ღმერთი აირი — კოსმოური პარმონიის შემოქმედი; წრის შუაგულში —
 არიონი, პითაგორა, ორფეესი; წრის გარეთ — ცხრა მუზა;
 კუთხეებში — ოთხი ქარი. პერმესი ქარის ღმერთია.
Recueil des fausses décrétales (მე-13 ს.)

ნახ. 212. სამების გამოსახულება triceps-ის სახით.
Speculum humanae salvationis (1480)

ეგზალტაციას იწვევს. სულიწმინდის ეკვივალენტი — თუ შეიძლება ასე ითქვას — საიდუმლო ცეცხლი, მერკურში მყოფი „spiritus igneus“-ია, რომლის საპირისპირო პოლუსსაც „agens“-ი (ცეცხლი) და „patiens“-ი (ვერცხლის-წყალი) წარმოადგენს. ძველი ბერძნული მოსაზრების თანახმად, პერმესი ქარის ღმერთია¹³¹ (ნახ. 210 და 211), რაც აბსოლუტურად ემთხვევა აბულ ყასიმის თვალსაზრისს, რომელიც ცეცხლს „სამხრეთის დიდ ქარად“ მოიხსენიებს.

„Aurora“-ს შესავალი მთელი ტექსტის ენობრივი და შინაარსობრივი სტრუქტურის ნათელი ილუსტრაციაა და სწორედ ამის გამო შეეჩერდი ამ ნაწილზე ცოტა უფრო დიდხანს. მოგვიანებით „Aurora I“- გამოიცა, როგორც რელიგიურ-ალქიმიური ტექსტი, ამიტომ თქვენს ყურადღებას ლაპის-ქრისტეს პარალელზე გავამახვილებ. „Aurora I“-ის მე-2 თავში ავტორი წერს, რომ მეცნიერება უფლის ნაბოძები საქმე და ღვთის საიდუმლოა, რომელსაც სიბრძნე სახე-ხატებით ნილბავს. აქედან გამომდინარეობს, რომ „opus alchemicum“-ი „opus divinum“-ს, ანუ მესას უტოლდება. მე-6 თავში ქვა აღწერილია საგალობლისა¹³² და ორმოცდამეოთხე ფსალმუნის¹³³ სიტყვებით: „ipsum videte, speciosum forma prae filiis hominum, cuius pulchritudinem Sol et Luna

¹³¹ ROSCHER, (*Lexikon*) „Hermes des Windgott“.

¹³² Vulgata, Cant. 5,16: „Talis est dilectus meus“ [„ესე არს მახლობელი ჩემი“ — ქება ქებათა].

¹³³ Vulgata, Ps. 44,3 (epithalamium christianum — ქრისტიანული საქორწინლო სიმღერა. ლუთერი: „პატარძლის სიმღერა“, ციურხის ბიბლია: „მეფის ქორწილში“). „Speciosus forma prae filiis hominum“ [„შეუნიერ სიკეთეთა უფროს ძეთა კაცთასა“].

mirantur“. „Filius philosophorum“-ი აქ გაიგივებულია ფსალმუნების „სასი-ძოსთან“, ანუ ქრისტესთან. „Aurora“-ს მე-2 იგავში „წარღვნისა და სიკვდი-ლის შესახებ“ ვკითხულობთ: „დადგება ჟამი და ღმერთი თავის ძეს გა-მოგზავნის¹³⁴, მას, ვინც თავის მემკვიდრედ შერაცხა და მას, ვისი მეოხე-ბითაც სამყარო შექმნა¹³⁵. და უთხრა უფალმა თავის ძეს: <შენ ხარი ძე ჩემი და ან ჩემგან შობილი>¹³⁶; და მოგვებმა აღმოსავლეთის ქვეყნიდან მას სამი ძვირფასი ძღვენი მიართვეს“. ქრისტე აქაც Lapis-ის ანალოგიად გვევლი-ნება. მე-4 იგავში („Aurora I“, მე-9 თავი) დასახელებულია წმინდა სამების ანალოგია (ნახ. 179, 180): „...მსგავსად მამისა, ძისა და სულიწმიდისა, და ეს სამი არის ერთი, ანუ სხეული, სული და სამშენიველი; რადგან სრულ-ყოფილება ეყრდნობა სამს: ზომას, რიცხვს და წონას“ (ნახ. 212).

მე-6 იგავში („Aurora I“, 9) ვკითხულობთ:

„Turba-ში წერია: დედამიწას ყველაფრის ზიდვა შეუძლია, რადგან მძიმეა¹³⁷, ცის საძირკველია და მშრალია¹³⁸ ელემენტთა გაყოფის შემ-დეგ.¹³⁹ გზა ნითელ ზღვაში წინააღმდეგობებისგან თავისუფალია, რად-გან დიდმა და ფართო ზღვამ¹⁴⁰ კლდე¹⁴¹ შეარყია და იქიდან მეტალის

¹³⁴ გალატ. 4,4.

¹³⁵ ებრ. 1,2.

¹³⁶ ებრ. 1,5 და 5,5.

¹³⁷ *RUSKA, Turba*, p. 178.

¹³⁸ შდრ. D'ESPAGNET, *Arcanum: Bibl. chem.* II, p. 656 § LXXIII: „Lapidis generatio fit ad exemplum creationis Mundi; suum enim Chaos et materiam suam primam habeat necesse est, in qua confusa fluctuant elementa donec spiritu igneo separentur... Congregantur aquae in unum, et apparet Arida“ [„ქვის წარმოშობა სამყაროს შექმნის ანალოგიურია; ამიტომ მას სჭირდება საკუთარი ქაოსი და prima materia, რომელშიც ელემენტები ქაოსურად ირევიან მანამ, სანამ ცეცხლოვანი სული მათ ერთმანეთისგან არ გამიჯნავს... წყლები ერთ ადგილას შეგროვდება და ხმელეთიც გამოჩნდება“].

¹³⁹ „Denique separatur lapis in quatuor elementa confusa, quod contingit per retrogrationem Luminarium“ [„საბოლოოდ ქვა ოთხ ელემენტად იყოფა. ელემენტები ერთმანეთშია შერეული. ეს პროცესი ვარსკვლავთა უკუმოძრაობით ხორციელდება“]. ეს შეესაბამება მზისა და მთვარის „coniunctio“-ს, რომლებიც post coitum კედებიან (ნახ. 223). იხ. ილუსტრაციები *Rosarium*-ში (*Art. Aurif.* II, p. 254.) და ჩემს *Psychologie der Übertragung*-ში. „Nigro colori succedit albus“ [„შავ ფერს თეთრი მოჰყვება“]. ეს თეთრი „გოგირდი“ Lapis-ია: „Haec terra est alba foliata“ [„ეს არის თეთრი, შრეებრივი დედამიწა“] (*Bibl. chem.* II, LXIV).

¹⁴⁰ ფილოსოფოსთა „ზღვა“: „mare sapientie“ — პერმესის ერთ-ერთი ნოდება (*Senior, Tabula chymica*, p. 31) — აშკარაა ალუზია მოსეზე.

¹⁴¹ ქვიდან, პნევმური ნაპერკლიდან მკურნალი წყალი გადმოღინდება. გვიანდელი ხანის ალქიმიურ ლიტერატურაში ეს ქვა ხშირად ქრისტესთან არის შედარებული (იხევე, როგორც ქრისტიანულ პერმენეტიკაში), საიდანაც სასწაულმოქმედი წყალი

ნახ. 213. მოსე კლდიდან წყაროს გადმოადინებს.
Bible moralisée (მე-13 ს.)

წყლები¹⁴² გადმოედინა (ნახ. 213). შემდეგ მდინარეები¹⁴³ სიმშრალეში გაუჩინარდა და უფლის ქალაქმა გაიხარა¹⁴⁴. როცა მინიერი უკედავებას

გადმოედინება. აი, რას წერს იუსტინე მარტივილი (PREUSCHEN, *Antilegomena*, p. 129): „და გადმოედინდა ქრისტე უღმერთოთა, წარმართთა ქვეყანაში, ვითარცა წყარო მაცოცხლებელი (ნახ. 213). ჩვენმა ხალხმა იხილა იგი. მან განკურნა სნეულნი, ყრუ და მუნჯნი, მკედრეთით აღდგნენ მიცვალებულნი. იგი მოველინა მათ, რათა ერწმუნათ, რომ სხეულით უძლურნი და ქრისტეს მცნების მიმდევარნი მისი მეორედ მოსვლისას გამოიღვიძებდნენ და მათ ექნებოდათ უნაკლო სხეული, რადგან ქრისტე მათ უკედავებას, მარადიულობას და სიხარულს აზიარებდა“.

¹⁴² გავრცელებული სახე-ხატი: მერკურის წყალი (rivuli aurei) და ა. შ.

¹⁴³ მსგავსია ასევე „pluviae et imbres“ (წვიმა და მერეხი), რომელიც დედამიწას რწყავს და ანაყოფიერებს. მეფეს წყურვილი სტანჯავს და მანამ სვამს, სანამ წყალში არ განზავდება (MERLINUS, *Allegoria Art. aurif.* ში; I, p. 329 f.)

¹⁴⁴ Vulgata, Ps. 44,5: „fluminis impetus laetificat civitatem Dei“ [„სლვა მდინარეთა ახარებს ქალაქსა ღმრთისასა“].

მოიპოვებს, წარმავალი ხრწნადი უხრწნად¹⁴⁵ მარადისობად იქცევა¹⁴⁶, ასრულდება ის, რაც თქმულა... სიკვდილი გამარჯვებამ შთანთქა, ჰოი, სიკვდილო, სად არის შენი ძლევა მოსილება? იქ, სადაც შენი ცოდვანი ხარობდა, დღეს მოწყალებამ დაიდო ბინა. რადგან ადამში ყოველივე კვდება, ამიტომ ყოველი ქრისტეში გაცოცხლდება. სიკვდილი და მკვდრეთით აღდგომა ადამიანთან ერთად ჩნდება. რადგან პირველი ადამი და მისი ძენი წარმავალი ელემენტებისგან იშვნენ, ამიტომ შემდგენელი სუბსტანცია დაიშლება; მეორე ადამი კი — ფილოსოფიური ადამიანი — წმინდა ელემენტებისგან იშვა და მარადისობაში დამკვიდრდება. წარუხოცელია ის, რაც მარტივი და წმინდა ელემენტებისგან შედგება. სენიორი ამბობს: არსებობს ერთადერთი რამ, რაც არასდროს კვდება¹⁴⁷, რადგან ის მუდმივად მატულობს, როცა განკითხვის დღეს სხეული გარდაისახება; რწმენა კი საფუძველია სხეულის მკვდრეთით აღდგომისა და სიკვდილის შემდეგ მარადიული ცხოვრებისა. მეორე ადამი შემდეგ პირველ ადამს და მის ვაჟიშვილებს¹⁴⁸ ეტყვის: მოდით, მამაჩემის მიერ კურთხეულნი და დაიმკვიდრეთ სასუფეველი, რომელიც პროცედურის წინ განგეზადათ¹⁴⁹; ჭამეთ ჩემი პური და დალიეთ ღვინო, რომელიც თქვენთვის გავამზადე, რადგან ეს ყველაფერი თქვენთვისაა. ისმინეთ, ვისაც ამის უნარი შეგწევთ, რას ეუბნება მოძღვრების სული მეცნიერების შვილებს მინიერი და ზეციური ადამის შესახებ, ფილოსოფოსები კი მას ასე განმარტავენ: როცა შენ მოიპოვებ წყალს მინიდან, ჰაერს წყლიდან, ცეცხლს ჰაერიდან და მინას ცეცხლიდან¹⁵⁰, ჩვენს ხელოვნებასაც სრულყოფილად დაეუფლები“ და ა. შ.

განსაკუთრებით საინტერესო აქ Lapis-ის, ანუ „aqua sapientum“-ის, მეორე ადამთან პარალელია, რასაც სენიორის მიერ მოყვანილი ჰერმესის ციტატა ქრისტეს ანთროპოსის შესახებ ალქიმიურ მოძღვრებასთან აკავშირებს. ქრისტე გაიგივებულია „homo philosophicus“-თან, ანუ მიკროკოსმოსთან (ნახ. 214), რაც ამავე დროს არის „ერთი, რომელიც მარადიულია და

¹⁴⁵ I კორინთელთა მიმართ 15, 33.

¹⁴⁶ შდრ. RUSKA, *Turba*.

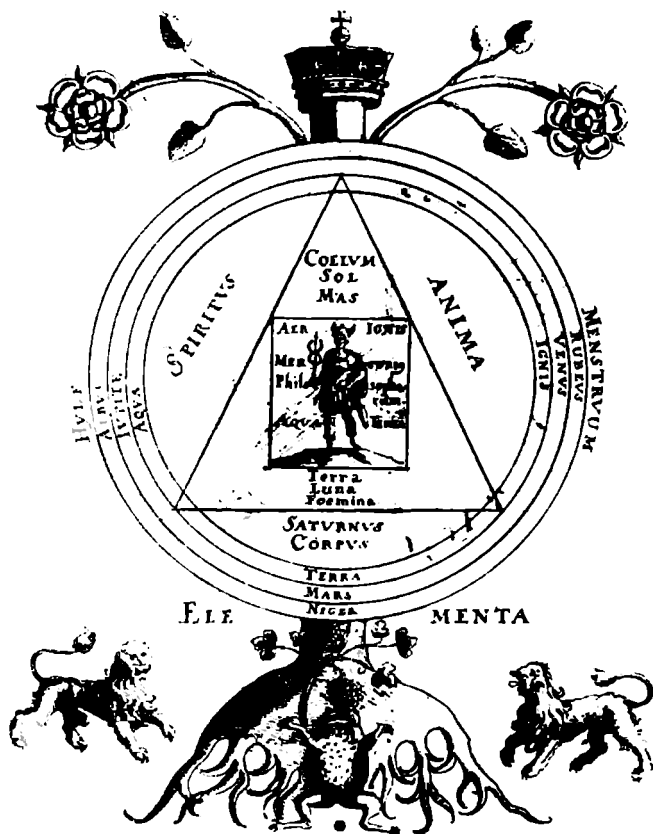
¹⁴⁷ ჰერმესის ციტატა სენიორის *De chemia*-ში, p. 71 (ასევე *Bibl. chem.* II, p. 227 a): „Est mundus minor (ანუ მიკროკოსმოსი = ადამიანი). Item est unum quod non moritur, quamdiu fuerit mundus, et vivificat quodlibet mortuum“ [„ის პატარა სამყაროა. ასევე არსებობს ერთი რამ, რაც უკვდავია. მანამ სამყარო იარსებებს, ისიც იარსებებს. იგი აცოცხლებს ყველაფერს, რაც მკვდარია“]. ეს ფრაგმენტი ეხება ასევე „aqua philosophica“-ს. სენიორი მუშამედ იბნ უმაილის ლათინიზებული სახელია, რომელიც სავარაუდოდ მე-10 საუკუნეში მოღვაწეობდა.

¹⁴⁸ ფილოსოფოსებს.

¹⁴⁹ მათე. 25, 34; ნაცვლად „დასაბამითგან სოფლისათ“ ტექსტში გვხვდება „პროცედურის წინ“.

¹⁵⁰ ციტატა არისტოტელედან; შდრ. *Rosarium (Art. aurif.* II, p. 185).

ნახ. 214. პერმეტული მეტამორფოზის სიმბოლო:
„Homo philosophicus“ — მერკური.
NORTON, *Mercurius redivivus* (1630)

რომელიც მკვდარს სიცოცხლის სულს შთაბერავს". „Homo philosophicus“-ს, როგორც ჩანს, ორმაგი დატვირთვა აქვს: ერთი მხრივ ის არის „ერთი“, კერძოდ ტინქტურა ან „elixir vitae“, მეორე მხრივ კი, სულიერი, უკვდავი ადამიანი, რომელიც ან ანთროპოსის იდენტურია, ან მასთან არის დაკავშირებული (ნახ. 117, 195 და სხვ.). ეს დოქტრინა დამუშავებული სახით გვხვდება პარაცელსუსთან.¹⁵¹

„Aurora“-ში მეშვიდე იგავი „შეყვარებულის შეყვარებულთან საუბარი“ (confabulatio dilecti cum dilecta) — ლუთერისეული ინტერპრეტაციით „ქრისტესა და ეკლესიის სასიყვარულო დიალოგი“ — შემდეგი სიტყვებით მთავრდება: „ნახე, რა სასიამოვნოა ორის ერთში ცხოვრება! მოდი, სამი ქოხი ავაშენოთ: ერთი — შენტვის, მეორე — ჩემთვის, მესამე კი — ჩვენი ვაჟებისთვის, რადგან სამმაგი თოკი ადვილად არ წყდება“¹⁵². ავტორი სამ ქოხს კალიდის¹⁵³ „Liber trium verborum“-ს („სამი სიტყვის წიგნი“) უკავშირებს. სამი სიტყვა, „რომელშიც დაფარულ არს მთელი მეცნიერება“, „ლვთისმო-სავთ და ლატაკი“ უნდა მიეცეს, ანუ „პირველიდან ბოლო ადამიანამდე“. ეს სამი სიტყვაა: „სამი თვის მანძილზე წყალი დაიცავს ჩანასახს დედის მუცელში, სამი თვის მანძილზე მას ჰაერი გაათბობს, ამდენივე ხანი დაიცავს მას ცეცხლი“. „ეს სიტყვები, — წერს კალიდი, — ეს მოძღვრება და ბნელი მიზანი გაცხადდება და ყველა იხილავს ჭეშმარიტებას“.

ზემოთ ციტირებული ტექსტის თანახმად, სამი ქოხი განკუთვნილია „sponsus Christus“-ისთვის და სავარაუდოდ, „Sapientia“-სთვის, როგორც „sponsa“-სთვის, თუმცა საბოლოოდ „Sapientia“ ადებტებს, ფილოსოფოსებს და სიბრძნის შვილებს ორ ქოხს სთავაზობს. „სამმაგი თოკი“ (ნახ. 215) „Sapientia“-სა და მის ადებტთა შორის სულიერ კავშირზე მიუთითებს; კალიდის „სამი სიტყვა“ კი სამნაწილიან პროცესს ნიშნავს, რომელიც გარდასაქმნელ სხეულს, სულს და სამშვეინველს (corpus, anima, spiritus) ერთ მთლიანობად კრავს¹⁵⁴ (ნახ. 185, 196). ქიმიური ნაერთები „opus“-ის, კერძოდ, „filius philosophorum“-ის ან Lapis-ის შედეგია. ეკლესიის „მისტიკური სხეულის“ მსგავსად (ნახ. 234) ქრისტე ვაზია, მთლიანია, მონაფეები კი — ვაზის

¹⁵¹ JUNG, *Paracelsus als geistige Erscheinung*.

¹⁵² *Aurora* I, XII თავი, მე-7 იგავი (p. 129).

¹⁵³ კალიდი პრინც ქალიდ იბნ იაზიდს ეყრდნობა (მე-7 ს-ის ბოლო), თუმცა იგი, ვფიქრობ, ამ ტრაქტატის ავტორი არ უნდა იყოს (იხ. v. LIPPMANN, *Entstehung und Ausbreitung der Alchemie*, II, p. 122, სადაც მითითებულია ამ საკითხთან დაკავშირებული ლიტერატურა). „ლატაკი“ მაძიებელს, მკვლევარს ნიშნავს.

¹⁵⁴ ბერძნული ალქიმიის ოთხნაწილიანი პროცესისგან განსხვავებით, აქ ის სამი ნაწილისგან შედგება. შესაძლოა, ამის ანალოგია ცხრათვიანი ფეხმძიმობა იყოს. იხ. ამ ნიგნის II თავი და კალიდი, I. c. (*Art. aurif.* I, p. 358 ff.)

ნახ. 215. პროცესის დასასრული: „ocularis abis“. პერმესი – ანთროპოსი ოსტატთან და შეგირდთან სამნაწილად დაყოფილი თოკით არის დაკავშირებული; ქვემოთ: პერკულესი თავისი საყვარელი სიმბოლოთი; უკანა ფონზე: კიბე, რომელიც აღარ არის საჭირო.
Muttus liber (1702)

ლერნები, მისი ნაწილები. ტრაქტატის ანონიმური ავტორი ისეთ შთაბეჭდილებას ახდენს, თითქოს საღვთო წერილს ალქიმიას ნაძალადევად უკავშირებს — რასაც მას სრულიად სამართლიანად საყვედურობდნენ კიდევ. გაოცებას იწვევს ის მშვიდი ტონი, რითაც იგი საღვთო წერილის მართლაც გაუგონარ ინტერპრეტაციას ახდენს, თანაც ისე, რომ თავად ვერც ხვდება. ამ პრობლემასთან იმავე დამოკიდებულებას ავლენს მასზე ორი საუკუნით გვიანდელი პარაცელსუსი და „Aquarium sapientum“-ის ავტორი. ჩვენი ავტორი ისე ზედმიწევნით იცნობს ვულგატას, რომ, ალბათ, სასულიერო პირი უნდა ყოფილიყო. ცნობილია ასევე ჰუმანისტი პატრიციუსის მოსაზრება, რომლის თანახმადაც ჰერმეტიკული ფილოსოფია არათუ არ აღიქმებოდა ქრისტიანულ ეკლესიასთან დაპირისპირებულ მოვლენად, არამედ ის ქრისტიანული რწმენის საყრდენადაც კი მიიჩნეოდა. ასე, მაგალითად, პაპ გრეგორ XIV-ისადმი მიწერილ ეპისტოლეში იგი მას თხოვნით მიმართავს, არისტოტელეს ნაცვლად ჰერმესი მოიხსენიოს.¹⁵⁵

„Aurora“-ს ისტორიული მნიშვნელობა იმითაც იზრდება, რომ იგი კუნრატზე (1598) და ბიომეზე (1610) ორი საუკუნით ადრინდელ ტექსტს წარმოადგენს. ყურადღებას იქცევს ბიომეს პირველი წერილის სათაური: „Aurora, oder die Morgenröte im Aufgang“ („ავრორა, ანუ დილის რიყრაყი“). იქნებ ბიომესთვის ცნობილი იყო ამ ტრაქტატის არსებობა, ან სათაური მაინც?

მელქიორ სიბინელი და მესის ალქიმიური პარაფრაზი

Lapis-ის ქრისტესთან იდენტურობის შესასწავლად ძალზე საინტერესოა მე-16 საუკუნის დასაწყისის დოკუმენტი. როგორც სათაურიდან ირკვევა, მისი ადრესატი უნგრეთისა და ბოჰემიის მეფე ლადისლაუსი ყოფილა. ავტორი ნიკოლაუს მელქიორ ჰერმანშტადტელი¹⁵⁶ ალქიმიურ პროცესს მესის ფორმით აღწერს (ნახ. 216):

¹⁵⁵ PATRIIUS, *Nova de universis philosophia*.

¹⁵⁶ ეს არ არის ბრიქსენის ეპისკოპოსი მელქიორი, რომელსაც ტრაქტატ *Ein Philosophisch Werck und Gespräch von dem Gelben und Roten Man*-ის ავტორობას მიაწერენ. ჩვენი ავტორი ნიკოლაუს მელქიორ შებენი კათოლიკე მღვდელი და 1490 წლიდან სამეფო კარის ასტროლოგია. სამეფო კარზე იგი 1516 წელს ვლადისლავ II-ის გარდაცვალებისა და ლუდვიგ II-ის (1506-1526) გამეფების შემდეგაც დარჩა. მოჰაჩის (1526) ომში დამარცხებისა და ლუდვიგ II-ის გარდაცვალების შემდეგ მელქიორი ვენაში გაიქცა და ფერდინანდ I-ის კარზე მსახურობდა. ფერდინანდ I-მა 1531 წელს იგი გაასამართლა და სიკვდილით დასაჯა. ზემოთ დასახელებული დოკუმენტი დაწერილია 1516 წელს. ლადისლაუსი, იგივე ვლადისლავ II, 1471 წლიდან

ნახ. 216. ოსტატი — მღვდელი; მარცხნივ — დედამინა მერკურს რძეს აწოვებს:
„matrix eius terra est“ (*Tabula smaragdina*).

MELCHIOR CIBINENSIS, *Symbolum Maier*-ის *Symbola aureae mensae*-ში (1617)

Introitus missae...: Fundamentum vero artis est corporum solitio [„ხელოვნების საფუძველს სხეულების გახსნა წარმოადგენს“].

Kyrie, fons bonitatis, inspirator sacrae artis, a quo bona cincta tuis fidelibus procedunt Eleison [„უფალო, რომელმაც გვიბოძე ღვთაებრივი ხელოვნება, შენ, სიკეთის წყარო, მორწმუნეთ რომ სიკეთით კვებავ, შემიწყალე!“].

Christe, Hagie (!), lapis benedictae artis scientiae qui pro mundi salute inspirasti lumen scientiae, ad extirpandum Turcam (!), Eleison [„ქრისტე, წმინდანო (!), დედაო ღვთისავე, მშობელო მეცნიერების ქვისა, შენ, ვინც სამყაროს ხსნისთვის, თურქთა (!) ამოსაუღებლად მეცნიერების ლამპარი აანთე, შემიწყალე“].

ბოჰემიის, 1490 წლიდან კი უნგრეთის მეფეც გახდა. ტექსტში გვხვდება შენიშვნა „ad extirpandum Turcam“. მართალია, თურქებმა ქვეყანა 1541 წელს დაიპყრეს, მაგრამ უნგრელი ხალხი მანამდეც იტანჯებოდა თურქ დამპყრობთა უღლის ქვეშ. ციტირებული დოკუმენტი გვხვდება *Theatr. chem.*-ში (1602) III, p. 853 ff. მისი ზუსტი სათაურია: *Addam et processum sub forma misae, a Nicolao Melchiori Cibinensi, Transilvano, ad Ladislaum Ungariae et Bohemiae Regem olim missum.*

Kyrie, ignis divine, pectora nostra iuva, ut pro tua laude pariter sacramenta artis expandere possimus Eleison [„უფალო, ღვთაებრივო ცეცხლო, შეგვიწყალო, მეოხ გვეყავ, რათა შენ სადიდებლად განვევრცოთ ხელოვნების საიდუმლო, შემენიე“].

Collecta (ლოცვა ეპისტოლეს კითხვის დანწყებამდე). ძირითადი აზრი იმაში მდგომარეობს, რომ „შენი მსახურები“ ღვთის სადიდებლად და ქრისტიანული რწმენის გასავრცელებლად „ალქიმის წმინდა ხელოვნებას“ ემსახურონ.

Surge aquila et veni auster: perfla hortum meum, et fluent aromata illius¹⁵⁷ [„ამოვარდი, ჩრდილოეთის ქარო, დაჰბერე, სამხრეთის ქარო, შეიქროლე ჩემს ბაღებში და მოაფრქვევ ყვავილთა სურნელი“].

Versus: Descendit sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia, stillantia super terram. Alleluia. O felix conditor terrae, nive albior, suavitate dulcior, fragrans in fundo vasis instar balsami. O Salutaris Medicina hominum, quae curas... omnem corporis languorem... O fons sublimis ex quo vere scaturit, vera aque vitae, in praedium tuorum fidelium [„ის წვიმასავით დაედინება სანძის და მერეზივით — მიწას. ალილუია. ჰოი, მიწის კურთხეულო შემოქმედო, თოვლზე უთეთრესო, ტკბილზე უტკბესო, ჭურჭლის ფსკერზე ბალზამივით კეთილსურნელოვანო; ჰოი, ადამიანთა მკურნალო წამალო; შენ, რომელიც კურნავ სხეულს ყველა სნეულებისგან, დიდებულო წყაროვ, სიცოცხლის წყალს რომ გადმოაჩქეფებ მორწმუნეთა ბაღებში“].

სახარების კითხვას მოჰყვება „Ave praeclara“.

ამასთან დაკავშირებით რამდენიმე პუნქტს გამოვყოფდი: სახარების კითხვის შემდეგ შემდეგ იწყება არა Ave Maria, არამედ „Ave praeclara“¹⁵⁸, რომელსაც ავტორი ხშირად ახსენებს, თუმცა არ განმარტავს. ღვთისმშობლის საგალობელი იწყება „Ave praeclara“-თი, მის ერთ-ერთ ავტორად, მრავალთა შორის, ასახელებენ ალბერტ დიდსაც, რომლის სავარაუდო ავტორობაც ალქიმიკოსებისთვის მეტად საინტერესო უნდა ყოფილიყო. რემი დე გურმონი¹⁵⁹ მოგვითხრობს ლეგენდას ე. წ. „წმინდა მარიამის ოსნაბრუკული სიიდან“: ალბერტმა სიზმარში სამეფო ბრწყინვალეობით შემოსილი ქალწული იხილა. ქალწული მას იმ უმადურობაში ადანაშაულებდა, რასაც იგი ღვთისმშობლის მონაწილეობის მიმართ იჩენდა. ამ ხილვის შემდეგ ალბერტმა ალქიმიკოსისთვის მიმზიდველი აღუზიებით საესე „Ave praeclara“ შექმნა:

¹⁵⁷ „Aquila“ სატანის ალეგორიაა, „auster“ კი — სულიწმინდის. შდრ. MIGNE, *Index de allegoriis* (P. L. CCXIX). ციტირებულ ავტორთა შორის გვხვდება ალქიმიკოსებისთვის კარგად ცნობილი ALANUS DE INSULIS (MAIER, *Symbola*, p. 259).

¹⁵⁸ შესაძლოა მას მხედველობაში ჰქონდა „aqua vitae“, ან „medicina“.

¹⁵⁹ *Le Latin mystique*, p. 129 f.

Ave praeclara maris stella, in lucem gentium Maria divinitus orta...

Virgo, decus mundi, regina coeli, praelecta ut sol, pulchra lunaris ut fulgor...

Fac fontem dulcem, quem in deserto petra demonstravit, degustare cum sincera fide, renesque constringi lotos in mari, anguem aeneum in cruce speculari (ნახ. 217).

Fac igni sancto patrisque verbo, quod rubus ut flamma, tu portasti, virgo mater facta, pecuali pelle distinctos¹⁶⁰, pede, mundis labiis cordeque propinquare¹⁶¹.

ტექსტში გარკვევით არ ჩანს, ნიშნავს თუ არა „praeclara“ სიცოცხლის წყალს (aqua vitae-ს), მაგრამ ის, რომ „praeclara“ ღვთისმშობლის საგალობელია, ეს სრულიად ნათელია.

შემდეგ ვკითხულობთ:

„ვიგალობთ „Ave praeclara“ — ხელოვნების ანდერძი, რადგან ქიმიური ხელოვნება მეტაფორულად მასშია მოცემული. ნეტარ არიან ისინი, ვისაც ეს თანმიმდევრობა ესმის“¹⁶². თანმიმდევრობაში, ალბათ, ზემოთ ციტირებული მარიამის საგალობელი იგულისხმება. იმ ეპოქის უდიდესი ავტორიტეტის რაიმუნდუს ლულიუსის¹⁶³ ტრაქტატის „Testamentum“-ის გავლენით მელქიორის ტექსტში ქალწული ხელოვნების საიდუმლოებასთანაა გაიგივებული. მსგავს მოსაზრებას ვხვდებით კომარიოსის ტრაქტატშიც, სადაც ვკითხულობთ: „ოსტანესმა და მისმა თანამებრძოლებმა უთხრეს კლეოპატრას: შემადრწუნებელი და განსაცვიფრებელი საიდუმლო შენშია დაფარული“¹⁶⁴.

მელქიორის ტექსტში ვკითხულობთ მარიამის საგალობლის ალქიმურ პარაფრაზს:

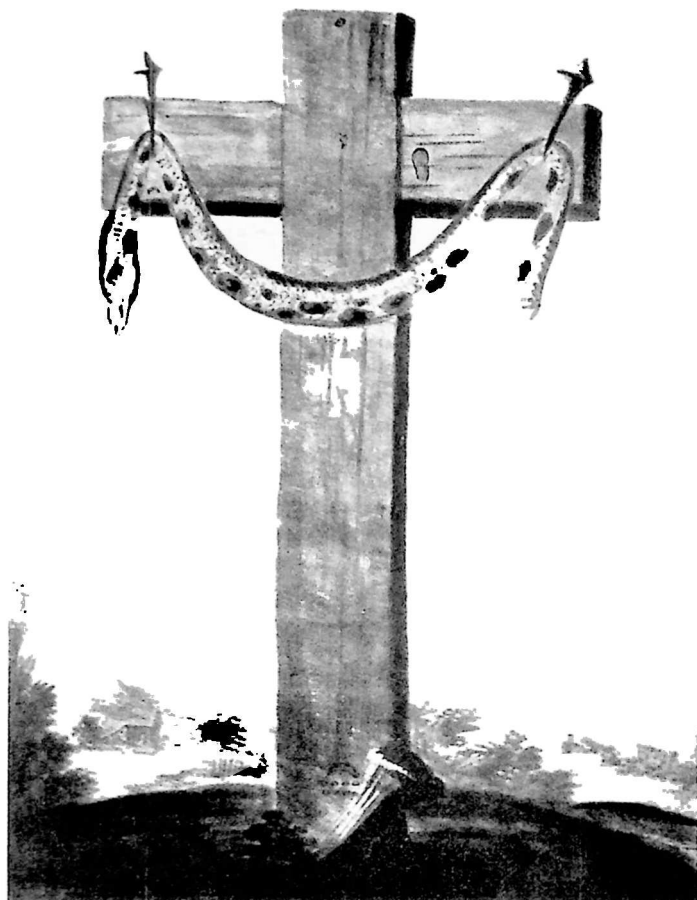
¹⁶⁰ შდრ: დაბად. 30 32.

¹⁶¹ „დიდება შენ, ზღვის მანათობელო ვარსკვლავო, ღვთიერო მარიამ, ადამიანთა გასაბრწყინებლად შობილო.../ქალწულო, ქვეყნის მშვენიება, ზეციურო დედოფალო/მზესავით რჩეულო, მთვარის სხივივით მშვენიერო.../ მომეც უფლება, დავენაფო მტკიცე რწმენას, გადმომდინარეს უდაბნოს კლდეთა ტკბილი წყაროდან და ვიხილო სპილენძის ჯვარცმული გველი./ქალწულო, შენ რომელსაც დედობა განგაცდევინა წმინდა ცეცხლმა და მამალმერთის სიტყვამ, შენ, რომელსაც სიტყვა ცეცხლმოდებული მაყვლოვანივით გიტარებია“.

¹⁶² „Sequentia sancti evangelij, sub tono, Ave praeclara, cantetur; quam testamentum artis volo nuncupari, quoniam tota ars chemica, tropicis in ea verbis occultatur, et beatus“.

¹⁶³ *Codicillus seu vade mecum aut cantilena Raymundi Lulli Bibl. chem-ში.*

¹⁶⁴ Ἐν σοὶ κέκρυπται ὁλον τὸ μυστήριον τὸ φρικτὸν καὶ παράδοξον (ΒΕΡΤΗΕΛΟΤ, *Alch. grees*, IV, xx, 8).

ნახ. 217. ჯვარცმული „serpens mercurialis“ — მოსეს სპილენძის გველი.
 ABRAHAM LE JUIF, *Livre des figures hiéroglyphiques* (მე-17 ს.)

„დიდება შენდა, ზეციურო ლამპარო, სამყაროს შუქო“¹⁶⁵ მანათობელო; შენ უერთდები მთვარეს, იქმნება კავშირი მარსთან¹⁶⁶ (*copula martialis*) და მერკურთან¹⁶⁷. ამ სამთაგან მდინარის კალაპოტში ხელოვნების *magisterium*-ის წყალობით იშვა გოლიათი¹⁶⁸, ათასგზის ათასის მიერ ძებნილი. ეს მოხდა მაშინ, როცა ამ სამმა საკუთარი თავი განაზავა და იქცა არა წვიმის წყალად, არამედ მერკურის წყლად და კურთხეულ ფისად¹⁶⁹; მან განიზავა თავი და მისი სახელია ფილოსოფოსის სპერმა. იგი ესწრაფვის¹⁷⁰ ზეციურ საპატარძლოსთან ჯვრისწერას და ზომიერი ცეცხლის ემბაზში მის განაყოფიერებას (ნახ. 218). ქალწული კი არ დაფხვბძიმდება, თუ მას მრავალჯერ არ მოეალერსნენ. მხოლოდ მაშინლა იღებს იგი მუცლად ბედნიერების მომტან ნაყოფს, ბუნების კანონის შესაბამისად. შემდეგ ჭურჭლის ფსკერზე გამოჩნდება ძლიერი ეთიოპიელი, ცეცხლმოდებული, დამწვარი უფსკრული და სრულიად უსიცოცხლო¹⁷¹ (ნახ. 219). ის ითხოვს დამარხვას, საკუთარივე სინოტივით დაინამება და თანდათან გავარვარდება¹⁷² მანამ, სანამ აღმოდებული ცეცხლიდან

¹⁶⁵ მზე.

¹⁶⁶ მინიშნება ვულკანის ბადეში მომწყვდეულ ვენერასა და მარსზე.

¹⁶⁷ მერკურის „coniunctio“, მაგრამ ვისთან? შესაძლოა, ეს მდებრობითი და მამრობითი მერკურის კავშირი იყოს. როგორც ჩანს, ნაგულისხმევია მზის მთვარესთან და მარსის მერკურთან კავშირი.

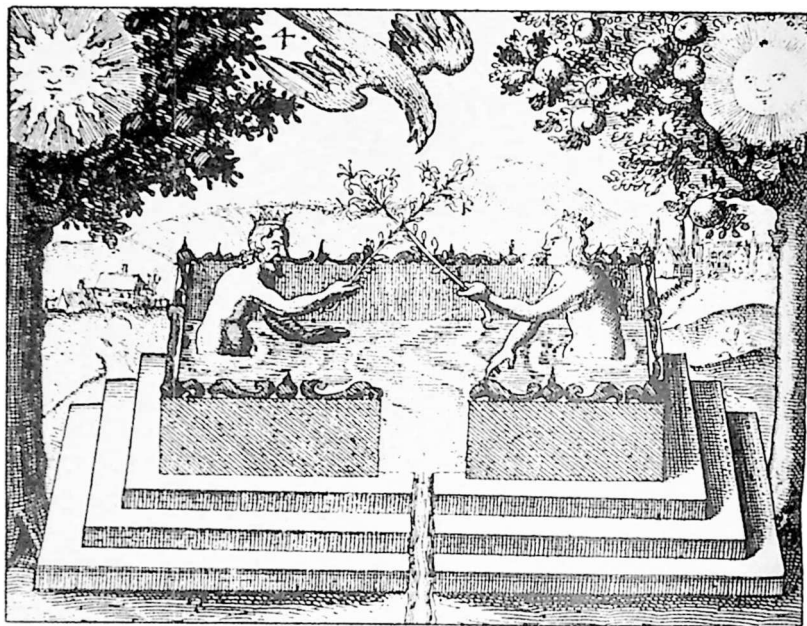
¹⁶⁸ „Hic est totius fortitudinis fortitudo fortis“ [„ის არის ყველა ძლიერების ძალა“] (*RUSKA, Tab. smaragd., p. 2*).

¹⁶⁹ განსაკუთრებული სუბსტანცია, რომელიც წინასწარმეტყველ მარიას, „მოსეს დის“ კელევის ძირითადი საგანი იყო (*Art. aurif. I, p. 319*): „Recipe alumen de Hispana, gummi album et gummi rubeum, quod est kibric Philosophorum... et matrimonifica gummi cum gummi vero matrimonio“ [„აილე ესპანური ალუმინი, თეთრი და წითელი ფისი, რომელიც ფილოსოფოსთა kibric-ია და შეაულლე ფისი ფისთან“].

¹⁷⁰ სავარაუდოდ მზე „ფისის“ ფორმით. მზისა და მთვარის კოიტუსი განსაბანელში ალქიმიის ცენტრალური მითოლოგემაა (ნახ. 218, 159, 167 და ა. შ.).

¹⁷¹ „caput mortuum“ (მკვდარი თავი), ოსირისის თავი nigredo-ს მდგომარეობაში. „ეთიოპიელი“ ალბერტუსის ტრაქტატიდანაა აღებული. ტრაქტატის სახელწოდებაა *Super arborem Aristotelis* (*Theatr. chem. 1602, II p. 524*). ამ ფრაგმენტში ვკითხულობთ: „...quousque caput nigrum aethiopis portans similitudinem, fuerit bene lavatum et inceperit albescere...“ [„ქამდე, მანამ ეთიოპიელის მსგავსი შავი თავი კარგად არ გაირეცხება და არ დაიწყებს გათეთრებას“]. როზენკროიცის „ქიმიურ ქორწინებაში“ დრამის დედოფალი მორენის დროებითი საყვარელია. შდრ. ასევე *Aurora I*, თავი VI, პირველი იგავი.

¹⁷² კალცინაცია, ალბათ, დაფერფელას შეესატყვისება, გახურებული ფერფლი კი მინიებერ ნივთიერებად გადაიქცევა. შესაძლოა, ეს ოპერაცია მარიამ წინასწარმეტყველისგან იყოს ცნობილი: „Vitrifica super illud Kibrich et Zubech <alias Zibeic> et ipsa sunt duo fumi complectentes duo Lumina“ [„მომინე Kibrich-ი და Zubech-ი, და ეს არის ორი ნისლის არსი, რომელიც სინათლეს არტყია გარს.“] *Art.*

ნახ. 218. „ფილოსოფოსთა განსაბანელი“.

MYLIUS, *Philosophia reformata* (1622)

მანათობელი სხეულით არ დაიბადება... იხილე ეთიოპიელის უჩვეულო აღდგენა და განახლება! ემბაზში, სადაც იგი მეორედ დაიბადება, ახალ სახელს შეიძენს; ფილოსოფოსები მას ბუნებრივ გოგირდს უწოდებენ, მისი ძეკი ფილოსოფიური ქვაა (lapis philosophorum). შეხედე, ეს არის ერთი საგანი, ერთი ფესვი, ერთი ესენცია, რომელსაც გარეგნულად არაფერი აქვს მიმატებული, ხელოვნების ოსტატობით კი მისგან ბევრი ზედმეტი რამ შეგვიძლია ავიღოთ... ეს არის განძთა განძი, ფილოსოფიური მკურნალი სასმელი, ძველ ფილოსოფოსთა ზეციური საიდუმლო. ნეტარ არს იგი, ვინც მას იპოვის, ვინც ამას იხილავს, დაწერს და იტყვის ღიად და არა ქარაგმებით. დიდება შენდა, უფალო, უკუნითი უკუნისამდე!"

aurif., I. c., p. 321: ლათ. Zeibar = მერკურს (RULANDUS, *Lexicon*) Zibaq <არაბულად> = ვერცხლისწყალს (v. LIPPMANN, *Entstehung und Ausbreitung der Alchemie*, p. 409). Kibric = kibrit (არაბ.) = გოგირდს (RUSKA, *Turba*, p. 348: Cabritis kibrit-ის (გოგირდის) ლათინური სახელწოდებაა).

ნახ. 219. „ეთიოპიელის“ გამოსახულება, რომელიც „თიფოდი“-ს ნიშნავს.
TRISMOSIN, *Splendor solis* (1582)

საკუთრივ ლიტურგია ამით მთავრდება. ამას მოჰყვება ძირითადი ნაწილის განზოგადება-განხილვა. მელქიორი კურთხევას სამსხვერპლოს (offertorium) უკავშირებს, ქვას, რომელიც მშენებლებმა უარყვეს და რომელიც ქვაკუთხედად იქცა. „ეს ღვთის საქმეა და ჩვენთვის საუცხოო სანახავი“. შემდეგ იწყება საიდუმლო, რომელიც ალქიმიურ მსხვერპლშენიშვამი გადმოხდება. შესანიშნავი არის „opus“-ი, ანუ „*nostrum artificium benedictae artis alchemiae*“, „რომელიც უნდა მიეძღვნას უფლის ბრწყინვალე სახელს და ეკლესიის მხსნელ რეფორმაციას უფლისა ჩვენისა ქრისტეს სახელით, ამინ“.

მეტამორფოზა ეთიოპიელის განახლების ეკვივალენტია, რომელსაც „consecratio“ (კურთხევა) აკლია. მელქიორის მოსაზრებით, „*Ave praeclara*“ შეიცავს მეტამორფოზას, როგორც საიდუმლოს „ქალწულის ნიაღში“ (in gremio virginis). ეს მოსაზრება ტრადიციულია, რაც ნათლად ჩანს სენიორ ცადითის შემდეგი ციტატიდან:

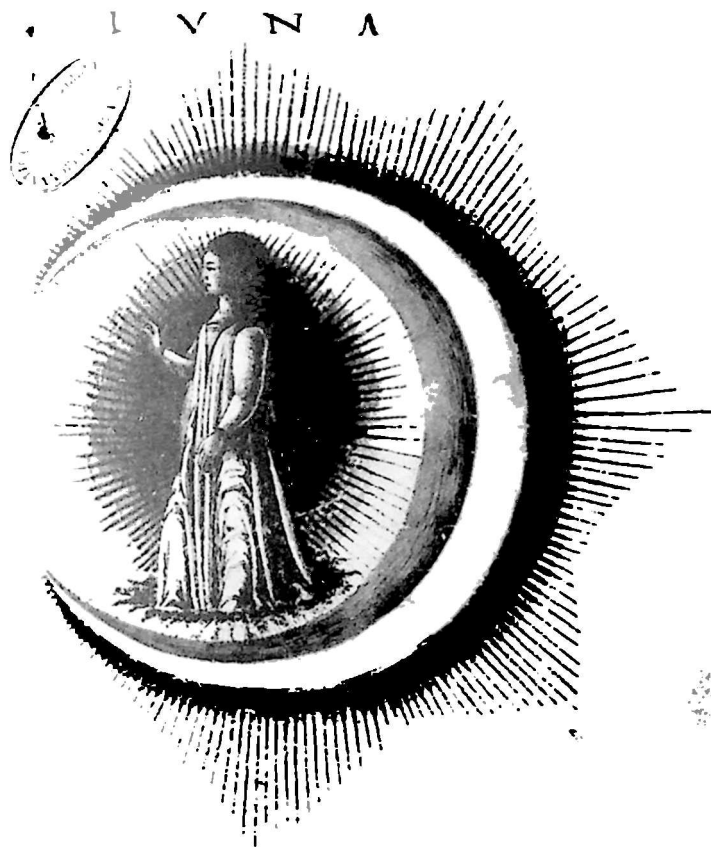
„სავსე მთვარე ფილოსოფოსთა წყალი და მეცნიერების ფესვია, რადგან იგია სინოტივის მბრძანებელი მრგვალი ქვა და ზღვა, იგი (მთვარე) ფარული მეცნიერების ფესვია“¹⁷³.

განაგებს რა მთვარე სინოტივეს, ისიდას მსგავსად ისიც „*prima materia*“-ა წყლის ფორმით და „ჰიდროლითის“ (წყლის ქვის) დედა. „ჰიდროლითი“ Lapis-ის და, შესაბამისად, ქრისტეს სინონიმიცაა. რადგან „*scientia*“ და „*prima materia*“ ხშირად, როგორც იდენტური ტერმინები, ისე იხმარება, ამიტომ „*scientia*“, ანუ „*sapientia*“ გაიგივებულია მთვარესთან, როგორც ქალურ საწყისთან (ნახ. 220); აქედან გამომდინარეობს გნოსტიკური დოქტრინა სოფიას, როგორც დედის ან ქრისტეს საპატარძლოს, შესახებ.

შემდეგ იწყება საიდუმლო ზიარება: „ადიდეთ მეფე, ცეცხლიდან შობილი“¹⁷⁴, გაბრწყინებული, გვირგვინოსანი, დიადემით შემკული, უკუნიით უკუნისამდე, ამინ“. ბოლოს კი იწყება ლოცვა ქრისტიანული რწმენის განსამტკიცებლად და ურჯულოთა (თურქთა) განსადევნად.

¹⁷³ *De chemia*, p. 35f.

¹⁷⁴ ციტატა *Tractatus aureus*-იდან (*Ars chem.*, p. 22). უნდა აღინიშნოს, რომ მელქიორი გვირგვინს ლუკას სახარების მე-10 თავი Credo-ს წინ წავიკითხოთ. ერთი შეხედვით ამ თავს თემასთან არავითარი კავშირი არა აქვს, თუ არ ჩავთვლით მის ორაზროვან დასასრულს: „აქა ერთის არს საჭმარ. ხოლო მარიამ კეთილი ნაწილი გამოირჩია, რომელი არა სადა მიეღო მისგან“.

ნახ. 220. შთვარის გამოსახულება.
ვატიკანი (მე-15 ს.)

თუ ტექსტის უგემოვნობას არ გავითვალისწინებთ, იგი ძალზე საინტერესოა და ჩვენთვის მნიშვნელოვან საკითხს ნათელს ჰფენს. მელქიორი აშკარად აღიარებს ორივე „opera“-ს ანალოგიურობას და სრულიად გულუბრყვილოდ ანაცვლებს მესას საკუთარი ინდივიდუალური „opus“-ის მნირი და უფერული სიტყვებით. მელქიორი რეფორმაციის ეპოქაში ცხოვ-

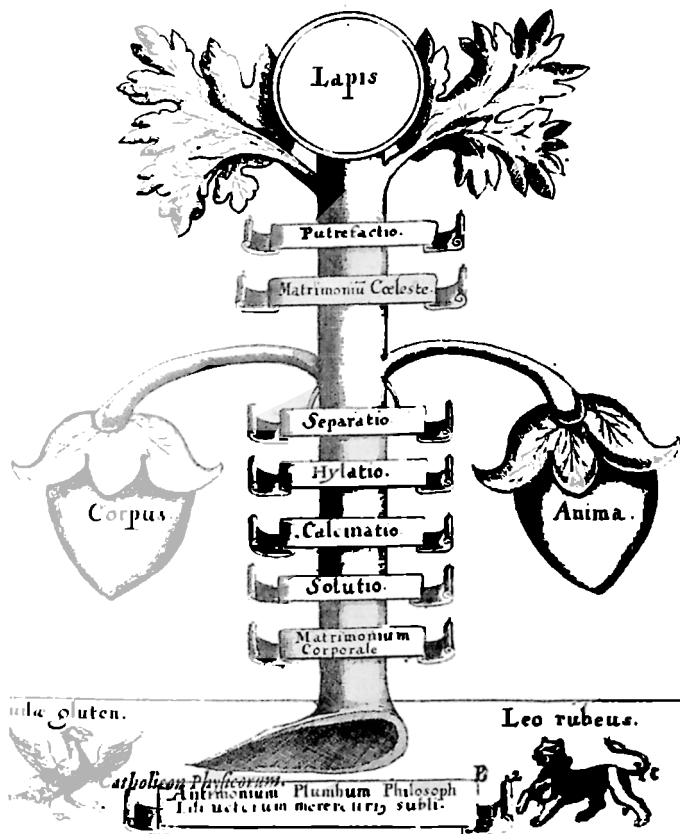
რობდა. სულ მალე მთელ ევროპაში მესა შეიცვალა და უფლის სიტყვას ყველა თავისებურად განმარტავდა; მელქიორიც ასე იქცეოდა. თუ მას სუბიექტური „კრედოს“ უფლებას დავუტოვებთ, მაშინ მისი საქციელი მისაღები გახდება. ზემოთ ციტირებული ტექსტიდან ჩანს, რომ მელქიორისთვის ალქიმიური პროცესი ზიარების ეკვივალენტია და საკუთარი განცდის¹⁷⁵ მესის ფორმით გადმოცემის მოთხოვნილებაც ამით აიხსნება. უცნაურია, რომ ალქიმიურ ტრანსმუტაციას იგი გარდასახვის ადგილას კი არ სვამს, არამედ რწმენის სიმბოლოს მახლობლად, ასე რომ მოქმედება კურთხევის წინ მთავრდება. ტექსტის მეორე ვერსიას კვლავ აკლია მესის კულმინაციური ნაწილი, ირღვევა რიტუალური თანმიმდევრობა და მსხვერპლშენივრიდან პირდაპირ ზიარებაზე გადავდივართ. ეს თავისებურება შეიძლება მესის საზეიმო და ამაღელვებელი ნაწილისადმი განსაკუთრებული მოკრძალებით აიხსნას. ეს, ერთგვარად, ირიბი ნიშანია იმ სულიერი კონფლიქტისა, რომელიც გარედან მოქმედ რიტუალურ განცდასა და შინაგან, ინდივიდუალურ გამოცდილებას შორის იბადება. ტექსტში ქრისტე არსად მოიხსენიება არც *Lapis*-ად და არც „*medicina*“-დ, თუმცა მათი იდენტიურობა ხელშესახები სიცხადით იკვეთება ტექსტის საერთო განწყობილებიდან.

ჯორჯ რიპლი

შემდეგ წყაროს, რომელსაც, ალბათ, უეიტიც იცნობდა, წარმოადგენს ბრიდლინგტონელი კანონიკოსის სერ ჯორჯ რიპლის¹⁷⁶ (1415-90) (ნახ. 30, 92, 196, 228, 251 და 257) მთავარი ნაწარმოები „*Liber duo dicim portarum*“-ი, რომელსაც წამძღვარებული აქვს ბ. ა. პორტუს მიერ შედგენილი ფილოსოფიური შესატყვისების ტაბულა. ტაბულა აღწერს შვიდი მეტალის ქიმიურ სუბსტანციათა ფილოსოფიურ შესატყვისებს და ე. წ. „ტიპებს“. ამ უკანასკნელში იგულისხმება ალქიმიური სიმბოლოები, მაგალითად, ტინქტურები, ადამიანის სიცოცხლის პერიოდები, ზოდიაქოს ნიშნები და ა. შ. შესატყვისები მოიცავს შვიდ მისტერიას, „*mysterium altaris*“-ს (ანუ მესას), რომელიც ოქროს მიენერება, ალქიმიურ შესატყვისის კი „*transmutatio*“ წარმოადგენს (ნახ. 221). მარცვლეულის ჯიშებიდან —

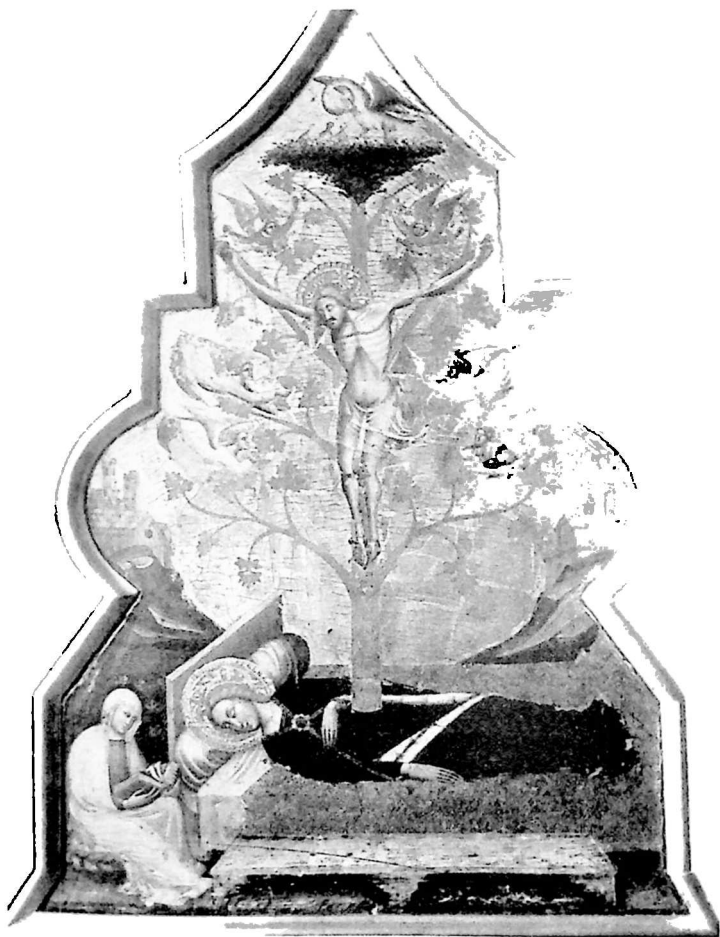
¹⁷⁵ ამ განცდის სუბიექტურობა ავტორის რეპლიკაში მჟღავნდება: „...et scio quod verum est testimonium eius“ (ვიცი, რომ მისი მოწმობა ჭეშმარიტია).

¹⁷⁶ *Bibl. chem.* II, p. 275 ff. და *Theatr. chem.* (1602) II, p. 123.

ნახ. 221. „Arbor philosophica“: ხე, როგორც ტრანსფორმაციული პროცესის სტადიათა სიმბოლური გამოსახულება.

NORTON, *Catholicon physicum* (1630)

ნახ. 222. ქრისტე სიცოცხლის ხეზე; ზევით პელიკანი — მისი სიმბოლო.
CRISTOFORO, *Il Sogno della Vergine* (1350)

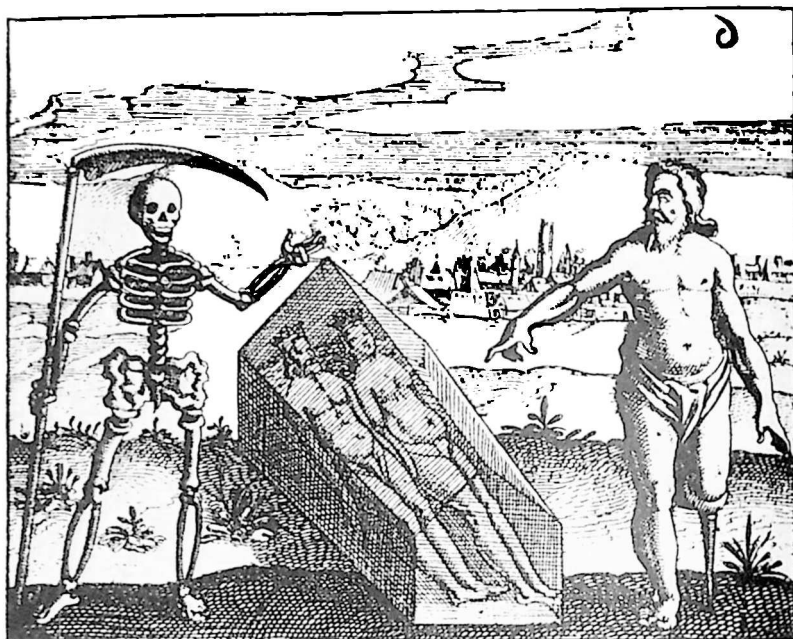
რომელიც მისტერიის ნაწილია — ეს არის ხორბალი (*triticum*). პორტუ, შესაძლოა, პარაცელსუსის მიმდევარი, იგივე ბერნარდუს გეორგიუს პენოტუსი იყოს. იგი დაიბადა 1520-1570 წლებში აკვიტანიაში, პორტ-სენტ მარიში და გარდაიცვალა — მასწავლებელივით ღრმად მოხუცებული — 1620 წელს ილუზიებდამსხვრეული, ასე რომ კვებავდა ბაზელში გატარებულ მის სტუდენტურ წლებს — ივერდონის ლარიბთა თავმესაფარში. მანაც იმათი ხვედრი გაიზიარა, ვისაც ბუზლუნა მასწავლებლის მოძღვრების გასაგებად იუმორი არ ეყო და საიდუმლო დოქტრინა — „*aurum non vulgi*“ — სამუდამოდ ამოუხსნელი დარჩა. მისი ტაბულა კი მოწმობს, რომ მესასთან „*opus*“-ის ანალოგია პარაცელსუსის მიმდევართა წრეშიც დიდი პოპულარობით სარგებლობდა. პარაცელსუსი მელქიორის თანამედროვე გახლავთ და, ალბათ, დამოუკიდებლადაც მივიდა მსგავს დასკვნამდე, რადგან ეპოქის სული გაჟღენთილი იყო მსგავსი იდეებით. მელქიორის ანალოგია არც მიქაელ მაიერისათვის იყო უმნიშვნელო, რომელიც მან „*Symbola aureae mensae*“-ში (1617) შემდეგი სიტყვებით გამოხატა (ნახ. 216): „*Lapis, ut infans, lacte nutriendus est virginali*“ (ქვა ბავშვივით დედის რძით უნდა ვკვებოთ).

„*Cantilena Georgii Riplaei*“-ში¹⁷⁷ შემდეგი ლეგენდა გვხვდება:

„იყო და არა იყო რა, იყო ერთი კეთილშობილი მეფე, რომელსაც მემკვიდრე არ უჩნდებოდა. მეფე დარდობდა უშვილობას და ფიქრობდა, რომ მიზეზი „*defectus originalis*“ იყო, თუმცა „მზის ფრთებქვეშ გაზრდილს“ ფიზიკური ნაკლი არ გააჩნდა. მეფემ თქვა: „საკეირველია, მაგრამ ისიც გავიგე, რომ ქრისტეს ხის მეოხებით ხელახლა უნდა დავიბადო (ნახ. 222)“. მეფემ დედის მუცელში დაბრუნება და „*materia prima*“-დ განზავება განიზრახა. დედამ განზრახვა მოუწონა და მაშინვე კაბის ქვეშ დამალა. და აი, იგი დაფეხმძიმდა. ფეხმძიმობისას იგი ფარშევანგის ხორციითა და მწვანე ლომის სისხლით იკვებებოდა. ბოლოს დაბადა ბავშვი, პირისახით მთვარის დარი და მზესავით მოკაშკაშე. ვაჟი კვლავ გამეფდა. ტექსტში ეკითხულობთ: „ღმერთმა ოთხი ელემენტის დიდებული მანათობელი იარაღი გიბოძა, შუაში გვირგვინოსანი ქალწულით. ქალწულს სახეზე ნათელი დაჰფენოდა, სხეულიდან ბალზამი სდიოდა და ძვირფასი ქვით იყო შემკული, მუცლით კი მწვანე ლომს ატარებდა,¹⁷⁸ რომელსაც გვერდიდან სისხლი გადმოსდიოდა (ნახ. 242); თავს დიადემა უმკობდა და ციური ვარსკვლავივით კიაფობდა. მეფემ ყველას სძლია, ყველა სწეულებათა

¹⁷⁷ *Opera*, p. 421 ff. [„სრული თარგმანი იხ. *Mysterium Coniunctionis*-ში“]. შდრ. *Aurora* I, X თავი, მეხუთე იგავი.

¹⁷⁸ მწვანე ლომი „მარტორქის“ სიმბოლოცაა.

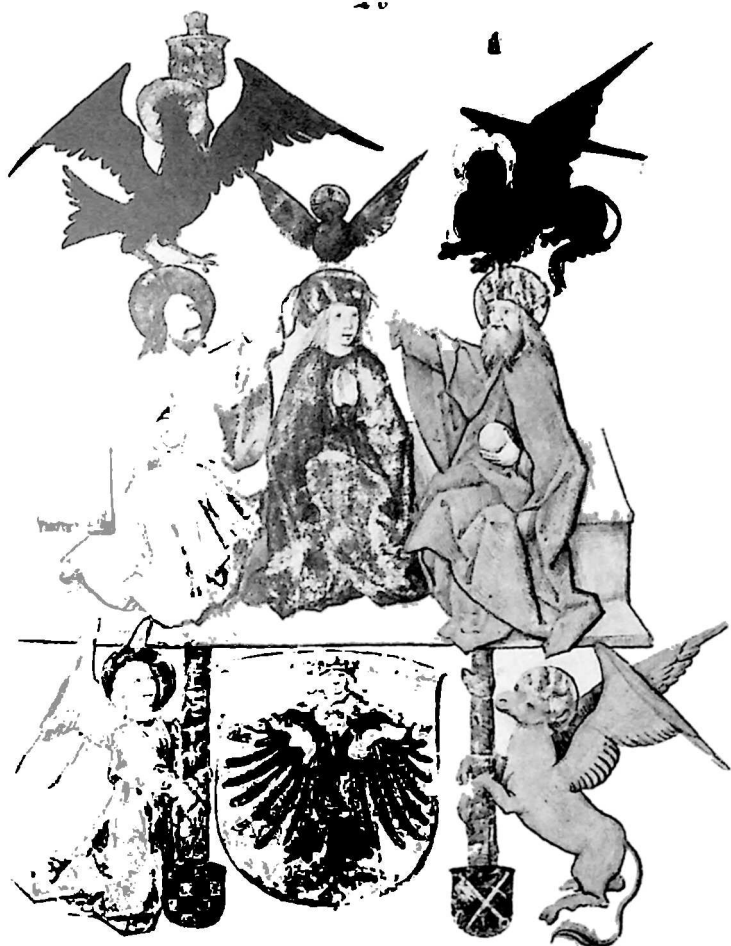
ნახ. 223. „mortificatio“, ანუ „migratio“ და „purificatio“
 შეერთების შემდეგ მზისა და მთვარის სიკვდილი.
 MYLIUS, *Philosophia reformata* (1622)

მკურნალი და ცოდვათა მიმტევებელი გახდა“
 კმარა „Cantilena“, ენახოთ, სხეგან რას წერს რიპლი:¹⁷⁹

„ქრისტემ თქვა: <და მე ოდეს ავმალდე ქუეყანით, ყოველნი მოვი-
 ზიდნე ჩემდა>¹⁸⁰. იმ დროიდან, როცა ორივე ჯვარცმული და უსულო ნაწილი
 შეუღლდება, ქალი და კაცი ერთად უნდა დაიძარბოს (ნახ. 223), ცხოველ-
 მყოფელი სული კი მათ გააცოცხლებს. შემდეგ ისინი ცად უნდა ამაღლდნენ,
 რათა სხეული და სამშენიველი გასხივოსნდეს და ღრუბლებში დამკვიდ-
 რება შეძლონ. ამის შემდეგ ისინი ყველას სხეულს ღირსებას დაუბრუნებენ“
 (ნახ. 224).

¹⁷⁹ I.c., p. 81.

¹⁸⁰ იოანე 12, 32.

ნახ. 224. სხეულის გასხივოსნება, გამოსახული მარიამის გვირგვინის შემოსვით.
Codex Germanicus (1420)

თუ გავითვალისწინებთ, რომ ავტორი სწავლული კანონიკოსი გახლავთ, ქრისტიანული დოქტრინის ფუნდამენტურ იდეებთან ანალოგიები, ცხადია, მას სრულიად გაცნობიერებული უნდა ჰქონოდა. ტექსტში Lapis-ისა და ქრისტეს იგივეობა არსად სახელდება, თუმცა მეფისა და

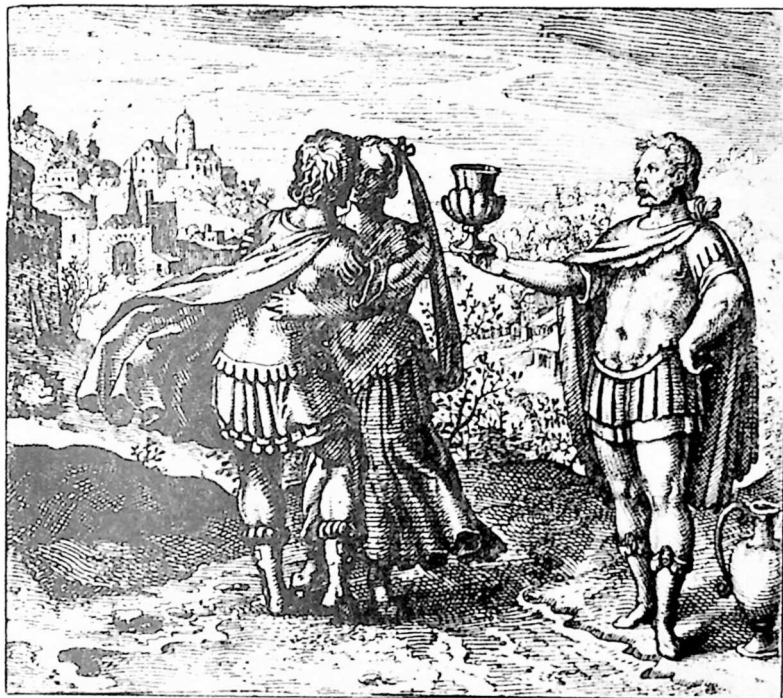
ქალწული-დედის სახეში წმინდა ხატება ადვილად შეიცნობა. რიპლიმ ეს პარალელები, როგორც ჩანს, განზრახ შეარჩია, თანაც ისე, რომ მკრეხელობა თავში აზრადაც არ მოსვლია; წინააღმდეგ შემთხვევაში ბაზელელი კონრად უოლდკირხი მას „ცეცხლსა და გოგირდს“ დაატებდა თავს. რიპლი იმ ეპოქის შვილია, როცა ღმერთი და ღვთაებრივი მისტერიები ჯერ კიდევ ბუნების განუყოფელ ნაწილებს წარმოადგენდნენ, ხოლო მონანიების საიდუმლო ყოფიერების ყველა საფეხურზე სერიოზულად აღიქმებოდა, რადგან არაცნობიერ მოვლენებს მატერიასთან უცოდველი, სამოთხი-სებური კავშირი ჰქონდათ და მათი განცდაც უფრო იოლი იყო.

შუასაუკუნეობრივი მსოფლმხედველობის უკანასკნელ მოჰიკანს ჩემს ახალგაზრდობაში შეეხვდი და მსურს, მაშინდელი შთაბეჭდილება გაგიზიაროთ:

იმ ხანებში ერთი მზარეული ქალი გვყავდა შვაბიის შვარცვალდიდან, რომელსაც ქათმების დაკვლა და სადილის მომზადება ევალებოდა. ჩვენ ჯოჯა ქათმები გვყავდა. ამ ჯიშის მამლები ანჩხლი და მოჩხუბარი ზნისა არიან. განსაკუთრებული აგრესიით ერთი მამალი გამოირჩეოდა. დედაჩემმა მზარეულს სწორედ იმ მამლის დაკვლა და შაბათისთვის სადილად შეწვა დაავალა. ისე მოხდა, რომ სახლში სწორედ იმ დროს დავბრუნდი, მზარეულმა თავმოჭრილი მამალი სამზარეულოში რომ შემოიტანა და დედაჩემს უთხრა: „ავი კი იყო, მაგრამ ნამდვილი ქრისტიანისგან მოკვდა. დაკვლისას ყიოდა, <მაპატიე, მაპატიე>. და ახლა მისი სული ზეცაშია“. აღშფოთებულმა დედაჩემმა უპასუხა: „რა სისულელეა, ზეცაში მხოლოდ ადამიანის სული ხვდება!“ მზარეულმა გაიოცა და უპასუხა: „ქათმებისთვის ქათმების ზეცა არსებობს, ადამიანებისთვის კი — ადამიანის“. — „უკვდავი სული და რელიგია რომ მხოლოდ ადამიანებს აქვთ?!“ — უპასუხა არანაკლებ გაოცებულმა დედაჩემმა. — „არ არის სწორი. როცა მაცხოვარი დედამიწას მოველინა, ქათმებს ქათმების მაცხოვარი გამოეცხადა; ამიტომ თუ ქათმებს ზეცაში მოხვედრა უნდათ, სიკვდილის წინ ცოდვები უნდა მოინანიონ“.

მზარეულის რელიგიური შეხედულებები იმ ხალხური წარმოდგენების ნარჩენებია, რომელიც ცოდვათა გამოსყიდვის დრამას ყოფიერების ყველა საფეხურზე ჭვრეტს და ამიტომაც შეძლო მისი დანახვა საგანთა იდუმალ და ამოუცნობ გარდასახვაში.

ახლა რაც შეეხება ტექსტის დეტალებს; ავადმყოფი მეფე — რომელიც ჯანმრთელი დაიბადა — სულიერად ბერწია. არისლეუსის ხილვაში ქვეყანა უნაყოფოა, რადგან მსგავსი მსგავსთან წყვილდება და არა საპირისპიროსთან. ფილოსოფოსთა რჩევით მეფემ ვაჟიშვილი და ქალიშვილი უნდა შეაუღლოს; ამის შემდეგ და-ძმის (ნახ. 225) ინცესტუალური კავშირი ქვეყანას ნაყოფიერს გახდის. რიპლი დედა-შვილის ინცესტს აღ-

ნახ. 225. და-ძმას სიყვარულის ნექტარს აწვდიან.
MAIER, *Scrutinium chymicum* (1687)

წერს. ალქიმიაში ორივე ფორმა ცნობილია და სამეფო ქორწინების პროტოტიპს წარმოადგენს (ნახ. 32). ეს ენდოგამიური კავშირი ურობოროტის იდეის ვარიანტია, რომელიც თავისი პერმადროდიტული ბუნების გამო საკუთარ თავთან კრავს წრეს. არისლელუსთან მეფე ამბობს, რომ იგი მეფეა, რადგან ქალ-ვაჟი ჰყავს, მისი ქვეშევრდომები კი უნაყოფონი არიან და, შესაბამისად, უშვილონიც. „ტვინში ფეხმძიმობა“¹⁸¹ (*gestatio in cerebro*) ფსიქიკურ შინაარსზე, უფრო ზუსტად, ფსიქიკური ხასიათის საპირისპირო წყვილზე მინიშნებაა, რომელმაც, შესაძლოა, შემოქმედებითი ბუნება შეიძინოს (ნახ. 226). მეფე, ამკარად, არ რთავს ნებას შვილებს, რომ მათ საკუთარ

¹⁸¹ „Meo in cerebro gestavi“ (*Visio Arislei Art aurif.*-ში; I, p. 147)

შთამომავლობაზე იზრუნონ, და უგულუბელყოფს ან თრგუნავს მათ სიცოცხლისუნარიანობას. ისეთი შთაბეჭდილება რჩება, თითქოს მეფე ვერ აღიქვამს შვილების არსებობას და მხოლოდ ფილოსოფოსთა რჩევის შემდეგლა იწყებს მათი მნიშვნელობის გაცნობიერებას. უნაყოფობის მიზეზი არაცნობიერი შინაარსის პროექციაში უნდა ვეძებოთ, რომელიც ვერც „განვითარდება“ და ვერც ცოდვის „გამოსყიდვას“ შეძლებს, თუ არ მოხდა ცნობიერებაში მისი ინტეგრაცია. და-ძმის წყვილი არაცნობიერი, ანუ მისი შინაარსის არსებითი მხარის სიმბოლოა (ნახ. 227). თანამედროვე ფსიქოლოგი მეფეს ურჩევდა, გაეხსენებინა მივიწყებული არაცნობიერი და ამით სტაგნაციისთვის დაესვა წერტილი. როგორც ასეთ დროს ხდება ხოლმე, თავს იჩენს დაპირისპირებულობა, ანუ ავადმყოფური კონფლიქტი და, ცხადია, მეფე ამჯობინებს, კონფლიქტს თავი აარიდოს. კონფლიქტს თან ახლავს მორალური პრობლემები, ამიტომ ის შესაბამისი ფორმით — უხამსი, შემადრწუნებელი ინცესტის სახით არის გამოხატული. დედასთან ინცესტი რიპლისთან შვილად აყვანის კლასიკური რიტუალით არის შენიღბული, თუმცა დედა მაინც ფეხმძიმდება. დედის კაბის ქვეშ მეფის გაუჩინარება ბეიას სხეულში გაბრიკუსის განზავების შესატყვისია, რომელიც „Visio Arislei“-ს¹⁸² მეორე ვერსიაშია აღწერილი. მეფე დომინანტურ ცნობიერებას განასახიერებს, რომელსაც არაცნობიერი შთანთქავს (ნახ. 34, 137, 219), ამის შემდეგ იქმნება „nigredo“, ანუ ისადგურებს წყვდიადი, რაც საბოლოოდ მეფის განახლებითა და ხელახალი დაბადებით სრულდება.

„მზის ფრთებქვეშ გაზრდილი“ მეფის მეტად თავისებური იდეა (ნახ. 228), ვფიქრობ, მალაქიას (3, 20) უნდა უკავშირდებოდეს, რომელიც ქრისტეს, როგორც ჰელიოსს, ანუ მზეს, სცემდა თავყვანს. ამ ტენდენციას ჯერ კიდევ წმინდა ავგუსტინე ებრძოდა. „ამოგიბრწყინდებით, ჩემი სახელის მომძიწო, მზე სიმართლისა და კურნება იქნება მის ფრთებზე; თქვენც გამოხვალთ და აკუნტრუშდებით ბაგის ხბოებივით“¹⁸³ (მალაქია, 3, 20). მალაქიას ეს ადგილი ყოველთვის მესიანურ წინასწარმეტყველებად მიიჩნეოდა და, ცხადია, ეს რიპლიმაც იცოდა. მზის ფრთები¹⁸⁴ უძველესი სახე-ხატია და უშუალო კავშირი აქვს იუდეველ მალაქიასთან, რადგან ის ეგვიპტური მზის

¹⁸² „....et includit eum in suo utero, quod nil penitus videri potest de eo. Tantoque amore amplexata est Gabricum, quod ipsum totum in sui naturam concepit, et in partes indivisibiles divisit“ [იბ. 439, ამ ნიგნის III(4), 49-ე კომენტარი].

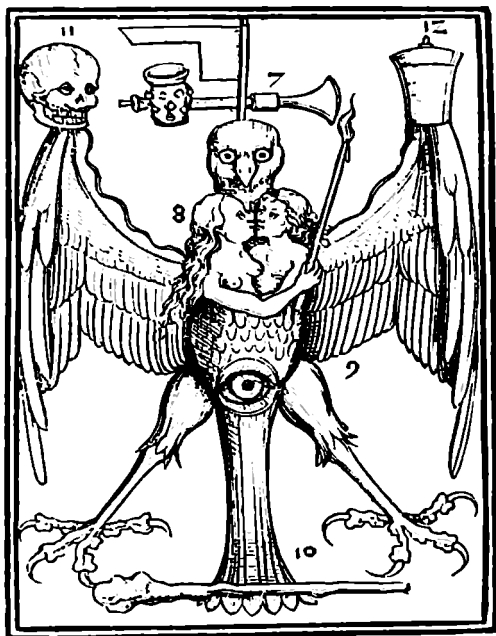
¹⁸³ ვულგატაში ეს ადგილი შემდეგნაირად უღერს: „et oriatur vobis timentibus nomen meum sol iustitiae et sanitas in pennis eius: et egredimini et salietis sicut vituli de armento“.

¹⁸⁴ ფენიქსის და სხვა ფრინველთა ფრთები ალქიმიში და განსაკუთრებით რიპლისთან დიდ როლს თამაშობს (მდრ. *Scrowle Theatr. chem.* -ში, ასევე ნახ. 229, 266, 270).

F SOLATIO PERFECTA III.

ნახ. 226. პერმეტულ ჭურჭელში, ანუ წყალში (= არაცნობიერს)
კონტრასტულ წვეილთა გაერთიანება.
Trésor des trésors (1620-1650)

ნახ. 227. Coniunctio. ფანტასტიკური ურჩხული.
BRANDT, *Hexastichon* (1503)

სიმბოლოა. მზის ფრთებქვეშ გაზრდილი ღვთის ძეა, ანუ მეფეა.¹⁸⁵

თუ არისლეუსის ხილვაში მკვდარი მეფისნული ფილოსოფიური ხის ნაყოფით უნდა გაცოცხლდეს, ავადმყოფი მეფე რიპლისთან განსაკუთრებული „წამლით“ განიკურნება. ეს წამალი, ალბათ, φάρμακον ჯაფ, ანუ მედიკამენტი.

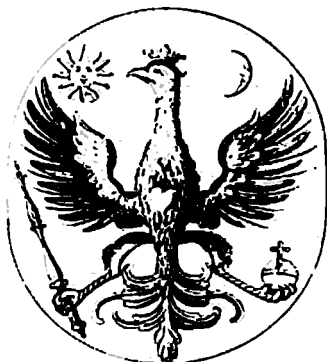
¹⁸⁵ *Gloria mundi Mus. herm.*-ში, p. 221: „Lapis per Solem et Lunam generatus...: Primum namque suum partum in terra accepit, et tamen frangitur, destruitur, et mortificatur... per vaporem generatur, et denuo nascitur, cum vento in mare venit... adque cum vento ex mari in terram venit, et cito iterum evanescit... Et quamvis cottidie denuo nascatur, nihilominus tamen ab initio mundi ille fuit...“ [„მზისა და მთვარის პირმშო ქვა ჯერ დედამიწაზე დაიბადა, მაგრამ ის გატყეხეს, გაანადგურეს, მოკლეს, შემდეგ ის ნისლიდან ხელახლა იშვა. ზღვასთან მას ქარი მიაქროლებს, ზღვიდან მიწისკენ კვლავ ქარი გამოაქროლებს და მაშინვე გაუჩინარდება; და თუმცა იგი სამყაროს გაჩენის პირველივე დღიდან არსებობს, ყოველდღე მაინც ხელახლა იბადება“] (იხ. იოანე 1,1 და 15).

ნახ. 228. ფრთოსანი მეფე, რომელიც საკუთარი ბუმბულით იკვებება.
Ripley Scrowle

„elixir vitae“-ა. ხე, რომლის მეშვეობითაც მეფე უნდა დაიბადოს, ერთი მხრივ, ქრისტეს ჯვარია (ნახ. 222), მეორე მხრივ კი — არისლეუსის ხილვაში — მარადიული ხე ჯადოსნური ნაყოფით (ნახ. 188, 189). ფეხმძიმობის დროს დედა ფარშევანგის ხორციტ და სისხლით იკვებებოდა. ფარშევანგი მაცხოვრის ძველი ქრისტიანული სიმბოლოა და საეჭვოა, რიპლის ეს სცოდნოდა. ფარშევანგი (ნახ. 230 და 111) ამავე დროს ფენიქსის¹⁸⁶ მონათესავეა, რომელიც რიპლისთვის, როგორც ქრისტეს სიმბოლო, ისე იყო ცნობილი. სისხლი ქალწულის მუცელში მყოფ მწვანე ლომს სდის გვერდიდან,¹⁸⁷ რაც ზიარებისა და ღვთისმშობლის კალთაში მისვენებული ქრისტეს — Pietà-ს — აშკარა სიმბოლოა. მწვანე ლომი ასევე მერკურის ერთ-ერთი ფორმაცაა¹⁸⁸.

ნახ. 229. არნივი — მატერიიდან ამოსული სულის სიმბოლო.
მზისა და მთვარის პერმანენტული ციკლი (1752)

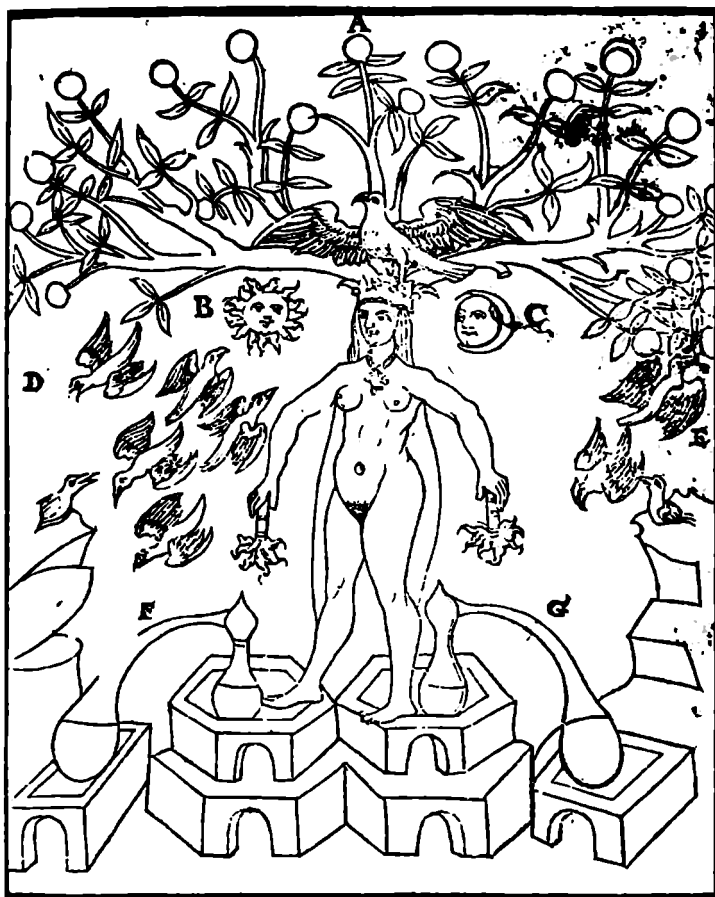
¹⁸⁶ შდრ. CAUSSINUS, *De symbolica Aegyptiorum sapientia*, p. 71, s. v. „phoenix“.

¹⁸⁷ დაჭრილი ლომი პროცესის დროს მის მსხვერპლად შეწირვასა და მოკვდინებას ნიშნავს. ხშირად მას დასახიჩრებული სახით — მოკვეთილი თათებითაც გამოსახავენ. შდრ. მაგ. REUSNER, *Pandora*, p. 227. გაეიხსენოთ მარტორქა, რომელსაც ქალწულის კალთაში უდევს თავი (ნახ. 242 და ა. შ.).

¹⁸⁸ RULANDUS, *Lexikon*: „Leo viridis, quorundam opinione aurum“ („მწვანე ლომი, ზოგიერთთა მოსაზრებით, ოქროს სიმბოლოა“).

ნახ. 230. ფარშეანგი, რომელიც რეტორტიდან ამოდის.
(მე-18 ს.)

ნახ. 231. შერკური — ქალწული (პანდორა) და „arbor philosophica“
 REUSNER, *Pandora* (ბაზელი 1588)

დედა გაიგივებულია ხესთან, რომელმაც სიცოცხლე უნდა შვას. 1588 წელს გამოცემულ „პანდორაში“ ხე გვირგვინოსანი შიშველი ქალწულის (პანდორას) სახით არის გამოსახული¹⁸⁹ (ნახ. 231). Arbor philosophica ალქიმიკოსების საყვარელი სიმბოლოა და ფილოსოფიურ პროცესს განასახიერებს. როცა რიპლი ქრისტეს ხეს ახსენებს, იგი მასში ქრისტეს ჯვარს გულისხმობს¹⁹⁰ (ნახ. 188, 221 და 222).

„Cantilena“ მთავრდება ქალწული-დედის აპოთეოზით. „პანდორაში“ ის აღწერილია მარიამის ამაღლებით (assumptio Beatae Mariae Virginis)¹⁹¹ (ნახ. 232). სიკვდილის შემდეგ ღვთაებრივი სასწაულით მისი სხეული სამშვივნველს შეუერთდა და ცად ამაღლდა. არც ისე დიდი ხანია, რაც ეს კონცეფცია ეკლესიურ დოგმად იქცა. 232-ე ნახატზე მარიამის გარშემო მოჩანს წარწერები: „terra, corpus, lyb, die wonn der jungfrowenn wardt“. მტრედი მისკენ ეშვება, მამალმერთი კი მას მისკენ განვდილი მარჯვენა ხელით ლოცავს. მარიამს თავზე გვირგვინი ადგას. ღმერთს ხელში გლობუსი უჭირავს. მისი გამოსახულების ქვემოთ და გვერდით ვხედავთ წარწერას: „anima, Seel, Jesse pater, filius et mater“. „Mater“ ეკუთვნის მეფის გვერდით ტახტზე დაბრძანებულ ღვთისმშობლის ფიგურას. მასში მინიერი სუბსტანცია მკედრეთით აღმდგარი განახლებული სხეულით ღვთაებრივ ელფერს იძენს¹⁹¹. ღვთისმშობლის გვერდით მოჩანს წვეროსანი ფიგურა, რომელიც მამალმერთს უტოლდება, მის ქვემოთ კი ეკითხულობთ: „Sapientia, Wyssheit“ (სიბრძნე). სურათის ქვედა ნაწილში გამოსახულია „materia prima“-სგან Rebis-ის გათავისუფლების სცენა.¹⁹² მთლიანობაში ნახატს მანდალას ფორმა აქვს კუთხეებში მახარობელთა სიმბოლოებით და ქვემოთ წარწერით: „Figura speculi Sanctae Trinitatis. Gestalt des Spiegels der Heiligen Dryheit“¹⁹³ (წმინდა სამების გამოსახულება).

¹⁸⁹ გვ. 225.

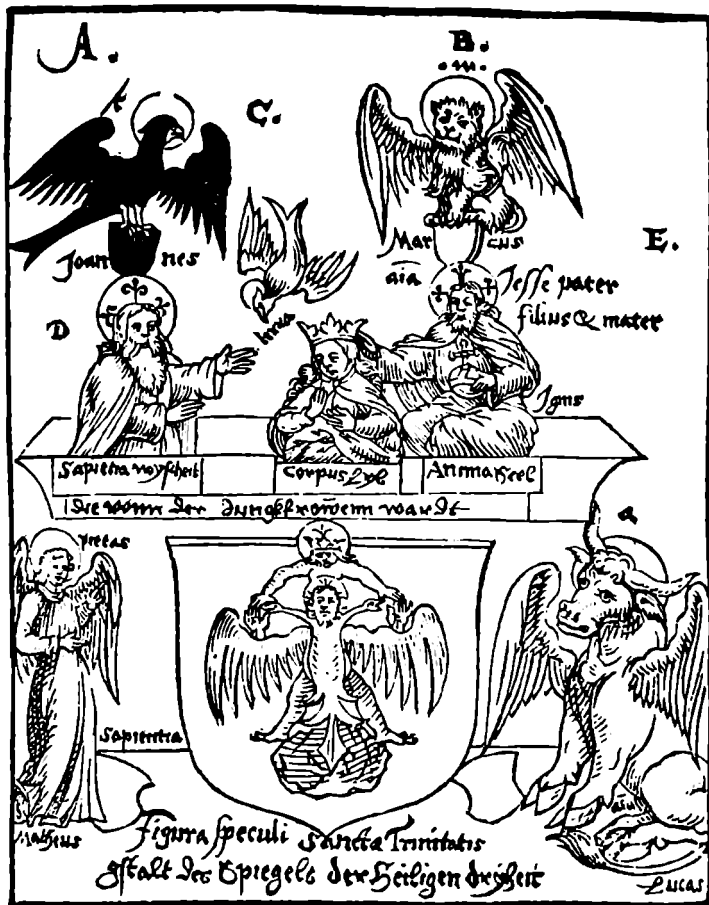
¹⁹⁰ ჩემთვის ჯერ კიდევ არ არის ნათელი, რამდენად ძლიერი გავლენა იქონია ალქიმიკაზე გერმანულმა მითოლოგიამ, მაგ., ხის სიმბოლიკამ.

¹⁹¹ ნეტარი ქალწული მარიამის მიძინება.

¹⁹² შდრ. ასევე გიომ დიგულვილელის ხილვა (წინამდებარე ნიგნის, II(3)).

¹⁹³ ეს თავისებური გამოსახულება, შესაძლოა, ავგუსტინეს „piscis levatus de profundo“-ს ეყრდნობოდეს. იხ. ჩემი ნაშრომები *Mysterium Coniunctionis*-ში, I, თავი III.

¹⁹⁴ ეს ნახატი Codex Germanicus Nr. 598-იდან არის (ნახ. 24): „წმინდა სამების ნიგნი და მეტალთა ცვლილებების საიდუმლოებათა აღწერა“ (იხ. ასევე ნახატები: 233, 235).

ნახ. 232. სხელის დიდებით შემოსევა, გამოსახული ქალწული მარიამის დედოფლად კურთხევი. Sapientia (Hermes senex) ძის ადგილს იკავებს.

სულიწმიდა მისგან განცალკევებულია. ისინი ქმნიან კვატერნობას.

ქვემოთ: მერკურის სულის გამოყოფა „prima materia“-დან.

REUSNER, Pandora (1588)

თავის მეფეს რიპლი წარმოადგენს, როგორც გამარჯვებულს, სწეულებათა მკურნალს და ცოდვათა მიმტევებელს. „Rosarium“-ს (1550) ბოლო გვერდზე დართული აქვს სურათი მკვდრეთით აღმდგარი ქრისტეს გამოსახულებით და წარწერით (ნახ. 234): „მრავალი ტანჯვის და გვემის შემდეგ მკვდრეთით აღვდექი, დიდებით მოსილი და შეუბლალავი“.

ეპიგონები

ეპიგონებს მე-17 საუკუნის ავტორებს ეუნოდებ; მათ, ვინც ალქიმის რენესანსსაც მოესწრო და მის დაცემასაც, როცა *mystica* მკვეთრად გაემიჯნა *physica*-ს. ერთი მხრივ, წინა პლანზე წამოიწია მისტიკურ-ფილოსოფიურმა ტენდენციამ, მეორე მხრივ კი, ცხადად გამოიკვეთა საკუთრივ ქიმიის, როგორც მეცნიერების, კონტურები. იწყებოდა საბუნებისმეტყველო და ტექნიკური ეპოქა, დასასრულს უახლოვდებოდა შუასაუკუნეობრივი ინტროსპექტიული თვალთახედვა. რელიგიურ-მეტაფიზიკური ფასეულობები ადეკვატურად ვეღარ გამოხატავდნენ „opus alchymicum“-ის ფსიქიკურ გამოცდილებას. ემპირიულმა ფსიქოლოგიამ, რომელიც მომდევნო საუკუნეებში ჩამოყალიბდა, ახლებური შუქი მოჰფინა ჰერმეტულ ექსპერიმენტთა ბუნდოვან ფსიქიკურ შინაარსს.

მე-16 საუკუნის ბოლოსა და მე-17 საუკუნის დასაწყისის ლიტერატურაში ჰუმანიზმისა და საეკლესიო განხეთქილების გავლენით თავი იჩინა მისტიკურმა სპეკულაციებმა. ძველ ეზოტერიკულ საიდუმლოებათა საბურველიდან გათავისუფლებულმა ავტორებმა გამოუთქმელის სიტყვიერი და სიმბოლური სახე-ხატებით გამოხატვა განიზრახეს. მათ მიერ შექმნილმა სახვითმა სიმბოლიკამ, — ხშირ შემთხვევაში გროტესკულმა, — არათუ ნათელი მოჰფინა საიდუმლოს, არამედ საერო პირთა თვალში მათი გაუფასურების მიზეზადაც იქცა და, ამდენად, ჰერმეტული სიბრძნის დაკნინებაც დააჩქარა. ის დანაკლისი, რაც ევროპის სულიერმა კულტურამ ამ გზაზე განიცადა, ევროპელთა ფსიქიკური დეზორგანიზაციის შემყურე თანამედროვე ფსიქოლოგიისთვისღა გახდა გასაგები. საბედნიეროდ, დანაკარგი აუნაზღაურებელი არ გახლავთ. „*Natura tamen usque recurret*“ (ბუნება მაინც მუდამ ბრუნდება).

დასახელებული ლიტერატურიდან ლაპის-ქრისტეს რამდენიმე პარალელს განვიხილავ.

ნახ. 233. ქრისტიანული კვატერნობა: სამი და ერთი (= მარიას).
ფრანგული სკოლა (1457).

ანონიმური ავტორის¹⁹⁴ ტრაქტატში „De arte chimica“¹⁹⁵ გვხვდება მერკურ-ლაპისის პარალელი, რომელსაც გვერდს ვერ ავუვლი, რადგან

¹⁹⁴ სავარაუდოა, რომ ავტორს მარსილიუს ფიჩინუსზე (1433–1499) არანაკლები ავტორიტეტი უნდა ჰქონოდა. ამავე აზრს იზიარებს მანგეტუსიც (*Bibl. chem.* II, p. 172). გადმოცემით ვიცით, რომ ტრაქტატი ფიჩინუსის რჩეული წერილების კრებულში იყო დაბეჭდილი (SCHMIEDER, *Geschichte der Alchemie*, p. 235. ასევე FERGUSON, *Bibliotheca chemica* I, p. 268, KOPP, *Alchemie* I, p. 212). ტრაქტატში ნახსენებია პიკუს მირანდულანუსის მკვლელობა: „Quis non intepestivam Pici Mirandulani necem lacrymis non madefaceret?“ [„ვის არ მოჰგვრიდა თვალებზე ცრემლს პიკუს მირანდულანუსის ნაადრევი სიკვდილი?“]. პიკუს მირანდულანუსი ნამდვილად დიდი პიკოს ძმისშვილი

ნახ. 234. მკედრეთით აღმდგარი ქრისტე – „*filius philosophorum*“-ის სიმბოლო.
Rosarium philosophorum (1550)

მერკური შედარებულია ქალწულ მარიამთან. ტექსტში ვკითხულობთ: „გულისყური მიაპყარი“¹⁹⁵ ბრძნულ იგავს: ეთერული ზეცის კარიბჭე ადამი-

ჯანფრანჩესკო პიკო დელა მირანდოლაა, რომელიც 1533 წელს მოკლეს. ეს „*terminus a quo*“ დადგინდა ფიჩინუსის გარდაცვალებიდან 34 წლის შემდეგ. ფრანცისკანელი მღვდლის ულმანუსისადმი მიმართვა და მისი ილუსტრირებული ტრაქტატის ხსენება აშკარად იმაზე მეტყველებს, რომ ავტორი მე-16 საუკუნეში მოღვაწე გერმანელია. შესაძლოა, ტრაქტატი დაკავშირებული იყოს *Dreifaltigkeitsbuch*-თანაც. შმიდერსის ეს მოსაზრება მცდარია, რადგან ჩემ მიერ მოძიებულ ბაზელურ გამოცემაში ეს ტრაქტატი არ გვხვდება.

¹⁹⁵ *Art. aurif.* I, p. 375 ff.

¹⁹⁶ ტექსტში „*audi*“-ს ნაცვლად გვხვდება „*auri*“.

ანებისთვის ჩაიკეტა, ამიტომ ისინი ჯოჯოხეთში ჩავიდნენ და სამარადისოდ მის ტყვეობაში აღმოჩნდნენ. იესო ქრისტემ კი გააღო ეთერული ოლიმპის კარიბჭე და პლუტონის სამეფო, რათა სულები გაეთავისუფლებინა. ქალწული მარიამი სულიწმიდის შემწეობითა და ენით გამოუთქმელი საიდუმლოს მეოხებით ატარებდა იმას, რაც ასეთი დიდებულია ზეცაშიც და მიწაზეც. მან მოაგვლინა მაცხოვარი, მოწყალე და მხსნელი ცოდვებით დამძიმებული სულებისა, მათი, ვინც მას დახმარებას შესთხოვდა. ქალწული კი შეუბღალავი და წაუბილწავი იყო; ამიტომ მერკური, არცთუ უსაფუძვლოდ, გაუთანაბრდა დიდებამოსილ ღვთაებრივ ქალწულ მარიამს (*non immerito... aequiparatur*). მერკური ქალწულია, რადგან დედამიწის წიაღში მეტალთა სხეულებიდან არასდროს განაყოფიერებულა და „განგების“ ნებით შვა ქვა, ანუ გახსნა ოქრო და გამოათავისუფლა სამშვენიველი, რომელიც ღვთაებრივად (*divinitatem*) უნდა მივიჩნიოთ. ერთხანს მან იგი თავის სხეულში ატარა, შემდეგ კი, შესაბამის დროს, წმინდა სხეულად გარდაქმნა. ამის შედეგად მოგვევლინა ჭაბუკი, ანუ *Lapis*-ი. მისმა სისხლმა გარდაქმნა სხეულები დედამიწაზე და განკურნებულნი ოქროს ზეცას დაუბრუნა¹⁹⁷.

როგორც „*anima mundi*“, მერკური შეიძლება შევადაროთ გნოსტიკურ *αἰὼν* του φωτός-ს (სინათლის ქალწულს) და ქრისტიანულ ქალწულ მარიამს (*virgo Maria*) (ნახ. 8, 105, 107, 164, 165, 208) ანუ, როგორც ტექსტი გვეუბნება, მას „გაუუთანაბროთ“ კიდევ, თუმცა აქვე აღვნიშნავ, რომ მე მხოლოდ ანონიმური ავტორის მოსაზრებას გიზიარებთ. ჭაბუკი მაკროკოსმოსის ძეა — „*filius macrocosmi*“ (ნახ. 64, 192, 214, 234 და სხვა) და, ამდენად — ქრისტეს ანალოგი. ამგვარი დასკვნა ავტორსაც გამოაქვს, ადარებს რა ქრისტეს სხეულებრივ ბუნებას ქვის ზემოქმედების ძალას: „ქრისტეს უცოდველ სხეულსა და ელემენტთა შორის ისეთი ძლიერი ნათესაური კავშირი (*affinitas*) და ერთობა (*colligatio*) იყო, რომ ღვთაებრივ არსთან მისი უჩვეულო კავშირის გამო იგი არასდროს მოკვდებოდა, ადამიანთა ხსნისთვის საკუთარი სურვილითვე რომ არ განსხეულებულიყო და სიკვდილს ნებაყოფლობით არ შეგებებოდა“¹⁹⁸.

როგორც უკვე ვიცით, *Lapis*-ში ელემენტთა ქაოსური ანტაგონიზმის ნაცვლად მათ შორის ღრმა, ორმხრივი კავშირია, რაც ქვას მტკიცეს ხდის. სწორედ ამიტომ — ჩვენი ავტორის მოსაზრებით — ქვის ზემოქმედების ძალა მაცხოვრის სისხლისას უტოლდება: „*sanitatem atque vitam diuturnam in foelicitate...: propter quam praecipue lapis noster est petendus*“.¹⁹⁹

¹⁹⁷ I. c., p. 582.

¹⁹⁸ I. c., p. 626.

¹⁹⁹ [„ჯანმრთელობა და ხანგრძლივი, ნეტარი სიცოცხლე, რის გამოც ჩვენს ქვას ასე ესწრაფვიან“], I. c., p. 627.

სავარაუდოდ მე-15 საუკუნეში მცხოვრები, ჩვენ მიერ ასე ხშირად ციტირებული ბასილიუს ვალენტინუსის ფსევდონიმით ცნობილი მწერალი საეჭვო ავტორთა რიცხვს მიეკუთვნება.²⁰⁰ ბასილიუს ვალენტინუსის ტექსტების ავტორად, რომელიც 1602 წლიდან ჩნდება, ხშირად იოჰან თოლდე ფრანკენჰაუზელს ასახელებენ. მისი სახელი პირველად მიქაელ მაიერის 1617 წელს გამოცემულ „*Symbola aureae mensae*“-ში გვხვდება. მაიერს საეჭვოდ მიაჩნია, რომ თოლდე ამ ტექსტების ავტორია. აი, რას წერს იგი: „*Obscurus omnibus manere quam innotescere maluit*“ [„იმის ნაცვლად, რომ ცნობილი გამხდარიყო, მან ჩრდილში ყოფნა ამჯობინა“]. სტილის თვალსაზრისით, ვალენტინუსის ტექსტები მე-16 საუკუნის ბოლოს უნდა მიეკუთვნებოდეს. ავტორი პარაცელსუსის ძლიერ გავლენას განიცდიდა და აბსოლუტურად იზიარებდა მის მოძღვრებას ასტრალური და ელემენტთა სულების შესახებ.²⁰¹ 1700 წელს გამოცემულ თხზულებათა კრებულის 364-ე გვერდზე გვხვდება „*Allegoria S. S. Trinitatis, et Lapidis, Philosophici*“, საიდანაც მომყავს ციტატა:

„მაშასადამე, *Mercurios Philosophorum*-ი უნდა მივიჩნიოთ სულიერ სხეულად, როგორც მას ფილოსოფოსები უწოდებენ. მამალმერთისგან იშვა იესო ქრისტე, ძე ლეთისა, რომელიც არის ლმერთი და ადამიანი, უცოდველი და სიკვდილი არ სჭირდებოდა. იგი ნებაყოფლობით მოკვდა და მკვდრეთით აღდგა, რათა მისმა ძმებმა და დებმა სამარადისო სასუფეველი დაიმკვიდრონ. იგია უზადო ოქრო, მტკიცე, დიდებული და ყველა გამოცდისთვის მზად მყოფი. იგი მოკვდა თავისი დებისა და ძმებისთვის და აღდგა მკვდრეთით, რათა სრულყოს ადამიანი, ვითარცა ბაჯალლო ოქრო.

სამების მესამე პირია სულიწმიდა, ნუგეშის მცემელი და მართლმორწმუნეთათვის იესო ქრისტეს მიერ წარმოგზავნილი, რათა განამტკიცოს და გააძლიეროს მათი რწმენა დედამიწაზე სასუფეველის დამკვიდრებამდე. ასე რომ, *Spiritus Solis* არის *materialis*-ი, ან *Mercurius corporis*-ი, ხოლო მათი შეერთების შემდეგ იგი იწოდება *Mercurius duplicatus*-ად. ეს არის ორი სული: მამალმერთი და სულიწმიდა; მაგრამ ძე ლეთისა არის *homo glorificatus* (დიდებით მოსილი ადამიანი), ჩვენი დიდებამოსილი და მტკიცე ოქროს მსგავსად —

²⁰⁰ შმიდერის გადმოცემით (I. c., p. 197 f.), ბენედიქტელთა სამონასტრო წესებში არ აღმოჩნდა ამ სახელის მქონე ბერი, რომელსაც 1515 წელს კაიზერ მაქსიმილიანის ბრძანებით ეძებდნენ. ეს ინფორმაცია ერთგვარად ეჭვს ბადებს, ისევე, როგორც მე-17 საუკუნით დათარიღებული ხელნაწერის არსებობა (შდრ. Kopp, I. c., p. 31).

²⁰¹ ავტორი ახსენებს ასევე „*lues Gallica*“-ს, რომელიც პირველად იტალიელმა ექიმმა ფრაკასტორომ აღწერა 1530 წელს გამოცემულ დიდაქტიკურ პოემაში და მას „*morbus Gallicus*“-უნოდა.

Lapis Philosophorum-ი. აი, რატომ უწოდებენ Lapis-ს Trinus-საც, კერძოდ: ex duabus aquis vel spiritibus, minerali & vegetabili, და sulphure Solis-ს²⁰².

1619 წელს გამოქვეყნდა ალქიმიური ლოცვანი სათაურით „Wasserstein der Weysen“ („სიბრძნის წყლის ქვა“). 67-ე გვერდზე ვკითხულობთ, რომ ავტორს სურვილი აქვს, განმარტოს ის თანხვედრა, რომელიც არსებობს უარყოფილ ქვაკუთხედსა (lapis angularis = ქრისტეს) და „მინიერ, ფიზიკურ ფილოსოფიურ ქვას შორის“, ეს კი ცხადად დაგვანახებს, რომ „მინიერ-ფილოსოფიური ქვა წარმოადგენს ჰარმონიას და იესო ქრისტეს ჭეშმარიტად სულიერი და ზეციური ქვის პროტოტიპს“. ავტორი ამ აზრს დაახლოებით ორმოცდაათ გვერდზე ავითარებს. წიგნმა დიდი მოწონება დაიმსახურა და თვით იაკობ ბიომეც ალაფრთოვანა. კოპი²⁰³ ალაშფოთა მკრეხელური სიმბოლოებით გამოხატული ალქიმიური იდეების რელიგიურ მსოფლმხედველობასთან დაკავშირებამ. ჩვენ კი ნუ ვიქნებით ასეთი მკაცრნი შუასაუკუნეობრივი გულუბრყვილობის მიმართ. ვეცადოთ იმის გაგებას, თუ რისი თქმა სურდა ავტორს და რატომ წერდა ასე მოუქნელად.

ლაპის-ქრისტეს პარალელი იაკობ ბიომესთანაც (1575-1624) საგულისხმო როლს თამაშობს, თუმცა მის დანვრილებით განხილვას აქ არ შევეუდგები. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა მისი ერთ-ერთი პასაჟი „De signatura rerum“²⁰⁴.

ჩვენ მიერ განხილული მასალიდან ცხადად ჩანს, რას ესწრაფვის ალქიმია და რა არის მისი ძიების საგანი. მას სურს შექმნას „corpus subtile“ — მკედრეთით აღმდგარი გარდაქმნილი სხეული, ანუ სხეული, რომელიც ამავე დროს სულიცაა.²⁰⁵ ამ თვალსაზრისით იგი ჩინურ ალქიმias უახლოვ-

²⁰² VALENTINUS, *Chymische Schiften*, p. 364.

²⁰³ l. c., p. 254.

²⁰⁴ 10, 76 f. და 12, 10.

²⁰⁵ *Aurora II (Art. aurif. I, p. 228 f.)*: „Et notandum quod duplex est sublimatio: una corporalis, alia spiritualis: corporalis quantum ad terreatem, spiritualis quantum ad igneiatem... Facite corpus spirituale, ed fixum volatile... Senior dicit: Egrediatu spiritus a corpore qui est ignis... Unde dicitur, quod tinctura fit a natura volantium: Et illud quod firmat et fixat ipsum spiritum, est fixum et perpetuum et incremabile, et nominatur sulphur Philosophorum“ [„უნდა აღინიშნოს, რომ სუბლიმაცია ორგვარია: სხეულებრივი და სულიერი. სხეულებრივი — მინიერების თვალსაზრისით, სულიერი კი — ცეცხლოვანი მგზნებარების თვალსაზრისით. დაე, თქვენი სხეულები გასულიერდეს და მყარი და აქროლადი გახდეს. სენიორი ამბობს: სხეულიდან ამოდის სული და ის ცეცხლია. ამიტომაც ამბობენ, რომ ტინქტურა აორთქლებადი საგნებისგან შეიქმნა. ის, რაც სულს მყარს და მტკიცეს ხდის, უძრავი, მარადიული და უწვავია. მას ფილოსოფოსთა გოგირდს უწოდებენ“].

დება, როგორც ეს „ოქროსფერი ყვავილის საიდუმლოებიდანაა“ ჩვენთვის ცნობილი. ამ ალქიმიური ტექსტის განხილვის საგანია „ბრილიანტის სხეული“, ანუ სხვაგვარად რომ ვთქვათ, სხეულის ტრანსფორმაციით უკვადების მოპოვება. ბრილიანტი უზუსტესი სიმბოლოა, რადგან იგი გამჭვირვალეა, მკვრივია და იწვის. ორთელიუსი²⁰⁶ წერს, რომ ფილოსოფოსები ვერასოდეს მოიპოვებენ იმაზე უკეთეს ნამალს, რასაც ისინი კეთილშობილ და ღვთით კურთხეულ ფილოსოფიურ ქვას უწოდებენ, რადგან იგი მკვრივი, გამჭვირვალე და ლალისფერია.

სწორედ ორთელიუსის კალამს ეკუთვნის ტრაქტატი Lapis-ის „თეოლოგიის“ შესახებ. იგი ბიომეს შემდეგ მოღვაწეობდა და რადგან ისიც მატერიაში გამომწყვდეული სულის პრობლემით იყო დაინტერესებული, რამდენიმე სიტყვით ამის შესახებაც მსურს გესაუბროთ:

ამბობენ, რომ არსებობს ორი საგანძური: ერთი დანერილი სიტყვაა, მეორე კი სიტყვა, რომელიც ფაქტად იქცა (verbum factum). დანერილ სიტყვაში (verbum scriptum) ქრისტე ჯერ კიდევ ჩეილის სახევეში გამოხვეული ახალშობილია, „verbum dictum et factum“-ში კი, პირიქით, სიტყვა ღვთის ქმნილებებში განსხეულდა და მას, შესაძლოა, ხელითაც შეეცხო. ჩვენი განძი სწორედ აქედან უნდა მოვიპოვოთ, რადგან სიტყვა სხვა არაფერია, თუ არა ცეცხლი, სიცოცხლე და სული, რომელსაც სამყაროს შექმნის დღიდანვე წმინდა სამება ირგვლივ განაბნევს, წყლის ზედაპირზე გამოჩეკს (incubavit) და ღვთის სიტყვის მეოხებით ყველა საგანს შთაბერავს (inspiratus), რადგან დანერილია: „ღვთის სულმა აავსო სამყარო“. ზოგი მოსაზრებით, სამყაროს სული (spiritus mundi) ღვთაების მესამე წევრია, მაგრამ ისინი არ ითვალისწინებენ სიტყვა „Elohim“-ს, რომელიც მრავლობითია და სამების ყველა წევრზე ვრცელდება. ამბობენ, რომ ეს სული მისგან იშვა. სული განსხეულდა და მაცხოვრის (Salvatoris) ან ფილოსოფიური ქვის ძირითად ნაწილად იქცა. იგი შუამავალია (medium), რომლის მეოხებითაც სული და სხეული მთელი არსებობის მანძილზე ერთიანობას ინარჩუნებს (ნახ. 235).

„Spiritus mundi“-მ გაანაყოფიერა იგი, წყლის ზედაპირზე მყოფი დამასში ნაყოფი ჩასახა. ეს ძალა მიწის ნიაღში ბინადრობს. ალქიმიის ამოცანაა, გამოაცალკევოს არქეუსი²⁰⁷, „spiritus mundi“ მატერიისგან და შექმნას

²⁰⁶ *Epilogus et recapitulatio Orthelii in Novum lumen chymicum Sendivogii (Bibl. chem. II, p. 527)*. ორთელიუსი მხოლოდ იმით არის ცნობილი, რომ იგი მე-16 საუკუნის II ნახევარში მოღვაწე მიქაელ სენდივოგიუსის კომენტატორი იყო.

²⁰⁷ („Archeus est summus, exaltatus, et invisibilis spiritus, qui separatur a corporibus..., occulta naturae virtus“) [„არქეუსი უზენაესი, კეთილშობილი და უხილავი სულია. ის გამოეყოფა სხეულებს და ბუნების იდუმალი ძალაა“] (RULANDUS, *Lexicon*. მას პარაცელსუსის ძლიერი გავლენა ეტყობა).

ნახ. 235. ალქიმიური კვატერნობა: სამი და ერთი (= სხეულს და ქალურ პრინციპს).
Rosarium philosophorum (1550)

კვინტესენცია, რომლის კაცობრიობაზე ზემოქმედების ძალასაც ქრისტეს გავლენას თუ შევადარებდით.

როგორც ვხედავთ, ნუსის სასიყვარულო მკლავებში გამომწყვდეული ფიზისის გნოსტიკურმა ხილვამ კიდევ ერთხელ გაიღევა ამ ალქიმიურ ტექსტში. ლეთაებრივი „opus“-ის შესასრულებლად ჰერაკლეს მსგავსად აქერონტის წყვდიადში ჩაძირული ფილოსოფოსი ახლა უკვე ლაბორატორიაში მომუშავე მკვლევარად ქცეულა, რომელიც განსჯას მისცემია, ჰერმეტული მისტიკის დიადი მიზნები კი თვალთახედვიდან დაჰკარგვია. მისი კვლევის საგანი „სულის მაცხოვრებელი“ სასმელი გამხდარა, როგორც ჩვენი წინაპრები იტყოდნენ ხოლმე კარგი ღვინის შესმისას. ამგვარ ცვლილებას ალქიმია პარაცელსუსს — თანამედროვე მედიცინის მამამთავარს — უნდა უმადლოდეს. საბუნებისმეტყველო ტენდენციებს უკვე ორთელიუსის ტექსტებში ვხედავთ, რომელმაც მისტიკური გამოცდილება ეკლესიას გადაულოცა.

პარაცელსუსთან და ბიომესთან ალქიმია ორ ნაწილად გაიყო: ერთი მხრივ, ბუნებისმეტყველებად, მეორე მხრივ — ქრისტიანულ-პროტესტანტულ მისტიკად. მათი ქვა ისევ იმად იქცა, რაც უნინ იყო: „vilis villissimus“-ად, უსახურად უსახურთა შორის, შპიტელერის „პრომეთესა და ეპიმეთეში“ ქუჩაში მოსროლილი მარგალიტის მსგავსად. მორიენუსი²⁰⁸ იტყოდა: „აილე ის, რაც სანეხეზეა და ფეხით გაუთელავთ. თუ ასე არ მოიქცევი, მაშინ უკბოდ ასვლისას პირქვე დაენარცხები“ — რაც იმას ნიშნავს, რომ თუ ადამიანი უარს იტყვის იმაზე, რაც გადაუგდია, მაშინ ზემოთ ასვლის მცდელობისთანავე დაეცემა.

ლაპის-ქრისტეს ანალოგები სულ უფრო ხშირად გვხვდება მე-17 საუკუნის ბოლოს შექმნილ ალქიმიურ ტექსტებში, თუმცა უკვე ეპიგონური ფორმით. ამ პერიოდში შეიქმნა საიდუმლო ორგანიზაციები, პირველ რიგში კი როზენკროიცერებს დავასახელებდი. ამ ტიპის ორგანიზაციების მომრავლება აშკარა ნიშანია იმისა, რომ ალქიმიის საიდუმლომ თავისი თავი ამოწურა. საიდუმლო ორდენების არსებობის მიზანი საიდუმლოს დაცვაა, რომელსაც სასიცოცხლო ძალა დაუკარგავს და მხოლოდ ფორმალურად, გარეგნული ნიშნებითლა ინარჩუნებს არსებობას. მიქაელ მაიერის ტექსტები სწორედ ამ ტრაგიზმში გვახედებს. თავისი ფუნდამენტური

²⁰⁸ შდრ. *Symbola*, p. 141. ციტირებული სიტყვები მორიენუსს არ ეკუთვნის. თავის წიგნში მაიერმა ეს სიტყვები გამოიყენა, როგორც მორიენუსისთვის დამახასიათებელი დევიზი. თავად ორიგინალის მოძიება შესაძლებელია მორიენუსის *De transmut. met.*-ში (*Art. aurif.* II, p. 35 f.).

ნაშრომის ბოლოს იგი მკითხველს გულწრფელად უმხელს, რომ დიდი მოგზაურობის (peregrinatio) გზაზე ვერც მერკური აღმოაჩინა და ვერც ფენიქსი, და რომ მოგზაურობის დასასრულს მხოლოდ ამ უკანასკნელის ბუმბულსა ნააწყდა. ანუ მას გაცნობიერებული ჰქონდა, რომ მთელი მისი ალქიმიური თავგადასავალი მხოლოდ ლიტერატურული მოღვაწეობა იყო და სხვა არაფერი, მისი დამსახურების აღიარება კი — მომდევნო თაობების სულიერებაზე დამოკიდებული. მომდევნო მატერიალისტური ეპოქებისთვის ალქიმია აბსურდი და იმედგაცრუება იყო, თუმცა მის გაუნელებელ ხიბლს — *quaedam substantia in Mercurio quae nunquam moritur* [„რაღაც სუბსტანცია მერკურში, რომელიც არ კვდება“] — ოქროს მაძიებლის სულელურმა სამოსმაც კი ვერაფერი დააკლო.

ნახ. 236. პერმეტული ჭურჭლის შიგთავსი.
KELLEY, *Tractatus duo de Lapide philosophorum* (1676)

6. ალქიმიური სიმბოლიკა რელიგიის ისტორიაში

არაცნობიერი, როგორც სიმბოლოს მასაზრდოეპელი ნიადაგი

როცა ქიმიამ ექსპერიმენტებსა და სამეფო ხელოვნების სპეკულაციებს თავი დააღწია, მისგან მხოლოდ სიმბოლოებიღა შემორჩა, რომელსაც, ილუზიური ბურჟუასის მსგავსად, რეალობა შემოსძარცვოდა, თუმცა ყოველთვის მოიძებნებოდა თითო-ორი ადამიანი, ვინც მისი ხიბლის ტყვე ხდებოდა. მდიდარი ალქიმიური სიმბოლოების საფუძვლები არა უბრალოდ ახირება და ფანტაზმებია, არამედ მტკიცე ნიადაგი. სიმბოლოები ფსიქეს არსებითი ნაწილის გამომხატველია. ფსიქეს ეს ნაწილი უცნობია და ამიტომაც მას, სამართლიანად, არაცნობიერს უწოდებენ. *Prima materia*, ამ სიტყვის მატერიალისტური გაგებით, როგორც ყოველივე არსებულის პირველსაწყისი, ცხადია, არ არსებობს, თუმცა შემეცნებელი ფსიქეს გარეშე ვერც არსებულის შემეცნება გახდებოდა შესაძლებელი. „ყოფიერება“ მხოლოდ ფსიქიკური ეგზისტენციით გვეძლევა. ცნობიერე-

ნახ. 237. ოსტატი „*soror mystica*“-სთან ერთად მუშაობის პროცესში.
Munus liber (1702)

ბა საკუთარი არსის ნაწილს შეიმეცნებს, რადგან იგი ცნობიერებამდელი ფსიქიკური ცხოვრების პროდუქტია. ცნობიერებას ისეთი ილუზია ექმნება, თითქოს იგი თავისთავად ვითარდებოდეს; მეცნიერებისთვის კი ცნობილია, რომ მას არაცნობიერი წინაპირობა, ანუ სხვაგვარად რომ ვთქვათ, „prima materia“-ს მსგავსი უცნობი ფენომენი განსაზღვრავს, რომლის შესახებაც ალქიმიკოსები ისევე საუბრობენ, როგორც ჩვენ — არაცნობიერის შესახებ. ასე მაგ., „prima materia“ მთიდან იშვა, სადაც არ არსებობს განსხვავებები¹, ანდა აბულ ყასიმის თანახმად, „derived from one thing and not from separate things non from things distinguishing or distinguished“². პარაცელსუსის „mysterium magnum“-ს, რაც იგივე „prima materia“-ა, „სქესი არ გააჩნია“³. ან, როგორც აბულ ყასიმი წერდა, prima materia მთაშია, სადაც ყველაფერი თავდაყირა დგას: „And the top of this rock is confused with its base, and its nearest part reaches to its farthest, and its head is in the place of its back, and vice-versa“⁴.

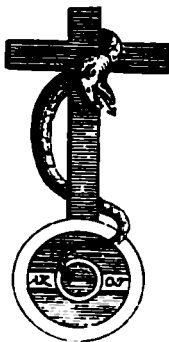
¹ ABU'L-QÄSIM (*Kitâb al-'ilm*, p. 24): „And this primr matter is found in a mountain containing an immense collection of created things. In this mountain is every sort of knowledge that is found in the world. There does not exist knowledge or understanding or dream or thought or sagacity or opinion or deliberation or wisdom or philosophy or geometry or government or power or courage or excellence or contentment or patience or discipline or beauty or ingenuity or journeying or irthodoxy or guidance or precision or growth or command or dominion or kingdom or vizierate or rule of a councillor or commerce that is not present there. And there does not exist hatred or malevolence or fraud or villany or deceit or tyranny or oppression or perverseness or ignorance or stupidity or baseness or violence or cheerfulness or song or sport or flute or lyre or marriage or jesting or weapons or wars or blood or killing that is not present there“
[„პირველადი მატერია მთაში მოიპოვება და უთვალავ შექმნილ საგანს შეიცავს. ამ მთაში ყველა ის ცოდნა გვხვდება, რაც კი სამყაროშია: იქნება ეს ცოდნა, ოცნება, აზრი, გამჭრიახობა, მოსაზრება, განზრახვა, სიბრძნე, ფილოსოფია, გეომეტრია, ხელისუფლება, ძალაუფლება, გაბედულება, სრულყოფილება, დაკმაყოფილება, მოთმინება, დისციპლინა, საზრიანობა, მოგზაურობა, მართლმორწმუნეობა, ხელმძღვანელობა, სიზუსტე, ზრდა, ბრძანებულება, ბატონობა, მეფობა, რეგენტობა, მართვისა თუ ვაჭრობის ნესები. არ არსებობს სიძულვილი თუ ავგულობა, სიცრუე თუ თაღლითობა, ვერაგობა თუ ტირანია, ჩაგვრა თუ არაბრუნებრიობა, უცოდინარობა თუ სიბრყივე, სულმოკლეობა თუ სისასტიკე, ლხენა თუ სიმღერა, თავის შექცევა თუ ფლეიტა, ქნარი თუ ქორწილი, ზუმრობა თუ იარაღი, ომი, სისხლისღვრა თუ მკვლელობა, რასაც იქ არ შეხვდებით“].

² [„წანარმოებია ერთადერთი და არა გამოყოფილი, განმასხვავებელი ან განსხვავებული საგნებიდან“] I. c., p. 22.

³ SUDHOFF XIII, p. 402.

⁴ [„კლდის წვერი და ძირი ერთმანეთშია არეული. მისი ყველაზე დაბალი ნაწილი ყველაზე შორეულს სწვდება, თავი ზურგის ადგილას აქვს და პირიქით“] I. c., p. 23.

მსგავსი გამონათქვამები არაცნობიერის პარადოქსული ბუნების ინტუიციური გააზრების შედეგია, ინტუიციას კი ფესვები უცნობ ობიექტში — მატერია იქნება ეს თუ ადამიანი — აქვს გადგმული. ალქიმური ლიტერატურა ისეთ შეგრძნებას ბადებს⁵, რომ საიდუმლო ან უცნაურ ქმნილებაში უნდა ვეძიოთ, ან ადამიანთა ტვინებში. „Prima materia“ მეტამორფოზის უნარის მქონე არსებად, ან ამ არსების ესენციად — „anima“-დ გაიზრებოდა. მას მერკური, მონსტრი, ჰერმადროდიტი ან Rebis-ი ეწოდებოდა (ნახ. 125, 199). შუა საუკუნეებში, ზიარების დოგმის აშკარა გავლენით, ლაპის-ქრისტეს პარალელი გარდასაქმნელ სუბსტანციასა და ქრისტეს შორის ანალოგიაზე მინიშნებაა (ნახ. 192), თუმცა უფრო ადრეულ ეპოქაში წარმართულ იდეებს გნოსტიკური ტრადიციები სჭარბობდა. ერთ-ერთ პარალელთან მერკურის ჯვარცმულ გველთან (ნახ. 238) (იოანე 3, 14) შედარებას დავასახელებდი.

ნახ. 238. მოსეს სპილენძის გველი ჯვარზე: „serpens mercurialis“ (იხ. ასევე ნახ. 217).
ელეაზარი, უძველესი ქიმიური ნამუშევარი (1760)

⁵ „Cum igitur spiritus ille aquarum supra coelestium in cerebro sedem et locum acquisierit...“ [„როცა ზეციური ნყლის სული ტვინში დაიდებს ბინას.“] (STEBUS, *Caelum sephiroticum*, p. 117). „ქვა, რომელიც არ არის ქვა“, არის λιθος ერკფაიოს (ტვინი-ქვა) (BERTHELOT, *Alch. grecs*, I, III, 1) და αλιφαιστροვის ერკფაიოს (ალეფასტრის ტვინი) (I. c., I, IV, 1); ზოსიმე საძულველ და, ამასთან, ძვირფას ქვას უწოდებს ιερόλιθον και θεοδώριον (არბოძებულს და ღვთისგან ბოძებულს) (I. c., III, II, 1). „Accipe cerebrum eius“ [„აიღე მისი ტვინი“] (ჰერმესის ციტატა *Rosarium*-ში, *Art. Aurif.*, II, p. 264). „os occiput“ გამოიყენება ალქიმურ სამუშაო პროცესში, რადგან „cerebrum est mansio partis divinae“ [„ტვინი ღვთაებრივი ნაწილის სამკვიდროა“] (*Liber quartorum Theatr. chem.*-ში, V, p. 124). „occiput“ (კეფა) არის „vas cerebri“ (ტვინის ჭურჭელი) (I. c., p. 148; იხ. ნახ. 75 და 135). ტვინი არის „sedes animae rationalis... Nam est Triangulus compositione, et est propinquius omnibus membris corporis, ad similitudinem simplicis“ [„...გონისმიერი სამშენიველის ადგილსამყოფელი. სტრუქტურულად იგი სამკუთხედი და ყველაზე ახლოსაა სისადავესთან, ვიდრე სხეულის ყველა ნაწილი ერთდ“] (I. c., p. 127). იგი ყველაზე ახლოს მშენივერ სისადავესთან არის, ანუ ხიდია სულიერი ტრანსფორმაციისკენ (I. c., p. 187).

მარტორქის მოტივი, როგორც პარადიგმა

მარტორქის მოტივი ალქიმიაში

მარტორქის მაგალითზე მინდა გიჩვენოთ ის კავშირი, რომელიც მერკურის სიმბოლიკასა და გნოსტიკურ-წარმართულ, ასევე ეკლესიურ ტრადიციებს შორის არსებობს. მარტორქა მრავალი ვარიაციის მქონე ზღაპრული არსებაა და არა მკაფიოდ გამოხატული ცხოველი. ასე მაგ., არსებობს ერთრქიანი ცხენი, ვირი, თევზი, ურჩხული და ა. შ. უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, მარტორქაში ერთი რქის მოტივი იგულისხმება. როზენკროიცის „ქიმიურ ქორწინებაში“ გვხვდება ქათქათა მარტორქა, რომელიც ლომს რევერანსს უკეთებს: მარტორქაც და ლომიც მერკურის სიმბოლოებია. ამავე წიგნის შემდეგ თავში მარტორქა თეთრ მტრედად⁶ გადაიქცევა, რაც ასევე მერკურის სიმბოლოს წარმოდგენს. ის, როგორც „spiritus“-ი, სულიწმიდის ანალოგიაა. ლამბშპრინკთან⁷ თხუთმეტიდან ათი ფიგურა ორბუნებოვან მერკურს გამოხატავს. მესამე ფიგურა მარტორქისა და ირმის დაპირისპირებას გვიჩვენებს (ნახ. 240). ირემი, როგორც „cervus fugitivus“-ი, ასევე მერკურის⁸ სიმბოლოა. მილიუსი⁹ ქიმიურ პროცესს შვიდი სიმბოლოს სერიიდან ასურათებს, რომელთაგან მეექვსე

⁶ ROSENCREUTZ, *Chymische Hochzeit* (p. 54 f.). მტრედის შესახებ *Aurora*-ს პირველი იგავში ვკითხულობთ: „...nive dealbabuntur in Selmon et pennae columbae deargentatae et posteriora dorsi eius in pallore auri. Talis erit mihi filius dilectus...“ [„თოვლი მას გაათეთრებს სელმონში, მტრედის ბუმბული ვერცხლისფრად დაიფერება, ხოლო ფრთები ოქროსფრად აელვარდება. ასეთი იქნება ჩემი საყვარელი ძე“]. „...plumbum Philosophorum... in quo splendida columba alba inest, quae sal metallorum vocatur, in quo magisterium operis consistit. Haec est casta sapiens et dives illa regina ex Saba velo albo induta“ [„ფილოსოფოსთა ტყვია, რომელშიც დიდებული მტრედი ბინადრობს, მეტალების მარილად არის წოდებული; ჩვენი საქმის ოსტატობაც ამაში მდგომარეობს. იგია უბინო, ბრძენი და მდიდარი, თეთრით მოსილი დედოფალი“]. (GRASSEUS, *Arca arcani Theatr. shem.*-ში. VI, p. 314). „...et dabit mihi pennas sicut columbae et volabo cum ea in coelo <Ps. 54,7> et dicam tunc: Vivo ego in aeternum...“ [„და ვთქუ: ვინმცა მცნა მე ფრთენი, ვითარცა ტრედისანი, ავფრინდე მე და განვიფრე“]. (*Aurora* I, Kp. XII, siebte Parabel, p. 116 და 117).

⁷ *Mus. herm.*, p. 338 ff.; BARNAUDUS, *Triga chemica*.

⁸ იხ. *Mus. herm.*-ის მე-3 სურათი.

⁹ ნახ. MYLIUS-ის *Phil. ref.*-ში., p. 316.

Vom Einhorn.

Einhorn iſt das Thier genannt/
 Unſern Landen unbekant.
 Aulunnus ſchreibt daß dieſes Thier/
 Zu den Jungfrauen hat begier.
 In Weibekleider man legt an
 Ein Jüngling hübſch/der pflegt denn an
 Deinenſelben orth/mit Geruch gehen
 Da biß Thier iſt/wenns thut verſehen/
 Und alſo ein ſchön Jungfrau findt
 In ihre Schoß/legt es ſich geſchwindt/
 Entſchleift alſe/der Jäger gut
 Das Horn vom Kopff ſegen thut.

Von einem andern Einhorn.

Hie aber ſiehet ſiehn ein Einhorn/
 Gar grünlich in die Erden born.
 Schwarz iſt das Thier zu ſehen iſt/
 Weils ſo voller Betrug und Liſt.
 Erſt haß geht durch groſſe ſchlangen/
 Von einer Jungfrau wirdt es gefangen.
 Der gedultig Job auch ſolches klagt/
 Im droſſigſt ſich ein Capitel ſagt:
 Das Einhorn wirſt nimmer binden/
 Mit Riemen hart / noch überwinden.
 Es wirdt auch nicht ein einig Mann/
 Diß Thier der Kruppen legen an.

Von

③

Von

ნახ. 239. მარტორქა. (ნარვალის რქა).

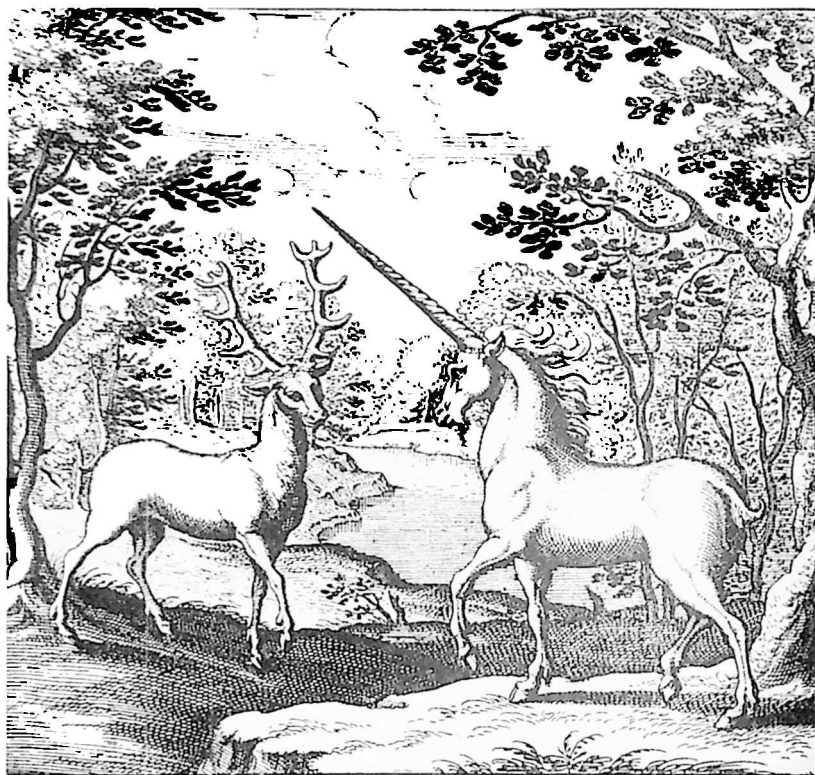
ამანი, ახალი წიგნი ცხოველების შესახებ (1569)

ბის ქვეშ დანოლილ მარტორქას გამოხატავს. მარტორქა აქ „სიცოცხლის სულის“ — „spiritus vitae“-ს სიმბოლოა, რომელიც სულებს მკვდრებით აღადგენს (ნახ. 188). პენოტუსის¹⁰ სიმბოლოთა ცხრილში მარტორქა, ლომი, არწივი და ურჩხული ოქროს შეესაბამება. „Aurum non vugli“ მერკურის, ლომის¹¹, არწივისა და ურჩხულის¹² სინონიმი.

¹⁰ Theatr. chem. (1602) II, p. 123.

¹¹ შუა საუკუნეების ტრადიცია მარტორქას ლომთან აკავშირებს, რადგან ეს ცხოველი „ლომითი ძლიერი, ველური და სასტიკია“. ბაქიუსი წერს, რომ „სწორედ ამ თვისებათა გამო ამ ცხოველს საფრანგეთსა და იტალიაში Lycomu-ს უწოდებენ“; ეს სიტყვა, ამკარად, „lion“-იდანაა ნაწარმოები. იხ. CATELANUS, Ein schöner neuer Historischer Discurs von der Natur, Tugenden, Eigenschafften und Gebrauch dess Einhorns, p. 22.

¹² მარტორქა დრაკონის მსგავსად მიწისქვეშეთის, ხეობებისა და გამოქვაბულების

ნახ. 240. ირემი და მარტორქა განასახიერებს სამშენიველს და სულს.

LAMBSPRINCK, *Figurae et emblemata* (1678)

ლექსში „Von der Materi und Prattick des Steins“¹³ კვითხულობთ:

„მე ვარ მარტორქა, ნამდვილი მარტორქა,
აბა, ვის ძალგიძთ ჩემი გაპობა რქიდან ჩლიქამდე,
თან ისე, ეს მძორი ვერასდროს გამთელდეს“.

ბინადარია. ამბობენ, რომ ის „უდაბნოებში, მიუვალ მთებში, ღრმა, წყვედიადით მოცულ გამოქვაბულებსა და ჯურღმულებში გომბეშოებსა და ქვეწარმავლებთან ერთად ბინადრობს“ (l. c., p. 23).

¹³ *Theatr. chem.* (1613) IV, p. 286.

ნახ. 241. ქალწული, რომელმაც მარტორქა მოიპოვნაურა.
Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia (1520)

ამასთან დაკავშირებით ისევ რიპლის გავიხსენებდი: „კალთაში კი მას მწვანე ლომი ეწვა, რომელსაც გვერდიდან სისხლი სდიოდა“. ეს სახე-ხატი, ერთი მხრივ, *Pieta*-ს ალუზიას აღძრავს, მეორე მხრივ კი, მონადირის დაჭრილ მარტორქას გვახსენებს, რომელიც ქალწულს უწვება კალთაში (ნახ. 241 და 242). ეს მოტივი დამახასიათებელია შუა საუკუნეების მხატვრობისთვის. მართალია, რიპლისთან მარტორქა მწვანე ლომმა შეეცვალა, მაგრამ ალქიმიკოსებს არც ეს უქმნიდა დიდ პრობლემას, რადგან ლომიც მერკურის სიმბოლოა. ქალწული მერკურის მდებდრობით, პასიურ მხარეს გამოხატავს, მარტორქა და ლომი კი — „*spiritus mercurialis*“-ის ველურ, მოუთვინიერებელ, მამაკაცურ ძალას, რომელიც ყოველივეს ეუფლება. რადგან მერკურის სიმბოლო, როგორც „ქრისტეს ალეგორია“ და სულიწმიდა, მთელ შუა საუკუნეებს გასდევდა, ეს ალქიმიკოსისთვისაც უდავოდ კარგად ნაცნობი მოტივი უნდა ყოფილიყო. ამიტომ როცა იგი ამ სიმბოლოს იყენებდა, ცხადია, მერკურისა და ქრისტეს იგივეობას გულისხმობდა.

მარტორქა და ქრისტიანული ალემორია

საეკლესიო ენა მარტორქის შესახებ ალემორიას ფსალმუნებს და-
ესესხა, სადაც მარტორქა (სინამდვილეში კამეჩი), პირველ რიგში, ღმერ-
თის ძალას გამოხატავს (ფს. 28,6): „...et comminuet eas tamquam vitulum Libani
et dilectus quemadmodum filius unicomium¹⁴“; სხვაგან — ადამიანის სასიცოცხლო
ძალას (ნახ. 243 და 244), (ფს. 91,11): „...et exaltabitur sicut unicomis cornu meum¹⁵“.
ბოროტი ძალაც მარტორქასთან არის შედარებული, როგორც ეს ფსალ-
მუნშია (21, 22): „salva me ex ore leonis et a cornibus unicomium humilitatem meam¹⁶“.

ნახ. 242. ქალწულის მკლავებში მომწყვდეულ მარტორქას კლავენ. „ფერდზე მიყენებულ
ჭრილობას“ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება.
ჰარლის ხელნაწერი (ბრიტანული მუზეუმი)

¹⁴ ფსალმ. 28,6: „და დაანულიონეს იგინი, ვითარცა ჯბო იგი ლიბანისა და საყუ-
არელი იგი-ვითარცა შვილი მარტორქისა“

¹⁵ ფსალმ. 91,11: „და ამაღლდეს, ვითარცა მარტორქისა, რქაჲ ჩემი“.

¹⁶ ფსალმ. 21, 22: „მიჯსენ მე პირისაგან ლომისა და რქათაგან მარტორქისათა —
სიმდაბლე ჩემი“.

ტერტულიანესთან ქრისტეზე ალუზია სწორედ ამ მეტაფორებს იყენებს: „Tauri decor eius, cornua unicornis, cornu eius“¹⁷, რაც თავის მხრივ მოსეს ლოცვას გვახსენებს (მეორე რჯული, 33, 13-17):

„კურთხევეითა უფლისათა ქუეყანა იგი მისი, /საზღვართაგან ცისათა და ცუარითა, /წყართაგან უფსკრულთასა ქუესკნელად აღმოცენებისა, /ჟამთა ნაყოფთა მათ მზისათა დამდაბლებასა, /თავთა მათთა მათ საუკუნეთასა /და თხემსა ბორცუთა მათ სამარადისოთა, /ჟამსა მას საცსებასა ქუეყანისასა /მსგავსად შეწყნარებისა მის, რომელი-იგი /გამოჩნდა მაჟულოვანსა მას... /პირმშოთა იყავნ შეუნიერება მისი, ვითარცა შეუნიერება ზუარაკისა /და ვითარცა რქა მარტორქისა რქანი მისნი. /და რქით ურქენდეს წარმართთა ვიდრე კიდემდე ქუეყანისა“.

ამ კონტექსტიდან ცხადად ჩანს, რომ მარტორქის რქა მლოცველის ბედნიერებას, ძლიერებასა და ჯანმრთელობას ნიშნავს. „ორი თვისების გამო, — წერს ტერტულიანე, — ქრისტეს ხარი ეწოდა. ის მტკიცეა (ferus = მშფოთვარეს, მოუთოკავს), როგორც მოსამართლე და ღმობიერი (mansuetus = თვინიერს), როგორც მაცხოვარი, ადამიანთა სულების მხსნელი. მისი რქები ჯვრის ბოლოებია...“ რქის ასეთივე ინტერპრეტაციას ვხვდებით იუსტინესთანაც¹⁸: „Cornua unicornis cornu eius („მარტორქის ძალა მარტორქის რქაშია“). რადგან ვერავინ იტყვის და ვერ დაამტკიცებს, რომ მარტორქის რქები ჯვრის გარდა სხვა საგანზე ნახა“. ღვთის ძალა ქრისტეში გამოვლინდა და პრისცილიანეც, შესაბამისად, ღმერთს „ერთრქიანს“ უწოდებს: „Unicornis est Deus, nobis petra Christus, nobis lapis angularis Jesus, nobis hominum homo Christus“¹⁹. მარტორქის უნიკალურობა ალეგორიული ენითაა აღწერილი. წმინდა ნილუსი იმავე ალეგორიას იყენებს ბერის უდრეკი დამოუკიდებლობის დასახასიათებლად: Μονόκερὰς ἐστὶν οὗτος, ζῶον αὐτόνομον (ის მარტორქაა, დამოუკიდებელი არსება)²⁰.

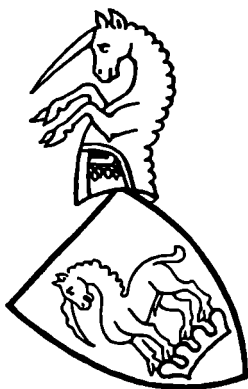
„Filius unicornium“-ში ბასილიუსი ქრისტეს გულისხმობს. ამბროსიუსი წერს, რომ მარტორქის გაჩენა ისეთივე საიდუმლოა, როგორიც ქრისტეს ჩასახვა. ნიკოლა კოსენტან, — რომელსაც ზემოთ მოყვანილ

¹⁷ „მისი მორთულობა ხარის მორთულობაა, მისი რქა კი — მარტორქის“ (TERTULLIANUS, *Adversus Iudeos*, Kp. X [P. L. II], col. 666).

¹⁸ *Dialogus cum Tryphone Iudaeo*, Kp. 91 [P. G. VI., col. 691].

¹⁹ *Opera*, p. 24. „მარტორქა ღმერთია, კლდე — ქრისტე, ქვაკუთხედი — იესო, ყველაზე ადამიანური ადამიანთა შორის“.

²⁰ *Vita*, Kp. XCI [P. G., CXX, col. 69]. მარტორქის განდევილობაზე მოუთითებს ელიანუსი, *De natura animalium* (XVI, 20).

ნახ. 243. გახნანგების (შვეიცარია) საგვარეულო გერბი მარტორქის გამოსახულებით (1340)

ციტატებს დავესესხე, — ვკითხულობთ, რომ შურისმაძიებელი ღმერთის მრისხანებას ქალწული თავის წიაღში სიყვარულით დააცხრობს²¹ (ნახ. 245). ეკლესიის მსახურის ამ აზრის ანალოგიას ალქიმიში ლომისა და ურჩხულის მოთვინიერება წარმოადგენს (ნახ. 246). ეხება რა ძველი ალტემის ღმერთის სახარებისეული სიყვარულის ღმერთად გარდასახვას, პიცინელუსი წერს: „მარიამის სხეულში ყოფნის შემდეგ მრისხანე ღმერთი სამყაროს მშვიდი და დამცხრალი მოეკვლინა“²².

²¹ *De symbolica Aegyptiorum sapientia*, pp. 401 და 348 f. იხ. *Vulgata*, Ps. 77,69: „et aedificavit sicut unicornium sanctificium suum in terra quam fundavit in saecula“ [„და ალაშენა, ვითარცა მარტორქისა, სინმიდე მისი, ქუეყანასა ზედა დააფუძნა იგი უკუნისამდე“]. მარტორქის რქას წამლის ძალა აქვს, რადგან ის წყლიდან შხამს გამოდევნის, რაც ქრისტეს ნათლობის (ანუ ნათლობის წყლის კურთხევის) ალევგორიაა; „recte Christo baptizato accomodatur, qui dilectus ut filius unicornium, ad abluendum nostrorum sordes scelerum omnium fluentia sanctificavit aquarum, ut ait Beda“. მარტორქის ველური ბუნება მოხსენიებულია იობის წიგნშიც, 39, 9-10: „ანუ ინებოსმეა მარტორქამან მონებად შენდა, ანუ დაწოლად ბაგასა შენსა? ანუ შე-მე-უკრა საბლითა უღელი მისი, ანუ ზიდვიდესმეა ორნატსა შენსა ველსა ზედა?“.

²² *Mundus symbolicus*, I, 419b: „S. Bonaventura; Christus, inquit, per mansuetissimam Mariam mansuescit et placatur, ne se de peccatore per mortem aeternam ulciscatur“ (!) ქალწულისა და მარტორქის შესახებ მითი გვხვდება ასევე ისიდორ სევილიელის *Liber etymologiarum*-ში (XXII, 62), რომლის პირველწყაროსაც *Physiologus Graecus*-ი წარმოადგენს: Πως δε αγρεύεται; παρθένον αγίου πίπτουσιν εμπροσθεν

ნახ. 244. არიოსტის ქება-დიდების შესახებ ალევგორიული გამოსახულება
(ცხენის შუბლზე დანული ფაფარი მარტორქას გვახსენებს).
ორტოლანოდ ნოდებული ჯოვანი ბატისტა ბენვენუტის გრაფიკული ნამუშევარი (1488-1525?)

ნახ. 245. მარიამი მოსიყვარულე მარტორქასთან ერთად „შემოლობილ ბაღში“. შვეიცარიული გობელენი (1480)

აი, რას წერს ჰონორიუს ოტუნელი „Speculum de mysteriis ecclesiae“-ში:

„მარტორქად მხოლოდ ერთრქიანი ველური ცხოველი იწოდება. მის დასაჭერად მინდორში ქალწულს უშვებენ. ცხოველი მიდის მასთან, თავს კალთაში უდებს და მას ასე იჭერენ. ქრისტეს ამ ცხოველით გამოხატავენ, მის განუზომელ ძალას კი — რქით.²³ ის, ვინც ქალწულს კალთაში თავი

αυτου. Και ἄλλεται εις τὸν κόλπον της παρθένου και η παρθένος θάλει τὸ ζων και αγει εις τὸ παλάτιον των βασιλέων. (როგორ ნადირობენ მასზე? მას წინ უბიწო ქალწულს უყენებენ. იგი ქალწულის კალთაში ხტება, ქალწული ცხოველს სიყვარულით ათბობს და მეფის სასახლეში მიჰყავს). PITRA, *Spicilegium Solesmense* III, p. 335 (*Veterum Gnosticorum in Physiologum allegoricae interpretationes*). *Physiologus*-ი შესაძლოა დიდიმოს ალექსანდრიელის, მე-3 საუკუნის ქრისტიანი პერმენევტიკოსისგან მომდინარეობდეს.

²³ „Insuperabilis fortitudo“. იხ. *Tab. smaragd.*: „Totius fortitudinis fortitudo fortis“ [„ყველა ძალთა ძალა“]. HONORIUS (*Speculum*, P. L. CLXXII, col. 847): „<Christus> cuius virtus ut unicornis fuit, quia omnia obstantia cornum supprimit, quia Christus principatus et potestates mundi cornibus crucis perdomuit“ [„<ქრისტე> რომლის ძალაც მარტორქის ძალას ჰგავს, რადგან თავისი რქით მან სძლია ყოველივეს, რაც გზაზე გადაელობა. ამა ქვეყნის ძალაუფალნი და ძლიერება მან ჯვრის რქების მეოხებით დაიმორჩილა“].

ნახ. 246. მანდალა ოთხი მოჩუქურთმებული მედალიონით, რომლებზეც ირმის, ლომის, გრიფონის და მარტორქის გამოსახულებაა აღბეჭდილი.
მინდა ურბანის მონასტრის იატაკის მოზაიკური ფილა (ლუცერნი)

ჩაუდო, მონადირეებმა შეიპყრეს; ანუ ისინი, ვისაც იგი უყვართ, მას ადამიანური სახით წარმოიდგენენ²⁴ (ნახ. 247).

ქრისტეს რუპერტუსიც²⁵ მარტორქას ადარებს, ბრუნო შერბი-პოლელი²⁶ კი მას უბრალოდ Cornu-ს (რქას) უწოდებს. კოსენი წერს, რომ ალბერტ დიდი თავის „Hypotyposes“-ში ქრისტეს მარტორქასთან კავშირში მოიხსენიებს. ალბერტ დიდი კარგად ერკვეოდა ალქიმიურ ტექსტებში და უხვად მოჰყავდა ციტატები შერმესის ტრაქტატებიდან. „Tabula smaragdina“-ში გვხვდება განუზომელი ძალის მქონე „ძე“, რომელიც განსხეულდება და ყოველივე მყარში აღწევს. ქალწული არა მარტო ასტროლოგიაში წარმოადგენს დედამინის ნიშანს, მას ტერტულიანესთანაც და ავგუსტინესთანაც დედამინის მნიშვნელობა აქვს (ნახ. 248). ისიდორ სევი-

²⁴ „Qui in uterum Virginis se reclinans captus est a venatoribus id est in humana forma inventus est a suis amatoribus.“

²⁵ *De Trinitate* (P. L. CLXII, col. 899).

²⁶ *Expositio psalmorum* (P. L. CXLII, col. 182): „In te inimicos nostros ventilabimus cornu. Et in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis... cornu vero nostrum Christus est, idem et nomen Patris in quo adversarii nostri vel ventilantur vel spernuntur“ [„მტრებს შენი რქით დავამარცხებთ, შენი სახელით შევმუსრავეთ მათ, ვინც ავკიზებდრდება... ჩვენი რქა ქრისტეა და სახელი მამისა, და მტრებს მათი მეშვეობით განვაგდებთ და დავამდაბლებთ“].

ნახ. 247. ქალწული მარტორქასთან ერთად.
(ბიზანტია, მე-9 საუკუნის ბოლო)

ლიელი ხაზს უსვამს მარტორქის „გამხვრეტ“ ძალას²⁷. დედა-შვილის ინცესტი²⁸ გაკვრით არის მინიშნებული „Turba“-ში, რაც ალბერტ დიდისთვისაც ცნობილი უნდა ყოფილიყო.

როგორც მოგახსენეთ, მარტორქას მრავალი მნიშვნელობა აქვს. ის შესაძლოა ბოროტებასაც გამოხატავდეს. „Physiologus Graecus“-ში²⁹ ვკითხულობთ, რომ „იგი ფეხმარდი ცხოველია, აქვს ერთი რქა და ადამიანთა მიმართ ბოროტად არის განწყობილი“ (μνηστικακον δε σαρκαρι εν ανθρωποις). ნმინდა ბასილიუსი ამბობს: „ჰოი, ადამიანო, შეხედე მარტორქას და ფრთხილად იყავი, რადგან ის დემონია (ნახ. 249) და ადამიანს ბოროტებას უქადის“.

ვფიქრობ, საკმარისი მაგალითები მოვიყვანე იმ ღრმა კავშირის საჩვენებლად, რომელიც ალქიმიურ სიმბოლიკასა და რელიგიურ მეტაფორას შორის არსებობს. უნდა აღინიშნოს, რომ რელიგიურ ტექსტებში მარტორქის სიმბოლო ბოროტების ელემენტსაც შეიცავს (ნახ. 250). იგი, როგორც მითური ურჩხული, თავის თავში წინააღმდეგობის — „coniunctio oppositorum“-ის მატარებელიცაა და სწორედ ამ გარემოების გამო ალქიმი-

²⁷ *Liber etymologiarum* (1. c.): „...aut ventilet aut perforet“.

²⁸ ვაჟის დედა მთვარეა, მაგრამ „nutrix eius terra est“ (მისი გამზრდელი დედამინაა). ნახ. 163. „Ascendit a terra in coelum“: „იგი მიწამ შვა, ცად ამალღდა და კვლავ მიწას დაუბრუნდა, რათა განემსჭვალა იგი“. იხ. *Tab. smaragd.*, p. 2.

²⁹ გამომც. SBORDONE, p. 263, 1 – 8.

ნ. ხ. 248. ევას დაბადება, როგორც ხსნის პირველსაზე. იქვე მოჩანს მარტორქაც.
Trésor de sapience (მე-15 ს.)

ური „monstrum Hermaphroditum“-ის გამოსახატავად ყველაზე მეტად მისადა-
გებული სიმბოლო³⁰.

³⁰ პლინიუსი (*Historia naturalis*, VIII, Kp. 21) აღწერს მარტორქის საზარელ ბუნებას. მარტორქის, როგორც ფანტასტიკური ცხოველის, აღწერა გვხვდება ქტესიას 'Ινδικά-ში, რაც ალქიმიკოსებისთვის, უდავოდ, ძალზე საინტერესო უნდა ყოფი-
ლიყო: „გამიგია, რომ ველური ვირი ინდოეთში ცხენისხელაა. თავი მენამული
აქვს და სხეული თეთრი, თვალები კი — მუქი ლურჯი. შუბლზე ერთ-ნახევარი
წყრთის სიგრძე რქა მოუჩანს, რქის ქვედა ნაწილი თეთრია, ზემო — მენამული,
შუა ნაწილი კი სრულიად შავი. ისიც მსმენია, რომ ინდოელები ამ ფერადი რქიდან
სვამენ, მაგრამ არა ყველა, არამედ მხოლოდ კეთილშობილნი. რქას ისინი ოქროს
რგოლებს ჩამოაცვამენ, სწორედ ისე, როგორც ქანდაკების მშვენიერ ხელს რთავენ
ხოლმე სამაჯურიტ. ამბობენ, ვინც ამ რქიდან შესვამს, უკურნებელი სენისგან
განიკურნება და ველარც სანამლავი მოერევა და ველარც კრუნჩხვა, ხოლო

ნახ. 249. ველური მარტორქა.
ბოკი, წიგნი ბალახეულის შესახებ (1595)

მანამდე თუ რამე მავნე უჭამია ან დაუღლეია, ამოანთხევს და განიკურნებაო". (*Relicta fragmenta ex Ctesiae Indicis*, 363). იგივე გვხვდება ელიანუსის *De natura animalium*-შიც, IV, 52. ამ ტექსტის ბოლო ნაწილში ვკითხულობთ, რომ ინდოეთში მარტორქას „კარტაზონოს“ უწოდებენ. „მისი რქა უძლეველია და საძოვრებზე ყველასგან განმარტოებული დაეხეტება... იგი მარტოობას ეძებს". *Vita Apollonii*-ში (III, თავი II) ფილოსტრატე მოგვითხრობს, რომ რანამსაც ვინმე მარტორქის თასიდან შესვამს, აღარც სნეულება გაეკარება, აღარც ტკივილი, არც ჭრილობა შეანუხებს, ადამიანი ცეცხლში უვნებლად გაივლის და მომავკვდინებელი შხამიც კი ვერას ავნებს. კოზმას *χρυσόαινον τοπογραφία*-ში (მე-6 საუკ. დასაწყისი) ვკითხულობთ: მონადირეს რომ დაუსხლტეს, მარტორქა უფსკრულში ხტება და საკუთარი რქით ეცემა, რქა კი ისეთი ძლიერია, რომ დაცემასაც უძლებს და მარტორქაც არ შავდება (McCRINDLE, *The Christian Topography of Cosmas*, p. 361) (ამ საკითხთან დაკავშირებით სრული პატრისტიკული ლიტერატურა იხილეთ SALZER-თან, *Die Sinnbilder und Beiworte Mariens*, p. 44 ff.

ნახ. 250. მარტორქით მოჟირითე ველური.
გრაეურა (დაახლ. 1463).

მარტორქა გნოსტიციზმში

არსებობს ასევე კავშირი საეკლესიო ენასა და გნოსტიკურ-წარმართულ სიმბოლიკას შორის. ნაასენელთა დოქტრინის შესახებ საუბრისას იპოლიტოსი ამბობს, რომ გველი (naas) ყველა საგანსა და არსებაში ბინადრობს. ყველა ტაძარს (ναός) მისი სახელი დაერქვა, ყველა საკურთხეველი, ხელდასხმა (τελετή) და მისტერია გველს მიეძღვნა. ეს ფაქტი გვახსენებს ფრაგმენტს „Tabula smaragdina“-დან: „Pater omnis telesmi totius mundi est hic“ (ეს არის მთელი სამყაროს სრულყოფილების მამა). τέλει, τελετή და τελεσμός ერთსა და იმავეს ნიშნავს: კერძოდ, ალქიმიის ენაზე, „corpora imperfecta“-ს და თავად ალქიმიკოსის სრულყოფილებას და სიმნიფეს.³¹

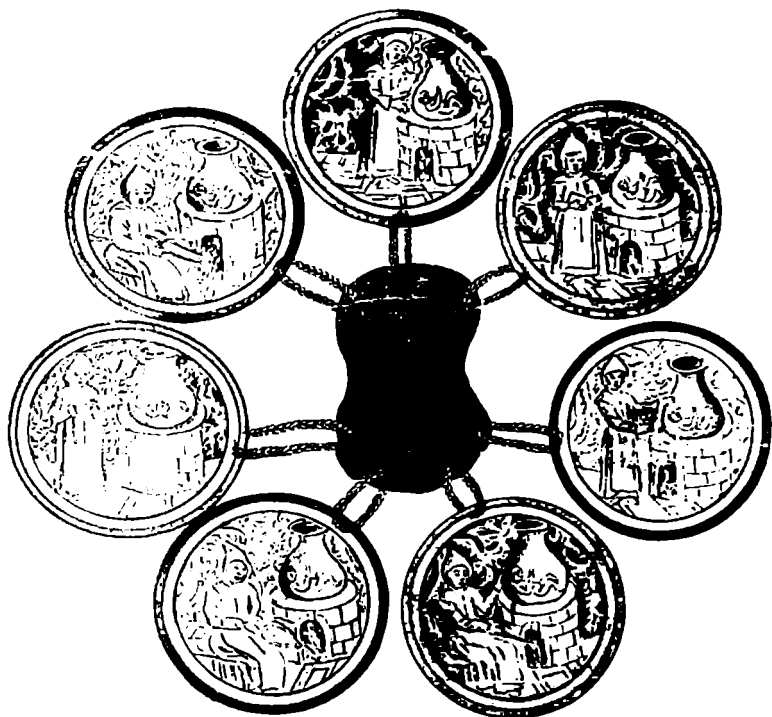
„ისინი (ნაასენელები) ამბობენ, რომ გველი სველი სუბსტანციაა; თაღეს მილეტელიც სწორედ ამას ამბობდა (რადგან მისთვის წყალი პირველადი ელემენტია). არც ერთი არსება, არც უკვდავი და მოკვდავი, არც სულიერი და უსულო არ არსებობს მის გარეშე“.

გველის ეს განსაზღვრება ემთხვევა ალქიმიური მერკურის განსაზღვრებას, რომელიც ასევე წყალია. „ღვთაებრივი წყალი“ (ἀόριον ὕδωρ, aqua permanens), სისველე, „humidum radicale“ (ძირითადი სისველე) და სიცოცხლის სული (spiritus vitae) არა მარტო ყველა არსებაშია, ის, როგორც სამყაროს სული (anima mundi), ყველა არსების განმსაზღვრელიცაა. იპოლიტოსი განაგრძობს: „მას (გველს) ემორჩილება ყველა საგანი. ის კეთილია და რაღაც ისეთი აქვს, რაც ერთრქიანი ხარის რქაშია (ἐνκέραι ταύρου μοιοκέρωτος). ყველა არსებას იგი მშვენიერებას და მონიფულობას ანიჭებს...“

შესაბამისად, მარტორქის მსგავსად, გველი ღვთაებრივი, სასწაულმოქმედი წამალია, და თანაც იგი ისეთი საწყისიცაა, რომელიც ყველა საგანს სრულყოფს და მოამწიფებს. მარტორქა, როგორც მერკური, ჩვენთვის უკვე კარგად ნაცნობი სიმბოლოა. გარდა ამისა, მერკური გარდამქმნელი სუბსტანციაცაა, რომელიც ნაკლოვან და უმნიფარ სხეულებს სრულყოფს და მოამწიფებს. ამ თვისებათა გამო ალქიმია მას განადიდებს და „salvator“-ს და „servator“-ს უწოდებს. გველი, — წერს იპოლიტე, — განმსჭვალავს ყველას და ყველაფერს, „იგი ედემიდან იშვა და ოთხ საწყისად დაიყო“.³²

³¹ იხ. ჩემი *Paracelsus als geistige Erscheinung* და *Paracelsus als Arzt*.

³² ზემოთ ციტირებული ფრაგმენტები იხ. *Elenchos*-ში, V. 4, 12-15.

ნახ. 251. ალქიმიური პროცესის შვიდი საფეხური, როგორც ერთი მთლიანობა.
Riple's Scrowle (1588)

ყოველივეს ერთიდან წარმოშობის იდეა ალქიმის ფუნდამენტური დოქტრინაა (ნახ. 251) — „...sicut omnes res fuerunt ab uno... sic omnes res natae fuerunt ab hac una re“ (ერთი ოთხ ელემენტად იშლება (ნახ. 252) და კვლავ ერთ მთლიანობად იკვრება), — ვკითხულობთ „Tabula“-ში. „Prima materia“-ს მრავალ სახელს შორის „სამოთხის მიწასაც“ უწოდებენ, რომელიც ადამმა სამოთხიდან გამოძევების შემდეგ თან წამოიღო. „Mercurius philosophorum“-ი ოთხი ელემენტისგან შედგება (ნახ. 214). იპოლიტოსის მიერ ციტირებულ მისტერიათა ჰიმნში ოსირისი „მთვარის ზეციურ რქად“ (επισφάνιον κρηάς) მოიხსენიება, ხოლო მსგავსი პირველყოფილი არსება — სოფიად და ადამად³³. ამ ანალოგიათა ალქიმიური ასპექტები ჩვენთვის უკვე ცნობი-

³³ I. c., V, 9, 8.

ნახ. 252. უმანკობა.
Les Triomphes de Pétrarque (მე-16 ს.)

ლია. „მრავალსახოვანი ატისი“ მეორე ანალოგიის მაგალითია. მერკურის გარდასახვის უნარი და მრავალსახოვნება ალქიმიის ფუნდამენტური იდეაა. აქ არ შევუდგები იმის დაწვრილებით განხილვას, როგორ არის ჩართული ამგვარ წარმართულ სისტემაში ქრისტიანული წარმოდგენები; ქრისტიანული წყაროების დასახელებაც საკმარისად მიმაჩნია.

ერთრქიანი სკარაბეუსი

ჰორაპოლოს „Hieroglyphica“ (X თავი) მერკურის, როგორც მარტორქის, სიმბოლიკის შესასწავლად მეტად მნიშვნელოვანი წყაროა. ავტორი წერს, რომ სკარაბეუსის (ფუნაგორიის) მესამე „სქესი“ მარტორქაა და თავისი უნიკალური ფორმის გამო, იბისის მსგავსად, მერკურისთვის ძალზე წმინდა. თანაც იგი $\mu\sigma\upsilon\gamma\epsilon\nu\chi\acute{\epsilon}$ -ია (მკვიდრი მოსახლე, „unigena“), რადგან ის არის არსება, რომელმაც საკუთარი თავი დაბადა. პარაცელსუსთან „prima materia“ „increated“-ად გვევლინება; „Prima materia“, როგორც მერკური, გველი და დრაკონი, ბისექსუალურია, რომელსაც თვითგანაყოფიერებისა და თვითწარმოშობის უნარი აქვს (ნახ. 253). „Unicus filius“-ი „filius philosophorum“-ია, ანუ — ქვა. როგორც პაპირუსის ტექსტში ვკითხულობთ, სკარაბეუსსაც იგივე ემართება, რაც დრაკონს, ანუ ხდება მისი დანაწევრება, ელემენტებად დაშლა — „separatio elementorum“: „ფრთოსან მზიურ ხოჭოს, მზის მერიდიანზე მყოფ მბრძანებელს თავი მოჰკვეთეს და დაანაწევრეს“. ³⁴ აქვე გავიხსენებდი მეექვსე იგავს „Splendor solis“-იდან, ³⁵ სადაც „separatio“ დანაწევრებული გვამის სახით არის წარმოდგენილი. ტექსტში კი ვკითხულობთ:

ნახ. 253. ურობოროსით გარშემორტყმული პარპოკრატე.
გნოსტიკური გემა

³⁴ Papyrus Graecus J 384 (PREISENDANZ, l. c., II, p. 60).

³⁵ TRISMOSIN, Aureum vellus.

„როზინუსი“³⁶ ამბობს, რომ გამოცხადდა მოჩვენება, რომელშიც მან მიცვალებული დაინახა. მას ჰქონდა მარილივით თეთრი სახე, დანანავრებული კიდურები და ბაჯალლო ოქროს თავი ტანის გარეშე...³⁷

ოქროს თავი უკავშირდება ოსირისის თავს, რომელსაც ბერძნული პაპირუსი უთავოდ (ακέφαλος) მოიხსენიებს³⁸. საკუთარ თავს ბერძენი ალქიმიკოსებიც „ოქროსთავიან ბავშვებს“ ეძახდნენ.³⁹

ალქიმიური ლიტერატურა იშვიათად ახსენებს სკარაბეუსს. ძველი ტექსტებიდან ის „Consilium coniugii“-ში გვხვდება: „Nulla aqua fit quelles, nisi illa quae fit de scarabaeis aquae nostrae“⁴⁰ (ჩვენი წყლის სკარაბეუსის გარდა არც ერთი სხვა წყალი არ გახდება ელექსირი). „Aqua nostra“ სხვა არაფერია, თუ არა „aqua divina“, ანუ მერკური.

მარტორქა პედეგში

მარტორქის წინაქრისტიანულ ნაკვალევს აღმოსავლეთში⁴¹ მივყავართ. ასე მაგ., ის უკვე გვხვდება „Atharva-Vêda“-ს ჰიმნებში (III, 7) — „მემკვიდრეობითი დაავადების kshetriya-ს საწინააღმდეგო ავგაროზზე“:

1. Upon the head of the nimble antelope a remedy grows! He has driven the kshetriya (inherited disease) in all directions by means of the horn.
2. The antelope has gone after thee with his four feet. O horn, loosen the kshetriya that is knitted into his heart!
3. (The horn) that glistens yonder like a roof with four wings (sides), with that do we drive out every kshetriya from thy limbs.⁴²

³⁶ „Rosinus“ ზოსიმეს დამახინჯებული ფორმაა.

³⁷ ეს სცენა გვახსენებს მისტიკურ გამონათქვამს „Aufer caput, corpus ne tangito“ [„მოაცილე თავი, სხეულს კი ხელი არ ახლო“]. (*Poliphile*, fol. c, iv) [p. 11].

³⁸ PREISENDANZ, I. c., I, p. 185.

³⁹ Χρυσῆας κεφαλῆς παιδες (BERTHELOT, *Alch. grecs*, III, x, 1).

⁴⁰ *Arschem.*, p. 119.

⁴¹ აქ არ შეუვდგები იმის განხილვას, არსებობდა თუ არა ასირიულ-ბაბილონურ კულტურაში მარტორქის თემა. შრადერი (*Die Vorstellung vom Monókephalos und ihr Ursprung*) ცდილობს განავითაროს მარტორქის შესახებ კონცეფცია პერსეპოლისის ერთრქიან ცხოველთა გამოსახულებებიდან, თუმცა, ვფიქრობ, მისი ინტერპრეტაცია მცდარია. იგი არ ითვალისწინებს ინდურ წყაროებს.

⁴² 1. ფეხმარდი ანტილოპას თავზე წამალი ხარობს. kshetriya (მემკვიდრეობითი დაავადება) რქის მეშვეობით მან სამყაროს ოთხივე კუთხით განდევნა.

მანუს თევზი, როგორც ჩანს, მარტორქაა, თუმცა ამ სახელით არასდროს შეგვხვდებოდა (ნახ. 254). იგი ყოველთვის ერთი რქით მოიხსენიება და არა რქებით. „Shatapatha-Brāhmaṇa“⁴³ მოგვითხრობს ლევენდას, რომლის თანახმადაც, მანუმ დაიჭირა თევზი, რომელიც სულ უფრო და უფრო იზრდებოდა. ბოლოს მანუმ თევზი წარლენას გადაარჩინა და ხმელეთზე გამოიყვანა. თავისი გემი მან თევზს რქაზე გამოაბა.⁴⁴ თევზი ვიშნუს ინკარნაციაა (ნახ. 255). მანუ ადამიანია⁴⁵. მრავალი თვალსაზრისით მანუ ელინისტური ანთროპოსის შესატყვისია. იგი კაცობრიობის მამაა — და ღმერთისგან (Svayambhūk-დან, ანუ ბრაჰმანიდან) იშვა. იგი ღმერთკაცია და გაიგივებულია პრაჯაპატისთან — ყველა შექმნილი არსების ბატონთან, და თვით უზენაეს სულთან, ბრაჰმანთან. „რიგვედაში“ ის „მანუს მამად“ იწოდება და ამბობენ, რომ საკუთარ ქალიშვილთან კავშირის შემდეგ კაცობრიობა ჩასახა. იგი სოციალური და მორალური ნესრიგის დამფუძნებელია.⁴⁶ მან პირველმა შესწირა მსხვერპლი და პირველი მღვდელია.⁴⁷ მან პირველმა აზიარა ადამიანი უპანიშადების დოქტრინას⁴⁸. საინტერესოა ისიც, რომ იგი ანდროგინ ვირაჯის პირმოა. „Shatapatha-Brāhmaṇa“ მას ხარს უკავშირებს, რომელსაც ასურასის და რაკშას (ღვთის მოძულე დემონების) განადგურება დაევალა.⁴⁹ ის მედიცინის მამაა⁵⁰ და, ბუდისტური ტრადიციის მიხედვით, ოქროს ხანას

2. ანტილოპა უკან მოგვყვება. ჰოი, რქავ, ამოძირკვე მის გულში ფესვგადგმული kshetriya — სახურავივით მოელვარე რქის დახმარებით შენი კიდურებიდან განედევნით kshetriya-ს.

⁴³ I. c., XII, p. 216 ff.

⁴⁴ „The fish then swam up to him, and to its horn he tied the rope of the ship, and by that means he passed wiftly up to yonder northern mountain (Himalaja)“ [„თევზი მიცურდა მასთან, მან გემი თოკით რქაზე გამაბა და ჩრდილოეთის მთებისკენ სწრაფად გაცურა.“] (I. c., p. 217,5)

⁴⁵ *The Laws of Manu*, I. c. XXV, p. xiv. Manu „is the heros eponymos of the human race, and by his nature belongs both to gods and to men“ [„მანუ კაცთა მოდგმის heros eponymos-ია. თავისი ბუნებით იგი ღმერთის კუთვნილებაა და ადამიანისაც“] (I. c., LVII).

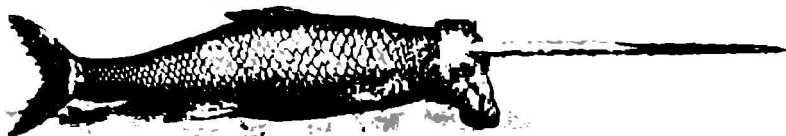
⁴⁶ I. c., LVII f.

⁴⁷ *Vedic Hymns* (I. c., XLVI, p. 96): „As thou didst perform sacrifice to the gods with the sacrificial food of the wise Manu, a sage together with sages, thus, O highly truthful Horti“ [„როცა შენ ბრძენთა შორის ბრძენის, თეთრი მანუს სამსხვერპლო საკვებით ღმერთებს მსხვერპლი შესწირე, ჰოი, დიდებულო ჰორტი...“].

⁴⁸ *Khândogya-Upanishad* (I. c., I, p. 44,4).

⁴⁹ I. c. XII, p. 29, 14.

⁵⁰ *Vedic hymns* (I. c. XXII, p. 427, 13): „O Maruts, those pure medicines of yours, the most beneficent and delightful, O heroes, those which Manu, our father, chose, those I crave from Rudra, as health and wealth“ [„ოო, მარუტსო, შენი წმინდა წამლები,

*Licorne de Mer**Narwal*

ნახ. 254. „ზღვის მარტორქა“ (Monodon, Monokeros), რომლის ემეიც ნიმუშად არის გამოყენებული მარტორქის გამოსახულებისთვის ძველი ილუსტრაციებში.

POMMET, *Historie générale des drogues* (1694)

განაგებდა⁵¹. აქედან გამომდინარე, რქა დაკავშირებულია ფიგურასთან, რომელიც თავისი ხასიათითა და სახელით ანთროპოსთან დიდ მსგავსებას ავლენს.

ქალწულისა და მარტორქის მოტივი გვხვდება „რამაიანასა“ და „მაჰაბჰარატაში“ (III, 110-113). მეფის ასული სანტა დაქორწინდა განდევილ რიშჯაშრინგაზე, რომელიც ვიბჰანდაკას, ანუ ეკასრინგას (მარტორქის) შვილი იყო. მეორე ვერსიით, იგი აცდუნა ჰეტერამ, რადგან მხოლოდ ამ გზით შეიძლებოდა გამაჩანაგებელი, მიწის გამომფიტავი გვალვის დამარცხება.⁵²

სასარგებლო და სანუკვარი, ჰოი, გმირებო, ვინც მანუმ, ჩვენმა მამამ, ამოირჩია, ისინი, ვისაც რუდრასგან სასოებით ველი, როგორც ჯანმრთელობას და სიმდიდრეს“].

⁵¹ იხ. ჩემი წერილები პარაცელსუსის „ადეხის“ შესახებ [*Paracelsus als geistige Erscheinung*].

⁵² HOLTZMANN, *Indische Sagen*, p. 131 ff.; LÜDERS, *Die Sage von Rsaśmga*, p. 87 ff. ეს ისტორია ბუდისტურმა Jatakas-მა შემოგვინახა (Jataka 526).

მარტორძა სპარსეთში

მარტორძის მეტად საინტერესო აღწერილობა გვხვდება „Bundahis“-ში:

„Regarding the three-legged ass they say, that it stands amid the wideformed ocean, and its feet are three, eyes six, mouths nine, ears two, and horn one, body white, food spiritual, and it is righteous. And two of its six eyes are in the position of eyes, two on the top of the head, and two in the position of the hump; wirt the sharpness of those six eyes it overcomes and destroys. Of the nine mouths three are in the head, three in the hump, and three in the inner part of the flanks; and each mouth is about the size of a cottage, and it is itself as large as Mount Alvand. Each one of the three feet, when it is placed on the ground, is as much as a flock (gird) of a thousand sheep comes under when they perose together; and each pastern is so great in its circuit that a thousand men with a thousand horses may pass inside. As for the two ears it is Mâzendarân which they will encompass. The one horn is as it were of gold and hollow, and a thousand branch horns have grown upon it, some befitting a camel, some befitting a horse, some befitting an ox, some befitting an ass, both great and small. With that horn it will vanquish and dissipate all the vile corruption due to the efforts of noxious creatures.

When that ass shall hold its neck in the ocean its ears will terrify (asahmêd), and all the water of the wide-formed ocean will shake with agitation, and the side of Ganâvad will tremble (shivanêd). When it utters a cry all female watercreatures, of the creatures of Aûharmazd, will become pregnant; and all pregnant noxious water-creatures, when they hear that cry, will cast their young. When it stales in the ocean all the sea-water will become purified, which is in the seven regions of the earth – it is even on that account when all asses which come into water stale in the water – as it says thus: ‚If O three-legged ass! you were not created for the water, all the water in the sea would have perished from the contamination which the poison of the evil spirit has brought into its water, through the death of the creatures of Aûharmazd.’

Tistar seizes the water more completely from the ocean with the assistance of the three-legged ass. Of ambergis also (ambar-ik) it is declared, that it is the dung of the threelegged ass; for if it has much spirit food, then also the moisture of the liquid nourishment goes through the veins pertaining to the body into the urine, and the dung is cast away.⁵³

⁵³ Kp. XIX (*Sacred Books V*, p. 67 ff.). „რაც შეეხება სამფეხა ვირს, ამბობენ, რომ იგი თვალუნვდენელი ოკეანის შუაგულში დგას. მას სამი ფეხი, ექვსი თვალი, ცხრა

ნახ. 255. თევზი, როგორც ვიშნუს ინკარნაცია.
ინდური მინიატურა (მე-18 ს.)

პირი, ორი ყური, ერთი რქა და თეთრი სხეული აქვს. იგი სულიერი საზრდოთი იკვებება და გულმართალია. ექვსი თვალიდან ორი წინ აქვს, ორი — თავზე და ორი უკან — კუზზე. გამჭრიახი ექვსი თვალით იგი ყველას ამარცხებს. ცხრა პირიდან სამი თავზე აქვს, სამი — კუზზე, სამი კი — ფერდზე, შიდა მხრიდან. თითოეული პირი სახლისხელაა და თავად ალევანდის მთის სიმაღლეა. როცა მიწაზე დგას, მის უზარმაზარ სამ ფეხს შორის ათასცხვრიანი ფარა მოთავსდება. თითოეული ფეხის კოჭის მოცულობა კი იმხელაა, რომ ათას ცხენს დაიტევს თავისი მხედრებით. რაც

ურჩხული, აშკარად, ციფრ სამს ეყრდნობა. ის, როგორც ვირი, ერთ-გვარი რემინისცენციაა ტესიას ინდური ველური ონაგრისა, ხოლო, როგორც კოსმოლოგიური არსება, არაბულ ალქიმიამი „prima materia“-ს საზარელ პერსონიფიკაციას გვახსენებს (ნახ. 256). ოსტანესის ნიგნში, მაგ., ეს ურჩხული წარმოდგენილია ძერის ფრთებით, სპილოს თავითა და ურჩხულის კუდით, რომელიც ადებტს საგანძურის გასაღებს აძლევს.⁵⁴ ვირი ოკეანეში დგას, ისევე როგორც ოკეანის სიბინძურეში ფესვებგადგმული გოკარდის ხე.⁵⁵ „Bundahis“-ი ამ ხის შესახებ ამბობს:

„It is necessary as a producer of the renovation, of the universe, for they prepare its immortality therefrom.“ „Some say it is the propere-curing, some the ennergetic-curing, some the all-curing⁵⁶“.

ვირი და ხე⁵⁷ აშკარად ერთმანეთს ჰგავს. ორივე სიცოცხლის დაბადებისა და სამკურნალო ძალას ფლობს. ორივეს აქვს mana, ან თავად გვევ-

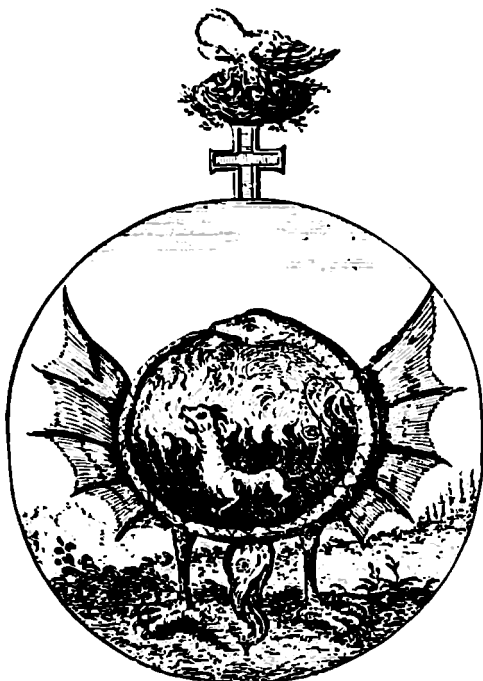
შეეხება მის ორ ყურს, მასში თავისუფლად ჩაეტევა მაზანდარანი. ერთი რქა ოქროსი აქვს და ღრუ, საიდანაც ათასი დატოტვილი რქა ამოზრდილი; მათგან ზოგი აქლემს მოუხდებოდა, ზოგი — ცხენს, ზოგი — ხარს, ზოგი კი — დიდ ან პატარა ვირს. ამ რქით მას შეუძლია დაამარცხოს და განდევნოს ყველა მავნებელი. როცა ვირი კისერს ოკეანეში ყოფს, მისი ყურები ზარდამცემია, თვალუნდენელი ოკეანე აბოპოქრდება და განავადის ნაპირი ზანზარებს. როცა ის ყროყინებს, წყლის ყველა მდებარი არსება, აჰურამაზდას ქმნილებანი, მაკდება. მის ყროყინზე ყველა მავნე მაკე არსება ნაადრევად მშობიარობს. როცა ის ოკეანეში შარდავს, დედამინის შვიდივე რეგიონის წყლები იწმინდება. ამიტომ შარდავს ყველა ვირი წყალში, რადგან ნათქვამია: „ჰოი, სამფეხა ვირო, წყლისთვის რომ არ გაჩენილიყავი, ზღვა იმ მხამით ნაიბილნებოდა, ბოროტი სული აჰურამაზდას ქმნილებათა სიკვდილით რომ ჩაანთხევს მასშიო“. Tistar-ი სამფეხა ვირის დახმარებით წყალს მთლიანად ეუფლება. ნაცრისფერ ამბრზე ამბობენ, რომ იგი სამფეხა ვირის ნაკელია; რადგან თუ მას სულიერი საკვები ბევრი ექნება, თხევადი საკვების სინოტივე ძარღვებიდან შარდში შეაღწევს და ნაკელიც გადაიყრება“.

⁵⁴ BERTHELOT, *Chimie au moyen âge*, III, p. 120.

⁵⁵ Kp. XVIII (*Sacred Books V*, p. 65 და 67).

⁵⁶ I. c., pp. 65 და 66 [„ის საჭიროა, რათა განახლდეს სამყარო, რადგან მისი უკვდავება აქედან მომდინარეობს. ზოგი ამბობს, რომ იგი ჭეშმარიტი მკურნალია, ზოგი მას ენერგეტიკულ მკურნალად მიიჩნევს, ზოგი კი — ყოვლის მკურნალად“].

⁵⁷ უცნაურია, რომ ხეში ხვლიკი იმალება: „The evil spirit has formed therein, among those which enter as opponents, a lizard as an opponent in that deep water, so that it may injure the Hômi“ [„ავმა სულმა ხვლიკი წყლის მტრად აქცია და მას Hômi-ის დაზიანება შეუძლია“]. (*Bundahis*, Kp. XVIII, I. c., p. 65) Hômi = Haoma, უკვდავების მცენარე.

ნახ. 256. მითური ურჩხული, რომელიც შეიცავს „massa confusa“-ს და საიდანაც პელიკანი (ქრისტეს და ლაპისის სიმბოლო) იზადება.
მზისა და მთვარის პერმანენტი შვილი (1752)

ლინება ამად. არაბი ალქიმიკოსები ხისგან „prima materia“-ს დასაველეთის ქვეყნებში ამ გზით მოიპოვებენ. აბულ ყასიმის⁵⁸ წიგნში ვკითხულობთ:

ალქიმიამი „spiritus Mercurii“, რომელიც ხეში ბინადრობს, წარმოდგენილი გველის, სალამანდრის ან მელუზინას სახით; ეს უკანასკნელი გვხვდება Ripley Scrowle-ში, სადაც ხელიკი ნახევრად ქალია და filius philosophorum-ზე ქორწინდება (ნახ. 257); [„აზოტი ჩემი დაა, კიბრიკი — ჩემი ძმა. სახელად არაბეთის გველი მქვია, რომელიც ყოველივე ამას წინამძღოლობს“]. (Theatr. chem. Brit., p.375)

⁵⁸ Kitāb al-‘ilm, p. 23. [„საწყისი ნივთიერება, რომლისგანაც ელექსირი მიიღება, ერთადერთი ხისგან მოიპოვება და ეს ხე დასაველეთში ხარობს... ხე ოკეანის ზედაპირზე იზრდება ისევე, როგორც მცენარეები დედამიწაზე. ის, ვინც ამ ხის ნაყოფს იგემებს, სულელებს და ადამიანებს დაიმორჩილებს; ეს ის ხეა, რომლის ნაყოფის ჭამაც აეკრძალა ადამს და როცა ადამმა იგი მანძი იგემა, ანგელოზის ბუნება დაკარგა და ადამიანისა შეიძინა. ამ ხეს შეუძლია ყველა ცხოველის სახე მიიღოს“].

„This prime matter which is proper for the form of the Elixir is taken from a single tree which grows in the lands of the West. ... And this three grows on the surface of the ocean as plants grow on the surface of the earth. This is the tree of which whosoever eats, men and jinn obey him; it is also the tree of which Adam (peace be upon him!) was forbidden to eat, and when he ate thereof he was transformed from his angelic form to human form. And *this tree may be changed into every animal shape*“.

ორივე — ურჩხულიც და ხეც $\phi\rho\mu\alpha\kappa\omicron\nu\ \alpha\theta\alpha\nu\alpha\sigma\iota\alpha\varsigma$, ელექსირი და პანაცეაა. ხის თვისება, ანუ უნარი გადაიქცეს ყველა არსებად, მერკურისთვისაც დამახასიათებელია (ნახ. 257).

ვირი არის „daemon triunus“-ი, ხთონური სამება, რომელსაც ლათინური ალქიმია სამთავიანი ურჩხულის სახით გამოსახავს და მერკურთან (ვერცხლისწყალთან), მარილთან და გოგირდთან არის გაიგივებული;⁵⁹ აღარაფერს ვიტყვი ანტიკურ ლეგენდაზე იერუსალიმის ტაძარში ვირის თაყვანისცემისა და პალატინში ჯვარცმული ვირის კარიკატურაზე,⁶⁰ ან იაპვესა და იალდაბაოთის, როგორც დემიურგების, შემზარავ ასპექტზე, რამაც ეს ფიგურები ასევე შემზარავ „prima materia“-ს დაუახლოვა.

მარტორქა ებრაულ ტრადიციაში

თალმუდი⁶¹ მოგვითხრობს, როგორ გადაურჩა მარტორქა წარღვნას. იგი გარედან იყო კიღობანზე მიბმული, რადგან გიგანტური სხეულის გამო კიღობანში ვერ დაეტივოდა. ბასანის მეფე ოგიც ასე გადაურჩა წარღვნას. ტექსტში ვკითხულობთ:

„ის, რომ მარტორქა გადარჩა, ადვილად იხსნება მათი თქმით, ვინც ფიქრობს, რომ ისრაელი წარღვნას არ წაუღეკავს. მაგრამ როგორ გადარჩა მარტორქა იმათი აზრით, ვინც ფიქრობს, რომ ისრაელი წარღვნამ წაღეკა? იანაი პასუხობს: <კიღობანში პატარა მარტორქები აიყვანეს.> — რაბი ბ. ბარ შანა კი მოყვა, რომ პატარა მარტორქა, რომელიც დაინახა, თაბორის მთისხელა იყო; თაბორის მთის სიმაღლე ორმოცი ფარსანგია, მარტორქის ყელის გარშემოწერილობა სამ ფარსანგს უტოლდება, თავი კი — ერთ-ნახევარ ფარსანგს. მისი ექსკრემენტებისაგან მდინარე იორდანე ისე

⁵⁹ იხ. ნახ. 54; ასევე *Paracelsus als geistige Erscheinung*.

⁶⁰ იხ. XLIII ცხრილი *Symbole der Wandlung*-ში.

⁶¹ GOLDSCHMIDT, *Der babylonische Talmud*.

ნახ. 257. მერკურის მეტამორფოზი.
მელუზინა (ლოლიტი) ხეზე, როგორც sapientia.
Ripley Scrowle (1588)

ივსებოდა, რომ მდინარის წყლის დინებას აფერხებდა.⁶² იოჰანანმა მიუგო: <კიდობანში მხოლოდ თავი შეაყოფინეს.> — <ოსტატმა რომ თქვა, თავი ერთ-ნახევარი ფარსანგი იყო?> — <იქნებ ცხვირის წვერი შეაყოფინეს.> — <...მაშინ კიდობანი რატომ არ ჩაიძირა?> — რეს ლაქისმა უპასუხა: <მარტორქა კიდობანზე რქებით მიაბეს.> — <რ. პისდამ კი თქვა, რომ მათ (რქებს) სიცხე სტანჯავდა და წყალი ვნებდა.⁶³> — <მაშ, კიდობანი⁶⁴ როგორღა გადარჩა? ან ბასანის⁶⁵ მეფე ოგი სადღა იყო? იქნებ სასწაული მოხდა და კიდობნის გარშემო წყალი არ გაცხელებულა.>“

მიდრაშის კრებულში „Pirke R. Eliezer“–ში⁶⁶ გვხვდება ამ ამბის ვერსია, რომლის თანახმადაც ოგი ხის ნაჭერზე იჯდა და კიდობნის გვერდით მიცურავდა.

Targum Pseudo-Jonathan-ი შესაქმნის ნიგნის (14, 13) კომენტარში წერს, რომ ოგი კიდობნის თავსახურზე იჯდა⁶⁷.

თალმუდური ლეგენდის⁶⁸ თანახმად, ოგი შესაქმნის მე-6 თავში მოხსენიებული დაცემული ანგელოზების შთამომავალია, რომლებიც ადამიანებზე დაქორწინდნენ:

„დაიმახსოვრე, სეონი (Sihon) და ოგი ძმები იყვნენ, რადგან ოსტატმა თქვა: <სეონი და ოგი იყვნენ მამპაზაის ძის აპიჯას ძენი⁶⁹>“. რაშის კომენტარში წერია, რომ სიჰონი და ოგი ახიჯას ვაჟები არიან, ანგელოზების — მემპაზაის და აზაზელის შთამომავლები და დედამიწაზე ენოქის დროს ჩამოვიდნენ“.

თალმუდი აღწერს ოგის გიგანტურ მასშტაბებს, ყველაზე „გიგანტური“ კი ის, ალბათ, ნიდას ტრაქტატში⁷⁰:

⁶² იხ. GOLDSCHMIDT, I. c., VIII, p. 203 (Baba Bathra-ს ტრაქტატი) და კომენტარი: „როგორც რაბინთა ლიტერატურიდან არის ცნობილი, ჩვენი Re'em, ანუ Re'im, მარტორქაა“.

⁶³ წყალი ისეთი ცხელი იყო, რომ მარტორქას სუნთქვა რომც მოეხერხებინა, მაინც შიგ დაინებოდა (GOLDSCHMIDT-ის კომენტარი).

⁶⁴ კიდობანი შიგნიდანაც და გარედანაც ფისით იყო დაფარული, ასე რომ ცხელი წყალი ფისს გაადნობდა (იხ. GOLDSCHMIDT-ის კომენტარი).

⁶⁵ თალმუდური ლეგენდა, რომლის თანახმადაც იგი წარღვნას გადაურჩა, გვხვდება ნიდას ტრაქტატში (GOLDSCHMIDT, XII, p. 552): „და იოჰანანმა თქვა: „ეს იყო ოგი, რომელიც წარღვნას გადაურჩა“.

⁶⁶ ცუნცი ამ კრებულს მე-8 საუკუნით ათარიღებს.

⁶⁷ BIN GORION, *Sagen der Juden*, I, p. 208.

⁶⁸ *Der babylonische Talmud*, XII, p. 552 (Traktat Nidda, Fol. 61a).

⁶⁹ ძველ აღთქმაში მოხსენიებული გოლიათები (მდრ. GOLDSCHMIDT-ის კომენტარი).

⁷⁰ Fol. 24b.

„იოჰანანი მოგვითხრობს, რომ თურმე აბა საულს უთქვამს: <მე მესაფლავე ვიყავი. ერთხელ შველს გავეყიდე და მიცვალებულის წვივის ძვალში აღმოვჩნდი. შველს სამი ფარსანგი ვდიე, მაგრამ ვერ დავიჭირე, წვივის ძვალი არ მთავრდებოდა. უკან რომ დავებრუნდი, მითხრეს: ის ბასანის მეფის, ოგის ძვალი იყო>“.

არ არის გამორიცხული, რომ ოგსა და მარტორქას შორის შინაგანი კავშირი არსებობდეს. ორივე გადაურჩა წარღვნას, ორივე კიდობანზე გარედან იყო მიბმული, ორივე გიგანტია. ისიც ვნახეთ, რომ მარტორქა თაბორის მთასთან არის შედარებული. მთასთან ოგიც იყო დაკავშირებული: მან მოგლიჯა მთა და ისრაელთა ბანაკს ესროლა.⁷¹ ამის ანალოგი გვხვდება ერთ-ერთ მიდრაშში:⁷² მარტორქა მთაა და ლომი მას საფრთხეს უქადის. ამ ისტორიის გაგრძელებაში ოგს კლავს მოსე — „იაჰვეს მსახური“, რომელსაც ძველი აღთქმა ხშირად ლომს ადარებს. მიდრაშში ვკითხულობთ:

„რ. ჰუნა ბარ იდიმ თქვა: მაშინ, როცა დავითი ჯერ კიდევ ცხვრის ფარას მწყემსავდა, უდაბნოში მძინარე მარტორქას (Re'em) ნააწყდა. იფიქრა, მთა არისო, ზედ ავიდა და ცხვრებს აძოვებდა. მარტორქა შეინძრა და წამოდგა. დავითი მას ზურგზე მოაჯდა და ზეცას მისწვდა. დავითმა უთხრა ლმერთს: <თუ მარტორქიდან ჩამომსვამ, ამ რქის სიმაღლე ტაძარს აგიგებ.> ... რა მოიმოქმედა უზენაესმა, კურთხეულ იყოს მისი სახელი? — ბრძანა, ლომი მოსულიყო. როცა მარტორქამ ლომი დაინახა, შიშმა აიტანა და ჩაიფიცა: ლომი ხომ მისი მეფეა; დავითმა კი მიწაზე ჩამოსვლა შეძლო. ლომის წინაშე დავითიც შიშმა მოიცვა და თქვა: <მიხსენი ლომის შურისძიებისგან, როგორც კამეჩის რქებისგან მიხსენი>“.

მეორე მიდრაში⁷³ ალგვინერს მარტორქის ლომთან შეჭიდებას, სადაც უკვე მარტორქა მოხსენიებულია არა როგორც „Re'em“, არამედ პირდაპირ „მარტორქად“ (ha-unicorinus-ად):

„ჩვენს ქვეყანაშიც არსებობს მარტორქა (ha-unicorinus), შუბლზე დიდი რქით. ლომიც ბევრია ჩვენს ქვეყანაში. როცა მარტორქა ლომს თვალს მოჰკრავს, ხის ძირას მიიმწყვდევეს და მის დამარცხებას ცდილობს. ლომი გარბის, მარტორქა კი რქებით ხეს ეჯახება და ისე ღრმად ურჭობს რქებს, რომ მათ ამოძრობას ველარ ახერხებს. შემდეგ მოდის ლომი და კლავს მას, ხანდახან კი პირიქითაც ხდება“.

⁷¹ *Der babylonische Talmud*, I, p. 237 (Traktat Berachoth, Fol. 54b) და *Targum Pseudo-Jonathan*.

⁷² ფსალმ. 21, 22: „მიწსენ მე პირისაგან ლომისა და რქათაგან მარტორქისათა — სიმდაბლე ჩემი“.

⁷³ *Über die Zehn Stämme Ozar Midraschim*-იდან (გამომც. EISENSTEIN), p. 468.

ნახ. 258. მარტორქა და ლომი.
La Dame à la Licorne (მე-15 ს.)

„ქიმიურ ქორწილში“, ინგლისის სამეფო გერბის მსგავსად, ლომი და მარტორქა ერთად არის გამოსახული (ნახ. 258). ალქიმიში ორივე მათგანი მერკურის სიმბოლოა, ეკლესიაში კი ქრისტეს ალევორიას ნარმოადგენს. ქრისტე და ლომი მერკურის შინაგან დაპირისპირებულობათა კონფლიქტზე მიუთითებს. ლომი დრაკონივით საშიში ცხოველია. ურჩხული უნდა მოიკლას; ლომს თათები მაინც უნდა მოეკვეთოს. მარტორქაც მოსათვინიერებელია. როგორც ურჩხულს, მარტორქას სიმბოლური მნიშვნელობა ენიჭება და ლომზე უფრო მეტად სულიერი ბუნება გააჩნია. რიპლიმ გვიჩვენა, რომ ლომი ხანდახან მარტორქის ადგილსაც იკავებს. ორივე გიგანტი — ოგიც და მარტორქაც ბეჰემოთს და ლევიათანს გვახ-

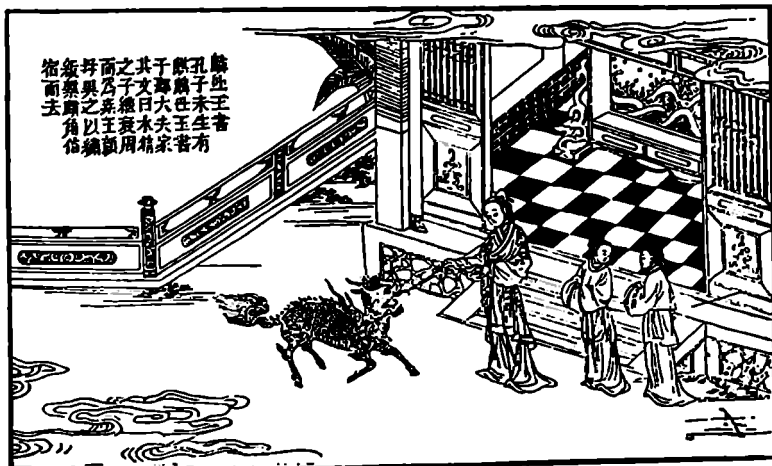
სენებს. ოგი და მარტორქა ბუნების დემონურ ძალთა პერსონიფიკაციას წარმოადგენენ ისევე, როგორც „ბუნდაჰისის“ რქოსანი ვირი. ღვთაებრივი ძალა არა მარტო სულის მეუფებაში გაცხადდება, არამედ ცხოველური ბუნების ველურ ძალებშიც, როგორც ადამიანის შიგნით, ისე მის გარეთაც. ღვთაება ამბივალენტურია მანამ, სანამ ადამიანი ბუნებასთან მჭიდრო კავშირს ინარჩუნებს. ღმერთის, როგორც „*sumum bonum*“-ის („ერთიანი სიკეთის“), ინტერპრეტაცია ამკარად უპირისპირდება ბუნებას. ამიტომაც ჩნდება ალქიმის ფარული წარმართული ბუნება ამბივალენტური მერკურის სახე-ხატში. მისგან განსხვავებით ანდროგინი ქრისტე სულიერ-სიმბოლური მნიშვნელობისაა და, შესაბამისად, ბუნების კონტექსტის მიღმა გაიჭრება. დაპირისპირებულობის არსებობა ღმერთის პოლარულ ბუნებას ავლენს, რასაც ძე ღვთისას ანდროგინულობა გვიჩვენებს.

მარტორქა ჩინეთში

მარტორქა ჩინეთშიც გვხვდება. „ლი-კის“ თანახმად, არსებობს ოთხი კეთილგანწყობილი, ანუ სულიერი, ცხოველი: მარტორქა (K'i-lin)⁷⁴, ფენიქსი, კუ და დრაკონი. ოთხფეხა ცხოველთა შორის მარტორქა უმათერესია. მას შველის ტანი, ხარის კუდი და ცხენის ფლოქვები აქვს. ზურგზე მის ბეწვს ხუთი ფერი დაჰკრავს, მუცელი კი ყვითელი აქვს. სხვა ცხოველთა მიმართ კეთილგანწყობილია. ამბობენ, რომ მისი არსებობა კეთილი იმპერატორისა და დიდ ბრძენთა გაჩენას მოასწავებს. თუ დაიჭრა, ეს ავის მომასწავებელ ნიშნად უნდა მივიღოთ. ის პირველად ყვითელი იმპერატორის ბაღში გამოჩნდა. შემდეგ ორი მარტორქა პინგ-იანგში იმპერატორ იაოს დედაქალაქში ცხოვრობდა. მარტორქა გამოეცხადა კონფუციის დედას, როცა იგი მასზე იყო ფეხმძიმედ (ნახ. 259). კონფუციის სიკვდილის წინ მარტორქას ეტლმა გადაუარა (ნახ. 260). აღსანიშნავია, რომ მამრ მარტორქას K'i ეწოდება, მდედრს კი — Lin. ამ ორივე სახელის შეერთება (K'i-lin) აღნიშნავს სქესს,⁷⁵ რაც მარტორქას ანდროგინობას ანიჭებს. ფენიქსთან

⁷⁴ *Ts' i-yüan*-იდან (ჩინური ლექსიკონი): K'i-lin-ი ირემს ჰგავს, მაგრამ მასზე დიდია; აქვს ხარის კუდი და ცხენის ტანი — შუბლზე ერთადერთი რქით. ზურგზე ხუთი ფერის ბეწვი აქვს, მუცელზე ბეწვი ყვითელია (ან ყავისფერი). ის არც ბალახს ძოვს და არც რაიმე ცოცხალს ჭამს. იგი გამოჩნდება მაშინ, როცა ქვეყნას სრულყოფილი მზრდანებელი (shenjen) მოეცლინება და მეფის დაო დასრულდება [259-ე და 260-ე ნახატების ტექსტი ჩინურიდან სპეციალურად ამ წიგნისთვის თარგმნა პროფ. ჩარნერმა. იხ. WILHELM, *Kung-tse, Leben und Werk*, pp. 60 და 189].

⁷⁵ MYTHOLOGY OF ALL RACES VIII, p. 98.

ნახ. 259. K' i-lin-ი კონფუციუსის დაბადებას გვაუწყებს. K' i-lin ნეფრიტის დაფას ამოანთხევს. K' ung-tse-ს დაბადებამდე K' i-lin-ი მივიდა ცოუს რეგენტის სახლში და ამოანთხია ნეფრიტის დაფა წარწერით: „ბროლის მთის (სიტყვასიტყვით: წყლის ესენციის) ვაჟი ჩოუს დაშლილ იმპერიას ჩაუდგება სათავეში და უგვირგვინოდ გამეფდება“. ამან განაცვიფრა იენის დედა და K' i-lin-ის რქას მოქარგული ლენტი შეაბა. ცხოველმა ორი ღამე დაყო და შემდეგ წაიდა. Sheng-tsi-t' u-ს ჩინური ილუსტრირებული წიგნიდან: სრულქმნილის (კონფუციუსის) ცხოვრების ამსახველი სურათები (მე-18 ს.)

და დრაკონთან მისი კავშირი ალქიმიშიც გვხვდება. ალქიმიში დრაკონი მერკურის უმდაბლესი ფორმაა, ფენიქსი კი — უმაღლესი.

ისიც არაერთხელ ვახსენეთ, რომ მარტორქის რქა შხამსანიან-ალმდეგო საშუალებაა. აფრიკის აღმოსავლეთ სანაპიროს ქვეყნები დღესაც მის რქას ჩინეთისგან ყიდულობენ და მისგან შხამისგან დამცავ სასმისებს ამზადებენ.

„Physiologus Graecus“ მოგვითხრობს, რომ გველისგან მონამულ წყალს ცხოველები არ სვამენ მანამ, სანამ მარტორქა წყალში არ შევა და არ დაღვეს, „რადგან მისი რქები ჯვრის სიმბოლოა“ (σταυρὸν ἐκταπ-ᾶσθαι τὰ κέραια αὐτοῦ). ამის შემდეგ შხამს ძალა ეკარგება.⁷⁶

ნახ. 260. K'i-lin-ი კონფუციუსის სიკვდილის მაცნე. დასავლეთში ზამთარში ნადირობისას K'i-lin-ის დაჭრა. პერცოგ აის მბრძანებლობიდან მე-14 წელს დასავლეთში ზამთარში ნადირობისას K'i-lin-ი დაიჭირეს. ამ ამბავმა K'ang-tse შეაძრწუნა და შეწყვიტა Ch'un-tse'iu-სთან მიმონერა.

K'ang-tse'iu-ს (მოთხრობების კრებული კონფუციუსის შესახებ) გვამცნობს: Shu-sun-ის (არისტოკრატიული ოჯახი ლუში) ხალხმა გადანვა ბუჩქნარი, K'i-lin-ი დაიჭირა და გზაჯვარედინზე დააგდო. Jan-yu-ს მონათქვამი: „ირმის ტანი რქით, განა ეს ავის მომასწავებელი ზეციური ურჩხული არ არის?“ K'ang-tse მოვიდა, დახედა და ტირილით წარმოთქვა: „ეს K'i-lin-ია! K'i-lin-ი, გულმონყალე ცხოველი, გამოჩნდა და მოკვდა.

ჩემი დაო ამოინურა!“

იმავე ჩინური ილუსტრირებული წიგნიდან.

მარტორქის თასი

განმკურნავ თასს არავითარი კავშირი არა აქვს ორაკულის თასთან და ზიარების ბარძიმთან. მიგნე წერს, რომ კარდინალ ტორკვემადას მარტორქის თასი მუდამ მაგიდაზე ედო: „La come de licorne préserve des sortilèges“⁷⁷ (ნახ. 261 და 262). აჯამებს რა ნაასენელთა მოძღვრებას,

⁷⁷ „მარტორქის რქა მაგიისგან იცავს“ *Dictionnaire des sciences occultes*, s. v. „Licorne“.

ნახ. 261. პაპი მარტორჩით — სულთნმოდის სიმბოლო.

SCALIGER, *Explanatio imaginum* (1570); წარწერა პარაცელსუსის თხზულებაზე, ნიურნბერგში
ნაპოვნი სურათების განმარტებანი.

იპოლიტოსი წერს: „სამტანიან გერიონს ბერძნები „მთვარის ზეციურ რქას“ უწოდებენ. გერიონი კი იყო „იორდანი“, ⁷⁸ „ყველა არსებაში მყოფი ჰერმეფროდიტი ადამიანი“, რომელმაც „ყველა საგანი შექმნა“. სწორედ ამ კონტექსტში ახსენებს იპოლიტოსი იოსებისა და ანაკრეონტის თასსაც:

„სიტყვები <მის გარეშე არაფერი შექმნილა>⁷⁹ ფორმათა სამყაროს ეხება, რადგან ის მესამისა და მეოთხის (კვატერნობის) საშუალებით, მისი დახმარების გარეშე შეიქმნა. რადგან ის არის... თასი, საიდანაც მეფე მომავლის ნიშნებს იღებს, ⁸⁰ როცა ამ თასიდან სვამს“. ანაკრეონტული ლექსებით ბერძნებიც სწორედ ამ საიდუმლოზე მიაწინებდნენ:

„თასი მეუბნება მდუმარედ /იმას, რაც მელის.“

⁷⁸ Γη-ῥαυ-ის ანალოგი.

⁷⁹ იოანე 1,3.

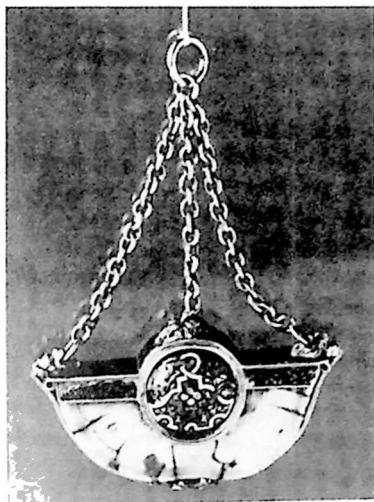
⁸⁰ იოსების თასზე მინიშნება (დაბ. 44,4): „რად მომაგეთ მე ბოროტი კეთილისა წილ? რად მომპარეთ მე ბარძიმი ვერცხლისა? ესე არს, რომლითა სუამს უფალი ჩემი, რამეთუ ზმნით იზმნის იგი მას ზედა?“.

ნახ. 262. მთვარის მარტორქა.
ანტონიო პიზანოს მედალიონის მეორე მხარე (1499)

მხოლოდ ესეც საკმარისი იქნებოდა, რომ ადამიანს ელიარებინა ანაკრეონტის სახელით ცნობილი თასი, რომელიც უსიტყვოდ გვესაუბრება ერთი გამოუთქმელი საიდუმლოს შესახებ. ამბობენ, რომ ანაკრეონტის თასი უტყვია. ანაკრეონტი ამბობს, უხმოდ (ანუ სულიერი და არა სხეულებრივი ერთ) მელაპარაკება იმის შესახებ, რაც მომავალში მელის, თუ გავიგე მდუმარედ ნათქვამი საიდუმლო. საიდუმლო ის მშვენიერი საქორწილო წყალია, რომელიც იესომ ლეინოდ აქცია; ის იმ სასწაულის ჭეშმარიტი და დიდებული დასაწყისია, იესომ გალილეის კანაში რომ მოახდინა და ზეციურ სასუფეველზე მიგვანიშნა. ის (დასაწყისი) ზეციური სასუფეველია, განძივით რომ დაგანებულია თითოეულ ჩვენგანში, როგორც საფუარი ფქვილში⁸¹.

⁸¹ *Elenchos*, V, 8, 4-7. უნდა აღინიშნოს, რომ *Elenchos*-ი ზემოთ მოხსენიებული სიმბოლოების გარდა მიუთითებს სამოთრაკიული მისტერიების ფალოსურ ფიგურასა და პერმეს კილენიოსზე, როგორც ნაასენელთა საიდუმლოს ანალოგიებზე.

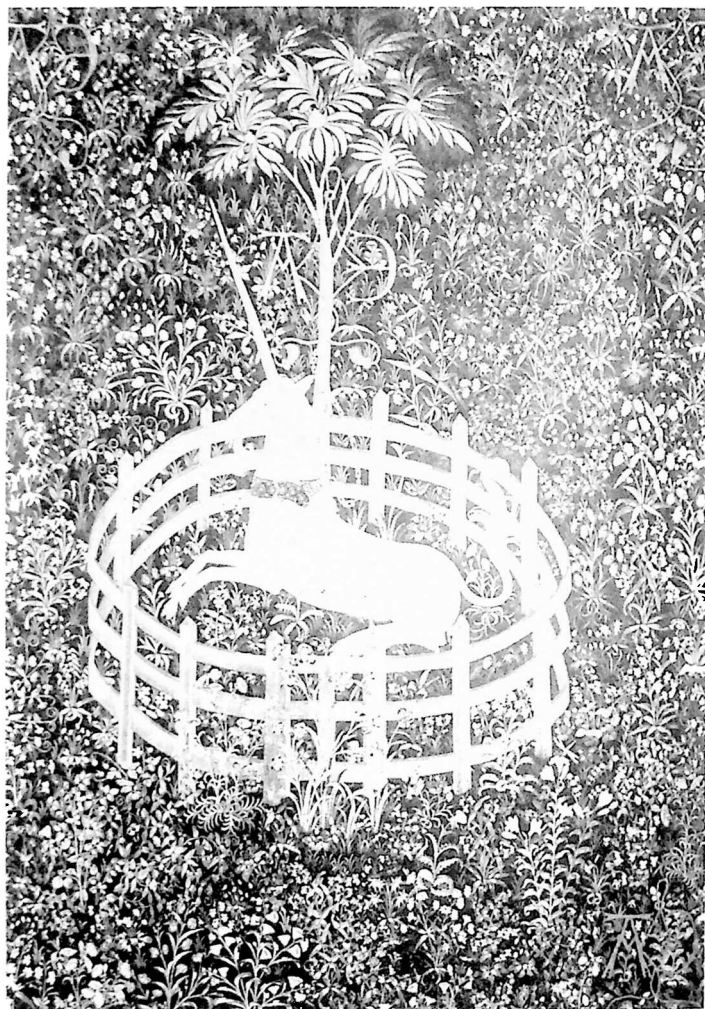
ნახ. 263. ჩამოსაკიდი (წინა მხარე)

დამზადებულია ნარეალის რქისა და მოძინანქრებული ოქროსგან.
უკანა მხრიდან სამკურნალო მიზნით რქის ნაწილები გადაფხეკილია (მე-16 ს.)

როგორც უკვე ვნახეთ, „მთვარის რქა“ მჭიდროდ არის დაკავშირებული მარტორქასთან. სამტანიანი გერიონისა⁸² (Γηρυόνης τρισημάτως) და იორდანის გარდა ის ჰერმეფროდიტსაც ნიშნავს, რომელიც იოანეს ლოგოსის იდენტურია. „მესამე და მეოთხე“ წყალი და მიწაა. ალქიმიური მოსაზრებით, ორივე ელემენტი მათ რეტორტებში სამყაროს ქვედა სფეროს აძლევს ფორმას. იპოლიტოსი კი მათ თასს ადარებს. იგი იოსებისა და ანაკრეონტის ორაკულის თასია. მიწა თასის სიმბოლოა, წყალი კი — შიგთავსისა. შიგთავსი იესოს მიერ ღვინოდ გადაქცეული წყალია, რომელიც იორდანის სახითაც არის წარმოდგენილი. ეს უკანასკნელი ლოგოსსაც ნიშნავს, რაც აშკარად უსვამს ხაზს ზიარების ბარძიმთან მის ანალოგიას. ეს ცხოველმყოფელი წყალია ისევე, როგორც თასი ეზრას მე-4 წიგნში.

თასის საიდუმლო იგივე რქის საიდუმლოა. ის კი თავის მხრივ წარმოადგენს ძალის, ჯანმრთელობისა და სიცოცხლის მომამწიფებელ მარტორქის ესენციას (ნახ. 263). როგორც ცნობილია, ალქიმიკოსები საკუთარ

⁸² იპოლიტოსის მტკიცებით, გერიონის სამი ნაწილი რაციონალური, ფსიქიკური და ხთონური ასპექტების არსია.

ნახ. 264. მარტორქა მანდალაში სიცოცხლის ხით.
„მარტორქაზე ნადირობა“ (მე-15 ს-ის ბოლო)

ქვასაც იმავე თვისებებს მიაწერენ და მას „carbunculus“-ს უწოდებენ.⁸³ ლეგენდის თანახმად, ეს ქვა მარტორქის რქის ქვეშ შეიძლება ვნახოთ. ამის შესახებ ვოლფრამ ფონ ეშენბახიც გვამცნობს:

„ის არის მხეცი, სახელად მარტორქა, /მშვენიერ ქალწულის
შეპყრია მათ ტრფობა /და მისი მკერდი სასთუმლად გაუხდია.
/მისი რქიდან მე ლალს ამოვადღვარებ“.⁸⁴

რქას, როგორც ძალისა და ენერგიის⁸⁵ სიმბოლოს, მამაკაცური თვისებები აქვს. ამასთან ის თასიცაა, და როგორც სათავეს, ქალური ბუნება აქვს. ამგვარად, იგი „გამაერთიანებელი სიმბოლოა“⁸⁶ და არქეტიპის ბიპოლარობას გამოხატავს (ნახ. 264).

მარტორქის სიმბოლიკის მრავალფეროვნება წარმართულ, ემპირიულ მეცნიერებას, ალქიმიას, გნოსტიციზმსა და რელიგიურ ტრადიციებს შორის არსებულ უღრმეს კავშირებზე მიუთითებს, რამაც ძირეულად განსაზღვრა შუა საუკუნეების ალქიმია. იმედი მაქვს, ეს მაგალითი ცხადად დაანახევებს მკითხველს ალქიმიის რელიგიურ-ფილოსოფიურ და „მისტიკურ“ ბუნებას, რომელმაც კულმინაციურ წერტილს გოეთეს მსოფლმხედველობასა და, განსაკუთრებით, მის „ფაუსტში“ მიაღწია.

ნახ. 265. მარტორქა და მისი ანარეკლი.
BOSCHIUS, *Symbolographia* (1702)

⁸³ „In fine exhibit tibi Rex suo diademate coronatur, fulgens ut Sol, clarus ut carbunculus... perseverans in igne“ [„ბოლოს შენთან მოვა მეფე, გვირგვინით შემკობილი, მზესავით მანათობელი, ლაღივით მოელვარე, ცეცხლში უცვლელი“] (ლილიუსის ციტატა *Rosarium*-იდან, *Artis aurif.* II, p. 329). *Lapis*-ი „ლალის მოელვარე სხივია“, „ცეცხლში მანათობელი ლალის თვალა“ (KHUNRATH, *Hyaleal. Chaos*, p. 242; ასევე *Amphitheatrum*, p. 202).

⁸⁴ *Parzival*, IX.

⁸⁵ SCHEFTELOWITZ, *Das Hörnermotiv in den Religionen*, p. 451 ff.

⁸⁶ იხ. [JUNG] *Psychologische Typen*.

ნახ. 266. ორთავეიანი არწივი პაპის და იმპერატორის გვირგვინით — ორი სამყაროს სიმბოლო.
 არწივის გამოსახულება მოფენილია თვალებით (გასხივოსნება!).
 (ვატიკანი, მე-15 ს.)

ეპილოგი

ნახ. 267. „materia prima“, გამოსახული ურჩხულის სახით, რომელიც „სულიწმიდით“ („avis Hermes“) ნაყოფიერდება.
ASHMOLE, *Hermes Bird* (1652)

ვერც ერთმა ეპოქამ ვერ შეძლო აეხსნა, რას გულისხმობდნენ ფილოსოფოსები Lapis-ში. ამ კითხვას მხოლოდ მაშინ გაეცემა პასუხი, როცა ფსიქოლოგიას ეცოდინება, ალქიმიკოსის არაცნობიერის რა შინაარსი პროექტირდებოდა საკვლევ მასალაში. ისიც ვთქვით, რომ პროექტირებულ მდგომარეობაში არაცნობიერი შინაარსი ფსიქოლოგიური ანალიზისთვის მიუწვდომელია; სწორედ ეს გახლდათ მიზეზი, რის გამოც ამ ავტორთა მცდელობა, გაემხილათ საიდუმლო, მარცხისთვის იყო განწირული. ალქიმიურ სიმბოლოთა ნაყოფს პირდაპირი კავშირი აქვს ანალიზური ფსიქოლოგიის საკვლევ საგანთან.

ამ საკითხთა კვლევისას უნდა გვახსოვდეს, რომ ალქიმიური ფილოსოფია შუა საუკუნეებში დიდ როლს ასრულებდა და იმ ეპოქის სულიერ ცხოვრებაზე დიდი გავლენა იქონია, რისი ნათელი მაგალითიც ლაპის-ქრისტეს პარალელები გახლავთ. ალბათ, ეს ერთგვარად ხსნის და

ამართლებს ჩემს ვრცელ ექსკურსებს ისეთ სფეროებში, რომელთაც ერთი შეხედვით ალქიმიასთან არავითარი კავშირი არა აქვს. ალქიმიური აზროვნების ფსიქოლოგიის შესწავლისას ბევრი ისეთი რამ იყრის თავს, რასაც წმინდა გარეგნული ნიშნებით ისტორიულ მასალასთან საერთო არ უნდა ჰქონდეს, მაგრამ თუ ამ მოვლენის — როგორც ფსიქიკური ფენომენის — სიღრმისეულ ანალიზს შევეცდებით, მაშინ ამოსავალ წერტილად ის ძირითადი პოზიცია უნდა შევარჩიოთ, სადაც ერთი შეხედვით ურთიერთდაშორებული საგნები თუ მოვლენები ერთმანეთს კვეთს. კვლევის ამგვარი სტრატეგიის შერჩევისას ვეხებით ადამიანის ფსიქეს, რომელსაც ცნობიერებისგან განსხვავებით საუკუნეების მანძილზე ცვლილება არ განუცდია; ანუ ათასწლეულების წინანდელი სიმართლე დღესაც იმავე სიმართლედ რჩება, დღესაც ცოცხლობს და მოქმედებს. ჩვენ ვხვდებით ფუნდამენტურ ფსიქიკურ ფაქტებს, რომლებიც მომდევნო ათასწლეულებშიც იგივე იქნება, რასაც ის მანამდე წარმოადგენდა. ამ თვალსაზრისით, ახლო წარსული და აწმყო უხსოვარ დროში დანყებული დრამის ეპიზოდია, და საუკუნეების მანძილზე, შორეულ მომავალშიც გაგრძელდება. ამ დრამას „aurora consurgens“-ი ჰქვია და ადამიანის ცნობიერების გარიჟრაჟს ნიშნავს.

კლასიკური ეპოქის (ანტიკურიდან მე-17 საუკუნის შუა პერიოდამდე) ალქიმიური პროცესი, თავისთავად, ქიმიურ სამუშაოს წარმოადგენს, რომელსაც პროექციის გზით არაცნობიერი ფსიქიკური მასალა უერთდება. ამიტომ ალქიმიურ ტექსტებში ყოველთვის ესმება ხაზი სამუშაოსთვის აუცილებელ ფსიქოლოგიურ პირობას. არაცნობიერი შინაარსი უცნობ ქიმიურ მასალაში პროეცირდებოდა. მასალის უპიროვნო, წმინდა საგნობრივი ბუნების გამო მასში ასევე უპიროვნო კოლექტიური არქეტიპების პროეცირება ხდებოდა და მატერიალური სამყაროს წყვდიადში დატყვევებული სულის, ეპოქის კოლექტიურ სულიერ ცხოვრებას ასახავდა, ანუ სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ადამიანი მტკივნეულად განიცდიდა იმ მდგომარეობას, რომელშიც იგი იმყოფებოდა და მასალაში მისი სულიერი მდგომარეობა პროეცირდებოდა. რადგან არაცნობიერი შინაარსი ფსიქოლოგიურად **პოტენციურ** რეალობას წარმოადგენს (ყოფნა-არყოფნის პოლარული დაპირისპირებულობით გამოხატულს), ამიტომ ალქიმიურ პროცესში კონტრასტულ წყვილთა გაერთიანებას გადამწყვეტი როლი ენიჭება. შესაბამისად, რეზულტატიც *გამაერთიანებელი სიმბოლოს* მნიშვნელობას იძენს, ამგვარ სიმბოლოს კი, როგორც წესი, *ნუმიноზური* (ღვთაებრივი) ხასიათი აქვს.¹ თუ ამ ფაქტს გავითვალისწინებთ, მხსნელის

¹ იხ. ჩემი *Psychologische Typen*, V თავი.

სახე-ხატის, ანუ ლაპის-ქრისტეს პარალელის პროექცია და „opus“-ის, „officium divinum“-ის თანხვედრა „magisterium“-თან ფსიქოლოგიურად აუცილებელი ხდება. ცხადია, არსებობს პრინციპული განსხვავებაც: „opus“-ი წარმოადგენს „operar“-ის, რომელიც ხსნის მომლოდინე ადამიანის მიერ მაცხოვრის სადიდებლად სრულდება, ალქიმიური „opus“-ი კი მატერიაში მთვლემარე, ხსნის მომლოდინე სამყაროს ღვთაებრივი სულის გადასარჩენად განეული სამუშაოა. წყალობის ნაყოფს ქრისტიანი ex opere operato (როგორც შესრულებული სამუშაოს რეზულტატს) იმკის, ალქიმიკოსი კი, თავად ex opere operantis, „სიცოცხლის პანაცეას“ ქმნის და მას ან ეკლესიის წყალობის შემცვლელ ნიშნად მიიჩნევს, ან მის დანამატად, ანდა ღვთიურ საქმედ, რომელიც ადამიანში უნდა გაგრძელდეს. „Opus operatum“-ი და „opus operantis“-ი საეკლესიო ფორმულაში ორ ურთიერთდაპირისპირებულ პოზიციას წარმოადგენს. არსებითად, ეს იგივე კონტრასტული წყვილებია, როგორიცაა მაგ., კოლექტივი და ინდივიდი, საზოგადოება და პიროვნება. ეს პრობლემა თანამედროვე იმდენად, რამდენადაც გამოწვეულია ჩვენს ეპოქაში კოლექტიური ცხოვრების გაძლიერებითა და მოზღვაებული მასების აქტივობით. ეს კი აიძულებს ინდივიდს, გააცნობიეროს, რომ ორგანიზებული მასის სტრუქტურა მას სულს უზუთავს. შუა საუკუნეებში ინდივიდზე ეკლესიის კოლექტივიზმის ზეწოლის ხარისხი იშვიათად ან არასდროს ყოფილა იმდენად ძლიერი, რომ ინდივიდის საზოგადოებასთან დამოკიდებულება გლობალურ პრობლემად ქცეულიყო. ამიტომ ეს პრობლემა პროექციის დონეზე დარჩა და ნევროზული ინდივიდუალიზმის ნილბის ქვეშ ჩანასახობრივი ცნობიერების შესწავლის უფლება ჩვენმა ეპოქამ დაიტოვა.

ახალი ეპოქის ცვლილებებამდე ალქიმიამ თავისი განვითარების კულმინაციურ წერტილს გოეთეს „ფაუსტში“ მიაღწია, რომელიც თავიდან ბოლომდე ალქიმიური აზროვნებით არის გაჯერებული. იმას, რაც „ფაუსტში“ ხდება, ყველაზე უფრო ცხადად, ალბათ, პარისის და ელენეს სცენა გამოხატავს. შუა საუკუნეებში ალქიმიკოსისთვის ამ სცენას რეტორიკაში მზისა და მთვარის იდუმალებით მოცული „coniunctio“-ს მნიშვნელობა ექნებოდა (ნახ. 268). თანამედროვე ფაუსტი კი გამოიცნობდა პროექციას და პარისის, ანუ მზის, ადგილას ელენეს, ანუ მთვარეს — თავის შინაგან ქალურ დაპირისპირებულ მხარეს — დაეუფლებოდა. ამგვარად, გაერთიანების ობიექტური პროცესი ოსტატის, ანუ ალქიმიკოსის, სუბიექტური განცდა ხდება. იმის ნაცვლად, რომ ეს განცდა გააცნობიეროს, იგი თავადვე ხდება ამ დრამის მონაწილე. ფაუსტის სუბიექტური ჩარევა მარცხით მთავრდება, რადგან მიზანი — შექმნას უნივერსალური სუბსტანცია — მიღწეული არ არის. ამის მაგივრად, ეფეორიონი — უხრწნადი და „უნვადი“, რომელიც „filius philosophorum“-ია, — საკუთარ ცეცხლში ინვის, რაც

ალქიმიკოსისთვის მძიმე მარცხია, ფსიქოლოგისთვის კი საკმარისი მიზეზი ფაუსტის გასაკრიტიკებლად; თუმცა კი ამ ფენომენში უჩვეულო არაფერია, რადგან ყველა არქეტიპი გამოჩენისთანავე მთლიანად მოიცავს ადამიანს მანამ, სანამ ის (არქეტიპი) არაცნობიერ მდგომარეობაშია და აიძულებს მას, შესაბამისი როლი შეასრულოს.

იმის წყალობით, რომ ფაუსტი ახდენს საკუთარი თავის იდენტიფიკაციას პარისთან, coniunctio მას პროექციიდან პიროვნულ-ფსიქოლოგიური განცდის, ანუ ცნობიერების, ველში გადმოაქვს. ამ ნაბიჯის გადადგმა ალქიმიური ამოცანის ამოხსნას და პიროვნების აქამდე არაცნობიერი ნაწილის გათავისუფლებას ნიშნავს. ცნობიერების ზრდას თან სდევს ინფლაციის სამიშროებაც, რაც ცხადად ვლინდება ფაუსტის ზეადამიანურ შესაძლებლობებში. ფაუსტის სიკვდილი გარდაუვალი აუცილებლობაა, მაგრამ არა საკმარისი პასუხი დასმულ კითხვებზე. დაბადება და მეტამორფოზი, რომელიც coniunctio-ს მოჰყვება, იმ ქვეყნად, ანუ არაცნობიერში, უნდა მოხდეს. უპასუხოდ რჩება „ზარატუსტრაში“ დასმული კითხვა, კერძოდ, ზეკაცის პრობლემა, რაც ნიცშეს ჩვეულებრივ ადამიანთან საშიშად აახლოვებს და რამაც შურისძიების ანტიქრისტიანული გრძნობები გამოავლინა; ნიცშეს ზეკაცი ინდივიდუალური ცნობიერების ამპარტავნებაა, ხოლო მისი დაპირისპირება ქრისტიანობის კოლექტიურ ძალაუფლებასთან გარდაუვალია. ამ დაპირისპირებას კი ინდივიდის კატასტროფული ნგრევისკენ მივყავართ. ჩვენ ვიცით, როგორი ფორმით აღსრულდა ბედისწერა ნიცშესთან „*iam ethice quam physice*“ და რა პასუხი გასცა ნიცშეს ზეკაცის ინდივიდუალიზმს მომდევნო ეპოქებმა. ამ პასუხს მასობრივი ორგანიზაციების, კოლექტივებისა და მოზღვაებული მასების „*iam ethice quam physice*“ სახე მიეცა და ყოველივე არსებული ოინბაზობად აქცია. ერთი მხრივ, პიროვნულობის ჩახშობა, მეორე მხრივ კი, დაუძლურებული, ალბათ მომაკვდინებელი ჭრილობით სწეული ქრისტიანობა — ასეთი გახლავთ ჩვენი ეპოქის შეულამაზებელი სახე.

ფაუსტის ცოდვა იმაში მდგომარეობდა, რომ საკუთარი თავის იდენტიფიკაცია მოახდინა საგანთან, რომელსაც უნდა განეცადა და განიცადა მეტამორფოზი. ნიცშემ კი საკუთარი ეგო პიროვნების ცნობიერ ნაწილთან დაპირისპირებულ ზეკაცთან — ზარატუსტრასთან გააიგივა. შეგვიძლია კი ზარატუსტრაზე ვისაუბროთ, როგორც პიროვნების ნაწილზე? განა ის ზეადამიანი არ არის, რომელშიც ადამიანს თავისი წილი კი ეგულება, მაგრამ ამაღ მაინც ვერ გვევლინება? ნუთუ ღმერთი მართლა იმის გამო მოკვდა, რომ ნიცშეს მისი ხმა დიდი ხანია აღარ სმენია? იქნებ სწორედ „ზეკაცის“ მანტიით მოსილი დაუბრუნდა იგი კაცობრიობას?

ზეკაცის იდეალისკენ ბრმა სწრაფვისას ფაუსტი ფილემონისა და ბავკისის სიკვდილის მიზეზი ხდება. მაინც ვინ არიან ისინი, ეს ორი

PHILOSOPHORVM FERMENTATIO.

**Ne wird Sol aber verschlossen
Und mit Mercurio philosophorum vergeroffen.**

ნახ. 268. „Fermentatio“: „coniunctio spirituum“-ის სიმბოლური გამოსახულება.
Rosarium philosophorum (1550)

უნყინარი მოხუცი? უღმერთო ქვეყანაში, სადაც ზეციურ სტუმრებს — იუპიტერს და მერკურს — არავინ მასპინძლობს, მათ ფილემონი და ბაკისი შეიფარებენ. და მაშინ, როცა ბაკისი მათ ერთადერთ ბატს სწირავს მსხვერპლად, მოხდება მეტამორფოზი: ღმერთები გაამხელენ თავს, ღარიბული ქოხი ტაძრად გადაიქცევა, ხოლო მოხუცები — სინმინდეთა მარადიულ მსახურებად.

რალაც მოსაზრებით, ალქიმიკოსები ფსიქეს ჭეშმარიტებასთან უფრო ახლოს იდგნენ, ვიდრე ფაუსტი, რადგან ცეცხლოვანი სულის ქიმიური ელემენტებისაგან გათავისუფლებას ცდილობდნენ და საიდუმლოს, როგორც ბუნების ბნელ და უტყვე წიაღში მყოფს, ისე ეპყრობოდნენ. საიდუმლო ჯერ კიდევ გარეთ იყო. ცნობიერების განვითარების ხაზი

ზემოთ მიისწრაფვის, ამიტომ მას, ადრე თუ გვიან, პროექცია უნდა შეენწყვიტა და ფსიქეს დაბრუნებოდა, რადგან ცნობიერება იმთავითვე ფსიქიკური ბუნებისა იყო. რას წარმოადგენდა ფსიქე განმანათლებლობისა და მეცნიერული რაციონალიზმის ეპოქაში? იგი ცნობიერების სინონიმად იქცა. ფსიქე იყო ის, „რაც ჩემთვის ცნობილია“. ფსიქე ეგოს გარეშე არ არსებობდა და, ამდენად, ეგოს იდენტიფიკაცია პროექტირებულ შინაარსთან გარდაუვალი გახდა. დასრულდა ეპოქები, როცა ფსიქე „სხეულის გარეთ“ იმყოფებოდა და იმ „დიად საგნებს“ წარმოისახავდა, რომლებსაც სხეული ვერ დაეუფლებოდა. პროექტირებული შინაარსი ეგოს ცნობიერების ქიმერულ, ფანტასმაგორიულ სურათ-ხატებად უნდა გამოვლენილიყო და ადამიანის პირად საკუთრებად ქცეულიყო. ცეცხლი ჰაერში მიინავლა, ჰაერმა ზარატუსტრას ქარივით დაჰბერა და ცნობიერების ინფლაციის მიზეზად იქცა. ამ ქარს კი მხოლოდ შემზარავი კულტურული კატასტროფები, ღმერთების მიერ უღმობელი კაცობრიობისთვის თავსდატეხილი წარღვნა თუ შეაჩერებდა.

გაყოფიერებული ცნობიერება ეგოცენტრულია და საკუთარი არსებობის გარდა არაფერს ცნობს. მას ვერც წარსულის გამოცდილება ასწავლის რამეს, ვერც თანამედროვე მოვლენებს აულებს ალღოს და ვერც სამომავლოდ გამოიტანს გონივრულ დასკვნებს. საკუთარი თავითვე დაჰიპნოზებულს, განსჯის უნარი დაკარგული აქვს. იგი განწირულია და სასიკვდილო განაჩენიც გამოტანილი აქვს. ინფლაცია ცნობიერების რეგრესს იწვევს და მას არაცნობიერ მდგომარეობაში აბრუნებს. ეს ხდება ყოველთვის, როცა ცნობიერება არაცნობიერის შინაარსს თავის თავზე იღებს და განსხვავების უნარს *conditio sine qua non* კარგავს. როცა ბედისწერამ ევროპის სცენაზე შემზარავი ომი გაითამაშა, ომი, რომელიც არავის სურდა, არ მოინახა არავინ, ვინც თავის თავს დაუსვამდა კითხვას: რამ ან ვინ გამოიწვია ეს საშინელება? ვერავინ მიხვდა, რომ ევროპელი რაღაცას შეეპყრო, რამაც მას ნებელობა წაართვა. წერას ატანილი და არაცნობიერი მდგომარეობა მანამ გაგრძელდება, სანამ ევროპელს ერთხელაც საკუთარი „ღვთაებრივი ყოვლისშემძლეობა“ არ შეაშინებს. მეტამორფოზი მხოლოდ ცალკეული ინდივიდით იწყება, რადგან ბრბო ბრმა ცხოველია, რაც საკუთარ ტყავზე გამოვცადეთ კიდეც. თუ ერთეულებმა მაინც გააცნობიერეს, რომ არსებობს შინაარსები, რომლებიც პიროვნული ეგოს კუთვნილება კი არ არის, ფსიქიკური Non-Ego-ს საკუთრებაა, ამას ძალზე მნიშვნელოვან ფაქტად მივიჩნიე. ადამიანმა უნდა შეასრულოს ეს მენტალური ოპერაცია, თუკი მას ინფლაციის თავიდან აცილება სურს. საბედნიეროდ, მრავალი სასარგებლო და ყურადსაღები მოდელი გაგვაჩნია, რასაც პოეტები და ფილოსოფოსები გვთავაზობენ. ეს მოდელები თუ „არქეტიპები“ ყველა დროისა და ყველა ადამიანის მკურნალი ნამალია,

ნ. ხ. 269. ოსტატი და მისი „soror mystica“ „opus“-ის ბოლოს საიდუმლოს
დაცვის რიტუალური უესტით.
Mutus liber (1702)

მაგრამ, ცხადია, არა მასებისათვის. არსებობს რაღაც ფარული და იდუმალი, რაც ადამიანმა მარტობასა და სიჩუმეში უნდა განიცადოს. ცოტას თუ სურს იცოდეს სიმართლე. ბევრად ადვილია ათასობით ადამიანის წინაშე ქადაგება და პანაცეაზე საუბარი, ვიდრე საკუთარი გამოცდილებით სიმართლის პოვნა. ისიც ხომ ვიცით, რომ კოლექტიური ტანჯვა ბევრად იოლი ასატანია. ჯოგს არ სჩვევია დაეჭვება. რაც უფრო ძლიერია ბრბო, მით უფრო ურყევია ჭეშმარიტება და მასთან ერთად — კატასტროფაც.

წარსულის მაგალითზე უნდა ვისწავლოთ, რომ ფსიქეს აქვს შინა-არსები ან განიცდის გავლენებს, რომელთა ასიმილაციასაც სერიოზული საფრთხე სდევს თან. თუ ალქიმიკოსები საკუთარ საიდუმლოს მატერიას მიაწერდნენ, თუ ვერც ფაუსტი და ვერც ზარატუსტრა მაგალითად ვერ გამოგვადგება, მაშინ ერთი გზაა დაგვრჩენია — უარი უუთხრათ ცნობიერების ამპარტავნებას, რომელსაც თავი ფსიქედ მიაჩნია, და ფსიქეს რეალობა ვაღიაროთ, ამ რეალობას კი თანამედროვე რაციონალური მეთოდებით ვერ გავიაზრებთ. იმას, ვინც საკუთარ არცოდნას აცნობიერებს, ობსკურანტს ვერ ვუწოდებ. ობსკურანტი სწორედ ის გახლავთ, ვინც ცნობიერების არასაკმარისი განვითარების გამო საკუთარ უცოდინრობას ვერც ხედავს. ვფიქრობ, ფილოსოფიური ოქროს, პანაცეის თუ ჯადოსნური ქვის დამზადების ალქიმიკოსთა მოლოდინი, ერთი მხრივ, პროექციით გამოწვეული ილუზია იყო, მეორე მხრივ კი ფსიქოლოგიური ფაქტი, რასაც არაცნობიერის შესახებ ფსიქოლოგიაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. ალქიმიური ტექსტები და სიმბოლოები მოწმობენ, რომ ალქიმიკოსი ინდივიდუაციის პროცესის პროეცირებას ქიმიური გარდაქმნების ფენომენში ახდენდა. მეცნიერული ტერმინი „ინდივიდუა-

ცია“, ცხადია, ერთხელ და სამუდამოდ დადგენილ ფაქტს არ გულისხმობს². ის აღნიშნავს არაცნობიერის იმ წყვედიადით მოცულ სფეროს, სადაც ვითარდება პროცესები, რომლებიც პიროვნების ჩამოყალიბების საფუძვლებს ქმნის. ეს ტერმინი მიუთითებს სასიცოცხლო პროცესებზე, რომლებიც უხსოვარი დროიდან, ღვთაებრივი წარმომავლობის გამო, სიმბოლოების წარმომშობი ფუნქციით ხასიათდება. საიდუმლოებით მოცული ეს

ნახ. 270. ფენიქსი – მკვდრეთით აღდგომის სიმბოლო.
BOSCHUIS, *Symbolographia* (1702)

პროცესები ადამიანის რაციოს აუხსნელი თავსატეხის წინაშე აყენებს. ამ თავსატეხის ამოსახსნელად, ვფიქრობ, გონება უვარგისი ინსტრუმენტია. ტყუილად კი არ მონათლეს ალქიმიკოსებმა ალქიმია „ხელოვნებად“. მათ კარგად ესმოდათ, რომ მათი „ხელოვნება“ შემოქმედებით პროცესებთან იყო დაკავშირებული, რომლის სიღრმეებსაც განცდით უნდა სწვდე, ინტელექტმა კი იგი მხოლოდ უნდა აღწეროს. ალქიმიკოსები გვაფრთხილებდნენ: „Rumpite libros, ne corda vestra rumpantur“³, თუმცა კი, მეორე მხრივ, დაუინებით მიგვიითებდნენ წიგნების საგულდაგულოდ შესწავლისკენ. შემეცნებას განცდა გვაახლოებს და არა წიგნები (ნახ. 269).

ჩემს გამოკვლევაში (სიზმრის სიმბოლოები) იმის ჩვენებას შევეცადე, თუ როგორია ამგვარი განცდა პრაქტიკულ სინამდვილეში. განცდის ინდივიდუალურ ფორმათა მრავალფეროვნება განუხაზღვრელია, თუმცა ისინი ალქიმიური სიმბოლოების მსგავსად გარკვეული ცენტრალური ტიპების გარშემო იყრიან თავს, რომელთა ბუნებაც უნივერსალურია. ეს ის პირველადი სურათ-ხატებია, საიდანაც რელიგიები საზრდოობენ.

² იხ. ჩემი „Individuation“.

³ „დახიეთ წიგნები, რათა თქვენი გულები არ დაიშხვრეს“.

36 Notae De

219 [Circus] = Ternarius sive Quaternarius

Ternus ex duobus rectis et communi utrisque, quasi Cygo.
latus puncto. (72m.) Corpus, Spit, aia. [Filius] [Liber]

♀ [Quaternus] = per 4 rectas ab unico puncto individuae in con-
 trarias excurrunt partes quatuor Elementorum ... in-
 nuere mysterium.

quatuor angulos rectos. Singulis his repetitis siquis ibidem, secretissime,
 etiam Octonarius, se offert.

Septenarius Ex duobus minimis rectis, et communi puncto:
 dividit ex 4 rectis, ab uno puncto, sex separantibus.

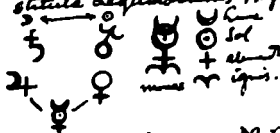
220 Quinarius 1+1+1+1+1=10 Cross Rectilinea (X) ex 6. fieri rectis indicata
 ad Denarium Superficiam, ab Antiquissimis Latinis Philosophis
 est assumpta.

... conveniens (ad Solis insequi) per 4. elementum magiam, exa-
 timina in suas lines fuerit facte separatis. Deindeque, per ea-
 rumdem linearum peripheras Oculis, in Complemento Solati
 fuerit facte conveniens.

☿: Triplacatus ignis exordium (in Arta).

221 Monachi istius linee et sol huc separari volumus Elementa, in
 quibus duaria vigebit proportio, idque ignis fieri ministerium.

☿ ex duobus semicirculis, in communi puncto conveniens, con-
 stituta aequinoctialis Neptemera Coccy.

211 [praefatus ad regem Maximilianum]
 Terrae quidam eorum, Terrae huc eorum
 huiusmodi, in eadem huiusmodi.

223 Et (recte hoc) ite est Philosophorum Mercurius, ille celeberrimus
Microcosmus et Adam.

[Circus] propter ignis sublimem que, quos secum adfert, halitus, que
calidissimum. Sed ille vult animas, quia perceptor poterit.

224 Ex sol et linea tot et quod mysterium.
Philosophorum ante terram laborem.

☿ Philosophorum Mercurius huc
 ☼ Philosophorum Mercurius huc
 ☿ Philosophorum Mercurius huc

დანართი

ილუსტრაციების სია

1. შემოქმედი – სამ და ოთხ ნაწილად დაყოფილი კოსმოსის (ოთხი ელემენტის) ბრძანებელი. წყალი და ცეცხლი ზეცის საპირისპირო მხარეს წარმოადგენს. *Liber patris sapientiae. Theatrum chemicum Britannicum* (1652)
2. ორი ალქიმიკოსი მუხლმოყრით ალქიმიურ ლემელთან ღმერთის წყალობას შესთხოვს. *Mutus liber* (1702)
3. ალქიმიური საქმის სიმბოლო. მზისა და მთვარის პერმანენტული მუქი (1752)
4. გამოხატავს სიმბოლურ პროცესს, რომელიც ქაოსში იწყება და ფენიქსის (სინათლის) აზადებით სრულდება. ბეროლდ ვერეილელის მიერ გამოცემული *Songe de Poliphile*-ს (1600) სატიტულო გვერდი.
5. შვიდი ქალწული, რომლებიც გარდაისახებიან. *Le Songe de Poliphile* (1600)
6. ბედისწერის ქალღმერთთა განმგებელი დედის ფიგურა. THENAUD, *Traité de la cabale* (მე-16 ს.)
7. ურობოროსი, როგორც მარადისობის სიმბოლო. HORAPOLLO, *Selecta hieroglyphica* (1597)
8. „animus mundi“ (lunare) – კაცობრიობის წინამძღოლი ქალის ფიგურა, რომელსაც თავის შხრივ ღმერთი განაგებს. FLUDD, *Utriusque cosmi* (1617)
9. მძინარე მეფის გამოღვიძება, გამოსახული პარისის განაჩენის სახით. იქვე პერმესი, ფსიქოპომპოსი. *Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia* (1520)
- 10, 11, 12 მელუ ზინა, ორთავიანი მელუ ზინა, ქალთევზა ნილბით. ELEAZAR, *Uraltes chymisches Werk* (1760)
13. „კუდის მჭამელი“ (ურობოროსი), როგორც ალქიმიური პროცესის ძირითადი მასალა, წითელი და თეთრი ვარდით, „flos sapientum“-ით; ქვემოთ: „coniunctio solis et lunae“; შუაში: „lapis philosophorum“ მზის სახით. *Pandora* (1588)
14. იაკობის სიზმარი. ბლეიკის აკვარელი
15. „scala lapidis“, რომელიც ალქიმიური პროცესის სტადიებს გამოხატავს. *Emblematical Figures of the Philosophers' Stone* (მე-17 ს.)
16. „სამთავიანი მერკური“ – ანთროპოსი; ქვემოთ: თვალახვეული კაცი, რომელსაც ცხოველი მიუძღვება. KELLEY, *Tractatus duo de Lapide philosophorum* (1676)
17. ოსტატი (პერმესი) – ცხერების და ხარების მწყემსი, რომელიც გამოხატავს გაზაფხულის სწრაფვას, „opus“-ის დასაწყისს. *Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia* (1520)
18. ქრისტე, როგორც მწყემსი. მოზაიკა გალა პლასიდიას მავზოლეუმიდან, რაენა (424-451 წწ.)
19. „სამშენიველი“ – მეფე ზური. ბლეიკის აკვარელი დანტეს „განმანმენდელისთვის“, *N* სიმბოლურა.
20. ექვსი პლანეტა, მერკურის მიერ მეშვიდე პლანეტაში გაერთიანებული. მერკური წარმოდგენილია ურობოროსისა და მონითალო-მოთეთრო ორთავიანი არწივის სახით. *Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia* (1520)
21. შვიდი პლანეტის ღმერთები პადესში. MYLIUS, *Philosophia reformata* (1622)
22. მერკური „ფილოსოფიურ კერცხში“ (ალქიმიურ ჭურჭელში). როგორც მათი პირმშო, იგი დგას მზესა და მთვარეზე, რითაც მისი ორბუნებოვნებაა ხაზგასმული. ფრინველები გასულიერების აქტზე მინიშნებაა. მანათობელი მზის სხივები ჭურჭელში „პომუნკულუსს“ ამნიფებს. *Mutus liber* (1702)
23. მისტიკური ჭურჭელი, რომელშიც ორი ბუნება ერთიანდება (Sol და Luna, Caduceus), საიდანაც „filius hermaphroditus“, პერმესი ფსიქოპომპოსი წარმოიშობა; გვერდით გამოსახულია ექვსი პლანეტის ღმერთები. *Figurarum aegyptiorum secretarum...* (მე-18 ს.)
24. ადამიანთა საქმიანობები, რომელთაც მერკური მფარველობს. ტოუბინგური ხელნაწერი (1400)

25. სიცოცხლის წყარო – „fons mercurialis“. *Rosarium philosophorum* (1550)
26. საკუთარი ატრიბუტიკით გარშემორტყმული მარიაში (ოთხკუთხედის ფორმის შემოღობილი ბალი, მრგვალი ტაძარი, კოშკი, კარიბჭე, წყარო, შადრევანი, პალმები, კვიპაროსები [სიცოცხლის ხეები] და სხვა დანარჩენი ქალური სიმბოლოები) მე-17 ს.
27. მზისა და მთვარის კავშირი, რომელიც ბანაობისას განმარტებულ გავლენას ახდენს. *Biblioteca Ambrosiana Codex I*
28. ლევითანის დაჭერა ლეთის შვიდანგელოზიანი სატყუარით და ჯვარცმით. HERRAD VON LANDSBERG, *Hortus deliciarum* (დაახლ. 1180)
29. შვიდფურცლიანი ვარდი, როგორც შვიდი პლანეტისა და მეტამორფოზის შვიდსაფეხურიანი ალგორია. FLUDD, *Summum bonum* (1629) HERRAD von Landsberg, *Hortus deliciarum* (დაახლ. 1180)
30. მონითალო-თეთრი ვარდი, ალქიმიის „ოქროსფერი ყვავილი“, როგორც „filius philosophorum“-ის დაბადების ადგილი. Ripley Scrowle (1588)
31. სიმბოლური ქალაქი – დედამიწის ცენტრი დამცავი კვადრატული კედლით Temenos-ს განასახიერებს. MAIER, *Viatorium* (1651)
32. „coniunctio solis et lunae“. თეთრი ქალწული დგას მთვარეზე (?). TRISMOSIN, *Splendor solis* (1582)
33. ქალწულებით გარშემორტყმული პოლიფილე. *Le Songe de Poliphile* (1600)
34. „შავი“ (nigredo) დგას „მრგვალზე“ (sol niger). MYLIUS, *Philosophia reformata* (1622)
35. „ველური ადამიანი“ შუა საუკუნეების მოსაზრების მიხედვით. ვატიკანი (მე-15 ს.)
36. სატანა, როგორც ეთერული სული და ლეთის სანინააღმდეგო გონი. „ფაუსტის“ ილუსტრაციები, 1 ნაწილი, დელაკრუა (1789-1863)
37. შვიდფურცლოვანი ყვავილი. BOSCHIUS, *Symbolographia* (1702)
38. ქალწული მერკური, ოქროს (მზის) და ვერცხლის (მთვარის) წყაროზე მდგარი, ხელში ძით-დრაკონით. *Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia* (1520)
39. Schri-Yantra.
40. ტიბეტური „სამყაროს ბორბალი“ (sidpe-korlo).
41. მექსიკური „ქვის დიდი კალენდარი“.
42. მანდალაში ჩახატული ჯვრის მზიდველი ყრმა იესო. ალბერტუს პიკტორის კედლის მხატვრობა, პერკებერგის ეკლესია, შედგენილი (1480)
43. ლამაისტური მანდალა ვაჯრა.
44. მექსიკური კალენდარი.
45. პერმეტი – სამშენებლო ნაწარმი. რომაული გემა
46. კუდის მჭამელი გვირგვინოსანი ურჩხული.
47. წრე, რომელსაც ორი ურჩხული კრავს; ოთხივე კუთხეში ოთხი ელემენტის ნიშანია. ELEAZAR, *Uraltes chymisches Werk* (1760)
48. „putrefactio“, რის გარემოც „opus“-ის მიზანი არ მიიღწევა (ამით აიხსნება მიზანში ნასროლი ისარი). STOLCIUS DE STOLCENBERG, *Viridarium chymicum* (1624)
49. ცნობიერების ოთხი ფუნქციის სქემატური გამოსახულება. აზროვნება, როგორც ძირითადი ფუნქცია, გამოსახულია წრის შუაში განათებულ ნაწილში, გრძნობა არასრულფასოვანი ფუნქციაა და ნახევარწრის ბნელ ნაწილს იკავებს, ხოლო ორი დამხმარე ფუნქცია ნაწილობრივ სიბნელებში, ნაწილობრივ კი სინათლეშია მოქცეული.
50. ავადმყოფობის გამომწვევი სულებისგან დამცავი კოშკი. FLUDD, *Summum bonum* (1629)
51. პლანეტური ორბიტებით გარშემორტყმული Lapis-ის ტაძარი, რომელიც ლაბირინთსაც წარმოადგენს. VAN VREESWYK, *De Groene Leenw* (1672)
52. პარპოკრატე ლოტოსზე. გნოსტიკური გემა
53. ტეტრამორფი – ეკლესიის რამი. HERRAD VON LANDSBERG, *Hortus deliciarum*, ჯვარცმა (დაახლ. 1180)
54. პერმადროდიტი სამი გველით და ერთი გველით; ქვემოთ: მერკურის სამთავიანი ურჩხული.

Rosarium philosophorum in: Artis auriferae II (1593)

55. ფაუსტი ჯადოსნური სარკის წინ. რემბრანდტის ოფორტი (1652)
56. ახალგაზრდობის წყარო – *Codex de Sphaera*-დან (მე-15 ს.).
57. იმპერატორის განსაბანელი სასნაულმოქმედი წყაროს წყლით, რომელზეც მზე და მთვარე ახდენს გავლენას. *Biblioteca Angelica* (მე-14 ს.)
58. ქრისტე – ცეცხლის წყარო „აალებული“ სტიგმით. კენიგსფელდის ეკლესიის ვიტრაჟი, შვეიცარია (მე-14 ს.)
59. „ყოველი საგანი არსებობს სამში. სიხარულს ისინი მხოლოდ მეოთხეში პოუვენ“ (წრის კვადრატურა). JAMSTHALER, *Viatorium spagyricum* (1625)
60. ორი სქესის ერთ მთლიანად გადაშქვნი წრის კვადრატურა. MAIER, *Scrutinium chymicum* (1687)
61. მარგალიტები – ცის სიმბოლო, ოთხი ზეციური ძალის (დრაკონების) გარემოცვაში. ტანგის პერიოდის ჩინური ბრინჯაოს სარკე (მე-7-9 სს.)
62. ოთხკუთხედი ფორმის მანდალა ჯვრით, ცენტრში კრავით, ოთხი მახარობლით და სამოთხის ოთხი მდინარით. ოთხ მედალიონზე გამოსახულია სათნოების ოთხი ძირითადი პრინციპი. ცვიფალტენის ტაძარი (მე-12 ს.)
63. პერმესი. ბერძნული ლარნაკის მხატვრობა.
64. ქრისტე – ანთროპოსი, რომელიც დგას დედამიწაზე და გარშემორტყმულია ოთხი სტიქიით (ცეცხლით, წყლით, მიწით, ჰაერით). DE GLANVILLE, *Le Propriétaire des choses* (1487)
65. ტეტრამორფი (ანთროპოსის სიმბოლო) ორ ბორბალზე (ძველი და ახალი აღთქმის სიმბოლოზე). ვატოპედის მონასტერი ათონის მთაზე (1213)
66. ადმონ-რა, ეგვიპტელთა ოთხი სტიქიის სული. CHAMPOLLION, *Panthéon égyptien*
67. დემონი მაიმუნის სახით. *Speculum humanae salvationis* (მე-14 ს.)
68. თოტი კინოკეფალის სახით (ამენხოტეპის სამარხი, XX დინასტია, – 1198 – 1167.)
69. დანტე და ვერგილიუსი ქვესკნელში მოგზაურობენ. DANTE, *Inferno*. (ვატიკანი, მე-15 ს.)
70. მეტამორფოზის წარმართული რიტუალები გველით შუა საუკუნეებში.
71. ადამისა და ევას შექმნა „materia prima“-ს თიხისგან. SCHEDEL, *Das Buch der Chroniken und Geschichten* (1493)
72. „შუთავსებელთა კავშირი“: წყლისა და ცეცხლის შეუღლება. ორივე ფიგურას ოთხ-ოთხი ხელი აქვს, რაც მრავალმხრივ შესაძლებლობათა სიმბოლური გამოხატულებაა. ინდური ნახატის მიხედვით.
73. ადამიანის გათავისუფლება ურჩხულის ძალაუფლებისგან. (ვატიკანი, მე-15 ს.)
74. ზეცა ანაყოფიერებს მიწას და ბადებს ადამიანს. THENAUD, *Traité de la cabale* (მე-16 ს.)
75. ტრიმურტი. სამკუთხედი სიმბოლურად გამოხატავს კოსმოსის ტენდენციას – გაერთიანდეს მთლიანობის წერტილში. კუ განასახიერებს თავის ქალიდან ცეცხლის ალვებს შორის ამოზრდილ ვიწვნს და ლოტოსს. უკანა ფონზე – მანათობელი ბრამპას მზე. მთლიანობაში ნახატი ალქიმურ „opus“-ს შეესაბამება. კუ „massa confusa“-ს სიმბოლოა, თავის ქალა – ჭურჭელი ტრანსფორმაციისთვის, ყვავილი – თვითობა, შესაბამისად, მთლიანობა. ინდური ნახატის მიხედვით.
76. კუ: ალქიმური ინსტრუმენტი. PORTA, *De distillationibus* (1609)
77. ა და ბ Telesphoros, ესკულაპეს კაბირი ან „familiaris“-ი.
ა: ბრინჯაოს ფიგურა; ბ: მარმარილოს სტატუეტი, ვენა.
78. მარიამ წინასწარმეტყველი; უკანა ფონზე: ზენას და ქვენას გაერთიანება (coniunctio). MAIER, *Symbola aureae mensae* (1617)
79. მეფე-მზე ექვსი პლანეტა-ვაჟიშვილით. LACINIUS, *Pretiosa margarita novella* (1546)
80. მერკური ატრიალებს რემანიან ბორბალს – პროცესის სიმბოლოს. ერთ ხელში მას სანამებელი იარაღი – „telum passionis“ – უჭირავს. *Speculum veritatis* (ვატიკანი, მე-17 ს.)

81. „Sol et ejus umbra.“ დედამინა სინათლესა და წყვდიადს შორის არის მოქცეული. MAIER, *Scrutinium chymicum* (1687)
82. ანთროპოსი ოთხი ელემენტით. მე-18 ს-ის რუსული ხელნაწერიდან.
83. დანტე ლუთაბრიგი ვარდით წარდგება ღმერთის წინაშე. DANTE, *Paradiso* (ვატიკანი, მე-15 ს.)
84. გალავანმშენებელ ბაღში შადრევანი ნიშნავს „constantia in adversis“-ს – განსხვავებულობათა მუდმივობას, ალქიმიაში ტიპურ სიტუაციას. BOSCHIUS, *Symbolographia* (1702)
85. რეაფურცლოვანი ყვავილი, როგორც შვიდის მერვე ან პირველი. *Recueil de figures astrologiques* (მე-18 ს.)
86. ალქიმიური სადისტილაციო აპარატი – „utrum vas“ (ორმაგი) მერკურის გველით. KELLEY, *Tractatus duo de Lapide philosophorum* (1676)
87. ქალწული – ლუთაბრიგი ბავშვის ჭურჭელი. კენეციური *Rosario dela gloriosa vergine Maria* (1524)
88. წმინდა გრაალის ხილვა: *Le Roman de Lancelot du Lac* (მე-15 ს.)
89. პელიკანი ბარტყებს საკუთარი სისხლით კვებავს – ქრისტეს ალეგორია. BOSCHIUS, *Symbolographia* (1702)
90. ურჩხულისა და ლომის მსგავსად დათვიც „prima materia“-ს სამიში ასპექტია. *Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia* (1520)
91. Anima Mundi. THURNEYSSER ZUM THURN, *Quinta essentia* (1574)
92. ალქიმიური პროცესი ზოდიაქოში. Ripley, *Scrowle* (1588)
93. „ადექტა მთა“ – შეიდ საფეხურზე მდგომი მზითა და მთვარით განათებული ბრძენთა ტაძარი (თავყრილობათა შენობა). ტაძარი მთაშია შემალული, რაც იმაზე მოუთითებს, რომ ფილოსოფიური ქვა მინაშია ჩამარბული, საიდანაც ის უნდა მოიპოვონ და გაასუფთაონ. ზოდიაქო უკანა ფონზე სიმბოლურად გამოხატავს დროს, რომლის წრებრუნვაც „opus“-შია ჩართული. ოთხივე კუთხეში განლაგებული ელემენტები კი მთლიანობაზე მოუთითებს. ქვემოთ მარჯვნივ: თვალახვეული ადამიანი, მარცხნივ: მეცნიერი, რომელიც საკუთარ ინტუიციას მიჰყვება. MICHELSPACHER, კაბლა, ბუნებისა და ხელოვნების სარკე (1654)
94. ეტნა. „Gelai ar ardei.“ BOSCHIUS, *Symbolographia* (1702)
95. „Ludus puerorum“. TRISMOSIN, *Splendor solis* (1582)
96. მფარველი ღმერთები ბავშვების სახით. ეგვიპტური მექანიკური სათამაშოს ფრაგმენტი.
97. „დიდი მოგზაურობა“ გემით (peregrinatio). ორი არნივი დედამინის გარს შემოსაფრენად სხედასხვა მიმართულებით მიფრინავს, რაც იმაზე მიანიშნებს, რომ ამ მოგზაურობის მიზანი მთლიანობის მოძიებაა. MAIER, *Viatorium* (1651)
98. ფილოსოფიური ქვა, საიდანაც სასულიერო და საერო გვირგვინდადგმული ორთავიანი არნივი იბადება. (ვატიკანი, მე-16 ს.)
99. დრო – Lapis-ის სიმბოლო. ჯვარი და სამი მახარობლის სიმბოლო ადამიანთან ერთად ქრისტესთან ანალოგიაზე მოუთითებს. *Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia* (1520)
100. შორისკოპი სახლების, ზოდიაქოს და პლანეტათა გამოსახულებით. Titelholzschnitt von SCHÖA zum *Nativität-Kalender des Reymann* (1515)
101. ქრისტე მანდორლაში, ოთხი მახარობლის სიმბოლოებით გარშემორტყმული. რომანული ფრესკა.
102. ოსირისი შორის ოთხი ვაჟითურთ ლოტოსზე. მიცვალეზულთა წიგნი (ჰუნეფერის პაპირუსი)
103. Sponsus et sponsa. STEFANO DA SANT' AGNESE-ის *Politico con l'Incoronazione*-ის ფრაგმენტი (მე-15 ს.)
104. ღმერთი, როგორც სამება, ზოდიაქოს შემქმნელი. PETRUS LOMBARDUS, *De sacramentis* (ვატიკანი, მე-14 ს.)
105. ქალწული — ვარსკვლავითი პერსონიფიკაცია. *Speculum humanae salvationis* (ვატიკანი, მე-15 ს.)
106. „მთვარის ელექსირი“. (ვატიკანი, მე-17 ს.)
107. ლეთისმშობელი მაცხოვრით. *Speculum humanae salvationis* (ვატიკანი, მე-15 ს.)

108. მაია, ილუზიური სამყაროს მარადიული მქსოველი, ურობოროსის გარემოცვაში. ბრამპანუელი კრებულის დაზიანებული ყდა.
109. ოთხი მახარობელი სიმბოლოებით და სამოთხის ოთხი მდინარით; ცენტრში: ეზეკიელის ბორბალი მასში მოთავსებული „spiritus vitae“-თი. სახარების მინიატურა ამაფენბურგის ბიბლიოთეკიდან (მე-13 ს.)
110. ნავახოს ტომის ინდიელების ნახატი ქვიშაზე (ჩრდ. ამერიკა)
111. „cauda pavonis“ – ფერთა ერთობლიობა, მთლიანობის სიმბოლო. BOSCIUS, *Symbolographia* (1702)
112. ალქიმისტის ძირითად სიმბოლოთა ერთიანობა. TRISMOSEN, *La Toyson d'or* (1613)
113. მთვარისა და მზის ლუმელები, „coniunctio“, დაპირისპირებულობათა კავშირი. *Mutis liber* (1702)
- ნახ. 114. ალქიმიური პროცესის ოთხი საფეხური (სფეროებზე გამოსახული ოთხი ელემენტის სიმბოლო). MYLIUS, *philosophia reformata* (1622)
115. „nigredo“, ცნობამიხილი მერკური, რომელსაც პირიდან „spiritus“ და „anima“ ამოსდის. ყვავი „nigredo“-ა. JAMSTHALER, *Viatorium spagyricum* (1625)
116. მზისა და მთვარის ხეებს შორის დგას გვირგვინოსანი პერმაფროდიტი – მეფისა და დედოფლის კავშირი. პერმეტული ხელნაწერი (პარიზი, მე-17 ს.)
117. ანთროპოსი – „anima mundi“ – ოთხი ელემენტის შემცველი, რომელიც რიცხვი ათით აღინიშნება და სრულყოფილებას ნიშნავს (1+2+3+4). ALBERTUS MAGNUS, *Philosophia naturalis* (1560)
118. და-ძმა „სიცოცხლის განსაბანელი“. მათ ბარდაყზე ურჩხული კბენს, თავზე კი ღვთაებრივი მთვარის წყალი დაედინებათ. *Theatrum chemicum Britannicum* (1652)
119. ალქიმიური ლუმელი. GEBER, *De Alchimia* (1529)
120. მერკური ჭურჭელში. BARCHUSEN, *Elementa chemicae* (1718)
121. მერკურის ტრანსფორმაცია პერმეტულ ჭურჭელში. პომენკელუსი მიანიშნებს „aqua puerorum“-ს (= aqua permanentis-ს) *Cabala mineralis* (British Museum)
122. თორმეტი ალქიმიური ოპერაცია, გამოსახული „arbor philosophica“-ს ფორმით. NORTON, *Mercurius redivivus* (1630)
123. პერმაფროდიტი. მზისა და მთვარის პერმაფროდიტი შვილი (1752).
124. ალქიმიკოსები მუშაობის პროცესში. *Mutis liber* (1702)
125. (მრგვალ) ქაოსზე მდგომი მერკური — როგორც პერმაფროდიტი მზე და მთვარი (Rebis). MYLIUS, *Philosophia reformata* (1622)
126. სამყაროს შექმნის ექვსი დღე, რომელიც მეშვიდე დღით გვირგვინდება. HILDEGARD VON BINGEN, *Scivias* (მე-12 ს.)
127. მერკურის გარდასახვა ცეცხლში. BARCHUSEN, *Elementa chemicae* (1718)
128. პერმეს ტრისმეგისტოსი. SENIOR, *De chemia* (1566)
129. გაავრცარებული „prima materia“-დან პერსონიფიცირებული „spiritus“-ი აქროლდება. *Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia* (1520)
130. მერკურის გველი წყალში, შესაბამისად, ცეცხლში საკუთარ თავს შთანთქავს. BARCHUSEN, *Elementa chemicae* (1718)
131. მერკურის ისრით განგმირული ადამი – „prima materia“, საიდანაც „arbor philosophica“ ამოიზრდება. *Miscellanea d'alchimia* (მე-15 ს.)
132. ალქიმიური საქმის „საიდუმლო“ (ანუ არაცნობიერი) შინაარსის გამოსახულება. ცენტრში ქალის და ზღვის მბრძანებლის (ნეპტუნის) კავშირი. ქვემოთ მარცხნივ მეთევზე ქალის ფიგურა მოჩანს, მარჯვნივ – მეთევზის სახით გამოსახული ოსტატი, რომელიც მელუზინას იჭერს. *Mutis liber* (1702)
133. ალქიმიკოსები მუშაობის პროცესში. პროცესის სხვადასხვა საფეხური. ქვემოთ – მზე, რომელიც ოქროს ყვავილს ბადებს. *Mutis liber* (1702)

134. სატურნი, ანუ მერკური აუზში განიბანება მანამ, სანამ სული თეთრ მტრედს (pneuma-ს) არ მოაღვლენს. TRISVOSIN, Splendor solis
135. თავის ქალა – ევას „amortificatio“-ს სიმბოლო, რომელიც „prima materia“-ს ქალურ ასპექტს განასახიერებს, „ambr“-ი ადამის ფალოსის შესატყვისია (იხ. ნახ. 131), აქ კი ხე ევას თავიდან ამოიზრდება. *Miscellanea d'alchimia* (მე-15 ს.)
136. ღმერთი მუქს ჰყენს ოსტატს. BARCHUSEN, *Elementa chemicae* (1718)
137. ალქიმიკოსი მედიტაციის, ანუ „inredo“-ს მდგომარეობაში. JAMSTHALER, *Viatorium spagyricum* (1625)
138. მერკურის სული, როგორც „prima materia“, ცეცხლში მოთამაშე სალამანდრას სახით. MAIER, *Scrutinium chymicum* (1687)
139. პერმესი გამოიხმობს ფრთოსან სულს. საფლავში აღმოჩენილი ზეთის შესანახი ატიკური ჭურჭელი (ლექითოსი)
140. ოსტატი „soror mystica“-სთან ერთად, რომელსაც ხელში ალქიმიური საქმის გასაღები უჭირავს. იგი განასახიერებს მზეს და მთვარეს. *Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia* (1520)
141. ოსტატი ნიგნით ხელში საკურთხეველთან. უკან მოჩანს ყანა, როგორც „opus“-ის ალეგორია, ასევე მზისა და მთვარის „coniunctio“. KELLEY, *Tractatus duo de Lapide philosophorum* (1676)
142. ალქიმიური პროცესის სტადიათა თანამიმდევრობის გამოსახულება. LIBAVIUS, *Alchymia* (1606)
143. ალქიმიკოსები მუშაობისას. *Mutis liber* (1702)
144. მარცხნივ: სამი ალქიმიკოსი ბიბლიოთეკაში; მარჯვნივ: ოსტატი ან მისი თანაშემწე პრაქტიკული ლაბორატორიული მუშაობის პროცესში. MAIER, *Tripus aureus* (1677)
145. ლაბორატორია და მჭევრმეტყველების დარბაზი. KUNNRATH, *Amphithetrum sapientiae aeternae* (1604)
146. მერკური — „გამაერთიანებელი სიმბოლო“. VALENTINUS, *Duodecim claves* (1678)
147. ურობოროსი Codex Marcianus (ვენეცია, მე-11 ს.)
148. მერკური (Cadeuceus!), კონტრასტული წყვილები ერთიანდებიან. *Figurarum aegyptiorum secretarum* (მე-18 ს.)
149. ავადმყოფი მეფე („prima materia“), რომლის გულიდანაც პლანეტათა შვილებს გვირგვინები ერგებათ. *La Sagesse des anciens* (მე-18 ს.).
150. ყოვლის გამკვეთი მერკური. *Speculum veritatis* (ვატიკანი, მე-17 ს.)
151. ჯოჯოხეთში გამომწყვდეულნი. IZQUIERDO, *Praxis exercitiorum spiritualium P. N. S. Ignatii* (1695)
152. ზემოთ: სატურნი, რომელიც თავის შვილებს ჭამს და მერკურის წყალს ასხურებს (lac virginis, vinum ardens); ქვემოთ: განახლება (რეგენერაცია) განბანვისას. *Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia* (1520)
153. ოსტატს პერმეტული ჭურჭლიდან ამოჰყავს „homunculus“-ი, „ფილოსოფოსთა ძე“. KELLEY, *Tractatus duo de Lapide philosophorum* (1676)
154. მეფე ექვს პლანეტასთან, ანუ ექვს მეტალთან, ერთად. KELLEY, *Tractatus duo de Lapide philosophorum* (1676)
155. განახლებული მეფე (filius philosophorum), რომელსაც ექვსი პლანეტა თავყავს სცემს.
156. დუალიზმი (დღე და ღამე): ზოდიაქოს ნიშნებსა და ადამიანს შორის შესატყვისობის სიმბოლური გამოსახულება. *Les très riches Heures du Duc de Berry* (მე-15 ს.)
157. „Anima Mercurii“. *Figurarum aegyptiorum secretarum* (მე-18 ს.)
158. „მებატრონის ნისქელი“. ოთხი მახარობელი „სიტყვას“ გრანგილის სახით ნისქელში ღერის, რათა დაეჭვოს შემდეგ თასში ყრბა იესო გამოჩნდეს. იოანეს სახარების („და სიტყუაჲ იგი ჴორციელ იქმნა“) სიმბოლურ-ხატოვანი გამოსახულება. ტრიბუნის ეკლესიის საკურთხეველი (მე-15 ს.)
159. სულის სხეულთან შეერთება: ალქიმიური საქორნილო განბანვის საეკლესიო ვერსია. *Les Grandes Heures du Duc de Berry* (1413)

160. ხელოვნების სიმბოლო, როგორც კონტრასტულ წყვილთა (წყალი – პაერი) გამაერთიანებელი. ელვაზარი, უძველესი ქიმიური ნამუშევარი (1760)
161. „Materia prima“, როგორც შეილების მჭამელი სატურნი. *Mutus liber* (1702)
162. ბორკილებაცხრილი კონტრასტული წყვილები ქაოსში. „ქაოსი“ „prima materia“-ს აღმნიშვნელია. DE MAROLLES, *Tableaux du temple des muses* (1635)
163. დედამიწა „prima materia“-ს სახით, რომელიც ფილოსოფოსთა ძეს კვებავს. MYLIUS, *Philosophia reformata* (1622)
164. მრგვალი ქაოსზე მდგარი მერკური; სასწორი „pondus et mensura“-ს ნიშანია. „მრგვალი“ ოქროს პირველსახეა. *Figurarum aegyptiorum secretarum* (მე-18 ს.)
165. „L'occasione“: მერკური დედამიწის სფეროზე („სიმრგვალებზე“) დგას; მის გვერდით მოჩანს caduceus-ი (გველეშეშმომხვეული კვერთხი) და დოვლათით საცხე რქები, რაც მერკურის მდიდრული ძლევის სიმბოლოურ გამოსახულებას წარმოადგენს. CARTARI, *Le Imagini de i dei degli antichi* (1583)
166. უკანა ფონზე მოჩანს ზღვის მეფე, რომელიც შველას ითხოვს, წინა ფონზე კი გამოსახულია მისი განახლებული სხეული „rotundum“-ით (მრგვალი) და „columba spiritus sancti“-ით ხელში. TRISMOSIN, *Splendor solis* (1582)
167. კონტრასტულ წყვილთა ფსიქიკური კავშირის ალგორითა ალქიმიამი. *Rosarium philosophorum* (1550)
168. „prima materia“ — მეფე, რომელიც საკუთარ ვაჟს შთანთქავს. LAMBSPRINCK, *Figurae et emblemata* (1678)
169. „მეფანე ღომი“ მზეს ყლაპავს. *Rosarium Philosophorum* (1550)
170. „მოგ ზაურობა ღამით ზღვაზე“ (ოოსები ჭაში; ქრისტე აკლდამაში; ევმაში ყლაპავს იონას). *Biblia pauperum*. გერმანული გამოცემა (1471)
171. პერაკლეს მოგ ზაურობა ღამით ზღვაზე მზის თასით. ატიკური ჭურჭლის ფსკერი (ვატიკანი, ძვ. წ. მე-5 ს.)
172. იონა ევმაჰის სახიდან ამოდის. ზღვაზე ღამით მოგ ზაურობის დასასრული „lapis angularis“-ის (ქვაკუთხედის) შესატყვისია. *Speculum humanae salvationis* (მე-15 ს.)
173. მეფის მოკვდინება (mortificatio). STOLCIUS DE STOLCENBERG, *Viridarium chymicum* (1624)
174. იონა ევმაჰში. ადრეკრისტიანული თიხის ლამპარი
175. მეფელი — „prima materia“ ჭაშს მკედარ მეფეს. უკანა ფონზე მოჩანს „prima materia“-ს sublimatio და მეფის მკედრებით აღდგომა. MAIER, *Scrutinium chymicum* (1687)
176. იონა ევმაჰის მუცელში. (ბიზანტია, მე-9 ს.)
177. „მკედრებით აღდგომა“ (სამსონი ფილისტიმელთა ქალაქის ქიშკრით; ქრისტე, რომელიც სამარხიდან ამოდის; ევმაჰი ამოანთხევს იონას). *Biblia pauperum* (1471)
178. მტრედი (avis Hermetis) ამოფრინდება ოთხი ელემენტიდან, როგორც ფიზიკის ტყვეობიდან გათავისუფლებული სულის სიმბოლო. *De summa et universalis medicinae sapientiae veterum philosophorum* (პარიზი, სავარაუდოდ მე-18 ს.)
179. ალქიმიური სამება: მეფე, მეფისწული და შუაში პერმესი (პერმესი = spiritus Mercurii). LAMBSPRINCK, *Figurae et emblemata* (1678)
180. ქრისტიანული სამება და სულიწმიდა, გამოსახული ფრთიანი კაცის სახით. გრაეიურა (მე-15 ს.)
181. მზის პირისახე. BOSCHUIS, *Symbolographia* (1702)
182. ქრისტე — სულთა მხსნელი. ბრაუნევილიერის სამონასტრო ეკლესიის ფრესკა (მე-12 ს.)
183. ანდროგინი ღუთაება მამრ გველ-მზესა და მდედრ გველ-მთვარეს შორის. გვიანბაბილონური გემა
184. სამი ჭაბუკი ანთებულ ლუმელში. ბარელიეფი ადრეკრისტიანულ სარკოფაგზე (რომი)
185. ქვემოთ: სამება, როგორც ერთი; კვატერნობა, რომელიც ბინარულობას ემყარება. VALENTINUS, *Duodecim claves* (1678)

186. მარჯნის ხე ზღვაში. DIOSCORIDES, *De materia medica* (მე-5 ს.)
187. ურჩხული ამოანთხევს იასონს, როცა ათენას მიერ მიწოდებულ სასმისს შესვამს. ატიკური თასი (მე-5 ს.)
188. ფილოსოფოსთა ხე, გარშემო „opus“-ის სიმბოლოებით. MYLIUS, *Philosophia reformata* (1622)
189. ურჩხული და პესაერიდების ხე. BOSCHIUS, *Symbolographia* (1702)
190. რიტუალური ხე გველით. ფრაგმენტი მაიას ტომის ხელნაწერიდან.
191. სულიანმდის მოფენა ცეცხლის სახით. მიუნხენი (მე-12 ს.)
192. ზოდიაქური ჯვრის კვატერნობა, გარშემორტყმული ექვსი პლანეტით. მერკური შეესაბამება მზესა და მთვარეს შორის მოქცეულ ჯვარს: -ის პარაფრაზი. ბიომე, თეოსოფიური თხზულებები (1682)
193. თეთრი და წითელი ვარდები – მეფისა და დედოფლის მატამორფოზის საბოლოო პროდუქტი. *Trésor des trésors* (1620-1650)
194. გოგირდი — მზე; „მარადიული წყლის“ მდინარეზე გადებული მერკური – მთვარე. BARCHUSEN, *Elementa chemicae* (1718)
195. შემოქმედი, მაკროკოსმოსი და ადამიანის სახით გამოსახული, ელემენტებით გარშემორტყმული მიკროკოსმოსი. HILDEGARD VON BINGEN, *Liber divinorum operum* (მე-12 ს.)
196. მეტამორფოზის პროცესში ანთროპოსის სამგვარი გამოვლინება: „corpus“, „anima“, „spiritus“; ქვემოთ: ურჩხული და გომბეშო, როგორც წინა ფორმები. Ripley Scrowle (1588)
197. ქრისტე სამთხის ოთხ მდინარეში, მახარობლები, ეკლესიის მამები, სათნოებანი და ა. შ. PEREGRINUS, *Speculum virginum* (მე-15 ს.)
198. პერმეტული ბატი, ანუ გედი. მზისა და მთვარის პერმადროდიტი შვილი (1752)
199. პერმადროდიტის გამოსახულება ქაოსის ფრთიან სფეროსთან, შვიდ პლანეტასა და ურჩხულთან ერთად. JAMSTHALER, *Viatotium spagyricum* (1625)
200. არნივი და გველი — „spiritus“-ის სუბლიმაციის სიმბოლოები; მარჯვნივ წინ – სატურნი. MYLIUS, *Philosophia reformata* (1622)
201. Sapientia — ბრძენთა დედა. *Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia* (1520)
202. ტრაპეზი შვიდი თევზით. ქრისტიანული თიხის ლამპარი კართაგენიდან
203. გველი შეიღისიანი გვირგვინით. გნოსტიკური გემა
204. ლომისთავიანი გველი თორმეტი სხივით საკურთხეველის თავზე. გნოსტიკური ავგაროზი
205. ბედისწერის ქალღმერთი, გამოსახული შვიდთავიანი გველის სახით. წმინდა სერვატიუსის ბეჭედი მაასტრიხტის კათედრალური ტაძრიდან
206. პელოსი ოთხცხენიან ეტლში განათებული გლობუსით. ლონდონი (1066)
207. ელიას ცად ამაღლება. ადრეული ქრისტიანული ფრესკა ლუცინას სამარხში, რომში.
208. მერკური, როგორც „anima mundi“. *Turba philosophorum* (მე-16 ს.)
209. ფრთიანი სფერო („aurum aurae“) და მისი ანარეკლი სიცოცხლის შადრევანში, როგორც „opus“-ის საბოლოო პროდუქტი ატრიბუტებთან ერთად (ხეები, პლანეტათა მთები და ა. შ.). BALDWINUS, *Aurum hermeticum* (1675)
210. „ქარი მან მუცლით ატარა“ (*Tabula smaragdina*). „Foetus spagyricus“-ი თავად განახლებული მერკურია. MAIER, *Scrutinium chymicum* (1687)
211. პერის ლმერთი აირი – კოსმოური პარმონიის შემოქმედი; წრის შუაგულში – არიონი, პითაგორა, ორფეუსი; წრის გარეთ – ცხრა მუზა; კუთხეებში – ოთხი ქარი. პერმესი ქარის ლმერთია. *Recueil des fausses décrétales* (მე-13 ს.)
212. სამების გამოსახულება tricephale-ის სახით. *Speculum humanae salvationis* (1480)
213. მოსე კლდიდან წყაროს გადმოადინებს. *Bible moralisée* (მე-13 ს.)
214. პერმეტული მეტამორფოზის სიმბოლო: „Homo philosophicus“ – მერკური. NORTON, *Mercurius redivivus* (1630)
215. პროცესის დასასრული: „oculus abis“. პერმესი – ანთროპოსი ოსტატთან და შევირდთან სამ

- ნაწილად დაყოფილი თოკით არის დაკავშირებული; ქვემოთ: პერკულესი თავისი საყვარელი სიმბოლოთი; უკანა ფონზე: კიბე, რომელიც აღარ არის საჭირო. *Mutus liber* (1702)
216. ოსტატი – მღვდელი; მარცხნივ – დედამინა მერკურს რძეს აწოვებს: „*matris eius terra est*“ (*Tabula smaragdina*). MELCHIOR CIBINENSIS, *Symbolum MAIER-ის Symbola aureae mensae*-ში (1617)
217. ჯვარცმული „*serpens mercurialis*“ – მოსეს სპილენძის გველი. ABRAHAM LE JUIF, *Livre des figures hiéroglyphiques* (მე-17 ს.)
218. „ფილოსოფოსთა განსაბანელი“. MYLIUS, *Philosophia reformata* (1622)
219. „ეთიოპიელის“ გამოსახულება, რომელიც „*nigredo*“-ს ნიშნავს. TRUSMOSI, *Splendor solis* (1582)
220. მთვარის გამოსახულება. ვატიკანი (მე-15 ს.)
221. „*Arbor philosophica*“: ხე, როგორც ტრანსფორმაციული პროცესის სტადიათა სიმბოლური გამოსახულება. NORTON, *Catholicon physicum* (1630)
222. ქრისტე სიცოცხლის ხეზე; ზევით პელიკანი – მისი სიმბოლო. CRISTOFORO, *Il Sogno della Vergine* (1350)
223. „*mortificatio*“, ანუ „*nigredo*“ და „*putrefactio*“. შერეთების შემდეგ მზისა და მთვარის სიკვდილი. MYLIUS, *Philosophia reformata* (1622)
224. სხეულის გასხივოსნება, გამოსახული მარიამის გვირგვინის შემოსვით. Codex Germanicus (1420)
225. და-ძმას სიყვარულის ნექტარს აწვდიან. MAIER, *Scrutinium chymicum* (1687)
226. პერმეტულ ჭურჭელში, ანუ წაღში (= არაცნობიერს) კონტრასტულ წველითა გაერთიანება. *Tresor des trésors* (1620-1650)
227. Coniunctio. ფანტასტიკური ურჩხული. BRANDT, *Hexastichon* (1503)
228. ფრთოსანი მეფე, რომელიც საკუთარი ბუმბულით იკვებება. Ripley Scrowle
229. არნეი – მატერიიდან ამოსული სულის სიმბოლო. მზისა და მთვარის პერმავროდიტი შვილი (1752)
230. ფარშეევანი, რომელიც რეტორტიდან ამოდის. (მე-18 ს.)
231. მერკური – ქალწული (პანდორა) და „*arbor philosophica*“. REUSNER, *Pandora* (ბაზელი 1588)
232. სხეულის დიდებით შემოსევა, გამოსახული ქალწული მარიამის დედოფლად კურთხევით. Sapientia (Hermes senex) ძის ადგილს იკავებს. სულიწმიდა მისგან განცალკევებულია. ისინი ქმნიან კვატერნობას. ქვემოთ: მერკურის სულის გამოყოფა „*prima materia*“-დან. REUSNER, *Pandora* (1588)
233. ქრისტიანული კვატერნობა: სამი და ერთი (= მარიას). ფრანგული სკოლა (1457).
- ნახ. 234. მკედრებით აღმდგარი ქრისტე – „*filius philosophorum*“-ის სიმბოლო. *Rosarium philosophorum* (1550)
235. აღქიმიური კვატერნობა: სამი და ერთი (= სხეულს და ქალურ პრინციპს). *Rosarium philosophorum* (1550)
236. პერმეტული ჭურჭლის შიგთავსი. KELLEY, *Tractatus duo de Lapide philosophorum* (1616)
237. ოსტატი „*soror mystica*“-სთან ერთად მუშაობის პროცესში. *Mutus liber* (1702)
238. მოსეს სპილენძის გველი ჯვარზე: „*serpens mercurialis*“ (იხ. ასევე ნახ. 217). ელეაზარი, *უძველესი ქიმიური ნაშუქები* (1760)
239. მარტორქა. (ნარეალის რქა). ამანი, ახალი წიგნი ცხოველების შესახებ (1569)
240. ირემი და მარტორქა განასახიერებს სამშენიველს და სულს. LAMBRUNCK, *Figurae et emblemata* (1678)
241. ქალწული, რომელმაც მარტორქა მოიზინაურა. *Tractatus qui dicitur Thomae Aquinatis de alchimia* (1520)
242. ქალწულის მკლავებში მომწყვდეულ მარტორქას კლავენ. ფერდზე მიყენებულ ჭრილობას „განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. პარლეს სელანანერი (ბრიტანული მუზეუმი)
243. გახსნაგების (შევიცარია) საგვარეულო გერბი მარტორქის გამოსახულებით (1340)

244. არიოსტის ქება-დიდებას შესხმის ალევგოროული გამოსახულება (ცხენის შუბლზე დანული ფაფარი მარტორქას გეახსენებს). ორტოლანოდ წოდებული ჯოვანი ბატისტა ბენევენუტის გრაფიკული ნამუშევარი (1488–1525?)
245. მარიაში მოსიყვარულე მარტორქასთან ერთად „შემოღობილ ბალში“. შვეიცარიული გობელენი (1480)
246. მანდალა ოთხი მოჩუქურთმებული მედალიონით, რომლებზეც ირმის, ლომის, გრიფონის და მარტორქის გამოსახულებაა აღბეჭდილი. წმინდა ურბანის მონასტრის იატაკის მოზაიკური ფილა (ლუცერნი)
247. ქალწული მარტორქასთან ერთად. (ბიზანტია, მე-9 საუკუნის ბოლო)
248. ევას დაბადება, როგორც ხსნის პირველსახე. იქვე მოჩანს მარტორქაც. *Trésor de sapience* (მე-15 ს.)
249. ველური მარტორქა. ბოკი, წიგნი ბალახულის შესახებ (1595)
250. მარტორქით მოჯირითე ველური. გრავიურა (დაახლ. 1463).
251. ალქიმური პროცესის შეიდი საფეხური, როგორც ერთი მთლიანობა. *Ripley Scrowle* (1588)
252. უმანკობა. *Les Triomphes de Pétrarque* (მე-16 ს.)
253. ურობოროსით გარშემორტყმული პარპოკრატი. ენოსტიკური გემა
254. „ზღვის მარტორქა“ (*Monodon, Monokeros*), რომლის ემეიც ნიმუშად არის გამოყენებული მარტორქის გამოსახულებისთვის ძველ ილუსტრაციებში. *POMMET, Historie générale des drogues* (1694)
255. თევზი, როგორც ვიშნუს ინკარნაცია. ინდური მინიატურა (მე-18 ს.)
256. მითური ურჩხული, რომელიც შეიცავს „*massa confusa*“-ს და საიდანაც პელიკანი (ქრისტეს და ლაისის სიმბოლო) იზადება. *შზისა და მთვარის პერმანენტული შვილი* (1752).
257. მერკურის მეტამორფოზი. მელუზინა (ლილიტი) ხეზე, როგორც *sapientia*. *Ripley Scrowle* (1588)
258. მარტორქა და ლომი. *La Dame à la Licorne* (მე-15 ს.)
259. K'i-lin-ი კონფუციუსის დაბადებას გვაუწყებს. K'i-lin ნეფრიტის დაფას ამოანთხევს. K'ung-tse-ს დაბადებამდე K'i-lin-ი მივიდა ცოლს რეგენტის სახლში და ამოანთხია ნეფრიტის დაფა წარწერით: „ბროლის მთის (სიტყვასიტყვით: ნელის ესენციის) ვაჟი ჩოუს დაშლილ იმპერიას ჩაუდგება სათავეში და უგვირგვინოდ გამეფდება“. ამან განაცვიფრა იენის დედა და K'i-lin-ის რქას მოქარგული ლენტქი შეაბა. ცხოველმა ორი ღამე დაყო და შემდეგ წავიდა. *Sheng-tsi-t'u*-ს ჩინური ილუსტრირებული წიგნიდან: *სრულქმნილის (კონფუციუს) ცხოვრების ამსახველი სურათები* (მე-18 ს.)
260. K'i-lin-ი კონფუციუსის სიკვდილის მაცნე. დასავლეთში ზამთარში ნადირობისას K'i-lin-ის დაჭრა. პერცოვ აის მბრძანებლობიდან მე-14 ნელს დასავლეთში ზამთარში ნადირობისას K'i-lin-ი დაიჭრეს. ამ ამბავმა K'ung-tse შეაძრწუნა და შეწყვიტა Ch'ui-t'ui-სთან მიმოწერა. K'ung-tse-ს (მოთხრობების კრებული კონფუციუსის შესახებ) გვამცნობს: Shu-sun-ის (არიტოკრატული ოჯახი ლუში) ხალხმა გადანვა ბუჩქნარი, K'i-lin-ი დაიჭირა და გზაჯვარედინზე დააგდო. Jan-yu-ს მოწაფემ თქვა: „ირმის ტანი რქით, განა ეს ავის მომასწავებელი ზეციური ურჩხული არ არის?“ K'ung-tse მოვიდა, დახედა და ტირილით წარმოთქვა: „ეს K'i-lin-ია! K'i-lin-ი, გულმონყალე ცხოველი, გამოჩნდა და მოკვდა. ჩემი დაო ამოიწურა!“ იმავე ჩინური ილუსტრირებული წიგნიდან.
261. პაბი მარტორქით – სულიწმინდის სიმბოლო. *SCALIGER, Explanatio imaginum* (1570); წარწერა პარაცელსუსის თხზულებაზე, *ნოურნბერგში ნაპოვნი სურათების განმარტებანი*.
262. მთვარის მარტორქა. ანტონიო პიზანოს მედალიონის მეორე მხარე (1499)
263. ჩამოსაკოდი (წინა მხარე) დამზადებულია ნარვალის რქისა და მომინანქრებული ოქროსგან. უკანა მხრიდან სამკურნალო მიზნით რქის ნაწილები გადაფხეკილია (მე-16 ს.)
264. მარტორქა მანდალაში სიცოცხლის ხით. „მარტორქაზე ნადირობა“ (მე-15 ს-ის ბოლო)
265. მარტორქა და მისი ანარეკლი. *BOSCHUIS, Symbolographia* (1702)

266. ორთავიანი არწივი პაპის და იმპერატორის გვირგვინით — ორი სამყაროს სიმბოლო. არწივის გამოსახულება მოფენილია თვალებით (გასხივოსნება!). (ვატიკანი, მე-15 ს.)
267. „*matetia prima*“, გამოსახული ურჩხულის სახით, რომელიც „სულიწმიდით“ („*avis Hermes*“) ნაყოფიერდება. ASHMOLE, *Hermes Bird* (1652)
268. „*Fermentatio*“: „*coniunctio spiritalium*“-ის სიმბოლური გამოსახულება. *Rosarium philosophorum* (1550)
269. ოსტატი და მისი „*soror mystica*“ „*opus*“-ის ბოლოს საიდუმლოს დაცვის რიტუალური ქესტით. *Mutus liber* (1702)
270. ფენიქსი — მკვდრეთით აღდგომის სიმბოლო. BOSCHIUS, *Symbolographia* (1702)
271. კ. გ. ოუნგის ალქიმიური „*Excerpta*“-ს VIII ტომის ხელნაწერი გვერდი, 1940-1953.

ბიბლიოგრაფია

ა. სხვადასხვა ავტორთა ალქიმიური ტრაქტატების კრებულები

ALCHEMIA, De. Nurnberg 1541.

- I Gebri Arabis *summae perfectionis metallorum*, sive perfect! magisterij libri II [pp. 20-205]
- II Rosarius minor [pp. 309-337]
- III Hortulanus: Super Tabulam smaragdinam *commentarius* [pp. 304-373]
- IV *Tabula smaragdina* Hermetis Trismegisti [p. 363]

ARS CHEMICA, quod sit licita exercentibus, probationes doctissimorum iurisconsultorum. Strassburg 1566.

- I Septem tractatus seu capitula Hermetis Trismegisti, aurei [pp. 7-31]: *ractatus 502aureus*
- II *Tabula smaragdina* Hermetis Trismegisti [p. 32f.]
- III *Consilium coniugii* de massa solis et lunae [pp. 48-263]

ARTIS AURIFERAE quam chemiam vocant... 2 Bde. Basel 1593.

- ტომი I I Turba philosophorum [zwei Fassungen: pp. 1-65; 66-139]
- II Allegoriae super librum Turbae [pp. 139-145]
- III Enigmata ex visione Arislei philosophi, et allegorijs sapientum [pp. 146-154]: *Visio Arislei*
- IV In Turbam philosophorum exercitationes [pp. 154-182]
- V *Aurora consurgens*: quae dicitur aurea hora [pp. 185-246; nur Teil II]
- VI Rosinus ad Saratantam episcopum [pp. 277-319]
- VII Practica Mariae Prophetissae in artem alchimicam [pp. 319-324]
- VIII Liber trium verborum Kallid aetissimi [pp. 352-36]
- IX Merlini allegoria profundissimum philosophi lapidis arcanum perfecte continens [pp. 392-396]
- X Liber de arte chimica [pp. 575—63]
- ტომი II XI Morienus Romanus: Sermo de transmutatione metallorum [pp. 7-54]
- XII *Rosarium philosophorum* [pp. 204-384; enthält eine zweite Fassung der *Visio Arislei* p. 246 ff.]

AUREUM VELLUS oder der Guldin Schatz und Kunstkammer [o. 0.] 1600.

- I [Trismosin:] Splendor solis [pp. 8-93]
- II Melchior, Kardinal und Bischof von Brixen: Ein Philosophisch Werck

und Gespräch von dem Gelben und Roten Man [pp. 301-337]

BIBLIOTHECA CHEMICA CURIOSA seu rerum ad alchemiam pertinentiura thesaurus instructissimus. Hg. von Johannes Jacobus Mangetus. 2 Bde. Genf 1702.

- ტომი I I Hoghelande: De alchimiae difficultatibus [pp. 336-368]
 II Hermes Trismegistus: *Tractatus aureus* de lapidis physici secreto [pp. 400-445]
 III Turba philosophorum [pp. 445-465: eine zweite Fassung [pp. 480-494]
 IV Allegoriae sapientum supra librum Turbae XXIX distinctiones [pp. 467-479]
 V Geber: *Summa perfectionis* magisterii [pp. 519-557]
 VI Lullius: Compendium artis alchymiae et naturalis philosophiae secundum naturalem cursum [pp. 875-878]
 VII Raymundus Lullius: *Codicillus* seu vade mecum aut cantilena [pp. 880-911]
 VIII Altus: *Mutus liber*, in quo tamen tota philosophia Hermetica, figuris hieroglyphicis depingitur [Bilderfolge anschliessend an p. 938]
 ტომი II IX Bonus: Margerita pretiosa, novella correctissima [pp. 1-80]
 X Rosarium philosophorum [pp. 87-119]
 XI Ficinus: Liber de arte chimica [pp. 172-183]
 XII Senior Zadith: De chymia [pp. 198-235]
 XIII Ripheus: Liber duodecim portarum [pp. 275-285]
 XIV Sendivogius: Parabola, seu enigma philosophicum [pp. 474-475]
 XV Orthelius: Epilogus et recapitulatio in Novum lumen chymicum Sendivogii [pp. 526-530]
 XVI Hydrolithus sophicus, seu *Aquarium sapientium* [pp. 537-558]
 XVII Grasseus: Lilium inter spinas [pp. 596-600]
 XVIII Arcanum Hermeticae philosophiae [pp. 649-661]

MUSAEUM HERMETICUM reformatum et amplificatum. Frankfurt 1678.

- I *Tractus aureus* de lapide philosophorum [pp. 1-52]
 II Madathanus: Aureum saeculum redivivum [pp. 53-72]
 III Hydrolithus sophicus, seu *Aquarium sapientium* [pp. 537-558]
 IV Joannes a Mehung: Demonstratio naturae [pp. 145-171]
 V Nicolaus Flamellus: Tractatus brevis, sive Summarium philosophicum [pp. 172-179]
 VI Gloria mundi alias Paradysi tabula [pp. 203-304]
 VII Lambsprinck: De lapide philosophico [pp. 337-372]
 VIII Majer: Tripus aureus [p. 373]
 IX Valentinus: Practica una cum duodecim clavibus usw. De magno lapide antiquorum sapientum [pp. 377-432]

- X Nortonus: Tractatus chymicus dictus Creole mihi sive Ordinale [pp. 433-532]
- XI Testamentum Cremeri [pp. 533-544]
- XII Sendivogius: Novum lumen chemicum, e naturae fonte et manuali experientia depromptum [pp. 545-600]
- XIII Novi luminis chemici tractatus alter de sulphure [pp. 601-645]
- XIV Philalethes: Introitus apertus ad occlusum regis palatium [pp. 647-699]
- XV Philalethes: Metallorum metamorphosis [pp. 741-774]
- XVI Philalethes: Fons chemicae philosophiae [pp. 799-814]
- THEATRUM CHMICUM, praecipuos selectorum auctorum tractatus... continens. Bde. I-III Ursel 1602; Bd. IV Strassburg 1613; Bd. V 1622; Bd. VI 1661.
- კომი I I Hoghelande: De alchemiae difficultatibus [pp. 121-215]
- II Domeus: *Speculativa philosophia*, gradus septem vel decem continens [pp. 225-310]
- III Domeus: Physica genesis [pp. 367-404]
- IV Domeus: Physica Hermetis Trismegisti [pp. 405-437]
- V Domeus: Physica Trithemij [pp. 437-450]
- VI Domeus: Philosophia meditativa [pp. 450-472]
- VII Domeus: Philosophia chemica [pp. 472-517]
- VIII Domeus: Congeries Paracelsicae chemiae de transmutationibus metallorum [pp. 557-646]
- IX Bernardus Trevisanus: Liber de alchemia [pp. 773-803]
- X Zacharius: Opusculum philosophiae naturalis metallorum [pp. 804-848]
- კომი II XI Aegidius de Vadis: Dialogus inter naturam et filium philosophiae [pp. 95-123]
- XII Penotus (alias B. a Portu Aquitanus): Philosophi artem potius occultare conati sunt quam patefacere... [Symboltabelle p. 123]
- XIII Quercetanus: Ad Iacobi Auberti Vendonis De ortu et causis metallorum contra chemicos explicationem [pp. 170-202]
- XIV Dee: Monas hieroglyphica [pp. 218-243]
- XV Ventura: De ratione conficiendi lapidis [pp. 244-356]
- XVI Richardus Anglicus: Correctorium [pp. 442-466]
- XVII Super arborem Aristotelis [pp. 524-527]
- კომი III XVIII Melchiorius: Addam et processum sub forma missae [pp. 853-860]
- კომი IV XIX Von der Materi und Pratick des Steins der Weisen [pp. 284-293]
- XX Aphorism! Basiliani sive canones Hermetici [pp. 368-371]
- XXI Dialogus Mercurii, alchymistae, et naturae [pp. 509-717]
- XXII Arnoldus de Villa Nova: Carmen [p. 614 f.]
- XXIV Guilhelms Tecenensis: Lilium... de spinis evulsum [pp. 1000-1027]
- კომი V XXIV Turba philosophorum [pp. 1-57]

- XXV Allegoriae sapientum: supra librum Turbae [pp. 64-100]
 XXVI Tractatus Micreris suo discipulo Mirmefindo [pp. 101-113]
 XXVII Liber Platonis quatorum [pp. 114-208]
 XXVIII Tractatus Aristotelis alchymistae ad Alexandrum Magnum, De lapide philosophico [pp. 880-892]
 XXIX Epistola ... ad Hermannum archiepiscopum Coloniensem, De la-pide philosophico [pp. 893-900]
 გომი VI XXX Anonymus: Instructio patris ad filium de arbore solari [pp. 163-194]
 XXXI Christophorus Parisiensis: Elucidarius artis transmutatoriae metallorum [pp. 195-293]
 XXXII Grasseus: Area arcani [pp. 294-381]
 THEATRUM CHEMICUM BRITANNICUM ... collected with Annotations by Ellas Ash-mole. London 1652.
 I Norton: The Ordinall of Alchimy [pp. 1-106]
 II Liber patris sapientiae [pp. 194-212]
 III Anonymus: Hermes Bird [pp. 213-226]
 IV Verses Belonging to an Emblematicall Scrowle: Supposed to be invented by G Ripley [pp. 375-379]

ბ. ზომბალი ბიბლიოგრაფია

- ABRAHAM ELEAZAR (Abraham le Juif): Uraltes chymisches Werk usw. 2. Aufl. Leipzig 1760.
 - Siehe Codices und Manuskripte: Paris, Bibl. Nat.
 ABU'L-QASIM MUHAMMAD IBN AHAMAD AL-IRAQI: Kitāb al-'ilm al muktasab fi zirā at adh-dhahab (Book of Knowledge acquired concerning the Cultivation of Gold). Übersetzt und hg. von Eric John Holmyard. Paris 1923.
 AELIAN (Claudius Aelianus): De natura animalium libri XVII. 2 Bde. Leipzig 1864-1866.
 AGRIPPA AB NETTESHEYM, Henricus Cornelius: De incertitudine et vanitae scientiarum declamatio invectiva. Köln 1584.
 - De occulta philosophia libri III. [Köln] 1533.
 ALLENDY, René Félix: Le Symbolisme des nombres. Paris 1948.
 An Ancient Treatise on Alchemy entitled Ts'an T'ung Ch'i written by Wey Po-Yang about 142 A. D. Now translated from Chinese into English by Lu-Ch'iang Wu. With an introduction and notes by Tenney L. Davis. In: *Isis*. Siehe dort.
 APULEIUS (Lucius Apuleius Madaurensis): Metamorphosis sive lus asini. In:

Opera I. 2 Bde. Altenburg 1778.

Apokryphen, Die, und Pseudoepigraphen des Alten Testaments. Übersetzt und hg. von E. Kautzsch. 2 Bde. Tübingen 1900. Neuaufl. 1921.

ARISTOTELES: De coelo libri IV. Meteorologicorum libri IV. In: A's opera omnia Graece. Rec. Jo. Theoph. Buhle. Zweibrücken 1791-1800.

Atharva-Veda, Hymns of the. Übersetzt und hg. von Maurice Bloomfield. (Sacred Books of the East XLII) Oxford 1897.

AUGUSTINUS (S. Aurelius Augustinus): Opera omnia. Opera et studio monachorum ordinis S. Benedicti e congregatione S. Mauri. 11 Bde. Paris 1836-1838.

- In Ioannis evangelium tractatus XXXIV. Tom. HI/2 [col. 2036-2043].

Aurea catena Homeri. Frankfurt und Leipzig 1723.

Aurora consurgens. Ein dem Thomas von Aquin zugeschriebenes Dokument der alchemistischen Gegensatzproblematik. Hg. und kommentiert von Marie-Louise von Franz als dritter Teil von C. G. Jung, Mysterium Coniunctionis. (Psycho-logische Abhandlungen XII) Rascher, Zürich 1957. [*Aurora* I]

- Siehe auch (A) ARTIS AURIFERAE (nur II).

AVALON, Arthur: [Hg.] The Serpent Power... Two works on Tantrik Yoga, translated from the Sanskrit. London 1919.

BARNAUD(US) Nicolas: Triga chemica de lapide philosophico tractatus tres. Leiden 1599.

BATTIFOL, Pierre: Studia patristica. Fasc. 1 und 2. Paris 1889/90. [«Le Livre de la Prière d'Asenath», fasc. 1, pp. 1—37]

BAYNES, Charlotte A.: A Coptic Gnostic Treatise contained in the Codex Brucianus - Bruce Ms. 96, Bodleian Library, Oxford. Cambridge 1933.

BERNARDUS (Bernhard von Clairvaux): Sermo IV de Ascensione Domini. In: «Sermones de tempore», Migne P. L. CLXXXIII col. 35-359.

BERNOULLI, Rudolf: Seelische Entwicklung im Spiegel der Alchemie und verwandter Disziplinen. In: *Eranos Jahrbuch* HI/1935. Zürich 1936.

BÉROALDE DE VERVILLE, François: Le Tableau des riches inventions... qui sont représentées dans le Songe de Poliphile. Paris 1600. [Enthält «Recueil Stéganographique».]

- Siehe COLONNA.

- Siehe FIERZ-DAVID.

BERTHELOT, Marcellin: La Chimie au moyen age. 3 Bde. (Histoire des Sciences) Paris 1893.

- Collection des anciens alchimistes grecs. Paris 1887/88.

- Les Origines de l'alchimie. Paris 1885.

BISCHOFF, Erich: Die Elemente der Kabbalah. 2 Bde. Berlin 1913.

BÖHME, Jakob: Des gottseligen, hocheleuchteten J' B' Teutonicus Philosophi alle Theosophischen Schriften. 3 Bde. Amsterdam 1682:

- Aurora. Morgen-Röte im Aufgang, das ist usw. [1656]

- De signatura rerum. Das ist: Von der Geburt und Bezeichnung aller Wesen [1682]

- Gespräch einer erleuchteten und unerleuchteten Seele.

- Hohe und tiefe Gründe von dem dreyfachen Leben des Menschen.

- Vom irdischen und himmlischen Mysterium.

BOUSSET, Wilhelm: Hauptprobleme der Gnosis. (Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments) Göttingen 1907.

BRANDAINES (S. Brendanus): Siehe Légende, La, latine.

BRUCHMANN C. F. H.: Epitheta Deorum quae apud poetas Graecos leguntur. Ergänzung zu: Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie.

[Siehe Lexikon, Ausführliches.] Leipzig 1893.

BRUNO HERBIPOLENSIS (Bischof von Würzburg): Expositio psalmorum. Migne P. L. CXLII col. 49-568.

BUBER, Salomon [Hg.]: Midrasch Tehillim. Ins Deutsche übersetzt von August Wünsche. Trier 1892.

BUDGE, E. A. Wallis: The Book of the Dead. Facsimiles of the Papyri of Hunefer, Anhai, Kerasher. [Hg.] London 1899.

- The Gods of the Egyptians. 2 Bde. London 1904.

- Osiris and the Egyptian Resurrection. 2 Bde. London 1911. Bundahish: Siehe WEST.

CARTARI, Vincenzo: Le Immagini de i dei de gli antichi. Lyon 1581. Französische Ausgabe von Antoine du Verdier: Les Images des dieux des anciens. Lyon 1581.

CATELANUS, Laurentius: Ein schöner neuer historischer Discurs, von der Natur, Tugenden, Eigenschafften, und Gebrauch dess Einhorn. Übersetzt von Georgius Faber. Frankfurt a. M. 1625.

CAUSSINUS, Nicolaus: De symbolica Aegyptiorum sapientia. Köln 1623. Zusammengebunden mit:

- Polyhistor symbolicus. Köln 1623.

CELLINI, Benvenuto: Leben des B' C', Florentinischen Goldschmieds und Bildhauers von ihm selbst geschrieben, übersetzt und mit einem Anhang herausgegeben von Goethe. I. und II. Theil, Tübingen 1803.

CLEMENS VON ALEXANDRIEN: Stromata. Migne P. G. VIII col. 685 - IX col. 602.

CLEMENS VON ROM (Papst): Homilia II. Migne P. G. II col. 77-112.

Codices und Manuskripte:

Küsnacht (Zürich). C. G. Jung Bibliothek. Ms. «Figurarum aegyptiorum secretarum». Vermutlich 18. Jh.

München. Staatsbibliothek. Codex Germanicus 598. «Das Buch der Heiligen Dreifaltigkeit und Beschreibung der Heimlichkeit von Veränderung der Metallen.» 1420.

Paris. Bibliothèque de l'Arsenal. Ms. 973. «Explication des figures hiéroglyphiques des Egyptiens...» 18. Jh.

Paris. Bibliothèque Nationale. Ms. Latin 14006. «Aurora consurgens». 15. Jh.

- Ms. Français 14765. Abraham le Juif: «Livre des figures hiéroglyphiques».

18. Jh. (Enthält auch «Alchimie de Flamel, écrite en chiffres en 12 clefs... par Denis Molinier» oder «Pratique» [p. 204 ff.])

Zürich. Zentralbibliothek. Codex Rhenoviensis 172 (aus dem Kloster Rheinau). 15. Jh.

COLONNA, Francesco: Hypnerotomachia Poliphili... Venedig 1499.

- Siehe BÉROALDE DE VERVILLE.

- Siehe FIERZ-DAVID.

COSMAS: Siehe MCCRINDLE.

[CTESIAS (Ktesias):] Relicta fragmenta ex Ctesiae Indicis in Ctesiae Cnidii operum reliquia. Hg. von Bähr, 1824.

CUMONT, FRANZ: Textes et monuments figurés relatifs aux mystères de Mithra. 2 Bde. Brussel 1896/99.

DANTE ALIGHIERI: Die gottliche Komodie. 2 Bde. Stuttgart 1871/72.

DARMSTAEDTER, Ernst: Alchemie des Geber. Übersetzt und erklärt. Berlin 1922.

DELACOTTE, Joseph: Guillaume de Digulleville (poète normand): Trois romans-poèmes du XIVe siècle. Les pèlerinages et la divine comédie. Paris 1932.

DEUSSEN, Paul: Allgemeine Geschichte der Philosophie. 2 Bde. Leipzig 1906/15.

DIELS, Hermann: Die Fragmente der Vorsokratiker griechisch und deutsch. 2 Bde. 3. Aufl. Berlin 1912.

DIETERICH, Albrecht: Nekyia: Beiträge zur Erklärung der neuentdeckten Petrus-apokalypse. 2. Aufl. Leipzig 1913.

- [Hg.] Papyrus magica Musei Lugdunensis Batavi... In: *Jahrbücher für classische Philologie*, Supplement XVI (Leipzig 1888) pp. 747-829.

DIODORUS SICULUS (Diodor von Sizilien): Bibliotheca historica. Hg. von Ludwig Dindorf. 5 Bde. Leipzig 1866-1868.

DIOGENES LAERTIUS: De vitis philosophorum libri X. Cum indice rerum. 2 Bde. Tauchnitz, Leipzig 1895.

DREYFUSS, J.: Adam und Eva nach der Auffassung des Midrasch. Strassburg 1894.

ECKHART, MEISTER: Siehe Mystiker, Deutsche.

EISENSTEIN, Jehuda David: Ozar Midraschim. 2. Aufl. New York 1928.

EISLER, Robert: Orpheus the Fisher. London 1921.

ELEAZAR, ABRAHAM: Siehe ABRAHAM ELEAZAR.

[ELIEZER BEN HYRCANUS:] Pirké de Rabbi Eliezer. Übersetzt und hg. von Gerald Friedlander. London und New York 1916.

EMERSON, Ralph Waldo: Essays: First series. Complete Works, Centenary Edition, II. Boston und New York 1903.

Encyclopaedia Judaica. Das Judentum in Geschichte und Gegenwart. Hg. von Jakob Klatzkin. 15 Bde. Berlin 1928 ff.

Encyclopaedia of Religion and Ethics. Hg. von James Hastings. 13 Bde. Edinburgh 1908-1926.

EPIPHANIUS: [Panarium] Contra octoginta haereses opus quod inscribitur Panarium sive Arcula. Migne P. G. XLI col. 173 - XLII col. 832.

Esra, 4. Buch: Siehe Apokryphen, Die, und Pseudoepigraphen.

Epitheta deorum: Siehe BRUCHMANN.

EUCHERIUS LUGDUNENSIS (Eucherius von Lyon): Formularium spiritualis intelligentiae ad Uranium. Lib. I. Migne P. L. L col. 727-772.

EUSEBIUS VON ALEXANDRIEN: Siehe CUMONT.

EUSEBIUS VON CAESAREA: Evangelica praeparatio. Migne P. G. XXI col. 853-864.

EVOLA, J [ulius]: La Tradizione ermetica. Bari 1931.

FECHNER, Gustav Theodor: Elemente der Psychophysik. 2 Bde. 2 Aufl. Leipzig 1889.

FERGUSON, John: Bibliotheca chemica. 2 Bde. Glasgow 1906.

- Siehe Mythology of all races.

FICINUS, Marsilius: Auctores Platonici. Venedig 1497.

FIERZ-DAVID, Linda: Der Liebestraum des Poliphilo. Ein Beitrag zur Psychologie der Renaissance und der Moderne. Rhein Verlag, Zürich 1947.

FIGULUS, Benedictus (Benedict Torpfer): Rosarium novum olympicum et benedictum. Basel 1608.

FIRMICUS MATERNUS JULIUS: Liber de errore profanarum religionum. (Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum II) Wien 1867. Siehe auch Migne P. L. XII col. 918-1050.

FLAMEL, Nicolas: Siehe Codices und Manuskripte.

FLAUBERT, Gustave: La Tentation de Saint Antoine. Paris 1874.

FLEISCHER, Heinrich [Hg.]: Hermes Trismegistus an die menschliche Seele. Arabisch und deutsch. Leipzig 1870.

FÖRSTER, Max: Adams Erschaffung und Namengebung. Ein lateinisches Fragment des s. g. slawischen Henoch. In: *Archiv für Religionswissenschaft* XI (Leipzig 1908) pp. 477-529.

FOUCART, Paul François: Les Mystères d'Eleusis. Paris 1914.

FRANCK, Adolphe: Die Kabbala oder die Religionsphilosophie der Hebräer. Übersetzung aus dem Französischen. Leipzig 1844.

FRANZ, Marie-Louise von [Hg.]: Siehe Aurora consurgens.

FROBENIUS, Leo: Das Zeitalter des Sonnengottes. Berlin 1904.

GAUGLER, Ernst: Das Spätjudentum. In: Mensch und Gottheit in den Religionen. Kulturhistorische Vorlesung. Verlag der akademischen Buchhandlung, Bern-Leipzig 1942.

GEBER (Arabs): Siehe (A) ALCHEMIA, DE, I.

Geheime Figuren der Rosenkreuzer aus dem 16ten und 17ten Jahrhundert. 2 Bde. Altona 1785/88.

GOETHE, Johann Wolfgang von: Werke. Vollständige Ausgabe letzter Hand. 31 Bde. Cotta, Stuttgart 1827-1834:

- Dichtung und Wahrheit. Bde. XXIV-XXVI und XLVIII.

- Faust. Erster Theil Bd. XII; Zweyter Theil Bd. XLI.

GOLDSCHMIDT, Lazarus [Hg.]: Der babylonische Talmud. 12 Bde. Berlin 1929 bis 1936.

GOURMONT, Rémy de: Le Latin mystique. Les poetès de l'antiphonaire et la sym-bolique au moyen âge. 2. Aufl. Paris 1922.

GRENELL, Bernhard P., und Arthur HUNT [Hg.]: New Sayings of Jesus and Fragment of a Lost Gospel. New York, London, Toronto, Melbourne und Bombay 1904.

GUILLAUME DE DIGULLEVILLE: Siehe DELACOTTE.

HAENDLER, Otto: Die Predigt. Tiefenpsychologische Grundlagen und Grundfragen. 2. Aufl. Alfred Töpelmann, Berlin 1949.

HALL, Manly Palmer: Codex Rosae Crucis. Los Angeles 1938.

HAMBRUCH, Paul: Siehe Südseemärchen.

HAMMER, Josef de: Mémoire sur deux coffrets gnostiques du moyen âge. Paris 1832.

HARNACK, Adolf von: Lehrbuch der Dogmengeschichte. 3 Bde. 5. Aufl. Tübingen 1931.

HASTINGS, James: Siehe Encyclopaedia of Religion and Ethics.

HAUCK, Albert: Siehe Realencyclopädie für protestantische Theologie usw.

HEGEMONIUS: Acta Archelai. Hg. von Charles Henry Beeson. (Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte) Leipzig 1906.

HENNING, Walter: Ein manichäisches Henochbuch. In: *Sitzungsberichte der preussischen Akademie der Wissenschaften, philosophisch-historische Klasse* (Berlin 1934) pp.27-35.

Henoch: Siehe Apokryphen, Die.

- Siehe HENNING.

HERMES TRISMEGISTUS: An die menschliche Seele: Siehe FLEISCHER.

- *Tractatus vere aureus, de lapidis philosophici secreto... cum scholiis Domi-nici Gnosii. [Tractatus aureus]* 1610.

Hermetica. Hg. von Walter Scott. 4 Bde. Oxford 1924-1936.

HERODOTUS: *Historiarum libri IX*. Hg. von H. R. Dietsch und H. Kallenberg. 2 Bde. Leipzig 1899/1901.

HERRMANN, Paul: *Nordische Mythologie in gemeinverständlicher Darstellung*. 2. Aufl. Leipzig 1903.

HESIOD: *Theogonie*. In: *Werke*, verdeutscht im Versmaß der Urschrift von Eduard Eytz. 4. Aufl. Langenscheidt, Berlin und Stuttgart 1855-1911.

HIPPOLYTUS: *Elenchos [= Refutatio omnium haeresium]*. Hg. von Paul Wendland. (Die griechischen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte) Leipzig 1916.

HOLMYARD, Eric John: Siehe ABU'L-QASIM.

HOLTZMANN, Adolf: Siehe Indische Sagen.

HOMER: *Werke*. Übersetzt von Johann Heinrich Voss. 2 Bde. Stuttgart und Tübingen 1842.

HONORIUS (von Autun): *Speculum de mysteriis ecclesiae*. Migne, P. L. CLXXII col. 807-1108.

HORTULANUS: Siehe (A) ALCHEMIA, DE, III.

- Siehe RUSKA, Julius: *Tabula Smaragdina* [p 180ff.].

IAMBLICHUS: *De mysteriis Aegyptiorum, Chaldaeorum, Assyriorum*. Venedig 1491.

IGNATIUS VON LOYOLA: *Geistliche Übungen*. Übersetzt von Alfred Feder, hg. von Emmerich Raitz von Frentz. Freiburg i. Br. 1939. *Indische Sagen*. Übersetzt von Adolf Holtzmann, hg. von M. Winternitz. Jena 1921.

IRENAEUS (Bischof von Lyon): *Contra omnes haereses libri quinque*. Hg. von J. E. Grabe. London 1702.

ISIDORUS (von Sevilla): *Liber etymologiarum*. Basel 1489.

Isis. International Review devoted to the History of Science and Civilisation XVIII (Bruges 1932). [Wei Po-Yang pp. 210-289]

JOSEPH BEN GORION: Siehe Sagen, Die, der Juden.

JOSEPHUS FLAVIUS: *Des Fürtrefflichen Jüdischen Geschicht-Schreibers F' J' Sammtliche Wercke, als zwanzig Biicher von den alten Jüdischen Geschichten* [Antiquitates Judaicae]. Tübingen 1735.

JUBINAL, Achille: Siehe Légende, La, latine.

JUNG, Carl Gustav*: *Die transzendente Funktion*. Geschrieben 1916, erstmals veröffentlicht in: *Geist und Werk*. Rhein Verlag, Zürich 1958 [Ges. Werke VIII (1967)]

- Psychologische Typen. Rascher, Zürich 1921. Neuauflagen 1925, 1930, 1937, 1940, 1942, 1947 und 1950. [Ges. Werke VI (1960 und 1967)]

- Die Beziehungen zwischen dem Ich und dem Unbewußten. Reichl, Darmstadt 1928. Neuauflagen Rascher, Zürich 1933, 1935, 1939, 1945, 1950, 1960 und 1966 (Paperback). [Ges. Werke VII (1964)]

- Das Grundproblem der gegenwärtigen Psychologie. In: Wirklichkeit der Seele. (Psychologische Abhandlungen IV) Rascher, Zürich 1934. Neuauflagen 1939, 1947 und 1969 (Paperback). [Dieser Aufsatz in: Ges. Werke VIII (1967).]

- Über die Archetypen des kollektiven Unbewußten. In: *Eranos Jahrbuch* II (1934). Rhein Verlag, Zürich 1935. Neuausgabe in: Von den Wurzeln des Bewußtseins. (Psychologische Abhandlungen IX) Rascher, Zürich 1954. [Dieser Aufsatz in: Ges. Werke IX/1.]

- Einige Bemerkungen zu den Visionen des Zosimos. In: *Eranos Jahrbuch* V (1937). Rhein Verlag, Zürich 1938. Erweiterte Neuausgabe in: Von den Wurzeln des Bewußtseins. (Psychologische Abhandlungen IX) Rascher, Zürich 1954. [Dieser Aufsatz in: Ges. Werke XIII.]

- Die verschiedenen Aspekte der Wiedergeburt. In: *Eranos Jahrbuch* VII (1939). Rhein Verlag, Zürich 1940. Erweiterte Neuausgabe «Ueber Wiedergeburt» in: Gestaltungen des Unbewußten. (Psychologische Abhandlungen VII) Rascher, Zürich 1950. [Dieser Aufsatz in: Ges. Werke IX/1.]

- Psychologie und Religion. Die Terry Lectures 1937, gehalten an der Yale University. Rascher, Zürich 1940. Neuauflagen 1942, 1947, 1961 und 1962 (Paperback). [Ges. Werke XI (1963)]

- Das Wandlungssymbol in der Messe. In: *Eranos Jahrbuch* VIII (1940/41). Rhein Verlag, Zürich 1942. Erweiterte Neuausgabe in: Von den Wurzeln des Bewußtseins. (Psychologische Abhandlungen IX) Rascher, Zürich 1954. [Ges. Werke XI (1963)]

- Paracelsica. Zwei Vorlesungen über den Arzt und Philosophen Theophrastus. Rascher, Zürich 1942. [«Paracelsus als geistige Erscheinung» in: Ges. Werke XIII; «Paracelsus als Am» in: Ges. Werke XV (1971).]

- Der Geist Mercurius. In: *Eranos Jahrbuch* IX (1942). Rhein Verlag, Zürich 1943. Erweiterte Neuausgabe in: Symbolik des Geistes. (Psychologische Abhandlungen VI) Rascher, Zürich 1948 und 1953 [Ges. Werke XIII].

- Die Psychologie der Übertragung. Erläutert an Hand einer alchemistischen Bilderreihe, für Ärzte und praktische Psychologen. Rascher, Zürich 1946 [Ges. Werke XVI (1958)].

- Über Mandalasymbolik. In: Gestaltungen des Unbewußten. (Psychologische Abhandlungen VII) Rascher, Zürich 1950 [Ges. Werke IX/1].

- Das göttliche Kind. In: JUNG, C. G., und Karl KERÉNYI. Siehe dort.

- Symbole der Wandlung. Analyse des Vorspiels zu einer Schizophrenie. 4., um-

gearbeitete Auflage von «Wandlungen und Symbole der Libido» (1912). Rascher, Zürich 1952 [Ges. Werke XII].

- *Mysterium Coniunctionis*. Untersuchungen über die Trennung und Zusammensetzung der seelischen Gegensätze in der Alchemie. Unter Mitarbeit von Marie-Louise von Franz. (Siehe diese.) 2 (3) Bde. Rascher, Zürich 1955. [Bde. I und II als Ges. Werke XIV/1 und 2 (1968).]

- und Karl KERÉNYI: Einführung in das Wesen der Mythologie. Das göttliche Kind/Das göttliche Mädchen. Rhein Verlag, Zürich 1951. [JUNGS Beiträge in: Ges. Werke IX/1.]

- Siehe WILHELM: Das Geheimnis der Goldenen Blüte.

KAUTZSCH, E.: Siehe Apokryphen, Die, und Pseudoepigraphen.

KERÉNYI, Karoly [Karl]: Die griechisch-orientalische Romanliteratur in religionsgeschichtlicher Beleuchtung. Tübingen 1927.

- Siehe JUNG.

KHUNRATH, Heinrich: *Amphitheatrum sapientiae aeternae solius verae* usw. Hanau 1609.

- Von hylealischen, das ist, pri-materialischen catholischen oder algemeinem natürlichen Chaos. Magdeburg 1597.

KNORR VON ROSENROTH, Christian [Hg.]: *Kabbala denudata seu Doctrina Hebraeorum*. 2 Bde. Sulzbach und Frankfurt 1677/84.

KNUCHEL, Eduard Fritz: Die Umwandlung in Kult, Magie und Rechtsbrauch. (Schriften der Schweiz. Gesellschaft für Volkskunde XV) Basel 1919.

KOPP, Hermann: Die Alchemie in alterer und neuerer Zeit. 2 Bde. Heidelberg 1886.

Koran, Der. Aus dem Arabischen wortgetreu übersetzt und mit erläuternden Anmerkungen versehen von L. Ullmann. 4. Aufl. Bielefeld 1857.

KRAMP, Josef: Die Opferanschauungen der römischen Meßliturgie. Regensburg 1924.

KTESIAS: Siehe CTESIAS.

LACTANTIUS FIRMIANUS: *Opera omnia*. Hg. von Samuel Brandt und Georg Laubmann. (Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum) 3 Bde. Wien 1890-1897.

LANG, Joseph Bernhard: Hat ein Gott die Welt erschaffen? Francke, Bern 1942.

Légende, La, latine de S. Brandaines avec une traduction inédite en prose et en poésie romanes, publiée par Achille Jubinal, d'après les manuscrits de la bibliothèque du Roi, remontant aux XIe, XIIe et XIIIe siècles. Paris 1836.

. LEISEGANG, Hans: Die Gnosis. Leipzig 1924.

- Der heilige Geist. Das Wesen und Werden der mystisch-intuitiven Erkenntnis in der Philosophie und Religion der Griechen. Leipzig 1919.

Lexikon, Ausführliches, der griechischen und römischen Mythologie. Hg. von W. H. Roscher u. a. 11 Bde. Leipzig 1884-1890.

LIBAVIUS, Andreas: Alchymia... recognita, emendata, et aucta. Frankfurt am Main 1606.

LIPPMANN, Edmund O. von: Entstehung und Ausbreitung der Alchemie. 3 Bde. Berlin 1919-1954.

Liturgisches Handlexikon. Regensburg 1924.

LU-CH'ANG-WU: Siehe *Isis*

LUDER, Heinrich: Die Sage von Rysaſmga. In: *Nachrichten von der Königlichen Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, philosophisch-historische Klasse, aus dem Jahre 1897/1* (Göttingen 1897) pp. 87-135.

LYDUS, Ioannes: De mensibus. Hg. von Richard Wunsch. Leipzig 1898.

MCCRINDLE, John Watson [Hg.]: The Christian Topography of Cosmas, an Egyptian Monk. London 1897.

MAJER, Michael(is): De circulo physico, quadrato, hoc est auro usw. Oppenheim 1616.

- Secretioris naturae secretorum scrutinium chymicum [*Scrutinium chymicum*]. Frankfurt a. M. 1687.

- Symbola aureae mensae duodecim nationum. Frankfurt a. M. 1617.

- Viatorium, hoc est, De montibus planetarum septem seu metallorum. Rouen 1651.

MAIURI, Amadeo: La Villa dei misteri. 2 Bde. Rom 1931.

MANGET(US) Jo. Jacobus: Siehe (A) BIBLIOTHECA CHEMICA CURIOSA.

MASPERO, Gaston Camille Charles: Etudes de mythologie et d'archéologie égyptiennes. 7 Bde. Paris 1893-1913.

MELITON VON SARDES: Siehe CUMONT.

MEYRINK, Gustav: Der Golem. Roman. Leipzig 1915.

- [Hg.] Thomas Aquinas: Abhandlung über den Stein der Weisen. München 1925. Midrasch Tehillim: Siehe BUBER.

MIGNE, Jacques Paul: Dictionnaire des sciences occultes. 2 Bde. Paris 1846/48.

- [Hg.] Patrologiae cursus completus:

Patrologia Latina [P. L.]. 221 Bde. Paris 1844-1864.

Patrologia Graeca [P. G.]. 166 Bde. Paris 1857-1866.

MYLIUS, Johann Daniel: Philosophia reformata continens libros binos. Frankfurt 1622.

Mystiker, Deutsche, des 14. Jahrhunderts. Hg. von Franz Pfeiffer. 2 Bde. Leipzig 1845/57.

Mythology of all Races. Hg. von John Arnott McCulloch. Bd VIII FERGUSON, John, and Masaharu ANESAKI: Chinese und Japanese Mythology. London und Boston 1928.

NAZARI, Giovanni Battista: *Delia Tramutazione metallica sogni tre*. Brescia 1599.

NIERENSTEIN, M., and P. F. CHAPMAN: *Enquiry into the Authorship of the Ordinall of Alchemy*. In: *Isis* XVII/3 (Bruges, Oktober 1932) pp. 290-321.

NIETZSCHE, Friedrich: *Also sprach Zarathustra*. Ein Buch für Alle und Keinen. Werke VI. Leipzig 1901.

Nilus (Sanctus): *Anonymi vita S. Nili*. Migne P. G. CXX col. 9-166.

NORTON, Thomas: *The Ordinall of Alchemy*. A facsimile reproduction of the *Theatrum chemicum Britannicum* with annotations by Elias Ashmole. Hg. von Eric John Holmyard. London 1928.

OPPENHEIM, Gustav: *Fabula Josephi et Asenathae apokrypha usw*. Berlin 1886.

ORIGENES: *Homiliae in Ieremiam*. Migne P. G. XIII col. 255-544.

Pahlavi Texts: Siehe WEST.

Pandora, das ist die edleste Grab Gottes usw. Hg. von H. Reusner. Basel [1588].

Papyri Graecae magicae. Die griechischen Zauberpapyri, hg. und übersetzt von Karl Preisendanz u. a. 2 Bde. Berlin 1928/31.

PARACELSUS (Theophrastus Bombastus von Hohenheim): *Bücher und Schriften*. Hg. von Iohannes Huser. 2 Bde. Basel 1589/91.

- *Sämtliche Werke*. Hg. von Karl Sudhoff und Wilhelm Matthiesen. 15 Bde. München und Berlin 1922-1935.

- *Das Buch Azoth seu De ligno vitae*. Huser II und Sudhoff XIV, p. 547 ff.

- *De vita longa*. Sudhoff III, p. 247 ff.

- *Ein ander Erklärung der gantzen Astronomie*. Huser II und Sudhoff XII, p. 447 ff.

- *Philosophia ad Athenienses*. Sudhoff XIII, p. 387 ff.

- *Theoretica schemata seu Typi*. Huser I, pp. 670-682.

PATRITIUS (Patrizi Francesco): *Nova de universis philosophia*. Venedig 1593.

[PETRONIUS (TITUS ARBITER)]: *P'ii satyrae et liber Priapeorum*. Hg. von F. Buecheler. Berlin 1882.

PFEIFFER: Siehe Mystiker, Deutsche.

PHILALETHES, Eirenaeus: *Erklärung der Hermetisch poetischen Werke Herrn Georgii Riplaei*. Übersetzung. Hamburg 1741

PHILO IUDAEUS (Alexandrinus): *Opera quae supersunt*. Hg. von Leop. Cohn und Paul Wendland. 7 Bde. Berlin 1896-1926.

PHILOSTRATUS: *In Honour of Apollonius of Tyana*. Übersetzung. 2 Bde. Oxford 1912.

PHOTIUS: *Bibliotheca*. Hg. von J. Bekker. 2 Bde. 1824/25.

Physiologus: Siehe SBORDONE.

PICINELLUS (Picinello), Philippus: *Mundus symbolicus*. Köln 1681.

Pirkê de Rabbi Eliezer: Siehe ELIEZER BEN HYRCANUS.

Pistis Sophia. Deutsche Ausgabe von Carl Schmidt. Leipzig 1925.

PITRA, Giovanni Battista [Hg.]: *Analecta sacra spicilegio Solesmensi praeeparata*.
8 Bde. Paris 1876-1891.

PLATO(N): Sämtliche Werke. Übersetzt von Hieronymus Müller, mit Einleitungen begleitet von Karl Steinhart. 8 Bde. (VII 1,2) Leipzig 1850-1866. [«Phaedros» und «Philebos» Bd. IV, «Timaeos» Bd. VI.]

PLATO (Pseud.): Siehe (A) THEATRUM CHemicum [V/XXVII].

PLINIUS, Secundus C.: *Naturalis historiae libri XXXVII*. Rec. Car. Mayhoff. 6 Bde. Leipzig 1875-1906. Deutsch: *Die Naturgeschichte des P' S' C'*. Hg. von G. C. Wittstein. 6 Bde. Leipzig 1881/82.

PLOTINUS: Opera. Hg. von Paul Henry und Hans Rudolf Schwyzer. 2 Bde. Paris
 1951. [Bd. I: *Porphyrii Vita Plotini*]

PORPHYRIUS: Siehe **PLOTINUS**.

PREISENDANZ, Karl [Hg.]: Papyri Graecae magicae. Die griechischen Zauberpapyri. 2 Bde. Leipzig 1928/31.

PREUSCHEN, Erwin [Hg.]: Antilegomena. Die Reste der außerkanonischen und urchristlichen Überlieferungen. Giessen 1901.

PRISCILLIANUS: [Opera] Priscilliani quae supersunt. Hg. von Georg Schepss.
(Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum XVIII) Wien 1889.

PRZYWARA, Erich: *Deus semper maior. Theologie der Exerzitien*. 3 Bde. Freiburg i. Br. 1938-1940.

PUECH, Henri-Charles: Der Begriff der Erlösung im Manichäismus. In: *Eranos Jahrbuch* 1936. Zürich 1937.

RABANUS MAURUS: *Allegoriae in Sacram Scripturam*. Migne P. L. XCII col. 849-1088.

REITZENSTEIN, Richard: Alchemistische Lehrschriften und Märchen bei den Arabern. (Religionsgeschichtliche Versuche und Vorarbeiten XIX/2) Giessen 1923.

- Die hellenistischen Mysterienreligionen. Ihre Grundgedanken und Wirkungen.
Leipzig und Berlin 1910.

- Poimandres. Studien zur griechisch-ägyptischen und frühchristlichen Literatur. Leipzig 1904.

REUSNER, Hieronymus: Siehe Pandora.

Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche. Hg. von Albert Hauck.
3. Aufl. 24. Bde. Leipzig 1896-1913.

RHENANUS, Johannes: Solis e pueto emergentis sive dissertationis chymotechnicae libri tres. Frankfurt a. M. 1613.

- [Hg.] Harmoniae imperscrutabilis chymico-philosophicae decades duae.
Frankfurt a. M. [Enthält einen Text der *Aurora consurgens* in Decas II, p. 175 ff.]

RIPLAEUS, Georgius (Sir George Ripley): Chymische Schriften. Erfurt 1624.

- Opera omnia chemica quotquot hactenus visa sunt. Kassel 1649.

- Siehe (A) BIBLIOTHECA CHEMICA CURIOSA.

- Siehe (A) THEATRUM CHEMICUM BRITANNICUM.

ROSCHER, Wilhelm Heinrich: Siehe Lexikon, Ausführliches.

- Hermes der Windgott. Leipzig 1878.

ROSENCREUTZ, Christian: Chymische Hochzeit. Straßburg 1616.

RULAND(US), Martin: Lexicon alchemiae sive dictionarium alchemisticum. Frankfurt 1612.

RUPERTUS (Sanctus): De trinitate et operibus eius. Migne P. L. CLXVII col. 199-1828.

RUPESSICA, Joannes de: La Vertu et la propriété de la quintessence. Lyon 1581.

RUSKA, Julius: Die siebzig Bücher des Gābir ibn Hājān. In: Studien zur Geschichte der Chemie. Festgabe Edmund O. von Lippmann zum siebzigsten Geburtstage. Hg. von Julius Ruska. Berlin 1927.

- Tabula Smaragdina. Ein Beitrag zur Geschichte der hermetischen Literatur. Heidelberg 1926.

- Turba Philosophorum. Ein Beitrag zur Geschichte der Alchemie. Berlin 1931.

- Die Vision des Arisleus. In: Historische Studien und Skizzen zu Natur- und Heilwissenschaft. Festgabe Georg Sticker... zum siebzigsten Geburtstage. Hg. von Karl Sudhoff.

Sagen, Die, der Juden. Gesammelt und revidiert von M. J. bin Gorion. Übersetzung von R. Ramberg-Berdyczewski. Hg. von Rahel und Emanuel bin Gorion [R. und E. Berdyczewski]. 5 Bde. Frankfurt a. M. 1913-1927.

SALZER, Anselm: Die Sinnbilder und Beiworte Mariens in der deutschen Literatur und lateinischen Hymnen-Poesie des Mittelalters. Linz 1893.

SBORDONE, F. [Hg.]: Physiologus. Mailand, Genua, Rom, Neapel 1936.

SCHEFTELOWITZ, Isidor: Das Hörnermotiv in den Religionen. In: *Archiv für Religionswissenschaft* XV (Leipzig 1912) pp. 451-487.

SCHMIDT, Carl [Hg.]: Gnostische Schriften in koptischer Sprache aus dem Codex Brucianus herausgegeben. (Texte und Untersuchungen der altchristlichen Literatur VIII) Leipzig 1892.

SCHMIEDER, Karl Christoph: Geschichte der Alchemie. Halle 1832.

SCHRADER, Eberhard: Die Vorstellung vom *μουνόχερος*; und ihr Ursprung. In: *Sitzungsberichte der königlichen preussischen Akademie der Wissenschaften* (Berlin 1892) pp. 573-581

SCHULTZ, Wolfgang: Dokumente der Gnosis. Jena 1910.

SCOTT, Walter [Hg.]: *Hermetica*. Oxford 1924-1936.

[SENIOR (Zadith filius Hamuel)]: De chemia Senioris antiquissimi philosophi libellus. Undatierter Druck [Frankfurt a. M. 1566?]. Siehe auch (A) BIBLIOTHECA CHEMICA CURIOSA, XI.

- Tabula chymica. In: Philosophiae chymicae IV. vetustissima scripta. Frankfurt a. M. 1605.

SENIOR ADOLPHUS: Azoth, sive Aureliae occultae philosophorum usw. Frankfurt a. M. 1613.

Shatapatha-Brahmana. Part I, Books I and II. Edited and translated by Julius Eggeling. (Sacred Books of the East XII) Oxford 1882.

SILBERER, Herbert: Probleme der Mystik und ihrer Symbolik. Wien und Leipzig 1914.

SPITTELER, Carl: Prometheus und Epimetheus. Bin Gleichnis. Jena 1923.

Splendor Solis: Siehe (A) AUREUM VELLUS I (Trismosin).

STAPLETON, H. E., und M. Hidayat HUSAIN: Muhammad bin Umail: His Date, Writings and Place in Alchemical History. In: *Memoirs of the Asiatic Society of Bengal* XII (Calcutta 1933).

STEEB(US), Johann Christoph: Coelum Sephiroticum Hebraeorum. Mainz 1679.

STEINSCHNEIDER, Moritz: Die europäischen Übersetzungen aus dem Arabischen bis Mitte des 17. Jahrhunderts. In: *Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, philosophisch-historische Klasse*, 149 und 151. 2 Teile. Wien 1904/05.

STICKER, Georg: Siehe RUSKA.

Südseemärchen. Hg. von Paul Hambruch. (Märchen der Weltliteratur) Jena 1916.

Tabula Smaragdina: Siehe RUSKA.

Talmud, Der babylonische. Hebräisch und deutsch. Mit Einschluß der vollständigen Misnah hg. von Lazarus Goldschmidt. 9 Bde. Leipzig und Den Haag 1899-1935.

TAYLOR, F. Sherwood: A Survey of Greek Alchemy. In: *Journal of Hellenic Studies* L (London 1930) pp. 109-139.

TERTULLIAN(US) Quintus Septimius Clemens: Apologeticus adversus Gentes pro Christianis. Migne P. L. I col. 257-536.

- De carne Christi. Migne P. L. II col. 151-792.

- Liber adversus iudaeos. Migne P. L. II col. 595-642.

THOMAS AQUINAS: Siehe Aurora consurgens.

- Siehe MEYRINK.

Tractatus aureus: Siehe HERMES TRISMEGISTUS.

TRISMOSIN, Salomon: Siehe (A) AUREUM VELLUS.

Turba philosophorum: Siehe (A) THEATRUM CHEMICUM, XXIV, und ARTIS AURIFERAE, I, sowie BIBLIOTHECA CHEMICA CURIOSA, III.

- Siehe RUSKA.

Ts'i-yüan. (Chinesisches Lexikon) 26. Aufl. Shanghai 1930.

Upanishads, The. Parts I, II. Hg. von Max Müller. (Sacred Books of the East I, XV) Oxford 1879, 1884. [Enthält Brihadaranyaka und Chhandogya Upanis-haden.]

VALENTINUS, Basilius: Chymische Schriften all usw. Hamburg 1700.

VALLI, Luigi: Die Geheimsprache Dantes und der Fedeli d' Amore. In: *Europäische Revue* VI/1 (Berlin, Januar-Juni 1930) pp. 92-112.

Vedic Hymns. Part I: Hymns to Maruts. Part II: Hymns to Agni. Translated by F. Max Müller and Hermann Oldenberg. (Sacred Books of the East XXXII, XLVI) Oxford 1891, 1897.

VENTURA, Laurentius: De ratione conficiendi lapidis philosophic!. Basel 1571.

VERGIL (Publius Vergilius Maro): Aeneis Buch VI. Erklärt von Eduard Norden. 2. Aufl. (Sammlung wissenschaftlicher Kommentare zu griechischen und römischen Schriftstellern) Leipzig-Berlin 1916.

VOLLERS, Karl: Chidher. In: *Archiv für Religionswissenschaft* XII (Leipzig 1909) pp. 234-284.

WAITE, Arthur Edward: The Secret Tradition in Alchemy. Its development and Records. London 1926.

Wasserstein der Weysen, das ist, Bin chymisch Tractätlein. Frankfurt a. M. 1619.

WEI PO-YANG: Siehe *Isis*.

WESSELY, Carl: Griechische Zauberpapyrus von Paris und London. In: *Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, philosophisch-histo-rische Classe* XXXVI (Wien 1888) 2, 27-208.

WEST, Edward William [Hg.]: Pahlavi Texts. (Sacred Books of the East V) Oxford 1880. (Enthält Bundahis.)

WILHELM, Richard: Das Geheimnis der Goldenen Blüte. Ein chinesisches Lebensbuch. Mit einem europäischen Kommentar von C. G. Jung. Dorn Verlag, München. Neuausgabe Rascher, Zürich 1938. Neuauflagen 1939, 1944, 1948 und 1957. [Jungs Beitrag in Ges. Werke XI (1963)]

- Kung-Tse, Leben und Werk. (Frommanns Klassiker der Philosophie XXV) Stuttgart 1925.

WILKEN, Ulrich: Urkunden der Ptolemäerzeit. Berlin 1927.

WIRTH, Albrecht: Aus orientalischen Chroniken. Frankfurt a. M. 1894.

WOLFF, Toni: Einführung in die Grundlagen der komplexen Psychologie. In: Die kulturelle Bedeutung der komplexen Psychologie. Festschrift zum 60. Geburtstag von C. G. Jung. Berlin 1935.

WOLFRAM VON ESCHENBACH: Parsifal und Titurel. Hg. von Karl Bartsch. (Deutsche Classiker des Mittelalters IX-XI) 3 Bde. Leipzig 1875-1877.

WOODROFFE, Sir John George: Shakti and Shakta. Madras 1920.

ZADITH SENIOR: Siehe [SENIOR].

ZELLER, Eduard: Die Philosophie der Griechen in ihrer geschichtlichen Entwicklung dargestellt. 3 Bde. Tübingen 1856.

ZIMMER, Heinrich: Kunstform und Yoga im indischen Kultbild. Berlin 1926.

ZÖCKLER Otto: Probabilismus. Siehe Realencyklopädie [XVI p. 66 ff.]

ZUNZ, Leopold: Die gottesdienstlichen Vorträge der Juden, historisch entwickelt. Berlin 1932. [Erstmals erschienen 1832.]